

SCI-CONF.COM.UA

**MODERN SCIENTIFIC RESEARCH:
ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS
AND DEVELOPMENT PROSPECTS**

**PROCEEDINGS OF XII INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
MAY 22-24, 2022**

**BERLIN
2022**

MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Proceedings of XII International Scientific and Practical Conference

Berlin, Germany

22-24 May 2022

Berlin, Germany

2022

UDC 001.1

The 12th International scientific and practical conference “Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects” (May 22-24, 2022) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2022. 734 p.

ISBN 978-3-954753-03-1

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects. Proceedings of the 12th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2022. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/xii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-scientific-research-achievements-innovations-and-development-prospects-22-24-maya-2022-goda-berlin-germaniya-arhiv/>.

Editor

Komarytsky M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: berlin@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2022 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2022 MDPC Publishing ®

©2022 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. *Prisyazhnyuk Z., Lebid V.* 16
DEVELOPMENT OF WINE PRODUCTION IN UKRAINE
2. *Горбась С. М., Голуб В. О.* 19
НАСЛІДКИ ЛІСОВИХ ПОЖЕЖ
3. *Горбась С. М., Рудченко С. О.* 22
ОСОБЛИВОСТІ ВИРОЩУВАННЯ СІЯНЦІВ ОСНОВНИХ
ДЕКОРАТИВНИХ ПОРІД
4. *Горбась С. М., Шевченко О. В., Лемяков П. П.* 24
ОСОБЛИВОСТІ ВИРОЩУВАННЯ ВИРОЩУВАННЯ
ПЛОДОВИХ ДЕРЕВ
5. *Орловський Р. М.* 27
ФОРМУВАННЯ АСИМІЛЯЦІЙНОГО АПАРАТУ РОСЛИН
ГРЕЧКИ ЗАЛЕЖНО ВІД НОРМ ВИСІВУ І НОРМ
МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРІВ

VETERINARY SCIENCES

6. *Чеверда І. М., Захаренко М. О.* 33
БІЛКИ ПЛАЗМИ КРОВІ ГОНАДОЕКТОМОВАНИХ ПІВНІВ
ПОРОДИ АДЛЕРСЬКА СРІБЛЯСТА

BIOLOGICAL SCIENCES

7. *Kurenkov V. S.* 37
ENVIRONMENTAL SECURITY OF UKRAINE
8. *Зульфугарова Саида Тофик кызы, Фарманова Фариди Мезагир кызы, Рустамова Самира Магамедрагим кызы* 40
АКТИВНОСТЬ АСКОРБАТПЕРОКСИДАЗЫ У ГЕНОТИПОВ
МЯГКОЙ ПШЕНИЦЫ (TRITICUM AESTIVUM L.) В УСЛОВИЯХ
ТЕПЛОВОГО СТРЕССА
9. *Матвієнко А. П., Ляшевич А. М.* 42
ПРОБЛЕМИ ДОПІНГУ В СПОРТІ
10. *Скоробогатько С. В.* 48
АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРКЕСТРАТОРУ ХМАРНИХ
СЕРВІСІВ

MEDICAL SCIENCES

11. *Abaturov A., Tokarieva N., Demydenko A.* 53
CLINICAL CASE: WOLFRAM SYNDROME
12. *Adilov K. Z., Adilova S. T.* 56
"GLUMA DESENSITIZER" FOR PREVENTION OF
HYPERESTHESIA AFTER PROFESSIONAL WHITENING
PROCEDURE

13.	<i>Antonov A. G., Surgay N. M., Shilan V. I., Uzbek T. S.</i>	59
	PATHOGENETIC JUSTIFICATION OF THE USE OF CRITERIA FOR DETERMINING THE AGE OF WOUND	
14.	<i>Bekjanova O. Ye., Alimova S. Kh.</i>	61
	THE STATE OF ORAL TISSUES IN PATIENTS WITH GASTROESOPHAGAL REFLUX DISEASE	
15.	<i>Bekjanova O., Egamberdiyev U.</i>	65
	DIAGNOSIS AND TREATMENT OF INITIAL FORMS OF CARIES IN THE ADULT POPULATION OF TASHKENT	
16.	<i>Bekjanova O. Ye., Yulbarsova N. A., Navruzova F. R.</i>	68
	CLINICAL ASSESSMENT OF THE SEVERITY OF CHRONIC RECURRENT LIP FISSURE	
17.	<i>Haschuk V., Karliichuk Yu.</i>	71
	THE TREATMENT OF LATE ADHESIVE INTESTINAL OBSTRUCTION BY HYALURONIC ACID IN PEDIATRIC SURGERY	
18.	<i>Kashyrtseva O., Oparin O.</i>	73
	INFLUENCE OF ADIPOSE TISSUE HORMONES ON THE COURSE OF GASTROESOPHAGEAL REFLUX DISEASE IN PEOPLE WITH DIFFERENT BODY MASS INDEX	
19.	<i>Operchuk N.</i>	76
	PECULIARITIES OF ACUTE RESPIRATORY VIRAL INFECTIONS IN THE EPIDEMIC SEASON 2020-2021 IN KIROVOHRAD REGION	
20.	<i>Rozumenko V. D., Gridina N. Ya., Liubich L. D.</i>	82
	INCREASED LIFE EXPECTANCY IN PATIENTS WITH GLIOBLASTOMAS IN THE TREATMENT OF VERAPAMIL HYDROCHLORIDE LOW CONCENTRATIONS	
21.	<i>Skorokhod V. S., Tkachenko S. V., Hermasheva E. V., Narizhnaya A. V.</i>	88
	OXIDATIVE STRESS IN PREGNANT WOMEN WITH DIABETES MELLITUS	
22.	<i>Адамович О. О., Бачун А. О., Адамович О. П., Коцаренко М. В.</i>	91
	ВАРІАБЕЛЬНІСТЬ КУТІВ З'ЄДНАННЯ ХРЕБТОВИХ АРТЕРІЙ ТА БІФУРКАЦІЇ ОСНОВНОЇ АРТЕРІЇ ЗА ДАНИМИ МАГНІТНО-РЕЗОНАНСНОЇ ТОМОГРАФІЇ	
23.	<i>Борисова Ю. В., Гайденко В. Є., Пацация М. М.</i>	94
	ДОСЛІДЖЕННЯ КОРЕЛЯЦІЇ МІЖ ВАКЦИНАЦІЄЮ ТА ПЕРЕБІГОМ ГОСТРОЇ РЕСПІРАТОРНОЇ ХВОРОБИ COVID-19, СПРИЧИНЕНОЇ КОРОНАВІРУСОМ SARS-COV-2	
24.	<i>Гуріна Д. П.</i>	96
	ПРОБЛЕМА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС. МЕТОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ	
25.	<i>Дзиза А. В., Сущенко Е. В.</i>	99
	ВЖИВАННЯ ТЮТЮНУ СЕРЕД ПАЦІЄНТІВ	3

	ОНКОПАТОЛОГІЄЮ ЛОР-ОРГАНІВ	
26.	<i>Дорошук С. М., Гайдай О. С., Войнаровський О. В.</i> ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ	101
27.	<i>Зеленська К. О., Адамовська О. С.</i> ПСИХОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ АГРЕСИВНОСТІ, ГНІВА І ВОРОЖНІСТЬ У ПАЦІЄНТОК З РОЗЛАДАМИ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ	106
28.	<i>Лєсний В. В., Барішева Д. В., Топчий А. С.</i> АНТИБІОТИКОТЕРАПІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ЛАПАРОСКОПІЧНІЙ АПЕНДОКТОМІЇ ПРИ ЛІКУВАННІ ГОСТРОГО НЕУСКЛАДНЕНОГО АПЕНДИЦИТУ	108
29.	<i>Малик С. Л., Фещенко Д. І.</i> COVID-АСОЦІЙОВАНИЙ ГОЛОВНИЙ БІЛЬ	113
30.	<i>Менів Н. П.</i> ДОЦІЛЬНІСТЬ ІМУНІЗАЦІЇ ПРОТИ ПРАВЦЯ	119
31.	<i>Павлюк К. С., Краснопольська К. О., Борисова Ю. В.</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ФОТОДЕРМАТОЗА В ТЕРАПЕВТИЧНІЙ ПРАКТИЦІ	122
32.	<i>Фадєєв П. В., Федоренко О. В.</i> ВИСОКОЧАСТОТНА ОСЦИЛЯТОРНА ВЕНТИЛЯЦІЯ ЛЕГЕНЬ У ПАЦІЄНТІВ З АНЕМІЧНИМ СИНДРОМОМ НА ФОНІ ОПІКОВОЇ ТРАВМИ	124
33.	<i>Хухліна О. С., Мандрик О. Є., Смандич В. С., Цап М. М.</i> СИНДРОМ ТРИВАЛОГО СТИСНЕННЯ: ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	127
34.	<i>Хухліна О. С., Мандрик О. Є., Смандич В. С., Ліщук К. О.</i> ВІЙСЬКОВА СЕКСУАЛЬНА ТРАВМА В УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	132
35.	<i>Хухліна О. С., Мандрик О. Є., Смандич В. С., Геліч К. Р.</i> ІНФАРКТ МІОКАРДА ТРАВМАТИЧНОГО ГЕНЕЗУ: ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	137
36.	<i>Черкес М. Б., Василів М.-А. Л., Москвяк-Демків А. Є., Масна З. З.</i> ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОХІДНОСТІ ПРИРОДНИХ ОТВОРІВ ВЕРХНЬОЩЕЛЕПНИХ ТА ЛОБНИХ ПАЗУХ У ОСІБ ЗРІЛОГО ВІКУ ЗА ДАНИМИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТОМОГРАФІЇ	142
37.	<i>Черняк В. А., Забулонов Ю. Л., Чухраєва О. М., Чухраєв М. В.</i> ПОЛІФАКТОРНИЙ ПІДХІД В ЛІКУВАННІ РАНОВОГО ПРОЦЕСУ	146
	PHARMACEUTICAL SCIENCES	
38.	<i>Hala L., Chubai A.</i> ANALYSIS OF THE LIST OF OVER-THE-COUNTER DRUGS IN UKRAINE	153
39.	<i>Борсук С. О., Дерев'янюк Н. В., Моряк З. Б., Черковська Л. Г.</i> РОЗРОБКА СКЛАДУ КОМБІНОВАНИХ ТАБЛЕТОК L-	155

- ТРИПТОФАНУ З ТІОТРИАЗОЛІНОМ МЕТОДОМ ВОЛОГОЇ ГРАНУЛЯЦІЇ
40. **Еберле Л. В., Соловійова М. М.** 157
ВМІСТ ПОЛІФЕНОЛЬНИХ СПОЛУК В ПЛОДАХ ALLIUM SATIVUM З РІЗНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ
41. **Черепанова М. О., Сайфудінова Р. П.** 160
РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ЧЕРКАСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ АКАДЕМІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ФАРМАКОЛОГІЇ
42. **Шонабаева А. Р., Рахимбаева Э. А., Газизова. А. С., Тұрсынбек Ж.** 167
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ СИСТЕМЫ КОМПЛАЕНС-КОНТРОЛЯ В ЕС И РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

TECHNICAL SCIENCES

43. **Dotsenko N.** 174
THE AGILE-TRANSFORMATION PRINCIPLES OF HUMAN RESOURCE PROJECTS MANAGEMENT PROCESSES
44. **Kovalenko S. A., Ponomarenko R. V., Tretyakov O. V., Ivanov Ye. V.** 177
IDENTIFICATION OF NEW TEMPORAL-SPATIAL AND SEASONAL TRENDS IN THE ECOLOGICAL STATUS OF SURFACE WATER BODIES
45. **Yashchuk K., Shcheka V., Zhuravlov A., Galkin A.** 184
SOLUTION STABILITY OF THE FREQUENCY GENERATOR DIFFERENTIAL EQUATION
46. **Астанін М. А.** 187
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ CLOUD-ПЛАТФОРМ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМЕРЦІЙНИХ ДОДАТКІВ
47. **Бабенко А. Є., Боронко О. О., Трубочев С. І., Лавренко Я. І.** 191
ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРАХУНКУ ЕЛЕМЕНТІВ МАШИНОБУДІВНИХ КОНСТРУКЦІЙ ПІД ДІЄЮ ВІБРАЦІЙНИХ НАВАНТАЖЕНЬ
48. **Горшков В. В.** 195
ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ СИСТЕМ КЕРУВАННЯ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИХ СИСТЕМ ВУЛИЧНОГО ОСВІТЛЕННЯ
49. **Єфіменко Н. А., Банзак О. В., Банзак Г. В.** 200
МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ НА КОМБІКОРМОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ
50. **Комлева Н. О., Крісілов В. А., Радова Л. О.** 207
АНАЛІЗ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТРЕНДОВИХ МОДЕЛЕЙ В ПРОГНОЗУВАННІ
51. **Очкуров А. Ю.** 211
БЛОКЧЕЙН ДЛЯ НАДІЙНОГО ТА ПОЯСНЮВАНОВОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
52. **Савчук Т. О., Шевченко В. П., Ольшанська О. В.** 216
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ МОДУЛЬ АНАЛІЗУ НАВЧАЛЬНИХ ТА

- РОБОЧИХ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ НАВЧАЛЬНОГО НАВАНТАЖЕННЯ
53. *Савчук Т. О., Сотула Д. Ю.* 221
ПІДХІД ДО АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ТРАНСФЕРУ КРЕДИТІВ ECTS
54. *Седлецька О. В.* 226
ВИКОРИСТАННЯ ПАРАМЕТРИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРИ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ
55. *Цюцюра М. І., Єрукаєв А. В., Воленко Т. О., Дем'янов Н. О.* 234
СПОСОБИ ЗБЕРІГАННЯ ДЕРЕВ У РЕЛЯЦІЙНИХ БАЗАХ ДАНИХ
56. *Щеглов В. Р.* 241
АНАЛІЗ МЕТОДІВ ТА ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ПОБУДОВИ ІОТ DATA PIPELINE ДЛЯ АНАЛІТИКИ У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ

GEOGRAPHICAL SCIENCES

57. *Зорін Д. О.* 247
ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТЕРИТОРІЙ НОВИХ ЕКОЛОГО-ТУРИСТИЧНИХ ПАРКІВ НА ПРИКАРПАТТІ
58. *Костюк В. С., Гайдаржи К. Г.* 249
ДИСТАНЦІЙНИЙ МОНІТОРИНГ ДИНАМІКИ ЛІСОВОГО ФОНДУ НА ПРИКЛАДІ ТРИГІРСЬКОГО ЛІСНИЦТВА
59. *Манько А. М., Процюк В. О.* 255
СПЕЛЕОЛОГІЧНІ МАРШРУТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
60. *Радловська К. О.* 262
ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ НА ТЕРИТОРІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПрАТ «ІВАНО-ФРАНКІВСЬКЦЕМЕНТ»

GEOLOGICAL AND MINERALOGICAL SCIENCES

61. *Шестаков О. Ю.* 267
МІНЕРАЛИ-СУПУТНИКИ ЗОЛОТА В КОНГЛОМЕРАТАХ ЯК ПОШУКОВІ ОЗНАКИ ЗОЛОТОГО ЗРУДЕНІННЯ: РАНЖУВАННЯ ЗА ПРІОРИТЕТНІСТЮ

ARCHITECTURE

62. *Кузьменко В. І., Войко Н. Ю.* 273
ПЕРШОЧЕРГОВІ ЗАВДАННЯ З РЕНОВАЦІЇ ВУЛИЦЬ В ІСТОРИЧНОМУ МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ М. ВАСИЛЬКІВ
63. *Кучинська І. В., Зуров А. А.* 279
ПЕРСПЕКТИВИ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ МІСТ

PEDAGOGICAL SCIENCES

64. <i>Fornosova T., Dobrovolska L.</i> THE IMPACT OF THE INTERNET ON TEENAGERS` LEARNING OUTCOMES	286
65. <i>Stepanenko A.-A., Nekh T.</i> A LONG MONOLOGUE AS A DESCRIPTION OF PERSONAL EXPERIENCE FOR THE SPEECH COMPETENCE FORMATION IN THE SENIOR SECONDARY LEVEL AT GERMAN LESSONS	290
66. <i>Абдиганбарова У. М., Жиенбаева Н. Б., Исабаева Д. Н.</i> РЕАЛИЗАЦИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ПРОГРАММЫ «ТРАНСФОРМАЦИЯ СТУДЕНТОЦЕНТРИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ СРЕДЫ»	295
67. <i>Білан Д. А., Антипова А. К.</i> ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПРАВООХОРОНЦІВ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	303
68. <i>Біланіч Є. В., Герич Б. М.</i> МЕТОД ТЕСТУВАННЯ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ УЧНІВ ВИКОРИСТОВУЮЧИ СЕРВІС CLASSTIME	308
69. <i>Гончар Л. В.</i> ДО ПРОБЛЕМИ СІМЕЙНО-СПРЯМОВАНИХ ОЧІКУВАНЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	313
70. <i>Доротюк В. І.</i> ОСОБИСТІСТЬ УЧИТЕЛЯ В СИСТЕМІ STEM-ОСВІТИ	318
71. <i>Доротюк О. Г.</i> РОЗВИТОК ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ПЕДАГОГІЧНОЇ STEM-ТЕХНОЛОГІЇ	321
72. <i>Дубина С. О., Ханченкова Д. С., Бондаренко С. В., Федорова І. О.</i> РОЗРОБКА МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ САМОКОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ З АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ	323
73. <i>Завітренко Д. Ж., Нагорна О. В., Бабій І. М.</i> АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	329
74. <i>Копилов В. О., Муродова Н. Ш.</i> ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	334
75. <i>Кравцова А. О.</i> ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ЕКСКУРСІЙ У ПРИРОДУ	336
76. <i>Кравцова І. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ	343
77. <i>Кучерган Є. В., Чирва Б. В.</i> ТЕХНОЛОГІЇ ЗДОРОВ'Я ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ У ВИРАЗАХ ФІЛОСОФІВ РІЗНОГО ЧАСУ	350

78.	<i>Марущак О. В., Салацінська Л. А., Дзісь Т. М., Салацінська О. Л., Шевчук Л. М.</i>	357
	ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ	
79.	<i>Нагорна О. В., Завітренко Д. Ж., Подолян А. О.</i>	365
	УМОВИ І ЗАСОБИ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
80.	<i>Нікітіна О. О.</i>	370
	ОРГАНІЗАЦІЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	
81.	<i>Ніколенко Л. М., Власова Є. Р.</i>	376
	АДАПТАЦІЯ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	
82.	<i>Пак А.</i>	380
	ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ТЕКСТОВЫЕ МАТЕРИАЛЫ В ПРЕПОДАВАННІ КОРЕЙСЬКОГО ЯЗЫКА В ВИСШЕЙ ШКОЛЕ УКРАЇНИ	
83.	<i>Пархоменко М. Ю.</i>	385
	СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ	
84.	<i>Пристінський Р. В.</i>	390
	ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	
85.	<i>Цвілик С. Д., Шимкова І. В., Педоренко Е. Ю., Ткачук Н. І.</i>	394
	МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВТОРИННОЇ ПЕРЕРОБКИ СИРОВИНИ В НАВЧАННІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	
86.	<i>Ярошевська Л. В., Жирун В. В.</i>	401
	САМОРОБНІ МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ В ЖИТТІ ДОШКІЛЬНИКА	
PSYCHOLOGICAL SCIENCES		
87.	<i>Бочелюк В. Й., Спицька Л. В.</i>	408
	ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ КЕРІВНИКІВ РІЗНОГО РІВНЯ	
88.	<i>Вовченко О. А.</i>	415
	ПАНІЧНІ АТАКИ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ТА ДОРОСЛИХ, ЩО ЇХ ВИХОВУЮТЬ (ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯ ВОЄННИЙ ПЕРІОД)	
89.	<i>Товстуха О. М.</i>	420
	ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ	

	ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВАДАМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
90.	<i>Хрущ О. В.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ	427
ART		
91.	<i>Гарбузенко Л. В., Біляшевич М. А.</i> ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	433
92.	<i>Шемеляк В. А.</i> СУЧАСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ІКОНИ НА СКЛІ	439
HISTORICAL SCIENCES		
93.	<i>Власюк І. М.</i> СУСПІЛЬСТВО І ВЛАДА В КАЗАХСТАНІ У ХХІ СТ.	446
94.	<i>Соколова Н. Д., Овчиннікова С. О.</i> ЖІНОЧИЙ ДОСВІД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	451
95.	<i>Чернуха О. В., Маланія М. Д.</i> БІОГРАФІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ СТЕПАНА АНДРІЙОВИЧА БАНДЕРИ	456
CULTUROLOGY		
96.	<i>Дребницька І. Д.</i> РІЗДВЯНІ ЗВИЧАЇ ТА ТРАДИЦІЇ В СЕЛАХ ОДЕЩИНИ	459
97.	<i>Лабінська В. Д., Шевчик Н. О.</i> ІГРОВА КУЛЬТУРА В УКРАЇНИ ДО КІНЦЯ ХVІІІ СТ.	466
POLITICAL SCIENCES		
98.	<i>Веремейчик В. П.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНІСНОГО ПОЛЯ ЛІДЕРСТВА В ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНАХ ВЛАДИ	470
99.	<i>Журавльова Є. О., Казакова Н. А.</i> ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА ЯК ПРЕДМЕТ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	479
100.	<i>Мошенець О. В.</i> ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ ТІНЬОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	487
101.	<i>Оврамець В. А.</i> ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ	491
102.	<i>Помаза-Пономаренко А. Л., Лопатченко І. Н., Батирь Ю. Г.</i> ЛИДЕР В УПРАВЛЕННІ СТРАНОЮ: ВОЙНА І ФАШИЗМ	496

PHILOLOGICAL SCIENCES

103. *Muntian A. O., Shpak I. V., Kuptsova T. A., Koliieva I. A.* 502
THE BUTTERFLY GARDEN: A MODERN VARIATION OF THE BACHELOR SHOW
104. *Panchenko A. O.* 507
THE IMAGE OF SOCIAL IDENTITY CONSTRUCTION IN THE MODERN ANIMATED CARTOONS
105. *Shushkivska A.* 511
FEATURES OF ADVERTISING TEXTS TRANSLATION
106. *Глущенко В. А.* 514
ДАВНІ РУКОПИСИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ РЕДУКОВАНИХ У СТУДІЯХ УЧЕНИХ ХАРКІВСЬКОЇ ШКОЛИ
107. *Ермеков Н. Р.* 521
ON ORIGIN OF ENGLISH GERUND AND ITS DEVELOPMENT
108. *Карпенко О. Ю., Булаєнко К. В.* 529
АРХІТЕКТОНІКА РОМАНУ МАРКУСА ЗУСАКА “THE BOOK THIEF”
109. *Кондратенко Ю. В., Мельникова В. О.* 536
СИСТЕМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПЕРЕКЛАДУ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПЕРЕКЛАДАЧІВ
110. *Кочубей В. Ю., Зеленько Ю. І.* 542
ВИКОРИСТАННЯ ВСТАВНИХ КОНСТРУКЦІЙ В АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТАХ МИСТЕЦЬКОЇ ТЕМАТИКИ
111. *Павлик Н. В.* 547
МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОТИВАЦІЙНОГО ЧИННИКА ЕПІСТОЛЯРНОГО ТЕКСТУ
112. *Служенко І. В., Литовченко Ю. А.* 554
ВИКОРИСТАННЯ ДОДАТКІВ GOOGLE В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ECONOMIC SCIENCES

113. *Mizina O., Karyh V., Amelnytska O.* 559
RESEARCH OF THE MODERN PERSONNEL EVALUATION SYSTEM AT DOMESTIC ENTERPRISES
114. *Mizina O., Smakovska M., Amelnytska O.* 566
RATING EVALUATION OF CORPORATE MANAGEMENT EFFICIENCY AT THE ENTERPRISE
115. *Panskykh R., Viter O., Yakibiuk Yu.* 573
INTERDEPENDENCE OF ECONOMIC STRUCTURE AND LEVEL OF ECONOMIC DEVELOPMENT
116. *Parasij-Vergunenko I., Toporovska V.* 578
METHODICAL ASPECTS OF ANALYSIS OF ACTIVITIES OF NON-PROFIT ORGANIZATIONS

117.	<i>Адашкевич С. П.</i>	583
	СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ І КОНЦЕНТРАЦІЯ ПРОИЗВОДСТВА В СИСТЕМЕ ВЗАИМОСВ'ЯЗАНИХ КАТЕГОРИЙ	
118.	<i>Азізова К. М., Романюк А. В.</i>	590
	СУТНІСТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ ТА ІНШИХ ПРЕДМЕТІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
119.	<i>Алтухова Т. В., Ягельська К. Ю.</i>	596
	АНАЛІЗ МЕТОДИЧНИХ АСПЕКТІВ ОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ У БЮДЖЕТНІЙ УСТАНОВІ	
120.	<i>Арутюнян Р. Р., Черкасова М. В.</i>	603
	ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	
121.	<i>Дідківська О. Г.</i>	608
	ПОДОЛАННЯ ЦИФРОВОЇ НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ	
122.	<i>Козуб В. О., Кандзюба Є. Р.</i>	616
	УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ БРЕНДИНГУ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	
123.	<i>Колмакова В. М.</i>	623
	СУЧАСНІ МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗБИТКІВ ДОВКІЛЛЮ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ	
124.	<i>Кортаєва О. В.</i>	627
	ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	
125.	<i>Літвінова І. М., Літвінова О. А.</i>	630
	СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ	
126.	<i>Маказан Є. В., Петрук В. В.</i>	634
	ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ НА ОРГАНІЗАЦІЙНУ КУЛЬТУРУ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ НА ПРИКЛАДІ КОМПАНІЇ KERNEL	
127.	<i>Поповиченко І. В., Ілурідзе М. З., Часниківська А. М., Гулієв Логман Мурабіз Огли</i>	638
	АНАЛІЗ ФРАНЦУЗЬКОГО ДОСВІДУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЛОМУ ТА СЕРЕДНЬОМУ БІЗНЕСІ У СФЕРІ АРХІТЕКТУРНОГО ПРОЄКТУВАННЯ	
128.	<i>Румянцев А. П., Ковбич Т. К.</i>	644
	ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ ВАЖЕЛІВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ ЄС	
129.	<i>Чупир О. М., Гончар Д. І.</i>	648
	ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ	
LEGAL SCIENCES		
130.	<i>Tutchak V.</i>	655
	THE PROCESS OF REFORMING LEGAL SCIENCE IN UKRAINE:	

BORROWING OF EUROPEAN EXPERIENCE AND ITS IMPLEMENTATION

131. *Арцебарська О., Резворович К. Р.* 659
ГЕНДЕРНИЙ КОМПОНЕНТ В РОЗРІЗІ НЕСЕННЯ СЛУЖБИ ЖІНКАМИ-ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ
132. *Ахмаднежад А. А.* 662
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗА ЗАКОНОМ У НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ
133. *Варава І. П., Козир В. С., Мурза Д. Д.* 666
ДЕРЖАВНА І ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕВІДА ЛЛОЙД ДЖОРДЖА: УРОКИ ІСТОРІЇ
134. *Гаврилів Т. С., Гавришко І. О., Дубініна О. А.* 671
ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ СЛОВА: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА МЕЖІ ПРАВОМІРНОСТІ
135. *Дробчак А. Л., Пташкін А. Д.* 677
THE CONCEPT AND FIGHT AGAINST CORRUPTION IN UKRAINIAN POLITICS SINCE INDEPENDENCE
136. *Завістовський О. Д.* 682
АКТУАЛЬНІСТЬ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
137. *Засядько Ю., Резворович К. Р.* 686
ПРАВА БАТЬКІВ НА ОПІКУ З ТОЧКИ ЗОРУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ
138. *Корж В. П.* 690
ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЕЛІТАРНИЙ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ
139. *Круковська А. М., Федченко В. М.* 697
ПІДСТАВИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
140. *Мельник А. М., Діщенко Д. В.* 701
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
141. *Наумова А. О.* 705
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРИМУСОВОЇ САМООБМОВИ ОСОБИ НЕ ВИНУВАТОЇ У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ
142. *Резворович К., Гавдій І.* 711
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОРЕНДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ
143. *Терещук М. М.* 715
ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЗАКОНОДАВЧОЇ ВЛАДИ
144. *Товста С. П.* 721
ОКРЕМІ АСПЕКТИ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

145. *Туз А.-М. В.* 726
МІСЦЕ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ У СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ
УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА
146. *Шиян К., Резворович К. Р.* 731
ЖІНКА ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

AGRICULTURAL SCIENCES

DEVELOPMENT OF WINE PRODUCTION IN UKRAINE

Prisyazhnyuk Zlata,
student

Lebid Viktoriia,
lecturer

National University of Food Technologies, Kyiv, Ukraine

Introductions. Analyzing the state of development of the Ukrainian viticulture and wine industry, it is difficult to understand why Ukrainians still neglect considerable resource opportunities? Ukraine, which has a huge potential for large-scale production of quality wine products, still occupies only the 20th place in the ranking of wine-producing countries in the world, and could be at least in the top 10.

Aim. Through our work we want to inspire the development of winemaking in different parts of the world. Explain what kind of culture is winemaking and how interesting it is to do.

Materials and methods. We used the analysis of scientific literature, online sources and stories of successful winemakers about their winemaking development and their interviews.

Results and discussions. Wine is one of the oldest alcoholic beverages. It is made mainly from grapes. Winemaking is both an art and a science. Each wine has its own unique character, which is created under the influence of factors such as soil, weather, geology, grape variety and style of winemaking. Many different styles of wine have emerged as a result of different methods of viticulture. Wine technology is extremely great complex and includes biotechnological processes. Wine, as the end product of winemaking, contains a rich complex of useful nutrients, trace elements

and other biologically active substances, has therapeutic, prophylactic and health properties.

The quality of Ukrainian wine is gradually growing, as is the culture of its consumption in general. Evidence of this are the numerous tastings, wine festivals and tours of wineries. The number of craft winemakers that have received an official production license is growing.

New wine brands are emerging. And as strange as it may sound, wines from Ukrainian grape varieties become popular in Ukraine: Sukholiman white, Odessa black and telti-kuruk.

According to the Ukrvinprom Association, over the past 5 years, the products of Ukrainian winemakers have won about 600 awards at competitions and exhibitions.

Today, Ukrainian wines are exported, in addition to post-Soviet countries, to the United States and China, and wine cellars in the village of Middle Transcarpathian region are among the top ten in Europe. These are kilometer-long labyrinths underground.

Winemaking for the Ukrainian economy is not just about taxes, but also about the development of domestic tourism, consumer culture, value added, own brand and new jobs.

It is necessary to note also development of "craft" winemaking. Today, small wineries can compete with well-known brands in terms of quality.

Ukrainian viticulture and winemaking provides jobs for a significant number of the country's population in the agro-industrial sector of the economy. The industry provides significant revenues to both state and local budgets.

Our wine is exported to many countries around the world, but, unfortunately, in small quantities. Therefore, we have every reason to increase Ukraine's prestige benefit in the international arena and to promote a quality national product in both domestic and foreign markets.

Conclusions. In the end, I can say that soon Ukrainian wine will be known in different parts of our country. I am confident that wine made from Ukrainian grapes will regain its original strength, which will not only improve the socio-economic situation in Ukraine, but also bring it to a qualitatively new level as a powerful wine-growing state. For that I would like to open my own winery and glorify Ukraine all over the world.

НАСЛІДКИ ЛІСОВИХ ПОЖЕЖ

Горбась Сергій Миколайович

к. с-г. н. доцент кафедри садово-паркового та лісового господарства
Сумського Національного Аграрного Університету
зав. навчальною лабораторією садівництва та виноградарства
Сумського Національного Аграрного Університету

Голуб Віталій Олегович

Студент 1 курсу спеціальності лісове господарство
Сумського Національного Аграрного Університету

Вогонь був одним із перших руйнівних способів впливу людей на рослинність. Сьогодні 90-98% лісових або лугових пожеж спричинені діяльністю людини. Навіть коли люди цілеспрямовано використовують вогонь для досягнення певних цілей (наприклад, спалювання сіна та кущів для підвищення продуктивності пасовищ тощо), вони можуть завдати руйнації або значної шкоди рослинним угрупованням. Найбільш руйнівними і небезпечними є лісові пожежі. У середині ХХ століття лісові пожежі в Північній Америці, Європі та Північній Азії охоплювали 20 мільйонів гектарів на рік. У 1987 році лісами північно-східного Китаю поширилась пожежа, і лише за перші 20 днів пожежі згоріло 370 тис. га лісу. У провінції Хейлунцзян було знищено 650 тис. га лісів.

Навіть сучасна галузь організації протипожежних заходів, методів виявлення і гасіння пожеж не може забезпечити ефективний протипожежний захист, завдаючи великої шкоди людині та знищуючи угруповання лісових рослин. Це лихо незалишило і нашу державу. У лісах України щорічно трапляється близько 3000 лісових пожеж на площі понад 3000 га.

Екологічні наслідки лісових пожеж різноманітні. Вони призводять не тільки до знищення існуючих рослинних угруповань, а й до появи шкідників, які знищують насадження. Пожежі можуть перервати процес природної сукцесій і подовжити тривалість клімаксу. Після пожеж у Північній Євразії та Північній Америці відбулися різкі екологічні зміни – затоплені території. Після

кількох років посухи пожежі на торф'яних болотах можуть знищити його, а на відновлення знадобляться тисячі років. Спалювання гумусу, що знаходиться на скелях, може призвести до руйнування ґрунту та середовища проживання. Однак негативні наслідки пожеж не завжди зрозумілі. Наприклад, одним із несприятливих моментів є різке зниження рівня азоту в ґрунті. Щоб зробити його доступним для споживання, підстилку спочатку необхідно мінералізувати, тобто перетворити у амоній чи нітратний азот. Після того, як пожежі створили сприятливі умови для азотфіксуючих бактерій, активізація їх діяльності призвела до швидкого збільшення доступного для рослин азоту.

Діяльність людини спричинила серйозні зміни у пасовищах і саванах. У давнину одним із головних заходів покращення пасовищних угідь і чи не єдиним заходом того часу було спалювання сіна. У такому вогні спалюють рослини, кущі та старі частини чагарників, роблячи верхні шари ґрунту родючими. Однак не всі професіонали оцінили захід позитивно. Деякі вчені вважають, що, навпаки, спалювання сіна знижує продуктивність трав. Але все одно в прерії Північної Америки зникають пожежники і поліноми (*Artemisiatridentata*) і полінцирія (*A. glauca*). З цього виду напівпустельних зернових і полину група перетворилася на полин і зерна і майже зерна. Таку зміну рослинності можна пояснити тим, що дрібні дернини зазнають менше пошкоджень, ніж великі дернини. Слід зазначити, що стихійні пожежі вже більше століття заважають доступу до саван і луків деревної рослинності та чагарників.

В результаті пожежі не тільки частково або повністю знищують рослинність на певних ділянках, але й запускають складні механізми трансформації, які призводять до змін у рослинних угрупованнях.

Література.

1. Свириденко В.Є. , Бабіч О.Г., Швиденко А.Й. Лісова пірологія: підруч.– К.: Агропромвидав України,1999.– 172 с.

2. Свириденко В.Є., Киричок Л.С., Бабіч О.Г. Практикум з лісівництва: Навчальний посібник / За ред. В.Є.Свириденка. – К.: Арістей, 2008. – 416 с.

3. Горшенін Н.М., Диченков Н.А., Швиденко А.Й. Лесная пирология. Уч. пос. для вузов. – Львов: Вища шк., 1981. – 160 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИРОЩУВАННЯ СІЯНЦІВ ОСНОВНИХ ДЕКОРАТИВНИХ ПОРІД

Горбась Сергій Миколайович

к. с-г. н. доцент кафедри садово-паркового та лісового господарства
Сумського Національного Аграрного Університету
зав. навчальною лабораторією садівництва та виноградарства
Сумського Національного Аграрного Університету

Рудченко Станіслав Олександрович

Студент спеціальності лісове господарство
Сумського Національного Аграрного Університету

Сіянці дерев і чагарників у розсадниках вирощують у відкритих і закритих (тепличних, парникових) ґрунтах. Розсаду з відкритою кореневою системою вирощують переважно в посівному відділенні, а також у теплицях і парниках з відкритою та закритою кореневою системою. Основним завданням вирощування сіянців є отримання високоякісного садивного матеріалу для заліснення, штучного заліснення та пересадки в розсадники для подальшого їх росту. Якісний посадковий матеріал повинен мати певні розміри, гармонійно розвинені органи та оптимальне співвідношення кореневої маси до надземної. Цей посадковий матеріал можна отримати, дотримуючись специфічної агротехніки вирощування розсади за певних умов.

Слід звернути увагу на екобіологічні характеристики порід дерев, особливості росту та потребу в мінеральних поживних речовинах, щоб сприяти формуванню найкращої моделі для розвитку сіянців. Агротехніка висадки розсади повинна сприяти створенню оптимальної системи для проростання висіяного насіння, появи дружних сходів і розвитку сходів. Технологія вирощування розсади просто неба включає наступні заходи: основний і передпосадковий обробіток ґрунту, висаджування насіння дерев та кущів, досходовий догляд, догляд розсадника та розсади, розсадника, викопування та зберігання садивного матеріалу. Основними завданнями передпосівного обробітку ґрунту є: створити умови для якісного посіву насіння, надалі якісно

вирощувати посадковий матеріал; сформувати найкращі (вода, повітря, поживні речовини та тепло) умови ґрунту для полегшення швидкого проростання посівного насіння; боротьба з бур'янами.

Система обробітку ґрунту перед посівом залежить від складу ґрунту та кліматичних умов, періоду посіву та глибини загортання насіння. Це може включати оранку, обробіток, боронування, коткування, фрезерування, різання грядок та багато інших прийомів на ґрунті плугом без рами. Важкий, дуже ущільнений ґрунт розпушують на велику глибину, або орють плугом без рами, потім обробляють і боронують. Зорювати легкий ґрунт легкою бороною. Кількість боронування залежить від самого ґрунту а саме його стану. Ці роботи виконуються, як тільки вони потрапляють на ґрунт. Їх основне призначення – закривати і утримувати вологу. На глибину загортання насіння перед посадкою для знищення бур'янів і створення пухкого шару ґрунту. У цьому випадку насіння висівають в непошкоджений шар ґрунтових капілярів, а ґрунт повністю звожують з додаванням вологи.

Для створення сприятливих умов змочить посівне насіння капілярною вологою в розсаднику прерії, потім перед посадкою злегка утрамбуйте ґрунт легким катком. Насіння висівають наприкінці весни і влітку, щоб знищити бур'яни і знищити кірку, а ґрунт кілька разів обробляють і згрібають. На початку культивуацію проводять на глибину 7-8 см, на закінчення культивуацію проводять – на глибину загортання насіння.

Використана література.

1. Лісові культури /Гордієнко М.І., Гузь М.М., Дебринюк Ю.М., Маурер В.М. - Львів: Камула, 2005. - 608 с.
2. Справочник по лесным культурам. — М.: Лесн. пром-сть, 1983. — 280 с.
3. Механизация зеленого хозяйства: Справочник /В.А. Зотов, Г.П. Ильин, М.М. Шумков. – М.: Стройиздат, 1985. – 440 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИРОЩУВАННЯ ВИРОЩУВАННЯ ПЛОДОВИХ ДЕРЕВ

Горбась Сергій Миколайович

к. с-г. н. доцент кафедри садово-паркового та лісового господарства
Сумського Національного Аграрного Університету
зав. навчальною лабораторією садівництва та виноградарства
Сумського Національного Аграрного Університету

Шевченко Олексій Валерійович

Студент спеціальності агрономія
Сумського Національного Аграрного Університету

Лесяков Павло Петрович

Студент спеціальності садово-паркове господарство
Сумського Національного Аграрного Університету

Вирощування окуліруванням плодкових дерев є одним із найпоширеніших методів у розсадництві в усьому світі. Матеріал для вирощування зернових, кісточкових, горіхових і цитрусових сортів окуліруванням, посадки в розплідниках - в області сівозміни. розсада Цей розсадник займає основну частину саду, займає 2-3 поля, щі черкається на рік, у семи-восьми сівозмінах. Кількість запасних полів залежить від віку сіянців, щі продаються з розплідника: при викопуванні однорічних – 2 поля, для дворічних – 3 поля. Перше поле закладається щороку, а весь цикл технічних робіт – від посадки підщеп до викопування саджанців – завершується протягом двох-трьох років. Зміна назви поля: перше, друге, третє. Тому в розсаднику є до трьох полів, щі черкається з узгодженим технічним процесом: перше поле - посадка підщеп та їх окулірування; три поля. Вирощування одно- та дворічних саджанців яблуні з вставними (вставними) клонованими підщепами та несумісними сортами папайї-груші, виведення саджанців цінних неморозостійких сортів цих сортів займає три-чотири роки. Стебла утворюють рослини. Перше поле в розпліднику – це поле бутонів. Закладіть землю стандартним насінням і клонованими підщепами. Підготовка поля (чорного або зайнятого паром) на полях перед сівозміною: внесення 40-80 т/га добрив, обробіток фосфорно-калійного добрива

(P45-150K60-150). Кількість внесених добрив залежить від природної родючості ґрунту, особливо від вмісту фосфору та калію. Орють на глибину 45-60 см на чорноземних і вапняно-вапняних ґрунтах, 35-40 см на легких ґрунтах, 22-25 см на дерново-підзливих, пухких надрах 10-12 см, перехресна обробка без рами, ділянку розділити на секції (50x100 м), підготувати зрошувальну мережу в умовах поливу. Догляд за ґрунтом передбачає розпушування міжрядь на глибину 8-12 см культиваторною системою протягом вегетації та знищення бур'янів у рядках. Ефективний для боротьби з бур'янами в умовах посухи, знищуючи і розкидаючи підщепи 2-3 рази. Внесіть азотні добрива двічі: перший раз - після вкорінення раною весною (N60). Другий - у стадії інтенсивного росту (N60). Вологість ґрунту в шарі 0-50 см підтримували на рівні 75-80% НВ зрошення (поливна норма - 400-500 м³/га). До початку липня інвентаризація підщепи, сортове та сортове планування за сезонами та картою, визначення послідовності пророщування, потреби в обрізках, інвентаризація та комплектуючий матеріал, навчання паростків, в'язучих та допоміжних робітників. Залежно від технології розрізняють такі способи окулірування: 1) кора; 2) Наприклад; 3) Труби і напівтрубки (рис. 15), а наявність деревини в панелях - з деревом і без. Друга ділянка розсадника – однорічна рослинна ділянка Основна робота в цій галузі — обрізка підщеп на вже пророслих підщепах раною весною (до розростання пагонів). Їх обрізають гострими секатором або садовими ножами під кутом 15-30° не вище 1-2 мм над верхівкою пагона сорту. Враховуйте як мертві підщепи, так і підщепи, які не мають коріння в оці. Підщепи з неукорінених пагонами прищеплюють живими - для поліпшення спаровування, біля бічних зрізів, товсті, як спосіб кори. За умов достатньої кількості води бруньки використовують для пророщування. У місцях з відмерлими підщепами можна садити квіткові бруньки, щепити взимку, а при вирощуванні дворічних - висаджують підщепи, потім з третьої ділянки в однорічному віці відростають і продають. Третє поле розплідника – це поле Біенале Основна робота в цій галузі – виведення якісних дворічних саджанців і посадка в них крон. Навесні, до розростання пагонів, на

насіннєвих підщепах обрізають нерозгалужені однорічники на висоті 90-110 см, а на карликових і напівкарликових клонованих підщепах висаджують плоскі та різні види крон. Навесні розгалужені однорічники видаляють зі стовбура всі бічні прирости. У кроні залишають необхідну кількість гілок з нормальними кутами розбіжності і відхилення, інші видаляють.

Література

1. Куян В.Г. Спеціальне плодівництво. Підручник / В.Г. Куян. – К: Світ, 2004. – 464 с.
2. Куян В.Г. Плодівництво. Практикум: навч. посіб. / В.Г. Куян, В.М. Пелехатий. – Житомир: Вид-во ЖНАЕУ, 2011.- 216 с.
3. Куян В.Г. Плодівництво: підручник / В.Г. Куян. – Житомир: Вид-во ЖНАЕУ, 2009.- 480 с.

ФОРМУВАННЯ АСИМІЛЯЦІЙНОГО АПАРАТУ РОСЛИН ГРЕЧКИ ЗАЛЕЖНО ВІД НОРМ ВИСІВУ І НОРМ МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРИВ

Орловський Руслан Михайлович

к. с.-г. наук, викладач
Івано-Франківський коледж
Львівського національного
університету природокористування
м. Івано-Франківськ, Україна

Формування листкового апарату рослин – це складний процес. В результаті послідовного утворення листкового апарату на одній і тій же рослині одночасно знаходиться листя різного віку: по–перше, тільки утворені і які ще ростуть (молоді); по–друге, дорослі діючі листки і ті, які характеризуються послабленою життєздатністю або навіть відмираючі (старі) [1].

Кількість листків у рослин гречки значно залежить від умов вирощування. Найінтенсивніше листоутворення у гречки відбувається в кінці фази бутонізації – на початку цвітіння і триває 12-15 днів, потім зменшується, хоча площа листків продовжує збільшуватися. Під час інтенсивного цвітіння утворюються лише поодинокі листки і площа їх майже не змінюється. У кінці цвітіння нові листки не з'являються й помітно зменшується їх загальна кількість, тому що нижні жовтіють та опадають [2].

У першій половині вегетаційного періоду йде швидкий ріст сумарної площі листя, потім вона досягає максимальної величини і починається зменшення загальної площі у зв'язку з відмиранням листя. Більшість сільськогосподарських рослин збирають тоді, коли листя рослин повністю відмирає. У гречки до періоду збирання врожаю, листя рослин залишаються в життєдіяльному стані, але активність їх сильно знижується [2].

Площа листкової поверхні є одним із основних показників фотосинтетичної активності гречки. На відміну від інших культур, асиміляційний апарат гречки формується протягом усієї вегетації [155].

Результати досліджень показали, що зменшення асимілюючої поверхні веде до зниження продуктивності рослин і встановлено, що сорти гречки неоднаково реагують на зміну норми висіву та норми мінеральних добрив.

Наші дослідження показали, що наростання площі листкової поверхні рослин різних сортів гречки тривало від фази бутонізації і до фази плодоутворення.

Умови та методика проведення досліджень

Трьох факторний дослід проводився за схемою:

Фактор А – сорти; Українка – контроль; Антарія; Оранта;

Фактор Б – норми висіву; 3 млн./га; 4 млн./га – контроль; 5 млн./га;

Фактор С – удобрення; $N_{45}P_{45}K_{45}$ – контроль; $N_{60}P_{60}K_{45}$;

$N_{90}P_{90}K_{45}$ - на запланований врожай.

Запланований врожай 3т/га. Площа облікової ділянки $50m^2$. Повторність досліду – трьохразова. Повторностей три. Розміщення ділянок рендомізоване. Попередник – озима пшениця. Мінеральні добрива вносили в формах аміачної селітри ($N-34,0\%$) і гранульованого суперфосфату ($P_2O_5 - 19,5\%$) вносили під передпосівну культивуацію, та 40% калійної солі під основний обробіток.

Сівбу проводили в оптимальні для зони строки(початок третьої декади травня) рядковим способом.

Результати досліджень

У фазу бутонізації (табл. 1) найбільша площа асиміляційної поверхні однієї рослини і посіву в цілому була відмічена у сорту гречки Антарія (21,4-26,9 тис. m^2 /га), дещо менша – у сорту Оранта (19,3-24,6 тис. m^2 /га), на контрольному варіанті площа листкової поверхні була найменшою – 18,8-23,7 тис. m^2 /га.

Площа листкової поверхні рослин різних сортів гречки залежно від норми висіву і норм мінеральних добрив, тис. м²/га, (фаза бутонізації)

Норми висіву, млн./га схожих насінин	Норми добрив кг/га д.р.					
	N ₄₅ P ₄₅ K ₄₅ (контроль)		N ₆₀ P ₆₀ K ₄₅		N ₉₀ P ₉₀ K ₄₅	
	однієї рослини, см ²	посіву, тис.м ² /га	однієї рослини, см ²	посіву, тис.м ² /га	однієї рослини, см ²	посіву, тис.м ² /га
Українка (контроль)						
3	67,7	16,7	72,6	18,4	78,1	20,3
4 (контроль)	62,0	17,1	68,2	18,9	75,5	22,7
5	59,5	18,8	63,0	21,7	72,9	23,7
Антарія						
3	71,6	18,7	82,5	21,8	85,3	23,0
4	66,1	19,3	74,9	22,7	82,3	25,6
5	61,4	21,4	74,7	26,0	80,1	26,9
Оранта						
3	68,1	17,0	76,6	19,4	79,6	20,9
4	63,8	18,3	73,8	21,9	77,5	23,7
5	60,1	19,3	69,1	22,8	75,5	24,6
НІР ₀₅	0,40		0,42		0,44	

На формування величини асиміляційної поверхні значний вплив мали добрива та різні норми висіву гречки. Із збільшенням норм висіву від 3 до 5 млн./га схожих насінин площа листкової поверхні на всіх варіантах дослідів зменшувалась, проте площа посіву навпаки – збільшувалася.

Внесення добрив сприяло збільшенню площі листкової поверхні. Так, у сорту Українка при нормі висіву 3 млн./га схожих насінин на контрольному варіанті N₄₅P₄₅K₄₅ площа асиміляційної поверхні однієї рослини складала 62,0 см², а на варіанті із внесенням N₉₀P₉₀K₄₅ – 75,5 см². На цих самих варіантах, але при нормі висіву 5 млн./га схожих насінин площа листкової поверхні відповідно складала – 59,5-72,9 см². У сортів Антарія і Оранта площа листкової

поверхні за норми висіву 3 млн./га схожих насінин на варіанті N₄₅P₄₅K₄₅ відповідно становила – 71,6 і 68,1 см².

Внесення добрив у нормі N₉₀P₉₀K₄₅ збільшило площу листкової поверхні однієї рослини відповідно на 13,1 і 11,8 см².

Отже, починаючи з фази бутонізації, норми висіву і різний рівень мінерального живлення впливали на формування величини асиміляційної поверхні сортів гречки.

У фазі плодоутворення площа листкової поверхні як однієї рослини, так і посіву збільшувалась (табл. 2). Так, в середньому по сортах площа листкової поверхні посіву порівняно з фазою цвітіння збільшилася на 27,1%. Необхідно відмітити, що площа асиміляційної поверхні у сортів Антарія і Оранта збільшилася на 25,8-25,6%, а у сорту Українка – відповідно на 25,1%, що свідчить про більш тривалу активну фотосинтетичну діяльність листкового апарату і збільшення коефіцієнта фотосинтетичної активної радіації, що головним чином визначає величину врожаю.

У фазі дозрівання насіння площа листкової поверхні у сортів гречки порівняно з фазою плодоутворення зменшувалась у зв'язку з пожовтінням і відмиранням листків.

Таблиця 2

Площа листкової поверхні рослин різних сортів гречки залежно від норм висіву і норм мінеральних добрив, тис. м²/га, (фаза плодоутворення)

Норми висіву, млн./га схожих насінин	Норми добрив к/га д.р.					
	N ₄₅ P ₄₅ K ₄₅ (контроль)		N ₆₀ P ₆₀ K ₄₅		N ₉₀ P ₉₀ K ₄₅	
	однієї рослини, см ²	посіву, тис.м ² /га	однієї рослини, см ²	посіву, тис.м ² /га	однієї рослини, см ²	посіву, тис.м ² /га
Українка (контроль)						
3	194,4	41,3	202,9	46,4	219,9	51,2
4 (контроль)	191,5	46,5	196,3	48,5	213,7	54,9
5	183,3	48,7	189,2	58,3	204,2	58,8
Антарія						
3	197,3	45,6	214,9	52,0	220,4	53,6
4	194,0	49,9	201,5	57,2	215,2	61,3

5	187,3	58,4	194,3	61,1	209,2	62,5
Оранта						
3	194,9	41,5	213,1	46,9	219,8	51,5
4	191,8	47,0	200,2	53,4	214,2	57,8
5	184,7	50,2	192,5	56,0	208,4	59,4
НІР ₀₅	0,34		0,32		0,31	

Проаналізувавши динаміку формування площі асиміляційної поверхні рослин сортів гречки (табл. 1-3) можна зробити висновок, що перших два тижні формування асиміляційного апарату проходить досить повільно на рівні 25-30% до максимальної. Після чого протягом 35-45 днів проходить інтенсивний ріст і утворюється 50-60 % листкової поверхні. Далі цей процес уповільнюється, але повністю не припиняється. Максимальна площа листків утворюється на 70-й день після появи сходів. За фенологією він приходить на час плодоутворення. Після цього йде поступове зменшення площі листкової поверхні.

Таблиця 3

Площа листкової поверхні рослин різних сортів гречки залежно від норм висіву і норм мінеральних добрив, тис. м²/га, (фаза дозрівання насіння)

Норми висіву, млн./га схожих насінин	Норми добрив кг/га д.р.					
	N ₄₅ P ₄₅ K ₄₅ (контроль)		N ₆₀ P ₆₀ K ₄₅		N ₉₀ P ₉₀ K ₄₅	
	однієї рослини, см ²	посіву, тис.м ² /га	однієї рослини, см ²	посіву, тис.м ² /га	однієї рослини, см ²	посіву, тис.м ² /га
Українка (контроль)						
3	184,8	39,3	195,0	44,6	208,4	48,6
4 (контроль)	181,0	44,0	186,8	46,2	206,3	53,0
5	175,7	46,7	178,4	55,0	195,6	56,3
Антарія						
3	188,3	43,5	207,9	50,3	212,0	51,6
4	185,5	47,7	197,9	56,2	208,9	59,5
5	180,5	56,3	188,9	59,4	203,1	60,7
Оранта						
3	186,8	39,8	205,1	45,2	211,1	49,5
4	182,8	44,8	194,8	52,0	207,1	55,9
5	176,5	48,0	190,0	55,3	201,7	57,5
НІР ₀₅	0,22		0,23		0,2	

Отже, площа листкової поверхні залежить від морфобіологічних особливостей рослин досліджуваних сортів, норм висіву і норм мінеральних добрив. Так, із збільшенням норм висіву від 3 до 5 млн./га схожих насінин площа асиміляційної поверхні однієї рослини зменшується, а площа посіву збільшується. Внесення добрив позитивно впливає на формування величини листкової поверхні.

Висновки

1. Найбільшу площу листя рослин гречки формують у фазу плодоутворення. У фазу дозрівання зерна вона зменшилася на 5,0-5,6%, що викликано відтоком асимілятів до генеративних органів та підсиханням листків нижнього і середнього ярусів.

2. Найбільшу площу асиміляційної поверхні формує сорт Антарія – 53,6-62,5 тис.м²/га, сорти Українка і Оранта відповідно – 51,2 - 59,4 тис.м²/га. Збільшення норми висіву з 3 до 5 млн./га схожих насінин площа листків однієї рослини зменшується на 5,0-7,1%, а на одиниці площі зростає на 14,8-28%. Збільшення норми добрив до N₉₀P₉₀K₄₅ забезпечувало зростання площі листкового апарату на 17,0-23,9%.

Література

1. Фесенко Н. В. Селекція и семеноводство гречихи / Фесенко Н. В. – М.: Колос, 1983. – 191 с.

2. Ничипорович О. А. Фотосинтез и теория получения высоких урожаев / О. А. Ничипорович (Тимирязевские чтения, XV). – М.: Изд-во АН СССР, 1956. – 94 с.

3. Овсійчук О. С. Фотосинтетична активність гречки залежно від умов живлення / О. С. Овсійчук // Вісник сільськогосподарської науки. – №5. – 1979. – С. 21–22.

VETERINARY SCIENCES

БІЛКИ ПЛАЗМИ КРОВІ ГОНАДОЕКТОМОВАНИХ ПІВНІВ ПОРОДИ АДЛЕРСЬКА СРІБЛЯСТА

Чеверда Іван Михайлович

здобувач наукового ступеня доктор філософії

Захаренко Микола Олександрович

д. б. н., професор, член-кор. НААН України

Національний університет біоресурсів і

природокористування України,

м. Київ, Україна

Вступ. Птахівництво – це перспективна та важлива галузь тваринництва, яка останніми роками динамічно розвивається та забезпечує населення значною кількістю продуктів харчування. В умовах інтенсивних технологій більшості великих птахопідприємств з вирощування курчат-бройлерів, не завжди забезпечується отриманням високоякісної та безпечної курятини, а кроси, які володіють високим темпом росту не мають відповідної поживної цінності м'яса, що спонукає фермерів вирощувати птицю в умовах максимально наближених до природи, тобто до органічного вирощування. Нині збільшується кількість споживачів котрі шукають продукти які будуть мати якісні та смакові властивості м'яса. Зараз, при такому великому та необмеженому доступі до свіжого м'яса птиці споживчий ринок потребує сировину власної ніші, яка розглядається як ексклюзивна та володіє дуже високими дієтичними та смаковими характеристиками з антистресовими властивостями. Гонадоектомія (каплунізація) півнів є однією із давно відомих способів підвищення продуктивності покращення якості курятини, який широко використовується у багатьох країнах Європи. Розроблено ряд способів видалення або припинення функціонування гонад у півнів, які рекомендовано використовувати на практиці. Накопичено значний експериментальний матеріал і практичний

досвід щодо використання різних видів і кросів птиці, як аборигенних так і сучасних порід для виробництва мяса каплунів встановлено оптимальні терміни їх вирощування та особливості годівлі. Тому вирощування каплунів може бути альтернативним рішенням для доповнення для ринку м'яса птиці і мати більший інтерес в Україні. В процесі одержання курей – несучок близько 50 % отриманих курчат становлять півники, що створює труднощі для інкубаторів, оскільки відсутній економічний інтерес до їх подальшого вирощування, як добові курчата вони найчастіше стають кормом для хижих тварин, що також турбує зоозахисників.

Мета роботи. Визначити загальний вміст та фракційний склад білків плазми крові гонадоектомованих півнів м'ясо-яєчного напряму продуктивності за тривалого вирощування.

Матеріали і методи. Дослідження були проведені на факультеті ветеринарної медицини Національного університету біоресурсів і природокористування України. З урахуванням вимог Європейської конвенції про захист хребетних тварин, що використовуються для наукових експериментів чи інших наукових цілей 1986 р., а також Закону України “Про захист тварин від жорстокого поводження” від 21.02.2006 р. 3447-IV в редакції від 04.08.2017 р., що підтверджується етичною комісією НУБіП України. Експеримент проведено на 30 клінічно здорових півнях породи адлерська срібляста у віці 4 тижнів, яких після зрівняльного періоду (10 днів) розподілили на дві групи контрольну та дослідну по 15 голів у кожній. У півнів дослідної групи хірургічним шляхом видаляли гонади а птицю утримували на глибокій підстилці у боксі, забезпечуючи необхідні вимоги щодо мікроклімату, годівлі та напування. Півнів контрольної групи не кастрували та утримували за аналогічних умов. Тривалість дослідного періоду складала 175 діб. У півнів контрольної і дослідної групи відбирали кров із підкрилової вени і центругували при 3500 об/хв одержували плазму та досліджували фракційний склад білків плазми крові. З цією метою використовували метод диск-електрофорезу в ПААГ з додецилсульфатом натрію (Laemli), який заснований

на різній електрофоретичній рухливості білків в електричному полі. Для розділення білків плазми крові півнів слугувала система Mini-protean Tetra Cell (Bio-Rad, USA), набори реактивів (Sigma, USA) та стандарти білків з молекулярними масами від 6,5 до 200,0 кДа. Фарбували гелі за допомогою Куммасі G – 250, а відмивали 8 % розчином оцтової кислоти за температури 100°C. Одержані гелі електрофореграм білків обробляли за допомогою програми Total Lab 2.0 та розраховували вміст окремих білкових фракцій.

Результати та обговорення. Досліджуючи фракційний склад білків плазми крові півнів породи адлерська срібляста було встановлено, що вона містить 21 фракцію білків з молекулярною масою від 17 до 260 кДа. Причому найбільшу кількість у плазмі крові півнів становлять білки із молекулярними масами 230 – 260 кДа. Білки інших фракцій у плазмі крові півнів представлені у значно меншій кількості. У гонадоектомованих півнів встановлено певні зміни фракційного складу білків плазми крові порівняно з контролем. У плазмі крові півнів дослідної групи, порівняно з контролем, рівень білків з молекулярною масою 110 – 130 кДа знизився у 1,7 рази, 46 – 50 кДа у 1,4 рази з молекулярною масою 135 – 160 кДа зріс у 1,7 рази, 100 – 106 кДа – у 1,8 рази, і 20 кДа – у 6 раз

Слід зазначити, що рівень білків у плазмі крові гонадоектомованих півнів з молекулярними масами 230 – 260 і 190 – 200 кДа, 70 – 76 кДа, 63 – 66 кДа, 55 – 60 і 53 – 55 кДа, 44; 40 – 42 і 36 – 38 кДа, 26 і 17 кДа порівняно з контролем не змінювався.

Крім того встановлено, що у плазмі крові гонадоектомованих півнів на відміну від птахів контрольної групи було виявлено ряд білків з молекулярною масою 80 – 86 і 87 – 90 кДа, але не знайдено білки з низькою молекулярною масою 23 і 21 кДа. Останнє вказує на певні зміни електрофоретичної рухливості білків під впливом гонадоектомії. Білки інших фракцій у плазмі крові гонадоектомованих півнів не відрізнялися від контролю. Загальний вміст білка в плазмі крові півнів дослідної групи не відрізнявся від контролю.

У цій роботі зроблено спробу розкрити проблему відсутності даних про фракційний склад білків плазми крові у гонадоектомованих півнів у період

відгодівлі. Виявилося, що гематологічний профіль крові гонадоектомованих півнів змінюється внаслідок кастрації.

Висновки. Таким чином дане дослідження представляє собою перші відомості, про вплив гонадоектомії щодо фракційного складу білків плазми крові, більшість яких синтезується в печінці, а також і на процеси метаболізму у цьому органі півнів породи адлерська срібляста, за тривалого періоду вирощування зокрема вміст окремих протеїнів з високими і низькими молекулярними масами.

BIOLOGICAL SCIENCES

ENVIRONMENTAL SECURITY OF UKRAINE

Kurenkov Volodymyr Serhiyovych

student

Kharkiv National University of Radioelectronics

Introductions. Most regions of Ukraine suffer from widespread pollution by industrial emissions: in the atmosphere, in the soil, in the water. This problem is a key one, because the basis of our economy is industry, and the number of factories is only growing every year. Unfortunately, now there are only scattered recommendations, not an exact system of methods that could guarantee the safety of the environment.

Aim. The purpose of this work is a proper definition of the concept of environmental safety and the development of an approach to its achievement in Ukraine.

Such a system should not only increase the level of environmental safety, but also save the economic potential of industrial objects.

Materials and methods. Environmental security is a component of national security, which provides protection of the vital interests of man, society, the environment, and the state from real or potential threats posed by anthropogenic or natural factors to the environment [2]. Obviously, that by ignoring environmental security or incorrect understanding of this concept humanity will exterminate itself, but awareness of the problem - the first step to its solution.

Everyone knows that industrial factories are considered one of the most dangerous neighbors precisely because of the amount of waste [4]. Getting acquainted with the ecological map of Ukraine (Fig. 1), it becomes clear that almost half of the water and ground resources require treatment. Therefore, it is necessary to systematize all the recommendations that already exist to ensure environmental safety

and to refine them into a full-fledged system that would be able to monitor the environmental situation in each region.

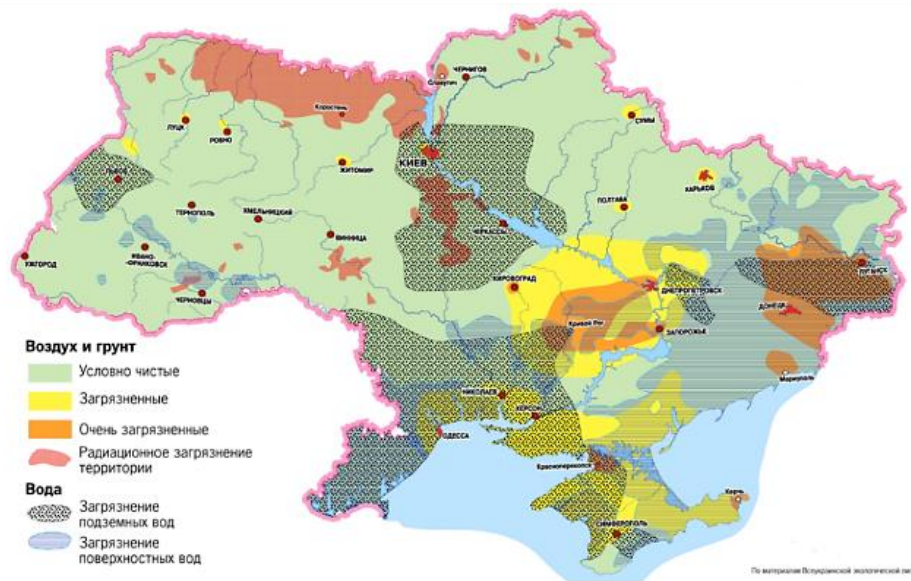

Fig. 1. Environmental map of Ukraine [4].

Results and discussion. The solution to this problem will be the creation of the unified system of environmental security of Ukraine (hereinafter USESU). To create the USESU it is necessary to take the following measures:

- to create a single register of all industrial facilities in the country and distribute industrial facilities by regions;
- to open an office in each regional center, whose employees will monitor the correct operation of the system, the environmental situation in the region and generate the necessary orders;
- to place an environmental specialist at each industrial facility, who will monitor the implementation of the orders of the aforementioned office and the observance of the following rules.

First of all, it is necessary to establish a mechanism for waste disposal. Taking into account foreign experience and basing on European classification which counts only 3 classes of hazard [3], I think it is necessary to classify wastes into 5 classes of hazard: practically safe, slightly hazardous, moderately hazardous, highly hazardous and too hazardous. The first class waste is almost harmless to the environment, after the second class waste ecosystem recovers 3 years, after the third - 10 years, after the

fourth - 30 years, and after the fifth it is impossible to recover. Production that receives the fifth class of waste should be re-qualified as soon as possible.

Next, the issue of recycling should be solved, since Ukraine does not have the necessary number of recycling enterprises, and most of the waste is released into the water, atmosphere or soil [1]. It is necessary to introduce limits on the maximum possible amount of recycled waste. This limit will depend on the volume of production and on the environmental situation in the region. It is also necessary to introduce an additional distribution of waste on the place of its disposal: atmospheric, water and soil, which will allow to establish maximum control.

Conclusions. Today the issue of ecological safety of Ukraine is urgent because the environmental situation is only worsening, and the amount of waste is increasing. This problem can be solved through the creation of the USESU. After the adoption of the above measures, full control over the environmental safety of each region will be established, which will significantly improve the natural conditions in the areas of production dislocation, without reducing their economic potential.

Sources

1. Сівак В.К., Солодкий В.Д. Основи екологічної безпеки територій: Навчальний посібник. – Чернівці: 2000. – 156 с.
2. Шмандій В.М., Клименко М.О., Голік Ю.С., Прищепя А.М., Бахарєв В.С., Харламова О.В. Екологічна безпека. Підручник. 2020. – 366 с.
3. Яцик А.В. Екологічна безпека в Україні. – К.: 2003. – 216 с.
4. Офіційний сайт Всеукраїнської екологічної ліги [Web resource].
<https://ecoleague.net>

АКТИВНОСТЬ АСКОРБАТПЕРОКСИДАЗЫ У ГЕНОТИПОВ МЯГКОЙ ПШЕНИЦЫ (*TRITICUM AESTIVUM* L.) В УСЛОВИЯХ ТЕПЛООВОГО СТРЕССА

Зульфугарова Саида Тофик кызы,
научный сотрудник лаборатории Биодаптация,
Институт молекулярной биологии и биотехнологий НАН Азербайджана

Фарманова Фарида Мезагир кызы,
магистрант,
Бакинский государственный университет

Рустамова Самира Магамедрагим кызы,
доктор философии по биологии,
ведущий научный сотрудник лаборатории Биодаптация,
Институт молекулярной биологии и биотехнологий НАН Азербайджана
г. Баку, Азербайджан

Введение. Глобальное потепление является одной из основных экологических проблем, отрицательно влияющих на сельское хозяйство. Высокая температура оказывает негативное влияние на рост растений на разных стадиях развития, снижает их урожайность, вызывает повреждение белков, а также подавляет дыхание и фотосинтез растений. Повышение устойчивости пищевых растений к высоким температурам считается серьезной проблемой для сельского хозяйства во всем мире. У растений, подвергшихся тепловому стрессу, часто образуются деструктивные АФК, в том числе синглетный кислород ($^1\text{O}_2$), супероксидный радикал (O_2^-), перекись водорода (H_2O_2) и гидроксильный радикал (OH^-), ответственные за возникновение окислительного стресса.

Цель работы. В данной работе изучена активность аскорбатпероксидазы (АПО, КФ 1.11.1.11) в листьях генотипов мягкой пшеницы в условиях кратковременного теплового стресса.

Материалы и методы. В работе использовали четыре генотипа мягкой пшеницы, предоставленные Гобустанской Зональной Опытной Станцией НИИ Земледелия, толерантные к абиотическим стрессам генотипы Зирва-85 и

Муров-2, чувствительные генотипы Гызыл бугда и Аран. Растения выращивали в течение 12 суток в автоматизированном мини-фитотроне с регулируемой температурой 19°C-23°C при относительной влажности воздуха около 50%, при фотопериоде 8/16 (темнота/свет). 12-дневные растения подвергали тепловому стрессу. Для преадаптации растения подвергали тепловому шоку в течение 30 мин при 38°C, температуру постепенно повышали до 40°C, стресс продолжался 30 мин, затем растения подвергали сильному тепловому шоку путем повышения температуры до 42°C в течение 2 часов. Активность аскорбатпероксидазы определяли спектрофотометрически по скорости разложения перекиси водорода аскорбатпероксидазой с образованием воды и дигидроаскорбата.

Результаты и обсуждения. Среди контрольных образцов наибольшей активностью обладал стресс-чувствительный генотип Аран (~10 мг белка/мин), однако наименьшую активность проявлял толерантный генотип Муров-2 (~4 мг белка/мин). Повышение температуры приводил к ощутимым изменениям активности фермента у сортов пшеницы. Активность АПО повышалась под влиянием теплового стресса у генотипов Зирва-85, Аран и Муров-2 и снижалась у генотипа Гызыл бугда. Гызыл бугда – генотип, чувствительный к абиотическим стрессорам также в полевых условиях.

Выводы. Высокая температура приводит к значительным изменениям физиолого-биохимических процессов, что влияет на синтез АПО в растениях.

ПРОБЛЕМИ ДОПІНГУ В СПОРТІ

Матвієнко Аліса Петрівна

студент

Ляшевич Альона Михайлівна

к.б.н., доцент, старший викладач

кафедри медико-біологічних дисциплін

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Вступ. Допінг зараз є глобальною проблемою, яка супроводжує міжнародні спортивні події в усьому світі. Міжнародні спортивні федерації на чолі з Міжнародним олімпійським комітетом протягом останнього півстоліття намагалися зупинити поширення цієї проблеми, але безрезультатно.

Суспільство в основному прийшло до думки про те, що подібні маніпуляції спортом і спортивними результатами є небажаними і потребують контролю, регулювання і навіть заборони. Міркування щодо розробки заборон на вживання наркотиків у спорті були засновані на таких міркуваннях, як – допінг у спорті є шахрайством і несправедливим; допінг шкодить спортсменам; допінг шкодить навіть спортсменам, які не застосовують допінгу; допінг завдає шкоди суспільству. Заборони повинні підлягати виконанню, і тому вимагають складної інфраструктури для справедливого застосування, допінг є збоченням спорту, допінг є неприродним і дегуманним. Міжнародне спортивне співтовариство протягом багатьох років визнавало небезпеку всіх форм допінгу, але лише в недавньому минулому були запроваджені серйозні та все більш ефективні механізми регулювання для виявлення та контролю допінгу на основі наркотиків у спорті.

Тому вивчення проблем допінгу в сучасному спорті є актуальною темою в галузі фізичної культури і спорту.

Мета роботи. Вивчити проблеми допінгу та заборонених речовин у спорті; в'яснити їхній вплив на організм спортсменів; прослідкувати їх популярність серед спортсменів та любителів спорту.

Матеріали та методи. Для вирішення поставлених задач було використано наступні методи дослідження: аналіз та вивчення науково-методичної літератури, опис та узагальнення, методи математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. Спортивний журнал «Sports Illustrated» взяв інтерв'ю у когорти елітних олімпійських спортсменів, одне із запитань було: «Якби вам дали речовину, що покращує результативність, і вас не спіймали б і не виграли, ви б взяли її?» і 98% спортсменів відповіли «Так». Більш страшним питанням було: «Якби вам дали речовину, що підвищує продуктивність, і вас не спіймали, виграйте всі змагання протягом 5 років, а потім помрете, ви б взяли це?» і більше 50% сказали «Так» [1].

У наступних рисунках наведено дані щодо кількості порушень антидопінгових правил за даними Всесвітнього антидопінгового агенства [3] (Рис. 1, 2).

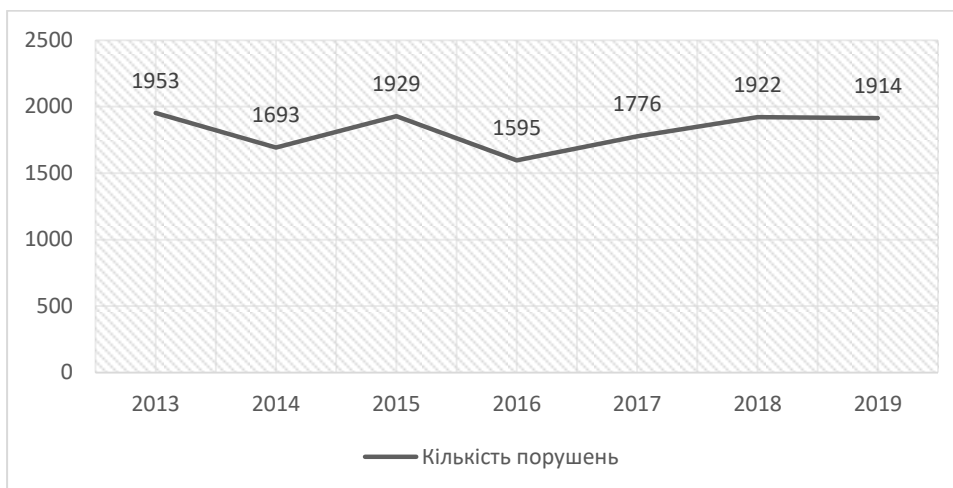

Рис. 1. Кількість порушень антидопінгових правил у всьому світі з 2013 по 2019 рік.

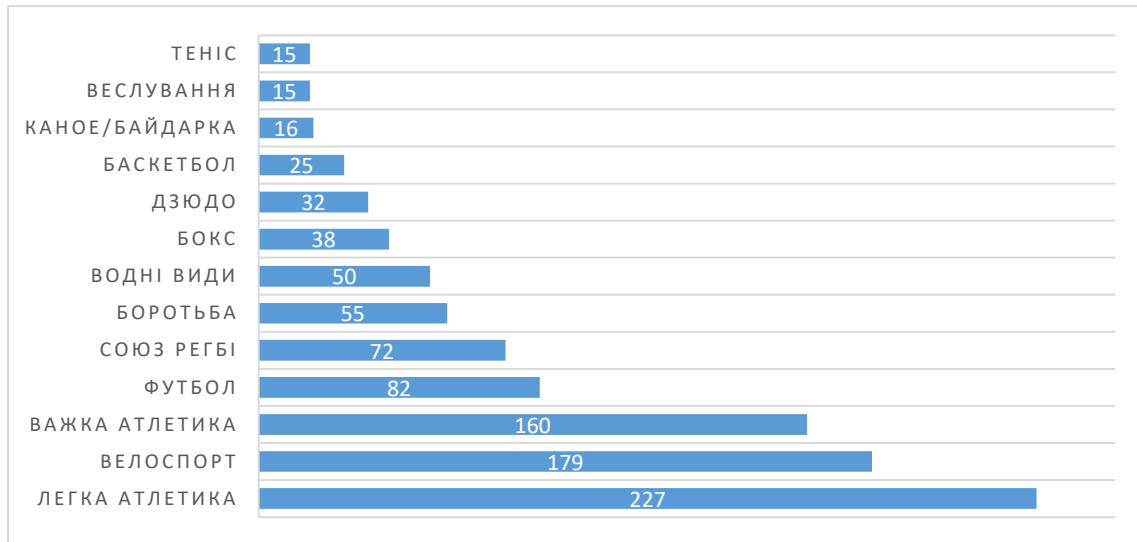

Рис. 2. Кількість порушень антидопінгових правил у всьому світі в 2019 році за олімпійськими видами спорту.

Всесвітньою антидопінговою програмою був складаний «Звіт про порушення антидопінгових правил (ADRVs) за 2019 рік. Порівнявши дані з таблиці «Загальної кількості ADRVs серед спортсменів за національністю», був розроблений рейтинг найбільш «проблемних» видів спорту та країн, що мають більш за все порушень із допінгом серед Асоціацій літніх олімпійських міжнародних спортивних федерацій (Рис. 3).

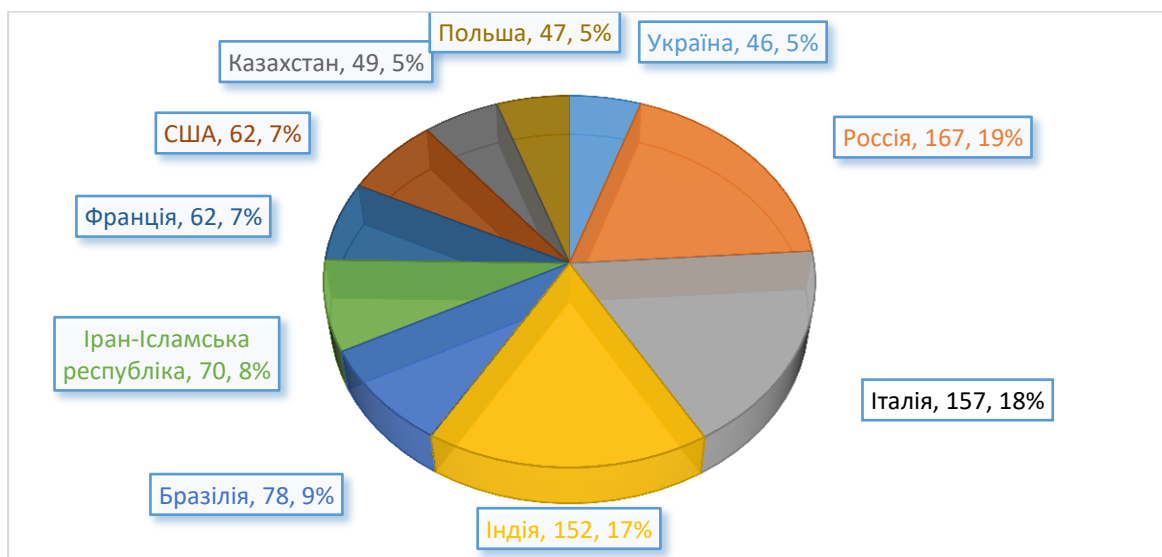

Рис. 3 Загальна кількість порушень антидопінгових правил серед спортсменів за національністю за 2019 р.

Якщо дивитися окремо на Україну, то маємо наступні дані (Рис. 4):

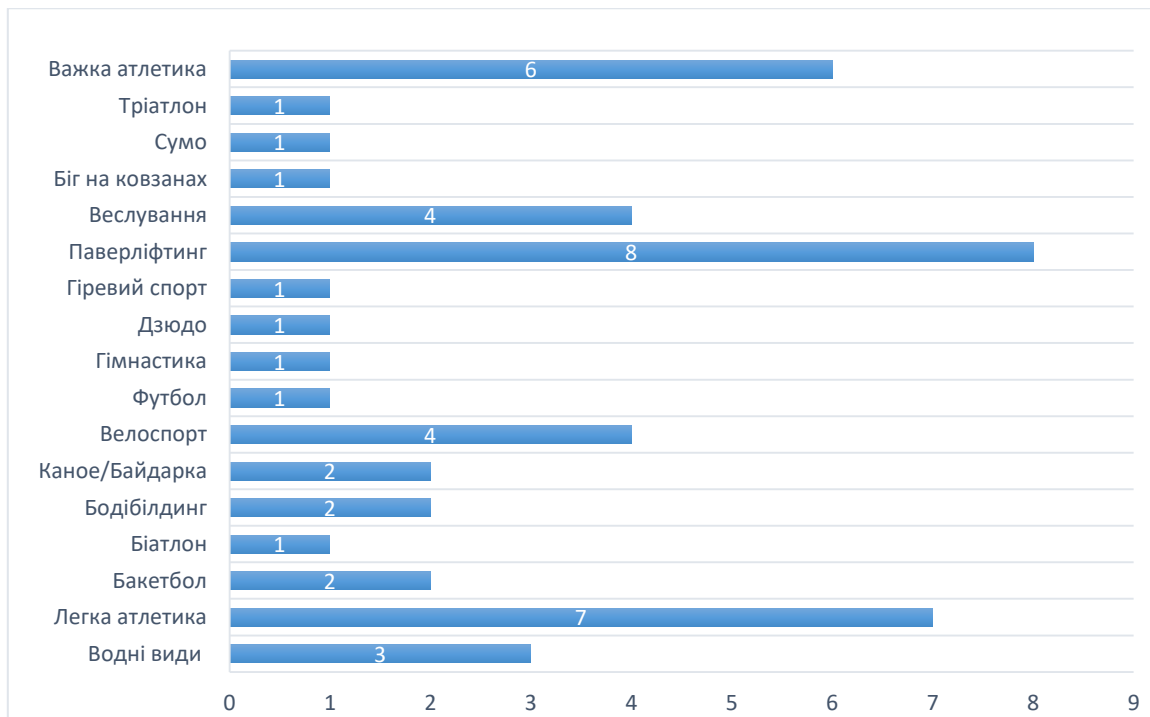

Рис. 4. Загальна кількість порушень антидопінгових правил серед видів спорту в Україні за 2019 р.

Речовини, ідентифіковані як «несприятний аналітичний результат» в кожному класі наркотиків в ADAMS (усі види спорту) за 2020 р. (Рис. 5).

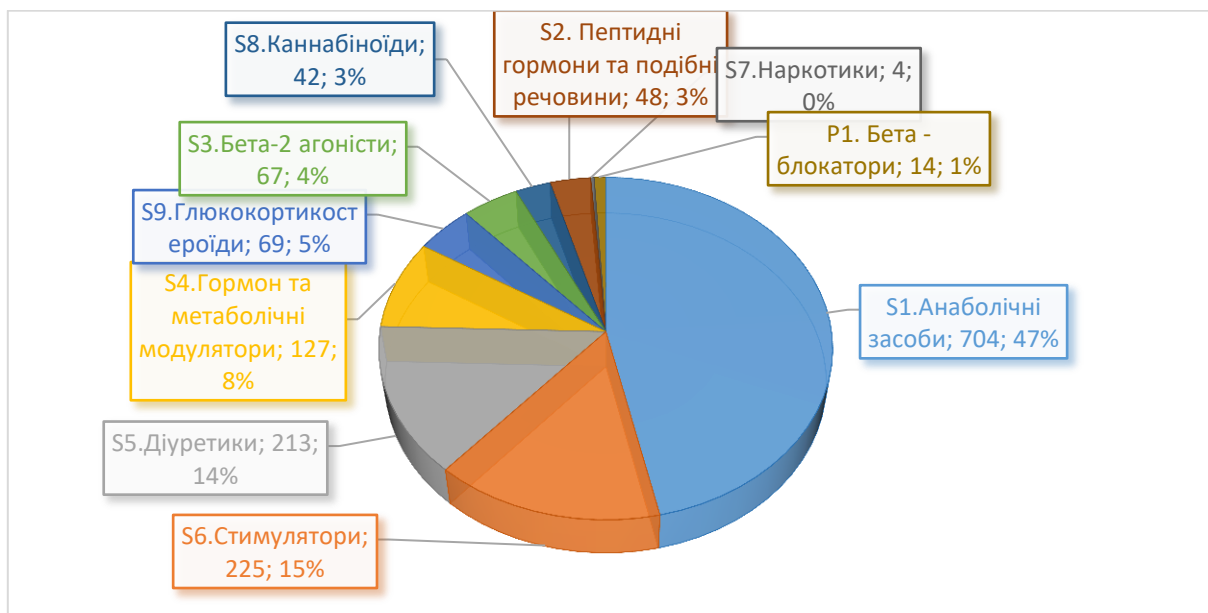

Рис. 5. Речовини, ідентифіковані як «несприятний аналітичний результат» в кожному класі наркотиків в ADAMS (усі види спорту) за 2020 р.

За вище поданими даними ми бачимо, що увесь світ загрузнув у проблемах з допінгом. Хтось менше, хтось більше. Проаналізувавши статистичні дані з офіційних сайтів ВАДА та Національного антидопінгового центру (НАДЦ) ми можемо назвати результати дослідження та головні факти про проблеми допінгу в професійному спорті:

1. Найбільшу кількість порушень з 2013 по 2019 рік було зафіксовано у 2013 році (1953).

2. Країна, яка найчастіше порушувала антидопінгові правила за 2019 рік – Росія (167), за що спортивний арбітражний суд (CAS) у Лозанні усунув російських спортсменів від участі у великих міжнародних змаганнях під національним прапором на два роки. До 16 грудня 2022 року вони зможуть брати участь в Олімпійських та Параолімпійських іграх, а також у чемпіонатах світу лише під нейтральним прапором та при виконанні певних умов. На другому місці стоїть Італія (157), далі йде Індія (152). Україна стоїть на 10 місці (за 2019 рік – 46).

3. До топ-4 самих «брудних» видів спорту у світі входять: легка атлетика, велоспорт, паверліфтинг та важка атлетика.

4. Найпопулярнішими забороненими речовинами серед спортсменів за 2020 рік є анаболічні стероїди (704), стимулятори (225) та діуретики (213) [2, 3].

Після взятих інтерв'ю журналом «Sports Illustrated» можна побачити, що багатьох спортсменів цікавить порушення всесвітніх антидопінгових правил, швидка перемога, короткотривала слава та смерть, ніж здоровий та чесний спорт.

Іноді свідомо, закамуфльовані, з мережею спеціалістів позаду чи самотійно, деякі спортсмени думають «може, мене не зловлять», тому обирають йти проти правил.

Висновки. Дивлячись на історію допінгу, можемо зробити висновок, що у наш час перемагають не спортсмени, а фармацевти, що зробили з великого спорту бізнес та налагоджену систему, якій не страшні допінг-контролі. Спорт сьогодні – це про гроші, рекрамні контракти, спонсори, та рідко про здоров'я.

Навіть часто величезні та незворотні ризики для власного здоров'я не зупиняють спортсменів та їх тренерів.

У наш час є вирішення цього питання, у якому головну роль грають тренер та батьки юних спортсменів. Саме вони підштовхують своїх підопічних та дітей або на поганий, або на хороший шлях.

Також наразі є альтернатива допінгу, тобто речовини, які не заборонені до вживання. Вони не несуть загрози здоров'ю та життю спортсменів.

Але кожний робить власний висновок. А гадати правильний він був чи ні, може вже бути пізно.

Використана література

1. Спортивний журнал «Sports Illustrated» URL: www.si.com.
2. Національний антидопінговий центр України URL: nadc.org.ua (дата звернення 01.05.22).
3. Всесвітнє антидопінгове агентство URL: www.WADA-ama.org (дата звернення: 01.05.2022).

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРКЕСТРАТОРУ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ

Скоробогатько Станіслав Віталійович

Студент

Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського

"Харківський авіаційний інститут"

м. Харків, Україна

Вступ.

В наш час велику зацікавленість та попит визиває використання хмарних сервісів . Та стає гострим питання що до адміністрування та взаємодії окремих сервісів , які ми використовуємо. Для вирішення даної проблеми : на допомогу нам приходять оркестратор хмарних сервісів. Таке програмне забезпечення допомагає нам не тільки адмініструвати існуючі ресурси, але й імплементувати нові сервіси і налагоджувати взаємодію між ними, та вести облік коштів які будуть витратитися . Сучасний світ пропонує нам дуже велику кількість способів вирішення різноманітних проблем.З швидким розвитком інформаційних технологій перед нами з'явилися проблема створення не тільки продуктів для користування а також і інфраструктури для обслуговування цього продукту . І навіть для вирішення даної проблеми можливо приведе велику кількість рішень , але не усі вони відповідають стандартам сучасних технологій .Які у свою чергу дуже швидко змінюються та потребують швидкого реагування на ці зміни . Ми бачимо як люди намагаються перебороти проблеми з нізькою швидкістю доставки програмного продукту, малою надійністю систем та різноманітними проблемами пов'язаними з масштабуванням продуктів .Оскільки трафік може збільшуватися кожен день , а старі інфраструктурні рішення можуть не задовільняти новим тенденціям. На фоні цього розвитку, значного розповсюдження набула практика будовання СІ на базі провайдерів хмарних віртуальних систем. Таким чином програмний продукт виконується у спеціалізованих центрах на серверних станціях високої надійності та зі стабільним швидкісним Інтернет з'єднанням, крім того хмарні провайдери

надають послуги масштабування, моніторингу та контролю серверної інфраструктури вбудованими методами через єдиний інтерфейс. Таким чином, використання мікросервісної архітектури разом із хмарними рішенням – є розповсюдженим та сучасним підходом організації СІ, але в той же час необхідно мати систему, яка дозволяє оркеструвати мікросервісну СІ таким чином, щоб у процесі розвитку проекту та/або міграції якихось сервісів до інших серверних станції можна було уникнути проблем сумісності систем керування, які спершу були надані хмарним провайдером.

Мета роботи.

Метою дослідження є аналіз автоматизації в роботі з хмарними сервісами, та створення умов при яких подібна автоматизація буде ефективною. Для досягнення поставлених цілей треба провести аналіз існуючих рішень та виходячи з аналізу надати рішення для проблеми керування хмарними сервісами.

Матеріали та методи.

Оцінюючи продукти хмарної оркестровки, адміністраторам рекомендується спочатку відобразити робочі процеси задіяних програм. Цей крок допоможе адміністратору уявити, наскільки складним є внутрішній робочий процес для програми та як часто інформація виходить за межі набору компонентів програми. Це, у свою чергу, може допомогти адміністратору вирішити, який тип продукту для оркестровки допоможе найкраще автоматизувати робочий процес та задовольнити вимоги бізнесу найбільш економічно ефективним способом.

Платформа хмарної оркестровки повинна підтримувати декілька типів віртуальних машин. До них належать Hyper-V, ESX, Xen і віртуальні машини на основі ядра. Інструмент повинен бути сумісним з будь-якою хмарною платформою, яку ви вирішите включити у своє мультихмарне або гібридне хмарне розгортання. Вам потрібен інструмент хмарного оркестрування, який дозволяє створювати робочі навантаження та шаблони програм, які можна повторно використовувати в окремих запитах. Вам не потрібно продовжувати

винаходити велосипед. Як результат, ви підвищите ефективність на підприємстві, оскільки ви будете виконувати завдання швидше. Окрім використання шаблонів, вам також потрібен інструмент хмарного оркестрування, який містить інструменти DevOps, такі як Chef і Puppet. Крім того, ви можете мати інструмент, який підтримує внутрішню операційну систему підтримки. Це може значно прискорити розгортання.

Результати та обговорення.

На малюнку 1 представлена еталона схема функціонування оркестратора.

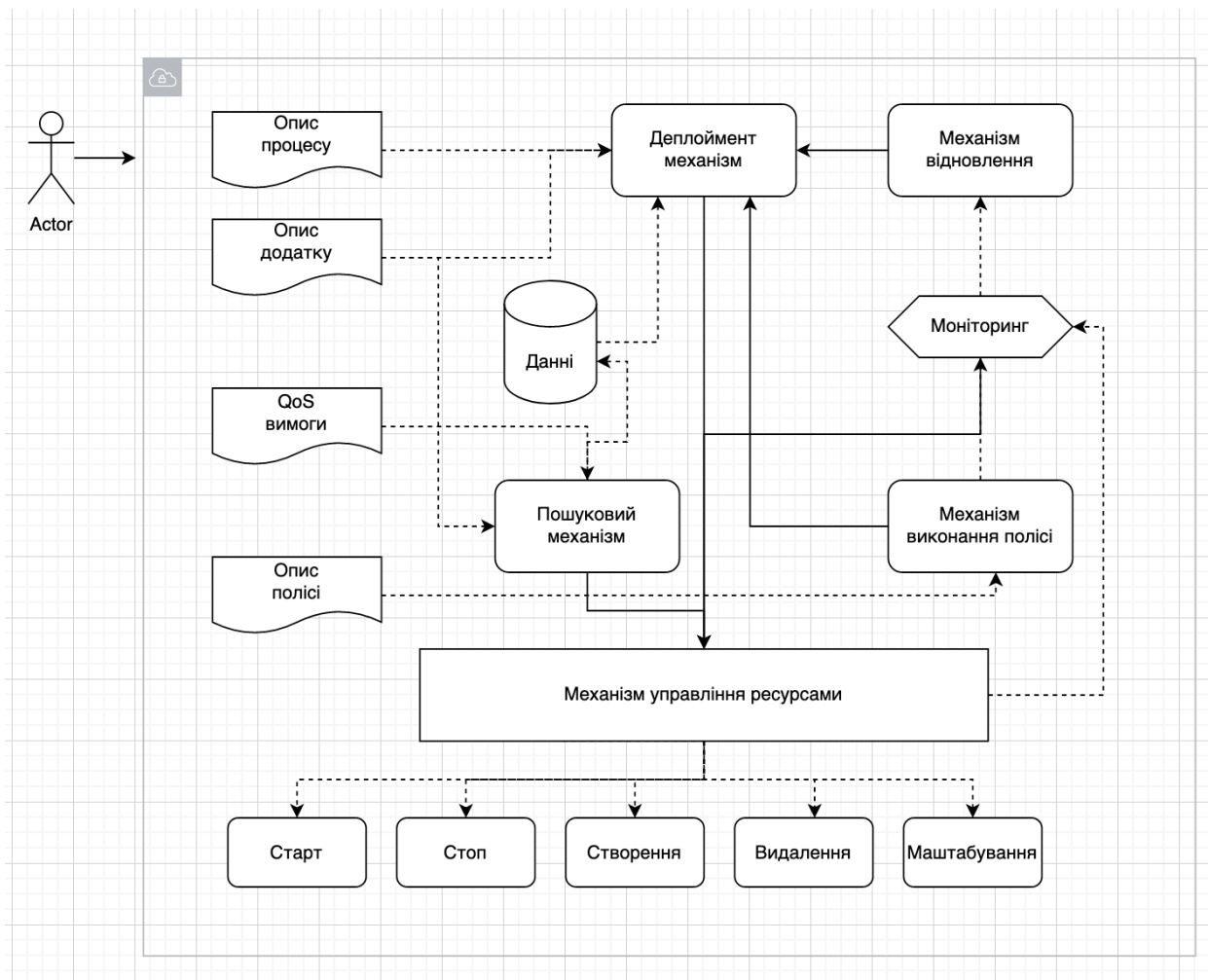

Рис.1. Еталона схема функціонування

Процеси та послуги, задіяні в оркестровці хмарних ресурсів, класифікуються залежно від їх функціональних можливостей щодо цієї еталонної моделі.

Рівень доступу регулює взаємодію з фреймворком. Користувачі можуть отримати доступ до служб з нижчих рівнів за допомогою інтерфейсів

командної команди, веб-API та інформаційних панелей. Рівень керування додатками стосується роботи з додатками протягом усього їхнього життєвого циклу, від розробки до виконання, що проходить через розгортання. Розробка стосується мов і моделей, які зазвичай представляють програми, робочі процеси, вимоги QoS та політики. Описи програми визначають компоненти програми, а також їх взаємозв'язки. Описи робочого процесу визначають поведінкові аспекти додатків за допомогою декларативних або імперативних підходів. На основі дослідження ми збагатили список бажаних можливостей, що стосуються CROF, переглянувши літературу та об'єднавши вищезгадані роботи. Такі можливості, узагальнені на рисунку, можна класифікувати на дві основні категорії: «Хмарні функції» або «Функції програми».

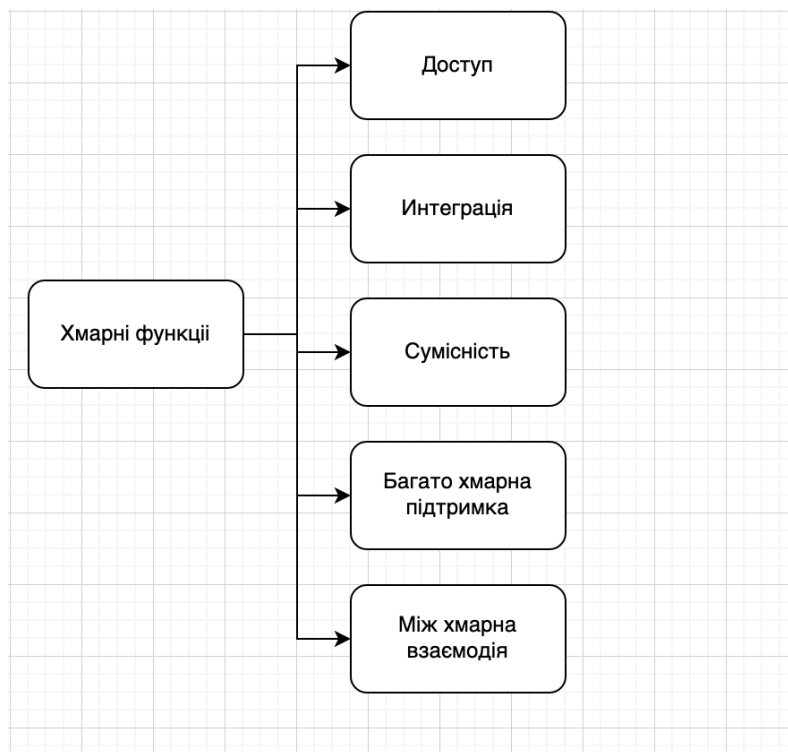

Рис.2. Хмарні функції

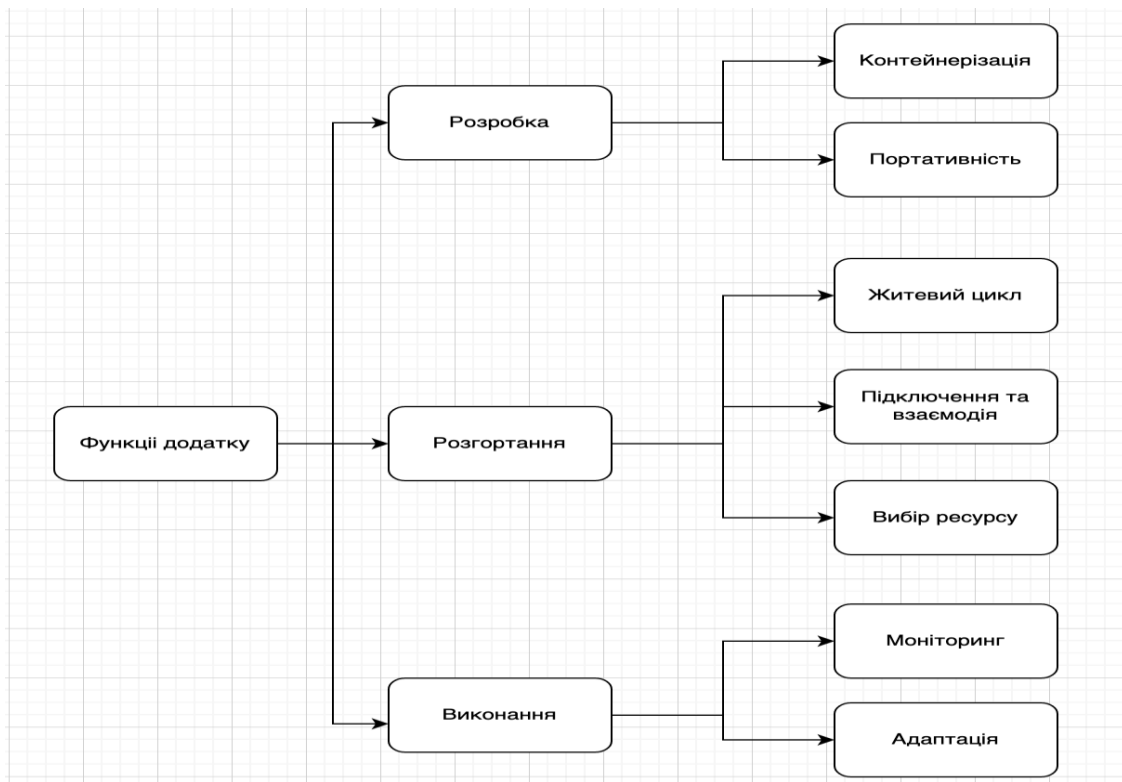

Рис.3. Функції програми

Висновки.

Технологія хмарних обчислень значно розвинулась за останні кілька років, перетворивши традиційну інфраструктуру, платформу та програмні ресурси в еластичні віртуальні компоненти на вимогу. У цій роботі ми ретельно проаналізували процес оркестрації хмар: надали список відповідних функцій і вимірів, оцінили кілька фреймворків оркестрації хмарних ресурсів, особливо зосередившись на мультихмарних можливостях. Цей систематичний аналіз дозволив визначити ключові відкриті проблеми дослідження, а також запропонувати набір майбутніх напрямків досліджень у напрямі оркестрування хмари.

MEDICAL SCIENCES

CLINICAL CASE: WOLFRAM SYNDROME

Abaturov Alexander,

MD, PhD Professor, Head of the Department of pediatrics 1 and
medical Genetics

Tokarieva Nataliia,

Candidate of Medical Sciences, Assistant
of the Department of pediatrics 1 and medical Genetics

Demydenko Anna,

student of VI course.

Dnipro State Medical University,

the department of pediatrics 1 and medical genetic

Dnipro, Ukraine

Introduction. Wolfram syndrome is a progressive neurodegenerative disease that combines diabetes, non-insulin dependent diabetes, neurosensory deafness and optic disc atrophy, was first described in 1938, has an autosomal recessive type of inheritance and is also known as DIDMOAD (diabetes insipidus, diabetes mellitus, optic atrophy, deafness).

In the pathogenesis of Wolfram syndrome, a major role is played by a mutation in the WFS1 gene, which is located on the short arm of chromosome 4 at position 16 and encodes the transmembrane protein called wolframin.

Aim. To consider a clinical case of Wolfram syndrome, this was diagnosed in the presence of a clinical picture and confirmed by molecular genetic studies.

Materials and methods. A 16-year-old boy first went to the hospital in 2013 with complaints of thirst, weight loss, frequent heavy urination at the end of 6 months of the disease under the direction of a urologist, after receiving a blood glucose level of 12.5 mmol/l. Upon admission to the hospital, the child was examined according to the protocol, in general clinical tests revealed hyperglycemia from 8 to 16 mmol/l, increased levels of glycosylated hemoglobin, decreased levels of C-peptide.

In the analysis of urine was revealed a moderate increasing in daily urine output, in the presence of relatively low specific gravity. Ultrasound examination of the abdomen and kidneys showed signs of hepatomegaly and abnormalities in the development of the right kidney. The child was examined by a neurologist and neurosurgeon, who suspected a three-dimensional brain process, three MRIs of the brain and an electroencephalogram did not confirm the presence of organic pathology. In the same year, the child was consulted and examined at the Medical and Genetic Center of Krivoy Rog - no amino acid metabolism was detected.

From 2013 to 2018, the child was observed by an endocrinologist, received insulin replacement therapy, was examined in the nephrology and gastroenterology departments: confirmed abnormal kidney development, chronic pyelonephritis with impaired glomerular filtration. Revealed gastroesophageal reflux disease, erosive esophagitis. Since 2018, the child has been monitored by a child psychiatrist for generalized childhood anxiety disorder. In 2019, the boy has a decreasing in visual acuity and hearing, instrumentally confirmed partial atrophy of the optic disc and bilateral sensorineural hearing loss. Taking into account the complaints, the gradient course of the disease, compliance of clinical manifestations with diagnostic criteria: manifestation of diabetes mellitus in children under 16 years, optic disc atrophy, sensorineural hearing loss, renal abnormalities, laboratory signs of diabetes mellitus in diabetes mellitus, genetic disease: Wolfram syndrome.

In order to confirm the diagnosis in the University of Exeter, a molecular genetic examination of the family was performed and a mutation in the WFS1 gene was detected in the father and child.

Results and discussion. Given the clinical picture of the disease: diabetes mellitus; optic disc atrophy, sensorineural hearing loss, abnormal kidney development, the presence of psychiatric and gastrointestinal disorders; results of laboratory tests (high HbA1C levels, decreased C-peptide levels, laboratory signs of diabetes insipidus and glomerular filtration disorders) in combination with genetic testing results: mutation of WFS1 gene in parent and child, presence of large and small diagnostic criteria, dynamic monitoring and molecular genetic study of the

child was diagnosed with a clinical diagnosis: Wolfram syndrome.

Conclusions. Diagnosis of Wolfram syndrome requires time and knowledge of the criteria for diagnosing this disease. Knowledge of this syndrome and timely diagnosis is important to improve the diagnosis and provide timely genetic counseling for family members.

"GLUMA DESENSITIZER" FOR PREVENTION OF HYPERESTHESIA AFTER PROFESSIONAL WHITENING PROCEDURE

Adilov Kozim Zakirovich

Assistant, researcher

Adilova Shaira Talatovna

Assistant professor

Tashkent State Dental Institute

Tashkent, Uzbekistan

Hyperesthesia of tooth tissues is understood as increased sensitivity to mechanical, temperature (cold, heat) and chemical stimuli (mainly to acid). An analysis of the literature shows a high prevalence of dental hard tissue hyperesthesia. According to various authors, more than 40 million people in the United States suffer from hyperesthesia, in Germany about 40% of patients are treated for this condition (Balkeholve M., 2000). According to E.M. Kuzmina (2003), about 40% of the population in the world have hypersensitivity. In particular, in Great Britain the prevalence of hypersensitivity is 37-52%, and in periodontal pathology - 72-98% (Kuzmina E. M., 2003).

Causes of hypersensitivity of dentin are different: tooth erosion, wedge defects, periodontal disease, increased tooth wear, bleaching procedures (Fedorov Yu.A. et al., 1997; Maksimovskaya J.H., 2002).

To eliminate hypersensitivity of the teeth there is used a wide range of drugs, among which the most common is the preparation of "Gluma Desensitizer" for mechanical isolation of the dentin surface with adhesive materials. It is worth mentioning that "Gluma Desensitizer" has gained particular popularity in the United States since the early 90s. It was included by Clinical Research Associates (CRA) Mewsletter in the list of the 50 most important preparations that must be present at every dental institution. Gluma Desensitizer is an aqueous solution containing 36.1 weight percent Hydroxyethylmethacrylat (HEMA) and 5.1 weight percent Glutardialdehyd (GA). The action of Gluma Desensitizer is based on the obturation

of the lumen of open dentinal tubules, the depolarizing effect of potassium ions and the reduction of nerve impulse conduction. In addition, the action of "Gluma Desensitizer" reduces the permeability of dentin by release of plasma protein and their clogging of peripheral dentinal tubules, allows to block the intracanal fluid, the movement of which causes pain.

Purpose of the study: comparative evaluation of the effectiveness of "Gluma Desensitizer" (Germany) and the preparation for deep fluoridation Gluftored (Russia) used during the procedure of professional whitening.

Material and methods of research: in addition to general (interview, examination, thermometry, probing, percussion), we applied the following special methods, most objectively reflecting changes in the structure of the tooth, to register the intensity of tooth hyperesthesia and changes in qualitative and quantitative characteristics of enamel: IHDI (intensity index of tooth hyperesthesia), TER-test (enamel-resistance test). Registration of indicators was carried out before the remineralizing therapy one and two weeks after therapy. The results were processed using Microsoft Excel 2007, Statistica 6.0.

Results and discussion: 67 patients who underwent bleaching treatment were examined and treated. 39 patients (Group I) and 38 patients (Group II) were treated with the drug "Gluma Desensitizer" and 38 with the preparation for deep fluoridation Gluftored. Among them there were 50 women and 17 men aged from 24 to 45 years. Treatment with "Gluma Desensitizer" and Gluftored was performed in the following sequence: a) mechanical cleaning of the treated surface; b) protection of the mucosa with coferdam; c) drying of the treated surface; d) brush application of a minimum amount of "Gluma Desensitizer" to the treated enamel surface until it dries within 30-60 seconds; e) drying the surface with an air jet to remove moisture layer and gloss disappearing.

First of all, it should be noted that changes in morphochemical processes after enamel brightening were registered in the 1st and 2nd groups of patients, which is reflected in the appearance of hyperaesthesia symptom. The following results were obtained when studying the changes in the intensity of tooth hyperesthesia: before the

use of preparations in the group using "Gluma Desensitizer" - $(2,90 \pm 0,02)$ points, and "Gluftored" - $(2,70 \pm 0,01)$ points. One week later, both groups improved, but the data were unequal: Gluma Desensitizer - $(0,00 \pm 0,02)$ points, Gluftored - $(1,50 \pm 0,01)$ points. Two weeks later the following results were registered: (Group I) - $(0,00 \pm 0,02)$ points, (Group II) - $(0,50 \pm 0,01)$ points. Thus, in the Gluma Desensitizer group the intensity of hyperesthesia decreased faster by 0.5 times, and by 1.5 times than in the group using the Gluftored drug. The data obtained state that both preparations participating in the study have the ability to reduce hypersensitivity of teeth, but the most rapid effect was observed after using "Gluma Desensitizer". The results of the enamel resistance test were as follows: Before application of "Gluma Desensitizer" - (21.50 ± 0.02) points, "Gluftored" - (22.30 ± 0.02) points, after one week of application of "Gluma Desensitizer" - (15.00 ± 0.02) points, "Gluftored" - (15.40 ± 0.08) points, after 2 weeks of application of "Gluma Desensitizer" - (14.20 ± 0.07) points, "Gluftored" - (15.10 ± 0.06) points.

Conclusions: Considering the data of the results of clinical studies, we can conclude that both preparations have remineralizing properties. Enamel resistance increased in both groups, but most of all in the group using the drug "Gluma Desensitizer" 1.2 times more than in the group with the drug "Gluftored".

References:

1. Кузьмина Э.М. Современные подходы к профилактике кариеса зубов. // Dental Forum. 2011. - №2 (38). - С. 2-8.
2. Адилова ШТ, Саидова НЗ. АДГЕЗИВНЫЙ ПРОТОКОЛ ПРИ ЛЕЧЕНИИ КАРИЕСА ДЕНТИНА. // Zbiór artykułów naukowych recenzowanych. P-45
3. Адилова Т.Ш., Маликова М.Т., Адилов З.К. Распространенность болезней пародонта среди населения г. Ташкент. // Dental Forum. 2005. - №2 (15).-С. 25-28.

PATHOGENETIC JUSTIFICATION OF THE USE OF CRITERIA FOR DETERMINING THE AGE OF WOUND

Antonov A. G.,

Ph.D. of Medical Sciences, Associate Professor
Department of Pathological Anatomy, Forensic Medicine and Histology

Surgay N. M.,

Ph.D. of Medical Sciences, Head of the Department
Department of Pathological Anatomy, Forensic Medicine and Histology
Donetsk National Medical University,
Liman, Ukraine

Shilan V. I.,

Chief,
Kirovograd regional bureau of forensic medical examination,
Kropyvnytskyi, Ukraine

Uzbek T. S.,

Assistant
Department of Pathological Anatomy, Forensic Medicine and Histology
Donetsk National Medical University,
Liman, Ukraine

Introductions. There are a lot of literature on the existing methods for determining the lifetime and inflicting of mechanical damage. It was found that the existing methods have very large discrepancies in assessing the infliction of damage. The use of the same research methods by different researchers has lead to results that may differ. This can lead to obtaining insufficiently substantiated or even erroneous conclusions about the infliction of mechanical damage. The authors explain this by the fact that the body reacts to damage by the development of a typical pathological process - inflammation.

Aim. Analyze forensic methods that exist for determining the age of wound that are aimed at obtaining an expert assessment of individual manifestations of the pathogenesis of inflammation by morphological, biochemical and immunological methods.

Materials and methods. During the preparation of the material, we processed 32 literature sources from 2017 to 2022 were processed: 15 of them in Ukrainian, 13 in English and 4 in Russian. We used online platforms such as Google Scholar, PubMed and Web of Science to search for information.

Results and discussion. Forensic methods that exist for determining the age of wound are aimed at obtaining an expert assessment of individual manifestations of the pathogenesis of inflammation by morphological, biochemical and immunological methods. Determination of the age of wound is actually the determination of a specific stage in the pathogenesis of inflammation, which is observed at the time of the examination and the timing of the development, which is known from the literature. Taking into account the stages of the pathogenesis of inflammation as a typical pathological process, in the area of tissue damage makes it possible to more accurately determine the duration of the infliction of mechanical damage. The individual reactivity of the organism, which determines the features of the course of any typical pathological process, will determine the individual timing of the development of certain morphological, biochemical and immunological changes in the area of damage.

Conclusions. We see that there is an urgent scientific problem of improving the accuracy and reliability of the terms of infliction and survival of mechanical damage, even in conditions where there is a significant amount of scientific research on this topic, because in practice the problem remains relevant.

THE STATE OF ORAL TISSUES IN PATIENTS WITH GASTROESOPHAGAL REFLUX DISEASE

Bekjanova Olga Yesenovna

Doctor of medical sciences

Alimova Sevara Khaitmatovna

Assistant, researcher

Tashkent State Dental Institute

Tashkent, Uzbekistan

Annotation: The professional interests of the general practitioner and dentist relate to situations where the dentist at the place of residence can detect or suspect somatic pathology at an early, premorbid stage. In addition, somatic and dental diseases arose at the same time, mutually aggravating the course of the other, a pronounced kind of vicious circle. With GERD, there are complaints of a feeling of dryness in the mouth, a burning sensation and “scalding” of the tongue, and pain on the tongue. In addition, the taste sensitivity of the tongue changed, and with an increase in the severity of GERD, the condition of the papillary apparatus of the tongue worsened. Cheilitis, congestion in the corners of the mouth were noted in 38.6%, and dry lips in 77.2% of adult patients with gastroesophageal reflux disease (GERD). In patients with GERD, the composition and properties of mixed saliva change.

Keywords: gastroesophageal reflux disease (GERD), saliva, cheilitis

The purpose of the study: To study the prevalence and intensity of periodontal disease in patients with gastroesophageal reflux disease. Gastroesophageal reflux disease (GERD) is a condition characterized by the development of symptoms that are significantly disturbing to the patient due to reflux of gastric contents. GERD is one of the most common diseases of the gastrointestinal tract, competing in frequency with peptic ulcer and cholelithiasis. Epidemiological studies of recent

years have shown that, in terms of frequency and prevalence, GERD takes a leading position among other gastroenterological diseases.

Materials and methods: The studies involved 291 patients with clinically diagnosed gastroesophageal reflux disease, 40 people of comparable sex and age made up the control group.

When collecting anamnesis in all patients, factors such as the duration of the course, diseases of the esophagus and stomach, the nature of exacerbations, the presence of habitual intoxications, clinical manifestations of diseases, the results of treatment and the number of exacerbations were taken into account. The groups of patients included in the study were identical in age, sex, severity of diseases of the esophagus and stomach.

Results and Discussions: As shown by the research results, patients with GERD and the control group presented a variety of complaints associated with diseases of the oral cavity. It should be noted that the frequency of complaints associated with oral pathology was statistically significantly ($P \leq 0.05$) higher in patients with GERD.

Thus, $51.55 \pm 2.92\%$ of patients with GERD complained of bad breath, the frequency of this complaint in the comparison group was $25.0 \pm 6.84\%$ ($P \leq 0.05$); the corresponding ratios of complaints of bleeding gums were $62.54 \pm 2.83\%$ versus $20.0 \pm 6.32\%$ ($P \leq 0.05$); $67.01 \pm 2.92\%$ of patients with GERD complained of pain and discomfort in the gums versus $30.0 \pm 7.26\%$ ($P \leq 0.05$) in the control group; the corresponding ratios of the sensation of sourness in the mouth were $56.70 \pm 2.90\%$ versus $5.0 \pm 3.45\%$ ($P \leq 0.05$); pain and burning of the tongue, feeling of a “scalded” tongue - $38.14 \pm 2.85\%$ versus $7.50 \pm 4.16\%$ ($P \leq 0.05$) in the control group; the corresponding ratios of complaints of hyperesthesia and tooth sensitivity were, respectively, $34.70 \pm 2.79\%$ versus $2.5 \pm 2.45\%$ ($P \leq 0.05$); complaints of dry mouth were reported by $45.02 \pm 6.00\%$ of patients with GERD versus $15.0 \pm 6.85\%$ in the control group; the corresponding ratio of complaints about the appearance of seizures in the corners of the mouth was $28.18 \pm 2.64\%$ versus $7.50 \pm 4.16\%$ ($P \leq 0.05$);

according to $35.05 \pm 2.80\%$ of patients with GERD, they had or appeared aphthae in the oral cavity; in the control group, $15.00 \pm 5.65\%$ ($P \leq 0.05$) of patients complained of the appearance of aphthae; in patients with GERV, plaque in the tongue was found significantly ($P \leq 0.05$) more often $42.89 \pm 2.77\%$ versus $7.5 \pm 4.16\%$ and changes in taste sensitivity $35.05 \pm 2.80\%$ versus $15.0 \pm 6.85\%$ ($P \leq 0.05$).

Conclusion: A wide range of complaints of patients with GERD is caused not only by the high prevalence of this pathology among the population, but also by the significant frequency of development of various complications, accompanied by damage to many organs and body systems. : Such changes are universal in nature and are associated with significant disturbances in the work of a number of nonspecific defense systems of the body, primarily the immune and antioxidant systems, which play an essential role in the implementation of protective mechanisms at the cellular and molecular levels. It is these mechanisms that determine the frequency and severity of clinical manifestations of GERD in the oral cavity.

References:

1. Ferreira P.A., Bianca RDI, Maria m. r., Gastroesophageal reflux disease in the Oral Cavity: 3 case reports //Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology and Oral Radiology. – 2020. - Volume 129, Issue 1, January 2020, Page e113
2. Fumagalli LA, Gatti H, Armano C, et al. Oral pathology unmasking gastrointestinal disease. *J Dent Health Oral Disord Ther.* 2016;5(5):335-339. DOI: 10.15406/jdhodt.2016.05.00170
3. Henry MACA. Diagnosis and management of gastroesophageal reflux disease. ABCD. Arquivos Brasileiros de Cirurgia Digestiva 2015;, 27(3): 210–215.
4. Nakatani, E., Yoshikawa, H. *et al.* Oral soft tissue disorders are associated with gastroesophageal reflux disease: retrospective study. *BMC Gastroenterol* 17, 92 (2017). <https://doi.org/10.1186/s12876-017-0650->
5. Бекжанова О., Алимова С. и Астанакулова М. 2022. ОЦЕНКА РАСПРОСТРАНЕННОСТИ И ИНТЕНСИВНОСТИ КАРИЕСА У ПАЦИЕНТОВ С ГАСТРОЭЗОФАГЕАЛЬНОЙ РЕФЛЮКСНОЙ БОЛЕЗНЬЮ. *Медицина и инновации.* 1,4 (фев. 2022), 567-573.

6. Бекжанова, О., Каюмова, В. и Ризаев, Э. 2022. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ КАНДИДОЗНОЙ ИНФЕКЦИИ ПОЛОСТИ РТА ПРИ COVID-19. Журнал стоматологии и краниофациальных исследований. 2,3 (фев. 2022), 24-31. DOI:<https://doi.org/10.26739.2181-0966-2021-3-5>.

DIAGNOSIS AND TREATMENT OF INITIAL FORMS OF CARIES IN THE ADULT POPULATION OF TASHKENT

Bekjanova Olga

Doctor of medical sciences

Egamberdiyev Ulugbek

Assistant, researcher

Tashkent State Dental Institute

Tashkent, Uzbekistan

Annotation: The results of diagnosis and treatment of caries in 193 patients aged 18-65 years were analyzed. Examination of the quality of the treatment and prevention process was carried out by a group of 3 trained experts, the results of the expert assessment of which differed by less than 5.0%. A high prevalence of initial forms of caries in the adult population who applied for outpatient care was established. In the general structure of carious teeth, the share of caries in the stain stage accounts for 10.3% of all carious lesions, and the share of superficial caries accounts for 11.76%.

Keywords: caries, remineralizing therapy, caries in the spot stage

Modern filling materials, high technical and instrumental capabilities used in the clinic of therapeutic dentistry, could not radically change the quality of caries treatment, but on the contrary, gave rise to a huge number of errors and complications that affect the quality of fillings and reduce the service life. It is necessary to state the fact that measures for the prevention of errors and complications in the treatment of initial forms of caries (in the stage of spot and superficial) and filling remain insufficiently developed sections of therapeutic dentistry.

In connection with the above, the purpose of this study was an expert assessment of the quality of diagnosis and treatment of caries in the adult population.

Materials and methods: The results of diagnosis and treatment of caries in 193 patients aged 18-65 years were analysed. Examination of the quality of the treatment and prophylactic process was carried out by a group of 3 trained experts,

the results of the expert assessment of which differed by less than 5.0%. By the objectives of the study, the structure of caries was analysed according to the data of circulation, as well as the amount of dental care provided in the presence of initial and superficial caries.

Results and discussion: The initial prevalence of initial forms of caries in the adult population seeking outpatient care has become high. In the overall structure of carious teeth, caries in the spot stage accounts for 10.3% of all carious lesions, and superficial caries accounts for 11.76%. At the same time, in the age group of 18-24 years, caries in the spot stage accounts for 27.25%, and superficial caries - 30.80%; corresponding ratios in the age group 25-34 years - 4.34%; 45-54 years – 3.55% and 2.50%; in the age groups of 55-64 and 65 years and older, the initial forms of caries were not detected, which is understandable from a clinical point of view, since in older age groups a very large number of extracted teeth and fillings are registered. The lower intensity of metabolic processes also matters.

The analysis of independent examinations revealed the main errors and omissions in the treatment of initial forms of caries.

At the same time, 26 (47.27%) teeth with an initial and 18 (29.03%) teeth with superficial caries did not undergo a diagnostic examination at all, and the presence of initial forms of caries was ignored when determining the intensity of the CPU index and the formation of a final diagnosis.

In 9 (16.36%) teeth with initial and 10 (16.13%) teeth with superficial caries, it was suggested that there may be initial caries when examining the oral cavity; accordingly, only 7 (12.73%) and 10 (16.79%) teeth were diagnosed with diagnostic sounding, which was regarded as a half-performed examination.

Conclusion. Based on the conducted research, we can conclude that the specific weight of the initial forms of caries in the overall structure of carious lesions is 10.30% - 12.73%; its intensity is maximum in the age group of 18-24 years and progressively decreases with increasing age.

References:

1. Бекжанова, О. Е. Результаты внедрения экспертизы по улучшению качества диагностики и лечения заболеваний пародонта / О. Е. Бекжанова, Т. Н. Манак, У. А. Эгамбердиев // Медицинские новости. – 2021. – № 5(320). – С. 68-70. – EDN JTMNNW.
2. Бекжанова О.Е., Эгамбердиев У.А. Состояние диагностики кариеса на амбулаторно-поликлиническом приеме // Вестник Ташкентской медицинской академии. 2021 №6. С. 98-101
3. Борисенко А.В. Кариес зубов. - Киев: Книга плюс, 2008. - С.389-407.
4. Копбаева М.Т., Мергембаев Х.С., Есембаева С.С., Жолдыбаев С.С. Проблемы терапевтической помощи жителям Республики Казахстан, приоритетные направления и перспективы дальнейшего развития // Dentist Казахстан. - 2005. - №1.- С. 12-14.
5. Лечение заболеваний пародонта на амбулаторно-поликлиническом приеме при лечении кариеса / О. Е. Бекжанова, У. А. Эгамбердиев, Н. Ш. Ахрорхужаев, М. М. Астанакулова // Актуальные проблемы стоматологии детского возраста : сборник научных статей VI региональной научно-практической конференции с международным участием по детской стоматологии, Хабаровск, 21 октября 2016 года. – Хабаровск: Дальневосточный государственный медицинский университет, 2016. – С. 19-21. – EDN ZSCHAH.

CLINICAL ASSESSMENT OF THE SEVERITY OF CHRONIC RECURRENT LIP FISSURE

Bekjanova Olga Yesenovna

Doctor of medical sciences

Yulbarsova Nazokat Alisherovna

Navruzova Feruza Rakhimovna

Assistant, researcher

Tashkent State Dental Institute

Tashkent, Uzbekistan

Annotation: An integrated approach to the clinical assessment of the severity of the course of chronic recurrent lip fissure is proposed, including the analysis of patient complaints, the condition of the fissure and the red border of the gut and perioral tissues, the appointment of adequate therapy, the assessment of the degree of response to therapy and the possibility of comparing research results.

Keywords: Chronic recurrent lip fissure, malignant transformation

Chronic recurrent lip fissure (CRLF) is a chronic disease of the red border of the lips, mucous membrane of the lips, and corners of the mouth, accompanied by a linear violation of the integrity of the tissues, characterized by a long course and relapses. They are difficult to respond to traditional drug therapy and are prone to malignant transformation.

The severity of clinical manifestations that determine the severity of the disease in patients with a chronic fissure of the lips varies from isolated episodes of the disease to severe, difficult to treat processes of the lip red border (LRB). Since the choice of therapy depends on the severity of the disease, a standardized approach is needed to assess the severity of the clinical course of the chronic fissure of the red border of the lips both in everyday clinical practice and in clinical trials.

Purpose of the research: based on our practical observations, to develop clinical criteria for assessing the severity of the course of CRLF and substantiate

options for the severity of the disease with an expert assessment of the reliability and convergent validity of the developed criteria.

Materials and methods: Clinical examinations of 75 patients with the diagnosis "K13.0 (ICD-10) Chronic recurrent lip fissure" were carried out. In the course of the study, the most significant local and systemic signs of chronic recurrent lip fissures and the severity of their manifestation were identified, which made it possible to quantify the degree of manifestation of symptoms. We examined 75 patients with CRLF, whose average age was 45.64 ± 2.11 years, of which the proportion of men was $65.00 \pm 7.54\%$; women - $35.00 \pm 7.54\%$. The control group included 40 people without diseases of the red border of the lips, the average age of which was 45.22 ± 1.82 years, the majority were men - $66.67 \pm 5.44\%$; smaller women - $33.33 \pm 5.44\%$.

Research results: Evaluation of the severity of the clinical course of CRLF involved a clinical assessment of the severity of pain, symptoms of intoxication, the size and location of CRLF, the degree of bleeding, the state of the edges of the crack, the state of infiltration at the base of the crack, pain on bimanual palpation, the state of the surface of the red border of the lips, the state of the surface of the crack, the amount cracks, the presence of additional elements of the lesion, as well as the presence of concomitant diseases of the lips.

Each sign (from those included in the analysis) was assessed on a 3-point scale: 0 - no sign or symptom; 3 points - the maximum severity of the symptom. When assessing the severity of the course of CRLF, the sum of the estimated points for each patient is divided by their number. Following the developed assessment points, 0.1 to 1 point corresponds to a mild degree of CRLF; from 1.1 to 2.0 points of moderate severity and 2.1 - 3.0 points - severe course of CRLF.

Conclusion: A comprehensive approach to the clinical assessment of the severity of the course of chronic recurrent lip fissure is proposed, including the analysis of patient complaints, the state of the fissure and red border of the gut and periotic tissues, the appointment of adequate therapy, the assessment of the degree of response to therapy and the possibility of comparing research results.

References:

1. Макеева И.М., Матавкина М.В. «Онкологическая настороженность при заболеваниях губ» // «Стоматология для всех», № 2, 2012, с. 54-58.
2. Матавкина М.В. «Роль неврогенного фактора в возникновении хронической рецидивирующей трещины губы»// «Стоматология», № 3, том 91, 2012, с.76-79
3. Пурсанова А.Е., Казарина Л.Н., Гущина О.О., Серхель Е.В., Белозеров А.Е., Абаев З.М. Клинико-иммунологические особенности предраковых заболеваний слизистой оболочки рта и красной каймы губ // Стоматология. - 2018.-N 5.-С.23-26
4. Бекжанова О., Юльбарсова Н. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ СТАТУС ПАЦИЕНТОВ С ХРОНИЧЕСКОЙ РЕЦИДИВИРУЮЩЕЙ ТРЕЩИНОЙ ГУБ //Stomatologiya. – 2020. – Т. 1. – №. 2 (79). – С. 35-37
5. О.Е. Бекжанова, Н. Юльбарсова. Клиническая оценка тяжести состояния пациентов с хронической рецидивирующей трещиной губ//- Актуальные проблемы стоматологии детского возраста, 2019
6. Н.А. Юльбарсова, О.Е. Бекжанова, Ф.Р.Наврузова. ЭНДОТЕЛИАЛЬНАЯ ДИСФУНКЦИЯ ПРИ ХРОНИЧЕСКОЙ РЕЦИДИВИРУЮЩЕЙ ТРЕЩИНЕ ГУБ// Актуальные проблемы стоматологии детского возраста, 2020

THE TREATMENT OF LATE ADHESIVE INTESTINAL OBSTRUCTION BY HYALURONIC ACID IN PEDIATRIC SURGERY

Haschuk Vasyl

Karliichuk Yuliia

Bucovinian State Medical University

Chernivtsi, Ukraine

Introduction. Late adhesive intestinal obstruction (ADC) is defined as a condition of adhesive disease (AD) that occurs no earlier than one month after abdominal surgery and in which scar tissue connects adjacent organs to each other. AD accounts 2.4% of the total number of operations in abdominal surgery. The most common manifestation of adhesive disease in children is late ADC, the frequency of which does not tend to decrease and the number of related relaparotomies only increases. Although most patients with intra-abdominal adhesions remain asymptomatic, a clinically significant group of patients will develop a condition ranging from mild to very disturbing and even life-threatening symptoms. Anti-adhesive barriers (hyaluronic acid (HA)) have been shown to reduce adhesive complications in pediatric surgery. However, today such drugs are rarely used.

Aim. Determining the optimal methods of treatment of late adhesion intestinal obstruction in children depending on the type of pathology using a variety of anti-adhesive measures, which include methods of surgical treatment, adhesiolysis and barrier drugs (HA and decamethoxine). Design an adhesion process on the anterior abdominal wall depending on the location of the pathology in children operated on for late adhesion intestinal obstruction.

Materials and methods. A total of 245 patients with late adhesive intestinal obstruction for the period from 2005 to 2020 were examined. Conservative treatment was successful in 172 children, 73 children were operated on. 21 children were hospitalized due to recurrent late adhesion intestinal obstruction, 11 of them underwent surgery. The distribution of children by the occurrence of late adhesive intestinal obstruction was determined depending on the previous disease according to

the performed surgical interventions and the occurrence of recurrence of the disease (n = 73).

Results. Total adhesiolysis leads to recurrence of late adhesion intestinal obstruction to a greater extent than surgery to eliminate the cause without it. The use of sodium hyaluronate in combination with decamethoxine acts on the pathogenetic links in the formation of adhesions, reducing the number of relapses. Thus, sodium hyaluronate has a barrier function for 3 days while mesothelial wounds heal and decamethoxine inhibits microbial activity by reducing the density and number of adhesions. In the main group of patients recurrent late adhesion intestinal obstruction was resolved conservatively, in the comparison group 4 of 7 children required relaparotomy. The operated children used the method of eliminating the cause of late adhesion intestinal obstruction without total adhesiolysis using sodium hyaluronate. When children were observed for 1 to 7 years, recurrence of late adhesive intestinal obstruction was in 1 patient who resolved conservatively.

Conclusions. Damage to the mesothelium leads to the primary adhesion process of the abdominal cavity with spread to surrounding structures and projection on areas of the anterior abdominal wall. The use of abdominal drainage in children provokes the development of adhesions, so it should be limited and performed only on absolute indications. Adhesion conglomerates (32.88%) and molars (23.28%) are the most common causes of relaparotomies in late adhesive intestinal obstruction in children. In operations for late adhesion intestinal obstruction in children, it is advisable to use the operation to eliminate the cause (separation or resection of the conglomerate, crossing the mooring) without total adhesiolysis in combination with intraoperative use of sodium hyaluronate solution with decamethoxine. The projection of the adhesion process on the anterior abdomen, depending on the previous operation in children can be used when performing laparoscopic operations.

INFLUENCE OF ADIPOSE TISSUE HORMONES ON THE COURSE OF GASTROESOPHAGEAL REFLUX DISEASE IN PEOPLE WITH DIFFERENT BODY MASS INDEX

Kashyrtseva Oksana,

PhD student

Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education,

Kharkiv, Ukraine

Oparin Oleksii

Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of the Department

of therapy, rheumatology and clinical pharmacology

Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education,

Kharkiv, Ukraine

Introduction. One of the key factors in the development of gastroesophageal reflux disease (GERD) is obesity, which today has become an epidemic in economically developed countries. The structural unit of adipose tissue is the adipocyte, which produces more than 50 biologically active substances: hormones (adiponectin, leptin, ghrelin), proinflammatory cytokines, etc. With obesity there is proliferation and hypertrophy of adipocytes, increased supply of macrophages, which becomes the basis for chronic inflammation. There is no unanimous opinion of scientists on the influence of adipocytes on the pathogenesis of GERD, so this topic needs further study.

Aim. To study the level of leptin in patients with GERD with different body weights, to determine the dependence of the disease on the obtained indicators.

Materials and methods. A comprehensive examination of 50 patients with a mean age of 21 ± 2.8 years. The examination included a detailed collection of complaints, medical history and life, GERDQ questionnaire, BMI determination, clinical blood test, fibrogastroduodenoscopy, radiography and intragastric pH measurement. The degree of erosive lesion of the esophagus was assessed according to the Los Angeles classification of fibrogastroduodenoscopy. The level of leptin LEP was determined by enzyme-linked immunosorbent assay. Depending on the

BMI, patients were divided into 2 groups: patients with GERD with obesity ($BMI \geq 30 \text{ kg/m}^2$), patients with GERD with normal body weight ($BMI 18.5\text{--}24.9 \text{ kg/m}^2$).

Results and discussion. Non-erosive form of gastroesophageal reflux disease prevailed in patients with normal BMI in 53.8%, compared with patients with GERD with obesity in 37.5%, reflux esophagitis A with single erosions in group 1 was visualized in 29.1%, in the 2nd group - in 30.7%, respectively, reflux esophagitis B was observed in 16.7% of the 1st group and in 11.5% of the 2nd group, reflux esophagitis C in 12.5% of the 1st group and in 3.8% of the 2nd group. Severe reflux esophagitis occurred in the 1st group in 4.2%, in the 2nd group was not recorded.

The level of leptin in patients with GERD without excess weight was 13.4 ± 7.5 ng / ml, which is within normal limits. The highest level of leptin was obtained in group 1, its value was several times higher than normal - 38.6 ± 12.5 ng / ml, compared with patients without overweight.

The results of leptin in patients with GERD with concomitant obesity were analyzed and compared with the results of endoscopic examination. There was a direct relationship between the rate and degree of damage to the esophagus.

Conclusions. Obesity causes chronic inflammation caused by increased production of hormones, including leptin, and proinflammatory cytokines. There is a direct proportional relationship between the level of leptin in the blood and the degree of inflammation of the esophagus in patients with GERD.

Referens

1. Nirwan, Jorabar Singh, et al. "Global prevalence and risk factors of gastro-oesophageal reflux disease (GORD): systematic review with meta-analysis." *Scientific reports* 10.1 (2020): 1-14.
2. Wu Y.W., Tseng P.H., Lee Y.Ch., Wang S.Y., Chiu H.M., Tu C.H. et al. Association of Esophageal Inflammation, Obesity and Gastroesophageal Reflux Disease: From FDG PET/CT Perspective // *PLoS One*. — 2014. — 9(3). <http://dx.doi.org/10.1371/journal.pone.0092001>

3. Arora S. Metabolic effects of obesity: A review // World J. Diabetes. — 2010. — Vol. 1, N 3. — P. 76 — 88.
4. Salama, Salem Soliman Ahmed, et al. "The Role of Visceral Fat, IL-6, Adiponectin and Leptin Levels on Reflux Esophagitis in Obese Patients." The Egyptian Journal of Hospital Medicine 74.2 (2019): 262-269.
5. Pardak, Piotr, et al. "Associations of Obstructive Sleep Apnea, Obestatin, Leptin, and Ghrelin with Gastroesophageal Reflux." Journal of clinical medicine 10.21 (2021): 5195.
6. Patti, Marco G., Francisco Schlottmann, and Timothy M. Farrell. "Reflux Disease in Obese Patients." The Perfect Sleeve Gastrectomy: A Clinical Guide to Evaluation, Treatment, and Techniques (2020): 169.

**PECULIARITIES OF ACUTE RESPIRATORY VIRAL INFECTIONS IN
THE EPIDEMIC SEASON 2020-2021 IN KIROVOHRAD REGION**

Operchuk Nadiia

Candidate of Medical Sciences,
General Director Kirovograd Regional Center
for Disease Control and Prevention
of the Ministry of Health of Ukraine,
Head of the Department of Epidemiology
and Infectious Diseases №2
Donetsk National Medical University
Kropyvnytskyi, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-8793-9760

Introduction. The fight against acute viral respiratory infections continues to be a major public health issue. Influenza and acute respiratory viral infections in the world affect about 5% of the adult population with fatal consequences in 3.5% of people at risk annually [1, 5]. Influenza and SARS are very important medical, social and economic importance due to their high share in infectious pathology, the risk of severe complications, exacerbations of chronic diseases [2, 3]. An adult gets the flu or acute respiratory viral infections 1-2 times a year, and children - much more often. Among the causes of temporary disability, these diseases occupy the first place. In Ukraine, the share of influenza and acute respiratory viral infections is 23 - 30% of all morbidity and about 75 - 90% - of infectious [3,4, 5].

Influenza activity in the European region remained low during the 2020-2021 epidemic season, presumably with various public and social measures to address and stop the spread of SARS-CoV-2 COVID-19 coronavirus infection. The high level of morbidity leads to significant economic losses of the state and negative impact on the life of society as a whole. The level of damage from influenza and SARS to the health of the population and the economy of any country can be compared only with injuries, cardiovascular disease and malignant neoplasms. Since the etiological role

of influenza virus in the overall incidence of SARS is about 10 - 50%, to solve this problem only by immunoprophylaxis is impossible [3, 5]. Other viruses, in addition to influenza, that most affect the respiratory tract of patients (over 200) are parainfluenza viruses, rhinoviruses, coronaviruses, adenoviruses, enteroviruses, and the like.

Aim. The aim of this work was to analyze the features of the course of acute respiratory viral infections in the epidemic season 2020 - 2021.

Material and methods. A review of the literature; study of biological materials from patients diagnosed with acute respiratory viral infections, influenza, severe acute respiratory syndromes; appropriate forms of accounting, directions are established. Generalized data on registration of cases of acute respiratory viral infections, influenza, reports of laboratory researches by polymerase chain reaction are analyzed.

Results and discussion. Conducting an epidemiological analysis of morbidity is an important step in studying the features of the epidemic process of infectious diseases of viral etiology. In Ukraine, statistical accounting of respiratory diseases consists of influenza and SARS, based on the viral etiology of pathogens.

The dynamics of the incidence of influenza and acute respiratory viral infections among the population of Kirovograd region is characterized by unstable levels with a wave-like flow of low and medium intensity. The trend of morbidity of the population of the region in dynamics repeats the course of morbidity in Ukraine with a slight decrease or excess.

The epidemic season of 2020-2021 in Ukraine is characterized mainly by the sporadic spread of influenza viruses and the average intensity of the epidemic process. The intensive incidence rate in the 2020-2021 season was 36.5% higher than in the same period last season. A feature of the epidemic season 2020 - 2021 is the pandemic COVID - 19, which had an impact on increasing the number of patients compared to previous years. The incidence of acute respiratory viral infections was 2-wave in nature with maximum rises at 45 - 51 weeks of 2020 and 11 -14 weeks of 2021. Exceeding the epidemic threshold in Ukraine corresponded to the average level

of intensity of the epidemic process and amounted to 61.4% of the threshold in the peak 48 week of 2020, at 11 weeks of 2021 - the maximum exceedance was 37.2%. In total, from September 28, 2020 to May 23, 2021, 17.4% of the country's population fell ill, and 339,000 people were hospitalized.

The incidence of acute respiratory diseases in the Kirovograd region and in Ukraine as a whole is presented in Figure 1.

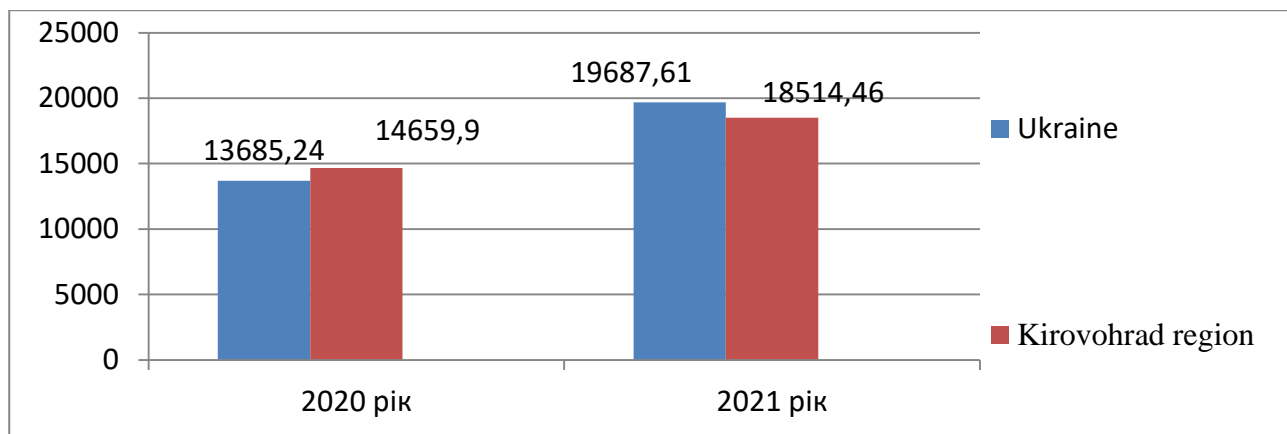

Fig.1. Intensive incidence of acute respiratory viral infections in Ukraine and Kirovograd region in 2020 - 2021) and 100 thousand population).

Restrictive measures implemented to control the coronavirus disease COVID - 19 have had a positive impact on the epidemic process of influenza and acute respiratory viral infections in the 2020-2021 epidemic season.

The epidemic season of 2020-2021 is unique in terms of virologic characteristics, as the circulation of influenza viruses was almost not observed, while the circulation was significantly dominated by viruses of the respiratory group of viral infections in Ukraine and Kirovograd region. Respiratory viruses of the respiratory group SARS-CoV-2, adenoviruses, parainfluenza, bocaviruses, metapneumoviruses were dominant in the reporting season. In addition, it is unusual to detect cases of co-infections, poly infections.

In the Kirovograd region, data from sentinel epidemiological surveillance in the 2020-2021 season indicate that 3,045 cases of severe acute respiratory infections were registered; 1219 patients were identified, the condition of which corresponds to

the definition of a case of severe acute respiratory infection; 265 patients were examined by polymerase chain reaction; in 2020, 44 cases of influenza were detected by polymerase chain reaction (14 cases of non-subtyped influenza A, 24 cases of influenza A / H1N1 and 6 cases of influenza B). In 2021, the flu was not registered. No fatalities from influenza were reported during the follow-up period.

In the epidemic season of 2020-2021, laboratory studies of delivered samples of biological material from patients were performed by polymerase chain reaction according to the algorithm of parallel testing for influenza and SARS-CoV-2 using multiplex test systems for simultaneous detection of SARS-CoV-2 , influenza and other respiratory viruses. Laboratory tests were conducted in the virology laboratory of the Kirovograd Regional Center for Disease Control and Prevention of the Ministry of Health of Ukraine, accredited by the National Accreditation Agency of Ukraine in accordance with DSTU EN ISO / IEC 17025: 2019 in virologic and molecular genetic testing. The etiological interpretation of acute respiratory viral infections in the Kirovograd region in the epidemic period 2020 - 2021 is presented in Figure 2.

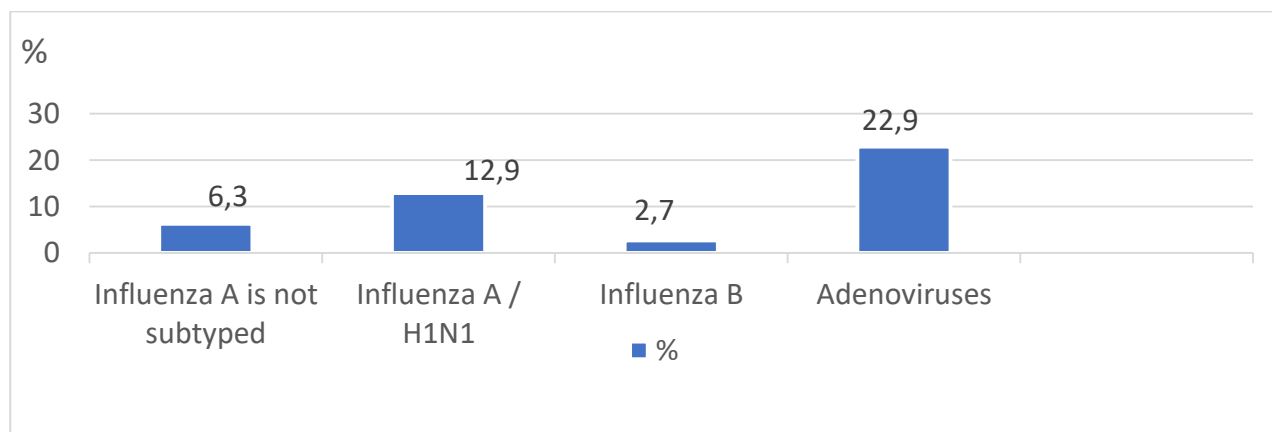

Fig.2. The share of detected viruses among all cases of acute respiratory viral infections in the epidemic season 2020 - 2021 (%).

Conclusions. Clinical diagnosis of influenza and acute respiratory viral infections is generally impossible without specific laboratory confirmation. Influenza and acute respiratory viral infections of various etiologies in the studied cases did not

have clear clinical differences inherent in these diseases. At the same time, poly infection was much more likely to have a more severe course of the disease than mono infections. Pneumonia developed equally often. Systematic laboratory monitoring and epidemiological surveillance of influenza is effective. Timely prevention of the spread of influenza and acute respiratory viral infections is the organization of comprehensive joint systemic measures. The state of the epidemic situation of influenza and acute respiratory infections requires further in-depth study and research.

LITERATURE.

1. WHO: Infection prevention and control of epidemic-and pandemic prone acute respiratory infections in health care / [Електронний ресурс] // World Health Organization – Geneva. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: www.who.int/.

2. Беляков В. Д. Введение в эпидемиологию инфекционных и неинфекционных заболеваний человека / В. Д. Беляков, Г. А. Семенов, М. К. Шрага. – Москва: Медицина, 2001. – 262 с.

3. Голубовська О. А. Гострі респіраторні захворювання та грип: особливості сучасного перебігу, лікування та профілактика / О. А. Голубовська, А. В. Шкурба, А. М. Печінка. // Україна. Здоров'я нації. – 2012. – №1. – С. 129 – 140.

4. Осидак Л. В. Острые респираторные инфекции у детей и подростков. Практическое руководство для врачей / Л. В. Осидак. – Санкт Петербург: Инфор.Мед, 2010. – 216 с.

5. Європейська програма роботи, 2020-2025:Спільні дії для міцнішого здоров'я [Електронний ресурс] // Копенгаген. Європейське регіональне бюро ВООЗ. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/345924/WHO-EURO-2021-1919-41670-59496-ukr.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

6. Ананьева О.В. Острые респираторные вирусные инфекции [Електронний ресурс]: Сезонные заболевания. Зима. — Режим доступу:

http://www.e-reading.club/bookreader.php/87035/Anan'eva_Sezonnye_zabolevaniya.

7. Державна установа «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України». Заключна інформація щодо підсумків епідемічного сезону з грипу та гострих респіраторних вірусних інфекцій 2020 – 2021 років. Київ: Міністерство охорони здоров'я України, 2021. 15 с.

**INCREASED LIFE EXPECTANCY IN PATIENTS WITH
GLIOBLASTOMAS IN THE TREATMENT OF VERAPAMIL
HYDROCHLORIDE LOW CONCENTRATIONS**

Rozumenko Volodymyr Davydovich,
M.D., professor, Head of Neurooncology Department
Gridina Nina Yakivna,
PhD., Head of the Laboratory of Experimental Neurosurgery
Liubich Larysa Dmytrivna,
Sci.D., senior researcher, Head of Tissue Culture Laboratory
The State Institution “Romodanov Neurosurgery Institute,
National Academy of Medical Sciences of Ukraine”
Kyiv, Ukraine

Introductions. With glioblastomas of the brain, the average life expectancy of patients after surgery is on average about 9 months. With complex treatment, 68% of patients live up to 1 year, 23.7% of patients - up to 2 years, up to three years - 4-5% . Modern methods of chemotherapeutic treatment of glioblastomas are ineffective, highly toxic, which leads to a decrease in the quality of patients life. In modern oncology, a promising direction is the treatment of malignant tumors, taking into account the mechanism of their development, aimed at correcting certain links of pathogenesis and not being toxic to the body. The pathogenetic approach is the use of influences aimed at reducing the manifestations of tumor-associated inflammation (TAI), which forms the tumor microenvironment (McO), promotes tumor growth or accelerates the appearance of its relapses and metastases. The progression of tumor growth at the systemic level lies in the competitive relationship between reparative and regenerative processes in the body, which are separated from each other both in time and space. Apoptosis and epithelial-mesenchymal transition (EMT) are mechanisms that protect the regenerative processes carried out by stem cells from exposure to phlogogenic factors that appear during repair due to the inflammatory process. A relationship was found between an increase in the inflammatory component and an increase in the degree of malignancy of gliomas. Therefore, the use of methods of inhibition of the TAI is of considerable interest in order to possibly

prevent the continued growth of gliomas. Most anti-inflammatory drugs, such as aspirin, dexamethasone, etc., have a number of side effects and are not recommended for long-term use in patients with malignant gliomas. By reducing the activity of ionotropic receptors, such as NMDA-receptors, TAI can be suppressed. The progression of tumor growth at the systemic level lies in the competitive relationship between reparative and regenerative processes in the body, which are separated from each other both in time and space. Apoptosis and epithelial-mesenchymal transition (EMT) are mechanisms that protect the regenerative processes carried out by stem cells from exposure to phlogogenic factors that appear during repair due to the inflammatory process. A relationship was found between an increase in the inflammatory component and an increase in the degree of malignancy of gliomas. Therefore, the use of methods of inhibition of the TAI is of considerable interest in order to possibly prevent the continued growth of gliomas. Most anti-inflammatory drugs, such as aspirin, dexamethasone, etc., have a number of side effects and are not recommended for long-term use in patients with malignant gliomas. By reducing the activity of ionotropic receptors, such as NMDA receptors, TAI can be suppressed.

Calcium channels are found in the structure of NMDA receptors. In many pathological processes, including inflammatory and tumor, calcium ions are essential. Inhibition of TAI with the NMDA-dependent calcium blocker verapamil can help slow down the growth of glioblastomas without pronounced toxic effects in long-term use. The membrane-modifying effect of calcium channel blockers is closely related to their concentration gradient. To select the optimal antitumor effect of verapamil, it is necessary to individually select its concentration in vitro conditions, followed by the use of these results in patients to increase the duration and improve the quality of their life.

Aim. To study the antitumor effect of low concentrations of calcium channel blockers using verapamil hydrochloride as an example in the combined treatment of patients with glioblastomas after surgical treatment.

Materials and methods. Patients (38 people) were admitted to the clinic of the State Institution “Institute of Neurosurgery. acad. A. P. Romodanova NAMS of

Ukraine” with intracerebral tumors. Among those admitted, 25 patients were with initially diagnosed intracerebral tumors and 13 patients with continued tumor growth. After surgical removal, all tumors were histologically verified as isomorphic cell glioblastomas. Total removal of glioblastoma was performed in 59% of cases, subtotal removal - in 41%.

Patients were divided into 2 groups receiving (group I) or not receiving (group II) treatment with verapamil hydrochloride. The mean age of patients in group I was 56.2 ± 7.8 years, and in group II - 55.8 ± 7.9 years. To objectify the presence of TAI in the patient's body, the determination of blood cell aggregation (stage II of the inflammatory process) was used. Heparinized venous blood taken from patients before treatment was separated by centrifugation (1500 rpm) for 10 minutes into blood cells and plasma. Heparin, as is known, does not affect the level of aggregation of blood cells. The cell fraction was used to determine the shift of the minimum of the surface plasmon resonance (SPR) curve in degrees, which reflects the level of aggregation of blood cells on the Plasmon device. In patients, the indicators of the level of aggregation of blood cells were studied before the start of therapeutic and surgical interventions, as well as before repeated operations in patients with continued tumor growth.

To reduce the level of blood cell aggregation, a method was developed under in vitro conditions using a blocker of NMDA-dependent Ca^{2+} ion channels using the example of verapamil hydrochloride, which can change the transmembrane potential on blood cell membranes, mediated by the level of blood cell aggregation.

It is known that under physiological conditions, NMDA receptors are activated by millimolar concentrations of glutamate, which is present in the synaptic cleft for several milliseconds. During pathological impulses, receptors are activated by micromolar concentrations, but for a much longer time. We took the same regularity as a basis for the effect of milli- and micromolar concentrations of verapamil hydrochloride on the level of blood cell aggregation in order to select its optimal concentrations in the treatment of patients with glioblastomas in the postoperative period.

Before surgery and on the 7th day. after the operation, before discharge from the hospital, the peripheral blood was taken from the patients to determine the indicators of blood cell aggregation with the addition of various aqueous dilutions of verapamil hydrochloride (from 1:10 to 1:100,000 times). This made it possible to indirectly determine the activity of NMDA receptors on the membranes of blood cells, incl. leukocytes and lymphocytes. Patients took drugs at a dosage at which the level of blood cell aggregation was the lowest, which indirectly reflected the minimum activity of NMDA receptors. The course of treatment with verapamil hydrochloride was started no earlier than 2 weeks after completion of treatment with traditional methods of treatment: chemotherapy and radiation.

Of the 38 patients admitted to the clinic, only three patients did not undergo chemotherapy courses due to their refusal. After surgical removal of the glioblastoma and a postoperative course of irradiation (40-60 Gy), they took only verapamil hydrochloride daily at low concentrations.

Results and discussion. The average life expectancy was 18.7 ± 1.3 months in the group of patients who underwent courses of combined treatment and took verapamil hydrochloride. In patients who did not take verapamil, but only combined treatment in the postoperative period, the average life expectancy of patients was 8.6 ± 1.2 months. The proportion of patients who survived more than one year after surgery and did not take verapamil was 29%, and the proportion of patients who took verapamil along with chemotherapy and radiation and survived more than a year after surgery was 100%. Life expectancy in patients without chemotherapy (3 people) in the postoperative period, who received daily treatment with verapamil hydrochloride without interruption, was 18, 24 and 28 months. respectively.

Studies of the level of aggregation of blood cells were expressed in terms of SPR, which quantitatively reflected the level of aggregation of blood cells of patients, since nanosized intercellular distances (about 200-300 nm) were determined with high accuracy in a flow cell between blood cells located on a glass plate coated with a thin layer gold. SPR indicators in patients of group I were 0.9011 ± 0.0046 units, and after surgery - 0.8999 ± 0.0036 units. In patients of group II before and after surgery,

the SPR values were 1.1200 ± 0.0057 and 1.0663 ± 0.0024 , respectively. Therefore, the initial indicators of PPR before treatment with verapamil hydrochloride in both groups of patients differ slightly, which indicates the adequacy of the selection of groups, and a decrease in indicators after surgery indicates an increase in the level of aggregation of blood cells associated with an increase in the manifestations of the inflammatory process.

In order to select the optimal concentration of verapamil hydrochloride for the treatment of patients, aqueous dilutions of verapamil hydrochloride (from 1:10 to 1:100,000 times) were previously added to the blood under in vitro conditions. Dilutions of verapamil by a factor of ten led to an increase in the level of aggregation, and large dilutions of verapamil (10,000 times), on the contrary, contributed to a decrease in aggregation of blood cells. The concentration of verapamil hydrochloride, which resulted in the greatest decrease in the level of blood cell aggregation, was then used in the treatment of patients with glioblastomas in the postoperative period. Patients took the solution of the drug constantly, without interruption, for life.

All known methods of treatment of malignant tumors are aimed at cyto-reduction and suppression of the growth of the tumor mass. Inflammation, which contributes to an increase in cell mass during the growth of glioblastomas, is a protective-compensatory reaction that cannot be completely suppressed. To inhibit TAI in patients, it is necessary to influence not the third stage of inflammation with proliferation mechanisms, but the first stage - alterations, and help reduce the activity of ionotropic NMDA receptors.

The latter activate inflammation and play an important role in the mechanisms of growth and destruction of brain cells during the tumor process, which can be indirectly determined by the level of blood cell aggregation. This is achieved by reducing the appearance of necrotic tissue by suppressing the activity of NMDA-dependent calcium channels with verapamil. Thus, conditions are created in the tumor microenvironment to prevent the multiplication of glioblastoma cells. The use of verapamil in traditional doses does not give an antitumor effect, which was noted in animal experiments.

The effectiveness of this approach to the treatment of glioblastomas can be compared with the data of other authors, in which, with early diagnosis of primary glioblastomas and new treatment tactics, the average life expectancy of patients was 15.3 months.

In recent years, the question of the adverse effect of calcium antagonists on the occurrence of cancer has been discussed. However, a critical analysis of data on the treatment of hypertension with these drugs allowed WHO experts to conclude that such information is unfounded. In addition, it was shown that, when some carcinogens (7,12-dimethylbenzanthracene) were introduced into animals, verapamil suppressed the onset of tumors in rats. Other researchers have shown the absence of tumor-stimulating activity of verapamil during long-term exposure to rats. As you know, the drug is widely used throughout the world for the treatment of cardiac arrhythmias, without showing pronounced adverse reactions. It was shown that verapamil did not increase the risk of complications in patients with myocardial infarction.

Traditional methods of glioblastoma treatment should be combined with low concentrations of verapamil hydrochloride in the postoperative period, since OAV activation after courses of chemotherapy and radiotherapy enhances the growth of tumor remnants in the brain. The results obtained can be used to address the issue of individual treatment tactics for the patient. The absence of toxic manifestations of the drug, an increase in the duration and improvement in the quality of life of patients in patients treated with low concentrations of verapamil hydrochloride was noted. In addition, the use of verapamil in patients increases the sensitivity of tumor cells to chemotherapy and radiotherapy, reducing their resistance to therapeutic effects.

Conclusions. The absence of toxic manifestations of the drug, an increase in the duration and improvement in the quality of life of patients with glioblastomas treated with low concentrations of verapamil hydrochloride was noted.

OXIDATIVE STRESS IN PREGNANT WOMEN WITH DIABETES MELLITUS

Skorokhod Vlada Sergeevna
Tkachenko Sofia Valerievna
Hermasheva Ekaterina Vladimirovna
Student`s
Narizhnaya Anna Vasilievna
Candidate of Medical Sciences,
Assistant Professor
Kharkiv National Medical University
Kharkov, Ukraine

Introduction. The normal course of pregnancy is always accompanied by a state of increased oxidative stress. Oxidative stress (OS) is a pathological condition caused by an imbalance between the prooxidant and antioxidant systems. It is very important in embryonic development, the process of implantation, placentation and fetal development. The predominance of stress factors leads to extensive damage to proteins, lipids and DNA of cells. This article will consider the mechanisms of the emergence of OS.

Aim. Present modern ideas about oxidative stress and its role in the development of pregnancy complications.

Materials and methods. A meta-analysis of scientific articles on the selected topic was used.

Results and discussion. The key link in the pathogenesis is the active forms of O₂, including: hydrogen peroxide (H₂O₂), superoxide anion (O₂⁻), hydroperoxide (ROOH) and hydroxyl radical (-OH), lipid hydroperoxide (LOOH). Proteins and phospholipids undergo oxidative processes.

As is known, diabetes mellitus of all types is associated with the activation of oxidative stress processes. The interaction of excess glucose with proteins leads to the production of glycation end products (AGEs), then they bind to their own receptors and reactive oxygen species are formed - (O₂⁻, OOH⁻, H₂O₂, -OH, ROOH, LOOH).

If the number of such aggressive oxygen atoms is large, cells begin to die, primarily neurons, trophoblasts, endotheliocytes, which threatens such complications as preeclampsia and placental insufficiency. Most reactive oxygen species are constantly formed in cells, but their level is normally low and the cell independently inactivates them with the help of the antioxidant system.

The main source of many oxidants and antioxidants is the placenta. As mentioned above, OS plays a leading role in the development of placental endothelial dysfunction in DM. Hyperproduction of ROS exacerbates vascular dysfunction in the uteroplacental circulation. This causes a slowing of blood flow in the placenta, which is an important risk factor for the development of fetal growth retardation syndrome (IUGR) and preeclampsia. Significant placental NO production occurs in pregnant women with type 1 diabetes.

Nitric oxide is a very important molecule for biochemical processes in the body. NO is synthesized from L-arginine under the action of NO-synthase enzyme, presented in two isoforms: neuronal, inducible (iNOS) and endothelial (eNOS). Nitric oxide is responsible for vasodilation, regulation of platelet aggregation, muscle relaxation, post-receptor reactions. During diabetes, eNOS decreases and iNOS increases. This leads to the appearance of peroxynitrite, which damages the proteins, lipids and DNA of cells causing apoptosis.

An important biomarker affecting the properties of nitric oxide is asymmetric dimethylarginine (ADMA). Previously, this compound was associated only with cardiovascular diseases (hypertension, coronary artery pathology), but recent studies indicate an association with type 1 diabetes. When evaluating asymmetric plasma dimethylarginine and the ratio of L-arginine to ADMA in patients with uncomplicated type 1 diabetes, it was found that dimethylarginine increases and the L-arginine/ADMA ratio decreases even before the development of vascular complications in type 1 diabetes.

In addition, tissue hypoxia and ischemia observed during pregnancy complications serve as additional factors that increase the formation of reactive oxidants in various organs and tissues. Markers of oxidative stress are:

malondialdehyde, isoprostane, arachidonic acid. They are found in the placenta, blood, and plasma membrane of microvilli during pregnancy complicated by preeclampsia.

Conclusions. Redox reactions and their equilibrium

are important mechanisms in the functioning of the cell. Unfavorable endo- and exogenous influences disrupt cellular homeostasis, as a result of which OS is formed. Such conditions accompany decompensated DM, which is associated with hyperglycemia and hyperproduction of inflammatory biomarkers. This triggers a cascade of pathological reactions, in which products of glucose oxidation and reactive oxygen species are synthesized.

The analysis of the works devoted to the problem of OS in pregnant women with DM indicates that further research is needed in this direction.

ВАРІАБЕЛЬНІСТЬ КУТІВ З'ЄДНАННЯ ХРЕБТОВИХ АРТЕРІЙ ТА БІФУРКАЦІЇ ОСНОВНОЇ АРТЕРІЇ ЗА ДАНИМИ МАГНІТНО- РЕЗОНАНСНОЇ ТОМОГРАФІЇ

Адамович Олена Олександрівна

к. мед. наук асистент
кафедри нормальної анатомії

Бачун Андрій Олегович

асистент кафедри рентгенології та радіаційної медицини

Адамович Олександр Петрович

к.мед.наук, доцент кафедри інфекційних хвороб

Коцаренко Максим Вадимович

ст. викладач кафедри інформатики
Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького
м. Львів, Україна

Вступ. Цереброваскулярні захворювання належать сьогодні до групи пріоритетних медико-соціальних проблем [1]. Результати численних клінічних та експериментальних досліджень засвідчують важливість та актуальність досконалого вивчення особливостей будови судинного русла головного мозку, а також особливостей його варіабельності та вікової динаміки, що має особливе значення для трактування результатів, отриманих при проведенні променевого обстеження пацієнтів [1-3].

В сучасній клінічній практиці методи променевого обстеження широко застосовуються як з метою діагностики, так і для контролю якості лікування різноманітних патологічних процесів. З точки зору анатомії результати прижиттєвої візуалізації будови і топографії окремих ділянок та органів людського організму значно розширюють їх варіативність та діапазон індивідуальної анатомічної мінливості [4].

Метою нашого дослідження стало з'ясування можливих варіантів формування та біфуркації основної артерії мозку в осіб зрілого віку за даними магнітно-резонансної комп'ютерної томографії.

Матеріали і методи. В ході виконання роботи було проведено аналіз 12 серій анонімізованих магнітно-резонансних комп'ютерних томограм голови осіб зрілого віку, виконаних на апараті SiemensAvanto 1,5T з подальшою обробкою результатів операційною програмою MicroDicom в режимі 3D-COR. При вивченні томограм визначали величину кута з'єднання хребтових артерій в ділянці формування основної артерії та величину кута її біфуркації.

Результати і обговорення. В опрацьованій рандомізованій вибірці величина кута з'єднання хребтових артерій в ділянці формування основної артерії становила $37 \pm 7,8^\circ$. При цьому лише у 4 осіб кут з'єднання хребтових артерій був симетричний, у 8 інших осіб кут між правою хребтовою і основною артерією був меншим, ніж кут між лівою хребтовою і основною артерією ($145,3 \pm 10,5^\circ$ та $158,7 \pm 7,5^\circ$ відповідно).

В ділянці біфуркації основної артерії кут між задніми мозковими артеріями становив $156,9 \pm 30,9^\circ$. У всіх обстежених кути між основною і задніми мозковими артеріями справа і зліва були симетричними.

Отримані результати засвідчили значну варіабельність досліджуваних структур та дозволили виявити їх варіаційні ряди та встановити крайні форми їх індивідуальної норми.

Висновки:

1. Встановлено варіабельність кутів з'єднання хребтових артерій в ділянці формування основної артерії та кутів її біфуркації.
2. Виявлено асиметрію кутів між хребтовими та основною артерією справа і зліва у 66,7% обстежених осіб. Асиметрії кута біфуркації основної артерії в опрацьованій вибірці не виявлено.

Список літератури

1. Тончев МД, Сапун АЛ, Гавловський ОЛ. Співвідношення аневризм артерій головного мозку з варіантами розвитку віллізієвого кола. Ендovasкулярнаейрорентгенохірургія. 2016;2(16):51-58.

2. Епанова АЕ. Клиника и сравнительная оценка разных методов лучевой диагностики и выявления аневризм сосудов головного мозга. Сиб. мед. журн. 2007;2:103-107.

3. Хирургия аневризм головного мезга. под ред. Крылова ВВ. М. 2011; Т.1: 50-52? 220-238

4. Вовк ЮМ, Вовк ОЮ. Індивідуальна анатомічна мінливість - основа сучасної морфології. Матеріали VII конгресу наукового товариства анатомів, гістологів та ембріологів, топографоанатомів України. Одеса. Одеса. 2019: 71–72.

ДОСЛІДЖЕННЯ КОРЕЛЯЦІЇ МІЖ ВАКЦИНАЦІЄЮ ТА ПЕРЕБІГОМ ГОСТРОЇ РЕСПІРАТОРНОЇ ХВОРОБИ COVID-19, СПРИЧИНЕНОЇ КОРОНАВІРУСОМ SARS-COV-2

Борисова Юлія Володимирівна,

Асистент кафедри пропедевтики
внутрішньої медицини і фізичної реабілітації

Гайденко Вероніка Євгеніївна,

Пацация Мерабі Мерабійович

Студенти 3 курсу

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

медичний факультет

м. Харків, Україна

Вступ. Вакцини проти COVID-19 критично важливі для стримування пандемії у поєднанні з ефективним тестуванням та застережними заходами, що вже застосовуються. Наразі визначення рівня ефективності вакцинації проти COVID-19 є суттєвою проблемою медичної спільноти. Це обумовлює посилений інтерес щодо виявлення кількості людей, що хворіли тяжко вже після щеплення.

Мета роботи. Дослідження кореляції між вакцинацією та тяжкістю перебігу гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2.

Матеріали та методи. Отримання результатів дослідження проводилось шляхом опитування та подальшого аналізування даних.

Результати та обговорення. За результатами опитування було визначено, що серед 214 респондентів 95,4% віком 17-22 роки. 9,3% респондентів належать до групи людей із протипоказаннями до щеплення. Серед 209 респондентів, що можуть бути щеплені через відсутність абсолютного протипоказання, 50,7% вакциновані двома дозами, 9,6% - однією, а 39,7% - не вакциновані. Серед 126 щеплених респондентів, 4,8% були вакциновані AstraZeneca, 58,7% - Pfizer-BioNTech, 24,6% - Sinovac Biotech,

11,9% - Spikevax/Moderna, а 1,6% - Janssen. Слід також зауважити включення 5,6% щеплених опитаних до групи ризику розвитку ускладнень. Згідно результатів 15,1% вакцинованих респондентів мали лабораторно підтверджений COVID-19 після щеплення. Серед найрозповсюдженіших клінічних проявів: нежить та/або закладеність носа (84,2%), головний біль (84,2%), невисока гарячка (78,9%), кашель без ознак дихальної недостатності (73,7%), аносмія (52,6%), міалгія (47,4%), зміни психічного стану (порушення свідомості, млявість) (47,4%), агевзія (42,1%). Слід зауважити, що серед щеплених однією дозою COVID-19 був виявлений лише у 3 респондентів (14,3%) вакцинованих Pfizer-BioNTech, а серед щеплених двома дозами – у 17 (AstraZeneca – 2, Pfizer-BioNTech – 13, Spikevax/Moderna – 1). Вивчаючи клінічні прояви серед вакцинованих Pfizer-BioNTech, можна зауважити, що у 76,9% спостерігалась невисока гарячка, у 64,7% - нежить та/або закладеність носа, головний біль і кашель без ознак дихальної недостатності, аносмія та агевзія визначались у 46,2%, а поширеність більш тяжких проявів, як от порушення свідомості та наявність рентгенологічно підтвердженої пневмонії склала по 7,7% кожна. Кровохаркання, сепсису, органної або системної недостатності виявлено не було. Важливо зауважити, що серед вакцинованих опитаних віком 40-60 років (2,3% респондентів) не було жодного випадку ані підтвердженого, ані непідтвердженого перебігу COVID-19.

Висновки. Отже, актуальність подальшого дослідження ефективності вакцинації проти COVID-19 є беззаперечною. Згідно результатів 15,1% щеплених респондентів мали лабораторно підтверджений COVID-19 після вакцинації. Тяжкий перебіг із порушенням свідомості, рентгенологічно підтвердженою пневмонією, кровохарканням, сепсисом, органною або системною недостатністю менш поширений чи зовсім відсутній. Серед вакцинованих опитаних віком 40-60 років (2,3% респондентів) не було жодного випадку ані підтвердженого, ані непідтвердженого перебігу COVID-19.

ПРОБЛЕМА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС. МЕТОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Гуріна Дар'я Павлівна

студентка

Харківського національного медичного університету

м. Харків, Україна

Вступ

Дистанційне навчання під час карантину та у військовий час відрізняються кардинально. А саме проведення занять, принцип перевірки вивченого матеріалу і засвоєння знань. Окремої уваги можна приділити формі навчання. Зараз впроваджену нову систему- синхронну та асинхронну частини. Синхронна частина з деяких предметів представляє собою звичайне опитування, а асинхронна- написання тестів на платформі Moodle, але так відбувається не завжди. Деякі викладачі проводять типу лекції за темою заняття і просять пройти тестування, інші- лише опитують за пройденим матеріалом, є й ті, що говорять вивчати матеріал самостійно і потім робити тестування.

Безумовним для всього процесу навчання залишається одне- самонавчання, яке потребує чимало часу, неабиякого самовладання та розумових здібностей. Але в умовах військового часу не у всіх є можливість доступу до джерел інформації, електронних чи друкованих. Тож постає питання чи можливо взагалі проводити повноцінний процес навчання в таких умовах, особливо на тимчасово окупованих територіях.

Ціль роботи зрозуміти, які проблеми в системі навчання існують та знайти способи їх вирішення.

Матеріали і методи

Для роз'яснення цих питань було проведено опитування серед учнів ХНМУ та ХНУВС щодо можливості проведення дистанційного навчання у військовий час. Було поставлено такі запитання:

1. Чи є у вас вільний доступ до мережі Internet ? (1. Так, кожного дня. 2. Так, не кожен день. 3. Немає)
2. Чи займаєтесь ви кожного дня (1. Так. 2. Ні)
3. Чи є у вас зараз бажання вчитися ? (1. Так. 2. Ні. 3. Є бажання, але немає можливості)
4. Можна сказати, що по закінченню цього семестру у вас залишаться гарні знання? (1. Так. 2. Ні)
5. У вас є доступ для всієї необхідної інформації для навчання ? (1. Є вільний доступ до електронних та друкованих джерел. 2. Є вільний доступ лише до мережі Internet. 3. Є вільний доступ до друкованих джерел. 4. Немає доступу ні до мережі Internet, ні до підручників)

Результати та обговорення

Ось які я отримала результати при обробці відповідей :

1. У 80% опитуваних є щоденний доступ до мережі Internet. 16% мають можливість виходити до мережі не кожного дня і лише 4 % зовсім не мають Інтернету.
2. Із 80 % людей з щоденним доступом до інтернету лише 30 % займаються кожного дня.
3. Опитування показало, що бажання вчитися є тільки у 60% студентів, з яких у 7% не завжди є можливість бути присутнім на занятті.
4. Аж 73% відсотки студентів вважають, що в цьому семестрі якість та кількість знань зменшилась у порівнянні з попередніми роками.
5. Найбільший відсоток здобувачів вищої освіти -64%- мають доступ тільки до електронних джерел інформації. 18% доступі і Internet і друковані джерела. Третє місце- 9%- поділили студенти без можливості навчатися та з доступом лише до друкованих джерел.

Висновки

Як же, на думку автора, можна удосконалити процес навчання.

1. Зробити більше лекційного матеріалу, який буде у вільному доступі в Internet. Наприклад, можна розмістити відео на платформі YouTube, де у

більшості студентів є вільний доступ. Вона проста у використанні. А головне, кожен зможе подивитися матеріал у зручний час.

2. Зменшити об'єм інформації, залишивши найголовніше [1]. Зараз не в усіх є можливість витратити багато часу, наприклад, на читання книжок. Отже, можна розробити коротші методички з актуальною та стислою інформацією по темам занять.

3. Для тих, хто не може приєднатися до відео конференцій, через поганий інтернет або ж брак часу, можна викласти лекційний матеріал у вигляді презентацій у вільному доступі[2], наприклад на платформі Moodle.

4. Надати можливість студентам, що виїхали закордон продовжити навчання в іностраних вузах-партнерах.

5. Для здобувачів освіти, які працюють, допомагають Україні та інших зробити додаткові консультації[3], для відпрацювання пропущених занять та обговорення потрібного матеріалу, можливо надати відповіді на запитання.

Література:

1. Електронне джерело- pedrada.com.ua – Поради щодо вдосконалення дистанційного навчання.

2. Електронне джерело- mon.gov.ua- Технології дистанційного навчання, вдосконалення професійних навичок.

3. Електронне джерело- eo.gov.ua – Освіта під час військового часу.

ВЖИВАННЯ ТЮТЮНУ СЕРЕД ПАЦІЄНТІВ З ОНКОПАТОЛОГІЄЮ ЛОП-ОРГАНІВ

Дзиза Алла Василівна
асистент кафедри оториноларингології
Сущенко Еліна Владиславівна
студентка
Харківський Національний Медичний Університет
м. Харків, Україна

Вступ. Плоскоклітинний рак голови та шиї (HNSCC) тісно пов'язаний із вживанням тютюну. Зокрема, це пухлини ротової порожнини, носоглотки, ротоглотки, гортаноглотки та гортані. Ризик ГНСРК приблизно в 10 разів вищий у курців, ніж у ніколи не курців, і 70–80% нових діагнозів ГНСРК пов'язані з вживанням тютюну та алкоголю. У 2016 році в Сполучених Штатах приблизно у 61 760 пацієнтів було діагностовано рак голови та шиї. Щороку в усьому світі діагностують рак голови та шиї у 550 000 людей, а близько 380 000 людей помирають від нього. Відмова від куріння знижує ризик, неясно, чи повернеться ризик до рівня тих, хто ніколи не курил. Деякі дані свідчать про те, що ризик повертається до ризику тих, хто ніколи не курил, приблизно через 20 років відмови від куріння.

Мета. Наша мета — проаналізувати існуючі дослідження, які висвітлюють зв'язок вживання тютюну з розвитком раку голови та шиї. Дослідити взаємозв'язок між використанням канцерогенних компонентів тютюнових виробів та ризиками HNSCC, що є критичним для регуляторних заходів та заходів щодо зменшення шкоди.

Матеріали та методи. Ми проаналізували 23 наукові статті на ресурсі PubMed, які відповідають пошуку за ключовими словами «рак голови та шиї», «онкоотоларингологія», «лор-патологія», «вживання тютюну».

Результати та обговорення. Принаймні 75% випадків HNSCC в Європі, США та інших промислово розвинених країнах пов'язані з поєднанням алкоголю та тютюну. У дослідженні Hashibe et al. намагаючись зрозуміти

незалежні асоціації тютюну та алкоголю з HNSCC. Вони провели об'єднаний аналіз, щоб дослідити ступінь поширення раку голови та шиї був пов'язаний з курінням сигарет у тих, хто ніколи не пив, і з вживанням алкоголю у тих, хто ніколи не кував.

Дані були об'єднані з 15 досліджень, щоб охопити 10 244 пацієнтів з раком голови та шиї та 15 227 осіб з контролю, з яких 1072 суб'єкти та 5775 контрольних осіб ніколи не вживали тютюн, а 1598 суб'єктів та 4051 контрольні ніколи не вживали алкоголь. Серед тих, хто ніколи не пив, куріння сигарет асоціюється з підвищеним ризиком розвитку HNSCC. Крім того, вони продемонстрували чітку залежність «доза-відповідь» для частоти, тривалості та пачки-років куріння сигарет.

Приблизно 24% випадків раку голови та шиї серед тих, хто утримувався в цьому дослідженні, можна було б запобігти, якби ці люди не курили сигарети. Очевидно, що куріння тютюну створює ризик розвитку HNSCC у тих, хто ніколи не п'є.

Висновки. У всьому світі рак голови та шиї є великою проблемою. Тютюнові вироби, як бездимні, так і горючі, відіграють велику роль у розвитку HNSS, а також призводять до гірших результатів лікування. Дані 20-го століття допомогли розпочати епоху посилення регулювання та зниження споживання продуктів. Однак тютюн споживається в усьому світі, а в деяких районах у дуже великих кількостях. Майбутні зусилля щодо вивчення та регулювання виробництва та продажу тютюну продовжують мати життєво важливе значення.

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Дорощук С. М.

Асистент кафедри описової та клінічної анатомії
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Гайдай О. С.

Доцент кафедри описової та клінічної анатомії
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Войнаровський О. В.

Студент першого курсу медичного факультету
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Досить часто у людей виникають неприємні симптоми, через різні травматичні події. Кожен з нас різний, але тим не менш, якщо ви відчували паніку, розгубленість, тривожність, занепокоєння, страх, вас нудило та ви мали підвищене серцебиття, запаморочення - це характерні симптоми, які виникають після стресу. На жаль в Україні зараз відбуваються жахливі події, які торкнулися кожного українця, а це десь 43 мільйони осіб. Війна окрім жертв з фізичними травмами приносить жертв з психологічними.

Реакція на стресові ситуації залежить від багатьох чинників. Рівень тяжкості події, з якою зіткнулася людина, наявність або відсутність підтримки оточуючих, стать (зазвичай жінки складніше переносять стрес), попередній досвід зустрічі з травматичними подіями. Зазвичай, нервова система людини має три різновиди реакції на стрес: бий, біжи або замри.

- Реакція «бий» характеризується активними діями, які спрямовані на подолання ситуації.
- При реакції «біжи» людина буде намагатись якнайшвидше уникнути ситуації.

- Реакція «замри», з еволюційної точки зору, є найменш вигідним варіантом, бо в такому випадку людина не буде реагувати на те, що відбувається.

Науковці вважають, що через події в Україні в 15% може розвинутися ПТСР (Посттравматичний стресовий розлад) . Це можна назвати Глобальним Посттравматичним стресовим розладом. Симптоми розладу можуть виникати майже одразу, або через деякий час після травматичної події – як правило, протягом перших трьох місяців. Людина може мати небажане повторне переживання травматичної події, намагатися позбутися гнітючих спогадів, бути більш збудженою, мати негативні думки про себе чи триматися подалі від інших.

Основні ознаки стресового розладу це:

1. Травматичний досвід: смерть, важкі тілесні ушкодження, сексуальне насильство тощо.

2. Повторне переживання травматичних ситуацій: гнітючі згадки або сновидіння; відчуття, ніби травматичні події відбуваються знову; сильні емоційні чи фізіологічні реакції при нагадуванні про травматичні події.

3. Уникаюча поведінка: спроби уникнути гнітючих спогадів, думок чи почуттів, що відносяться до травматичних подій.

4. Негативні зміни в думках та настрої: нездатність згадати важливі аспекти травматичних подій; міцні спотворені думки про причини та наслідки цих подій, себе, інших чи світ; зникає інтерес до значимої діяльності та з'являється нездатність переживати позитивні емоції; почуття відчуження від інших людей.

5. Збудливість та агресія: дратівливість, вибухи гніву, розлючення, надмірна пильність, порушення сну.

6. Деперсоналізація – відчуття відчуження від власних психічних процесів або тіла. Або дереалізація – постійні або періодичні відчуття нереальності світу та всього оточення.

Звичайно неможливо стерти з пам'яті все те, що трапилося з мирним населенням України. Жінки, діти, чоловіки (особливо військовослужбовці) кожен день переживають стрес. Люди, які бігли з Донбасу у 2014 році вже майже забули той жах, який їм довелося пережити, але ж моторошні події 2022 року поновили їх спогади...

На щастя ПТСР можна вилікувати і через чимало років після травмуючої події. Тому ніколи не пізно звернутися за допомогою. Перед початком лікування слід уважно оцінити симптоми, щоби визначити важкість та ступінь розладу. Якщо ви звернулися до сімейного лікаря, то для подальшої діагностики він може спрямувати вас до психолога чи психіатра.

Якщо у вас легкі симптоми ПТСР, або вони тривають менш ніж 4 тижні, спеціаліст може запропонувати вам методу спостережливого очікування. За цього підходу лікар буде уважно слідкувати за вашими симптомами, щоби визначити їх зміни (послаблення чи посилення). Двоє з трьох людей, у яких з'явилися симптоми після травмуючої події, видужують самостійно протягом декількох тижнів.

Якщо вам діагностували посттравматичний стресовий розлад, який вимагає лікування, у першу чергу застосовуються сеанси психотерапії. При лікуванні ПТСР може також застосовуватись когнітивно-поведінкова терапія, EMDR-терапія (десенсибілізація та опрацювання травми рухом очей) або групова психотерапія. Ліки, як правило, призначають у випадках, коли психотерапія не виконала свою справу. Таке може бути, коли існують супутні розлади психічного здоров'я (наприклад, депресія), або психотерапія не ефективна через існуючу загрозу подальшого травмування (наприклад, продовження воєнних дій на Донбасі та по всій Україні)

Звичайно, лікування може займати деякий час, але з вашою допомогою цей час скоротиться. Ось кілька речей, які ви можете зробити:

- Будьте на зв'язку зі своїм лікарем та не порушуйте план лікування.
- Почніть/продовжуйте займатися спортом, йогою, медитаціям та іншими вправами, які знижують стрес.

- Слідкуйте та дотримуйтеся режиму харчування і сну.
- Ставте реалістичні цілі й робіть те, що у ваших силах.
- Проводьте час із друзями чи родичами, яким довіряєте, та розповідайте їм про речі, які вас турбують та викликають симптоми розладу.
- Налаштуйтеся, що ваші симптоми будуть минати поступово, а не відразу.
- Намагайтеся не вживати алкоголь або наркотики.

Життя під час війни відноситься до тієї екстримальної ситуації, коли людина постійно перебуває в найсильнішому психоемоційному стресі, переборюючи його вольовими зусиллям. Бойові дії в Україні, що на сьогоднішній день є справжньою війною, спровокували хвилю проблем психосоціальної адаптації, в якій посттравматичний стресовий розлад набув нових якісних і кількісних характеристик. У будь-яку мить бойові стреси можуть нагадати про себе різними проявами. Ми віримо, що війна закінчиться якомога швидше з перемогою України. Ми дякуємо усім країнам, які підтримують Україну та допомагають українцям відновлювати своє психоемоційне здоров'я!

Список літератури

1. <https://www.unn.com.ua/uk/exclusive/1972588-u-15-postrazhdalikh-pid-chas-viyuni-mozhe-viniknuti-ptsr-psikholog-dala-poradi-pro-pershu-psikhologichnu-dopomogu>
2. <https://www.mh4u.in.ua/shukayu-dopomogu/shho-take-posttravmatychnyj-stresovyj-rozlad-ptsr/>
3. CPG (2010). "Підручник по клінічній практиці у поводженні із посттравматичним Стресом." Видання Міністерства у справах Ветеранів та Департаменту оборони США, 2010, 254 с, більше 600 літ.дж. (VA/DoD Clinical Practice Guideline for Management of Post-traumatic Stress, 2010)

4. Психологічна діагностика та корекція посттравматичного стресового розладу особистості : метод. посіб. / В. Є. Харченко, М. А. Шугай. – Острог : Острозька академія, 2015. – 160 с. – ISBN 617-7328-18-5.

5. <https://narkosumy.lic.org.ua/statti/posttravmatychnyj-stresovyj-rozlad-u-vijskovosluzhbovtsiv-uchasnykiv-bojovyh-dij/>

ПСИХОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ АГРЕСИВНОСТІ, ГНІВА І ВОРОЖНІСТЬ У ПАЦІЄНТОК З РОЗЛАДАМИ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ

Зеленська Катерина Олексіївна

к.мед.н., доцент, доцент кафедри психіатрії, наркології,
медичної психології та соціальної роботи

Адамовська Олександра Сергіївна

Студент

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Актуальність. Гнів та агресивна поведінка, особливо спрямовані на себе, часто зустрічаються у людей, які страждають на нервову анорексію та нервову булімію, ускладнюючи клінічні прояви, змінюючи прогноз і викликаючи утруднення у підборі методів терапії. Для з'ясування складних взаємозв'язків між розладами харчової поведінки, гнівом і агресивністю розглядаються історія травматичного досвіду, поширеність дисоціативних, obsesивних, імпульсивних та компульсивних симптомів, а також роль важких розладів особистості в осіб, які страждають на нервову анорексію, нервову булімію. Викликає інтерес порівняння прояву форм агресії, гніву та ворожості між пацієнтками з діагнозом «розлад харчової поведінки» та групою контролю подібною за віком та рівнем освіти.

Мета дослідження. Практично перевірити зв'язок між поведінковими та когнітивними аспектами агресивності та розладами харчової поведінки.

Матеріали та методи дослідження. У ході дослідження нами було обстежено 22 пацієнтки у віці 18-24 років, що відповідають діагностичним критеріям МКХ-10 «нервова анорексія» (12 пацієнток) та «нервова булімія» (10 пацієнток), та 25 молодих дівчат що проживають у тому ж районі охорони здоров'я, що й пацієнтки. Для дослідження було запропоновано самостійно пройти: «Тест відношення до їди (EAT)»; «Тест для виявлення булімії, Едінбург (BITE)»; «Тест відношення до тіла (BAT)» та «Опитувальник рівня агресивності Басса-Перрі (BPAQ)».

Результати. Як у здорових контрольних груп, так і у пацієнтів, бали за показниками симптомів розладу харчової поведінки були пов'язані з балами за ВРАQ: сила зв'язку не відрізнялася між здоровими контрольними групами та пацієнтами. Однак пацієнти з діагнозом розладу харчової поведінки виявляли схильність до агресії не частіше, ніж здорові контрольної групи, взяті з суспільства: пацієнти з нервовою анорексією набрали менше балів, ніж особи контрольної групи, за підшкалами фізичної агресії та вербальної агресії AQ ($P < 0.05$). З іншого боку, пацієнти з нервовою булімією набрали більше балів, ніж контрольна група, за підшкалою гніву AQ ($P < 0.05$), але не відрізнялися від них за іншими підшкалами опитувальника.

Висновки. Результати підтверджують більш високу схильність до гніву у пацієнтів із нервовою булімією. У пацієток з нервовою анорексією прямі агресивні імпульси можуть придушуватись, переживатися у вигляді підвищеної напруги, виявлятися у формі почуття провини та образи.

АНТИБІОТИКОТЕРАПІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ЛАПАРОСКОПІЧНІЙ АПЕНДОКТОМІЇ ПРИ ЛІКУВАННІ ГОСТРОГО НЕУСКЛАДНЕНОГО АПЕНДИЦИТУ

Лєсний Вадим Вікторович

асистент кафедри хірургії №2

Харківський національний медичний університет

Баришева Даріна Володимирівна,

Топчий Анна Сергіївна,

здобувачі вищої освіти II медичного факультету,

Харківський національний медичний університет

Актуальність. Лапароскопічна апендектомія довгий час була основним найпоширенішим методом лікування гострого неускладненого апендициту, через те, що переважала думка, що апендикс не виконує жодної значної функції в організмі людини. У 2006 році група науковців припустили можливість того, що червоподібний відросток діє як резервуар для стовбурових клітин, здатних відновлювати кишківник протягом життя, крім того, деякі автори припускали можливість того, що він слугує як резервуар для бактерій кишкової флори, необхідних для відновлення кишечника після бактеріальних інфекцій. Саме це стало поштовхом для появи багатоманітних досліджень на тему консервативного лікування апендициту з метою збереження відростку.

Мета роботи – розглянути наявні медичні літературні джерела, зробити оцінку статистичних даних та виділити основні показники щодо результатів лікування гострого неускладненого апендициту за допомогою медикаментозної терапії як альтернативи хірургічного втручання, порівняти ефективність використання антибіотикотерапії та малоінвазивних методів втручання, а також провести опитування серед здобувачів освіти Харківського національного медичного університету.

Матеріали та методи. Матеріалами, якими ми користувалися під час написання роботи, є медична література вітчизняних та закордонних авторів, статті, опубліковані науковими інтернет-виданнями та результати

експериментальних досліджень. Для отримання додаткових матеріалів, ми опитали 22 студенти Харківського національного медичного університету.

Результати та обговорення. Апендектомія при гострому апендициті є однією з найбільш часто виконуваних невідкладних хірургічних операцій в Україні, на неї припадає 11,2% всіх загальних оперативних втручань, проведених у 2021 році. Більшість апендектомій проводяться для лікування пацієнтів з гострим неускладненим апендицитом. Стандартне лікування залишалося майже незмінним з моменту його впровадження наприкінці 19 століття, в основному через припущення, що гострий неускладнений апендицит прогресує до важких і навіть смертельних ускладнень, наприклад, до перфорації, якщо операція буде відкладена.

Лапароскопічна апендектомія вважається основною, найбезпечнішою операцією за призначенням, однак навіть така операція не позбавлена ризиків - для неї існують протипоказання й зустрічаються випадки, коли виникають післяопераційні ускладнення (інфекція рани, спайкова непрохідність тонкої кишки тощо). Високий рівень розвитку сьогоденної клінічної медицини дозволяє розглядати альтернативний метод лікування гострого неускладненого апендициту - консервативний, а саме антибіотикотерапію. Вона полягає в пришвидшеній нормалізації порушень, що пов'язані із запальними процесами, в зменшенні больового синдрому. В основі неоперативного лікування лежать внутрішньовенні антибіотики широкого спектра дії (амоксицилін, клавуланова кислота, фтохінолони III покоління).

Сучасні перспективні дослідження, систематичні огляди та мета-аналізи, які описуються у впливових наукових джерелах, продемонстрували, що антибіотики є доволі безпечним і ефективним альтернативним методом, який дозволяє зберегти червоподібний відросток зі всіма його теоретичними функціями. Додаткову увагу консервативне лікування здобуло в часи пандемії COVID-19, для зменшення внутрішньолікарняного перевантаження в умовах кризи здоров'я, яка вимагала звільнення операційних, ліжок та медичного персоналу для догляду за пацієнтами із загрозливим для життя

короткостроковим прогнозом. Це стало тим фактором, що виправдовує ризик пізнього рецидиву шляхом лікування гострого апендициту тільки антибіотиками. Також необхідним аспектом в призначенні нехірургічного лікування є соціальне середовище, духовна прихильність пацієнтів.

Однак досвідчені лікарі не зловживають даним методом через прогалини в доказах щодо ефективності та безпеки.

За даними клінічного дослідження в публікації JAMA Network показник успіху лікування (від 60% до 83%) визначається як усунення апендициту без розвитку ускладнень або рецидиву. Однак кумулятивний ризик рецидиву, який потребує апендектомії, становив 27% через рік, 35% через три роки та 39% через п'ять років, що підтверджує, що ризик рецидиву зберігається щонайменше через п'ять років після початкової антибіотикотерапії.

Єдиним критерієм візуалізації, який достовірно пов'язаний з невдачею медикаментозного лікування та прогресуванням до більш складної форми апендициту - апендикулярний фекаліт. Це є основним обмеженням консервативного лікування неускладненого гострого апендициту.

Шляхом анкетування нами було проведено власне дослідження серед здобувачів освіти Харківського національного медичного університету щодо розповсюдженості звертання до консервативного методу лікування гострого апендициту в Україні. У межах цього опитування були залучені 22 студенти 1-6 курсів. За результатами отриманих даних можна зробити наступні висновки. Опитувана більшість - здобувачі освіти 3-5 курсу (віком переважно від 19 до 21 року), з них 91,7% жінки. Всі учасники опитування свого часу отримували медичну допомогу з приводу виявлення у них запалення червоподібного відростка сліпої кишки (58,3 % - неускладнена форма, 41,7% - ускладнена).

Проаналізувавши відповіді маємо такий підсумок: незважаючи на форму апендициту, 75% студентів було надано медичну допомогу у вигляді відкритої апендектомії в комбінації з консервативним лікуванням, 16,6% перенесли лапароскопічну апендектомію, підкріплену медикаментозною терапією. В процесі реабілітації після хірургічного втручання студенти відмітили такі

ускладнення, як нагноєння післяопераційної рани. Деякі здобувачі пов'язують з перенесеною в минулому апендектомією несприятливість до певної їжі (дуже жирної або гострої, копченої), часті випадки метеоризму, які не спостерігалися до видалення апендиксу, та рідкісні відчуття тягнучого болю на місці швів. Всього 8,3% (дві особи) вилікувалися виключно антибіотикотерапією.

Висновки. Золотим стандартом лікування гострого неускладненого апендициту є апендектомія лапароскопічного чи відкритого типу, проте існують групи пацієнтів з певним анамнезом, що не дає змоги провести операцію, в цьому разі призначається альтернативний метод – антибіотикотерапія. В багатьох медичних установах рішення про лікування приймається в індивідуальному порядку, зваживши всі недоліки та переваги, оскільки більшість пацієнтів припиняють лікування передчасно, як тільки симптоми покращаються. Проаналізувавши результати опитування, можна зробити висновок, що тема залишається досить актуальною та потребує подальшого ретельного розгляду консервативного лікування як альтернатива лапароскопічній апендектомії.

Перелік використаних літературних джерел

1. Antibiotic versus appendicectomy for the treatment of uncomplicated acute appendicitis: An updated meta-analysis of randomised controlled trials/ K.E. Rollins, K.K.Varadhan, K.R. Neal [et al.]//World J Surg.-2016;40: 2305–2318.
2. Antibiotics-first versus surgery for appendicitis: A US pilot randomized controlled trial allowing outpatient antibiotic management/ D.A. Talan, D.J. Saltzman, G.J. Mower [et al.]// Ann. Emerg. Med.-2016 [Epub ahead of print]. doi: 10.1016/j.annemergmed 2016.08.446.
3. Amoxicillin plus clavulanic acid versus appendicectomy for treatment of acute uncomplicated appendicitis: An open-label, non-inferiority, randomised controlled trial/ C. Vons, C. Barry, S.Maitre [et al.]// Lancet.-2011;377:1573–1579.
4. URL: <https://bmjopen.bmj.com/content/6/12/e013299> (дата звернення: 11.05.2022)

5. Antibiotic therapy vs appendectomy for treatment of uncomplicated acute appendicitis: The APPAC randomized clinical trial/ P. Salminen, H. Paajdnen, T.Rautio [et al.] //JAMA.- 2015;313:2340–2348.

6. URL: <https://bmcsurg.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12893-018-0451-y> (дата звернення: 15.05.2022)

COVID-АСОЦІЙОВАНИЙ ГОЛОВНИЙ БІЛЬ

Малик Світлана Леонідівна,

к.мед.н., доцент

Фещенко Дарина Ігорівна,

студентка

Вінницький національний медичний
університет ім. М.І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

Вступ. Covid-19 постав новою проблемою сучасності. Захворюваність у світі стрімко збільшується, а з нею посилюється увага до вивчення механізмів патогенезу вірусу. З'являються нові симптоми персистенції SARS-CoV-2 в організмі людини. Встановлено, що не лише респіраторні прояви спостерігаються в інфікованих осіб, а дедалі більше на перший план постає неврологічна симптоматика. Основним і досить поширеним проявом інфікування Covid-19, а саме його штамами «Альфа», «Бета» і «Омікрон», є головний біль. Крім того, дедалі частіше цей симптом стає помітним у перед- та пост-ковідному періоді. Визначення можливих шляхів потрапляння збудника в нервову клітину, встановлення особливостей Covid-асоційованого головного болю залишається актуальною проблемою медицини.

Мета роботи. Проаналізувати дані світової наукової літератури стосовно можливих механізмів інвазії вірусу SARS-CoV-2 в нервову систему та їх вплив на розвиток головного болю у перед- та пост-ковідному періоді.

Матеріали та методи. Проведений ретроспективний аналіз літератури наукових баз Scopus, PubMed, MedLines, Web of Science за 2020 – 2022 роки.

Результати і обговорення. Останні дані дослідників свідчать про нейровірулентність збудника. Ураження нервової системи може виникати під впливом різних факторів, таких як гіпоксія, ураження декількох органів, сепсис або «цитокіновий шторм». SARS-CoV-2 заражає людину, використовуючи рецептор ангіотензинперетворювального ферменту 2 (ACE2), який у нервовій системі представлений в ольфакторній ділянці, корі головного мозку, базальних

гангліях, гіпокампі, гіпоталамусі, стовбурі головного мозку [1], ендотеліальних клітинах [2]. Детальні механізми проникнення в центральну нервову систему (ЦНС) ще не до кінця вивчені, однак розглядають наступні шляхи передачі: проникнувши в організм людини через дихальні шляхи, віруси можуть отримати доступ до головного мозку через нюхову цибулину, використовуючи нюховий нерв, в подальшому вражається головний мозок з залученням таламусу та стовбуру мозку. Другий шлях - клітинна інвазія, інфіковані моноцити та макрофаги, які уособлюють собою резервуар для вірусу для подальшого розподілення в інші тканини. Інфікування моноцитів та лінії моноцитарних клітин призводить до їх активації, на що вказує продукування прозапальних медіаторів. Крім того, аналіз хемотаксису *in vitro* показав, що рухливість моноцитів до хемокінів була підвищена після гострої або стійкої інфекції SARS-CoV-2. Наступний механізм – це інфікування ендотеліальних клітин гематоенцефалічного бар'єра та епітеліальних гематолікворного бар'єра. Пряме вірусне ураження ендотелію або опосередкована імунна реакція можуть призвести до поширеної ендотеліальної дисфункції [2], яка є одним із важливих чинників мікросудинної дисфункції зі зміщенням судинної рівноваги в бік вазоконстрикції з подальшою ішемією органів, запаленням із супутнім набряком тканин і прокоагулянтним станом.

Механізм виникнення головного болю дослідники пояснюють імовірно через пряму інвазію закінчень трійчастого нерва SARS-CoV-2 в порожнині носоглотки, що призводить до активації трійчасто-судинної системи [3]. На менінгеальному рівні аферентні закінчення трійчастого нерва іннервують менінгеальні судини, створюючи трійчасто-судинну систему. Її активація може бути через системне запалення, що сприяє сенсibilізації менінгеальних оболонок, призводить до місцевого вивільнення запальних пептидів, які стимулюють закінчення трійчастого нерва; пряме зв'язування SARS-CoV-2 з кровотоку на рецепторах ACE2, що знаходиться на ендотелії менінгеальних судин, що викликає ендотеліт і, отже, запалення. У носовій порожнині є спеціалізований нюховий та носовий епітелій, причому останній іннервується

аферентними закінченнями трійчастого нерва. Опорні клітини нюхового епітелію, в який вбудовані нюхові нейрони, мають рецептори ACE2, де SARSCoV-2 може зв'язуватися, викликаючи аносмію, симптом, який значно асоціюється з наявністю головного болю. На рівні епітелію носа система трійчастого нерва може бути периферично активована безпосередньою дією SARS-CoV-2 на епітелій носа або гілки трійчастого нерва, або непрямий шлях, що включає взаємодію між нюховою та трійчастою іннервацією. Ці механізми потребують подальшого вивчення. Крім того, сумісне існування пептиду, пов'язаного з геном кальцитоніну (CGRP) з ангіотензиновою системою в сенсорних нейронах і гангліях трійчастого нерва, свідчить про те, що рання активація закінчень трійчастого нерва вірусом може ініціювати механізми, які призводять до головного болю. Співвідношення рівня циркулюючого CGRP і прозапальних цитокінів інтерлейкіну-6 пояснює можливий механізм головного болю на пізній стадії захворювання COVID-19.

Головний біль спостерігається на початку захворювання та може тривати більше 180 днів після одужання. Він має відмінності від звичайних головних болів, такі як більша інтенсивність, швидкий перебіг та стійкість до звичайних знеболюючих препаратів під час перебігу захворювання. Особливістю головного болю від COVID-19 у деяких пацієнтів була значна втрата ваги (5 кг протягом 3 днів), пов'язана з головним болем. Втрату ваги не можна було пояснити діареєю, що триває добу, або втратою апетиту, тому припускають, що в процес, ймовірно, залучений посилений катаболізм, опосередкований цитокінами та кортизолом, індукованими COVID-19. Дослідники вважають, що швидка втрата ваги зі значно зниженим апетитом також може бути відмінною рисою головного болю від COVID-19. Головний біль мав ознаки мігрені [4], такі як пульсація, посилення при звичайних рухах, сенсорні розлади, такі як фотофобія та фонофобія, нудота. Важливо зазначити, що симптоми, пов'язані з мігренню, в першу чергу можуть мати центральне походження, тоді як симптоми, пов'язані з головним болем від COVID-19, швидше за все, пов'язані з периферичними механізмами інфекції. Також відмічаються такі особливості

головного болю при COVID-19: двосторонній, стискаючого характеру, триває годинами, посилюється вранці, при кашлі та фізичній активності [5].

Наявність головного болю відмічалась і в пост-ковідному періоді, як один із ключових симптомів. Особливістю постковідної цефалгії є її тривалість більше 6 тижнів (рис.1) [6], при відсутності всіх інших симптомів.

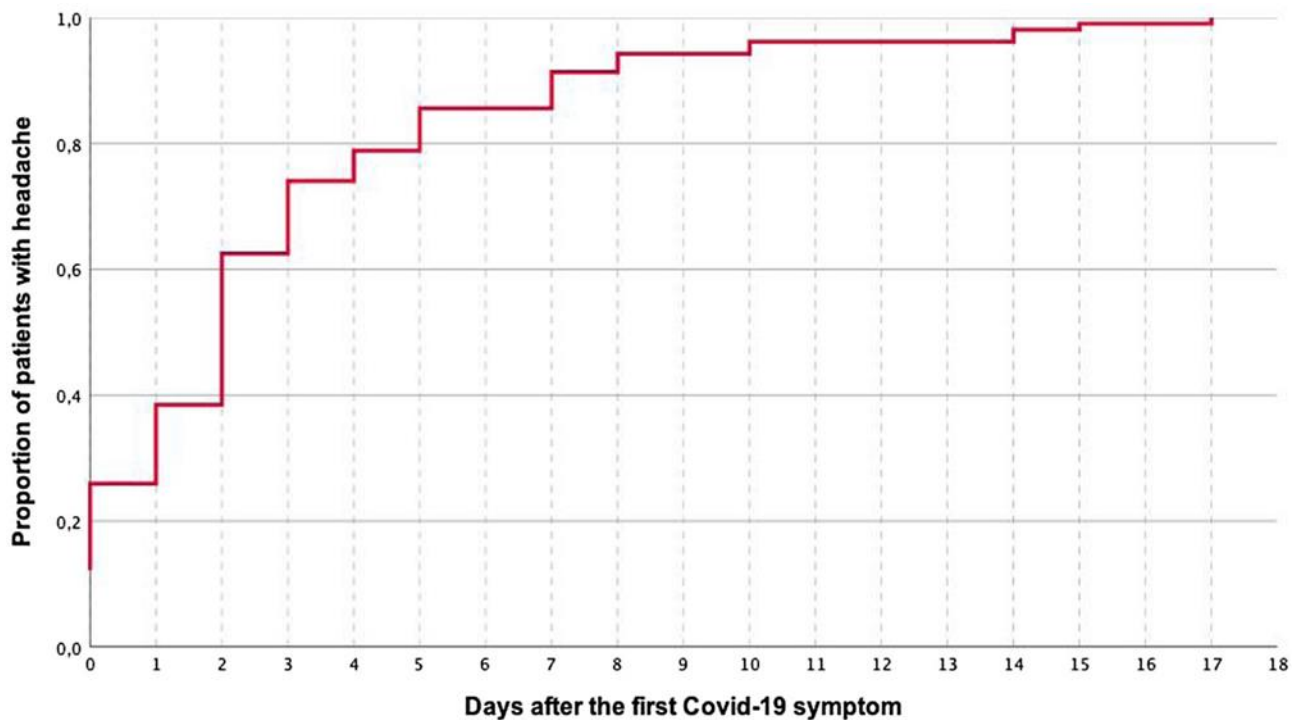

Рис. 1. Частота пацієнтів і тривалість постковідної цефалгії

Загальна поширеність головного болю після COVID-19 зменшується після гострої фази та залишається стабільною в різні періоди спостереження після COVID-19 протягом перших 6 місяців (рис.2) [7]. Така закономірність спостерігалась і була подібною у госпіталізованих і негоспіталізованих пацієнтів з COVID-19, підтверджуючи припущення, що головний біль є поширеним симптомом після COVID-19 у важких пацієнтів (госпіталізованих), а також у пацієнтів середньої та легкої тяжкості (негоспіталізованих).

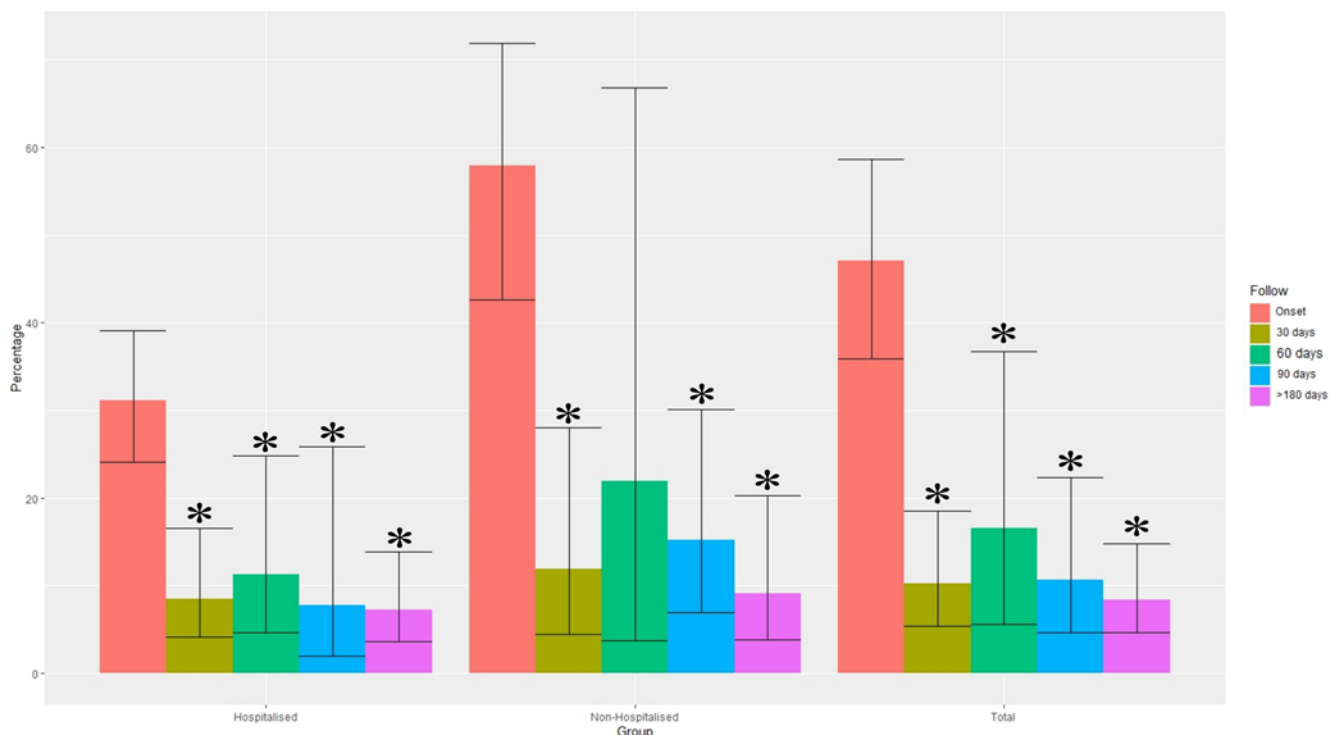

Рис.2. Тривалість постковідного головного болю

Висновки. Вірус SARS-CoV-2 призводить до інфікування, використовуючи ACE2-рецептори, частина, з яких локалізована у різних відділах ЦНС, що зумовлює виникнення неврологічної симптоматики. Головний біль є одним із найбільш виражених симптомів COVID-19, його характеристики та еволюція можуть відобразити різні патофізіологічні механізми, що робить їх вивчення необхідним для ґрунтовнішого розуміння головного болю в перед- та пост-ковідному періоді та пошук варіантів для його усунення.

Література.

1.The Human Protein Atlas. <https://www.proteinatlas.org/ENSG00000130234-ACE2/brain>.

2.Varga Z., Flammer A. J., Steiger P. et al. Endothelial cell infection and endotheliitis in COVID-19 // Lancet 2020. Vol. 395 (10234). P. 1417 - 1418.

3.Edoardo Caronna, Alejandro Ballvé, Arnau Llauradó, et al. Headache: A striking prodromal and persistent symptom, predictive of COVID-19 clinical evolution. Cephalalgia 2020 November; 40(13):1410-1421.

4. Migraine and Post-COVID Headache, American Migraine Foundation, February, 2022

5. Bolay H, Guë l A and Baykan B. COVID-19 is a Real Headache! Headache 2020; 60: 1415–1421.

6. David García-Azorín MD, Javier Trigo MD, Blanca Talavera MD, et al. Frequency and Type of Red Flags in Patients With Covid-19 and Headache: A Series of 104 Hospitalized Patients. Headache, September 2020. Vol.60, P. 1664-1672

7. César Fernández-de-las-Peñas, Marcos Navarro-Santana, Víctor Gómez-Mayordomo, et al. Headache as an acute and post-COVID-19 symptom in COVID-19 survivors: A meta-analysis of the current literature. European Journal of Neurology, November 2021, Volume28, P. 3820-3825.

ДОЦІЛЬНІСТЬ ІМУНІЗАЦІЇ ПРОТИ ПРАВЕЦЯ

Менів Наталія Павлівна,
викладач дисципліни «Мікробіологія»
Львівська медична академія
імені Андрея Крупинського
аспірант, біологічний факультет,
ЛНУ імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Введення. Правець – це захворювання, при якому уражається центральна нервова система. Клінічними проявами є судоми, м'язові спазми, сильний головний біль, лихоманка та надмірне потовиділення. Ускладнення, що можуть виникати – це легенева інфекція, пневмонія, емболія легеневої артерії. Симптоми з'являються на 3-21 день після інфікування. Захворювання може завершитись смертю. Єдиний спосіб профілактики це вакцинація. Щеплювати потрібно як дітей, так і дорослих.

Матеріали і методи. *Clostridium tetani* це бактерія, яка мешкає в основному в ґрунті та в місцях з поганою гігієною, тому життєво важливо вжити відповідних заходів догляду, щоб не ризикувати потраплянням бактерій у кров.

Clostridium tetani це грампозитивні бактерії, добре відомі збудником правця. Першим, хто виділив бактерії в культурі, був японський лікар і бактеріолог Кітасато Шибасабуру [4].

Спори правця є в навколишньому середовищі, включаючи ґрунт, пил та гній. Інфікування відбувається, коли ґрунт потрапляє у рану або поріз, через укуси тварин, внаслідок травмування гострими предметами, уламками металу та деревини.

Під час війни ймовірність інфікування на правець збільшується. Це зумовлене наявністю множинних травм, відсутністю можливості обробки ран дезінфектантами, а також відсутністю дотримання правил особистої гігієни.

Результат і обговорення. Активна імунізація населення України проти правця, яка проводиться з 1960 року, забезпечила зниження захворюваності в цілому у 8,5 рази, згідно наказу МОЗ України N 198 від 05.08.99 [6].

За наявності зареєстрованих комбінованих вакцин, до складу яких входять антигени, для профілактики інфекцій, визначених цим Календарем, вакцинація проводиться комбінованими вакцинами [2].

Щеплення дозволяється проводити тільки зареєстрованими в Україні вакцинами/анатоксинами згідно з Календарем профілактичних щеплень в Україні, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 16 вересня 2011 року N 595 (у редакції наказу Міністерства охорони здоров'я України від 11 серпня 2014 року N 551), та інструкціями із застосування вакцини або анатоксину, затвердженими в установленому порядку [3].

Першим препаратом, який застосовували для профілактики правця, була протиправцева сироватка. В свій час вона зіграла важливу роль у боротьбі з цим захворюванням. Ще й зараз її застосовують для екстреної профілактики, але останнім часом цей препарат витісняється протиправцевим людським імуноглобуліном [5].

Правцевий анатоксин вводять при активній імунізації і екстреній профілактиці. Це оброблений правцевий екзотоксин, що в процесі обробки втратив свої токсичні якості, зберігши властивість формувати імунітет, тобто несприйнятливості до інфекції.

Правцевий анатоксин застосовують як самостійний препарат, і він входить до складу вакцин АКДП, АаКДП, АДП, АДПМ та ін. Це активний імунітет. При щепленні протиправцевою сироваткою створюється пасивний імунітет — адже людині вводять уже готові антитіла[5].

Висновок. Запобігти захворюванню допомагає активна імунізація. Імунізація правцевим анатоксином не шкідлива для здоров'я людини. Інколи у відповідь на введення препаратів можуть спостерігатись місцеві реакції: незначне і короткочасне підвищення температури тіла, неприємне відчуття і невелике ущільнення у місці уколу.

Вікових протипоказань для щеплення проти правця не існує. Імунізацію не проводять, лише при ослабленні організму, зумовленому деякими хворобами. Згідно наказу МОЗ України №595 від 16.09.2011р. є чітко окреслений список протипоказань, на який орієнтуються медичні працівники при проведенні імунізації населення [1].

Література

1. <https://ips.ligazakon.net/document/RE19897?an=173>
2. <https://ips.ligazakon.net/document/RE19897?an=1529>
3. https://ips.ligazakon.net/document/view/re19898?an=1&ed=2014_08_11
4. <https://uk.warbletoncouncil.org/clostridium-tetani-12648>
5. <https://uozter.gov.ua/ua/pages/249>
6. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0198282-99#Text>

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОТОДЕРМАТОЗА В ТЕРАПЕВТИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Павлюк К. С.,

Краснопольська К. О.

Студентки 3 року навчання

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
медичний факультет, кафедра пропедевтики
внутрішньої медицини і фізичної реабілітації

Науковий керівник:

Борисова Ю. В.,

ас. кафедра пропедевтики внутрішньої
медицини і фізичної реабілітації

Вступ. За статистикою, у світі від тієї чи іншої форми алергії страждає від 20% до 40% людей, тобто кожен п'ятий мешканець планети хворий на алергію. Найчастіше (у 66% випадків) реєструється алергія дихальних шляхів: 20% хворих страждають на харчову алергію, 9% — цілорічний алергічний риніт, 4% — на лікарські препарати та 1% — на інсектну. Порівняно з усіма видами алергій, існують такі, що рідко трапляються, наприклад фотодерматоз — алергія на сонце. Відсутність серед наукового товариства інформації щодо фотодерматозу обумовлює актуальність та значущість запропонованої роботи. Алергія на сонце не є частою причиною звернення до лікарів терапевтичного профілю первинної ланки, оскільки мало людей, у яких організм не може пристосуватися до сонячних променів.

Мета роботи. Метою є виявлення особливостей, які притаманні I групі гіперчутливості – на прикладі фотодерматозу як доволі цікавого явища організму, що потребує подальшого дослідження.

Матеріали та методи. У роботі здебільшого використано метод узагальнення та абстрагування; матеріалом є огляд та збирання анамнезу пацієнта «К».

Результати та обговорення . При дослідженні даної алергії у пацієнта «К» виявлені варіабельні клініки й ускладнення. Прояви хвороби починаються з

різних симптомів ще в дитячому віці – таких, як, наприклад: гіперемія та свербіння шкіри, слизової носа, піднебіння, очей, кашель і чхання, задуха. Вони можуть загострюватись у весняно-літній, літньо-осінній сезони, залежно від температури навколишнього середовища. Це пов'язано з тим, що за низької температури сонячні промені не обумовлюють підвищену чутливість шкіри. Якщо розглядати з боку патофізіології, то ця гіперчутливість належить до 1 типу — анафілактичного (IgE-опосередкована, тобто розпочинається із сенсibiliзації мастоцитів та базофілів (МтБ)). Алерген-специфічні антитіла приєднуються до рецепторів на їх мембрані МтБ. При повторному впливі на макроорганізм алерген приєднується до антитіл, запускаючи процес дегрануляції, і виділяє біологічно активні речовини — медіатори.

Висновки. Здійснене дослідження довело, що клінічна картина алергії досить варіабельна та цікава для спостереження. Процес діагностування алергії містить: детальний збір симптомів, огляд та обстеження пацієнта «К». При проведенні диференційного діагнозу між інфекційними захворюваннями верхніх дихальних шляхів та фотодерматозом виявлені особливості алергії на сонце: виникнення симптомів раптово; позитивні тести при обстеженні пацієнта на реакції шкіри (ELISA-тест, ІФА) для з'ясування, який подразник викликає захворювання; ефективність лікування десенсибілізуючої терапії. На відміну від фотодерматозу, для інфекційних захворювань характерне поступове виникнення симптомів з обов'язковим продромальним періодом, ознаками інтоксикації (підвищена температура тіла, головний біль та міалгії, слабкість); тривалість проявів (більше 7 – 14 днів) та ефективність лікування протівірусною та антибактеріальною терапією. Оскільки лікування фотодерматозу має лише симптоматичний характер, то дільничні терапевти та сімейні лікарі повинні приділяти увагу профілактиці та вчасній діагностиці алергії, оскільки це може суттєво підвищити якість життя хворих.

ВИСОКОЧАСТОТНА ОСЦИЛЯТОРНА ВЕНТИЛЯЦІЯ ЛЕГЕНЬ У ПАЦІЄНТІВ З АНЕМІЧНИМ СИНДРОМОМ НА ФОНІ ОПІКОВОЇ ТРАВМИ

Фадєєв Павло Володимирович

асистент

Федоренко Ольга Валентинівна

Студент

Харківський Національний Медичний Університет

м. Харків, Україна

Вступ. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я щорічно відбувається 180 000 випадків смерті, спричинених опіками, а Україна посідає 11 місце у світі за рівнем смертності від опіків. Головною причиною летальності в опікових хворих є ускладнення основного захворювання. Наявність інгаляційної травми значно обтяжує перебіг опіковою травмою в сукупності з анемічним синдромом. Інгаляційні травми зустрічаються у 10–30% випадків у хворих з опіками, при цьому частота несприятливих результатів захворювання на 16% вище, ніж при опіках тіла тієї самої площі ураження. У пацієнтів з тяжкими опіками в сукупності з анемічним синдромом лікування прохідності дихальних шляхів та підтримка штучної вентиляції легень часто починаються на ранньому етапі.

Ціль роботи. Визначити та проаналізувати патогенез термічного та інгаляційного ураження, вплив високочастотної осциляторної вентиляції легень на функцію зовнішнього дихання пацієнтів з тяжкою опіковою травмою на фоні анемічного синдрому та інгаляційної травми.

Матеріали та методи. Аналіз літературних джерел щодо впливу високочастотної осциляторної вентиляції легень на функцію зовнішнього дихання.

Дихальна недостатність у пацієнтів з інгаляційною травмою на фоні опіків та анемічного синдрому може бути багатofакторною. Первинне

пошкодження легень та верхніх дихальних шляхів відбувається внаслідок прямого термічного ураження. Системна запальна реакція обумовлює розвиток вторинного ушкодження. Активація класичного каскаду комплементу з наступною агрегацією лейкоцитів та вивільненням вільних радикалів кисню призводить до набряку легень. Оксид азоту пригнічує гіпоксичну вазоконстрикцію і є ключовим компонентом запального каскаду, що викликає розширення судин та невідповідність альвеолярної вентиляції до легеневої перфузії.

Крім запальних каскадів, що продовжують діяти, циліндри, які утворені з фібринових згустків, поліморфноядерних лейкоцитів, муцину можуть викликати обструкцію дихальних шляхів, що сприяє розвитку дихальної недостатності. Часткова закупорка дихальних шляхів може призвести до накопичення повітря та гіперінфляції. Ці зміни призводять до вивільнення хемоаттрактанту нейтрофілів, IL-8. Після активації нейтрофіли продукують супероксид, який вступає в реакцію з оксидом азоту та викликає пошкодження ендотелію та підвищення проникності судин.

Фактори згортання в плазмі, тканинний фактор, які вивільнюються епітеліальними клітинами легень та альвеолярними макрофагами, ініціюють каскад зовнішньої коагуляції, в результаті чого відбувається відкладення фібрину в альвеолярному просторі. Фібрин має інгібуючу дію на сурфактант, посилюючи альвеолярний колапс.

Додатковим фактором, який посилює гіпоксію, є анемія як наслідок гострої втрати крові та критичного стану. Порушення архітектоніки та підвищення проникності еритроцитарної мембрани на фоні оксидативного стресу призводить до виходу вільного гемоглобіну в судинне русло з подальшим підвищенням рівня гіпоксії. Не дивлячись на те, що етіологія анемічного синдрому різна, киснева ємність крові в опікових пацієнтів знижена, а досягнення цілей за рахунок оптимальної респіраторної терапії буде більш складним.

При опіках, які супроводжуються інгаляційними травмами, намагаються забезпечити безпечну вентиляцію з максимально швидким відновленням газообміну в легенях. Основною метою використання високочастотної осциляторної вентиляції легень є забезпечення газообміну в легенях із використанням низьких дихальних об'ємів та високої частоти дихання. Високочастотна осциляторна вентиляція легень здійснюється на частоті 3-20 Гц (від 180 до 1200 дихальних рухів за хвилину) при наявності активних фаз вдиху та видиху та асиметрії профілів потоків на вдиху та на видиху. Проте високочастотна осциляторна вентиляція має свої недоліки, а саме: технічні складності аспірації секрету, стимулює утворення ексудату та агрегатів, підвищує ризик бронхоспазму, пневмотораксу та баротравми.

Отже, унікальні особливості пошкодження легень при інгаляційному ураженні, знижена здатність до рекрутування дистальних альвеол внаслідок закупорення вуглецевим сміттям, набряку та лущення слизової оболонки можуть обмежувати використання високочастотної осциляторної вентиляції легень. Гіперкапнія важко піддається лікуванню за допомогою високочастотної осциляторної вентиляції легень.

Результати та обговорення. Стан пацієнтів з опіковою травмою на фоні анемічного синдрому та інгаляційної травми значно не покращується через особливості пошкодження легень при опіковій хворобі та ризик розвитку бронхоспазму, пневмотораксу та баротравми.

Висновки. Високочастотна осциляторна вентиляція легень не має переваг в лікуванні пацієнтів з опіковою травмою з анемічним синдромом та інгаляційною травмою легень.

СИНДРОМ ТРИВАЛОГО СТИСНЕННЯ: ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Хухліна Оксана Святославівна

д. м. н., професор, завідувач кафедри внутрішньої медицини,
клінічної фармакології та професійних хвороб

Мандрик Ольга Євгенівна,

Смандич Віталій Степанович

к. м. н., асистенти кафедри внутрішньої медицини,
клінічної фармакології та професійних хвороб

Цап Михайлина Михайлівна

Студентка 5 курсу медичного факультету
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Вступ. Проблема синдрому тривалого стиснення є особливо актуальною в умовах війни, яка ведеться на території України. Внаслідок ворожого бомбардування населених пунктів багато людей потрапили під завали житлових будинків та адміністративних будівель. Тому кожен лікар, і не тільки, повинен розуміти, що являє собою синдром тривалого стиснення і яких заходів невідкладної допомоги необхідно вжити у такому випадку.

Мета роботи. З'ясувати, що таке синдром тривалого стиснення, які його діагностичні критерії та як надати необхідну допомогу постраждалому.

Викладення основного матеріалу. Синдром тривалого стиснення (СТС) – це небезпечна травма опорно-рухового апарату, пов'язана з масивним тривалим стисненням м'яких тканин, нервів і магістральних судин, яка виникає при перебуванні під тисненням 4-6 годин. Запідозрити СТС слід у таких випадках: кінцівка здавлена більше 15 хвилин; поява набряку та зникнення рельєфу м'язів; відсутність пульсу на кінцівках [1].

Провідними патогенетичними факторами є токсемія, внутрішньосудинне згортання крові, плазмовтрата, больове подразнення. Внаслідок механічного руйнування тканин утворюється велика кількість токсичних продуктів метаболізму і розпаду тканин. За 1–3 доби після звільнення кінцівки розвивається травматичний токсикоз, метаболічний ацидоз. Міоглобін осідає в

ниркових каналцях, блокує їх, порушуючи фільтрацію і реабсорбцію сечі. Розвивається гостра ниркова недостатність (ГНН). На ґрунті токсикозу виникають гостра печінкова і серцево-судинна недостатність. Паралельно відбувається згущення крові в результаті плазмовтрати. В ранній посткомпресійний період основну роль відіграють зміни мікроциркуляції. Наростає набряк звільнених від стиснення ділянок, на пошкодженій шкірі виникають пухирці, крововиливи, гемодилуція, наростає анемія, знижується діурез. У звільнених тканинах розвивається компартмент-синдром, що знову призводить до стиснення та ішемії тканин навіть після декомпресії [2].

Класифікують СТС за різними ознаками, основними серед яких є ступінь тяжкості та ступінь ішемії. За ступенем тяжкості розрізняють: легку форму СТС (пошкодження обмежених ділянок кінцівки, тулуба без розвитку шоку, короткочасна міоглобінемія без порушення функції нирок); середньої тяжкості (масштаби пошкодження більші, обмежені гомілкою та передпліччям); важка форма (ушкодження всієї верхньої або нижньої кінцівки з розвитком ГНН і важкої ендогенної інтоксикації). За ступенем ішемії пошкодженої кінцівки виділяють: 1) компенсовану ішемію (зберігаються активні рухи, тактильна і больова чутливість, незворотніх змін немає); 2) некомпенсовану ішемію (тактильна і больова чутливість відсутні, пасивні рухи збережені); 3) незворотня ішемія (втрата всіх видів чутливості і всіх видів рухів, м'язи тверді; показано термінове хірургічне лікування – ампутація нежиттєздатної кінцівки). [2, 3].

Клінічна картина СТС. Місцеві зміни обумовлені ішемією, лімфостазом, ішемічним невритом і некрозом тканин. Період компресії характеризується порушенням свідомості, болем та відчуттям розпирання у стиснутих ділянках тіла, спрагою, утрудненням дихання. При значній травмі, особливо з ушкодженням черевної та грудної порожнин, переломами довгих трубчастих кісток, пошкодженнями магістральних судин та нервів, розвивається травматичний шок [4].

Посткомпресійний період: 1. Ранній період (перші 2–3 доби): біль в ушкодженій кінцівці, слабкість, нудота. Кінцівка бліда, покрита синюшними плямами, порушена чутливість шкіри. За 3–6 год після декомпресії може розвинутися травматичний шок. Занепокоєння, страх, ейфорія змінюються апатією, сонливістю. Розвивається тахікардія, артеріальна гіпотензія, наростає набряк кінцівки, розвивається згущення крові. 2. Проміжний період (від 3–4 до 8–12 днів): небезпечними для життя є ГНН, прогресуюча гіпергідратація, гіпопротеїнемія, анемії. Продовжують наростати дегенеративно-некротичні зміни у місці стиснення, які ускладнюються розвитком місцевої інфекції. Внаслідок порушення сечовиділення і метаболічних розладів наростає набряк кінцівок та інших ділянок тіла. 3. Пізній (відбудовний) період починається з 3–4-го тижня: поступове відновлення функції уражених органів [3,4].

Лікування СТС. На догоспітальному етапі - звільнення від стискаючого предмета (попередньо накладають джгут, щоб блокувати потрапляння токсичних продуктів розпаду тканин у кровотік). Після звільнення джгут знімають, накладають асептичну пов'язку, кінцівку бинтують еластичним бинтом, іммобілізують, обкладають льодом, снігом, розпочинають протишокові заходи.

Госпіталізація постраждалих СТС обов'язкова у відділення інтенсивної терапії. Для зручності сортувальної роботи і прийняття лікувальних рішень при масових випадках синдром тривалого стиснення поділяють на такі форми: легка (здавлення окремих сегментів кінцівки не більше 4-х годин. Прогноз сприятливий. Госпіталізація може бути відстрочена при можливості проведення інтенсивної терапії на місці пригоди); середньої ваги форма (здавлення всієї кінцівки до 6-ти годин, прогноз невизначений. Термінова госпіталізація, інтенсивна терапія під час транспортування); важка форма (здавлення кінцівки до 8 годин, летальність 25 - 30%, клініка ГНН, шоку. Необхідна госпіталізація, транспортування під прикриттям інтенсивної терапії); вкрай важка форма (здавлення декількох кінцівок більше 8 годин. Летальність понад 50% у першу добу. Госпіталізація в порядку черги). [1,3].

Лікування в стаціонарі поєднує декілька методів, кожен з яких у певний період є провідним: інфузійна терапія; екстракорпоральна детоксикація (плазмаферез); ГБО (поліпшує мікроциркуляцію, зменшує ступінь гіпоксії); гемодіаліз (в період ГНН); стимуляція діурезу (лазикс, еуфілін); покращення мікроциркуляції (пентоксифілін, ресорбілакт); профілактика тромбоутворення і ДВЗ-синдрому; профілактика гнійних ускладнень (антибіотики); оперативні втручання (хірургічна обробка ран, фасціотомія, некректомія, ампутація кінцівок) [3].

Висновки. Отже, СТС – це стан, який загрожує життю людини і потребує негайної допомоги. Особливу небезпеку становить ГНН, яка виникає при даному синдромі, тому необхідно запобігти її розвитку. Відновлення працездатності та повернення людини до повноцінного життя залежить від якості наданої допомоги.

Література:

1. Політравма. Множинні ушкодження, поєднані та комбіновані травми. Травматичний шок. Синдром тривалого стиснення: патогенез, клініка, діагностика. Перша медична допомога. Принципи лікування : метод. вказ. до практ. занять та самост. роботи студентів 3-го курсу II та IV мед. фак-тів з дисципліни "Загальна хірургія" / упоряд. В. О. Сипливий, В. В. Доценко, Г. Д. Петренко та ін. – Харків : ХНМУ, 2020. – 32 с
2. Особливості клінічного перебігу і лікування гострої ниркової недостатності при синдромі тривалого здавлювання м'яких тканин / П. С. Серняк, Л. В. Логвіненко, К. К. Шраменко, Б. Б. Прокопенко // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Медицина. – Ужгород: ПП Данило С.І., 2009. – Вип. 36. – С. 133–136.
3. Синдром тривалого стискання: Навчально-методичний посібник для лікарів-інтернів різних спеціальностей / Кравець О.В., Клигуненко О.М.,

Єхалов В.В. та ін. – Львів: Видавництво «Новий Світ - 2000», 2021. – 194 с.
ISBN 978-617-7519-79-8

4. Медицина невідкладних станів: швидка і невідкладна медична допомога / І.С. Зозуля, А.В. Вершигора, В.І. Боброва та ін.; за ред. І. С. Зозулі. - К.: ВСВ "Медицина", 2012. - 728 с.

ВІЙСЬКОВА СЕКСУАЛЬНА ТРАВМА В УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК- ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Хухліна Оксана Святославівна,

д. м. н., професор, завідувач кафедри внутрішньої медицини,
клінічної фармакології та професійних хвороб

Мандрик Ольга Євгенівна,

Смандич Віталій Степанович

к. м. н., асистенти кафедри внутрішньої медицини,
клінічної фармакології та професійних хвороб

Ліщук Катерина Олексіївна

студентка V курсу медичного факультету №1
Буковинський державний медичний університет, Україна

Вступ. На фоні активного розгортання театру війни в Україні внаслідок агресії росії кількість українських військових та іноземців-добровольців, що беруть активну участь у бойових діях на території нашої країни, різко зросло, а питання подальшої реабілітації військових є як ніколи актуальним. Жінки складають великий відсоток особового складу військових сил України (станом на 2022 рік – 30% всього бойового складу), виконуючи різноманітні задачі як в тилу, так і на передовій. Зважаючи на встановлені факти знущання російських воєнних над військовими полоненими та світову статистику військової сексуальної травми, дослідження даного питання є надзвичайно актуальним.

Мета. Проаналізувати, згуртувати та відібрати ефективні методи боротьби з короткотривалими та віддаленими психологічними наслідками участі у бойових діях жінок-військових для подальшої реалізації в терапії з постраждалими.

Матеріали та методи. Ця стаття написана на основі оглядів опублікованих робіт у Google Scholar, Web of Science з питань ПТСР (посттравматичний стресовий розлад), бойової психологічної травми, сексуальної психологічної травми, суїцидальних думок у військових та ветеранів.

Результати і обговорення. Військові дії ніколи не проходять безслідно як для безпосередніх учасників, так і для мирного населення. Через століття культурних світових особливостей та статевої нерівності жінки під час війни зазнають набагато більше травматичних ситуацій, ніж чоловіки, як серед мирних жителів (приклад – акти згвалтувань під час геноциду українського народу в м. Буча, 2022 рік), так і серед військових. Особливо це актуально під час війни з росією, де жіноча частина населення потерпає від фізичного та морального насилля навіть в мирний час.

Розгортання російської агресії та активна фаза війни за свободу України створює потребу в правильній організації повоєнної реабілітації військових для забезпечення для них нормальної якості життя та розвитку економіки, культури та суспільства країни в цілому. Одним із найгірших та найвагоміших наслідком війни є бойовий стрес: страх за власне життя та життя рідних, відсутність комфортних умов, постійний стресовий фактор сприяє виникненню бойової психічної травми. Вона проявляється надзвичайно різноманітно: синдромом вигорання, адиктивною поведінкою, тривожністю, розладами сімейних зв'язків, посттравматичним стресовим синдромом, сексуальною військовою травмою, депресивними розладами, розладами харчової поведінки, фобіями, адаптивними розладами тощо [1]. Динаміку розвитку раніше перелічених станів визначає взаємодія стресорів бойової обстановки та особливості особистості комбата. За даними світової статистики, кожен 5 військовослужбовець страждає від бойових психічних травм [2].

Зокрема, військова сексуальна травма складає 20-45% всіх воєнних психологічних розладів. Достеменно цифру встановити неможливо через методологічну неоднорідність. Наприклад, 3,9% чоловіків та 38,4% постраждалих повідомляють про MST (military sexual trauma) під час військової служби у випадку переслідування і нападів, 1,9% чоловіків та 26,6% жінок – якщо вони пережили напад, та 8,9% чоловіків та 52,5% жінок – у випадку переслідування [1,3]. Можливо, що не всі постраждалі повідомляють про MST або ігнорують державні програми для реабілітації даної категорії

військовослужбовців через відчуття інституційної зради, недовіри до влади, незахищеності перед суспільством тощо. Хоча дана проблема є поширеною також і серед чоловіків, проте незалежно від типу інциденту віктимізації, відсоток жінок, що постраждали та засвідчили про це, є значно вищим (приблизно 38,4% проти 3,9%) [3,4]. Як наслідок, в подальшому жінки можуть страждати від важких проявів ПТСР, суїцидальних думок, адаптивних психічних розладів тощо. За статистикою, жінки-ветерани частіше страждають через суїцидальні думки, аніж популяція. Зокрема, серед опитаних 383 жінок віком від 24 до 70 років 16% підтвердили наявність суїцидальних думок, серед яких 36% усвідомлювали загрозу життю, 43% отримали поранення, 30% були свідками вбивства когось, 4% бачили понівечені мертві тіла, 4% вбили під час бойових завдань, 65% пережили сексуальних домагань та 33% – сексуальне насилля [5]. А ось на розвиток деструктивної поведінки бойова травма впливає мало: за даними досліджень, вживання алкоголю підвищується здебільшого у людей, які потерпали від насилля в дитинстві [6].

Метод реабілітації бойової психічної травми залежить від виду та сили її прояву. Короткострокова когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), за даними сучасних досліджень ВООЗ в галузі психотерапії, вважається найефективнішим методом боротьби з тривожними розладами, ПТСР, фобій, депресій та панічних атак. При наявності нав'язливих спогадів проводять десенсибілізацію психічних травм за допомогою рухів очей (EMDR) [7, 8]. Алогічний метод С.Лосева був використаний для роботи із військовослужбовцями, які мають тривалі страхи, а також негативні когнітивні схеми, переконання, вірування, що негативним чином позначаються на самосприйнятті та самоповазі. Також даний метод використовувався з метою нівелювання у військовослужбовців почуття сорому, провини, образ, докорів та претензій у міжособистісних стосунках з колегами по службі та членами родин. При безсонні можна використовувати техніку “Складне випробування”, а для зникнення нав'язливих думок можна використовувати “АВС-техніку”[7]. Американські вчені, удосконалюючи методи лікування ветеранів бойових дій, продемонстрували високу

ефективність арт-терапії як засобу лікування складних симптомів посттравматичного стресового розладу. Вони показали, що релаксація у процесі художньої творчості безпосередньо зменшує емоційне гіперзбудження учасників бойових дій; дозволяє відтворити у невербальному образі спогади та емоції, які складно висловити словами; усвідомлення спогадів і емоцій, які травмують людину, полегшують розуміння самої травми, тим самим пришвидшуючи одужання; допомагає адаптуватись у соціумі та має особливе значення в усуненні нічних жахів і безсоння [9].

Висновки. Війна в Україні створила нагальну потребу розробки системи соціальної адаптації та реабілітації військових. Так як наша боротьба не має жодного аналогу у світі за використаними проти нас механізмами знищення (від інформаційного до фізичного геноциду), ця система має бути високоадаптованою, інноваційною та вітчизняною. Станом на 2021 рік в особовому складі ЗСУ несли службу близько 30 000 жінок, що складало близько 15,1% всіх військовослужбовців, не рахуючи прикордонників, поліцію, спецназ, тощо. Кожен п'ятий військовослужбовець потерпає від бойової психічної травми, значну частину якої складає сексуальна бойова травма. Найбільше (за світовою статистикою) від останньої потерпають жінки. Система заходів реабілітації та адаптації постраждалих жінок має бути пластичною, дієвою, адекватною, спрямованою на специфічні індивідуальні прояви. Зокрема вона має містити заходи проти безсоння (напр. «Складне випробовування»), нав'язливих думок, фобій, спогадів (КПТ, EMDR) тощо.

Література

1. York Teng MD, Jason Wong BS, Ricardo Cáceda MD, PhD. Military Sexual Trauma and Combat Exposure: A Review of Mental Health and Related Outcomes. *Stony Brook University, Department of Psychiatry and Behavioral Science Стенд 2020*
2. Сторожук Н.А. Методи психологічної корекції психогенних порушень учасників бойових дій у контексті медико-психологічної реабілітації

// *Питання психології; Вісник Національного університету оборони України.*
2021. №5(63). с.110-117 DOI:10.33099/2617-6858–21–63–5–110-116

3. Laura C. Wilson Trauma Violence Abuse. The Prevalence of Military Sexual Trauma. *A Meta-Analysis* 2018. DOI:10.1177/1524838016683459

4. Ryan Holliday, Ph.D. Lindsey L. Monteith , Ph.D. Seeking help for the health sequelae of military sexual trauma: a theory-driven model of the role of institutional betrayal. *Journal of Trauma & Dissociation* 2019. № 20

5. A.J.Khan Y.Li J.V.Dinh R.Donelson C.L.Hebenstreit S.Maguen. Examining the impact of different types of military trauma on suicidality in women veterans *Psychiatry Research.* 2019. № 274. C.7-11
<https://doi.org/10.1016/j.psychres.2019.02.025>

6. Bonnie M. Vest , PhD ,Rachel A. Hoopsick , MS, MPH, CHES ,D. Lynn Homish , MS,Rachel C. Daws , MSW, MPH &Gregory G. Homish , PhD. Childhood trauma, combat trauma, and substance use in National Guard and reserve soldiers. *Accepted author version posted online.* 2018.

7. Сторожук Н. Методи психологічної корекції психогенних порушень учасників бойових дій в контексті медико-психологічної реабілітації *Вісник Національного університету оборони України.* 2021. №5(63) DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2021-63-5-110-116>

8. De Jongh, Ad, Bicanic, Iva, Matthijssen, Suzy, Amann, Benedikt L., Hofmann, Arne, Farrell, Derek, Lee, Christopher W., Maxfield, Louise. The Current Status of EMDR Therapy Involving the Treatment of Complex Posttraumatic Stress Disorder. *Journal of EMDR Practice and Research* 2019. №13(4) DOI: 10.1891/1933-3196.13.4.284

9. Авер'янова Н. Арт-терапія як засіб реабілітації учасників бойових дій в умовах російсько-українського конфлікту. *Українознавчий альманах.* 2018. Випуск 26 с.8-12 DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2020.26.1>

ІНФАРКТ МІОКАРДА ТРАВМАТИЧНОГО ГЕНЕЗУ: ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Хухліна Оксана Святославівна,

д. м. н., професор, завідувач кафедри внутрішньої медицини,
клінічної фармакології та професійних хвороб

Мандрик Ольга Євгенівна,

к. м. н., асистент кафедри внутрішньої медицини,
клінічної фармакології та професійних хвороб

Смандич Віталій Степанович

к. м. н., асистент кафедри внутрішньої медицини,
клінічної фармакології та професійних хвороб

Геліч Каріна Русланівна

Студентка 5 курсу медичного факультету
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Вступ. Інфаркт міокарда займає значне місце у структурі захворювань серцево-судинної системи. У більшості випадків він виникає внаслідок атеросклерозу коронарних артерій і розглядається як гостра форма ішемічної хвороби серця. Однак в літературі описані випадки гострого інфаркту міокарда у людей молодого віку, в яких раніше не виявлялися ознаки атеросклерозу, після перенесеної травми грудної клітки.

Мета роботи. З метою вивчення механізмів виникнення, особливостей діагностики і лікування гострого інфаркту міокарда після перенесеної травми грудної клітки було проведено пошук та аналіз сучасних літературних джерел в пошуковій системі Google Scholar.

Викладення основного матеріалу. Тупа травма серця є частим ускладненням травми грудної клітки. Ушкодження міокарда має широкий діапазон від безсимптомного перебігу до летального наслідку і може проявлятися порушеннями ритму і провідності, розривом серцевого м'яза, порушенням серцевої функції та раптовою зупинкою серця. Інфаркт міокарда після тупої травми грудної клітки є рідкісним, але небезпечним станом, що

вимагає знання особливостей його проявів та діагностики для проведення вчасного лікування. [1, 2]

Інфаркт міокарда після тупої травми грудної клітки розвивається внаслідок оклюзії коронарної судини. Пошкодження артерій в таких випадках може розвиватися за різними механізмами, такими як спазм судин, пошкодження інтими або розрив судини, емболія артерій та пошкодження вже існуючої атеросклеротичної бляшки. Однак найчастішим механізмом розвитку травматичного інфаркту міокарда є пошкодження інтими або ж усієї стінки судини внаслідок прямої контузії або дії сили прискорення чи гальмування з наступним нашаруванням тромботичних мас і розвитком оклюзії просвіту коронарної артерії. [3, 4]

Встановлено, що найчастіше ушкодженню травматичного генезу піддається ліва передня низхідна артерія, за нею йде права коронарна артерія і іноді – ліва огинальна артерія. Більша частота ураження лівої передньої низхідної артерії пояснюється її анатомічним розташуванням, а саме – близькістю до передньої грудної стінки. [3, 4]

Інфаркт міокарда травматичного генезу у більшості випадків розвивається у осіб молодого віку, які раніше не хворіли ішемічною хворобою серця і не мали факторів ризику серцевих захворювань. Найчастіше такий стан виникає одразу після травми, але може розвиватися і через деякий час після отримання ушкодження грудної клітки. Класично він проявляється нападом гострого болю стискаючого характеру за грудиною, що може іррадіювати в ліву половину грудної клітки, ліву руку, шию, щелепу та не знімається нітрогліцерином. Однак при інфаркті міокарда травматичного походження цей характерний больовий синдром може маскуватися симптоматикою інших травматичних ушкоджень або інтерпретуватися як вторинний внаслідок контузії грудної стінки. Це все може призводити до несвоєчасної діагностики і розвитку незворотних негативних змін. Тому у всіх пацієнтів з травмою грудної клітки потрібно виключити ушкодження серця, а саме можливість розвитку травматичного інфаркту міокарда. [4, 5]

Ознаками ймовірного ушкодження серця при травмі можуть бути гіпотензія без видимої причини та неадекватна відповідь на інфузійно-трансфузійну терапію. Однак ці ознаки можуть бути і відсутніми.

Згідно рекомендацій ATLS (Advanced Trauma Life Support) діагностичний алгоритм ушкодження серця включає електрокардіографію (ЕКГ) та дослідження системної концентрації тропоніну (Tn). Проте додатково може знадобитися проведення ехокардіографії та коронароангіографії. [6, 7]

Ехокардіографія дозволяє виявити або виключити тампонаду серця, розрив камер серця або пошкодження клапана. Тест на серцевий тропонін має високу специфічність і чутливість, і дозволяє підтвердити або спростувати наявність ушкодження серцевого м'яза. [4, 7]

Коронарна ангіографія дозволяє встановити факт наявності ушкодження цілісності коронарної артерії і розвитку оклюзії судини, а також визначити локалізацію цієї оклюзії, і тому, за можливості, повинна проводитися усім пацієнтам з підозрою на гострий інфаркт міокарда.

У випадках запізнілої діагностики інфаркту міокарда травматичного генезу в серцевому м'язі розвиваються незворотні некротичні зміни, що в подальшому призводить до розвитку серцевої недостатності. [8]

Лікування інфаркту міокарда після травми включає консервативну терапію та невідкладне черезшкірне коронарне втручання (ЧКВ) або хірургічне аортокоронарне шунтування (АКШ).

Для пацієнтів без ускладнень з боку інших органів та систем за можливості проведення оптимальним методом лікування є екстрене черезшкірне коронарне втручання (ЧКВ), так як воно є мінімально інвазивним, забезпечує швидке відновлення прохідності коронарної судини та реваскуляризацію ішемізованої ділянки міокарда. Проведення хірургічного аортокоронарного шунтування (АКШ) є обмеженим у випадках множинної травми через значний ризик розвитку кровотечі. [9]

Дискусійним є питання встановлення стента під час черезшкірного коронарного втручання (ЧКВ). Не рекомендується проводити імплантацію

пацієнтам без стенокардії, оскільки повідомляється про здатність ран інтими коронарних судин до само загоєння. [8]

Висновки. Отже, при наявності у пацієнта травми грудної клітки потрібно завжди пам'ятати про можливість ушкодження коронарної артерії розвитку травматичного інфаркту міокарда. Оскільки больовий синдром, характерний для гострого інфаркту міокарда, може маскуватися проявами інших травматичних ушкоджень, то кожному пацієнту, який має травму грудної клітки, необхідно проводити електрокардіографію (ЕКГ), визначати рівень маркерів ушкодження міокарда (Тп), а за необхідності проводити ще й ехокардіографію та коронарну ангіографію. Тому, хоча інфаркт міокарда травматичного генезу зустрічається досить рідко, проте вимагає вчасної діагностики та проведення невідкладних лікувальних заходів, спрямованих на відновлення кровопостачання ішемізованої ділянки міокарда. Лікування інфаркту міокарда після травми включає консервативну терапію та невідкладне черезшкірне коронарне втручання (ЧКВ) або хірургічне аорткоронарне шунтування (АКШ).

Список літератури:

1. Kumar, S., Bansal, Y. S., Mehta, N., Nada, R., Girdhar, P., & Vishwajeet, V. (2021). Blunt-chest-trauma-induced acute myocardial infarction. *Autopsy and Case Reports*, 11.
2. Гайда, І. М., Бадюк, М. І., & Сушко, Ю. І. (2018). Особливості структури та перебігу сучасної бойової травми у військовослужбовців Збройних Сил України. *Патологія*, (15, № 1), 73-76.
3. Lolay, G. A., & Abdel-Latif, A. K. (2016). Trauma induced myocardial infarction. *International journal of cardiology*, 203, 19-21.
4. Abdolrahimi, S. A., Sanati, H. R., Ansari-Ramandi, M. M., Heris, S. O., & Maadani, M. (2016). Acute myocardial infarction following blunt chest trauma and coronary artery dissection. *Journal of Clinical and Diagnostic Research: JCDR*, 10(6), OD14.

5. Стаднік, С. М. Клініко-діагностичні аспекти травматичних ушкоджень серця: погляд кардіолога. Здоров'я України.—2015.—Тематичний номер «Кардіологія, Ревматологія, Кардіохірургія, (5), 42.
6. Weber, B., Lackner, I., Gebhard, F., Miclau, T., & Kalbitz, M. (2021). Trauma, a matter of the heart—molecular mechanism of post-traumatic cardiac dysfunction. *International journal of molecular sciences*, 22(2), 737.
7. Stroda, A., Thelen, S., M'Pembele, R., Adelowo, A., Jaekel, C., Schiffner, E., ... & Roth, S. (2021). Incidence and prognosis of myocardial injury in patients with severe trauma. *European Journal of Trauma and Emergency Surgery*, 1-7.
8. Li, X., Wang, Z., Yang, Y., Meng, F., He, Y., & Yang, P. (2019). Myocardial infarction following a blunt chest trauma: A case report. *Medicine*, 98(4).
9. Yoon, S. Y., Sul, Y. H., Ye, J. B., Ko, S. J., Kim, H. R., Choi, J. H., ... & Lee, J. Y. (2019). Successful percutaneous coronary intervention in a case of right coronary artery dissection after blunt chest trauma. *Trauma Monthly*, 24(2), 1-5.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОХІДНОСТІ ПРИРОДНИХ ОТВОРІВ ВЕРХНЬОЩЕЛЕПНИХ ТА ЛОБНИХ ПАЗУХ У ОСІБ ЗРІЛОГО ВІКУ ЗА ДАНИМИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТОМОГРАФІЇ

Черкес Мар'яна Богданівна
аспірант
Василів Марта-Анастасія Любомирівна
аспірант
Москвяк-Демків Анна Євгенівна
асистент кафедри ортодонції
Масна Зоряна Зеновійвна
д.мед.наук, професор
завідувач кафедри оперативної хірургії
з топографічною анатомією
Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького
м. Львів, Україна

Вступ. В сучасній клінічній практиці методи променевого обстеження широко використовуються як з діагностичною метою, так і для контролю результатів лікування [1-4]. Необхідною умовою адекватної діагностики, а також оптимального вибору методів корекції змін, виявлених в ході променевого обстеження, є досконале знання анатомічних особливостей як обстежуваної ділянки так і суміжних з нею структур [5-8]. Захворювання приносових пазух належать до актуальних проблем сучасної оториноларингології, стоматології, щелепно-лицевої хірургії, офтальмології [9-12]. Провідну роль в патогенезі синуситів різного походження відіграє порушення прохідності природних отворів приносових пазух, що сполучають їх з носовою порожниною, забезпечуючи вентиляцію та дренажування пазух, зігрівання повітря, а також резонаторну функцію. До причин порушення прохідності природних отворів пазух різні дослідники відносять набряк слизової оболонки, наявність поліпів або пухлин, травми та викривлення носової перегородки тощо; окрему групу складають особи, у яких прохідність

природних отворів приносових пазух пов'язана з анатомічними особливостями будови кісткових внутрішньоносових структур [1, 4-6, 13].

Метою нашого дослідження стало з'ясування особливостей прохідності природних отворів верхньощелепних та лобних пазух у осіб зрілого віку

Матеріали і методи. Опрацьовано 102 серії комп'ютерних томограм щелепно-лицевої ділянки осіб зрілого віку, в тому числі 55 жінок і 47 чоловіків без патологічних станів в анамнезі, які б могли вплинути на стан пазух.. Обстеження було проведене на конусно-променевому томографі *Point 3DCombi 500*. На знімках визначали прохідність природних отворів верхньощелепних та лобних пазух.

Результати і обговорення. В результаті проведеного дослідження виявлено різні варіанти прохідності отворів верхньощелепних та лобних пазух – повна двобічна прохідність, однобічна прохідність обох пазух, двобічна прохідність отворів лише лобної або лише верхньощелепної пазух, ізольована однобічна непрохідність лише одного отвора, а також варіант двобічного блокування всіх чотирьох отворів.

В обстежуваній вибірці прохідність природних вихідних отворів верхньощелепної і лобної пазух з обох сторін було виявлено у 43 осіб, що склало 42 % обстежених, а у 5 осіб (4,9% обстежених) всі отвори з обох сторін були блокованими. Заблоковані отвори лише верхньощелепних пазух виявлено у 7 обстежених осіб (6,9%), заблоковані отвори лише лобних пазух – у 3 осіб (2,9%). Також було виявлено високий рівень асиметричності прохідності досліджуваних отворів пазух – серед усіх обстежених лише ліві отвори були прохідними у 9 осіб (8,8%), праві – у 15 осіб (14,7%). У 20 осіб (19,6%) був непрохідним лише один з обстежуваних природних отворів.

Отримані результати засвідчили також, що частота двобічної прохідності отворів у жінок є значно вищою, ніж у чоловіків, а прохідність отворів з правого боку є вищою ніж зліва у осіб обох статей.

Висновки:

1. Непрохідність одного, кількох або всіх природних отворів верхньощелепної та лобної пазух виявлено у 58% осіб за даними опрацювання 102 серій комп'ютерних томограм щелепно-лицевої ділянки осіб зрілого віку, що звертались на конусно-променеве томографічне обстеження.
2. Частота двобічної непрохідності природних отворів верхньощелепних пазух удвічі вища, ніж частота повної непрохідності отворів лобних пазух.
3. Частота двобічної прохідності природних отворів верхньощелепної та лобної пазух у жінок є значно вищою, ніж у чоловіків.
4. Прохідність природних отворів верхньощелепної та лобної пазух має виражену асиметричність і з лівого боку зустрічається частіше, ніж справа у осіб і чоловічої і жіночої статі. При цьому частота односторонньої непрохідності природних отворів лобної і верхньощелепної пазух складає 23,5% від загальної кількості обстежених осіб.

Список літератури

1. Лобурець АВ, Безшапочний СБ, Аврунін ОГ. Досвід застосування методу комп'ютерного планування хірургічного втручання у пацієнтів з хронічним фронтитом. Світ медицини та біології. 2017;3(61):27-32.
2. Мельник МП, Прокопенко СВ, Костенко МП. Комп'ютерна програма для визначення індивідуальних нормативних сонографічних параметрів печінки, жовчного міхура і підшлункової залози. Вісникморфології. 2017;23(1):149-51.
3. Robles M, Morgan RM, Rando C. A novel method for producing 3D models of paranasal sinuses for forensic anthropology applications. Australian Journal of Forensic Sciences. 2021; 53(6): 693-702.
4. Shakeri K, Abesi F, Khafri S. Evaluation of the morphometric variation of frontal sinus in cone-beam computed tomography (CBCT) of paranasal sinus. Capian Journal Of Dental Research. 2020;9(1): 35-41.

5. Gargin VV, Alekseeva VV. Anatomical structure of Maxillary and Frontal Sinuses. *Biomedical Perspectives*, Sumy. Ukraine. 2020;17 p.
6. Javaid Q, Usmani A, Qamar A. Anatomical Variations of Frontal Sinuses Among The Male and Female Genders Livingin Karachi. *Journal of Bahria University Medical and Dental College*. 2020;10(1): 44-48.
7. Лобурець АВ. Морфометрична характеристика структурних елементів слизової оболонки лобової пазухи людини в нормі та при хронічному фронтиті. *Вісник проблем біології та медицини*.2017;4:98-101.
8. Pronina OM, Koptev MM, Vynnyk NI, Proskurnya SA, Filenko BM. Current view on the structure and function of the frontal sinus: literature review. *Wiad Lek*. 2018;71:1215–1218.
9. Dobros K, Zarzecka J. Challenges in diagnosing odontogenic lesions in maxillary sinuses. *Otolaryngologia Polska*. 2019;74(3): 12–16.
10. Lechien JR, LamartineMonteiro R, Kampouridis S, JavadianR, Horoi M.Unilateral chronic maxillary rhinosinusitis after bone maxillary graft for dental implant placement: a case report. *Clinical Case Reports*. 2020;8(9):1827–1830.
11. Turfe Z, Ahmad A, Peterson E, Craig J. Odontogenic sinusitis is a common cause of unilateral sinus disease with maxillary sinus opacification. *International Forum of Allergy & Rhinology*. 2019;9(12):1515–1520.
12. Bachert C, Zhang N. Medical algorithm: diagnosis and treatment of chronic rhinosinusitis. *Allergy*. 2020;75(1):240–242. doi:10.1111/all.13823
13. Матвійчук ЯМ. Особливості вибору тактики лікування хворих на гострий та хронічний фронтит. *Медицина залізничного транспорту України*. 2002;2:40-42.

ПОЛІФАКТОРНИЙ ПІДХІД В ЛІКУВАННІ РАНОВОГО ПРОЦЕСУ

¹Черняк В. А.,
²Забулонов Ю. Л.,
³Чухраєва О. М.,
⁴Чухраєв М. В.

1. Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, Київ, Україна;
2. Державна установа «Інститут геохімії довкілля НАН України»
Київ, Україна;
3. Національний університет охорони здоров'я України
ім. П.Л. Шупіка МОЗ України, Київ, Україна;
4. ТОВ «НМЦ Медінтех», Київ, Україна

Резюме. У статті розглядається багаторівневий поліфакторний підхід при лікуванні ранового процесу на основі поєднаного застосування фізіотерапевтичних методів лікування: багаторівнева магнітолазерна терапія, терапія лазерним променем. За результатами проведеної роботи у хворих у контрольній групі щодо експериментальної була більша на 7 добу та значно зменшувалася надалі. На 21 добу у зоні рубця відзначалися лише поодинокі кровоносні судини. Щільність кровоносних судин в експериментальній групі з 14 до 21 доби залишалася майже без змін.

У всіх пацієнтів, які брали участь у дослідженні, після проведення процедур відзначалося покращення настрою, знижувався рівень депресії та рівень тривоги, оцінені за психометричними таблицями А.Бека та Спілбергер-Ханіна відповідно.

Ключові слова. Раневий процес, тривожна депресія, когнітивно-мотиваційна корекція, психосоматична корекція, магнітолазерна терапія, терапія скануючим лазерним променем.

Актуальність. У сучасних умовах лікування різних захворювань та травм, що супроводжуються необхідністю проведення оперативного втручання, має тенденцію до зростання. За даними експертів ВООЗ, щорічно у світі виконується понад 234 млн. великих оперативних втручань, серйозні

ускладнення розвиваються в 3-16% випадків, показники стійкої непрацездатності або смертності становлять 0,4-0,8%, а в країнах, що розвиваються, – 5-10% [1]. Незважаючи на здатність біологічної тканини до регенерації, ефективність її відновлення при застосуванні сучасних лікувальних методів та лікарських препаратів часто залишається незадовільною, що обумовлено недостатньо повним структурним відновленням тканини (це багато в чому пов'язані з рубцюванням тканини) та відповідно – частковою або повною втратою її функції (забезпечення еластичності, чутливості, трофіки) [2-3].

Тому необхідний пошук нових ефективних технологій, що дозволяють стимулювати регенерацію тканини із заміною пошкодженої тканини новою тканиною аналогічної будови та з мінімальним заміщенням дефекту сполучною тканиною (рубцем). Авторами певні сподівання покладаються на досягнення більшої ефективності регенерації тканини за допомогою впливу низькоінтенсивним (нетепловим) лазерним випромінюванням інфрачервоного і видимого діапазонів оптичного спектра.

Однак при високій терапевтичній ефективності цього методу в процесі лікування багатьох захворювань, механізми його дії поки що вивчені недостатньо повно. При хірургічному пошкодженні тканини спостерігається повне або часткове (у ряді випадків не асептичне) ушкодження сполучнотканинних структур. Необоротність патологічних процесів, що перешкоджають відновленню структури та функції тканини, призводять до появи в ній дистрофічно-атрофічних змін, які насамперед пов'язані з формуванням сполучнотканинного рубця (колагенізацією тканини). Незважаючи на досить тривале застосування лазерного випромінювання інфрачервоного та червоного діапазонів оптичного спектру з лікувальною метою, доступна література не має єдиної думки щодо їх впливу на процеси регенерації тканини [4-7], а якісні морфологічні дослідження цього питання ніхто не проводив. У ряді робіт [6-8] показана роль електромагнітного випромінювання видимого спектра у стимуляції протизапальних процесів,

стимулюванні мікроциркуляції, внутрішньоклітинної та тканинної регенерації. Однак при цьому не розглядалися питання лабораторних досліджень процесів, що відбуваються усередині тканини. З метою розробки нової технології профілактики ускладнень та покращення загоєння післяопераційних ран на базі хірургічного відділення медичного центру Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка (Україна) було проведено пілотні дослідження з оцінки впливу стимуляції післяопераційних ран, поєднане лазерним випромінюванням червоного (635 ± 5 нм) та інфрачервоного (808 ± 5 нм) діапазонів оптичного спектру на процес регенерації тканини після операційного втручання. Дослідження було проведено на 16 стаціонарних хворих, які дали письмову згоду на участь у пілотному дослідженні та опрацюванні їх персональних даних.

У більшості хворих з раневою патологією спостерігається розвиток чи посилення психічних розладів, зазвичай, лише на рівні тривожної депресії.

Авторами було проведено пілотну роботу з розробки технології відновлювального лікування післяопераційних ран на основі поліфакторного підходу із застосуванням фізіотерапевтичних методів лікування реалізованих з використанням апарату для багатофункціональної лазеротерапії «Геліос» (Україна).

Мета роботи. Розробка технології та оцінка ефективності її застосування на основі поліфакторного багаторівневого підходу у застосуванні фізіотерапевтичних методів відновного лікування ранового процесу.

Матеріали та методи. В анонімному дослідженні брали участь 16 хворих віком від 42 до 59 років, які проходили стаціонарне лікування у 2021 році на основі розробленої авторами програми відновного лікування. У дослідженні брали участь 6 чоловіків та 10 жінок. Усі хворі, що брали участь у дослідженні, додатково проходили (перед початком та після 10 процедур) визначення рівня депресії за психометричними таблицями А.Бека та рівня тривоги за таблицями Спілбергера-Ханіна. Учасники дослідження були поділені випадково на 2 групи по 8 осіб.

У першій групі проводилося лікування хворих на основі застосування медикаментозного лікування з додатковим застосуванням когнітивно-поведінкового підходу (КПП) з урахуванням їх особистісних особливостей та рівня тривожної депресії [7].

У другій групі додатково, порівняно з першою групою, проводилася функціональна корекція психологічного стану хворих із застосуванням транскраніальної магнітолазерної терапії та терапії лазерним сканувальним променем із застосуванням апарату «Геліос» (Україна) області ранового процесу [5-6]. Потужність оптичного потоку червоного магнітолазерного аплікатора становила 50 ± 10 мВт, індукція магнітного поля була лише на рівні 25 ± 5 мТл. Один аплікатор встановлювався на зону проекції довгастого мозку (великий потиличний отвір), другий аплікатор встановлювався зону міжбровних дуг. Частота модуляції оптичного потоку та магнітного поля визначалася на основі методу Самосюка-Чухраєва [9]. Більшість пацієнтів становила $9,1 \pm 0,5$ Гц.

Терапія скануючим лазерним променем виконувалася в зоні ранового процесу.

Процедури проводилися одночасно із проведенням психологічної корекції методом КПП. Час однієї процедури становив 20 хвилин. Процедури проводилися тричі на тиждень. Кожен хворий, який брав участь у дослідженні, отримав 9 процедур.

Результати та обговорення. При вивченні гістологічних препаратів на 7 добу було виявлено, що у хворих контрольної групи епідерміс над рановою поверхнею був на деяких ділянках не вилучений, у хворих експериментальної групи він відновлювався повністю. Грануляційна тканина, сформована в зоні шва, мала більший об'єм у контрольній групі на всіх етапах спостережень, дозрівала менш повільно з утворенням більшої кількості колагенових волокон, ніж у експериментальній групі. Частина колагенових волокон на 7 добу в обох групах залишалися незрілою, проте формування зрілих тонких колагенових волокон відбувалося в експериментальній групі на 14 добу, а в контрольній

групі запізнювалося, проте збільшувалася їх товщина. Запалення відзначалося в контрольній групі на 7 добу, потім згасало, в експериментальній групі ознаки запалення були виражені навіть на 7 добу і відсутні в наступні терміни.

Психологічне тестування із застосуванням психометричних таблиць А.Бека та Спілбергера-Ханіна показало зниження середнього рівня депресії після проведення процедур у першій групі на $5,1 \pm 1,4$ (з 27,3 до 22,2) балів, рівня тривоги на $3,2 \pm 0,3$ (з 35,1 до 31,9), у другій групі на $8,3 \pm 1,5$ (з 27,1 до 18,8) та $7,5 \pm 0,4$ (з 35,2 до 27,7) відповідно. Додатково слід зазначити, що пацієнти другої групи були більш зацікавлені у проведенні повторного курсу.

Негативних ефектів проведення процедур не зареєстровано. Усі пацієнти із задоволенням брали участь у тестуванні та подальшому обговоренні психологічних проблем. Найбільш активними були хворі другої групи. Майже всі пацієнти із задоволенням хотіли брати участь у проведенні досліджень. Індивідуальний підбір параметрів магнітно-лазерної стимуляції викликав у практично всіх пацієнтів 2 групи додаткову позитивну реакцію.

Висновки. Після проведення курсового лікування васкуляризація ранового процесу в контрольній групі щодо експериментальної була більшою на 7 добу та значно зменшувалась надалі. На 21 добу у зоні рубця відзначалися лише поодинокі кровоносні судини. Щільність кровоносних судин в експериментальній групі з 14 до 21 доби залишалася майже без змін. У всіх пацієнтів, які брали участь у дослідженні, після проведення процедур відзначалося покращення настрою, знижувався рівень депресії та рівень тривоги, оцінені за психометричними таблицями А.Бека та Спілбергера-Ханіна відповідно.

Список використаної літератури

1. Практическое руководство по использованию контрольного перечня ВОЗ по хирургической безопасности, 2009. [Practical guidance on the use of the WHO checklist for surgical safety, 2009. (In Russ.)]. www.who.int/patientsafety/safesurgery/en.

2. Чухраев Н.В. О действии низкоинтенсивного электромагнитного излучения видимого диапазона спектра и магнитного поля на восстановление поврежденных периферических нервов экспериментальных животных /Н.В.Чухраев, А.М.Коробов, Н.Ф. Посохов, О.В.Горбунов //Материалы XXXXI Международной научно-практической конференции. Применение лазеров в медицине и биологии. -2014, С.41-42.

3. Посохов Н.Ф. Результаты экспериментально-морфологического исследования регенерации периферического нерва под влиянием красного излучения светодиодов и импульсного магнитного поля /Н.Ф.Посохов, Н.В.Чухраев, О.В.Горбунов, А.М.Коробов, А.И.Михайлов //Фотобіологія та фотомедицина. Міжнародний науково-практичний журнал. -2014, Т.ХІІ, №3,4, С.71-78.

4. Chuhraev N., Zukow W., Samosiuk N., Danilova O. The role of psychological correction in discogenic dorsopathies treatment. Journal of Education, Health and Sport. 2016;6:262-270. eISSN 2391-8306. DOI <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.166569>.

5. Медицинская и психологическая реабилитация постинсультных больных. Самосюк И.З., Малюта И.В., Чухраев Н.В. Радом. Radomska Szkoła Wyższa w Radomiu. 2018, 527 С. DOI <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.1169332>.

6. Самосюк И.З., Малюта В.И., Чухраев Н.В., Шморгун А.А. Применение ультразвуковой и магнитолазерной терапии в клинической и спортивной медицине. –Киев, 2019. –376 с.

7. Психофізіологічна реабілітація при больових синдромах: монографія/ Л.В.Буцька, О.О.Древицька, М.В.Чухраєв. – Київ: ДП «Вид.дім «Персонал», 2017.–208 с.

8. Chukhraiev N., Vladimirov A., Vilcahuaman L., Zukow W., Samosyuk N., Chukhraieva E., Butskaya L. Application of ultrasonic waves, magnetic fields and optical flow in rehabilitation./ Kiev Shupyk National Medical Academy of Postgraduate Education Pontifical Catholic University of Peru Radomsko High School SCM «Medical Innovative Technologies». 2017. – 324 p.

9. Чухраева Е.Н., Терехов Г.В., Униченко А.В., Гунько М.А., Терещенко А.П. Аппаратные методы в косметологии. Книга 1. Программы ухода за лицом с элементами косметологической психологии. Методическое пособие. Ред. Чухраев Н.В., Жуков В.А. Radom. Киев. Radomska Szkoła Wyższa w Radomiu. 2018. 138 С. DOI <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.1157482>.

PHARMACEUTICAL SCIENCES

ANALYSIS OF THE LIST OF OVER-THE-COUNTER DRUGS IN UKRAINE

Hala Liliia,

Doctor of pharmacy sciences,
Associate professor

Chubai Anastasiia,

Student

Bogomolets National Medical University
Kyiv, Ukraine

Introductions. Today in any civilized country at the legislative level regulates the rules of sale of drugs, as well as lists of drugs that belong to two main categories of leave - prescription and over-the-counter (OTC). In Ukraine today is the "List of drugs approved for use in Ukraine, which are available without a prescription from pharmacies and their structural units", approved by the order of the Ministry of Health of Ukraine from 18.04.2019 № 876.

Aim. Marketing analysis of the List OTC drugs to determine the main approaches to the formation of the list of OTC drugs in Ukraine.

Materials and methods. The research materials used were regulatory documents on the regulation of OTC drugs; State register of medicines of Ukraine; Pharmacist protocols. Applied: analytical method, graphical and method of generalization of results.

Results and discussion. The results of the analysis of several Lists of drugs that were allowed to be dispensed without a prescription from pharmacies and their structural units in the relevant time periods (from 2010 to the current List), show that in physical terms the number of OTC drugs decreases with each passing year, while their share in the pharmaceutical market of Ukraine.

According to the results of the distribution of the current domestic list of OTC drugs by classification ATC groups, it was found that the most common groups are

(A) Agents affecting the alimentary tract and metabolism (23,1%), (D) Dermatological agents (12,6%), (N) Drugs acting on the nervous system (13,2%), (R) Drugs acting on the respiratory system (24,6%).

According to the results of the analysis by producer countries, the following was established: the percentage of domestic drugs is significant and is 51,2%. Foreign OTC drugs in the current list of 2019 year are represented by 48 countries, of which the largest share is occupied by medicines from Germany (13,0%), India (5,7%), France (3,4%), Poland (2,4%) and Italy (2,0%). Regarding the forms of release, it should be noted that the vast majority belongs to tablet forms (27,3%), solutions (8,5%), drops (7,6%), capsules (7,9%). Among other dosage forms with a small specific weight are erasers, caplets, varnishes, foams, shampoos, balms, elixirs etc.

A detailed analysis of the current List of OTC drugs approved for use in Ukraine has allowed us to form several remarks on its content that require further research. Thus, among the trade names of this list based on the State register of medicines of Ukraine identified drugs whose registration expired for 2019-2022 years and was not extended by the applicant in various circumstances. Second, the list of OTC drugs contains about 40 complete replicas of trade names by international non-proprietary name, form of release, applicant, applicant country, manufacturer and country of origin. Third, the studied list includes trade names that, according to the State register of medicines of Ukraine, belong to the category of prescription drugs (Noofen, Piracetam, Fluconazole).

In connection with the above, we offer the following approaches to updating the current list: annual mandatory review in connection with the ongoing process of registration and re-registration of drugs; making changes to the list of OTC drugs in case of changes in the pharmacist's protocols, considering the interconnectedness of these regulations; maintaining an electronic register of OTC drugs with open access for both health care professionals and the public.

Conclusions. Organizational approaches to improve the list of OTC drugs to ensure an appropriate level of pharmaceutical care have been proposed.

РОЗРОБКА СКЛАДУ КОМБІНОВАНИХ ТАБЛЕТОК L- ТРИПТОФАНУ З ТІОТРИАЗОЛІНОМ МЕТОДОМ ВОЛОГОЇ ГРАНУЛЯЦІЇ

Борсук Сергій Олександрович

к. фарм. наук, ст. викл.

Дерев'янка Наталія Вікторівна,

к. фарм. наук, ст. викл.

Моряк Зінаїда Борисівна,

к. фарм. наук, доцент

Черковська Людмила Григорівна,

к. фарм. наук, доцент

Запорізький державний медичний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Згідно даних літератури, серед причин розвитку захворювань центральної нервової системи та високої смертності лідируюче місце займає стрес, депресія, емоційне напруження. Тому розробка і створення вискоєфективних і низькотоксичних препаратів для лікування захворювань центральної нервової системи є актуальною задачею сучасної фармації і практичної медицини.

На фармацевтичному ринку понад три чверті від загального обсягу готових лікарських засобів складають таблетки. Їх можна застосовувати як при гострому, так і хронічному станах, вони є зручними для використання. Цим пояснюється широке поширення таблеток у всьому світі. Дана лікарська форма має ряд переваг: належний рівень механізації на основних стадіях і операціях, точність дозування, портативність, можливість нанесення захисних оболонок, поєднання лікарських властивостей, несумісних за фізико-хімічними властивостями в інших лікарських формах, регулювання послідовного всмоктування декількох лікарських речовин.

Виходячи з вищесказаного, актуальною є розробка технології виготовлення лікарського засобу на основі L-триптофану з тіотриазоліном в вигляді таблеток.

Мета роботи. Розробка складу комбінованих таблеток L- триптофану з тіотриазоліном методом вологої грануляції. Для цього потрібно визначити вплив допоміжних речовин на фармако-технологічні властивості маси для таблетування, процеси грануляції, пресування та зовнішній вигляд таблеток.

Матеріали та методи. Вивчався вплив 16-ти допоміжних речовин (більшість з яких з'явилися на ринку в останні роки і не мають прикладів використання у фармацевтичній технології), які були згруповані в 4 групи фармацевтичних факторів, на такі показники, як однорідність маси таблеток, процес пресування, зовнішній вигляд таблеток, стиранність, міцність, час розпадання, зовнішній вигляд таблеток після 6 місяців зберігання за допомогою математичного планування експерименту, а саме: дисперсійного аналізу – 4x4 греко-латинського квадрату.

Результати та їх обговорення. Результати дисперсійного аналізу показали, що з обраних 16 допоміжних речовин можна виділити речовини «лідери» за впливом на такі технологічні показники, як: однорідність маси таблеток, процес пресування, зовнішній вигляд таблеток, стиранність, міцність, час розпадання, зовнішній вигляд таблеток після 6 місяців зберігання.

Лідерами при створенні таблеток L-триптофану з тіотриазоліном методом вологої грануляції є суміш МКЦ 101 + крохмаль картопляний + магній карбонат основний, натрій крохмальгліколят, 5 % розчин ГПМЦ 5, аеросил, кальціястеарат.

Висновок. У результаті дослідження було вивчено вплив чотирьох груп допоміжних речовин на технологічні характеристики таблеток L-триптофану з тіотриазоліном та підтверджено можливість їх отримання методом вологої грануляції. Розроблено оптимальний склад нової таблетованої лікарської форми на основі L-триптофану з тіотриазоліном із стабільними показниками якості в умовах промислового виробництва.

ВМІСТ ПОЛІФЕНОЛЬНИХ СПОЛУК В ПЛОДАХ *ALLIUM SATIVUM* З РІЗНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Еберле Лідія Вікторівна

к.б.н., доцент

Соловйова Марина Михайлівна

Студентка

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Вступ. У світі сучасних технологій та високорозвиненої фармацевтичної галузі зростає попит на народну медицину для профілактики та лікування багатьох захворювань, а саме природні засоби знаходять своє місце в профілактиці грипу та застуди. І ця думка виправдана: природні протизастудні препарати часто допомагають захиститися від простудних захворювань не гірше ніж препарати синтетичного походження. При цьому є перевага – народні препарати вигідно відрізняються доступним, натуральним та безпечним складом, який м'якше впливає на організм людини. Часник (*Allium sativum*) у народі вважається дієвим засобом у профілактиці простудних захворювань.

Allium sativum і його екстракти містять безліч активних речовин, багато з яких мають значну фармакологічну активність. Через наявність глікозидів сірки часник добре відомий своїм характерним запахом при нарізці. В основному це сполуки сірки (алліїн, аліцин та аджоєн), які пояснюють його лікувальними властивостями. Часник також містить важливі компоненти, такі як вода, целюлоза, амінокислоти, ліпіди, ефірна олія, стероїдні сапонозиди, органічні кислоти, мінерали, вітаміни та ферменти, і це лише деякі з них (1).

Найпоширенішими фенольними сполуками в раціоні є фенольні кислоти (похідні бензойної та коричної кислот) і флавоноїди, на які припадає 60 % і 30%, відповідно від загальної кількості фенольних сполук в їжі (2).

Найбільшу увагу приділяють дослідженню поліфенолів, що чинять на організм людини різноманітний фармакологічний вплив: антимікробний, адаптогенний, знеболюючий, протизапальний, судиноукріплюючий та ін. (3).

Метою роботи було дослідження сумарного вмісту поліфенольних сполук в водно-етиловому екстракті *Allium sativum* з різних регіонів України.

Матеріали та методи дослідження.

Для дослідження вмісту фенольних сполук у складі *Allium sativum* був використаний часник з трьох регіонів України – Одеської, Чернігівської та Вінницької областей.

Для забезпечення максимального виходу поліфенольних сполук, плоди *Allium sativum* екстрагували 50 % етанолом, у співвідношенні 1:8 та подрібненні матеріалу розміром до 5 мм. Екстрагування плодів часнику проводили методом мацерації без доступу світла та перемішування за температури 18 °С.

Вміст поліфенольних сполук визначали за методом Фоліна-Чекольтеу при довжині хвилі 765 нм в перерахунку на галову кислоту. Динаміку вилучення цільового продукту досліджували впродовж 30 діб (4).

Результати дослідження. Згідно результатів дослідження показано, що серед обраних зразків *Allium sativum* вміст поліфенольних сполук коливався в діапазоні від 1,16 – 1,33 мг/г сухої сировини.

Встановлено, що найбільший вихід цільового продукту відзначався в зразках з Одеської області (сmt. Ширяїве) і становив 1,33 мг/г сухої сировини на 30 добу дослідження. Найменший вміст реєстрували (1,16 мг/г сухої сировини) в екстракті з плодів вирощених у Вінницької області.

Згідно літературних джерел, різна концентрація фенольних сполук в плодах *Allium sativum* може бути пов'язана з різним складом ґрунту та води, де вирощували рослини (5).

Висновки. Таким чином, плоди вирощенні в Одеській області є перспективним джерелом для подальших досліджень та потребують більш детальної ідентифікації фенольних сполук для впровадження в фітотерапії.

Список використаної літератури

1. Вронська Л.В., Тимофтевич Н.З. та ін. Огляд лікарських рослин, які виявляють гіпоглікемічну активність. Фармацевтичний часопис. 2013. С. 142 – 146.
2. Nagaz K., Masmoudi M. M., Ben Mechlia N. Yield Response of DripIrrigated Onion under Full and Deficit Irrigation with Saline Water in Arid Regions of Tunisia. *Agronomy*. 2012. Vol. 2. P. 55 – 60.
3. Hagerman A.E., Riedl K.M., Jones G.A. High molecular weight plant polyphenolics (tannins) as biological antioxidants. *J. Agr. Food Chem*, 2008. P. 41 – 46.
4. Ingle K.P., Deshmukh A.G., Padole D.A. Phytochemicals: Extraction methods, identification, and detection of bioactive compounds from plant extracts. *J. Pharmacogn Phytochem*, 2017. P. 112 – 125.
5. Федорчук М., Свиридовський В. Напрямки оптимізації технології вирощування цибулі ріпчастої за умов краплинного зрошення. Підвищення ефективності функціонування сільського господарства в умовах змін клімату: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. м. Херсон. 2016. С. 150 – 153.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ЧЕРКАСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ АКАДЕМІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ФАРМАКОЛОГІЇ

Черепанова Марина Олександрівна

Викладач вищої категорії,

Сайфудінова Ріта Петрівна

Завідувачка фармацевтичного відділення

Черкаська медична академія

м. Черкаси, Україна

Вступ. Основним критерієм оцінки сучасного фармацевтичного працівника є висока фахова майстерність та належний рівень володіння мовою професії. Сучасний педагогічний підхід до студента спрямований передусім на його подальший особистісний та професійний саморозвиток в процесі спільної з ним діяльності. Безперервний процес навчання та організація навчального процесу зорієнтована на розвиток творчого, критичного й самостійного мислення студентів, на розв'язання ними проблем з багатьма альтернативними відповідями і різних життєвих ситуацій [2].

Поняття «компетентність» – це володіння особистістю відповідною компетенцією, що включає її особистісне ставлення до предмета діяльності (уміння застосувати в конкретній ситуації знання і досвід з урахуванням зовнішніх обставин; загальна здатність людини, що базується на її знаннях, досвіді, цінностях і здібностях та не зводиться ні до конкретних знань, ні до навичок, а проявляється як можливість установа зв'язку між знанням і ситуацією) [3].

Щодо поняття «компетентності» в медичній освіті, на нашу думку, найбільш доцільним є визначення «компетенції» як комплексної характеристики фахівця в сфері охорони здоров'я, вираженої в діяльності й заснованої на інтеграції та комбінації компетенцій, що реалізуються в реальних умовах.

Отже, компетенція – це знання, уміння і навички, уявлення, програми (алгоритми) дій, сформовані в систему і доведені до автоматизму володіння. Важливими складовими освіти на основі компетентнісного підходу є модернізація технологій навчання, форм і критеріїв оцінювання результатів. Зміна методології навчання має на увазі перехід від репродуктивного характеру, що дає певний обсяг знань, до інноваційних методик, які дозволяють навчати способам творчого мислення, розвивати індивідуальні здібності, підвищувати професійну майстерність (виконання професійної діяльності в стандартних і нестандартних ситуаціях)[4].

Розвиток системи вищої медичної освіти на засадах компетентнісного підходу передбачає впровадження нових освітніх технологій та методів навчання студентів, які будуть інструментами формування цих компетентностей.

Пріоритетом сучасної вищої медичної освіти одним із завдань є навчити студента, працювати, співіснувати та жити.[6]

Компетентнісний підхід можна розглядати не тільки як засіб оновлення змісту медичної освіти, але і як механізм приведення його у відповідність до вимог сучасності[7].

Концепція компетентності була вперше нада на американським психологом Р. Вайтом в 1959 році в роботі «Мотивація переглядає: поняття компетентності». Вони були визначені автором як «ефективна взаємодія з навколишнім середовищем, під загальним заголовком компетенції». З точки зору змісту, категорія компетенції була заповнена особистісними компонентами, і почала включати мотивацію [8].

Мета: Виявити найефективніший спосіб викладання з точки зору студентів Черкаської медичної академії та проаналізувати їх переваги.

Матеріали і методи : 1) теоретичний (вивчення джерел, матеріалів досліджень, державних документів з питань основ розвитку вищої освіти; 2) емпіричний – спостереження, інтерв'ювання, анкетування й узагальнення

власного педагогічного досвіду. Для проведення дослідження було проведено анкетування та опитування серед студентів Черкаської медичної академії.

Комунікативні навички є одним з основних критеріїв сприйняття та оцінки рівня кваліфікації медичного працівника пацієнтами (хворими), які на першому плані переважно оцінюють «ставлення до себе», на другому – «результати лікування», а вже потім – «досвід роботи», «відгуки інших хворих» тощо.

Саме тому формування навичок медичної комунікації є необхідною умовою успішної професійної діяльності та має бути інтегрована у сучасну систему підготовки медичних кадрів.

Ефективна комунікативна компетентність включає в себе здатність ефективно отримувати інформацію, її аналізувати та оперативно передавати співрозмовнику, досягати поставленої мети шляхом його переконання й спонукання до дії, отримувати додаткову інформацію про психоемоційний стан партнера на основі невербальних сигналів та прогнозувати його реакції, керувати своєю поведінкою в спілкуванні тощо.

Медичні працівники, які здатні знаходити підхід та порозуміння з пацієнтами, своєчасно виявляти та ефективно реагувати на емоційні прояви співрозмовника, добре володіють навичками комунікації, є більш успішними фахівцями, менше страждають від професійного вигорання.

Комунікативні навички – сформовані на практичних заняттях і передбачають володінням державною, українською та іноземними мовами, вміння бачити і будувати логічної основи для лікування, профілактики та вирішення конфліктних ситуацій в колективі, працювати в групі на основних принципах поваги до особистих, етнічних, релігійних відносин, відстоюючи свою точку зору, передбачають вирішення конфліктних ситуацій при консультації пацієнтів та медичних працівників [8].

Результати досліджень. Було проведено анкетування серед 200 студентів, які вивчали дисципліну фармакологію, 85% студентів були в захваті від навчання з використанням дидактичної ділової гри на занятті, 15% –

вважають менш ефективним засвоєння матеріалу через втрату уваги і великої кількості інформації за короткий проміжок часу. Незалежно від використаного методу 98% студентів відповіли, що будь-які наочні засоби значно збільшують їх концентрацію уваги і викликають зацікавленість під час заняття. З студентами було проведено заняття з використанням ігрової форми навчання «Дерево рішень», 77% студентів підтримали, що це є активною формою навчання і допомагає краще засвоїти матеріал, а 23% студентів залишилися не в захваті. Також майбутнім фахівцям це дає змогу навчитися вести гідно бесіду з пацієнтом, призначати лікування, давати рекомендації щодо використання лікарського засобу, а також правильно виписувати рецепти.

Після лекції для розуміння про засвоєність матеріалу через Google форми було проведено анкетування, де, 2% утрималися від відповіді, 20% вважають це недоцільним, бо це не практичне заняття і відповіді не оцінюються за певною шкалою, а 78% студентів вважають це ефективною системою освіти.

Наш досвід викладацької діяльності дозволяє визначити найбільш перспективні для формування професійної компетентності студентів моделі організації навчання, а саме: кооперативна (групова) навчальна діяльність, що є формою (моделлю) організації навчання у малих групах об'єднаних спільною навчальною метою, за якої викладач керує роботою кожного здобувача освіти опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність групи; фронтальні технології інтерактивного навчання, що передбачають одночасну спільну роботу всього колективу; технології навчання у грі, до яких відносяться імітації, рольові ігри, драматизація; технології навчання у дискусії, що є важливим засобом пізнавальної діяльності у процесі навчання. У своїй професійній діяльності в хід практичного та лекційного викладу матеріалу ввожу ділову гру, адже, система ділових ігор дозволяє моделювати професійну діяльність в навчальному процесі, що сприяє підвищенню професійної мотивації та ефективності формування професійних компетенцій та особистісних якостей майбутніх фахівців.

У навчальному процесі в Черкаській медичній академії ділову гру використовують з метою закріплення знань, які студент здобуває у процесі лекційних, практичних, семінарських занять та самостійної роботи. Застосування ділових ігор під час навчання дає змогу максимально наблизити навчальний процес до практичної діяльності, врахувати реалії сьогодення, приймати рішення в умовах конфліктних ситуацій, відстоювати свої пропозиції, розвивати в учасників гри колективізм та відчуття команди, отримати результати за досить обмежений час. У спеціально створених умовах студент «проробляє» найрізноманітніші життєві ситуації, які дають йому змогу сформулювати світогляд, відстояти свою позицію. Характерними ознаками ділових ігор є: отримання результатів, спрямованих на розв'язання проблем за короткий проміжок часу; зацікавленість учасників гри, а отже, й підвищена, порівняно з традиційними методами, ефективність навчання; науково-педагогічний працівник безпосередньо перевіряє знання студентів, їхню підготовку, уміння розв'язувати проблеми.

Введення «ділових ігор» при викладанні фармакології є доцільним і обґрунтованим. Такий висновок базується на тому, що при великому обсязі теоретичного матеріалу, проведенні узагальнення матеріалу, акцентування студентів на виконання тестових завдань залишається замало часу для живого спілкування зі студентами та з викладачем. Головним завданням підготовки майбутніх фахівців, як із де більшого орієнтовані на подальшу професійну медичну діяльність— підготувати їх до надання кваліфікованої допомоги хворим.

Висновки

1. Завданнями науково-педагогічних працівників є надання студентам-медикам системи інтегрованих фундаментальних та клінічних знань, вмінь, навичок, мислення з метою формування у них адаптаційних здатностей до професійної діяльності.

2. Методологічною основою вищої медичної освіти має стати компетентнісний підхід, при якому компетентність трактується як одна з

важливих характеристик особистості відповідності людини до посади, яку вона займає.

3. Формування у студентів комунікативної компетенції, спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе й інших при постійній видозміні психічних станів, міжособистісних відносин і умов соціального середовища; готовності і вміння будувати контакт з людьми; навичок конструктивного спілкування.

4. Важливого значення для визначення сучасної методики викладання у вищій медичній освіті є інновації в технологіях навчання (оновлення методів навчання).

5. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що для покращення успішного вивчення дисципліни треба персонально визначитися з теоретичним підходом, який найкраще дозволить кожному викладачеві розробити власну поведінку і методику викладання, яка найбільше задовольнятиме практичні потреби студентів у навчальному процесі, який пропонує заклад вищої освіти.

6. Головною метою діяльності Черкаської медичної академії є підготовка освіченого, творчого фахівця, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, а також формування системи цінностей, в якій здоров'я людини та його збереження є пріоритетними.

Література

1. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю.М. Рашкевич. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С. 168.

2. Філоненко М. М. Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря / М.М. Філоненко. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – С. 182-204.

3. Головань М. С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять / М. С. Головань // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2011. – № 8. – С. 224-233.

4. Лейко С.В. Поняття «компетенція» та «компетентність» і теоретичний аналіз / С.В.Лейко // Педагогіка. – 2013. – № 4. – С. 128-135.
5. Філоненко М.М. Методика викладання у вищій медичній школі на засадах компетентнісного підходу / М.М. Філоненко. – К. : Центр учбової літератури, 2016. – С. 11.
6. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: підручник / І. М. Дичківська. 2-ге вид., доповн. К. : Академвидав, 2012. С. 21.
7. Наук.-метод. зб./ Інститут модернізації змісту освіти МОН України.–Київ, 2016. – Вип.86. – С. 544.
8. Радзівська І., Джулай О. Комплексний підхід до формування професійної компетентності майбутніх медичних фахівців./ І. Радзівська, О. Джулай – Вісник Черкаського університету. № 19, 2012 – С.76-81.
9. Фармакологія. Підручник для студентів медичних факультетів / Чекман І.С., Горчакова Н.О., Казак Л.І. [та ін.]; за ред. проф. І. С. Чекмана. – Вінниця, Нова книга, 2017. –С.784.

УДК 615.46:339.13(574)

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ СИСТЕМЫ КОМПЛАЕНС-КОНТРОЛЯ В ЕС И РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Шопабаева А. Р.,

к.фарм.наук

Рахимбаева Э. А.,

Газизова. А. С.,

Тұрсынбек Ж.,

магистранты

НАО Национальный медицинский
университет им. С. Д. Асфендиярова

г.Алматы, Казахстан

Аннотация: в статье представлен сравнительный анализ приказов о комплаенс-контроле в Республике Казахстан и Евразийском экономическом союзе, изучены нормативно-правовые документы, регламентирующие данный.

В ходе анализа были выявлены схожие признаки и различия в развитии системы комплаенс-контроля в Республике Казахстан и ЕАЭС, на пример Российской Федерации.

Также, в заключении представлены результаты проведенного сравнительного анализа.

Ключевые слова: комплаенс-контроль, система комплаенс-контроля нормативно-правовая база, сравнительный анализ, методы исследования.

Введение: Для совершенствования внутренней системы контроля дистрибьюторской фармацевтической организации одной из обязательных процедур является разработка и внедрение специального комплекса мер, которые направлены на достижения целей организации, формирование добросовестности, ответственного поведения, сохранения репутации на рынке. Таким комплексом мер является система комплаенс-контроля – система соответствия регуляторным требованиям. Несоблюдение требований внутренних нормативных актов персонала в своей работе приводит к

неэтичному поведению, внутренним конфликтам, дисциплинарным взысканиям, возникновению недоверия со стороны руководства, конфликтам с контрагентами и регуляторными органами, что наносит ущерб имиджу и репутации компании. Определение нарушений требований законодательства РК (внешних НПА), взыскания и наказание регулируются Конституцией РК, Кодексом об административных нарушениях, Уголовным кодексом РК. Международные договоры, ратифицированные РК, нормативные постановления Конституционного Совета и Верховного Суд РК также являются составной частью законодательства об административных и уголовных правонарушениях. Соблюдение внутренним и внешним регуляторным требованиям, т.е. формирование особой комплаенс-культуры, является одной из важных целей организаций, которые стремятся к успеху и устойчивости в долгосрочной перспективе.

Комплаенс-культура (культура соответствия) – это ценности, этика, убеждения и поведение, существующие во всей организации и взаимодействующие со структурами и системами управления организации для выработки поведенческих норм, способствующих соответствию регуляторным требованиям.

Цель исследования: провести сравнительный анализ развития системы комплаенс-контроля и нормативно-правовой базы по данной процедуре в Республике Казахстан и Евразийском экономическом союзе (ЕАЭС), на примере Российской Федерации.

Материалы и методы исследования: Нормативно-правовая база Республики Казахстан и ЕАЭС.

При проведении исследования были использованы методы сравнительного анализа, анализа качественных данных.

Результаты и их обсуждение:

1. Анализ системы комплаенс-контроля в Республике Казахстан и обзор нормативно-правовых актов, регулирующих ее.

Анализ системы комплаенс-контроля в Республике Казахстан показал, что процесс по ее развитию начинался с зарубежных организаций, которые поспособствовали началу и развитию политику по комплаенсу.

Сама сущность комплаенс-системы заключается в противодействии угрозам и управлении рисками, которая обеспечивает соответствие деятельности организации (компании) требованиям государственных органов, саморегулируемых общественных и иных организаций, соответствие нормам права, правилам и требованиям.

Регулятивная среда представляет собой совокупность взаимодействующих нормативных и ненормативных регуляторов в сфере борьбы с коррупцией, со взяточничеством и противодействия отмыванию денежных средств, полученных незаконным путем. Два основные блока нормативных актов:

- Международное законодательство (конвенции, которые ратифицированы Казахстаном).
- Законодательство Республики Казахстан, включая законы и подзаконные нормативные акты.

К международному законодательству, которые регулируют комплаенс-систему относятся «Акт о коррупции за рубежом» (FCPA), «Закон Сарбейнса-Оксли» (SOX) и Базельские принципы, которым Республика Казахстан присоединилась 29 июня 2006 года, подписав Соглашение о гармонизации банковского законодательства в соответствии с Базельскими принципами. Базельские принципы являются основополагающими для создания системы внутреннего контроля, в том числе, системы комплаенс-контроля в банковской сфере.

23 декабря 2013 года Республика Казахстан вошла в число членов Конвенции о взаимной административной помощи по налоговым делам (Страсбургская конвенция), а 26 декабря 2014 года ратифицировал Конвенцию о взаимной административной помощи по налоговым делам с поправками,

внесенными Протоколом о внесении изменений в Конвенцию о взаимной административной помощи по налоговым делам.

Законодательство Республики Казахстан, касающееся комплаенс-системы включает себя:

- Закон Республики Казахстан от 18 ноября 2015 года № 410-V ЗРК «О противодействии коррупции» с изм. и доп. От 29.12.2021;

- СТ РК 3049 - 2017 «Система менеджмента противодействия коррупции. Требования и руководство по применению», который полностью идентичен международному стандарту ISO 37001 и создан для реализации закона «О противодействии коррупции».

- 2 февраля 2022 года Указом Президента РК согласно «Общенациональному плану мероприятий по реализации Послания Главы государства народу Казахстана от 1 сентября 2021 года "Единство народа и системные реформы - прочная основа процветания страны" была разработана и утверждена Концепция антикоррупционной политики Республики Казахстан на 2022 - 2026 годы. В данном документе сформулированы основные принципы и подходы развития антикоррупционной политики, целевые индикаторы и ожидаемые результаты. Комплаенс антимонопольный и антикоррупционный перестает быть сферой ответственности только государственных органов, принять его должны и представители бизнес-сообщества, не зависимо от сферы деятельности и размеров бизнеса.

2. Анализ системы комплаенс-контроля в ЕАЭС и обзор нормативно-правовых актов, регулирующих ее, на примере РФ.

Три основные блока нормативных актов:

- Иностранное законодательство (имеющее экстерриториальный характер).

- Международное законодательство (конвенции, которые ратифицированы Россией).

- Законодательство России, включая законы и подзаконные нормативные акты.

В связи с экстерриториальным (трансграничным) характером законодательных актов в сфере комплаенс на территории Российской Федерации действуют следующие иностранные НПА:

- Закон США «О противодействии коррупции за рубежом» (Foreign Corrupt Practices Act, FCPA, 1977).

- Закон США о налогообложении иностранных счетов (Foreign Account Tax Compliance Act - FATCA), вступивший в силу с 1 января 2013.

- Закон Великобритании о взятках (UK Bribery Act).

НПА России, регламентирующие комплаенс-контроль:

- Федеральный закон от 25.12.2008 № 273-ФЗ «О противодействии коррупции»;

- Федеральный закон от 07.08.2001 № 115-ФЗ «О противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма»;

- Федеральный закон от 17.07.2009 № 172-ФЗ «Об антикоррупционной экспертизе нормативных правовых актов и проектов нормативных правовых актов»;

- Федеральный закон от 03.12.2012 № 230-ФЗ «О контроле за соответствием расходов лиц, замещающих государственные должности, и иных лиц их доходам»;

- «Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях» от 30.12.2001 № 195-ФЗ (КоАП);

- Указ Президента РФ от 12.05.2009 № 537 «О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года»;

- Указ Президента РФ от 13.03.2012 № 297 «О Национальном плане противодействия коррупции на 2012–2013 годы и внесении изменений в некоторые акты Президента Российской Федерации по вопросам противодействия коррупции»;

Вступившие в силу в 2013 году изменения ФЗ РФ №273 «О противодействии коррупции», требуют от российских организаций

разрабатывать и принимать меры по предупреждению коррупции, а это один из существенных элементов комплаенса. Согласно статье 13.3 меры по предупреждению коррупции могут включать:

- определение подразделений или должностных лиц, ответственных за профилактику коррупционных и иных правонарушений;
- сотрудничество организации с правоохранительными органами;
- разработку и внедрение в практику стандартов и процедур, направленных на обеспечение добросовестной работы организации;
- принятие кодекса этики и служебного поведения работников организации;
- предотвращение и урегулирование конфликта интересов;
- недопущение составления неофициальной отчетности и использования поддельных документов.

В марте 2020 года Президентом РФ был подписан закон, о внесении изменений в Федеральный закон «О защите конкуренции», в котором говорится, что компаниям в целях соблюдения антимонопольного законодательства необходимо организовать систему внутреннего обеспечения соответствия требованиям антимонопольного законодательства, т.е. антимонопольный комплаенс. При этом организации необходимо принять внутренний акт, содержащий требования по оценке рисков, их минимизации, обеспечению функционирования системы и информацию о должностном лице, ответственном за функционирование системы. Данный акт предоставляют в федеральный антимонопольный орган. Если окажется, что документы соответствуют закону, то организацию не признают нарушителем антимонопольного законодательства, пока она ведёт себя в соответствии с этим актом.

3. Сравнительный анализ

Как показал сравнительный анализ, одновременное развитие системы комплаенс-контроля в РК и РФ доказывает исторические предпосылки. Практически одновременно были приняты НПА в рамках антимонопольного и

антикоррупционного законодательства в финансовой сфере и произошло одновременное присоединение к Базельским принципам.

Система комплаенс-контроля в обеих странах идет почти на одинаковом уровне и показывает, что основа данного процесса было заложена иностранными странами. Все вышеперечисленные данные сходства и одинаковое развитие системы комплаенс-контроля связаны с тем, что на Республика Казахстан и Российская Федерация являются членами ЕАЭС.

Заключение. Как показал сравнительный анализ, что на I квартал 2022 года в Республике Казахстан четко сформулирована и организована система комплаенс-контроля, которая регулируется международными и отечественными нормативно-правовыми актами. Стоит отметить, что является лишним процесс гармонизации внутренней среды комплаенс-контроля РК с внешней в рамках регуляторных требований, например с ЕС.

TECHNICAL SCIENCES

UDC 65.012

THE AGILE-TRANSFORMATION PRINCIPLES OF HUMAN RESOURCE PROJECTS MANAGEMENT PROCESSES

Dotsenko Nataliia,

Doctor of Technical Sciences, Associate Professor, Professor
A.N. Beketov Kharkiv National University of Urban Economy
Kharkiv, Ukraine

Introductions. An increase in the level of uncertainty in the implementation of projects during the wartime period makes the use of traditional approaches to project implementation ineffective.

Aim. Planning for a long period of time, especially for areas during wartime, is of a strategic nature. However, when implementing projects, it is necessary to ensure the flexibility of all project management processes without losing the formalization of management as a whole. The aim of the work is to develop the principles of Agile-transformation of human resource management processes for projects.

Materials and methods. In order to adapt the originally formulated project implementation plan to changes, it is advisable to apply change management procedures. The developed and implemented change management system, which is an element of quality management in accordance with the ISO series standards, will allow formalizing the process of requirements transformation.

Agile-transformation of project human resource management processes is based on the principles of flexibility, resilience, adaptability, the possibility of redistributing resources and the formation of functionally redundant teams.

The conducted studies are based on the donor-acceptor approach to human resource management in projects [2], combinatorial analysis and Boolean algebra in

solving the problem of forming functionally redundant teams with the possibility of redistributing functions.

Results and discussion. Since the implementation of the project is provided by human resources, which are most susceptible to changes due to the influence of the external environment, the task of forming a functionally redundant project team that provides the possibility of redistributing resources is relevant.

When building a project team, taking into account functional redundancy, it is proposed to use a modified matrix of compliance with the requirements for the project team. Since human resource requirements may change at different stages of the project life cycle, consideration of multiple sets of functional redundancy requirements will allow for reallocation of resources during project implementation.

As a result of the analysis of stakeholder requirements, sets of requirements for the functional distribution are formed, which the project team must provide during the implementation of the project in case of changes.

Basic definitions:

n is the number of performers; m is the number of functions;

$REQ = \{req_1, \dots, req_j, \dots, req_m\}$ is a set of sets of functional distribution requirements that the project team must provide when implementing the project;

$Q = \{q_1, \dots, q_i, \dots, q_n\}$ is the set of performers.

The requirements compliance matrix RQ displays the ability of performers to ensure the fulfillment of a certain set of requirements for functional redundancy. The matrix element is equal to one if the given executor can ensure the fulfillment of the corresponding set of requirements. Table 1 presents a matrix of compliance with the requirements for the project team of performers.

Application of the Methodology of project-oriented resource management of adaptive team formation in a multi-project environment makes it possible to formalize the process of building a functionally redundant adaptive project team [3].

RQ Compliance Matrix

Q/ REQ	req ₁	...	req _j	...	req _m
q ₁	r _{q11}	...	r _{q1j}	...	r _{q1m}
...	...	...	...	...	...
q _i	r _{qi1}	...	r _{qij}	...	r _{qim}
...	...	...	...	...	...
q _n	r _{qn1}	...	r _{qnj}	...	r _{qnm}

In order to automate the process of building a functionally redundant adaptive project team, it is proposed to use specialized software [4].

Conclusions. The introduction of the principles of flexibility, resilience, adaptability, providing the possibility of redistributing resources and forming functionally redundant teams will ensure the Agile transformation of human resource management processes and increase the efficiency of project implementation in an aggressive project environment.

References

1. A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK Guide) Seventh Edition and The Standard for Project Management. 2021.
2. Dotsenko, N.; Chumachenko, D.; Chumachenko, I.; Galkin, A.; Lis, T.; Lis, M. Conceptual Framework of Sustainable Management of the Process of Forming a Project Team with Functional Redundancy. *Energies* 2021, 14, 8235. <https://doi.org/10.3390/en14248235> <http://surl.li/btkor>
3. Комп'ютерна програма «FRAT building information system» / Доценко Н.В., Чумаченко І.В. Свід. Держ. реєстр. прав автора на твір № 112096. – Зареєстр. в ДП "Український інститут інтелектуальної власності" Мін. освіти і науки України 22.02.2022

IDENTIFICATION OF NEW TEMPORAL-SPATIAL AND SEASONAL TRENDS IN THE ECOLOGICAL STATUS OF SURFACE WATER BODIES

Kovalenko Svitlana Andriivna,
postgraduate

Ponomarenko Roman Volodymyrovych,
Doctor of Engineering, Professor, Dean of the Faculty
of operational and rescue forces
National University of Civil Defence of Ukraine
Kharkiv, Ukraine

Tretyakov Oleh Valterovych,
Doctor of Engineering, Professor,
Professor of the Department of Life Safety
Prydniprovskaya Academy of Civil Engineering and Architecture
Dnipro, Ukraine

Ivanov Yevhen Volodymyrovych,
Candidate of Technical Sciences, Deputy Dean of the Faculty Of Fire Safety
National University of Civil Defence of Ukraine
Kharkiv, Ukraine

Introductions. Continuous human activity leads to a constant deterioration of water quality and ecological regime of river runoff. This is observed in almost all surface water sources in the country. Providing the population with quality drinking is becoming an increasingly important issue today. The quality of drinking water is determined by such factors as the effectiveness of purification and disinfection methods, the degree of man-made load, regional characteristics of soil-forming rocks. One of the main environmental safety issues related to the hydrosphere is related to providing the population with quality drinking water [1 – 3].

Vorskla is one of the largest left tributaries of the Dnieper River. The catchment area of the Vorskla River in Ukraine is 12,590 km². Opishnyanskaya HPP was built on the river in the village of Miski Mlyny; there are gateways-regulators. Water is used for industrial and domestic water supply, irrigation.

Aim. Determining new temporal-spatial and seasonal trends in the distribution of concentrations of key indicators along the Vorskla River within Ukraine to use the

obtained results as initial data for implementation in further studies of the basin principle of water resources management.

Materials and methods. Based on the monitoring data of the State Agency of Water Resources of Ukraine, an analysis of changes in the ecological state of ammonium, nitrates and nitrites, polyphosphates for 2020 was conducted based on data from 4 observation posts of the Vorskla River (Fig. 1). which is part of the Dnieper river basin: 1) 348 km, township Velyka Pysarivka; 2) 273 km, the village of Klymentove, Okhtyrka district, Sumy region; 3) 142 km, city of Poltava; 4) 63 km, city of Kobelyaky, Poltava region.

Fig. 1. Schematic placement of 4 observation posts, according to which the study was conducted (the names are indicated in the state language)

Results and discussion. Based on the data of the State Agency of Water Resources of Ukraine, graphs (Figures 2 – 11) were constructed to more clearly show the change in the content of key indicators in the Vorskla River on average for 2020 and according to the seasons of this year.

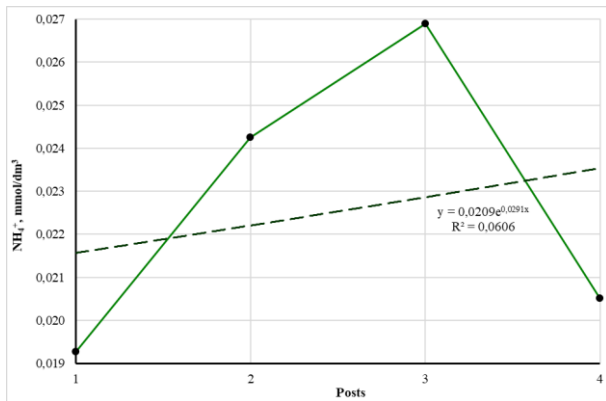

Fig. 2. The total content of ammonium ions at the Vorskla river monitoring posts for 2020

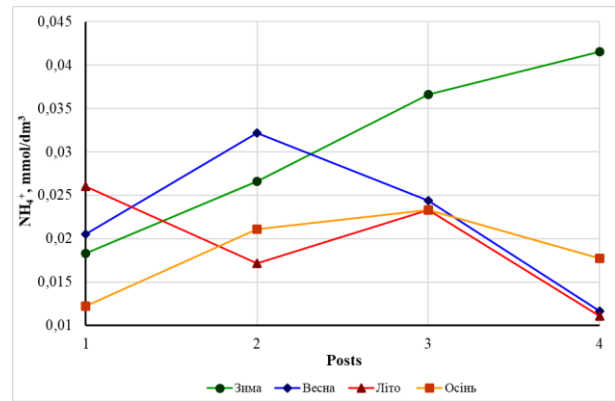

Fig. 3. Ammonium ion content at Vorskla river monitoring posts according to the seasons of 2020

Ammonium ions enter surface water bodies along with domestic sewage, sewage from agricultural land and from agricultural enterprises. According to Fig. 2 there is a constant increase in the concentration of ammonium from post 1 to post 4. One of the ways to reduce the ammonium content is its oxidation with dissolved oxygen to nitrate ions (Figs. 4, 6). Fig. 3 shows the seasonal fluctuations in ammonium ion concentrations. In the spring there is a decrease in the concentration of ammonium ions, and in summer a gradual increase during the process of bacterial decomposition of organic matter. In autumn and winter there is an increase in the content of ammonium ions. This is due to further processes of decomposition of organic matter in conditions of weak or complete absence of its consumption by phytoplankton. The reduction of ammonium to nitrate ions can also occur due to the oxidation of dissolved oxygen. The increase in the content of ammonium ions is also due to the inflow of nitrogen and organic fertilizers into surface waters. This may be due to increased use of mineral fertilizers, which, in turn, leads to an increase in ammonium ions in the water of the Vorskla River.

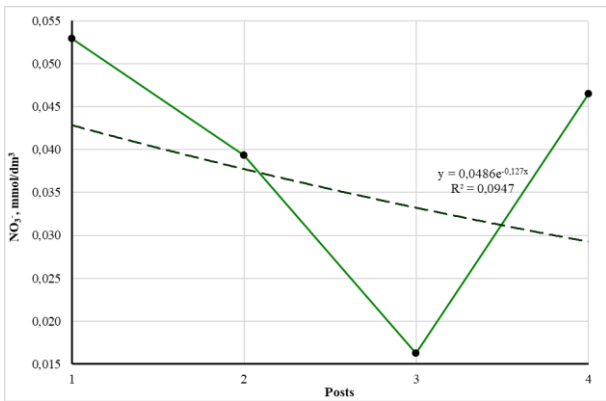

Fig. 4. The total content of nitrate ions at the Vorskla river monitoring posts for 2020

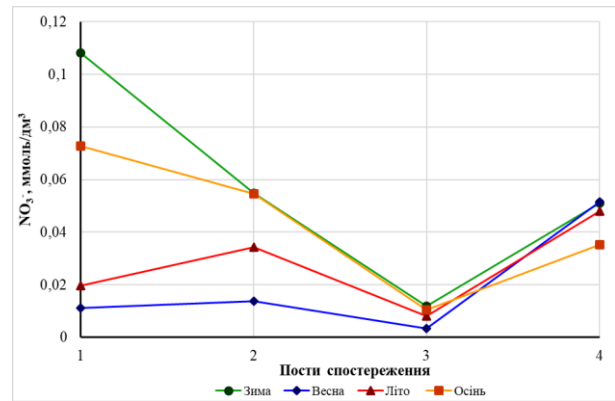

Fig. 5. The content of nitrate ions at the observation posts of the Vorskla River in accordance with the 2020 seasons

One of the ways nitrates get into surface water bodies is from fields that have been treated with fertilizers (ammonia or calcium nitrate). It can be assumed that the use of such fertilizers causes an increase in the content of nitrates in water (Fig. 4, 5). The increase in the concentration of nitrates in the fall may be associated with an increase in the amount of nitrate washout during the autumn rains.

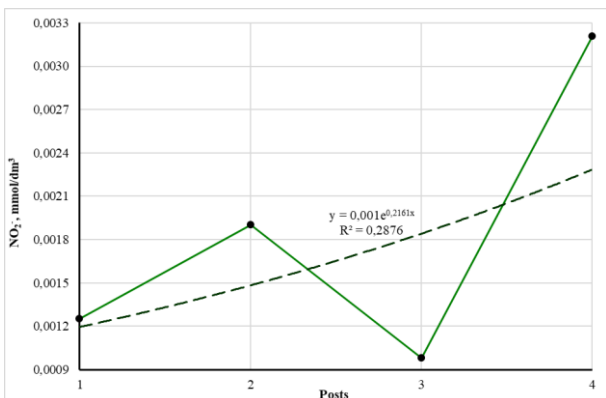

Fig. 6. The total content of nitrite ions at the Vorskla river monitoring posts for 2020

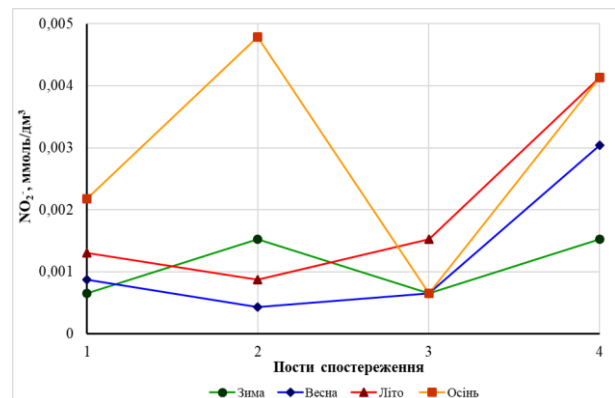

Fig. 7. Nitrite ion content at Vorskla river monitoring posts according to 2020 seasons

Nitrification is the process of oxidation of ammonia to nitric (HNO₂) or further to nitric (HNO₃) acid, which occurs under aerobic conditions in soil and natural waters. This process can cause nitrates in large quantities, which have a toxic effect. Delayed oxidation of NO₂⁻ to NO₃⁻ during one of the stages of nitrification, namely the second stage, indicates water pollution. This may be due to the use of mineral fertilizers in agriculture. Fig. 4 shows a sharp decrease, and Fig. 6 a slight decrease in

nitrite content. The decrease in the concentration of nitrate and nitrite ions between posts 1 – 3 may be evidence of the 1st and 2nd stages of the nitrification process.

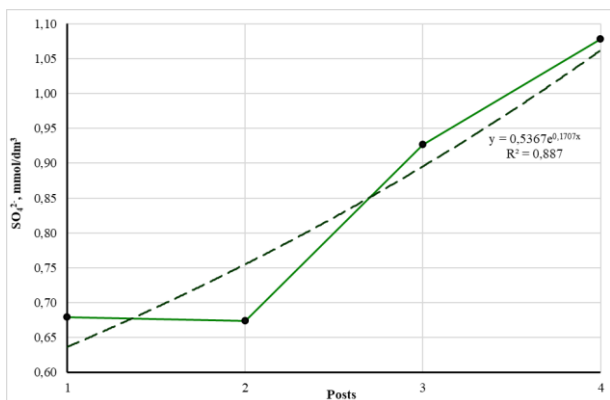

Fig. 8. Total content of sulfate ions at the Vorskla river monitoring posts for 2020

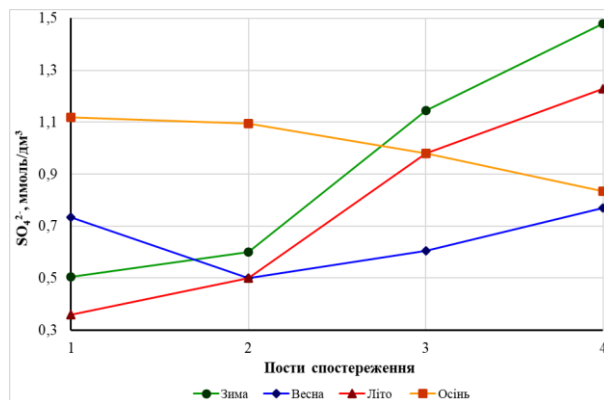

Fig. 9. Sulfate content at Vorskla river monitoring posts according to the 2020 seasons

Fig. 8, 9 shows an increase in the concentration of sulfates at all posts. The reason may be the discharge of untreated or insufficiently treated wastewater from enterprises. It is known that in the technological process, enterprises use sulfuric acid for the manufacture of fertilizers and chemicals. Sulfates also get to surface sources from housing and communal services of settlements. Developed agriculture may explain the increased content of sulfates. The use of potassium sulfate with nitrogen and phosphate fertilizers has a positive effect on the yield of flax, potatoes, beets, thus increasing the content of sulfates in the aquatic environment.

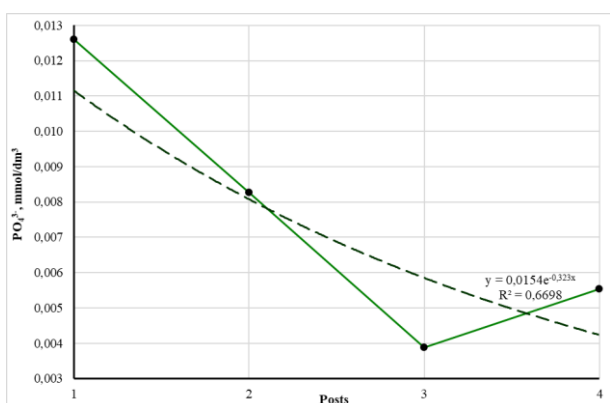

Fig. 10. The total content of phosphate ions at the Vorskla river monitoring posts for 2020

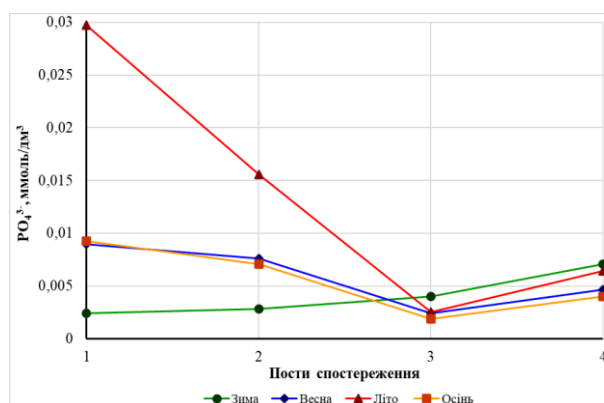

Fig. 11. Phosphate ion content at Vorskla river monitoring posts according to the seasons of 2020

According to Figures 10, 11 in items 1 - 3 there is a decrease in phosphate content. And in point 4 its insignificant increase. Phosphates enter surface water bodies through discharges of untreated domestic wastewater. Today in Ukraine there are no standards for the content of phosphates in household detergents, but there are standards for the content of phosphates in wastewater, which are accepted into the centralized drainage systems [4]. Phosphates also enter surface water bodies through phosphate fertilizers (calcium dihydrogen phosphate is a compound that is well absorbed by plants in all types of soils). They are used in agriculture.

According to figures 2 - 11 at post 3 (Poltava) there is a decrease in the concentration of pollutants. It can be assumed that the consequence of this phenomenon is the location of sewage treatment plants near the city of Poltava, these are Kotelevsky sewage treatment plants, sewage treatment plants of Tereshky village, Suprunivsky sewage treatment plants of Poltava VUVKG of Reshetnyaky village.

Conclusions. The analysis shows that the tendency to deteriorate the ecological condition of the Vorskla River within Ukraine is observed during the open period, namely January 2012 - December 2020. Man-made load is one of the reasons for this fact. Identify new temporal-spatial and seasonal trends in the distribution of the content of key indicators in the Vorskla River within the country. The obtained results can be used as initial data in future research to implement the basin principle of water resources management.

For the Vorskla River, it is advisable to establish additional monitoring points for a more detailed study of the ecological status of the surface water body between posts 2 and 3.

The obtained data confirm the fact that the ecological condition of the Vorskla River is deteriorating day by day due to man-made impact.

References:

1. Ponomarenko R., Kovalenko S. (2021). Study of Changes in the Ecological Condition of the Psel River. *Climate Change & Sustainable Development: New Challenges of the Century*: monograph. Mykolaiv: PMBSNU – Rzeszow: RzUT. P. 349-358.

2. Camilla Tang, Martin Rygaard, Per S. Rosshaug, John B. Kristensen, Hans-Jørgen Albrechtsen. (2021). Evaluation and comparison of centralized drinking water softening technologies: Effects on water quality indicators. *Water Research*. 203 (117439). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.watres.2021.117439>.

3. Ponomarenko R., Plyatsuk L., Kovalev P., Zat'ko J. (2020). Study of changes in the quality of the surface water body under man-made conditions. *Technogenic and ecological safety*, 8(2/2020), 48–54. DOI: <https://doi.org/.5281/zenodo.4300769>.

4. Rules for accepting wastewater into centralized drainage systems. Approved By order of the Ministry of Regional Development development, construction and housing and communal services of Ukraine from 01.12.2017 No 316.

SOLUTION STABILITY OF THE FREQUENCY GENERATOR DIFFERENTIAL EQUATION

Yashchuk Kateryna,

Shcheka Vadim

Ph.D., Associate Professors

Zhuravlov Anton

Ph.D., Assistant

Galkin Artur

Student

Ukrainian State University of Science and Technology

Dnipro, Ukraine

Introductions. Due to the development of the railway transport infrastructure, the increase in traffic speeds and the increase in traffic volumes, the requirements for signaling, centralization and blocking devices (SCB) have increased. One of the prerequisites for the normal equipment functioning is its protection from switching overvoltages and lightning discharges, the influence of which has destabilizing and even destructive consequences, which affects the economic performance of railway transport as a whole. The development of a modern device that provides protection of equipment from surges is an urgent task today. As is known, frequency converters FC 50:25 are widely used on the railway network of Ukraine, invented at one time by the professor of the department "Automation, telemechanics and communication" Razgonov A. P. Based on this device, a mathematical model of a parametric frequency generator on non-collinear magnetic fields was developed PG 50:50. A mock-up sample was made and a lot of both theoretical and practical research was carried out.

Aim. Investigate the obtained second-order nonlinear differential equation for the stability of the solution for a deeper representation of the mathematical description of ongoing physical nonlinear processes.

Materials and methods. The work of PG 50:50 proceeds in a substantially non-linear mode. When the generator reaches the bifurcation point, oscillations are

generated, as a result of which the device switches to its normal unstable mode of operation. The bifurcation point and, accordingly, the beginning of generation can be shifted both upwards and downwards. But at the same time, the range of operating voltages changes, and for us this indicator is important, since it is planned to use the SG as a stabilized secondary power source for signaling devices. A non-linear differential equation of the second order was compiled, describing the operation of the parametric generator PG 50:50.

It should be noted that nonlinear processes are extremely complex and not fully understood, therefore, there are a rather limited number of methods for their study and it varies depending on the characteristics of the system under study. This non-linear equation describes the operation of a generator, which is similar to a harmonic oscillator, for the solution of the differential equation of which two asymptotic methods are used: Van der Pol (or the method of slowly varying amplitudes) and Poincaré. There is also the harmonic balance method, which, in fact, is a derivative of the Van der Pol method. According to the Van der Pol method, the original equation, reduced to a dimensionless form, is divided into truncated equations, resulting in a system consisting of two equations. For simplicity and clarity of the study of the stability of the device operation, the differential equation was solved in the polar coordinate system using the Van der Pol polar variables. Two truncated equations on the phase plane were investigated independently of each other. When solving the equations, roots were obtained, one of which corresponds to an unstable equilibrium state, and the second to a stable limit cycle. The feedback coefficient was determined, at which the limit cycle merges with a stable focus, transferring its stability to it. For this coefficient, a bifurcation dependence was obtained, which, as further confirmed by experimental studies, indicates the threshold for the onset of generation.

Results and discussion. As a result of the research, solutions were obtained on the phase plane, which form the basis for further experimental experiments. The resulting mathematical model allows you to get visual answers in the form of limit cycles, foci on the phase plane, reflecting real further experimental studies.

Conclusions. The results of the theoretical study showed that the bifurcation point, starting from which the PG goes into an unstable state of oscillation generation, is the 180 V, which was confirmed by subsequent experiments. Starting from this threshold voltage, PG 50:50 shows its stabilizing properties as a secondary power source.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ CLOUD-ПЛАТФОРМ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМЕРЦІЙНИХ ДОДАТКІВ

Астанін Микита Андрійович

Студент

Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського

"Харківський авіаційний інститут"

м. Харків, Україна

Вступ.

Одною з основних рис сучасного світу є його мінливість і швидкозмінність. І, звичайно, сфера ІТ-технологій вимушена розвиватися в цих же умовах. Зростає кількість проєктів, напрямків роботи і спеціалістів у цій сфері. Одним з прикладів такого розвитку є напрямок веб-розробки, який і буде розглянуто як приклад.

З метою прискорення розробки ПЗ і покращення надійності готового програмного продукту свого часу інженерами було розроблено методологію CI/CD - Continuous integration & Continuous delivery (deployment), яка зараз є досить поширеною. Крім того, дуже важливим є питання осередку функціонування програмного забезпечення. Окрім звичайних фізичних носіїв можна використовувати хмарні носії. Особливо актуальним це стало в наш час через ситуацію у світі – використання хмарних пристроїв дає змогу користуватися ПЗ майже з будь-якого місця, не прив'язуючись до фізичних пристроїв.

Звичайно, важливий момент – економіка проєкту. Необхідно обрати такі інструменти розробки і середовища, щоб зробити кінцевий програмний продукт максимально економічним.

Мета роботи.

Метою дослідження є аналіз застосування різних cloud-платформ для реалізації комерційних додатків. Необхідно обрати найбільш вдалі інструменти

для практичної реалізації методології безперервної інтеграції і доставки (розгортання), а також порівняти існуючі рішення для хмарних платформ.

Матеріали та методи.

Для реалізації методології CI/CD можна скористатися наступними утилітами, сервісами і програмами: GitHub (система контролю версій), Jenkins (утиліта CI/CD), Apache (веб-сервер), хмарні платформи і Terraform – для запуску інстансів з метою подальшого розгортання системи.

Усі перелічені утиліти безкоштовні і мають зрозумілий та зручний функціонал. Питання постає у використанні різних хмарних платформ. До найбільш відомих наразі відносять AWS, GCP та Azure. Власне, для аналізу виберемо перші два – AWS і GCP.

Реалізація простого програмного забезпечення потребує розгортання двох хмарних інстансів – один для Jenkins, інший – для веб-сервера (з потенційною базою даних).

Результати та обговорення.

Готову схему практичної реалізації обраної методології вказано на рисунку 1

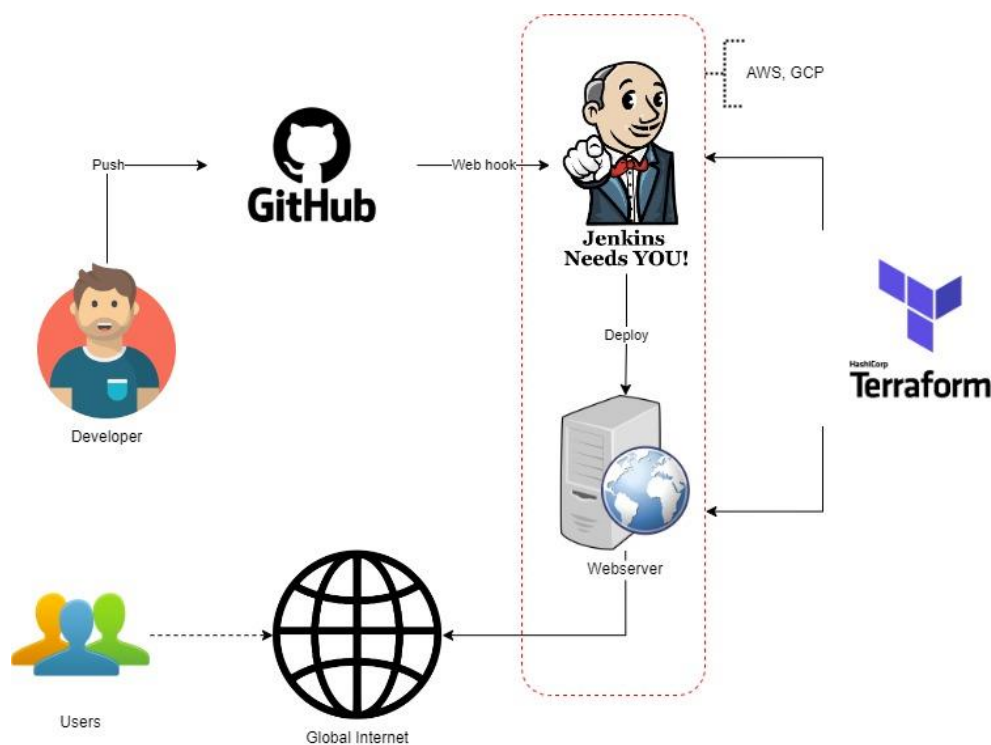

Рис.1. Схема функціонування ПЗ

Тепер необхідно порівняти існуючі типи інстансів у двох хмарних провайдерах і обрати ті, що в перспективі будуть більш економічно вигідними. Характеристики для інстансів наведено у таблицях 1 і 2.

Таблиця 1

Характеристики для інстансів під Jenkins

Cloud	Тип інстансу	Ціна	CPU	RAM
AWS	t4g.large	0,0688	2	8GB
GCP	e2-standard-2	0,067006	2	8GB

Таблиця 2

Характеристики для інстансів під веб-серверів

Cloud	Тип інстансу	Ціна	CPU	RAM
AWS	c5.xlarge	0,182	4	16GB
GCP	n2-standard-4	0,194236	4	16GB

Графіки наведено на рисунках 2 і 3

Рис.2 Графік Jenkins

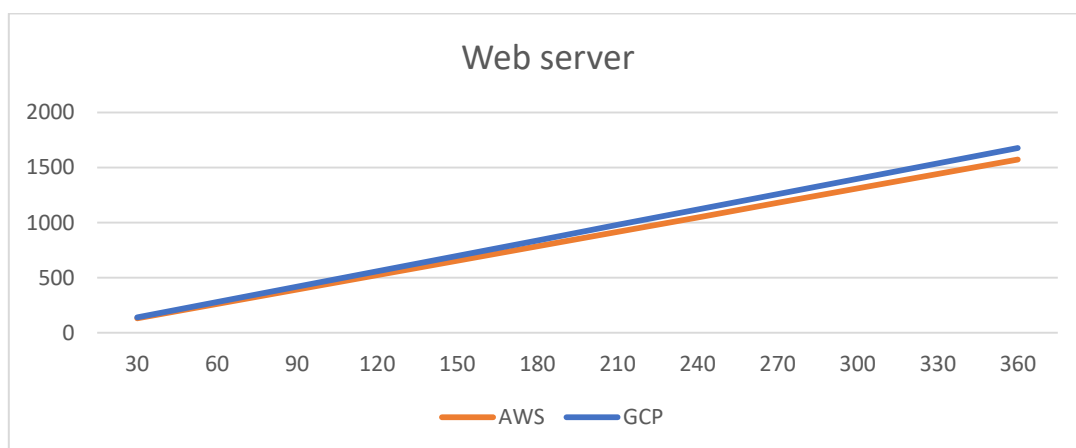

Рис.3 Графік веб-серверів

Висновки.

Таким чином, було розглянуто можливу практичну реалізацію методології CI/CD, а також проведено аналіз застосування різних cloud-платформ для неї. Згідно з отриманими даними, використання конкретної платформи для розгортання невеликих інстансів не є принциповим через невелику різницю в ціні. Проте для більш великих інстансів є сенс використовувати хмарну платформу AWS через її ціну.

УДК 539.3

**ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРАХУНКУ ЕЛЕМЕНТІВ
МАШИНОБУДІВНИХ КОНСТРУКЦІЙ ПІД ДІЄЮ ВІБРАЦІЙНИХ
НАВАНТАЖЕНЬ**

Бабенко Андрій Єлісейович

д.т.н., професор

Боронко Олег Олександрович

д.т.н., професор

Трубачев Сергій Іванович

к.т.н., доцент

Лавренко Ярослав Іванович

к.т.н., доцент

НТУУ «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна

Вступ. Конструкції, сучасного машинобудування моделюються стержнями і стержневими системами, масивними тілами, пластинами та просторовими пластинчато-оболонковими конструкціями в різноманітних комбінаціях.

У процесі експлуатації такі конструкції, як правило, зазнають інтенсивних вібраційних навантажень. Це створює пряму загрозу міцності елементів машинобудівних конструкцій. Завдяки визначенню динамічних характеристик коливальних процесів можна обрати оптимальні параметри конструкцій та режими роботи машин віддалені від критичних режимів, які є небезпечними.

Мета роботи. Аналітичні методи розрахунку коливань складних машинобудівних конструкцій, не завжди є ефективними, тому необхідно розвивати універсальні чисельні методи для розрахунку прикладних задач, які б дозволили визначити оптимальні параметри елементів конструкцій які знаходяться під дією інтенсивних вібраційних навантажень.

Матеріали та методи. З огляду на це авторами був розроблений новий метод визначення власних частот та власних форм коливань елементів машинобудівних конструкцій, який базується на мінімізації побудованих функціоналів методом покоординатного спуску [1,2]. Використання метода покоординатного спуску дозволяє уникнути проблем, що пов'язані з формуванням, зберіганням та оперуванням з глобальними матрицями жорсткості та мас. Це дає можливість розв'язувати задачі великої розмірності використовуючи тільки оперативну пам'ять ПЕОМ. Ефективне використання методу покоординатного спуску залежить від швидкості сходимості ітераційного процесу. Для прискорення сходимості ітераційного процесу можливо використання метода неповної релаксації.

Нехай $\vec{v}^k = (v_1^k, \dots, v_N^k)$ вектор вузлових переміщень в 'поточному' наближенні, тоді наступні наближення будуються у вигляді:

$$\vec{v}^{k+1} = \vec{v}^k + \beta \lambda_i^{k+1} \vec{e}_i, \quad i = 1, \dots, N, \quad (1)$$

де \vec{e}_i -одичний вектор в напрямленні v_i^k, λ_i^{k+1} - крок, β -параметр релаксації. При чисельних розрахунках ітераційний процес продовжується до тих пір, поки відношення $\|\vec{\lambda}^k\| / \|\vec{v}^k\|$ не стане менше деякого, наперед заданого числа $\epsilon > 0$. Вибір якого виконується так, щоб похибка ітераційного процесу була приблизно рівна похибці апроксимації переміщень $O(h^s)$. Таким чином прийнятий критерій зупинки ітераційного процесу записується наступним чином:

$$\frac{\|\vec{\lambda}^k\|}{\|\vec{v}^k\|} < \epsilon \quad (2)$$

де $\|\vec{\lambda}^k\|, \|\vec{v}^k\|$ - норми векторів прирістів та переміщень на k-й ітерації.

Так як власні форми коливань повинні задовільняти граничним умовам, то приходимо до задачі мінімізації відношення типа Релея-Ритца з обмеженнями. В багатьох випадках переміщення задаються у вигляді фіксованих величин на частини границі. Підставляючи їх у функціонал,

получимо задачу мінімізації без обмежень на просторі меншої розмірності. Метод є стійким відносно обчислювальних помилок, які обумовлені точністю обчислювання ЕОМ, та має наступні переваги: не потребує формування матриць інерції та жорсткості та оперування з ними, потребує мінімальної кількості ітерацій. Для врахування частотно-залежного (в'язкого) тертя використовувалась відповідна гіпотеза Кельвіна – Фойхта.

Результати та обговорення. Отримані власні частоти та власні форми коливань використовувались при розгляді вимушених коливань. На основі запропонованого методу було розроблено алгоритми та пакети прикладних програм (ППП).

З огляду на те, що ППП побудовано за модульним принципом, це дозволяє вдосконалювати його структуру за допомогою сервісних програм, а також видозмінювати та додатково розробляти програми для нових задач. Для роботи ППП необхідні вхідні дані щодо задачі, що розв'язується. Ці дані можна об'єднати у такі основні групи, як : інформація о топології області; інформація о типі задачі; інформація о фізичних параметрах конструкції; інформація о кінематичних граничних умовах та навантаженні.

ППП було налагоджено та удосконалено на великій кількості тестових та прикладних задач різної складності. Чисельні результати порівняно з результатами, отриманими аналітичними або іншими чисельними методами, а також із відповідними експериментальними даними. Похибка у визначенні власних частот не перевищувала 5%.

Висновки. В роботі розроблено єдиний методологічний підхід для розв'язання задачі про вимушені коливання елементів під дією інтенсивних вібраційних елементів машинобудівних конструкцій навантажень.

Отримані в роботі результати стали теоретичною основою інженерного методу розрахунку вимушених коливань машинобудівних конструкцій, а також оптимізації вибору їх конструктивних параметрів під дією вібраційних навантажень. Запропонований метод та його реалізація у вигляді

автоматизованій системі розрахунку отримали впровадження в інженерну практику.

Список літератури

1. Бабенко А. Е. Определение частотного спектра и собственных форм колебаний упругих систем методом повышения жесткостей // А. Е. Бабенко, О. А. Боронко, О.Н. Василенко, С. И. Трубочев / Проблемы прочности. – 1990. – № 2 – с. 122-124.

2. Бабенко А. Е. Применение и развитие метода покоординатного спуска в задачах определения напряженно-деформированного состояния при статических и вибрационных нагрузках // А. Е. Бабенко, Н. И. Бобырь, С. Л. Бойко, О. А. Боронко / – К.: Инрес, 2005. – 264 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ СИСТЕМ КЕРУВАННЯ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИХ СИСТЕМ ВУЛИЧНОГО ОСВІТЛЕННЯ

Горшков Віктор Вікторович

здобувач

Криворізький національний університет

Кривий Ріг, Україна

Вступ. У світі близько 20 % виробленої електричної енергії витрачається на освітлення, тому впровадження енергозберігаючих та інтелектуальних технологій із кожним роком стає все актуальнішим. Розвинені країни світу постійно реалізують програми, які спрямовані як на забезпечення енергозберігаючих способів освітлення, так і на збільшення економічності освітлювальних приладів [1].

Серед інших сучасних технологій, у сфері штучного зовнішнього освітлення активно впроваджують автоматизовані системи управління, що дозволяють оперативно керувати комутацією зовнішнього освітлення, визначати аварійні ділянки та виявляти непрацездатні штучні джерела світла.

На сьогоднішній день, враховуючи стратегії розвитку систем управління та активне впровадженням у різні сфери світової економіки гібридні системи штучного зовнішнього освітлення керовані інтелектуальними системами керування [2].

Мета роботи. Метою роботи є аналіз особливостей та перспектив побудови систем керування електротехнічних систем вуличного освітлення.

Матеріали і методи. Наукова когорта провідних фахівців сходиться у розмірковуваннях, що незважаючи на значні зміни, що відбуваються в багатьох галузях промисловості, в індустрії засобів управління вуличним і тунельним освітленням бездротові пристрої на даний час не знаходять помітного застосування. Однак навіть тестові впровадження таких систем освітлення справляють вражаючий ефект як за економічним критерієм, так і за функціональними можливостями [3].

Функції системи можуть змінюватися, проте інформація що передається може містити такі типи і значення, як освітленість, наявність і інтенсивність руху на дорозі, вологість, температура та інші параметри. При цьому звичайна система УВО може бути масштабована та розширена додатковими датчиками і з цього випливає, що в системі з'являються додаткові можливості.

Існуюча концепція бездротового зв'язку і управління системою освітлення є привабливою для багатьох сфер використання, проте вона сама по собі не виступає стимулом для широкого поширення цієї технології, серед фахівців, що встановлюють вимоги для інженерних рішень. Стимулом для поширення бездротових пристроїв можливо використовувати економічні переваги і можливість тонкої настройки, що можливі для системи освітлення міста для освітлення вулиць і доріг не тільки відповідно до технічних норм, а й з урахуванням загальноміських потреб [4].

Оскільки розроблювана система має високий рівень ефективності та функціональності бездротових систем управління вуличним освітленням (УВО), то застосуванням центрального сервера зменшить споживання енергії на і зможе зменшити експлуатаційні витрати на 30%. При цьому слід враховувати, що несправності визначаються та розпізнаються миттєво, що скорочує час простою світильників на 75%.

Багато фахівців оцінюють впровадження та грамотну експлуатацію бездротових систем управління, як гарну можливість економії електроенергії міста, завдяки якій можна економити до 40% від загального енергоспоживання при освітленні міста. На разі, на теренах нашої країни такий підхід є актуальним, оскільки при довжині доріг України рівній близько 4800 км сумарна потужність вуличних освітлювальних установок становить 40 МВт [5].

Аналізуючи дані щодо залежності інтенсивності умовної світимості зовнішніх природних та штучних джерел, можна зробити висновок, що рівні впливу можуть бути значені нечіткими інтервалами [6].

Між тим, з точки зору освітлення дороги та регулювання світлового потоку від вуличних світильників шляхом зміни величини сили струму, з

метою зменшення рівня використання електричної енергії, на разі не є ефективним. Даний підхід регулювання необхідний для освітлення доріг в нічний час, при сприятливих погодних умовах та зменшення інтенсивності транспортного руху в нічний час [7].

Тобто для категорії доріг класу А і Б та підкласу В1 можливе регулювання світлового потоку від вуличних світильників із лампами, в яких можливе регулювання світлового потоку величиною сили струму, що проходить через них [5].

Так як інтенсивність руху транспорту не є величиною сталою, а залежність як категорії (класу) дороги так і від пори року, і часу доби, від стану дорожнього покриття та його освітлення і погодних умов, тому є можливість регулювання зовнішнього освітлення дороги в залежності від вище перелічених факторів, враховуючи періодичну зовнішню світлимість в різних інтервалах часу [6].

Регулювання зовнішнього освітлення здійснюється шляхом регулювання світлового потоку світильників, а джерелами світлового потоку є лампи якими вони укомплектовані. Але не всі типи ламп придатні до регулювання плавної зміни світлового потоку.

У світлодіодних світильників джерелом світла є світлодіоди, які мають високу світловіддачу і великий термін служби, а також мають можливість глибокого регулювання світлового потоку від 10% до 100%, та досить легкий спосіб його реалізації, шляхом зміни сили струму, який проходить через світлодіоди.

У світлодіодів світильників, з метою регулювання світлового потоку, використовують електронні імпульсні джерела світла живлення (ЕІДЖ), за допомогою яких можна не тільки регулювати не тільки величиною світлового потоку світильників, шляхом зміни сили струму, який буде проходити через світло діоди, а в залежності від складності ЕІДЖ може мати деякі інтелектуальні властивості, в результаті наявності мікропроцесора чи мікроконтролера, що забезпечує виконання самодіагностики системи,

моніторингу стану світлодіодів та стану електричної мережі живлення, визначати проміжки робочого часу включення системи освітлення, згідно попередньо заданого розкладу (графіку інтенсивності світлового потоку та робочих інтервалів часу доби протягом певного періоду) [7].

При наявності каналу зв'язку між мережею світильників, укомплектованих ЕІДЖ, та диспетчерською службою, існує можливість передачі інформації про стан функціонування ЕІДЖ та працездатності світильників з метою виявлення відхилень в роботі ЕІДЖ та світильників, які потребують заміни [6].

Результати та обговорення. Отже, з точки зору економії, обладнання системами управління систем зовнішнього освітлення має ряд додаткових переваг: 1) зменшення експлуатаційних витрат та виявлення світильника, який вийшов з ладу; 2) зменшення грошових витрат на заміну світильника або його ремонт; 3) своєчасне виявлення відхилення в роботі ЕІДЖ та його заміні; 4) своєчасне виявлення місця та причину виникнення несправності (відхилення в роботі) світильників.

Висновки. Аналіз особливостей та перспектив побудови систем керування електротехнічних систем вуличного освітлення показав, що актуальними залишаються питання впровадження енергоефективних систем освітлення та адаптивних систем керування цими системами.

Одним із підходів до побудови систем керування електротехнічних систем вуличного освітлення, за результатами аналізу сучасних систем та підходів, визначено теорію нечітких множин.

Література

1. Аналіз систем зовнішнього освітлення та шляхів підвищення їх ефективності / В. Андрійчук, С. Поталіцин // Вісник ТНТУ. - 2012. - Том 68. - № 4. - С.168-175
2. Говоров П. П. Освітлювальні електричні системи та мережі / П. П. Говоров, В. О. Перепечений, В. П. Говоров // ХНАМГ. – Харків : 2009. – 227 с.

3. Сосницька Н. Л., Іщенко О. А., Сокот О. Є. Дослідження штучного освітлення на основі зв'язку спеціальних та статистичних методів. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки, 2019 (177 (2)), – 104-108.

4. Я. Філюк; В. Андрійчук Системи автономного живлення зовнішнього освітлення населених пунктів на території України. Матеріали VI Міжнародної науково-технічної конференції «Світлотехніка й електроенергетика: історія, проблеми, перспективи», 30 січня - 02 лютого 2018 року, Тернопіль, Яремче (УКРАЇНА) – Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2018. – 13 с.

5. Говоров П. П. Автоматизація керування режимами міських електричних мереж : монографія / П. П. Говоров, В. Ф. Харченко, В. П. Говоров; Харків. нац. ун-т міськ. госпва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 229 с.

6. Енергоефективні світлодіодні освітлювальні системи : [монографія] / З. Готра, В. Корнага, В. Мартіросова, Г. Нікітський, І. Пастух, А. Рибалочка, В. Сорокін, В. Щиренко; ред.: В. Сорокін; НАН України, Ін-т фізики напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова, Нац. ун-т "Львів. політехніка", НАМН України, Ін-т медицини праці. - Київ : Авіцена, 2016. - 334,

7. Hajjaj, M., Miki, M., & Shimohara, K. “The Effect of Using the Intelligent Lighting System to Deduct the Power Consumption at the Office”, IEEE 7th Conference on Systems, Process and Control (ICSPC), 2019. — 66 p.

МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ НА КОМБІКОРМОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Єфіменко Надія Анатолійовна,

д.е.н., професор

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,

м. Черкаси, Україна

Банзак Оксана Вікторівна,

д.т.н., професор

Одеський державний університет інтелектуальних технологій та зв'язку

м. Одеса, Україна

Банзак Геннадій Вячеславович,

к.т.н., доцент

Одеський державний університет інтелектуальних технологій та зв'язку

м. Одеса, Україна

Вступ. Комбікормова галузь України є досить вагомою у агропромисловому комплексі країни. Вона є запорукою розвитку тваринництва, птахівництва, рибальства та харчової промисловості. Слід зазначити, що комбікормова галузь є перспективною через існування потужної сировинної та матеріально-технічної бази в Україні.

Матеріали і методи. Теоретичні дослідження, що базуються на використанні системного підходу та досвіду провідних підприємств галузі в умовах менеджменту якості комбікормової продукції. Для вирішення поставлених завдань були використані наукові фундаментальні положення основ теорії управління якістю, теорії ухвалення рішень, стандартизації, кваліметрії, методів статистичного менеджменту якості, системного аналізу і експертних оцінок. Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджена експериментальними дослідженнями, які виконувалися з використанням теорії статистичної обробки даних, кваліметрії та сучасного програмного забезпечення.

Постановка проблеми. Формування конкурентних переваг на основі удосконалення менеджменту якості виробничої системи підприємств на ринку

комбікормової продукції є першочерговою умовою підвищення економічної і соціальної стабільності аграрної економіки зокрема. Ломка існуючої раніше системи збуту комбікормової продукції сприяла розвитку нездорової конкуренції за рахунок виготовлення продукції недостатнього рівня якості, що призвело до монополізації ринків, зростання чисельності посередників і трейдерів, перешкоджаючих виходу товаровиробників на ринок і значно збільшуючи ціну на комбікормову продукцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні принципи і підходи до визначення суті, механізмів менеджменту якості та управління конкурентними перевагами підприємств на ринку комбікормової продукції розглядалися в роботах В. Я. Амбросова, О. І. Дація, С. Н. Іляшенка, М. Х. Корецького, Д. Ф. Крисанова, А. В. Линенка, П. М. Макаренка, Л. Ю. Мельника, та інших. Суть і специфіка механізмів впливу ринку комбікормової продукції на рівень розвитку тваринницької галузі досліджувалися в роботах Г. Л. Азоева, П. Т. Саблука, Ф. В. Зіновьева, І. Г. Кириленка, В. О. Мандибури, О. Біттера та інших.

Сучасне комбікормове виробництво – це складний і багатостадійний процес, що включає підготовку сировинних компонентів, дозування, змішування та отримання повнораціонного комбікорму. Будь-який технологічний процес (ТП) можна представити у вигляді послідовного ланцюжка взаємопов'язаних операцій. На сьогоднішній день виробництва комбікормів удосконалюються за різними напрямками. Аналіз, проведений досліджень, показав [2], що найбільше розповсюдження в галузі отримали технологічні схеми (ТС) наступних типів:

1. «Однокомпонентне подрібнення – одноетапне дозування» – так звана традиційна технологія. Схема передбачає підготовку кожного компонента окремо, дозування і змішування.

2. «Багатокомпонентне подрібнення – одноетапне дозування» – порційна технологія. Схема передбачає дозування усіх видів зернової, гранульованої

сировини та шротів, їх спільну переробку у складі порції, змішування на завершальному етапі;

3. «Багатокомпонентне подрібнення – двоетапне дозування» – безперервно-потокова технологія. Схема включає формування попередніх сумішей компонентів, що вимагають гранулометричної підготовки, попередніх сумішей складно-сипучих білкових і мінеральних компонентів, їх спільну підготовку, дозування передсумішей та окремих компонентів на завершальному етапі і їх змішування.

Результати. Застосування сучасних обчислювальних засобів і методів математичного моделювання дає можливість перейти до системного аналізу комбікормового виробництва. В його основі лежить декомпозиція складної ТС на окремі підсистеми і встановлені кількісні зв'язки між ними. Вплив підсистем (рівнів) визначається не лише складністю технологічного об'єкту, але і наявністю його математичного «опису». Розглядаючи незалежно кожен з підсистем з вхідними і вихідними потоками (маси, енергії тощо) і оцінюючи їх кількісно, можна визначити найбільш ефективне устаткування на тій або іншій операції, а також оптимальні варіанти проекрованої схеми.

Недостатнє дослідження окремих ТО та велика розміреність початкового завдання не дозволяє вирішувати її в цілому, тому розробка ТС є багаторівневою проблемою і може бути сформована таким чином. На підставі вектора вхідних змінних \bar{Q} (продуктивності складу комбікормів, що виробляються та тривалості їх виготовлення) необхідно вибрати тип ТС Y , а також вектор вихідних змінних M (кількість та склад початкової сировини, що переробляється за лініями, безліч ТЛ y і безліч ТО Θ – сепарування, подрібнення, фракціонування тощо), а також певний набір ТУ на кожній ТО L при оптимальному значенні деяких критеріїв ефективності ψ^* :

$$\psi^* = Opt(Q, Y, M, y, \Theta, L), \quad (1)$$

Рівняння (1) є завданням оптимального структурного синтезу комбінаторного типу, розмірність якого призводить до необхідності

декомпозиції при вирішенні, що пов'язано з процесом побудови і вибору ТС. Розглядаючи ТС виробництва комбікормів як складну систему і, проводячи її декомпозицію, виділимо структурні елементи. Увесь процес виробництва комбікормів можна розділити на три етапи такі, як: підготовка компонентів; дозування; змішування. ТП виробництва комбікормів починається з підготовки компонентів, який включає очищення їх від домішок, а якщо необхідне, то виконують подрібнення, лушення і підготовку стосовно відповідних розмірів. Для виробництва комбікормів використовують великий набір компонентів. Тому для них організують безперервно-потоківу підготовку на спеціальних лініях. На одній ТЛ можуть переробляти компоненти з близькими технологічними властивостями, для яких вимагаються однакові операції.

Проектування ТС комбікормових виробництв являє собою багаторівневий ітераційний процес послідовної деталізації та оптимізації проектних рішень. Схематично він представляється як послідовне виконання стадій: синтезу варіантів проектних рішень; оцінки та вибору допустимих рішень; формування принципу Парето – оптимальних проектних варіантів; вибору особою, яка приймає рішення (ОПР), заключного проектного рішення. На рис. 1 наведена логічна структура процесу проектування ТС та вибору необхідного устаткування. Синтез схеми полягає у розробці стратегії модифікації початкового варіанту таким чином, щоб за мінімальне число кроків отримати оптимальний варіант.

В якості критеріїв використовуються матеріальні, а також енерговитрати, займана площа, питома матеріаломісткість і енергоємність, показники технічного рівня тощо. Формування оптимального варіанту ТС комбікормового виробництва ґрунтується на побудові безлічі допустимих проектних реалізацій $Y = \{Y_i\}, i = \overline{1, M}$ за деяким законом F з множини допустимих ТЛ має вигляд:

$$Y_i = F(y_j^i), j = \overline{1, m_i}, \quad (2)$$

де M – кількість можливих проектних реалізацій ТС; y_j^i – варіант j -ї ТЛ i -го типу ТС; m_i – кількість ТЛ, які входять до i -го варіанту ТС.

Аналогічно відбувається побудова безлічі ТЛ на основі допустимих проектних реалізацій ТО. Вибір оптимального варіанту ТС полягає в рішенні задачі:

$$\bar{Q} = \bar{Q}(Y) \xrightarrow{Y_i \in Y} opt, \quad (3)$$

де \bar{Q} – вектор критеріїв, які оцінюють ТС.

Задача вибору оптимального варіанту ТС здійснюється в два етапи [1, 3]. На першому етапі для заданої рецептури виробництва комбікормів повинні формуватися допустимі варіанти реалізації ТП та з них (по вектору критеріїв) вибираються конкуруючі.

На другому етапі ОПР, застосовуючи формальні або неформальні процедури, визначає оптимальний проектний варіант. Підбір устаткування для кожної ТЛ різних типів і варіантів побудови ТС здійснюється із врахуванням габаритів та продуктивності q_k^l в межах $q_k^l \geq q_{y^l}$, де q_k^l – продуктивність k -го варіанту технологічного обладнання l -ї ТО, а q_{y^l} – продуктивність i -го варіанту j -ї ТЛ, яка враховую необхідну операцію.

Розрахунок продуктивності ТЛ розраховується за формулою:

$$q_y = \frac{\Pi_3}{t \cdot 100 \cdot k_j \cdot a}, \quad (4)$$

де Π_3 – продуктивність заводу, т/доб.; v – розрахункова кількість сировини, що переробляється, %; k – коефіцієнт використання обладнання; t – час роботи лінії, год.; a – кількість однотипних ліній.

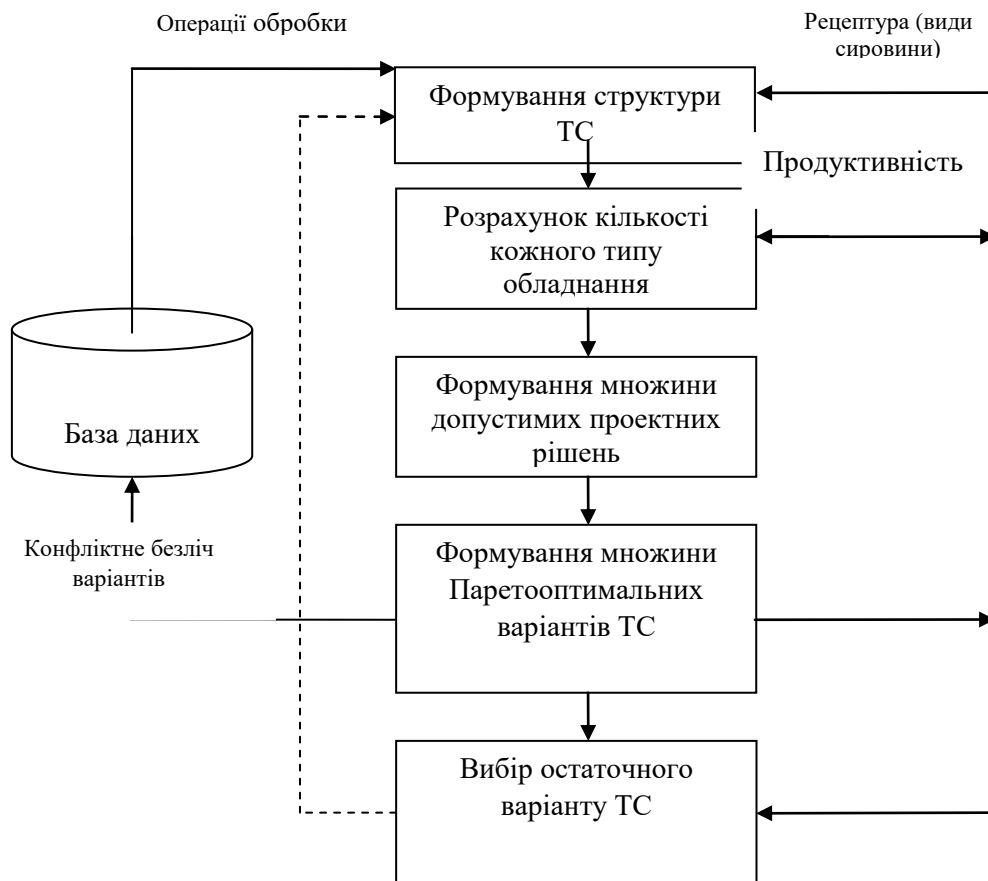

Рис. 1. Логічна структура менеджменту якості на підприємствах з виготовлення комбікормів

Вибір устаткування для кожної ТЛ у разі виникнення альтернатив здійснюється в два етапи, як для ТС [2, 4]. Формування різних варіантів ТС і визначення середніх значень закону Парето повинно здійснюватися за допомогою використання інформаційних технологій. Залежно від рівня декомпозиції проектного завдання на різних етапах розробки проекту досліджуваної системи виступають ТС, лінія або операція, а як елементи – відповідно ТЛ, операція або тип устаткування. Розроблений алгоритм побудови множини конфліктуючих рішень є інваріантним по відношенню до рівня декомпозиції і розглядається без прив'язки та будь-якої стадії проектування.

Висновки. Розроблена модель ТС менеджменту якості для комбікормових заводів, яка надасть можливість сформувати і зберігати за допомогою інформаційних технологій початкову інформацію щодо видів і

структур ТС та ТЛ, а також покращити менеджмент якості на комбікормовому підприємстві. На підставі вибраних критеріїв ефективності формується безліч проектних варіантів ТС, оптимальних щодо закону Парето. Таким чином, застосування системного підходу покращення менеджменту якості до аналізу ТС комбікормового виробництва дає можливість виявити ієрархію підсистем, встановити їх взаємозв'язок і значно спростити моделювання ТС, проводячи його поетапно. Запропонований підхід до проектування дозволить автоматизувати ТП виробництва комбікормів і отримати оптимальний варіант проекту, що, у свою чергу, надасть можливість підвищити якість виготовлення комбікорму.

Список використаних джерел

1. Воронін Л.С. Основні принципи техніко-технологічного формування та розвитку системи кормо забезпечення органічного тваринництва / Л.С. Воронін, О.О. Троїцька // Збірник наукових праць ІМТ НААН Механізація, екологізація та конвертація біосировини у тваринництві. - 2012. - Випуск 1(9). – С. 93-103.

2. Гачкова В.В. Розвиток тваринництва в Україні через призму збалансованого використання ринку зерна / В.В. Гачкова // Науковий вісник НТЛУ України. - 2010. – Вип. 20.8. - С. 137-143.

3. Глущенко Д.П. Економічні основи розвитку кормовиробництва в степу України / Д.П. Глущенко // Бізнесінформ. - №4. – 2012. – С. 46-49.

4. Саблук П.Т. Економіка виробництва та використання кормів в Україні / П.Т. Саблук, В.Л. Перегуда, Я.К. Білоусько та ін. [Монографія]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 288 с.

АНАЛІЗ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТРЕНДОВИХ МОДЕЛЕЙ В ПРОГНОЗУВАННІ

Комлева Наталія Олегівна,

к.т.н., доцент

Національний університет «Одеська політехніка»

Крісілов Віктор Анатолійович,

д.т.н., професор

Національний університет «Одеська політехніка»

Радова Людмила Олегівна,

бакалавр

Національний університет «Одеська політехніка»

На сьогоднішній день наука досить далеко просунулась у розробці технологій прогнозування. Фахівцям добре відомі методи нейромережевого прогнозування, нечіткої логіки тощо, а також методи дослідження операцій, зокрема імітаційне моделювання, теорія ігор, регресійний та трендовий аналіз. Всі ці алгоритми можна реалізувати у спеціалізованому програмному забезпеченні, що дозволяє оперувати методами прогнозування з мінімальним залученням висококваліфікованих фахівців з менеджменту, математичних операцій тощо. У зв'язку з цим актуальність вивчення методів алгоритму прогнозування, досліджених у цій роботі не викликає сумніву.

У роботі представлений один із можливих алгоритмів побудови прогнозу реалізації послуг B2B («business-to-business») або B2C («business-to-consumer») із сезонним характером продажів. Відразу слід зазначити, що перелік таких послуг значно ширший, ніж це здається. Справа в тому, що поняття «сезон» у прогнозуванні застосовується до будь-яких систематичних коливань. Наприклад, якщо йдеться про вивчення товарообігу протягом тижня, під терміном сезон розуміється один день. Крім того, цикл коливань може істотно відрізнятися (як у більшу, так і меншу сторону) від величини «один рік». І, якщо вдається виявити величину циклу цих коливань, такий тимчасовий ряд

можна використовувати для прогнозування з використанням адитивних і мультиплікативних моделей.

Метою роботи стали систематизація теоретичних даних з обраної теми та його застосування відносно інженерії програмного забезпечення програмних продуктів по прогнозуванню.

Методи прогнозування належать до області Data Science – наукових методів, які стосуються добування знань із даних у різних формах, як структурованих так і неструктурованих [1]. На рис.1 показана схема вибору та використання трендових моделей у прогнозуванні.

Рисунок 1. Кроки по вибору та використанню трендових моделей.

Прогнозування на основі аналізу часових рядів передбачає, що зміни показника ряду можуть бути використані для визначення цього показника в наступні періоди часу. Часові ряди зазвичай служать для розрахунку чотирьох різних типів змін у показниках: трендових, сезонних, циклічних і випадкових.

Тренд – це зміна, що визначає загальний напрямок розвитку, основну тенденцію часових рядів. Виявлення основної тенденції розвитку (тренда) називається вирівнюванням часового ряду, а методи виявлення основної тенденції – методами вирівнювання [2].

Один із найпростіших прийомів виявлення загальної тенденції розвитку явища – укрупнення інтервалу динамічного ряду. Сенс цього прийому у тому,

що початковий ряд динаміки перетворюється і замінюється іншим, рівні якого відносяться до великих за тривалістю періодів часу.

Виявлення основної тенденції може бути здійснено також методом ковзної середньої. Для визначення ковзної середньої формуються укрупнені інтервали, що складаються з однакового числа рівнів. Кожен наступний інтервал отримуємо поступово пересуваючись від початкового рівня динамічного ряду на одне значення. За сформованими укрупненими даними розраховуємо ковзні середні, які відносяться до середини укрупненого інтервалу.

Вивчення основної тенденції розвитку методом ковзної середньої є емпіричним прийомом попереднього аналізу. Щоб дати кількісну модель змін динамічного ряду, використовується метод аналітичного вирівнювання. І тут фактичні рівні низки замінюються теоретичними, розрахованими за певною кривою, що відбиває загальну тенденцію зміни показників у часі.

Для згладжування часових рядів недоцільно використовувати функції, що містять велику кількість параметрів, тому що отримані таким чином рівняння тренду (особливо при малій кількості спостережень) відобразатимуть випадкові коливання, а не основну тенденцію розвитку явища.

Підбір виду функції, що описує тренд, параметри якої визначаються методом найменших квадратів, проводиться в більшості випадків емпірично шляхом побудови ряду функцій і порівняння їх між собою за величиною середньоквадратичної помилки.

Різниця між фактичними значеннями низки динаміки та її вирівняними значеннями характеризує випадкові коливання (іноді їх називають залишкові коливання чи статистичні перешкоди).

Список літератури:

1. Liubchenko, V., Komleva, N., Zinovatna, S. & Pysarenko, K. "Framework for Systematization of Data Science Methods". Applied Aspects of

Information Technology. Publ. Nauka i Tekhnika. Odessa: Ukraine. 2021; Vol.4
No.1: 80–90. DOI: <https://doi.org/10.15276/aait.01.2021.7>

2. Chris Chatfield, Haipeng Xing. The Analysis of Time Series. An
Introduction with R. New York. ImprintChapman and Hall/CRC, 2019. - 414 p.
[DOI.org/10.1201/9781351259446](https://doi.org/10.1201/9781351259446)

БЛОКЧЕЙН ДЛЯ НАДІЙНОГО ТА ПОЯСНЮВАНОВОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Очкуров Андрій Юрійович

Студент

Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського
"Харківський авіаційний інститут"
м. Харків, Україна

Вступ.

Штучний інтелект (ШІ) є однією з найважливіших інновацій для суспільства, яка має потенціал для покращення якості життя. ШІ має багато переваг, коли мова йде про соціальний, індивідуальний або культурний розвиток. Однак будь-яка помилка як на етапі розробки, так і на етапі роботи системи ШІ може бути катастрофічною, особливо якщо це стосується людських життів. Системи штучного інтелекту слід розробляти та використовувати таким чином, щоб дотримуватись усіх етичних принципів, забезпечуючи таким чином справедливість, запобігання шкоди та зрозумілість. Згідно зі звітом незалежної групи експертів високого рівня зі штучного інтелекту, створеної Європейською комісією, надійний ШІ має бути: законним, етичним та надійним. Ці три атрибути необхідні, але недостатні для досягнення надійного ШІ. Створення надійного та етичного штучного інтелекту вимагає розуміння не лише самої технології, а й наявних суспільних та етичних умов, а також того, як належним чином врахувати та оцінити їх вплив на спосіб розроблення, створення та тестування ШІ, а також в якій спосіб він взаємодіє з людиною. Повинна бути забезпечена простежуваність системи штучного інтелекту, де люди можуть мати повний контроль над своїми власними даними.

Мета роботи.

Метою дослідження є аналіз та розробка застосунку, який запускає обчислювальну модель ШІ, і надає пояснення результатам ШІ. У цьому застосунку потрібно дозволити системі надавати пояснення своїх прогнозів

безпосередньо або через інші незалежні від моделі системи пояснення. Правдоподібне пояснення прогнозу безумовно сприяло б надійності прийнятого рішення. Інтерпретація систем пояснення, включаючи результати рішень, повинна бути перевірена незмінним, захищеним від несанкціонованого доступу та децентралізованим способом, а також у спосіб, який можна відстежувати та відстежувати з високою надійністю та стійкістю.

Матеріали та методи.

Для реалізації було використано мову програмування C# для розроблення серверної частини. Для розроблення штучного інтелекту та пояснень до його рішень було використано кросплатформний фреймворк машинного навчання ML .Net. ML.NET дає можливість додавати машинне навчання до додатків .NET як в режимі онлайн, так і в автономному режимі. Завдяки цій можливості можна робити автоматичні прогнози, використовуючи дані, доступні для програми. Програми машинного навчання використовують шаблони в даних для прогнозування, та не потребують в явному програмуванні.

Центральне місце в ML.NET займає модель машинного навчання. Модель визначає кроки, необхідні для перетворення вхідних даних у передбачення. За допомогою ML.NET ви можна навчати спеціальну модель, вказавши алгоритм, або ви можна імпортувати попередньо навчені моделі TensorFlow і ONNX. це протокол і однорангова мережа для зберігання та обміну даними в розподіленій файльовій системі. IPFS використовує адресацію вмісту для унікальної ідентифікації кожного файлу в глобальному просторі імен, що з'єднує всі комп'ютерні пристрої.

Для зберігання даних було використано систему IPFS. IPFS дозволяє користувачам розміщувати та отримувати вміст подібно до BitTorrent. На відміну від централізованого сервера, IPFS побудована навколо децентралізованої системи користувачів-операторів, які зберігають частину загальних даних, створюючи стійку систему зберігання файлів і обміну ними. Будь-який користувач у мережі може обслуговувати файл за його адресою вмісту, а інші однорангові в мережі можуть знаходити та запитувати цей вміст

у будь-якого вузла, який має його, використовуючи розподілену хеш-таблицю (DHT).

Результати та обговорення.

На рисунку 1 представлена архітектура додатку і структура на основі блокчейна для досягнення зрозумілого та надійного ШІ. Фреймворк використовує блокчейн для запису, керування взаємодією та забезпечення консенсусу щодо прогнозів та результатів ХАІ. Структура також включає децентралізоване зберігання, реєстрацію та служби підтримки репутації..

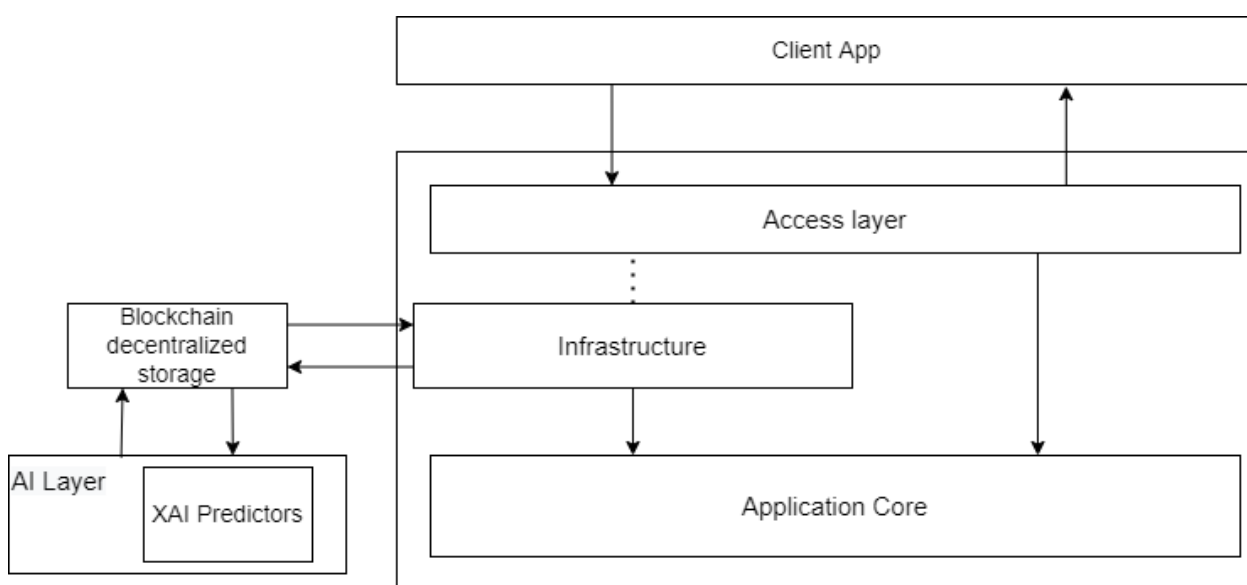

Рис.1. Архітектура рішення

Блокчейн для надійного ШІ. Блокчейн доповнює децентралізовані системи штучного інтелекту, створюючи відкритий і загальнодоступний цифровий реєстр, який розподіляється між агентами штучного інтелекту в однорангових мережах. Це дозволяє агентам ШІ спільно виконувати консенсус і зберігати нові рішення щодо блоків, які можна відстежити і важко змінити. Блокчейн забезпечує прозорість і видимість рішень АІ для всіх агентів, які беруть участь у мережі, тому стає важко змінити або відмовити в прийнятті рішень. Крім того, програмовані платформи блокчейну дозволяють використовувати моделі програмування для децентралізованих додатків АІ, які забезпечують самостійне виконання агентів АІ на основі заздалегідь визначених умов. Блокчейн забезпечує децентралізацію, детермінізм, незмінність, цілісність даних та

стійкість до атак на агентів AI та їхні дані. З іншого боку, системи штучного інтелекту зазвичай організовані навколо централізованих обчислень і інфраструктури зберігання даних, і ці системи повинні обробляти дані, що постійно розвиваються, що призводить до імовірного та нестабільного прийняття рішень. Однак інтеграція блокчейну та звичайних систем штучного інтелекту забезпечує покращену безпеку даних і колективний інтелект завдяки децентралізованим механізмам зберігання даних і рішень на основі консенсусу. Це також забезпечує підвищену довіру та високу ефективність завдяки багатостороннім системам прийняття рішень, які дотримуються різних консенсусних протоколів.

Пояснювальність в ШІ. Пояснювальний AI (XAI) — це ідея, де поведінка системи повинна бути проаналізована, перш ніж інтерпретувати її результати для досягнення надійної системи AI. Тому XAI намагається подолати непередбачуваність, пов'язану з системами динамічного навчання, вводячи попередній аналіз та обґрунтування моделі поведінки систем. Коефіцієнт пояснюваності повинен бути таким, щоб алгоритм ШІ та пов'язане з ним машинне навчання були здатні: створювати більш зрозумілі моделі, зберігаючи при цьому високий рівень ефективності навчання, та дати людям змогу розуміти, належним чином довіряти та ефективно керувати штучним інтелектом. Багато моделей машинного навчання за своєю суттю інтерпретуються, якщо особливості навчання мають передусім зміст (наприклад, поверхня квартири або вік співробітника). Люди можуть зрозуміти причину рішень, прийнятих за допомогою неглибоких дерев рішень і розріджених лінійних моделей, оскільки ці моделі можна легко перевести в правила if-else. Проте найуспішніші моделі навчання сьогодні не піддаються інтерпретації, оскільки вони здебільшого засновані на ансамблях підмоделей голосування, таких як випадкові ліси, або дуже складні, наприклад, розширені дерева та глибокі нейронні мережі. Для вирішення цих випадків пропонується кілька методів інтерпретації. Більшість із цих методів є пост-хоковими (тобто вони розглядають навчену класифікацію або регресійну модель), а деякі є

внутрішніми (тобто їх навчають вирішувати задачу прийняття рішень і водночас надавати пояснення). Деякі методи розглядають глобальні або модульні апроксимації вивченої моделі, тоді як інші надають пояснення в локальному масштабі для окремого передбачення або групи передбачень. Методи інтерпретації також можна розділити на два основних підходи: підходи на основі градієнтів, які є специфічними для нейронних мереж, і більш загальні, модельно-агностичні підходи, засновані на локальних збуреннях і контрфактичних прикладах. Незалежні від моделі методи розглядають моделі машинного навчання як функції чорного ящика. ХАІ також розглядає питання розробки життєздатних критеріїв для оцінки якості пояснень. Незважаючи на те, що звичайним споживачем пояснень є кінцевий користувач, показники точності потрібні, коли важко тримати людину в курсі, щоб оцінити хороші пояснення від поганих. Це особливо важливо, коли одному і тому ж прогнозу дають суперечливі пояснення, яке також відоме як ефект Рашомона. Крім параметрів, пов'язаних із функціональністю, продуктивністю, надійністю та безпекою необхідно заздалегідь визначити ключові показники продуктивності, необхідні для оцінки ефективності системи штучного інтелекту щодо її надійності.

Висновки.

Сучасні нормативні акти все частіше вимагають інтерпретації моделей ШІ та пояснень окремих прогнозів. Це призвело до нової дослідницької області ХАІ. У цій статті запропонована структура на основі блокчейну для створення більш стійкої, надійної системи ХАІ, яка може зменшити упередження та змагальні атаки. Блокчейн у поєднанні з децентралізованим сховищем можна використовувати для досягнення надійного ХАІ. Якщо підсумувати переваги блокчейну для штучного інтелекту в децентралізованій системі, то ця комбінація принесе: більшу безпеку в обміні даними, надійності та пояснювальності до системи. Підвищить обчислювальну ефективність процесів прийняття рішень через децентралізовану інфраструктуру та протоколи консенсусу.

УДК 004.4

**ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ МОДУЛЬ АНАЛІЗУ НАВЧАЛЬНИХ ТА
РОБОЧИХ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ
НАВЧАЛЬНОГО НАВАНТАЖЕННЯ**

Савчук Тамара Олександрівна,
PhD, професор

Шевченко Віктор Петрович ,
Студент

Вінницький національний технічний університет

Ольшанська Ольга Вікторівна,
Асистент

Вінницький національний технічний університет
м. Вінниця, Україна

Анотація

Розроблено структуру інтелектуального модуля аналізу навчальних та робочих навчальних планів для розрахунку навчального навантаження, метою якого є оптимізувати роботу навчального відділу університету шляхом автоматизації звірки робочого навчального плану з еталонним навчальним планом та формування рекомендацій щодо правильності даних.

Ключові слова: інтелектуальний модуль, робочий навчальний план, навчальний план, формування рекомендацій.

Вступ

Для розподілу навантаження заповнюється навчальний, який визначає перелік та обсяг навчальних дисциплін, та робочий навчальний план, що є річним варіантом першого. Робочий навчальний план складається на основі відповідних навчальних планів на кожен рік підготовки за відповідною освітньою програмою з метою планування освітнього процесу й закріплення навчальних дисциплін (освітніх компонентів) за певними кафедрами на наступний навчальний рік [1]. Розрахунок навчального навантаження

проводиться на підставі розроблених робочих навчальних планів з урахуванням контингенту здобувачів вищої освіти (за відповідними освітніми рівнями) певної освітньої програми кожної ліцензованої спеціальності. Цей процес є тривалим, оскільки передбачає порівняння потужної множини характеристик освітніх компонентів, що входять до складу відповідного навчального плану фахової підготовки.

Отже, розробка інтелектуального модуля аналізу документації для розрахунку навчального навантаження сприятиме підвищенню швидкості, точності та об'єктивності навчального навантаження.

Результати дослідження

Алгоритм аналізу навчальних та робочих навчальних планів для розрахунку навчального навантаження включає такі етапи:

1. Обрати навчальний план, на базі якого створений робочий навчальний план.
2. Обрати робочий навчальний план, який потрібно проаналізувати.
3. Дістати інформацію щодо розподілу навантаження за освітніми компонентами по курсу, а саме з полів: іспити, заліки, курсові роботи/проекти, РГЗ, Контрольні роботи, кредити ECTS, всього, разом, лекції, лабораторні заняття, практичні заняття, семінари, СРС а також підсумки по кожному полю, що знаходяться під головною таблицею в робочому навчальному плані.
4. Аналіз назв освітніх компонентів з метою перевірки відповідностей в навчальних планах та робочих навчальних планах .
5. Аналіз числових характеристик розподілу по семестрах.
6. Перевірка поля «кафедра» на відповідність назви за нормативними документами закладу вищої освіти.
7. Формування звіту з рекомендаціями щодо виправлення виявлених розбіжностей між документами.

Схема роботи програмного засобу, що аналізує навчальний та робочий навчальний план за наведеним алгоритмом, показана на рис.1.

Рисунок 1 – Схема роботи програмного засобу аналізу навчальних та робочих навчальних планів

На рисунку 2 зображена структурна схема інтелектуального модулю аналізу навчальних та робочих навчальних планів для розрахунку навчального навантаження.

Рисунок 2 – Структурна схема інтелектуального модуля аналізу навчальних та робочих навчальних планів для розрахунку навчального навантаження

Основою програмного продукту стане платформа .NET 6 компанії Microsoft [2], яка гарантує стабільну роботу додатку на будь-якому комп'ютері не залежно від конфігурації.

Для роботи з таблицями Excel обрана .NET Core бібліотека EPPlus[3], що надає зручний API для зчитування та редагування даних. Ліцензія дозволяє використовувати EPPlus безплатно для особистого проекту та для некомерційних організацій [4].

Інтерфейс користувача буде реалізованим засобами кросплатформенного фреймворка WPF, що надає широкий вибір вже готових елементів інтерфейсу та потужні можливості по їх кастомізації чи створення нових[5].

Як база документів буде використовуватися файлова система операційної системи, роботу з якою реалізує модуль файлового менеджера.

Висновки

Отже, з використанням запропонованого програмного забезпечення користувачі можуть швидко додавати, змінювати та використовувати необхідну

інформацію, що в свою чергу підвищить ефективність роботи при тих самих витратах часу.

Продукт розроблений на сучасній платформі що забезпечує зручність розробки та стабільність. Використаний фреймворк для розробки інтерфейсу користувача, що дозволяє реалізовувати будь-які дизайнерські рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Навчальні та робочі навчальні плани. URL: <https://kpi.ua/regulations-3-2> (Last accessed: 14.05.2022).
2. What's new in .NET 6. URL: <https://docs.microsoft.com/en-us/dotnet/core/whats-new/dotnet-6> (Last accessed: 15.05.2022).
3. EPPlus 5/6 Features. URL: <https://www.epplussoftware.com/en/Developers/Features> (Last accessed: 17.05.2022).
4. EPPlus License. URL: <https://www.epplussoftware.com/en/LicenseOverview/LicenseFAQ> (Last accessed: 17.05.2022).
5. Whatis Windows Presentation Foundation (WPF). URL: <https://docs.microsoft.com/en-us/visualstudio/designers/getting-started-with-wpf> (Last accessed: 18.05.2022).

ПІДХІД ДО АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ТРАНСФЕРУ КРЕДИТІВ ECTS

Савчук Тамара Олександрівна,
PhD, професор кафедри комп'ютерних наук
Сотула Дмитро Юрійович
студент
Вінницький національний технічний університет
м. Вінниця, Україна

Анотація

Запропоновано автоматизувати процес перезарахування результатів навчання, що дозволить більш ефективно аналізувати дані та формувати рекомендації щодо трансферу кредитів ECTS за рахунок підвищення швидкості та використання теорії штучного інтелекту для прийняття об'єктивних управлінських рішень.

Ключові слова: автоматизація процесу, перезарахування результатів навчання, алгоритм трансферу кредитів ECTS, освітня програма, визнання результатів навчання.

Вступ

Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система є системою накопичення та перезарахування (трансферу) кредитів, що орієнтована на особу, яка навчається, основана на принципах прозорості процесів навчання, викладання та оцінювання. Мета системи полягає у сприянні плануванню, реалізації та оцінюванню освітніх програм і мобільності студентів за допомогою визнання навчальних досягнень, кваліфікацій та періодів навчання. Академічні досягнення результатів навчання мають оцінюватися за допомогою процедур, основаних на чітких і прозорих критеріях. Результати навчання стосуються і окремих освітніх компонентів, і програми загалом [1].

Перезарахування (трансфер) кредитів є процесом одержання кредитів, присвоєних в одному формальному контексті (освітня програма, вищий навчальний заклад) та визнаних в іншому формальному контексті з метою отримання кваліфікації. Кредити, присвоєні студентам у межах однієї освітньої програми певного закладу, можна перевести для накопичування в іншій програмі, запропонованій тим самим або іншим закладом. Трансфер кредитів є ключем для успішності академічної мобільності. Вищі навчальні заклади, факультети, департаменти можуть укладати угоди, які гарантують автоматичне визнання і перезарахування (трансфер) кредитів. Заклади вищої освіти, що застосовують ECTS як кредитну систему, потребуватимуть інституційної рамки, яка корелює з національною та міжнародними рамками. Інституційна рамка відобразатиме, як саме кредити ECTS мають бути використані, зазвичай зазначаючи мінімальну величину кредиту для освітнього компонента, щоб полегшити між/мультидисциплінарні програми (які будуть створені об'єднанням освітніх компонентів з різних дисциплін) [2].

Дослідження, показало, що лише 23% організацій широко використовували автоматизацію (організації з високою автоматизацією), тоді як 77% організацій використовували автоматизацію помірно, незначно або не використовували взагалі. Вони виявили, що організації, які широко використовують автоматизацію, мають наступні переваги:

1. Заміна людської праці при виконанні монотонної роботи.
2. Заміна людини там, де потрібно важка фізична праця.
3. Робота на граничних для людини можливості.
4. Скорочення часу на будь-яку операцію або обробку.
5. Звільнення людини для інших справ.

Отже, метою дослідження є автоматизація процесу трансферу кредитів ECTS, що дозволить прискорити аналіз даних про результати навчання студентів з метою прийняття коректних неупереджених управлінських рішень [3].

Основна частина

Загальний алгоритм трансферу кредитів ECTS та розробки рекомендацій щодо визнання результатів навчання та видачі відповідних освітніх документів включає такі кроки [4]:

1. Порівняння навчальних планів фахової підготовки за спорідненими спеціальностями ЗВО-партнерів з урахуванням освітнього рівня.
2. Порівняння компетентностей, вмінь, навичок та кваліфікацій, що набуваються при фаховому навчанні за спорідненими спеціальностями у ЗВО-партнерах з урахуванням освітнього рівня.
3. Розробка індивідуальних планів навчання за програмою академічної мобільності.
4. Аналіз результатів навчання у ЗВО-партнері.
5. Трансфер кредитів дисциплін ЗВО-партнерів.
6. Розробка рекомендацій щодо визнання результатів навчання та видачі відповідних освітніх документів.

Для реалізації означеного алгоритму, програмне забезпечення для трансферу кредитів ECTS повинно містити модуль, що аналізує дані про результати навчання студента в різних закладах вищої освіти та формує рекомендації щодо трансферу присвоєних кредитів ECTS

На рис. 1 зображено схему алгоритму трансферу кредитів ECTS.

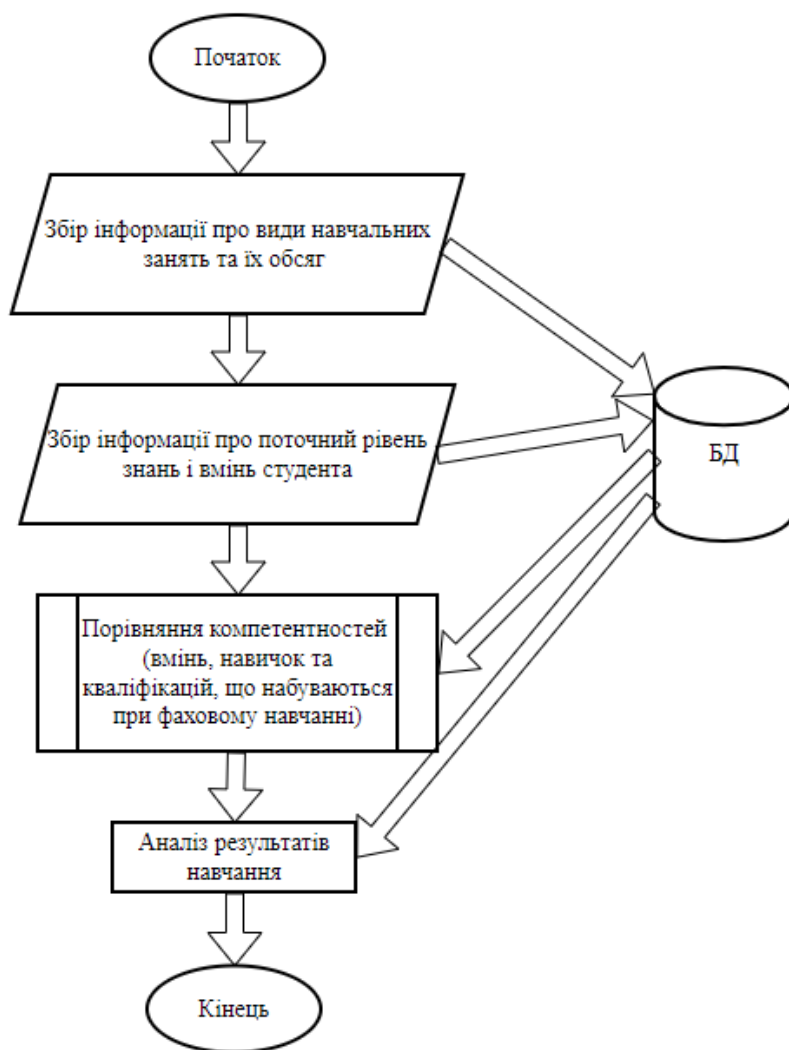

Рис. 1 – Схема алгоритму трансферу кредитів ECTS

Висновки

Отже, автоматизація процесу перезарахування результатів навчання дозволить більш ефективно аналізувати дані та формувати рекомендації щодо трансферу кредитів ECTS за рахунок підвищення швидкості та використання теорії штучного інтелекту для прийняття об'єктивних управлінських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. European Credit Transfer and Accumulation System [Електронний ресурс] – Режим доступу: (ECTS) <https://education.ec.europa.eu/>
2. ЄВРОПЕЙСЬКА КРЕДИТНА ТРАНСФЕРНО-НАКОПИЧУВАЛЬНА СИСТЕМА [Електронний ресурс] – Режим доступу: [www. https://kpi.ua/files/ECTS.pdf](http://www.kpi.ua/files/ECTS.pdf)

3. The Importance of Automation [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.newgenapps.com/uk/blogs/intelligent-process-automation-benefits-challenges-and-applications/>

4. Т.О.Савчук, Сучасні освітні програми закладів вищої освіти: академічна система накопичення та трансферу кредитів ECTS.//XL регіональна науково-технічна конференція професорсько-викладацького складу співробітників та студентів університету.

ВИКОРИСТАННЯ ПАРАМЕТРИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРИ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ

Седлецька Олена Володимирівна
старший викладач кафедри туристичного
та готельно - ресторанного бізнесу,
Вищий навчальний приватний заклад
«Дніпровський гуманітарний університет»
м. Дніпро, Україна

Вступ/Introductions Широке впровадження комп'ютерних технологій у виробництво передбачає підготовку кваліфікованих фахівців, здатних використовувати сучасні системи автоматизованого проектування об'єктів готельно-ресторанного господарства. Тепер у такій практиці все частіше використовуються не циркуль та лінійка, а комп'ютер, спеціалізовані програми, графобудівники. Втратило актуальність та використання аксонометрії (наочного проектування на деяку площину). Створення об'ємних моделей за допомогою спеціальних програм - куди легший і зручний спосіб побачити просторову фігуру. Тривимірне моделювання стало активно розвиватися з початку 1990-х років. На жаль, ще багато викладачів, особливо старшого покоління, недооцінюють можливості віртуальної моделі в розробці нового виробу і сприймають цей процес як гру, дитячу розвагу. Однак плоске проектування є неприродним для людини і вимагає досить складної підготовки. Ми живемо в оточенні тривимірних об'єктів і мислимо у тривимірному просторі. Нам легше сприймати віртуальну об'ємну модель, ніж при прочитанні плоского креслення уявляти тривимірне тіло.

Розв'язання задачі параметризації під силу практично лише комп'ютеру. Але нині не настільки широко застосовуються параметричні можливості графічних систем у зв'язку з об'єктивними і суб'єктивними причинами. По-перше, викладачі середньої вікової категорії з достатнім досвідом роботи не мають вміння виконувати креслення на комп'ютері. З іншого боку, нинішні

випускники щодо комп'ютерної графіки у вищих навчальних закладах не мають достатньо часу та знань для освоєння аспектів параметризації.

У разі параметричного моделювання майбутнього проекту готельно-ресторанного комплексу створюється математична модель об'єктів з параметрами, при зміні яких відбуваються зміни конфігурації ландшафту та взаємні переміщення деталей у даному проєкті. Причому можна накладати обмеження (зв'язку) на об'єкти вже накресленого раніше зображення вузла або деталі, причому в будь-якому порядку, не дотримуючись будь-якої жорсткої послідовності. В цьому випадку можлива довільна зміна моделі, що не призводить до необхідності повторних побудов від початку роботи. Простіше кажучи, завдяки параметричним технологіям є можливість обробляти великі обсяги даних та результати довгих досліджень, і саме на цій основі визначати форму майбутніх готельно - ресторанних комплексів. Більше того, отримані об'єкти з'являються настільки складними, що створити їх традиційними способами було б неможливо.

У точних науках «*параметрія*» - це термін, що вживається у парі з моделлю, поверхнею та ін. Параметрична крива, визначена параметричним рівнянням чи вписана у графік координат, - це красива хвиляста лінія, що для митців вимальовуються у неймовірно красиві графічні композиції. Джерелом натхнення митців завжди була природа, а інструментом для її аналізу стали комп'ютери. З 1980-х стрімкий комп'ютерний прогрес у Америці та Європі зумовив нову хвилю ширшого ознайомлення компетентних користувачів з графіками математичних моделей, а, зокрема, і параметричних графіків. Завдяки програмному забезпеченню дизайнери та архітектори змогли прораховувати складні завдання поєднання конструкції та естетики. Коли саме з'явилися перші порівняння математичних моделей та мистецтва, можна припустити, що ще за Піфагора. Однією з першочергових завдань у моделюванні є створення концептуального дизайну майбутнього проєкту та первісне ув'язування всіх його елементів конструкції. Щоб полегшити роботу було знайдено дуже цінний інструмент – це параметризацію, він дозволяє за

короткий час «програти» різні конструктивні варіанти проектів готельно - ресторанного господарства та уникнути принципових помилок при їх створенні.

Параметричний дизайн - це форма, що є знахідкою однієї зі стратегій, які реалізують рішення на системі рівнянь. В основі параметричного дизайну лежить поєднання комп'ютерних інструментів та бажання дизайнерів йти на межі змінних даних і форми у проектуванні та втіленні. Явище параметричного дизайну є новітнім і ґрунтується на оптимізації певних проектних цілей з набором конструктивних обмежень форми. Своїми витокami воно сягає кінця ХІХ ст. Першим прототипом параметричного дизайну вважають проект-макет Антоніо Гауді для собору Святого Сімейства (рис. 1)..

Рис. 1 – Храм спокути Святого Сімейства у м. Барселона.

Де наочно видно, що параметричний дизайн є невід'ємною частиною архітектури і дизайну, це також підтверджують своїми роботами трійка провідних світових архітекторів параметричного дизайну такі як Грег Лінн, Массіміліано Фукасас та Заха Хадід. Група вчених, які досліджували параметричну архітектуру, визначили, що параметричні вирішення моделювання форми можна поділити на два основні типи. Перший - це вирішення на основі системи математичних рівнянь в одній моделі від відомих

до невідомих потоків даних. Другий - це обмежені системи, які вирішують нескінченні безперервні обмеження форми .

Яскравим прикладом параметричної архітектури є робота над створенням концепції готельно-дозвільного центру на Дніпрі (рис. 2) під Києвом,

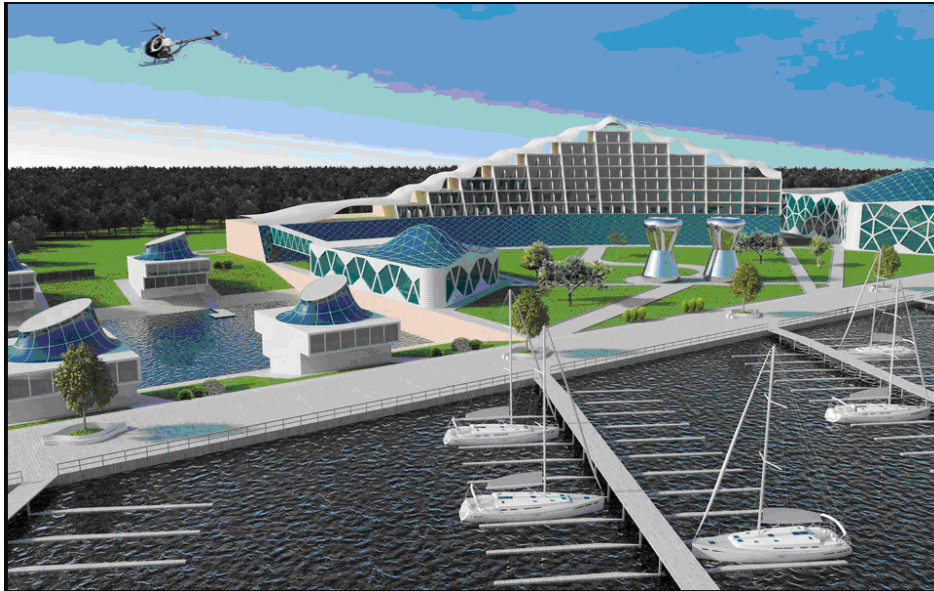

Рис. 2 - Готельно-дозвільного центру на Дніпрі

основними будівлями котрого є п'ятизірковий готель з ресторанами та спа, аквапарк, яхт-клуб з нічним клубом і ряд бунгало. Ділянка проектування комплексу розташована поблизу села Трипілля Обухівського району Київської області. Автором якої є Дмитро Аранчій (студія Architects) параметрична архітектура цієї роботи полягає у взаємозв'язку усіх елементів параметризованої моделі комплексу.

Мета роботи/Aim. На сучасному етапі студенти вищих навчальних закладів повинні мати здатність самостійно розвивати необхідні навички і підходити до застосування параметричних можливостей при створенні проектів майбутніх готельно - ресторанних комплексів і так само враховувати їх при роботі з креслярською документацією зважено, оцінюючи міру реальної необхідності повної параметризації того або іншого креслення, тому метою цієї роботи є впровадження параметричного моделювання в учбовий процес, при освоєнні якого студенти зможуть виконувати усі графічні завдання, по створенню проектів готельно - ресторанних комплексів користуючись у повною

мірою таким поняттям як параметризація, що являється застосовний елементом вимогам ВІМ технології.

Матеріали і методи/Materials and methods. Для отримання знань по параметричному моделюванню прекрасно підходять можливості графічних середовищ AutoCAD, що дозволяє управляти геометрією об'єктів за допомогою встановлення між ними геометричних і розмірних залежностей. У AutoCAD передбачена двовимірна параметризація, що дозволяє управляти побудовами на площині. Розглянемо її на прикладі параметризації еліпса, бо він може бути однозначно заданий своїми п'ятьма параметрами. Параметрами можуть бути точки, через які проходить еліпс, або дотичні до еліпса, які можуть бути задані у будь-якому поєднанні. Наприклад, можна побудувати еліпс по трьох точках і двом дотичними, по п'яти дотичних і так далі. Нехай при побудові еліпса знайдені його п'ять точок тоді алгоритм побудови еліпса наступний:

1. Відкриваємо новий файл у графічному пакеті AUTOCAD, далі створюємо новий шар для побудови еліпса та переходимо у нього. За допомогою команди *Диалтточ* □ налаштовуємо параметри маркерів точок, призначивши їм тип маркера «хрестик».

2. Із застосуванням об'єктної прив'язки, на новому шарі, треба поставити п'ять маркерів, т. е точок для створювання еліпса (рис. 3, а). Якщо створюється дуга еліпса, то маркери слід поставити і на кінцеві точки дуги.

3. Зафіксуємо маркери точок (рис. 3, а), для цього заходимо меню *Параметризація* → *Геометричні залежності* → *Фіксація*.

4. Далі викликаємо команду *Гофикс* → вказуємо маркер точки - поруч з нею виник знак фіксації – «замок». Так само виконуємо фіксацію усіх п'яти точок, по яких будуємо еліпс.

5. Далі будуємо попередній еліпс e^* , який належить поєднати із заданими точками. Цей еліпс може бути довільним, але рекомендуємо побудувати його з одного боку від маркерів точок, наприклад, усередині. Якщо будуємо дугу еліпса, то попередній еліпс слід розірвати або обрізувати допоміжним відрізком з боку розриву дуги.

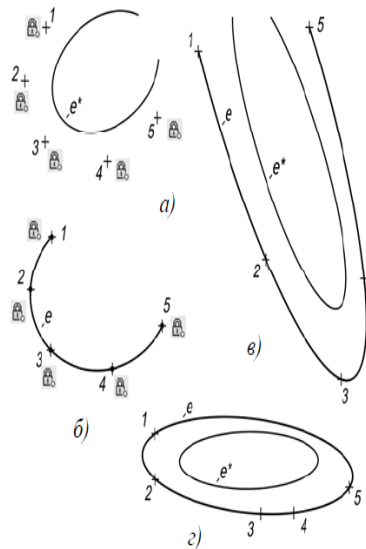

Рис. 3. Еліпс по п'яти точках:

а - фіксація точок і попередній еліпс;

б - еліпс після поєднання з точками; в, г - варіанти побудов

6. Далі викликаємо команду *Еліпс* → будуємо дугу попереднього еліпса e^* (рис. 3, а). Застосовуємо параметризацію і поєднуємо еліпс e^* з маркерами точок. Для поєднання кінцевих точок, наприклад, точки 1: визиваємо команду *Госовмещение* → вказуємо попередній еліпс e^* , поблизу його кінцевої точки, розташованої з боку точки 1, в кінцевій точці еліпса виник маркер, що підтверджує вибір цієї точки. Вказуємо маркер точки 1- еліпс перемістився і став поєднаним з маркером точки 1, в місці поєднання виник знак поєднання «квадратик». Повторюємо поєднання еліпса в точці 5. З іншими точками поєднання виконуємо із застосуванням опції *Об'єкт*.

7. Для поєднання в точці 2: викликаємо команду *Госовмещение* → вказуємо на еліпс → опція *Об'єкт* → вказуємо на маркер точки 2 - еліпс поєднався з вказаним маркером і виник «квадратик». По такому ж алгоритму суміщаємо еліпс як об'єкт в точках, що залишилися, 3, 4. У результаті еліпс поєднаний з п'ятьма точками, знайденими при побудові перспективи (рис. 4, б).

8. Зітремо маркери точок. Разом з ними віддаляються знаки фіксації і поєднання. Далі перенесемо побудований еліпс на шар перспективних побудов. Так само побудована дуга еліпса (рис. 3, в). Для побудови повного еліпса (рис.

3, г) слід поєднати попередній еліпс e^* з маркерами точок 1-5, кожного разу застосовуючи опцію *Об'єкт*. Таким чином модулюється об'єкт еліпс за допомогою меню *Параметризація*.

Відмінність параметричної моделі від звичайної моделі полягає в тому, що в ній передбачені взаємозв'язки між об'єктами. Частина взаємозв'язків формується автоматично при введенні (збіги точок, положення точки на якійсь геометричній кривій, симетрія, торкання паралельність, перпендикулярність). Додаткові взаємозв'язки і обмеження можна призначити об'єктам креслення у будь-який момент роботи над документом.

Результати та обговорення/Results and discussion. Застосування параметризації дозволяє значно понизити трудомісткість моделювання, а також вирішувати різні завдання, що пов'язані з геометричною моделлю виробу і зводяться до системи рівнянь алгебри. Проте не слід чекати, що при накладенні зв'язків і обмежень автоматично виникатимуть параметричні рівняння. Таких обмежень, що автоматично накладаються, належать прив'язки, паралельність, перпендикулярність, торкання, симетрія, визначення базових кривих для об'єктів оформлення. Проте слід обов'язково враховувати, що збіги точок об'єктів параметризуються через виконані при вказівці цих точок прив'язки. При цьому не має значення, яка прив'язка діяла - глобальна або локальна. Точка, вказана просто «недалеко від іншої точки», без виконання прив'язки, параметризуватися не буде. Під словом «точка» тут розуміється не точка - геометричний об'єкт, а будь-яка характерна точка об'єкту, що задається, при його побудові. Збіг точок параметризуються і при перетяганні характерних точок об'єктів. Якщо виконується моделювання нового проекту, необхідно оцінити, чи буде вона застосовуватися в майбутньому як прототип. Якщо ні, тоді параметризація цього проекту може не виконуватися, оскільки відпадає необхідність в подальшій швидкій модифікації. Якщо ж новий проект часто використовуватиметься як стандартний прототип, параметризація його має сенс. Одно з дуже корисних застосувань параметризації - створення бібліотек стандартних елементів. Має сенс параметризувати проекти майбутніх готельно

- ресторанних комплексів, при модифікаціях яких змінюються тільки розміри і не міняється топологія зображення. Таким чином, одного разу створена параметрична модель такого проекту може бути швидко перебудована простою зміною значень розмірів.

Висновки/Conclusions. У результаті - володіння інформацією про можливості графічних систем дозволить студентам як майбутнім фахівцям вести більше усвідомлений діалог при створенні дизайну та проекту готельно-ресторанних комплексів з впровадженні комп'ютерних технологій. Проте не слід забувати і про зворотну сторону медалі : у даному випадку вона може проявитися у збільшенні ймовірних ризиків недосконалості проектних рішень, оскільки параметричний метод потребує виконання тихий чи інших розрахунків, проведення досконалого аналізу різних варіантів, наявності у студента більш глибокого рівня фундаментальних знань та комплексного врахування взаємного впливу багатьох технічних факторів

Все це потрібно враховувати при навчанні та підготовці спеціалістів, які будуть мати справу з параметричним методом. Враховуючи, що усталено параметризація вимог до споруд відбувається на національному рівні, для України найбільш цікавим та застосованим може стати досвід Великобританії, система технічного регулювання якої є схожою до української, та Нової Зеландії - країни з прогресивною системою впровадження інвестицій за оцінкою Doing Business.

Ефективне застосування методу в Україні вимагає постійного розвитку інтелектуального потенціалу галузі, утворення наукових шкіл, розроблення методологічної основи з параметричного нормування, співпраці з міжнародними організаціями, зокрема такими, як СІВ та ІСС.

У цій статті була проілюстрована спроба впровадження переважно нових підходів для моделювання за допомогою зміни параметрів майбутніх об'єктів готельно - ресторанних комплексів, щоб у подальшому була змога ці методи та знання використовувати у навчальному процесі студентів.

СПОСОБИ ЗБЕРІГАННЯ ДЕРЕВ У РЕЛЯЦІЙНИХ БАЗАХ ДАНИХ

Цюцюра Микола Ігорович,
д.т.н., доцент, професор кафедри ІТ

Єрукаєв Андрій Віталійович,

к.т.н., доцент кафедри ІТ

Воленко Тетяна Олександрівна,

Дем'янов Нікіта Олександрович

студенти

Київський національний університет будівництва та архітектури
м. Київ, Україна

Введення. Деревоподібні структури даних є одним із способів уявлення ієрархічної структури та зустрічаються у багатьох предметних областях. Ця стаття на простому прикладі розглядає чотири найбільш популярні способи представлення дерев у реляційній базі даних.

Ціль роботи. Розглянути 4 способи зберігання деревоподібної структури у реляційній базі даних. Проаналізувати кожен з них та надати характеристику.

Матеріали та методи. Подання та зберігання даних у вигляді дерева – завдання, що часто зустрічається в розробці програмного забезпечення:

- XML/Markup синтаксичні аналізатори, наприклад Apache Xerces та Xalan XSLT, використовують дерева;
- в основі формату PDF лежить дерево: кореневий вузол (root node) -> вузол каталогу (catalog node) -> вузли сторінок (page nodes) -> вузли дочірніх сторінок (child page nodes). Зазвичай формат PDF у пам'яті є як збалансоване дерево;
- багато наукових та ігрових програм застосовують дерева рішень, можливих варіантів, наборів поведінки гравців. Наприклад, шахові програми будують величезні дерева можливих рішень, бібліотека візуалізації Flare (<http://flare.prefuse.org/>) широко використовує кістякові дерева, за допомогою дерев рішень брокери визначають чи брати участь у торгу.

Результати та обговорення. Деревоподібні структури даних є одним із способів представлення ієрархічної структури та зустрічаються у багатьох предметних областях:

- двійкове дерево в інформатиці,
- філогенетичне дерево в біології,
- фінансова піраміда у бізнесі,
- структура декомпозиції робіт в управлінні проектами;
- за допомогою дерев моделюють багаторівневі зв'язки виду "головний - підлеглий", "предок - нащадок", "ціле - частина", "загальне - приватне".

Розглянемо чотири найбільш популярні способи зберігання дерев у реляційній базі даних. Як приклад візьмемо каталог будівельних матеріалів (рис. 1).

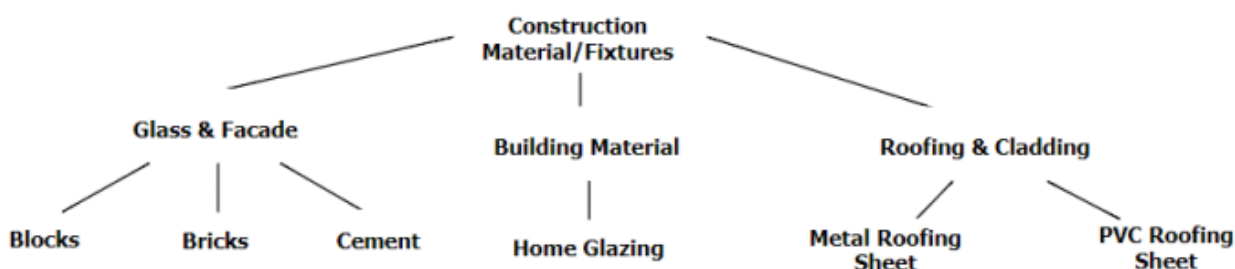

Рис.1. Каталог будівельних матеріалів

1. Список суміжності

Теоретично графів списки суміжності - одне із способів представлення графа, у якому кожної вершини зберігається список суміжних із нею вершин. У випадку дерева, якщо розглядати всі ребра як спрямовані від дочірніх вершин до батьківських, такі списки вироджуються в єдине значення, яке можна зберігати разом із вершиною. Цей спосіб зберігання є найчастішим і інтуїтивно зрозумілим: таблиця посилається сама на себе (рис. 2). Кореневі вузли записуються з порожнім посиланням на предка (NULL).

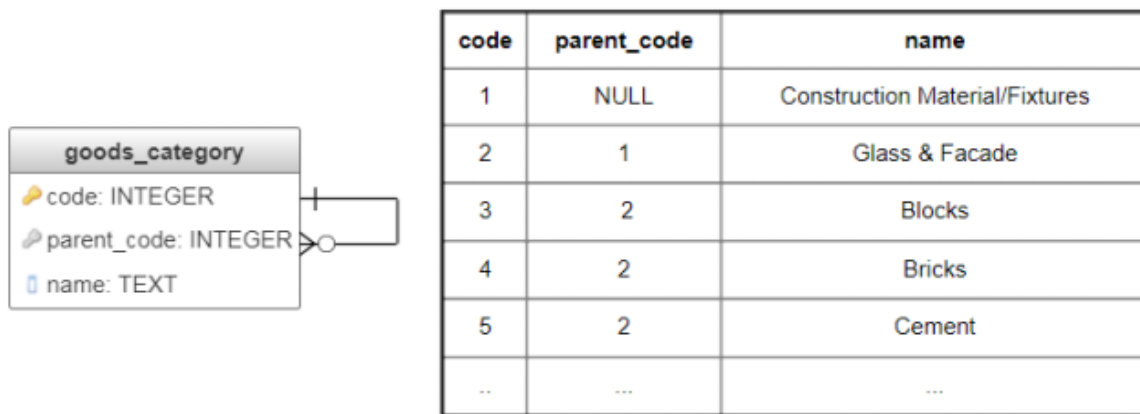

Рис.2. Використання списку суміжностей

У цьому способі виконання найбільш популярних вибірок даних потрібна підтримка рекурсивних запитів. PostgreSQL підтримує такий вид запитів, якщо СУБД їх не підтримує, то вибірки доведеться будувати за допомогою тимчасових таблиць і процедур, що зберігаються. Розглянемо приклади запитів.

Перевагами цього методу є:

- інтуїтивне представлення даних (пари значень code, parent_code однозначно відповідають ребрам дерева);
- при використанні списку суміжності немає надмірності зберігання, не потрібна додаткова підтримка цілісності, крім посилальної (і, за необхідності, запобігання виникненню циклів);
- рівень вкладеності дерева не обмежений;
- швидкі та прості операції вставки, переміщення та видалення вузлів дерева, оскільки вони не вимагають змін інших вузлів дерева.

До недоліків можна віднести:

- необхідність використовувати рекурсію для вибірки всіх нащадків чи предків вузла, визначення його рівня та кількості нащадків;
- даний спосіб зберігання вимагає підтримки специфічних функцій СУБД і може бути реалізований ефективно у разі, якщо СУБД такі функції не підтримує.

У випадках, коли використання рекурсії неможливе або непродуктивне, частина переваг списку суміжності може бути досягнута за допомогою однорівневої таблиці (flat table).

2. Підмножини

Також closure table (таблиця зв'язків) або bridge table (сполучна таблиця).

У цьому способі зберігання дерево у вигляді вкладених підмножин, кореневий вузол містить у собі всі підмножини першого рівня, які в свою чергу включають підмножини другого рівня, і так далі (рис. 3).

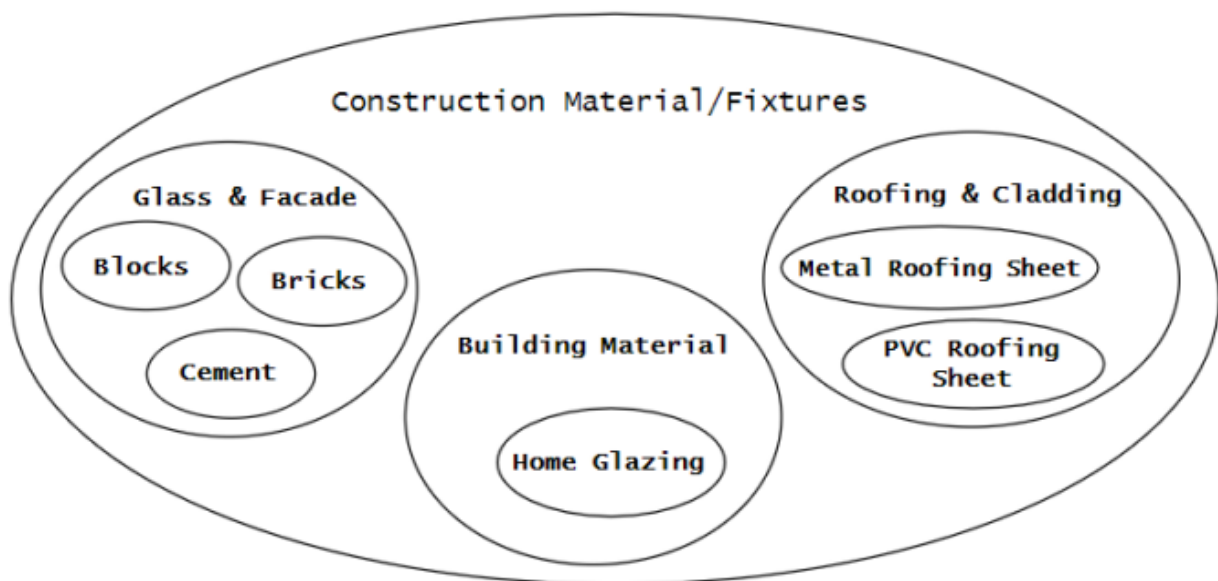

Рис.3. Представлення дерева у вигляді вкладених підмножинах

Для зберігання дерева таким способом знадобляться дві таблиці: в одну таблицю записуються всі підмножини (таблиця goods_category, рис. 4), в другу - список входжень кожної підмножини до інших, а також їх рівні (таблиця subset, рис. 4).

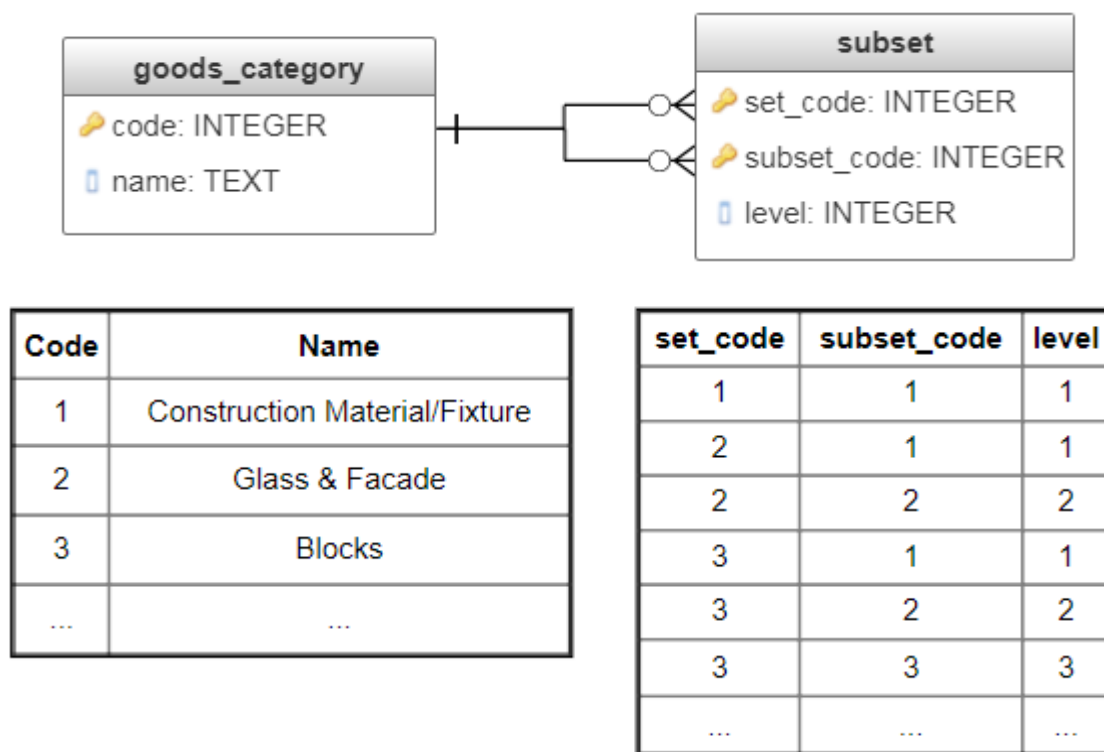

Рис.4. Використання підмножини

Головна перевага методу підмножин – швидкі, прості, не рекурсивні операції з деревом: вибірка піддерева, всіх предків вузла, визначення кількості нащадків вузла та його рівня.

До недоліків відносяться:

- щодо неінтуїтивне представлення даних (сприйняття ускладнюється через наявність надлишкових зв'язків між непрямыми нащадками);
- надмірність зберігання;
- використання тригерів для підтримки цілісності даних;
- операції переміщення та вставки вузлів у методі підмножин складніше, ніж при використанні таблиці суміжності. Для вставки нового вузла доведеться додати нові записи для всіх його дочірніх вузлів, а при переміщенні вузла доведеться оновити записи у його предків та нащадків.

3. Вкладені множини (Nested sets)

Ідея цього методу полягає у зберіганні маршруту обходу дерева у префіксному порядку. У цьому випадку спочатку відвідується корінь дерева, потім вузли лівого піддерева у префіксному порядку, після – вузли правого

піддерева також у префіксному порядку. Порядок обходу зберігається у двох додаткових полях `left_key` та `right_key`. У полі `left_key` записується порядковий номер при вході в піддерево, а `right_key` порядковий номер при виході з піддерева (рис 5). Таким чином, номери нащадків завжди розташовуються в інтервалі між відповідними номерами предка, незалежно від рівня відносно один одного. Використовуючи цю властивість при складанні типових запитів до дерева, можна легко обійтися без рекурсії.

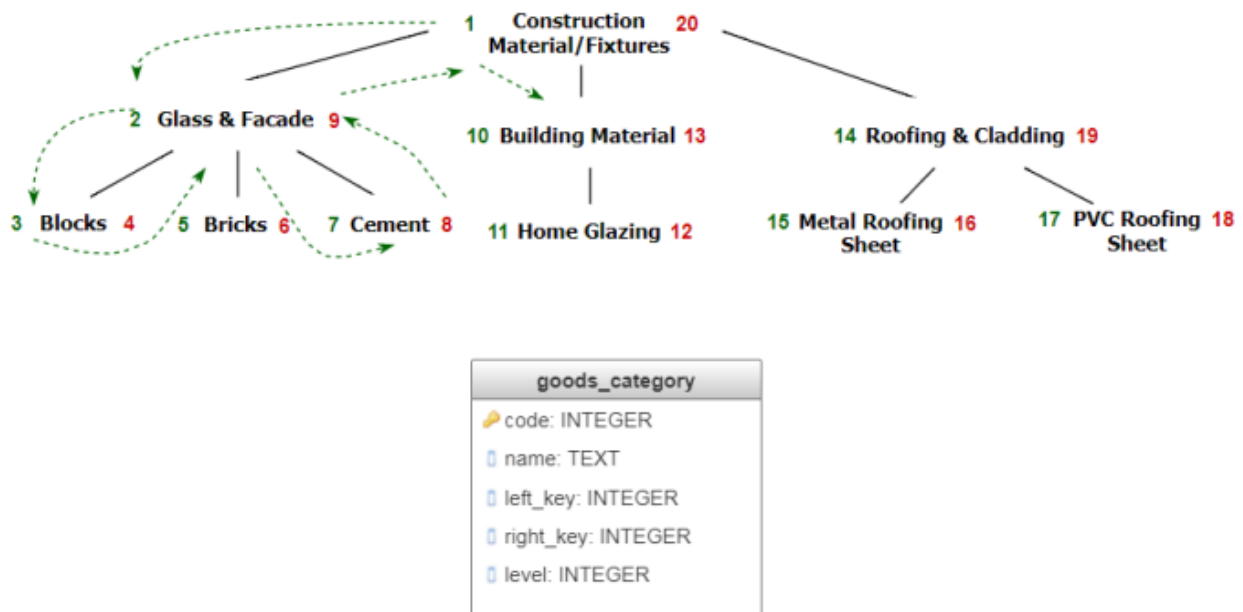

Рис.5. Використання вкладених множин

Позитивними сторонами методу вкладених множин можна назвати швидкі та прості операції вибірки всіх нащадків, предків вузла, їх кількості та рівня без використання рекурсії.

Основна складність цього способу – необхідність перевизначення порядку обходу при додаванні нового або переміщенні існуючого вузла. Так, якщо додати новий елемент у найнижчий рівень, то доведеться оновити поля `left_key` та `right_key` у всіх вузлів, які знаходяться “правіше” та ”вище”, що фактично означає перерахунок всього маршруту по дереву. Можна скоротити кількість оновлень маршруту обходу, якщо нумерувати `left_key` та `right_key` з деяким інтервалом, наприклад, замість “1” та “20” “10 000” та “200 000”

відповідно. Це дозволить вставити новий вузол без повної перенумерації всіх наступних. Аналогічним чином можна використовувати як `left_key` та `right_key` дробові числа.

Висновки. Автори розглянули три популярні способи зберігання деревоподібної структури в реляційній базі даних. Кожен спосіб має як свої переваги, так і недоліки.

З трьох методів тільки у списку суміжності немає надмірності, немає необхідності додаткової підтримки цілісності (крім посилальної); вставка та переміщення вузлів дерева не торкаються інших записів у таблиці. Проте більшість типових запитів для списку суміжності використовують рекурсію.

Для інших розглянутих способів рекурсія у запитах не потрібна, але вставка і переміщення вузлів неможливо знайти виконані без оновлення інших, що з ними, вузлів. Для способів зберігання за допомогою матеріалізованих шляхів і вкладених множин можна застосувати оптимізацію, хоча вона не прибирає всіх обмежень цих методів.

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ТА ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ПОБУДОВИ ІОТ DATA PIPELINE ДЛЯ АНАЛІТИКИ У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ

Щеглов Владислав Романович

Студент

Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського

"Харківський авіаційний інститут"

м. Харків, Україна

Вступ.

За останні 20 років ми бачимо стрімке зростання кількості підключених до інтернету пристроїв, які виконують відносно невеликі функції, проте у купі можуть складати великі системи для покращення якості життя у домі, оптимізації та моніторингу виробництва і т.д. Вже зараз ємність ринку IoT за 2020 рік склала 308 млрд\$ і через стрімкий ріст останніх років очікується що у 2028 році ринок складатиме 1.8 трлн \$. А кількість підключених пристроїв оцінюється по різних даним від 12 до 50 млрд штук у середньому.

Один із найбільш важливих сценаріїв використання IoT - це моніторинг та аналітика: на виробництві, ключових параметрів бізнесу, використання ресурсів вдома тощо. Це одна із базових потреб для контролю будь-яких процесів, проте, як правило, аналітика йде разом із великою кількістю різномірних даних, які необхідно обробляти, структурувати і зберігати, а також відображати у зрозумілому форматі для аналізу.

Особлива цінність моніторингу та аналітики у реальному часі полягає у тому, що цінність з даних отримується практично одразу після моменту створення цих самих даних. Це дозволяє одразу приймати оперативні та актуальні рішення віддалено - це може бути й наказ керівництва про зміну процесів у виробництві після отримання даних про статус пристроїв, або рішення людини швидко повернутися додому після того, як прийшло повідомлення про аномально високий рівень газу у повітрі на кухні. Тобто можливо як виконувати класичний аналіз даних через таблиці та графіки, або

можна створити machine learning модель на базі історичних даних, що допоможе у моніторингу і буде робити, наприклад, виявлення аномалій у вимірах датчиків.

Складність полягає у тому, що аналіз за великих проміжків часу або тренування machine learning моделей потребує великої кількості історичних даних, які повинні бути оброблені та збережені. Таким чином необхідно забезпечити і можливість для обробки, збереження інтенсивних вимірів даних, і обробку для моніторингу та аналітики у реальному часі.

Мета роботи.

Метою є дослідження та аналіз існуючих методів по побудові iot data pipeline для аналітики iot даних. Необхідно обґрунтувати які методи краще підходять тільки для аналітики у реальному часі, та для ситуацій, коли необхідно забезпечити аналітику у реальному часі і на історичних даних одночасно.

Матеріали та методи.

На сьогоднішній день такі складні системи, як правило, будуються у хмарному середовищі і використовуються інструменти для обробки великих даних. Важлива не стільки сама хмара, скільки інструменти, що полегшують побудову iot data pipeline. Хмарні поставники такі як AWS, GCP та Azure надають увесь необхідний набір сервісів для побудови сучасних гнучких та здатних до масштабування data pipeline. Проте також можливо створити data pipeline за допомогою існуючих незалежних інструментів.

В якості методів побудови обробки буде розглянуто та порівняно 2 принципи - потокова (streaming) та пакетна (batching) обробки.

Результати та обговорення.

Розглянемо структуру iot data pipeline (рис. 1) та інструменти для реалізації кожного з етапів (табл. 1). Кожна IoT data pipeline система повинна виконувати поглинання даних, забезпечивши їх збереження до обробки, далі сама обробка (фільтрація, збагачення, підготовка формату до збереження),

збереження у сховищі для ефективної аналітики та тренування machine learning моделей, а також саме використання - веб додаток, аналітика, передбачення.

Рис.1. Структура iot data pipeline

Таблиця 1

Інструменти для побудови iot data pipeline

Етап iot data pipeline	Інструменти хмарних сервісів	Інші інструменти	Опис
поглинання (ingest)	1. IoT Core + Pub/Sub (GCP) 2. AWS IoT + Kinesis Stream (AWS) 3. IoT Hub + Event Hub (Azure)	Kafka, RabbitMq, ActiveMQ - як черга повідомлень (message queue)	Аутентифікація IoT пристроїв, MQTT комунікація та тимчасове зберігання даних для подальшої обробки
обробка (process)	1. Dataflow (GCP) 2. Kinesis Analytics (AWS) 3. Synapse (Azure)	Spark, Apache Flink	Обробка даних: трансформація, агрегація, фільтрація та підготовка до збереження
збереження (save)	1. BigQuery, BigTable (GCP) 2. Redshift, DynamoDB (AWS) 3. Azure SQL, CosmosDB (Azure)	Hadoop	Збереження даних у форматі і сховищі зручному для аналітики
презентація (presentation)	1. DataLab, DataStudio (GCP) 2. QuickSight (AWS) 3. Power BI (Azure),	Tableau, Power BI, Grafana, Apache Superset	Інструменти для візуалізації, аналітики та створення machine learning моделей

Побудувати *iot data pipeline* можна за допомогою будь-якого одного із наведених варіантів. Проте для аналітики та машинного навчання, платформа GCP має більш потужний арсенал й крім платформи для тренування (Colab), надає ще 3 інструменти для аналітики (DataStudio, DataLab, BigQuery Analytics), а також повноцінний сервіс (VertexAI) із підтримкою повного циклу задач *data scientist*: площадка для експериментування, CI/CD та управління версіями *machine learning* моделей.

Тепер, коли звісна базова структура, обрані інструменти та хмарний сервіс для побудови *iot data pipeline*, необхідно тільки обрати метод обробки даних.

В залежності від задач, існує 2 методи обробки даних у *data pipeline* - це потокова та пакетна обробка, а також їх комбінації. Порівняємо їх (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняння методів обробки даних у *iot data pipeline*

Характеристика	Пакетна обробка (batching)	Потокова обробка (streaming)
Чутливість до часу	Виконується один раз за певний період	Безперервна обробка, майже у реальному часі
Затратність ресурсів	Менш велика через періодичну обробку великої пачки даних на декількох машинах	Більша через постійну інтенсивну роботу із невеликими повідомленнями
Розмір даних	Великий пакет даних	Безперервний потік невеликих порцій даних
Знання про обмеженість даних	Обсяг даних відомий	Невідомий обсяг даних, якщо брати потік в цілому
Аналіз та реакції	Створення складних аналітичних звітів, важкі обчислення	Прості обчислення, проста аналітика у реальному часі, використання моделей для пошуку аномалій
Складність реалізації	Складна інфраструктура та велика кількість компонентів	Складна у реалізації, потребує мінімізації затримки

Таким чином streaming обробка підходить для аналітики та використанні у реальному часі, а batching - для аналітики і використанні із певною періодичністю на історичних даних.

Але іноді необхідно у реальному часі робити передбачення, все одно потрібно зберігати історичні дані.

У такому випадку можна використати архітектуру lambda або - це одночасне поєднання batching та streaming типів обробки у 2 data pipeline, необхідно тільки додати агалний шар доступу до даних (data warehouse). Ціна за це - більша складність системи, 2 кодові бази для опису streaming та batch шару, проблеми з одночасними використання користувачем даних, що прийшли від streaming обробки та batching обробки. Проте така система дозволяє робити аналітику у реальному часі, й опиратися на надійність batching шару для обробки файлів із масивом даних, нічною валідацією потокових даних.

Ще один тип подібної архітектури - це kappa. Вона виглядає як lambda, проте без batching шару. Проте все ж таки на відміну від звичайного streaming методу обробки, усі реальні дані ще й дублюються і зберігаються у базі даних. Така система простіша за lambda архітектуру та зосереджена в першу чергу на аналітиці у реальному часі. Проте якщо batch даних дуже багато, або постійно необхідно валідувати дані та гарантувати якийсь порядок або відсутність дублікатів, то lambda краще підійде із своїм batching шаром в арсеналі.

Висновки.

Таким чином, було розглянуто структуру типового iot data pipeline та інструментів, що використовуються на кожному з етапів. Проаналізовано методи потокової та пакетної обробки, а також їх комбінації.

Пакетна обробка необхідна у випадку, коли немає потреби робити аналітику та використовувати дані у реальному часі. Проте такий класичний підхід вже менш актуальний, оскільки бізнеси хочуть приймати рішення якомога швидше. Потокова обробка допомагає для аналітики у реальному часі, передбачень та виявлень на потоку даних у моменті поглинання самих даних.

Проте часто історичні дані необхідні у системі - для складних звітів та тренування моделей

Тому було розглянуто характеристики архітектур, що поєднують обидва підходи. Lamda все ж таки більш орієнтована на batch обробку, тому її слід використовувати у випадку частої роботи із масивами даних, або коли необхідно гарантувати якийсь порядок та відсутність дублікатів. Карра - спирається на ідею, що дані повинні бути оброблені та доступні якомога швидше. Такий підхід актуальний у бізнесі і карра слід використовувати саме у випадках, коли частіше необхідно використовувати дані у реальному часі.

GEOGRAPHICAL SCIENCES

УДК 551.4

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТЕРИТОРІЙ НОВИХ ЕКОЛОГО- ТУРИСТИЧНИХ ПАРКІВ НА ПРИКАРПАТТІ

Зорін Денис Олексійович,
доцент кафедри екології
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна

Вздовж автомобільної дороги Івано-Франківськ-Надвірна-Яремча-Закарпаття у 20 км від Івано-Франківська біля села Підгір'я створюється Парк історії Землі. Організатор Парку Т.Б. Белз та його співробітники – підприємці, які частину своїх заробітків вкладають у будівництво Парку.

Призначення Парку – висвітлювати історію Землі від її зародження у Гадейському еоні (4,567 млрд. років тому). Будуть представлені макети перших живих організмів – прокаріотів та еукаріотів, перших ссавців, динозаврів мезозою та загибелі від удару астероїда 65 млрд. років тому. Але найбільш вражаючими є макети 4 мамонтів з бетону. Макети збільшені у 1,5-2 рази. Задачею автора є розробити картографічні моделі екологічної безпеки як основи розвитку Парку.

Другий еколого-туристичний об'єкт – Парк Льодовикового Періоду розташований у 30 км від м. Івано-Франківська на околиці с. Старуні. У 1907 та 1929 рр. при розробці у озокеритовій копальні (шахта № 4 «Мамонтова») на глибинах від 17,6 до 12,5 м були знайдені забальзовані сіллю та бітумом туши мамонта та чотирьох волохатих носорогів. Добре збережені туші мамонта та носорога № 1 знаходяться у Природознавчому музеї НАНУ у м. Львові, а носоріг № 2 експонується у музеї м. Кракова. У 1977 р. на площі Старуні після землетрусу у горах Вранча (Румунія) виник єдиний у Карпатах грязьовий

вулкан висотою 3 м та діаметром 60 м. Із жерла періодично піднімається рідка грязьова пульпа з бульбашками газів та мінералами – пірит, халькопірит, сфалерит, бурий залізняк, барит, целестин та ін. Територія у 60 га оголошена геологічним природним заповідником, який у 2005 р. став Парком Льодовикового періоду. Задачею автора є розробити картографічні моделі екологічної безпеки на різних глибинах: на поверхні землі, на глибинах 5 м, 8 м (основа четвертинних відкладів), 12 м (кора вивітрювання неогенових молас). Таки моделі будуть сприяти збереженню геологічної пам'ятки природи та перетворення її після комплексу досліджень у ГЕОПАРК ЮНЕСКО.

ДИСТАНЦІЙНИЙ МОНІТОРИНГ ДИНАМІКИ ЛІСОВОГО ФОНДУ НА ПРИКЛАДІ ТРИГІРСЬКОГО ЛІСНИЦТВА

Костюк Віталій Степанович,

Доцент, кандидат біологічних наук

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Гайдаржи Катерина Григорівна,

Студентка III курсу

014.07 Середня освіта (Географія)

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Вступ. Важливість супутникового моніторингу є дуже великою, адже з кожним днем все більшого значення набувають дослідження простору, території з космосу, за допомогою супутникових знімків. Використання супутникових знімків збільшує ефективність моніторингу ландшафтних комплексів, лісистості територій виконуючи безліч практичних та наукових функцій. Обробка знімків та опрацювання отриманих даних – це вирішення багатьох сучасних проблем обліку та моніторингу земель.

За допомогою методів ДЗЗ можна отримати дані про динаміку рослинного покриву, а також про зміну його складу та стану. На космознімках добре видно вирубки, сухі масиви лісу, знімки з безпілотників дозволяють визначати стан рослин навіть за кольором листя, що може бути індикатором хімічного забруднення ґрунту та повітря. З їхньою допомогою легко відстежити порушення ґрунтового покриву, розвиток ерозійних процесів, заліснення та знеліснення територій тощо [4].

Мета дослідження. На основі супутникового моніторингу та аналізу картографічних методів встановити особливості просторово-часової динаміки лісів Житомирського Полісся.

Методи дослідження: стандартні методи дешифрування та детекції часових змін космічних знімків.

Результати дослідження та обговорення. Житомирське Полісся характерне сприятливим кліматом для лісової рослинності, він відносно вологий, помірний. Середньорічна температура повітря приблизно 7-8 °С, 153 дні – період без морозів, період активної вегетації – 155 днів, річна кількість опадів від 530 до 560 мм. Щорічно спостерігаються ранні (весна) або пізні (осінь) заморозки, в окремі роки – літні посушливі періоди.

Тригирське лісництво – це лісництво, яке розташоване на території Житомирського району, в басейні річки Тетерів, входить до складу ДП "Коростенське ЛМГ" і має загальну площу 4442,2 га. В селі Дениші розташована сама контора лісництва. Дана територія розділена на вісім обходів та на дві майстерські ділянки [2].

Загальна площа ДП "Коростенське ЛМГ" становить 29846 га, територія вкрита лісом 25406 га, із них штучного походження 10038 га. Запас на 1 га вкритої лісом площі 240 м³. Загальний запас деревини складає 6086 тис.м³.

Розрахункова лісосіка по основному користуванню на 2020 р. становить 63830 м³ (Рис. 1.) [1].

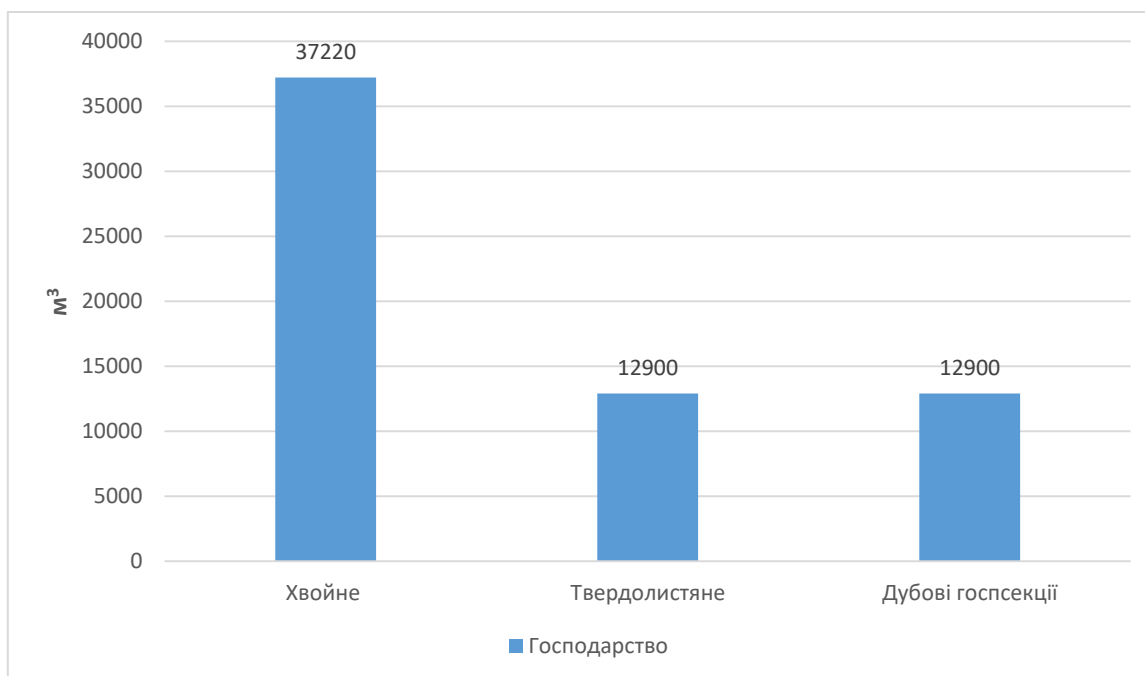

Рис. 1. Розрахункова лісосіка по користуванню основних господарств на 2020 р.

Клімат Тригирського лісництва помірно-континентальний з м'якою зимою і вологим, теплим літом. На території даного лісництва домінуючими рослинами є: липи, вільхи, осики, дуби, берези, сосни. Негативно впливають на розвиток і ріст лісових насаджень рані осінні та пізні весняні заморозки, це щодо кліматичних факторів. Тригирське лісництво розташовано на рівнинній ділянці. Поширеними типами ґрунтів є: дерново-підзолисті і дерново-слабопідзолисті види. Більшість ґрунтів за ступенем вологості відносяться до класифікації свіжих та вологих. Лісові ділянки з надмірним зволоженням займають 4,5 % площі, вкритих лісовою рослинністю. Головною водозбірною магістраллю є річка Тетерів, яка проходить з південного заходу на північний схід через Тригирське лісництво [3].

На території лісництва досліджуваної території займаються вирощуванням хвойних деревних порід на промислових плантаціях. У більшості країн з сприятливим для цього умовами – це один з проміжних видів заробітку підприємств лісового господарства. На території Тригирського лісництва набула популярності ялина європейська. Ця деревна порода дуже вибаглива до зволоженого і родючого ґрунту. Найсприятливіші умови для росту на помірно зволжених суглинкових ґрунтах. Загальна площа створених плантацій в умовах Тригирського лісництва ДП «Житомирське ЛГ» займає 12 га.

У результаті застосування до класифікованих зображень процедури ідентифікації змін земного покриву, реалізованої в плагіні напівавтоматичної класифікації для QGIS (SCP) створено серію карт дослідження Тригирського лісництва, а саме, лісового насадження правого берегу річки Тетерів з 6 річним інтервалом (Рис. 2.-3.).

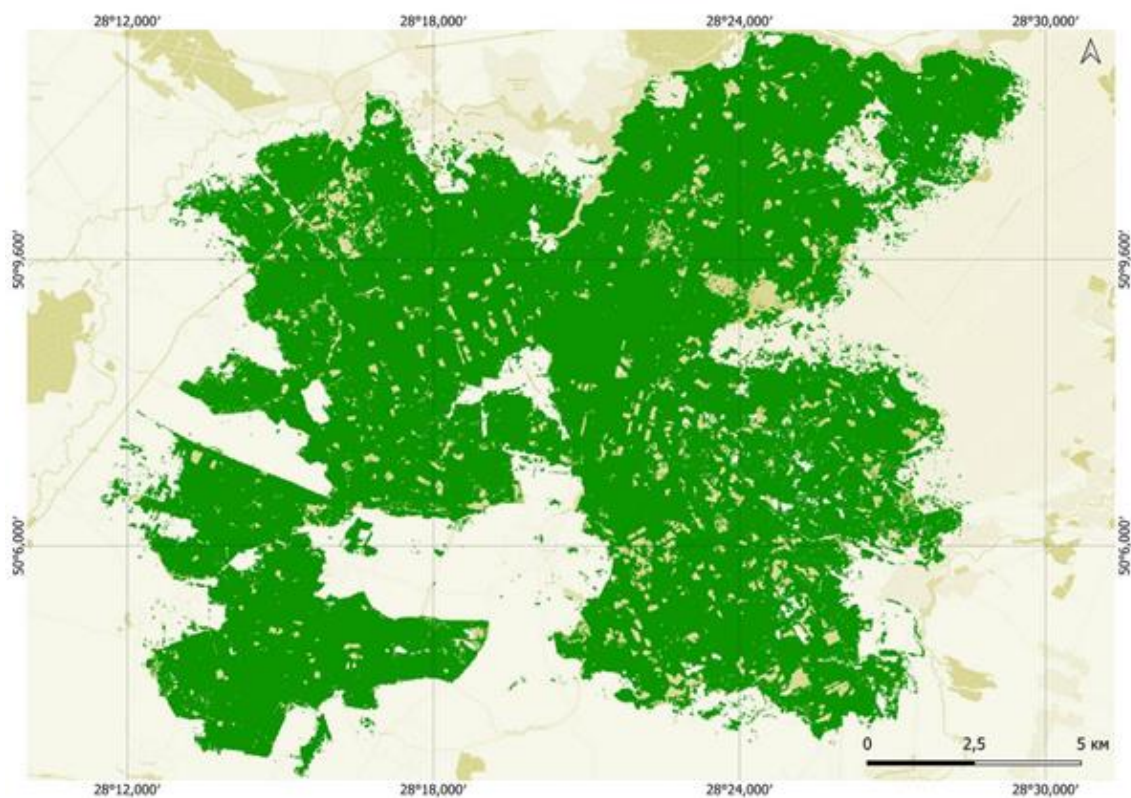

Рис. 2. Лісовий масив правого берегу р. Тетерів в районі с. Тригир'я – Дениші 2015 р.

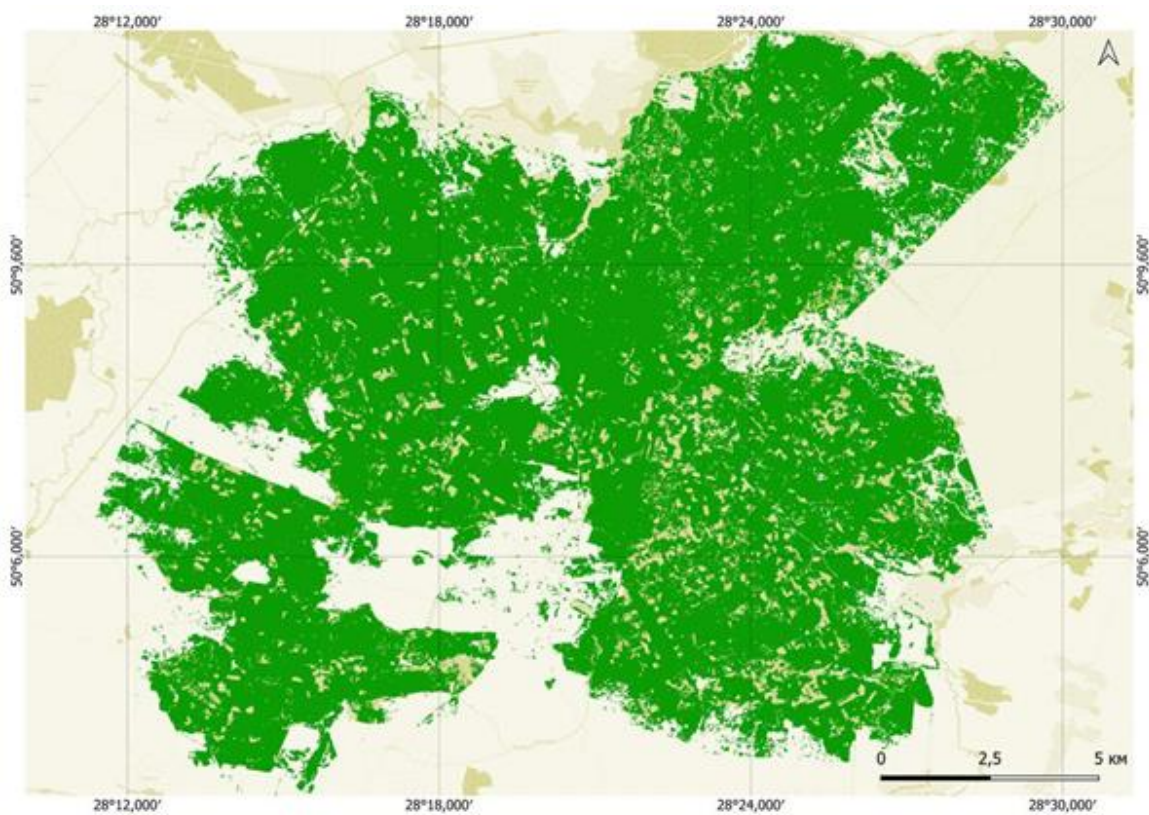

Рис. 3. Лісовий масив правого берегу р. Тетерів в районі с. Тригир'я – Дениші 2021 р.

Також створено карту просторо-часових змін лісового масиву правого берегу річки Тетерів в районі села Тригир'я – Дениші (Рис. 4.). На карті зображено заліснення і знеліснення території у часовий простір з 2015-2021 рр.. Отримана карта свідчить, що, знеліснення відбувається майже рівномірно по своїй досліджуваній території. Щодо заліснення, воно також рівномірно поширюється по всій території та виходить за межі не зміненого лісу. Тобто, з одного боку, окремі ділянки лісових насаджень втрачаються, а з іншого боку, відбувається відновлення цього типу та поширення нового.

Як видно з наведеного графіка (Рис. 5.), динаміка лісового масиву є позитивною, адже чітко видно, що за 6 років площа залісненої території майже в два рази більше знелісненої.

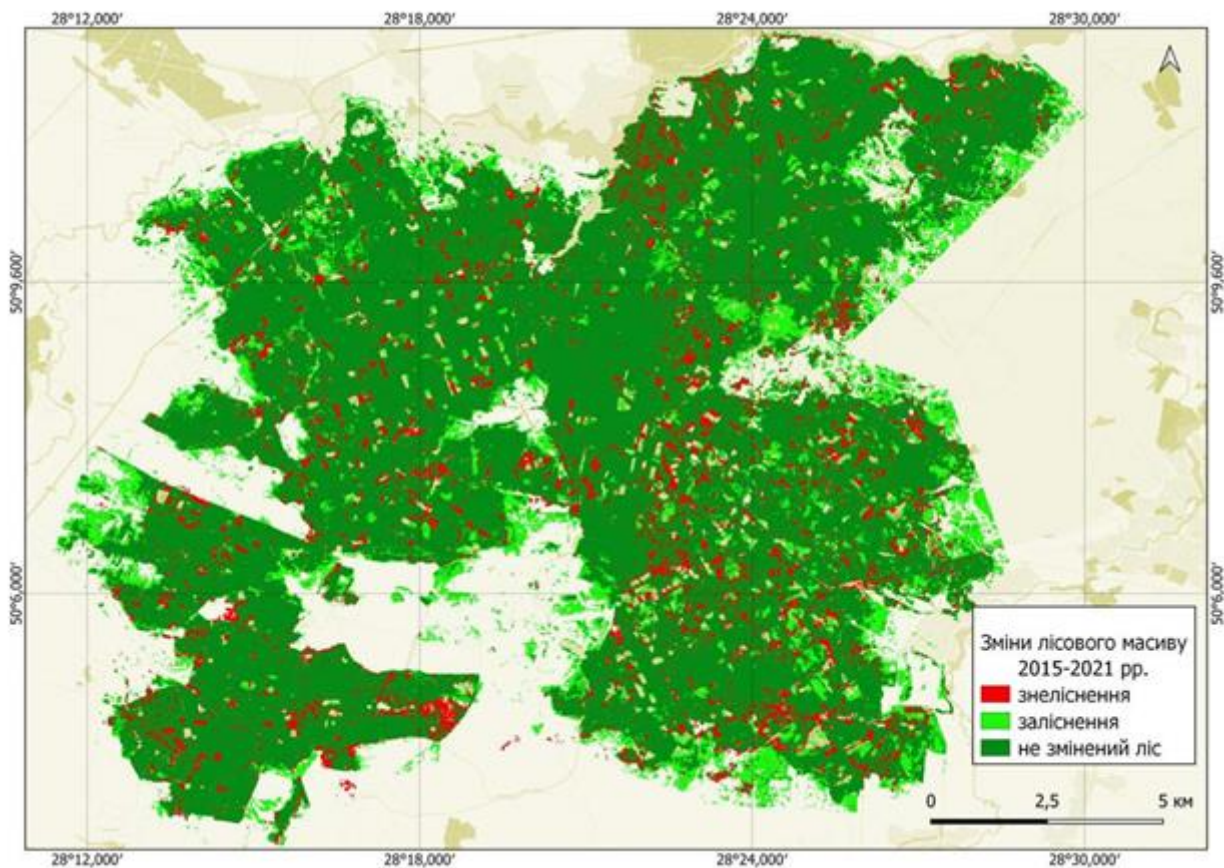

Рис. 4. Просторо-часові зміни лісового масиву (правий берег р. Тетерів в районі с. Тригир'я - Дениші) 2015- 2021 рр.

Рис. 5. Динаміка лісового масиву правого берегу р. Тетерів в районі с. Тригир'я – Дениші.

Висновки. Результати аналізу лісового масиву правого берегу річки Тетерів в районі с. Тригир'я – Дениші свідчать про позитивну динаміку заліснення ділянки. За останні 6 років заліснення даної території зросла майже в 2 рази за знеліснення.

Список літератури

1. Коростенське лісомисливське господарство [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://korostenlis.com.ua/pro-nas/korotka-dovidka.html>
2. Тригирське лісництво [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://korostenlis.com.ua/pidrozdili/trigirske-lisnictvo.html>
3. Тригирське лісництво [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.lisproekt.gov.ua/trigirske-lisnitstvo>
4. Чупаченко О.Н. Учебно-методическое пособие по проведению общественного мониторинга загрязнений рек при добыче россыпного золота с использованием космоснимков. Москва: Всемирный фонд дикой природы (WWF). 2020. 36 с.

СПЕЛЕОЛОГІЧНІ МАРШРУТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Манько Андрій Михайлович

кандидат географічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
Львів, Україна,

Процюк Вадим Олегович

студент магістр,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
Львів, Україна

Вступ. Географічне розташування, кліматичні умови та ландшафт Чернівецької області є дуже сприятливими для розвитку саме спортивно-оздоровчого туризму. Це спонукає до розробки безлічі туристичних маршрутів всіх форм активного туризму: пішого, вело-, гірського, спелео- та водного. Якщо перших три групи туристичних маршрутів є масовими і простими у формуванні, то спелео- і водні маршрути є унікальними і вимагають детальнішого аналізу.

Ціль роботи. Оцінити сучасний стан та перспективи розвитку спелеологічних маршрутів Чернівецької області.

Матеріали і методи. Польові, опитування, статистичні, аналіз стану та розвитку спелеотуризму.

Щодо аналізу останніх досліджень і публікацій, то значний внесок в дослідження спортивно-оздоровчого туризму зробили такі автори, як М. Гамкало, А. Манько, П. Романів, В. Процюк, Ю. Грабовський, О. Скалій, Т. Скалій, О. Колотуха, О. Дмитрук, Ю. Щур та інші [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12;].

Результати і обговорення. Печери – це найвища мета, але карстові лійки з отворами – понорами, в яких можна і варто шукати спелеологічного щастя, чи потужні карстові джерела – свідки прогнозованої наявності розгалужених систем підземних порожнин – не обходять допитливої уваги дійсного спелеолога.

Сьогодні на здавна освоєній і щільно заселений території, як – от, наприклад, Буковині, ніяка інша діяльність не сполучена з дійсними географічними відкриттями, що деколи перевертають наукові доктрини, теорії і практику регіонального природокористування. Яскравий приклад – унікальна велетенська печерна система “Попелюшка”, відкрита у 1977 році. Великою цінністю для здійснення спортивно-оздоровчого туризму є наявність унікальних об'єктів.

Маршрут С-1. с. Киселів Кіцманського району – с. Хрещатик Заставнівського району (монастир). Довжина 21км, проходиться за 1 день.

Розпочинається у с. Киселів, розміщеному у південній частині інтенсивно закарстованого низького плато, там, де з декількох витоків утворюється річка Совиця – Ставчанська. У південній частині села в уступі гіпсових скель виходять на поверхню два потужних карстових джерела, вода з яких використовується для централізованого водопостачання сільських об'єктів. У найбільшому з кар'єрів – Скитському розташовані гіпсові стінки з численними тріщинами, щілинами та отворами, з яких місцями дме свіже повітря. В одній з них знаходиться вхід до лабіринтової печери “Скитська”. З терас кар'єру відкривається чудова перспектива на Заліщицьку меандру Дністра, з півдня оторочену крутосхилом правого берегу, та смт. Кострижівка . Відвідування печери включене до маршруту С–2.

Маршрут С-2. Печера “Скитська”, смт. Кострижівка – с. Звенячин. Тривалість перебування не обмежена.

Печера “Скитська” закладена у гіпсах і відноситься до лабіринтових печер. Довжина її топографічно досліджених ходів перевищила 3км. Утворена внаслідок бортового промивання тріщинуватих гіпсів водами Дністра на стадії формування уступу нинішньої четвертої тераси. Первинні порожнини сильно заповнені (від 70 до 100%) вторинними відкладами та пухкого матеріалу з численних висипок.

Маршрут С-3. с. Кадубівці (Заставнівський район) – с.Кліволин (Кіцманський район). Довжина 16км , тривалість 1 день.

В околицях села розміщені великі водопоглинаючі лійки, що переводять поверхневий стік у підземний. У південній частині села одна з таких велетенських лійок, утворена у стрімкому схилі Кадубівської стінки (ландшафтний заказник загальнодержавного значення), поглинає воду чималого потоку, залишаючи нижче суху реліктову долину. У видобувних уступах можна побачити і розвідати щілини, тріщини, порожнини, вивчити механізм провалоутворення і заповнення порожнин вторинними відкладами. У с. Веренчанка з трьох потоків розпочинається річка Совиця-Веренчанська, долина якої закладена по тектонічному розлому із вертикально зміщеними в бортах відкладами гіпсів. Тому лівий схил долини інтенсивно закарстований, з численними старими та новітніми провалами. Темпи водопоглинання настільки великі, що ріка практично щезає після першого ж ставу. Багаточисленні провали можна побачити у східній затоці колишнього найбільшого Совицького ставка, а регулярне їх обстеження дозволяє скласти уяву про темпи техногенного закарстування.

Маршрут С- 4. м.Заставна – с.Юрківці (Заставнівський район). Довжина 38км , тривалість 2 дні.

Тут знаходиться зона поглинання поверхневого стоку лійками, тому відсутня відкрита річкова система. Біля господарського хутора Одая варто спуститись у лійку Одайського провалу – геологічної пам'ятки природи. На 10 – метровій глибині відкривається горизонтальна напівобводнена галерея з чималими перспективами. Періодично виникають провали, у яких можна побачити фрагменти підземних галерей. На його території є чимало провалів та лійок з понорами, які бажано регулярно обстежувати. За садом днище долини вкрите численними лійками із тимчасовими ставками там калюжами. В одній з великих, вкритих чагарниками лійок, відкриваються галереї печери “Руїна” – геологічної пам'ятки природи місцевого значення. Лійка цікава тим, що внаслідок провалу над чималою порожниною в бортах і днищі виявлені фрагменти розгалуженої карстової системи у її проміжній частині, закладеної на контакті верхньої товщі гіпсу та 3-4-сантиметрового прошарку вапняку, що

виконує роль внутрішньої броні. Неподалік с.Юрківців по обіч залізничної колії розташований карстово-спелеологічний заказник місцевого значення “Юрківський карст”, де зустрічаються майже всі поверхневі форми карсту – від невеликих розораних западин до карстових озер і діючих водопоглинаючих провалів.

Маршрут С-5. Печера “Піонерка”. Тривалість перебування не обмежена. Мета: ознайомлення із 3 – поверховою печерою у гіпсах та стадіями розвитку карстового процесу, прокопка ходів у пошуках перспектив. Печера є геологічною пам'яткою природи загальнодержавного значення.

Печера закладена у гіпсах в днищі давньої прохідної долини і являє собою розгалужений підземний канал стоку місцевих поверхневих джерел. Топографічно відзнята довжина понад 400м. Має 3 яскраво виражених поверхи, при цьому верхній складається з двох ярусів, а нижній – принаймні з двох.

Маршрут С-6. с.Онут (Заставнівський район) – с.Рухотин (Хотинський район). Довжина 29км, тривалість 2 дні.

Впродовж 2км маршруту спостерігаються вертикальні тріщинні печери різних розмірів (“Монастирська” – до 15м). В місцях виходу карстових вод на контакт з підстелюючими пісковиками сланцями сформувались цікаві горизонтальні широкі, але дуже низькі підземні колектори. При певній наполегливості їх можна розкопати і поникнути у підземелля. Карстові явища у пісковиках відносять до рідкісного типу кластокарсту. В одній з гіпсових скель видніється чималий круглий темний отвір Баламутівської печери, відомої наскельними антропо- та зооморфними малюнками людини епохи мезоліту (11 тис. до Р.Х.). Оголошена геологічною пам'яткою природи загальнодержавного значення. Печера, як і всі сусідні, відноситься до так званого “каналізаційного” типу, тобто таких, що розпочинаються водопоглинаючими лійками у балках високої п'ятої тераси Дністра і завершуються кінцевими гротами у мисоподібних скелястих виступах. Баламутівська печера має найбільший грот – при ширині 16м і довжині 18м він

має висоту 6-8м. З гроту можна потрапити до напівзаводненої галереї, яка була пройдена у гідрокостюмах на відстань 240м.

Маршрут С-7. с.Млинки – с.Пригородок (Хотинський район). Довжина 21км, тривалість 2 дні. Тут зустрічаються чималі лійки, однак необхідно звертати увагу на можливі понори. На двокілометровому відрізку стінки розташовані декілька невеличких печер у гіпсах так званого “каналізаційного” типу (найбільша – “Полякова дуча”), а також, безпосередньо у першому від села яру, з печерою рідкісного ерозійного типу, промитої водами потоку у 1 – метровій товщі піску, укладеній між двома шарами вапнякових пісковиків – “Рашківською пісочницею”.

Маршрут С-8. с.Клішківці – озеро “Джулин” (Хотинський район). Довжина 15км, тривалість 1 день.

Розпочинається з найбільшого села Буковини – Клішківці. Через 5км у гребневій частині височини розташовано широке плесо ставка, створеного в реліктовій карстовій лійці на місці колишнього торфовища, знищеного у середині 70-х років ХХ ст. Далі на схід серед розораних ланів вбачаємо декілька зелених цяток неглибоких виположених лійок, зайнятих цінною болотною рослинністю..

Маршрут С-9. с.Анадоли (Хотинський район) – с. Мошанець (Кельменецький район). Довжина 21км, тривалість 1 день.

В самому селі увагу привертають лійки у гіпсах, ймовірно штучного походження. В 2км нижче за течією Дністра гарно постає відомий Дарабанський мис, утворений стрімкими схилами та урвищами долини Дністра та його бічного притока. Мис плоский, довжиною 500м при ширині 50 – 100м, складений товщею гіпсів та підстелюючих їх вапняків. На контакті між ними залягає невеличкий прошарок пісків, тому тут сформувалось декілька невеликих низьких, але широких печер ерозійного типу з елементами карстопроявів. З мису вздовж правого борта долини притока маршрут веде на південь, через 1км звертає вглиб плато і виходить до величезної карстової лійки, густо зарослої травами та чагарниками. Вона має чималу водозбірну

площу і, по всьому, добре розвинуту підземну галерею. Вапняки частково складені з травертину, що є характерною ознакою седиментаційних форм карсту, а у невеличкій печері під водоспадом можна побачити маленькі сталактити.

Висновки. Спелеоподорожі по своїй суті відрізняються від інших видів екотуризму. Спелеолога абсолютно не цікавить ні кваліфікаційний кілометраж маршруту, притаманний решті видів ортодоксального спортивного туризму, ні безперервність нитки самої траси. Зазвичай, у спелеотуризмі ще збереглась спортивна класифікація вартих того печер, але для натуральних спелеологів вона має сенс з точки зору примірювання своїх власних сил щодо можливостей технічно виправданого і безпечного проникнення до конкретної підземної порожнини. Важливою рисою екологічного спелеотуризму (спелеології), можна вважати різноманітність об'єктів дослідження.

Література

1. Гамкало М., Романів П., Манько А. Розвиток туризму в басейні р. Дністер у контексті сталого розвитку // Сталий розвиток – стан та перспективи: матеріали міжнародного наукового симпозіуму SDEV' 2018 (28 лютого – 3 березня 2018 року, Львів-Славське, Україна). – Львів, 2018 – С. 296 – 299 URL: <http://ena.lp.edu.ua/handle/ntb/43318?mode=full>
2. Грабовський Ю.А., Скалій О.В., Скалій Т.В. Спортивний туризм. Навч. пос. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 304 с. URL: <https://g.lekciya.com.ua/ /sport/494/index.html?page=21>
3. Дмитрук О.Ю., Щур Ю.В. Спортивно-оздоровчий туризм. Навч. пос. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.:Альтпресс, 2008. – 280 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/40012>
4. Інвестиційний паспорт Чернівецької області «Буковина - територія нових можливостей». URL: <https://old.bukoda.gov.ua/page/1569>.
5. Колотуха О.В. Спортивний туризм як вид спортивної діяльності: специфічні особливості та відмінності. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні і прикладні напрями розвитку туризму та

рекреації в регіонах України» // Збірник наукових праць. –Кропивницький. – ЛА НАУ, 2018. – С.175-182. URL: <http://dspace.cuspu.edu.ua/>.pdf.

6. Манько А., Байцар А. Українські Карпати. Горгани, Греготи, Цекоти: генезис, поширення та морфологія. Modern science: innovations and prospects. Stockholm, Sweden. Vol. 1. 2021. pp. 180–187

7. Манько А., Самусь Д. Структура анімаційних служб туристичних комплексів Львівщини. Innovations and prospects of world science. Vancouver, Canada. Vol. 2. 2021. pp. 210–223

8. Манько А., Самусь Д. Аналіз анімаційних складових туристичної інфраструктури міста Львова. Modern science: innovations and prospects. Stockholm, Sweden. Vol. 3. 2021. pp. 361–368

9. Манько А. М., Романів П. В., Монастирський В. Р. Сучасний стан та перспективи розвитку спортивно-оздоровчого туризму на Буковині // Людина та довкілля. Проблеми неоекології, Вип. 36, Харків, 2021. – С. 43 – 55

10. Манько А. М., Процюк В. О. Перспективи розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Чернівецькій області / Science, innovations and education: problems and prospects. Vol 10. CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. – pp. 228 – 238

11. Манько А. М., Процюк В. О Історія виникнення спортивно-оздоровчого туризму в Україні (1885 – 1990 pp) / Eurasian scientific discussions. Vol 4. Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2022. – pp. 222 – 229

12. Солодкий В.Д. Збережемо Буковинські Карпати / В.Д. Солодкий // Зелена Буковина. — 2001. № 1-2 С. 15-23. URL: <https://nbuv.gov.ua/> Збірник наукових праць (nbuv.gov.ua).

**ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ НА ТЕРИТОРІЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПрАТ «ІВАНО-ФРАНКІВСЬКЦЕМЕНТ»**

Радловська Катерина Олексіївна

кандидат технічних наук, доцент кафедри екології
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу

Введення. Промислові підприємства ПАТ «Івано-Франківськцемент» діють на території Галицького і Тисменицького районів Івано-Франківської області, починаючи від Дубівцівських кар'єрів на півночі (сс. Межигірці, Тустань, Дубівці, Водники) до північної околиці м. Івано-Франківська на півдні (сс. Ямниця, Угринів, Клузів, Колодіївка). В цій зоні шириною 3-5км і довжиною до 10-12 км розташовані села і землі сільськогосподарського використання, ліси і луки, природоохоронні території у долинах рік Дністер і Бистриця, що характеризуються багатим ландшафтним та біологічним різноманіттям.

Унікальні ландшафти Дністровської долини зазнають антропогенного перетворення від різних техногенних джерел. ПАТ «Івано-Франківськцемент» впливає на ґрунти, поверхневі води, атмосферне повітря і рослинність, а можливо і населення. Тому необхідно визначити такий вплив та розробити заходи щодо захисту від нього

Виробництва цементу супроводжується надходженням в навколишнє середовище твердих та газоподібних забруднюючих речовин (цементного пилу, ртуті, сажі, сірчистого ангідриду, оксидів азоту, різних вуглеводів, марганцю, ванадію, та ін.).

Ціль роботи. Сучасний стан та сучасна ситуація будь-якої території визначається не лише привнесенням забруднювальних речовин з джерел антропогенного походження, але залежить від природних факторів. Тому важливим аспектом вивчення і аналізу сучасної ситуації стає комплекс

досліджень, який вивчає геологічні умови території, її будову, рельєф, що зумовлює розвиток небезпечних екзогенних та ендегенних процесів, а також є передумовою для утворення певного типу ґрунтів; режим підземних і ґрунтових вод в комплексі з метеорологічними умовами території (кількість опадів), що дає уявлення про міграцію, дебіт та якість вод; напрямки і швидкість переважаючих вітрів, від яких залежать швидкість осідання і міграція забруднювальних речовин. Ландшафтні умови території дають можливість аналізувати сучасну ситуацію з точки зору ступеня стійкості території до трансформації. Ці і ряд інших чинників мають визначальний вплив на формування сучасної ситуації території досліджень.

З метою більш-менш повного охопту всіх природних та природно-антропогенних геосистем впливу території ПАТ «Івано-Франківськцемент» ми розробили мережу спостереження, яка включає 16 профілів з 77 ландшафтно-геохімічними (геоекологічними) полігонами – точками, де були відібрані проби ґрунтів, атмосферного повітря, поверхневих і ґрунтових вод та рослинності для визначення їх забруднення різними хімічними речовинами (рис. 1.1, табл. 7.1). При цьому необхідно врахувати, що територія діяльності ПАТ «Івано-Франківськцемент» знаходиться частково під впливом затоплення Дністровської долини катастрофічними паводками, що повторюються через 6-14 років (рис. 7.1 – сс. Маринопіль, Водники, лівобережна частина м. Галич, сс. Поплавники, Острів та ін.). Це спричиняє різкі зміни в екологічному стані ґрунтового покриву, рослинності, поверхневих і ґрунтових вод, активізує небезпечні екзогеодинамічні процеси (зсуви, суфозію, карст, ерозію берегів рік та ін.).

Матеріали та методи. На майданчику цементного (основного) виробництва розташовано 17 джерел викидів, 16 з яких обладнані пилоочисним устаткуванням, одне джерело (склад клінкеру) є неорганізованим. Аналіз атмосферного повітря проводився на вміст важких металів і ряду токсичних речовин.

При відборі проб атмосферного повітря враховувались основні напрямки переносу атмосферного повітря, роза вітрів, наявність «динамічних труб». Результати аналітичних досліджень відібраних проб зведені в базі даних (табл.1). Для комплексної характеристики якості атмосферного повітря використовується так званий «сумарний показник забруднення атмосфери», розрахунок якого виконується згідно формули 1:

$$K_{\text{сум}} = \sum_{i=1}^m C_{pi} (N_i * ГДК_i) \quad (4.1),$$

де C_{pi} – розрахункова концентрація i -тої забруднюючої речовини в атмосферному повітрі, мг/м³; $ГДК_i$ – середньодобова гранична допустима концентрація, встановлена для i -тої забруднюючої речовини мг/м³; N_i – коефіцієнт, який залежить від класу небезпечності i -го забруднювача.

Результати та обговорення. За допомогою програмного забезпечення SURFER, було визначено розповсюдження досліджуваних елементів в атмосферному повітрі на території діяльності ПрАТ «Івано-Франківськцемент».

При аналізі забруднення атмосферного повітря важкими металами і токсичними сполуками можна виділити такі проблематичні зони:

– в районі с.Дубівці (північна частина території), до якої входять наступні точки спостережень: №№ 2, 10, 12, 16, 17, 18;

– між селами Сілець і Тязів (центральна частина) точки спостережень: №№ 32, 33, 34, 36, 37, 38, 42;

3 – біля с.Ямниця, точки спостережень : №№ 42, 50, 51, 55.

Концентрації важких металів на цих ділянках перевищують ГДК від 2,1 до 3,6 разів.

Таблиця 1

База даних з хімічного забруднення атмосферного повітря важкими металами за даними рентгенофлуоресцентного та атомно-адсорбційного аналізів на території діяльності ПрАТ «Івано-Франківськцемент»

№№ проб	Вміст елементів												Сумарний коефіцієнт забруднення
	Hg	Be	Cd	Co	Pb	As	Se	Cu	Cr	Zn	Fe	Al	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	0,03	0	0,5	0	0	0	0	1,3	0,01	0,1	1,2	0,4	0,22
2	3,2	2,1	8,4	3,4	2,1	3,4	2,3	16,4	3,1	4,3	8,4	4,2	10,66
3	0,09	0	0,4	0	0	0	0	1,2	0,04	0,2	0,9	0,5	0,26
4	0,07	0,04	0,1	0	0	0	0	1,6	0,01	0,1	0,8	0,1	0,19
5	0	0,06	0,1	0	0,01	0	0,01	1,9	0,03	0,02	0,6	0,2	0,19
6	0	0,01	0	0	0,02	0	0,02	1,4	0,01	0,03	0,4	0,6	0,19
7	0	0,02	0	0,03	0,01	0,01	0,02	0,9	0,03	0	1,1	0,3	0,17
8	0,01	0,03	0,1	0,01	0,02	0,01	0,03	0,7	0,01	0	0,2	0,2	0,13
9	0,02	0	0	0,01	0	0	0,07	0,4	0,01	0,1	0,6	0,3	0,15
10	3,6	1,4	9,6	2,9	1,9	3,6	1,6	18,2	3,6	4,2	8,9	5,6	10,09
74	3,6	2,8	14,2	3,6	2,4	4,6	2,3	19,4	3,6	5,4	14,2	6,4	13,39
75	4,2	2,3	11,1	3,9	2,9	4,3	1,9	24,8	3,9	6,1	16,4	7,2	13 50
76	0	0	0	0	0	0	0	0,6	0	0,3	0,6	1,2	0 28
77	0	0	0	0	0	0	0	0,4	0	0,2	0,9	0,4	0,14

Всього в базі даних 77 точок

За величиною розрахованого сумарного коефіцієнту забруднення можна виділити в межах досліджуваної території зони з різним ступенем забруднення атмосферного повітря (рис. 1) :

безпечна (коефіцієнт сумарного забруднення менше 1,5);

слабо небезпечна (від 1,51 до 3,0);

помірно небезпечна (від 3,1 до 5,0);

4) небезпечна (більше 5,0).

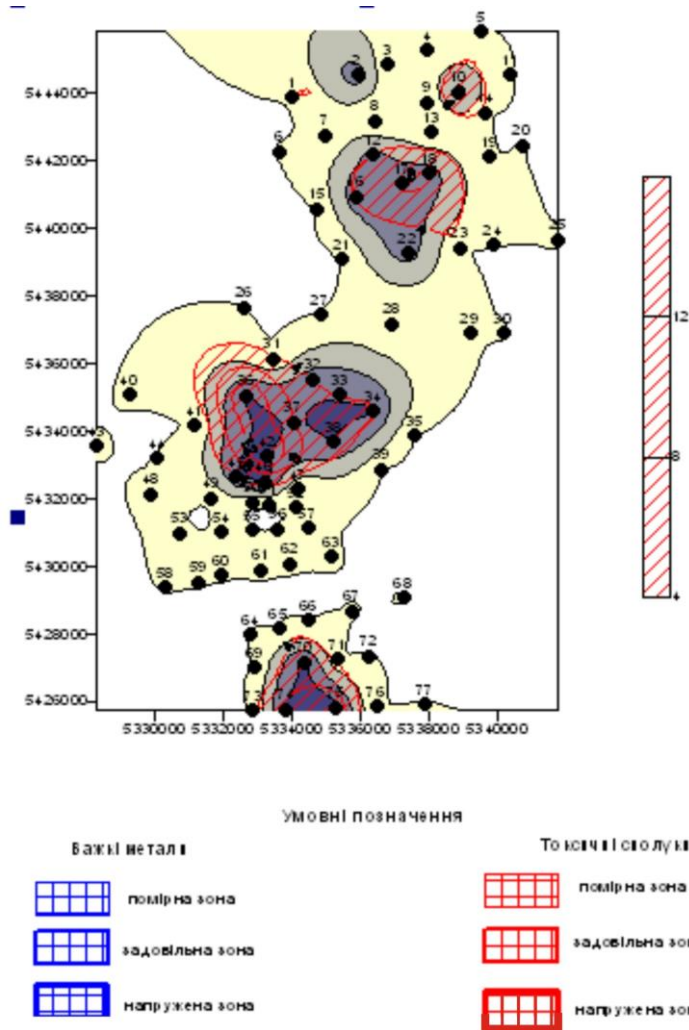

Рис.1. Зони забруднення атмосферного повітря

Висновки. При оцінці стану забруднення території дослідження враховувався сумарний показник техногенного забруднення (СПЗ^Т). Більша частина досліджуваної території належить до сприятливої зони. Напружена зона включає кілька ділянок невеликої площі, що розміщені у північно-східній частині території (сс. Дубівці, Козина); в центрі – між селами Сілець і Тязів; в с. Ямниця, а також на півдні території – на околицях м. Івано-Франківська. Концентрації важких металів в межах напруженої зони коливаються від 2 до 3 ГДК.

GEOLOGICAL AND MINERALOGICAL SCIENCES

МІНЕРАЛИ-СУПУТНИКИ ЗОЛОТА В КОНГЛОМЕРАТАХ ЯК ПОШУКОВІ ОЗНАКИ ЗОЛОТОГО ЗРУДЕНІННЯ: РАНЖУВАННЯ ЗА ПРІОРИТЕТНІСТЮ

Шестаков О. Ю.

к.г.н., науковий співробітник,
Інститут геологічних наук НАН України
м. Київ, Україна

Вступ. Важливими пошуковими ознаками золотого зруденіння в конгломератах є мінерали, що його супроводжують. Мінерали металоносних конгломератів поділяються на алотигенні та аутигенні. Відмінність генезису тих та інших обумовлює їх нерівноцінність як ознак золотоносності конгломератів та необхідність визначення для них градації за пріоритетністю.

Мета роботи – створення методики розрізнення алотигенного та аутигенного типів супутньої золоту мінералізації та визначення відповідно ним градації значущостей мінералів-супутників золота як пошукових ознак золотого зруденіння в конгломератах. Це здійснено автором на прикладі золотоносних конгломератів Білокоровицької структури Волинського блоку Українського щита.

Матеріали та методи. Вихідний матеріал дослідження – викладені у звіті Житомирської геологорозвідувальної експедиції (автори – Б.Л. Висоцький та М.М. Костенко) результати детальних пошуків золота у південній частині Білокоровицької структури. Всього було опрацьовано дані по 72 картувальних свердловинах, що розкрили золотоносні конгломерати нижньобілокоровицької підсвіти. До розрахунку бралися лише 5 мінералів, визначених у відносно

великому числі проб у вагових кількостях: золото – 579 проб, ільменіт – 134, циркон – 129, апатит – 36, пірит – 36.

Методи дослідження: розрахунок статистичних параметрів з метою визначення аномальних вмістів золота та його супутніх мінералів; побудова картосхеми аномальних вмістів золота і супутніх мінералів; кореляційно-регресійний аналіз для виявлення залежностей між їх вмістами (розрахунок коефіцієнтів кореляції, виведення рівнянь регресії, побудова графіків регресії, що пов'язують вмісти).

При розрахунках статистичних параметрів було прийнято гіпотезу логарифмічно-нормального розподілу значень вмістів, тому параметри визначалися для величини

$$c = \ln C, \quad (1)$$

де C – вміст золота або мінералу в пробі.

Середнє значення вмісту визначалося як

$$\bar{C} = e^{\bar{c}}, \quad (2)$$

де \bar{c} – середнє значення величини c ,

а нижня (НМФ) та верхня (ВМФ) межі фону вмісту – як

$$НМФ = e^{\bar{c}-1\sigma}, \quad (3)$$

$$ВМФ = e^{\bar{c}+1\sigma}, \quad (4)$$

де σ – середньоквадратичне відхилення величини c .

За аномальні приймалися ті значення вмістів, що перевищували ВМФ.

З метою визначення провідних мінералів-супутників золота і з'ясування походження супутньої йому мінералізації проведено порівняння характеру зв'язків золота з мінералами-супутниками.

Характер зв'язків золота з мінералами-супутниками порівнювався за допомогою рівнянь регресії. Рівняння регресії для зв'язку вмістів речовин X та Y має загальний вигляд

$$C_Y = \frac{s_Y r_{X-Y}}{s_X} (C_X - \bar{C}_X) + \bar{C}_Y, \quad (5)$$

де s_x, s_y – зміщені оцінки середньоквадратичних відхилень вмістів C_x, C_y ; \bar{C}_x, \bar{C}_y – середні значення їх вмістів; r_{x-y} – коефіцієнт кореляції між ними.

Результати та обговорення. Статистичні параметри вмістів золота та провідних супутніх мінералів, за якими визначено їх аномалії, подано в табл. 1.

Таблиця 1

Показники вмістів золота та його мінералів-супутників у конгломератах продуктивного горизонту

Мінерал	Характеристика вмісту		
	Середнє значення	НМФ	ВМФ
Золото, г/т	0,016	0,007	0,038
Циркон, кг/т	0,045	0,017	0,114
Ільменіт, кг/т	0,039	0,017	0,091
Апатит, кг/т	0,052	0,011	0,252
Пірит, кг/т	0,043	0,018	0,099

Золотоносні конгломерати та золота мінералізація в них формувалися в умовах прибережної зони мілководного палеобасейну, в який впадали та приносили уламковий матеріал палеоріки, про що свідчить конфігурація контурів аномальних вмістів золота та мінералів-супутників (рис.1). Із взаємного розташування цих контурів видно: циркон, ільменіт, апатит та пірит дійсно є супутниками золота.

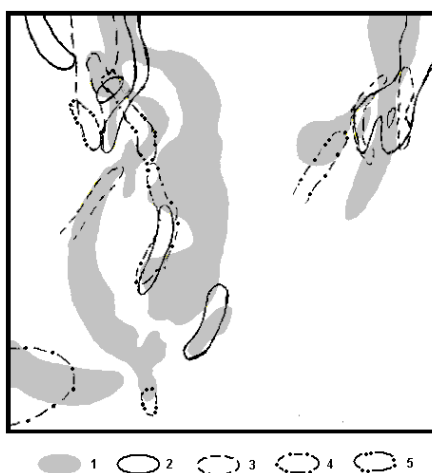

Рис. 1. Схема площового поширення аномалій золота та мінералів у конгломератах Білокоровицької структури. 1 – золото; 2 – циркон; 3 – ільменіт; 4 – пірит; 5 – апатит

Характер зв'язку золота з мінералами-супутниками дещо відмінний. Коефіцієнти кореляції золота з цими мінералами – цирконом, ільменітом, апатитом, піритом – дорівнюють: рангові Спірмена – 0,25, 0,43, 0,64, 0,62; лінійні Пірсона – 0,30, 0,35, 0,78, 0,73. Статистично значущими серед перших є всі, окрім коефіцієнта для апатиту, серед других – коефіцієнти для циркону і піриту. Кількість значень, за якими коефіцієнти кореляції визначалися, становить відповідно: 76, 31, 6, 12 (рангові) і 70, 29, 6, 12 (лінійні). Відмінність кількостей пояснюється тим, що для розрахунку коефіцієнтів другого типу не бралися до уваги значення, що не підпорядковувалися загальному для вибірки закону логнормального розподілу.

Графіки зв'язку золота з мінералами-супутниками мають різні кути нахилу (рис. 2).

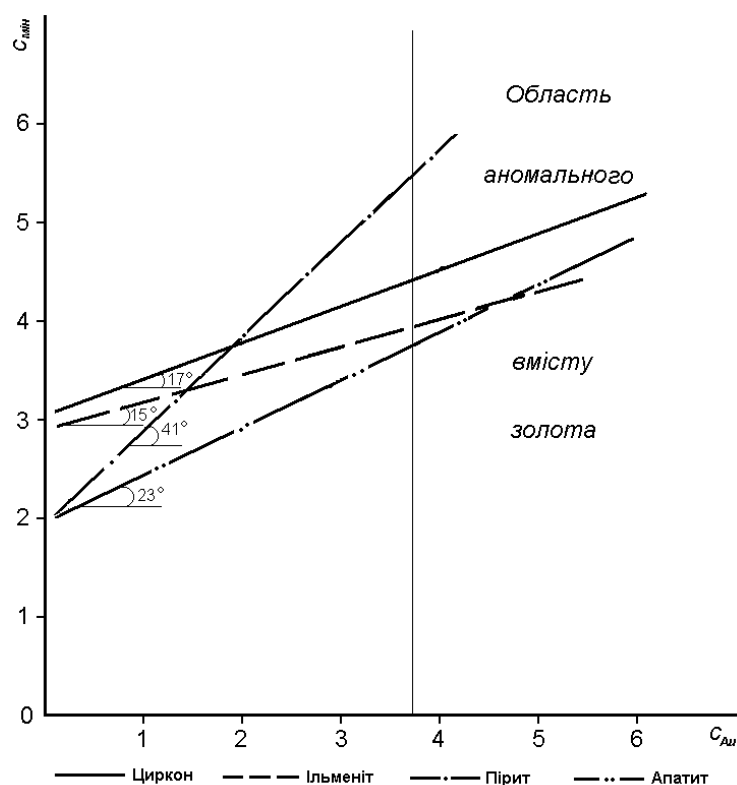

Рис. 2. Графіки зв'язку між вмістами золота та його мінералів-супутників у конгломератах Білокоровицької структури, побудовані за рівняннями лінійної регресії для величини $s = \ln(C \cdot 1000)$. C – значення вмісту золота (г/т) і мінералів (кг/т) у пробах породи. Кути нахилу графіків до горизонтальної осі визначено як арктангенси їх кутових коефіцієнтів у рівняннях регресії

Особливо наведене відрізняється у випадку піриту. На відміну від інших мінералів, для яких графіки майже співнаправлені, для піриту графік набагато крутіший.

Рівняння регресії за формулою (5) для ільменіту, циркону, апатиту і піриту має вигляд:

$$c_I = 0,27c_{Au} + 2,82; \quad (6)$$

$$c_{Ц} = 0,31c_{Au} + 3,07; \quad (7)$$

$$c_A = 0,43c_{Au} + 1,98; \quad (8)$$

$$c_{П} = 0,87c_{Au} + 1,98. \quad (9)$$

Кути нахилу графіків, що виводяться з рівнянь регресії, становлять (рис. 3): $\alpha_I = \arctg 0,27 = 15^\circ$, $\alpha_{Ц} = \arctg 0,31 = 17^\circ$, $\alpha_A = \arctg 0,43 = 23^\circ$ та $\alpha_{П} = \arctg 0,87 = 41^\circ$.

Ми бачимо, що характер зв'язку золота з піритом суттєво відрізняється від такого з іншими мінералами. Це відображає відмінність походження цих двох типів супутньої золоту мінералізації, як і відповідної ним золотої. Перший (циркон, ільменіт, апатит) є алотигенним, уламковим за генезисом, сингенетичним, ці мінерали разом з золотом походять з гранітоїдів; другий (пірит) – аутигенним, осадово-метаморфогенним та гідротермально-метасоматичним, епігенетичним, утвореним у постседиментаційні часи в місцях активізації вулканізму під впливом флюїдів, які містили сірководень. Взаємодіючи з останнім, залізовмісні мінерали – магнетит, ільменіт – перетворювалися на пірит.

Відповідно силі та характеру зв'язку своїх аномальних вмістів з аномальними вмістами золота, мінералам-супутникам його має бути привласнена градація за рівнем значущості як пошукових ознак золотого зруденіння. Сингенетичні (циркон, ільменіт, апатит) повинні вважатись ознаками I рівню значущості, епігенетичний (пірит) – II.

Висновки. Результати проведеного дослідження свідчать, що походження супутньої золоту мінералізації в конгломератах накладає відбиток на те, як саме зв'язок золота та його мінералів-супутників проявляється. Алотигенна та аутигенна супутня мінералізація проявляють свій зв'язок з золотом по-різному. Використовуючи викладену автором методику, можна за характером зв'язків золота з мінералами-супутниками розрізнити типи генезису золотої мінералізації, здійснювати ранжування пошукових ознак золота за рівнем значущості і відповідно – визначати перспективність тих чи інших ділянок для подальших пошуків золоторудних родовищ.

ARCHITECTURE

УДК 711.168-523

ПЕРШОЧЕРГОВІ ЗАВДАННЯ З РЕНОВАЦІЇ ВУЛИЦЬ В ІСТОРИЧНОМУ МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ М. ВАСИЛЬКІВ

Кузьменко Вікторія Іванівна,

студентка

Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ, Україна

Войко Наталія Юріївна,

канд. арх, доцент,

Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ, Україна

Вступ. Проблеми оновлення вулиць в історичних районах поселень з організацією комфортного для людини міського середовища вивчали Г. О. Осиченко, М. І. Ладнюк, О. П. Олійник, Н. С. Соснова. В їх дослідженнях були висвітлені окремі аспекти архітектурно-планувальної реорганізації вулиць історичної частини міста та реконструкції міської забудови у зонах її впливу. Проте недостатньо уваги приділялося питанню виявлення історичних особливостей конкретного міста під час ревалоризації вуличних громадських просторів. Ми пропонуємо розглянути це питання на прикладі історичної частини міста Васильків.

Ціль роботи. Дослідити проблеми міста Васильків, виявити історичні особливості міста під час ревалоризації вуличних громадських просторів

Матеріали та методи. Отже, проблемами міста Василькова є те, що громадські центри м. Василькова чітко не виражені, спостерігається відсутність благоустрою, та озеленення, безпечних та комфортних пішохідних шляхів до громадських центрів. Прикладом таких ситуацій є організація громадських просторів Западинського та Колгоспного ринків (рис.1, 2). Також серед

проблем міста можна виділити відсутність архітектурно-планувальної структури громадської забудови, що забезпечує її виразне об'ємно-просторове рішення; відсутність історико-культурного центру міста та комплексів для розвитку туризму, що також впливає на якість життя в місті. Однією із головних проблем міста є невпорядкованість повноцінного центрального громадського простору для проведення масових заходів (рис. 3).

Рис. 1 Западинський ринок,
м.Васильків

Рис. 2 Колгоспний ринок,
м.Васильків

Рис. 3 Місце проведення масових заходів у м. Васильків

Хаотичність громадської забудови в центрах тяжіння людей, велика кількість МАФів, недостатність впорядкованих місць для торгівлі також створює несприятливий образ міста та негативно впливає на комфортність життя містян. Така ситуація спостерігається поруч із Центральним ринком та готелем «Ярославна» (рис. 4, 5).

Рис. 4 Центральний ринок,
м.Васильків

Рис. 5 Готель «Ярославна»,
м.Васильків

Незадовільний стан більшості історичних та архітектурних пам'яток міста Васильків з кожним роком, нажаль, погіршується. Прикладом занедбаних історичних пам'яток є Синагога у неомавританському стилі (рис. 5) та художня школа (рис. 6).

Рис. 6 Синагога

Рис. 7 Художня школа

Приклади вирішення подібних проблем в Європі можна побачити на вулицях міст Бордо, Відень, Песк'єра-дель-Гарда. Бордо славиться своєю історичною спадщиною та вигідним розташуванням поруч з морем, проте ще в кінці ХХ століття це місто було найдешевшим для життя у Франції. Пов'язано це було з тим, що на вулицях був автомобільний колапс, а 20 % житла в центрі пустувало. Отже, вигідне розташування та культурні здобутки не є вирішальними факторами якості життя в місті. У 1995 році було вирішено повернути в місто трамвай, розвинути велосипедну інфраструктуру та деякі вулиці зробити пішохідними. Такі заходи стосувалися в основному центральної

частини міста та туристичних місць, таких як площа Пей-Берлан (La place Pey-Berland) (рис. 8) та площа Комедії (La place de la Comédie) (рис. 9).

Рис. 8 площа Пей-Берлан, м. Бордо

Рис. 9 площа Комедії, м. Бордо

Одна з найвідоміших нових будівель в історичному центрі Відня — готель «Топаз» (рис. 10), розташований за 200 метрів від Собору Святого Стефана - туристичної візитівки Відня. Готель зводили з 2010-го упродовж двох років з урахуванням сучасних технологій енергоефективності. Проект мав на меті показати, що інноваційний дизайн може гармонійно поєднуватися з міським історичним ландшафтом. Приклад Відня показує, що збереження світової культурної спадщини та урбаністичний розвиток не є взаємовиключними явищами. Знайти баланс між потребою збереження культурної спадщини та економічним розвитком міст складно, але можливо.

Рис. 10 Готель «Топаз», Відень, Австрія

Прикладом формування гармонійного громадського простору, який поєднується із історичною забудовою міста є площа в місті Песк'єра-дель-Гарда в Італії (рис. 11). Сама площа розташована поруч із стінами фортеці міста, яка занесена до спадщини ЮНЕСКО. На місці площі раніше хаотично паркувалися автомобілі та ще раніше вона використовувалася як майдан для підготовки військових. Під час створення проекту перед архітекторами постало складне завдання: створити такий простір, який б одночасно композиційно підтримав історичну забудову навколо, та створити зону відпочинку, при цьому зберегти змогу припаркувати автомобіль поруч. За проектним рішенням було вирішено розділити територію на дві функціональні зони: місця для паркування та повністю пішохідну зону, із фонтанами, озелененням та місцями для відпочинку. Площа підтримує історичну забудову навколо, проте вона не копіює певні історичні елементи, а вирішена досить сучасно. Також однією із позитивних якостей даної площі є орієнтація до місцевої річки, а саме – амфітеатру, де також можна відпочити.

Рис. 11. Площа в м. Песк'єра-дель-Гарда, Італія

Отже, основними завданнями з осучаснення центральних вулиць Василькова є орієнтація на пішоходів, особлива увага до підбору елементів благоустрою та озеленення: дерев, чагарників, квітників а також продумане використання малих архітектурних форм, елементів покриття тощо.

Результати та обговорення. Дослідження центральних вулиць Василькова дозволило визначити основні вимоги щодо їх трансформації, а саме: перетворення вулиць на комунікативні громадські простори; проектування вздовж вулиць інтерактивних екологічних коридорів міста; творче переосмислення в ландшафтному дизайні важливих для містян історичних подій та культурних здобутків місцевої громади. Ці вимоги мають бути враховані шляхом виокремлення смуг руху персональних транспортних засобів, розширення і благоустрою тротуарів, використання перфорованих плит покриття, відновлення втрачених бульварів, урізноманітнення об'єктів декоративно-прикладного мистецтва.

Висновки. Таким чином, врахування місцевих особливостей є принциповою умовою оновлення вулиць в історичних районах поселень, адже саме це сприятиме формуванню неповторного образу кожного міста.

ПЕРСПЕКТИВИ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ МІСТ

Кучинська Ірина Вікторівна

к.ф.н., провідний науковий співробітник

Український науково-дослідний інститут спеціальної
техніки та судових експертиз Служби безпеки України

Зуров Андрій Анатолійович

студент

Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ, Україна

Вступ. Широкомасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України призвела до руйнування ключових об'єктів інфраструктури, житлових районів українських міст та сіл. Нині необхідне вже розуміння щодо відбудови держави, обмірковано обрати найкращий вектор дій, створити конкретний план і після перемоги якомога швидше втілювати його в життя.

Під час міжнародної конференції «Після війни: переосмислення майбутнього громадянського суспільства» Перший віце-прем'єр-міністр – Міністр економіки України Ю. Свириденко представила наступні принципи плану економічного відновлення України: «Післявоєнна відбудова України буде одним з наймасштабніших проектів з часів усім відомого плану Маршалла. Його реалізація стане справою усього цивілізованого світу, адже ми сьогодні боремося не лише за себе, але й за глобальну безпеку» та назвала принципи, які ляжуть в основу плану відновлення: отримання статусу кандидата, а потім повноправне членство в ЄС та енергетичну самостійність.

Сьогодні експерти згадують План Маршалла не стільки в його буквальному значенні, скільки як пророчий приклад нового мислення та новаторського підходу до економіки, продемонстрованого Дж. Маршаллом та Г. Трумэном. Це саме те, що буде потрібно Європі після російсько-української війни, що наклалася на пост-ковідні явища в неповністю відновленій економіці.

Мета роботи. Огляд ситуації, пов'язаної з руйнуванням об'єктів інфраструктури, житлових районів українських міст та сіл України через повномасштабне вторгнення військ РФ. Вивчення історичного та сучасного досвіду післявоєнного відновлення міст Європи та України, та перспективи відбудови держави в теперішній час.

Матеріали та методи. Матеріали конференцій, лекцій та зустрічей фахівців з будівництва, архітектури, провідних економістів, представників бізнесу, лідерів держав, історичні факти та досвід країн.

Результати та обговорення. 6 квітня German Marshall Fund (Німецький фонд Маршалла) зібрав на своєму інтернет-майданчику представників великого бізнесу з США, Німеччини та Італії для обговорення його актуальності.

У рамках даного заходу головний економіст німецької банківської групи KfW доктор Ф. Келер-Гейб зазначив: «Нові підходи справді можуть дати поштовх ідеям розвитку цифрової економіки та переходу до кліматичної нейтральності – зеленої енергії. Ми вступаємо в цей період трансформації у складних обставинах війни в Україні та пандемії COVID, що незавершилася», та наводить приклад: «У 2011 році ми субсидували офшорні парки вітряних електростанцій у Північному морі: на той момент вони були непридатні для класичного фінансування, але KfW їх підтримував; сьогодні вони високорентабельні».

У свою чергу С. Мори, голова європейського відділення енергетичної компанії Enel Group зазначив: «Енергетика знаходиться в центрі економічної трансформації та відіграє дуже важливу роль у бізнесі, політиці та громадських процесах, особливо якщо її починають використовувати, як зараз в українській кризі – у якості інструмента гноблення. Декарбонізація економіки приносить безліч інвестицій, ми створюємо нові робочі місця, закладаємо основи нового конкурентоспроможного зростання економік, які стануть піонерами перетворень. Ми переходимо до нової моделі, яка стає дедалі більш децентралізованою, в якій набагато більше гравців. Таким чином, уроки, отримані світом та Європою в результаті історії з «Північним потоком»,

газовим шантажем Росії та пов'язаною з цим війною – можуть стати каталізатором створення нової економічної реальності».

У роки Другої світової війни було зруйновано понад десять тисяч міст і сіл, багато з них потім відновили: мешканці відбудовували свої понищені будинки, Німеччина виплачувала репарації, європейські країни отримали економічну допомогу від США відповідно Плану Маршалла.

Так, у Польщі відбудували історичний центр Варшави (місто було зруйноване на 80 %) та Вроцлав, здійснивши кілька поступових етапів: поверхнєве відновлення, розчищення територій, реставрацію, зведення житлових масивів, планову реконструкцію, спорудження нових будівель. Якщо поляки прагнули відтворити довоєнний вигляд своїх міст, то Роттердам у Нідерландах трансформували інноваційно: розбудували комфортну інфраструктуру, зокрема головну гавань міста, яка є важливим стратегічним портом. Такий підхід зробив Роттердам провідним фінансовим центром Західної Європи. Під час відбудови столиці Великої Британії, Лондона, особливу увагу зосереджували на зелених зонах і будівництві багатоповерхівок, щоб забезпечити житлом людей, які його втратили через війну. Німецький Дрезден – одне з найбільш зруйнованих міст унаслідок Другої світової війни – відбудовували сорок років практично з нуля. Як і поляки, німці прагнули відтворити довоєнний вигляд свого міста, нині воно вважається одним з найкрасивіших у Німеччині.

Під час відбудови Києва передусім дбали про відновлення житлового фонду; про відтворення довоєнного вигляду столиці не йшлося, бо місто зазнало страшних пошкоджень. Адже коли німецькі війська почали наступати і в Червоній армії зрозуміли, що Київ не втримати, радянські солдати замінували вулиці та будівлі історичного центру, унаслідок чого було зруйновано 324 пам'ятки, частина з яких дощенту. Через німецьке бомбардування постраждали аеродроми, заводи, електростанції, центральний залізничний вокзал, були знищені промислові підприємства, навчальні заклади, водопровід, мости через Дніпро (перші бомби тоді прилетіли на завод «Більшовик», військові аеродроми

в Борисполі, Гоголеві, Гостомелі, Жулянах, аеропорт у Броварах). Київ звільнили від німецької окупації 1943 року, відбудова міста розпочалася з реконструкції Хрещатика у 1944 році, завершили відновлення вулиці 1955 року. Загалом у повоєнній відбудові всіх країн брали участь не лише архітектори та будівельники: допомагали громадяни, аналогічно як українці тепер – щойно військові вигнали окупантів з Київщини, люди почали прибирати міста й села.

Шляхи відновлення країн у повоєнний період були різними, пріоритети визначалися потребами та особливостями конкретних міст. Нині, формуючи план відбудови України, важливо враховувати економічні, геополітичні, соціальні, культурні особливості держави та вимоги сучасної урбаністики. Проаналізувавши напрацювання провідних країн, поради урбаністів та архітекторів, нові підходи до проектування міст і воєнний досвід, є нагода побудувати безпечні, функціональні, інклюзивні та привабливі простори, якщо обрати вдалу стратегію та грамотно освоїти інвестиції.

Заступник виконавчого директора в Міжнародному валютному фонді від України В. Рашковані відзначив, що: «Нині над програмою відбудови України працює 7-8 груп, які доповнюють діяльність одна одної: секретаріат Кабміну шукає фінансування для фонду реконструкції; інша команда оцінює воєнні збитки та руйнування; ще одна – працює над ідеями післявоєнної економічної політики; усі програми мають об'єднувати спільне бачення: проєкт модернізації країни буде частиною плану вступу до Євросоюзу, або це будуть паралельні процеси; впровадження «зеленої економіки» не лише на рівні промисловості, а й у транспорті та будівництві міст; вбудовування України в глобальні ланцюжки міжнародного приватного бізнесу».

На прес-конференції Президента України 23 квітня В. Зеленський зазначив, про початок перемовини з лідерами різних держав щодо відновлення України. За його словами, такі кроки передбачають як фінансову підтримку, так й безпосередній патронат країн-союзників – Велика Британія, Швеція, Італія, Японія, Данія погодилися відбудувати постраждалі території України. Президент зауважив, що кожна країна, отримавши можливість відновити той чи

інший регіон, відчуватиме, що вона зробила великий внесок у перемогу у війні за свободу в цілому на європейському континенті: «Це не про допомогу, наприклад, вашої країни нашій, це про спільне майбутнє, це частина програми щодо нашого членства в Європейському союзі, це частина нашого майбутнього в об'єднанні історії, перемоги в цій війні».

Поряд із зазначеним, українські проєктувальники й архітектори також вже беруться до справи: команда студії дизайну та інтер'єру *loft bureau* запропонувала 3 варіанти відбудови постраждалої від ракетного удару Миколаївської ОДА, Київська обласна військова адміністрація та гуманітарний штаб представили проєкт відбудови зруйнованого житла Київської області, над концепцією розвитку та реконструкції Чернігова працює *Yakusha architectural studio*, а дизайнер С. Родіонов запропонував проєкт відбудови Маріуполя «*Re: Mariupol*». Офіс міських проєктів «Урбанина» працює над «Довідником з відбудови міст», у якому зберуть типові рішення з проєктування вулиць, впорядкування будинків, планування подвір'їв на основі найкращих світових практик. Для небайдужих архітекторів з усього світу запустили проєкт «*ReCreateUA*» де креатори можуть вибрати одну зі зруйнованих або пошкоджених будівель, що знаходяться в галереї, і створити візуалізацію її відновлення. Архітектурна Палата НСАУ створила Координаційний штаб для відновлення українських міст і громад, ця організація охоплює всі регіони України та запрошує архітекторів, інженерів, проєктувальників, виробників чи постачальників будівельних матеріалів, представників органів місцевого самоврядування, містян, яким потрібна допомога; Архітектори штабу діють за маніфестом: «Нова архітектура України буде сучасною, європейською, заснованою на тяглоті наших традицій. Без типових російсько-радянських наративів і форм. З новими сенсами на основі принципів взаємодії, спільнотворення, підтримки та оборони. Українська архітектура має нести повагу до людини, важливість спільних просторів, енергонезалежність, доступність, безпеку, силу громад».

Відомий архітектор та урбаніст Йен Гел у своїй лекції для українців про базові принципи, які варто враховувати під час відбудови України, зазначив про необхідність орієнтуватися на інтереси людей, зважати на густоту населення, враховувати особливості клімату, економити ресурси.

З урахуванням вищезазначеного, для будівництва та відновлення країни в нових реаліях актуальним є досвід «зеленого будівництва». Зміни клімату, дефіцит ресурсів, збільшення цін на класичні види палива стимулює інтерес до екологічних та економічно дешевих видів пального, економії енергоресурсів та до пошуку джерел відновлення енергії.

Основне завдання «зеленого будівництва» – зниження рівня споживання енергетичних та матеріальних ресурсів протягом усього життєвого циклу будівлі: від вибору ділянки з проектування, будівельних робіт, експлуатації до його ремонту та знесення. Принципи екологічної архітектури – екологічно чисті матеріали для будівництва; альтернативні енергозберігаючі джерела; екологічна утилізація відходів; системи опалення та охолодження будинків за допомогою випромінюючих поверхонь; енергозбереження шляхом утеплення стін будівлі; внутрішнє оздоблення природними матеріалами; створення припливно-витяжної вентиляції; проектування споруди з урахуванням пропускну здатності тепла та світла поверхнями; компактні форми. Зведення будинків, керуючись даними принципами дає не тільки високу екологічність та комфортність споруди для життєдіяльності людей, а й економію при будівництві та подальшій експлуатації споруди.

Прийнято вважати, що екологічне будівництво дорожче за звичайне, хоча проектувальники подібних будівель обіцяють швидку окупність за рахунок скорочення подальших витрат.

Після введення в експлуатацію «зеленим» об'єктам притаманна значна економія енерговитрат: скорочення споживання енергоресурсів – до 50%, економія води – до 40%, економія на опаленні або охолодженні – до 15% споживаної енергії. У європейських країнах через високі тарифи на енергоресурси окупність проектів із застосуванням «зелених» технологій не

перевищує 5 років. Саме висока окупність дає поштовх до розвитку «зеленого» будівництва.

Для того, щоб довести якість нерухомості для таких об'єктів нерухомості існують спеціальні систем оцінки – BREEAM, LEED, DGNB.

За системою LEED та BREEAM вже сертифіковано деякі будівлі, офіси, торгові та бізнес центри у Києві та Львові, то ж принципи «зеленого будівництва» не є абсолютною новинкою для України.

Висновки. Оскільки зниження енергоспоживання позитивно позначається не тільки на збереженні навколишнього середовища, а й на комунальних витратах, то тренд на енергозбереження й екологічність в Україні матиме тенденцію до посилення, особливо у післявоєнний час коли криза може бути неминучою.

PEDAGOGICAL SCIENCES

THE IMPACT OF THE INTERNET ON TEENAGERS` LEARNING OUTCOMES

Fornosova Tetiana

V.O. Sukhomlinsky National University of Mykolaiv
Group 506(a)

Scientific supervisor

Dobrovolska Lesia

, PhD, associate professor

V.O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv

The article deals with the influence of the Internet on the educational process according to relevant world events. We observe both positive and negative features of impact and, finally, move directly to the particular conclusion. The result of our research is based on 5-year statistics among Ukrainian teenagers and their outcomes in final exam passing scores. They are compared according to the parameter of types of learning - online and offline ones and their impact of teenagers` studying effectiveness.

Keywords: distance learning, COVID-19, online and offline studying, Zoom, Google Meet, Moodle, Independent External Evaluation (IEE).

The advent of Internet has influenced the process of communication and learning. Media communication nowadays dominates in the global communication procedure and the process of learning also could not help been effected by the Internet. Plethora of researches demonstrates the importance of the Internet and media for teenagers` learning [2].

On one hand, research has shown that the use of the Internet occupies the learning time of adolescents and often can interrupt them since most adolescents use the Internet to browse websites, listen to music, chat or play games while learning or doing homework [1]. In this case we observe the main disadvantage of the Internet

for teens – a high probability of being distracted and having a low position of self-organizing and self-responsibility.

On the other hand, Internet opens doorways to a wealth of information, knowledge and educational resources, increasing opportunities for learning in and beyond the classroom.

Teachers can use online materials to prepare lessons, and students to extend their range of learning. Interactive teaching methods, supported by the Internet, enable teachers to give more attention to individual students' needs and support shared learning [5]. Therefore, the aim of our research is to reveal the influence of all these factors on teenagers' learning outcomes. Among the methods of the research we have chosen observation of pupils' exam results and statistics data analysis.

Gilliver, Randall & Pok (1998) discussed the effects of online courses on learning and found higher Learning Effectiveness of the experiment group with web-based learning [7].

Shiratuddin (2001) studied college students with lecturing and online learning and also discovered the higher Learning Effectiveness of the online learning group [3].

Taking into account distance learning, we can make a conclusion that learning individually is less effective than process of group learning. It is related, first of all, with the human's factors and psychology. The more a person has communication with other people (alive or at least online), the more he/she is motivated and eager to process much information, absorbing the most vital for him/her.

At the moment of 2012-2016 years several scholars contended that Internet communication is an impoverished and sterile form of social exchange compared to traditional face-to-face interactions. And will therefore produce negative outcomes such as loneliness and depression for its users as well as weaken the neighbourhood and community ties [4].

A lot of researches and statistic dates have made a conclusion of higher effectiveness of offline communication during learning. However, people cannot live only with statistics of the previous experience without taking into account their actual

life. A great variety of factors have made Ukrainian teenagers proceed their learning process in an online way, using different platforms for it.

According to the last events, such as COVID-19 and war actions on the territory of Ukraine, we are going to research the level of effectiveness of using the Internet by teenagers in Ukraine. Last 3 years Ukraine practices distance learning, usage of Zoom, Google Meet, Moodle and other platforms for teenagers` studying.

Our research will be based on Independent External Evaluation (IEE) results of the English language from 2016 till 2020 [6].

Picture 1 – Ukrainian students` results of IEE

- - percentage of registered participants
- - gained the minimum score to pass
- - have not passed

According to the statistics, the number of IEE participants is increasing every year.

Percentage of successful passing score also reflects a positive growing.

Starting from 2019, Ukrainian educational establishments use both online and offline teaching-learning process in the country. We should mention that online studying prevails over the traditional classroom one. In spite of difficulties, inconveniences and criticizing this process of learning, the effectiveness of teenagers` outcomes has increased. It claims that appropriate and attentively-selected way of online teaching and self-organizing motivation can be not only valid, but much efficient for teenagers.

Having experienced COVID-19 and the situation with war now, the educational process in Ukraine was in danger of collapse. Our government has decided to implement online studying and encouraged using the Internet.

In virtue of using the Internet and online learning the youth of Ukraine is able to go on studying and gaining knowledge, becoming competitive in the labor market.

Based on the above, we can make a conclusion about a high importance and vitality of using the Internet during distance learning, its positive impact of teenagers' results of studying and their final exams outcomes.

Resources:

1. Chien, T. N. (2009). Effects of interactive multimedia-assisted teaching materials on Learning Effectiveness of computer-based instruction. *Journal of Adult Lifelong Education*, 12, 117-155.

2. Chiu, G. F. (2009). Learning in network: Theory and Development. *Educational Research & Information*, 6(1), 20-27.

3. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 2014, 10(6), 575-580.

4. Scehiano, D.J. (2016). Lessons from Lambda Moo: A social text-based virtual environment. *Presence, Teleoperatos and virtual environment*. 8(2),pp127-170.

5. Simonson, M., Smaldino, S., Albright, M., &Zvacek, S. (1999). *Teaching and Learning at a Distance-Foundations of Distance Education*. New Jersey : Upper Saddle River.

6. Слово і діло. Аналітичний портал. Результати ЗНО. [Електронний ресурс].

25.06.2021, URL:<https://www.slovoidilo.ua/2021/06/25/infografika/suspilstvo/rezultaty-zno-shist-rokiv-skilky-osib-zdaly-provalyly-testuvannya-osnovnyx-predmetiv>.

7. Wang, T. B. (2009). Effects of training, computer selfefficacy, and Learning Styles on learning performance—fieldstudy of webpage.

A LONG MONOLOGUE AS A DESCRIPTION OF PERSONAL EXPERIENCE FOR THE SPEECH COMPETENCE FORMATION IN THE SENIOR SECONDARY LEVEL AT GERMAN LESSONS

Stepanenko Alina-Alla

Ph.D. in Pedagogics, Associate Professor

Nekh Taisiia

Masters student

Central Ukrainian V. Vynnychenko State Pedagogical University

Introductions. Competence direction of the process of learning a foreign language in today's conditions is an urgent issue and requires a systematic and comprehensive solution aimed at integration into the international educational sphere. This process is directed by certain documents and frames of European and national level. The Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) developed by the Council of Europe set the aim to ensure that language acquisition, the application of language and the language competency of students in Europe were transparent and comparable. To do so, the CEFR examined the partial qualifications (reading comprehension, listening comprehension, writing and speaking) and formulated six levels of competency. This provides a basis for curricular guidelines, learning materials and qualifications in European language work. In accordance to this document competence direction of the foreign language learning process is quite clearly released in the explanatory notes to the national curriculum. The importance of students' gaining experience in the practical mastery of types and forms of educational activities is emphasized the that provide conditional and written communication. Similar purpose with minor clarifications and content can be traced in the national education programs for secondary schools and explanatory notes to them, prepared in subsequent years. These characteristics of these programs differ significantly from their counterparts of previous years. The modern program of foreign language teaching for senior classes outlines definite

provisions. The most significant competence to develop is speaking as a display of all other language competencies.

Aim. The analysis of speaking competence as language competencies, conditions and requirements in accordance with the European Framework of Reference for Language and national requirements for senior secondary level with the focus on a long monologue as speaking competence is the aim of the survey.

Materials and methods. Foreign language teaching in senior classes is carried out at the basic general and in-depth profile levels in accordance with the defined curriculum and special program for foreign languages [3].

The basic general education level presupposes the mastery of students' foreign language experience, which ensures the formation of their foreign language communicative competence at the level of independent user.

The purpose of teaching in specialized classes is to form students' foreign language communicative competence within the areas and topics outlined in the curriculum for each profile. Profile training takes place in accordance with the goals and content of the elective courses chosen by students and provides in-depth and professionally oriented language skills. These guidelines coincide with CEFR in certain aspects and are related in particular in aspects of a long monologue.

This approach determines the formation of students' readiness for foreign language intercultural communication within the typical areas, topics and situations of communication specified by the curriculum. At the end of the 11th class, students of the secondary school who study the first foreign language reach level B1, students of specialized schools with advanced study of foreign languages are supposed to have level B2, and those who master the second foreign language - level A2 +. These levels characterize the results of educational achievements in each type of speech activity and are consistent with the European Recommendations on Language Education: study, teaching, assessment [7].

The task is to develop skills as a result of language and speaking competence:

- to communicate within the areas, topics and situations defined by the current curriculum;

- to provide listening comprehension of authentic texts content;
- to read and understand authentic texts of different genres and types with different levels of understanding of the content;
- to communicate in writing in accordance with the tasks;
- to use appropriately the experience gained in the study of the native language and other subjects, considering it as a means of conscious mastery of a foreign language;
- to use non-verbal means of communication if necessary, given the shortage of available language means;
- to evaluate critically information and use it for different purposes;
- to express own thoughts, feelings and attitudes;
- to interact effectively with others orally, in writing and through electronic means of communication;
- to select and apply appropriate communication strategies according to different needs;
- to effectively use learning strategies for independent study of foreign languages. [3; 5; 6].

A long monologue in this context is reasonably important and communicatively significant for the formation of personal communicative experience, where the content part covers personal, public and educational spheres.

Results and discussion. Monologue oral speech is a detailed, long and organized type of speech that is not intended for direct verbal reaction of the interlocutor. Linguistically, the long monologue is characterized by the presence of all the features of the text, which include: integrity, coherence, completeness, purposefulness, informative accomplishment. The content, logical and structural features of the monologue are the requirements for the text and its basic types: descriptive, narrative, expository and argumentative.

Unlike dialogue speech, monologue is a form of speech in which the volume, nature of information, structure, composition and language means are determined by the speaker. In this respect certain demands occur which are to be pointed:

- how to organize / maintain foreign language communication in different social and communicative conditions;
- what should be the norms of communicative behaviour in different circumstances of communication;
- which language units should be used when producing statements in different temporal and local situations;
- what speech patterns should be used in different conditions of communication, in particular with representatives of different social statuses and groups, at meetings / gatherings of different social orientation;
- from what sources and in what ways to obtain the necessary information to meet communication needs;
- how to show flexibility in their communicative behaviour and what non-verbal strategies to use in the absence of a certain speech experience;
- what methods and how to improve their own communicative experience [1; 2; 4]

Matching these demands as components of this skill can be identified special language skills related to the following three constituents: content, logical construction and language structures of coherent statements.

Conclusions. Competence approach promotes the acquisition of linguistic and social cultural knowledge and skills should be used in speech activities. In our opinion, the experience gained by students in the learning process should primarily be aimed at providing them with pragmatic information on the issues of theme content, logical monologue structure, textual coherence, language grammar structures. All these aspects concern the content, logical, coherent and structural features are also important to realise the task and reach the communicative goal.

References

1. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность /А. А. Леонтьев. – М.: Просвещение. 1969. 214 с.

2. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. — К. : ВЦ «Академія», 2010. 328 с.
3. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10 – 11 класи. Англійська мова Німецька мова Французька мова Іспанська мова, К., 2017 р.
4. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. — М.: Просвещение, 1991, 223 с.
5. Рогова Г. В. Методика навчання іноземних мов у середній школі. М.: Просвещение, 1991, 220 с.
6. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе. Учеб. пособие для студентов фак. и ин-тов иностр. яз. Л., «Просвещение», 1977. 295 с.
7. Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen. Lernzielbestimmungen, Kannbeschreibungen, Kommunikative Mittel. Niveau A1 – A2 – B1 – B2 – C1 – C2 (Neubearbeitung). München: Langenscheidt.

**РЕАЛИЗАЦИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ПРОГРАММЫ
«ТРАНСФОРМАЦИЯ СТУДЕНТОЦЕНТРИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ
БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ СРЕДЫ»**

Абдигапбарова Улжаркын Муслимовна

д.п.н., профессор

Жиенбаева Надежда Бисеновна

д.п.с.н., профессор

Исабаева Даража Нагашбаевна

к.п.н., асоц.профессор

Казахский национальный педагогический

университет имени Абая

г. Алматы, Казахстан

Введение./Introduction. История педагогического образования показывает, что все фундаментальные инновационные технологии проходят несколько этапов развития. Сначала они зарождаются в одной из как правило, узких сфер образовательной деятельности. Затем область их применения постепенно расширяется, и они начинают вытеснять (замещают) используемые ранее традиционные технологии [1]. Утвердившись в этой роли, инновационные технологии находят собственную нишу и начинают влиять на другие технологии, все больше изменяя окружающую в контексте нашей программы цифровую сферу, преобразовывать процесс студентоцентрированного обучения [2].

Принципиального изменения университетского образования предопределяет и наступившая эпоха цифровой экономики в Казахстане. Цифровая экономика задает принципиально иные тренды, ориентированные на подготовку специалистов качественно иного уровня и требует соответствующих навыков использования инновационных и коммуникационных технологий у профессорско-преподавательского состава вуза. Поэтому возникает острая необходимость реализации СЦО в процесс профессиональной подготовки современного педагога.

Актуальность разработки и внедрения инновационной программы «Трансформация студентоцентрированного обучения будущего учителя в условиях цифровой среды» обоснована также реализацией в Республике Казахстан государственных проектов «Цифровая школа» и «Учитель будущего».

Казахстанские вузы должны обеспечить студентов такими инновационными образовательными программами, которые:

- отражают основные компоненты реализации трансформированного СЦО в цифровой среде;
- способствуют студентам занимать активную роль в создании учебного процесса;
- оценка студентов должна демонстрировать совершенствование предметов и их преподавания, профессионализацию преподавательской компетенции [3].

Трансформированный студентоцентрированный подход в цифровой среде - это значимый и востребованный уровень, важный для формирования высококвалифицированного специалиста, поскольку включает проблемное обучение, проектное, использует интерактивные технологии, что позволяет не просто выстроить персонализированную траекторию обучения в условиях коллектива, но и приобрести необходимые компетенции, которые выпускник сможет реализовать в будущей профессиональной деятельности [4].

Реформирование образовательных программ должно обеспечить возможность высококачественных, студентоцентрированных и персонализированных образовательных траекторий.

Институт педагогики и психологии при КазНПУ имени Абая является экспериментальной площадкой по реализации проекта «Трансформация студентоцентрированного обучения будущего учителя в условиях цифровой среды».

Статья основана на результатах исследования, финансируемого Комитетом по образованию и науке Республики Казахстан в рамках проекта

«IRN: AP08857119 Трансформация студентоцентрированного обучения будущего учителя в условиях цифровой среды».

Цель работы./ Aim. Обоснование оценки реализованной инновационной программы: по степени повышения качества, трансформированного студентоцентрированного обучения; роли личностных и персонализированных достижений в развитии профессионализации будущего учителя; повышения степени социальной удовлетворенности цифровизации образовательного процесса со стороны субъектов образовательного процесса.

Материалы и методы./Materials and methods. Цифровая платформа "Студентоцентрированное обучение" <https://scl-kaznpu.kz/>; программное обеспечение: Adobe Flash Player; ABBYY Fine Reader; Adobe Photoshop; Macromedia Dreamweaver.

Результаты и обсуждение./ Results and discussion. Основными принципами управления инновационной образовательной программы являются: Эффективное управление, соответствующее системе целей и задач инновационной образовательной программы; Студентоцентрированный подход к управлению процессом реализации программы; Единство планирования, мониторинга, оценки и коррекции деятельности по реализации инновационной образовательной программы; Эффективность, надежность и открытость результатов реализации программы для субъектов образовательного процесса Института педагогики и психологии при Казахском национальном педагогическом университете имени Абая.

Контроль за ходом реализации Программы осуществляли разработчики программы (Абдигалбарова У.М., Жиенбаева Н.Б., Исабекова Д.Н.):

- анализировали ход выполнения плана действий по реализации Программы, вносили конкретные предложения по его коррекции;
- осуществляли организационное, информационное и научно-методическое обеспечение реализации Программы;
- координировали взаимодействие субъектов студентоцентрированного обучения, заинтересованных социальных партнеров по реализации Программы;

Внедрение инновационной программы «Трансформация студентоцентрированного обучения будущего учителя в условиях цифровой среды» осуществлялась на разработанной цифровой платформе для персонализации обучения студентов (рис.1). В эксперименте участвовали преподавателей: 148, студентов: 379.

Доказательная база: статистика по сайту "scl-kaznu.kz" по разделам:

1. Индивидуальный интерфейс – студенты могут персонализировать учебный процесс путем выбора цвета и аватара (табл. 1).

Таблица 1

Персональные показатели исследовательской выборки

№	ФИО студента	Специальность	Курс	Балл	Попытка	Дата
1	Сапарбаев Берик	Педагогика	первый курс	4	3	2022-04-15 06:22:34
2	Брацун Наталья			8	7	2022-04-15 07:20:31
3	САҚЫП ГҮЛЗИНАТ МАМЫРБАЙҚЫЗЫ			5	1	2022-04-12 09:27:13
4	Utemuratova Akmaral			6	1	2022-04-12 09:25:28
5	Ержанкызы Балнур			8	1	2022-04-12 09:25:15
6	Олжабаева Асем Медетбекқызы			4	1	2022-04-12 09:24:22
7	Ibraeva Meruert Zarlykovna		первый курс	10	1	2022-04-12 09:24:21
8	Абуова Назым Мусакызы			8	2	2022-04-12 09:24:39
9	Абдыкалыкова Айгерим Еркенқызы			10	1	2022-04-12 09:22:20
10	Suleimen Kuralai			7	5	2022-04-12 09:24:58
11	Кулибаева Камла Адилетовна			6	4	2022-04-11 08:51:14
12	Александр Сорокин	Педагогика	первый курс	5	1	2021-09-23 07:11:38

2. Управление обучением – платформа включает систему, которая позволяет студенту выбирать свой собственный путь (рисунок 1).

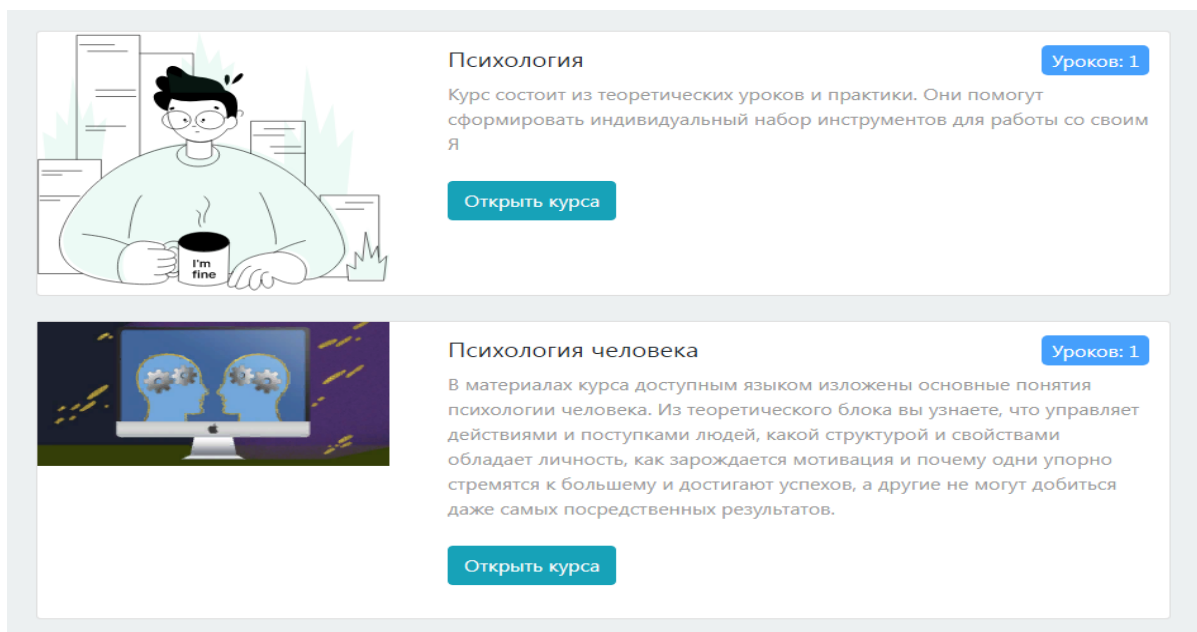

Рис. 1 Индивидуальный путь выбора студента

3. "Умный наставник" – изображение проактивного инструмента обучения, который может вдохновлять на вопросы или использовать распознавание лиц для реагирования на эмоциональные состояния (рисунок 2).

Рис. 2 Умный наставник

4. Система управления на основе сбора данных предоставляет материалы, соответствующие уровню знаний студента. (рисунки 3-5).

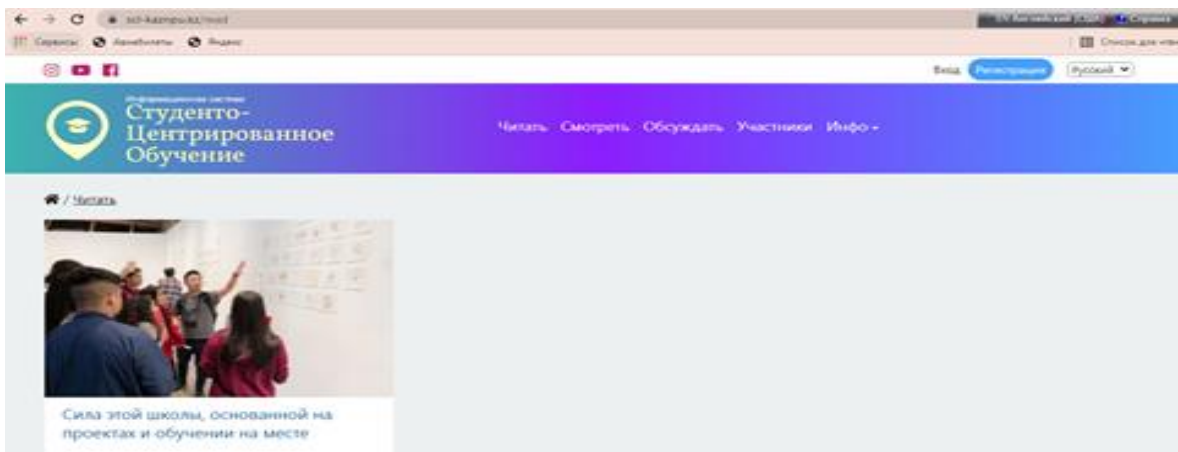

Рис. 3. Блок «Персонализация достижений»

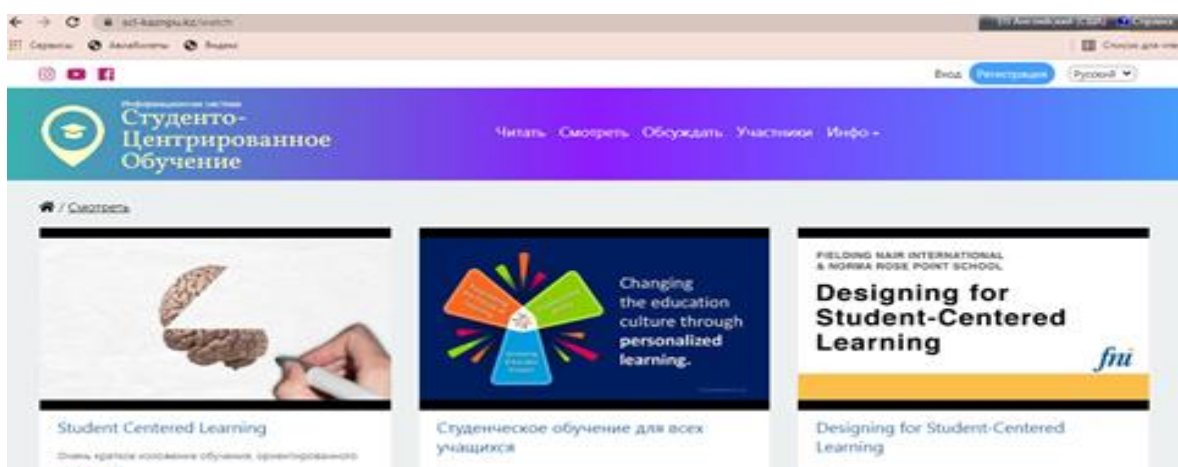

Рис. 4. Блок – «тайм менеджмент»

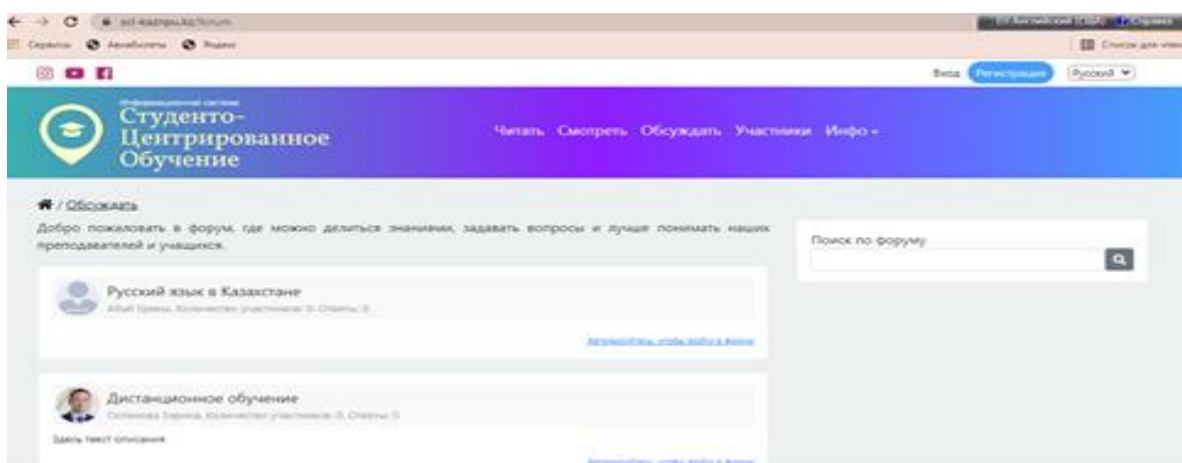

Рис. 5. Блок «научные дискуссии»

Выводы:/Conclusion. Трансформация студентоцентрированного обучения предполагает цифровую организацию взаимодействия субъектов

образовательного процесса и развития у участников этого процесса способности к самообразованию, самоопределению, самостоятельности и самореализации себя в сфере профессиональной деятельности.

Трансформированный студентоцентрированный подход в цифровой среде - это значимый и востребованный уровень, важный для формирования высококвалифицированного специалиста, поскольку включает проблемное обучение, проектное, использует интерактивные технологии, что позволяет не просто выстроить персонализированную траекторию обучения в условиях коллектива, но и приобрести необходимые компетенции, которые выпускник сможет реализовать в будущей профессиональной деятельности.

Внедрение инновационной программы трансформации студентоцентрированного обучения в процесс подготовки будущего учителя в условиях цифровой среды на основе цифровой платформы для персонализации обучения студентов <https://scl-kaznpu.kz/>, позволило: Использовать способы и методы, отвечающих особенностям различных типов студентов; Создать условия для освоения преподавателями соответствующих методик и подходов в рамках персонализации образовательных программ подготовки будущих учителей; Переосмыслить процесс СЦО с точки зрения повышения ответственности студентов за собственное обучение, способствующего развитию их адаптивности и результативности; У студентов сформированы такие компетенции, как: постановка собственных целей обучения, выбор эффективных стратегий для достижения этих целей.

ЛИТЕРАТУРА

1. Асмолов А. Г., Гусельцева М. С. О ценностном смысле социокультурной модернизации образования: от реформ— к реформации // Вестник РГГУ. Серия: Психология. Педагогика. Образование. 2019. № 1. С. 18–43.
2. Student-Centred Learning— Toolkit for students, staff and higher education institutions. Brussels, October 2010. [Electronic resource]. URL:

[http://www.aic.lv/bolo-na/2010/ Reports/SCL_toolkit_ESU_EI.pdf](http://www.aic.lv/bolo-na/2010/Reports/SCL_toolkit_ESU_EI.pdf) (date of access: 25.11.2020).

3. Жиенбаева Н.Б. Персонализированная траектория развития личности студента в цифровой среде студентоцентрированного обучения. *American Journal of Scientific and Educational Research*». - № (43) / 2020. – Vol.2.New York, United States. Ulrich web: <http://www.webnode.com>.

4. Жиенбаева Н.Б., Абдигалбарова У.М., Тапалова О.Б. Современная парадигма студентоцентрированного обучения в казахстанских вузах. // учебное пособие. Алматы, 2020. 70 с.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПРАВООХОРОНЦІВ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Білан Дмитро Андрійович

викладач кафедри

Антипова Аліна Костянтинівна

курсантка

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

м. Дніпро Україна

Введення: Дуже важливу роль у сучасному житті відіграє фізична підготовка правоохоронців. Саме тому ми хочемо звернути увагу на даний аспект, оскільки виключна за якісної їх підготовки цивільне населення може почувати себе у безпеці, оскільки саме від даної категорії осіб залежить даний фактор.

Ціль роботи: у даній роботі розглянуто окремі проблемні питання стосовно особливостей фізичної підготовки працівників правоохоронних органів. Приділено доцільну увагу деяким особливостям, котрі необхідно враховувати, щоб надати якісні професійні знання з даного аспекту.

Матеріали і методи. У даній роботі наголошуються на необхідності приділення особливої уваги для фізичної підготовки кожного правоохоронця, не залежно від рівня підготовки, засвоєння матеріалу чи психологічної готовності.

Результати і обговорення. Важливе значення для кожного члену суспільства відіграє підготовка майбутніх працівників поліції. Саме якісна та професійна підготовка даної категорії населення у подальшому захистить безпеку суспільства.

Вивчаючи дане питання перше на, що нам хотілося б звернути увагу так це на той факт, що відповідно до п.1 ч.1 ст. 2 Закону України «Про Національну

поліцію» саме на працівників правоохоронних органів державою покладено обов'язок забезпечувати публічну безпеку та порядок [1].

Відтак на нашу думку важливо розуміти, що важливим аспектом забезпечення публічної безпеки виступає зупинення правопорушень, у тому числі й шляхом застосування фізичного примусу та прийомів рукопашного бою.

Яскравим підтвердженням даного факту виступає стаття 44 Закону України «Про Національну поліцію» у якій мова йде про застосування працівниками правоохоронних органів заходів фізичного примусу. З даного аспекту стає зрозумілим, що вміння працівниками правоохоронних органів застосувати фізичний примус, а у тому числі й прийоми рукопашного бою є невід'ємною складовою їх професійної діяльності.

Саме тому ми хочемо приділити особливу увагу фізичній підготовці майбутніх правоохоронців у закладах із специфічними умовами навчання. Для початку ми повинні розуміти, що вступаючи у такі навчальні заклади абітурієнти мають різні фізичні здібності та різну підготовку, саме тому важливим завданням кожного викладача даної дисципліни виступає якісне підготування кожного не залежно від рівня підготовки з яким він прийшов.

Вивчаючи дану тематику ми хочемо звернути увагу на той факт, що фізична підготовка як навчальна дисципліна виступає важливим компонентом розвитку особистості. Необхідно наголосити, що вона виступає важливою складовою загальної культури та професійної підготовки курсантів. Вона виступає невід'ємною частиною їх підготовки й відіграє важливу роль для вдосконалення їх фізичної підготовки та збільшення рівня стресостійкості.

Доцільно зазначити, що заняття з даної дисципліни спрямовані на забезпечення раціонального формування індивідуального фонду рухових знань, умінь та навичок з метою доведення їх до належного рівня, навчити кожного курсанта застосовувати набуті знання на практиці [2 с.145].

Звернемо уваг на той факт, що фізична підготовка впливає на особу на медично-біологічному рівні, саме вона оптимізує професійне здоров'я лідерські

якості, саме вміння ставити та досягати цілі, працювати у команді, бути рішучим, наполегливим, впевненим та терпеливим навчає дана дисципліна [З с. 80]. На наш погляд зазначені аспекти виступають важливим компонентом для якісної підготовки кадрів.

Нам би хотілося звернути особливу увагу на той факт, що за часту у групах існує певна неоднорідність рівня підготовки курсантів. Тому ми повинні розуміти, що і їх підготовка повинна будуватися різними методиками. Доцільно зазначити, що у разі наявності різних рівнів викладач повинен не лише надавати базові знання для курсантів, котрі раніше не стикалися з даним предметом, але й підтримувати знання та надавати нову якісну інформацію іншим особам, котрі раніше вже опанували базовим рівнем знань.

Виходячи із вище зазначеного ми повинні розуміти, що в групах з різним рівнем постійно буде існувати певний бар'єр саме тому на нашу думку дуже доцільним аспектом у такому разі виступає залучення як викладачами, так і курсовими офіцерами осіб, чий рівень знань або швидкість засвоєння матеріалу нижчий від основної маси курсантів до додаткових занять.

Даний аспект дуже важливий, оскільки під час подальшого проходження служби ніхто не буде звертати увагу на той факт, як саме ти підготовлений, а отже саме від конкретної особи буде залежати життя цивільних осіб, її напарника та її самої. Саме тому ми наголошуємо, що у разі якщо у групі спостерігаються особи, котрі відстають від інших та чия засвоюваність матеріалу нижча їх просто необхідно залучати до додаткових занять. При цьому ми вважаємо доречним у разі наявності таких осіб створення певної групи котра б відвідувала зазначені додаткові заняття та чий рівень підготовки був би однаковий. Даний аспект не лише підніміть зацікавленість до вивчення дисципліни, оскільки особи таким чином наздоганятимуть упущений матеріал, й розумітимуть, що з кожною парою не все більше відстають, а почуватимуться більш упевнено.

До того ж ми вважаємо, що важливим компонентом якісної підготовки працівників поліції виступає їх упевненість у власних діях та тому, що вони

можуть бути фізично більш підготовленими за чоловіків. На нашу думку, найбільш уразливими в такому плані є дівчата. Саме тому ми наголошуємо на необхідності відпрацювання ними прийомів рукопашного бою саме на чоловіках. Даний аспект додасть їм упевненості та більш якісно підготує до подальшого проходження служби, оскільки відпрацьовуючи пройоми на дівчатках вони не можуть адекватно оцінити свої можливості та кількість зусиль, котрі необхідно прикласти з метою зупинення правопорушника чоловіка.

Звернемо увагу й на той факт, що навчаючи прийомів рукопашного бою дівчат доцільно зменшити кількість часу на вивчення прийомів котрі потребують прикладання фізичної сили. Доцільно зазначити, що сила м'язів в жінок у середньому на 20-50 % менша, а ніж у чоловіків, саме тому слід враховувати дані аспекти при їх підготовці. При цьому варто зазначити, що доцільно приділити більшу кількість уваги вивченню прийомів, котрі не потребують великих силових навантажень, оскільки даний аспект покращить підготовленість та підніме інтерес до вивчення даного питання [4].

Нам би хотілося звернути увагу на той факт, що вчені звертають увагу на те, що рукопашний бій виступає певним комплексом засобів корі формують технічну, тактичну, фізичну та психологічну готовність до дій у складних умовах ближнього бою, тобто при безпосередньому контакті із противником [5 с. 115].

Виходячи з вище зазначеного ми розуміємо, що важливим аспектом для якісної підготовки виступає й психологічна підготовленість. Відтак ми розуміємо, що під час навчального процесу група курсантів зближується й відпрацьовує отриманні знання у психологічно спокійному кліматі не наближеному до реальних подій. Саме тому ми пропонуємо періодично здійснювати заняття з іншими навчальними групами поділивши курсантів за рівнем здібностей, щоб вони могли відпрацювати отриманні знання не на своїй подружці чи другу, котрий може десь піддатися, а на сторонній особі. Ми вважаємо, що таким чином ми психологічно підготуємо курсантів до

застосування заходів фізичного примусу на сторонніх особах й підвищимо рівень їх підготовленості.

Висновок. Відтак ми можемо дійти висновку, що фізична підготовка правоохоронців виступає дуже важливим фактором для суспільства. Саме тому ми наголошуємо на тому, що при підготовці курсантів необхідно звертати особливу увагу на фізичні можливості кожного, їх досвід та можливість запам'ятовувати матеріал, й саме враховуючи зазначені аспекти можливо підготувати кваліфікованих спеціалістів.

Список літератури:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015, № 580-VIII, поточна редакція 01.05.2022 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 10.09.2022)
2. Соловей, О. М., Богуславський, В. В., Бардін, Є. В., Білан, Д. А., & Шеверун, В. С. (2019). Методичні прийоми підвищення рівня фізичної підготовленості курсантів на основі використання засобів спортивних ігор.
3. Білан, Д. А., & Штирхунова, А. Д. ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ. Рекомендовано Вченою радою Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (протокол № 1 від 28 січня 2019 року), 80.
4. Чоботько М.А. Рукопашний бій у підготовці майбутніх фахівців МВС / Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців, аспірантів і здобувачів вищої освіти «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки» у 2 ч., (Ч. 2), 21-22 травня 2020 рік, НУВГП, м. Рівне. – С. 326-330
5. Романенко, Ю. С., and Г. М. Чикольба. Рукопашний бій як засіб фізичної підготовки. Diss. Издательский дом" Гельветика", 2017, 2021.

МЕТОД ТЕСТУВАННЯ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ УЧНІВ ВИКОРИСТОВУЮЧИ СЕРВІС CLASSTIME

**Біланіч Євгенія Василівна,
Герич Богдана Михайлівна,**
студентки факультету математики та цифрових технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

Вступ. Запровадження новітніх технологій у системі освіти зумовлює нові підходи в оцінюванні навчальних досягнень із будь-якої дисципліни, зокрема з математики.

Серед основних форм контролю знань школярів (попередній, тематичний, підсумковий) особливе місце займає поточний контроль, мета якого – відстежувати перебіг процесу навчання, отримувати інформацію про відповідність навчальних досягнень учнів вимогам чинної програми. Таке поточне оцінювання здійснюється майже на кожному уроці у формі усного опитування, різноманітних математичних диктантів, творчих завдань тощо. Але якщо зовнішнє незалежне оцінювання здійснюється у формі тестування, то доцільно поряд із традиційними методами і формами перевірки знань використовувати тестові форми контролю. Ефективне застосування тестів вимагає від учителя ознайомлення з типами тестових завдань, загальними підходами до їх створення та особливостями оцінювання. [1]

Мета роботи. Діагностувати оволодіння учнями основного рівня підготовки з окремих тем, а також курсу в цілому за допомогою методу тестування.

Результати та обговорення. Тестові завдання дозволяють за короткий час перевірити великий об'єм вивченого матеріалу, швидко діагностувати оволодіння учнями основного рівня підготовки з окремих тем, а також курсу в цілому.

Тести містять завдання, які дозволяють перевірити рівень логічного, проблемного, критичного, комбінаторного, візуального мислення учнів і здійснити контроль за рівнем їх навчальних досягнень.

Наявність у тестах завдань, що органічно пов'язують теоретичний матеріал і різноманітні задачі, дозволяє перевірити не лише оволодіння учнями техніки обчислень, але й їх уміння думати, що власне і є основною метою навчання математики в школі.

На сьогодні перевагами тестового контролю залишаються:

1. Висока технологічність, що забезпечує розробку, проведення та підрахунок результатів із застосуванням комп'ютерної техніки; у випадку відсутності технічних засобів, легкість підрахунку правильних відповідей забезпечують трафарети (ключі) та інші пристосування, що заощаджують час педагога.

2. Об'єктивність оцінювання, що застерігає від упередженого ставлення і забезпечує рівні умови суб'єктам навчального процесу під час тестового контролю.

3. Простота процедури проведення тестування та обробки отриманих результатів.

4. Використання кількісних показників для визначення рівня засвоєння матеріалу.

5. Чіткість та однозначність умов тестових задач, що забезпечує рівність у сприйнятті їх змісту.

6. Одночасність перевірки знань усіх учнів класу.

До недоліків сучасних тестів відносять наступні: результати вказують не причинний зв'язок, а головну тенденцію; виявляють результат, а не хід його отримання; недостатньо відбивають емоційно-вольову сферу особистості та інтерес до предмета; вимагає значну кількість часу, необхідного для створення ефективного стандартизованого тесту.

Отже, тестування є одним із альтернативних методів контролю знань, підтриманий на державному рівні і може бути корисним досвідченому педагогу

за умови свідомого підходу до тестування через використання стандартизованих методик, дотримання основних позицій процедури проведення, обробки та аналізу отриманих результатів. [2]

Широке впровадження тестових технологій у навчальний процес перетворює кожне тематичне оцінювання у свого роду пробний тест ЗНО, що сприяє адаптації учнів до використання тестових технологій і формуванню їх готовності до проходження ЗНО.

Проводячи контроль знань учнів на уроках математики, використовую комп'ютерне тестування, так зване он-лайн тестування.

Порівняно з традиційними формами контролю комп'ютерне тестування має ряд переваг:

- швидке одержання результатів і звільнення викладача від трудомісткої роботи з обробки результатів тестування;
- індивідуалізація процесу навчання (автономність);
- певний психологічний комфорт учнів під час тестування;
- оперативність;
- підвищення об'єктивності оцінювання знань, і, як наслідок, позитивний стимулюючий вплив на пізнавальну діяльність учня;
- конфіденційність при анонімному тестуванні;
- тестування на комп'ютері більш цікаве у порівнянні з традиційними формами опитування, що створює позитивну мотивацію в учнів;
- виключення негативного впливу на результати тестування таких факторів як настрої, рівень кваліфікації й інші характеристики конкретного викладача;
- можливість застосування технічних засобів;
- універсальність, охоплення всіх стадій процесу навчання;
- контроль великого обсягу матеріалу;
- зменшення порівняно з традиційним опитуванням затрати часу на 50 %.

У сучасному веб-просторі пропонується дуже багато безкоштовних конструкторів он-лайн тестів з різними формати тестування. Кожен обирає той, який зручний особисто для нього. Останній час використовую багатofункціональний, доступний, безкоштовний тестовий портал ClassTime [3].

Зазвичай, он-лайн тестування провожу у кінці уроку або на його початку. Якщо такої можливості не має, пропоную учням пройти тест вдома і подати отримані результати до наступного уроку.

Створення тестів потребує більше часу підготовки до уроку, але можливість використання цих тестів не один раз створює таку собі базу тестів на майбутнє.

До попередніх перелічених переваг додається такий “плюс”, як збільшення аудиторії та можливість пройти тест у будь-який зручний час для учня, пройти його, як домашнє завдання чи додатково до уроків, навіть у кінці уроку, при умові вільного доступу до мережі Інтернет.

Шкала оцінювання готується до кожного теста окремо. Практикуємо таку: 100% — 12 балів, від 90% до 99% — 11 балів, від 85% до 89% — 10 балів, від 75% до 84% — 9 балів, від 65% до 74% — 8 балів, від 55% до 64% — 7 балів, від 45% до 54% — 6 балів, від 35% до 44% — 5 балів, від 25% до 34% — 4 бали, від 15% до 24% — 3 бали, від 5% до 14% — 2 бали, від 0 % до 4% — 1 бал.

У своїй роботі використовуємо більше комбіновані тести, це тести, що мають не більше 4 завдань на один вибір правильного твердження, не більше 2-3 завдань на мультівибір (вибір декількох правильних відповідей), одне завдання на встановлення відповідності та декілька завдань на вписування числа. Зазвичай, завдання на вибір однієї правильної відповіді складаю для перевірки означень, властивостей, ознак, тощо. Завдання на мультівибір перевіряють вміння учнів розрізняти правильність або не правильність тверджень, причому, за кожную правильну відповідь учень отримує 1 бал, а за не правильну — один бал віднімається від результату, про що учнів попереджено

в інструкції до тесту. Це виключає бажання учнів просто відмітити «галочками» всі відповіді. Практикую до таких завдань складати твердження так, щоб кількість неправильних була на один більше від правильних.

Висновки. Он-лайн тестування знань учнів дає можливість вчителю проводити систематично контроль засвоєння теми. Статистичні данні наочно зображують результати проходження тестування учнів. Тестовий портал ClassTime, з яким працюємо, надає можливість відкривати доступ до тесту в певний час і для певних користувачів, що дуже зручно при проведенні контролюючого тесту. [4]

Список використаних джерел

1. Блажко М.А. Тестові технології в оцінюванні навчальних досягнень учнів з української мови: основні поняття і терміни/ Вісник. Львів. УН-ТУ /Серія філол. 2010. Вип.50. С.174-179.
2. І.О. Петухова. Тестування в освіті України крізь призму розвитку психолого педагогічної науки. Монографія. Ірпінь. 2014 / <http://www.asta.edu.ua>.
3. Вебресурс Classtime. URL:<https://www.classstime.com>.
4. Розлуцька Г.М., Мулеса О.Ю., Кіндюх Т.С., Біланич Є.В. Використання сервісу ClassTime в основній школі для контролю успішності учнів з математики. 2020 / <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-2.13>

ДО ПРОБЛЕМИ СІМЕЙНО-СПРЯМОВАНИХ ОЧІКУВАНЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Гончар Людмила Вікторівна

д.пед.нак, старший науковий співробітник,
Інститут проблем виховання НАПН України, м. Київ

Вступ. Сучасна сім'я, перебуваючи на межі різних ціннісних уявлень і моральних ідеалів, переживає трансформаційні зміни, які часто спричиняють деструктивність її виховної функції, розмиття усталених виховних традицій, зниження батьківської відповідальності, зростання відчуженості між батьками і дітьми. Як наслідок, фіксується зростання споживацьких настроїв дітей, молоді, рівня агресії серед них, засвоєння певною частиною дітей насильницької моделі поведінки, яка згодом відтворюється як цілком прийнятна у взаєминах із ровесниками та старшим поколінням.

Усе це активізує потребу **зміцнення родинних зв'язків, зокрема** необхідність моніторингу сімейно-спрямованих очікувань сучасної учнівської молоді.

Мета роботи. Здійснити теоретичну інтерпретацію сімейно-спрямованих очікувань сучасної учнівської молоді.

Матеріали і методи. Для здійснення теоретичного обґрунтування проблеми було використано теоретичні методи дослідження: аналіз філософської, соціологічної, психологічної та педагогічної літератури для розкриття теоретичних основ означеної проблеми, уточнення сутності понять «сімейно-спрямовані очікування сучасної учнівської молоді», «готовність молодої особистості до майбутнього сімейного життя»; синтез, порівняння, систематизація, узагальнення теоретичних та емпіричних даних для розроблення основних підходів до організації виховної роботи з учнівською молоддю, їхніми вчителями і батьками тощо.

Результати і обговорення. До вивчення проблеми формування ціннісних ставлень особистості зверталися сучасні філософи (М. Каган, Г. Вижлецов та

ін.), соціологи (І. Журавльова, М. Лапін та ін.), психологи (І. Бех, М. Боришевський, О. Морщакова та ін.), педагоги (О. Вишневський, О. Єжова, О. Сухомлинська та ін.).

Проблеми підготовки молоді до сімейного життя набули висвітлення в працях О. Кіз (формування психологічної готовності вихованців шкіл-інтернатів до створення сім'ї); Т. Демидової (основні механізми формування уявлень про майбутню сім'ю); А. Денисенко (вивчення психологічних засад подружніх взаємовідносин); Л. Яценко (гендерний чинник у підготовці старшокласників до сімейного життя); Н. Гусак (виявлення основних суперечностей, які негативно впливають на підготовку сучасної молоді до конструктивних сімейних взаємин); Е. Мартинової (визначення ролі системи освіти у статевому вихованні молоді, формуванні нового сім'янина), Л. Долинської (соціально-психологічний тренінг підготовки молоді до сімейного життя).

Проблема формування готовності до відповідального батьківства сучасної молоді представлена в працях Л.Канішевської, В.Малиношевського, В.Шахрай.

Проблематика соціально-педагогічної роботи із сім'єю, зокрема, молоді, не втрачає своєї актуальності у дослідженнях Т. Алексеєнко, О. Безпалько, В. Бочарової, Н. Бугаєць, Ю. Василькова, Т. Василькової, В. Гурова, З. Зайцевої, І. Зверєвої, А. Капської, Г. Лактіонової, Л. Мардахаєва, Ж.Петрочко, С. Толстоухової, І. Трубавіної та ін.

Шляхом осмислення різних підходів до проблеми сімейно-спрямованих очікувань сучасної учнівської молоді було визначено поняття: «сімейно-спрямовані очікування сучасної учнівської молоді», «готовність молоді особистості до майбутнього сімейного життя».

«Сімейно-спрямовані очікування сучасної учнівської молоді» розглядаємо як процес психічної регуляції поведінки, який забезпечується когнітивною, емоційно-ціннісною та поведінковою готовністю особистості до майбутнього сімейного життя.

«Готовність молоді особистості до майбутнього сімейного життя»

тракуємо як психологічний феномен, що охоплює інтегральну сукупність якостей, що поєднує наявність знань, навичок і вмінь з сімейної педагогіки, основ репродуктивної культури, позитивне ставлення до майбутнього сімейного життя, свідоме усвідомлення відповідальності за ефективне виконання подружніх і батьківських ролей, які забезпечують у майбутньому здатність молоді особи свідомо планувати майбутнє подружнє життя та народження дітей.

«Готовність молоді особистості до майбутнього сімейного життя» на наш погляд, характеризується: 1) певною сумою знань: щодо значення сім'ї в житті людини та її функцій; щодо подружніх і батьківських ролей, їхніх функцій, відповідальності, способи взаємодії між молодим подружжям та з майбутньою дитиною; знання з основ репродуктивного здоров'я; 2) наявністю емпатійної здатності, позитивного ставлення до нових обов'язків, прагнення свідомо і відповідально виявляти подружні й батьківські почуття; здатність до самовдосконалення; 3) наявністю елементарних побутових вмінь, необхідних для майбутнього подружнього життя, вмінь елементарного догляду за дитиною та створення безпечного середовища для неї; вміння застосовувати необхідні знання у спілкуванні і міжособистісній взаємодії; уміння регулювати власні емоції і поведінку.

Характеризуючи сімейно-спрямовані очікування як процес, виокремлюємо у ньому наступні структурні складові: «очікуване сімейне середовище», «очікуваний чоловік/дружина», «очікуване розподілення ролей у сімейній системі при реалізації сімейних функцій», «очікувана кількість дітей», «очікуване виконання партнером батьківської ролі», «очікувана інтимна сфера у подружньому житті», «очікувана потреба в моральній та емоційній підтримці з боку партнера» та ін.

Ми вважаємо, що сімейно-спрямовані очікування сучасної учнівської молоді можуть розглядатися і як властивість, якими володіє особистість щодо

соціальних дій, спрямованих на прогнозування і конструювання нею свого майбутнього.

Для визначення рівнів готовності учнівської молоді до майбутнього сімейного життя було розроблено комплексну методику дослідження сімейно-спрямованих очікувань сучасної учнівської молоді, яка включала, зокрема: адаптовану діагностичну методику визначення ролевих очікувань та домагань у шлюбі (РОД) О. Волкової, опитувальник «Ставлення старшокласників до сімейних цінностей» (авторський), проєктивну методику «Мій ідеал сім'ї» (авторську), адаптовану «Методику діагностики соціально-психологічної адаптації» К.Роджерса і Р.Даймонда, методику «Здатність до емоційно-значущих стосунків» А.Івашова, «Методику діагностики комунікаційної установки» В.Бойко, «Методику діагностики схильності до конфліктної поведінки» К.Томаса, метод спостережень та ін.

Висновки. Отже, моніторинг сімейно-спрямованих очікувань сучасної учнівської молоді буде більш ефективним, якщо він буде здійснюватися відповідно до науково-обґрунтованих теоретико-методичних основ, а також з'ясування базових індикаторів, за якими буде здійснено збір інформації й розробки та обґрунтування діагностичного інструментарію для здійснення моніторингу сімейно-спрямованих очікувань старшокласників. Це дасть можливість для визначення пріоритетів, ціннісних орієнтацій та з'ясування основних тенденцій, закономірностей, основних детермінант формування сімейно-спрямованих очікувань сучасної учнівської молоді в Україні.

Література

1. Гончар Л. В. *Формування гуманних взаємин батьків з дітьми молодшого шкільного і підліткового віку*: монографія. Київ: ТОВ «Задруга». 2017. 360 с.
2. Канішевська, Л. В. Деякі аспекти проблеми формування готовності до усвідомленого батьківства у вихованців інтернатних закладів. In: Education,

Law, Business: *Collection of scientific articles Cartero Publishing House*. Madrid, Spain. 2020. P. 77–81.

3. Шахрай В.М. Формування готовності старшокласників до відповідального батьківства: основні поняття дослідження. *Інноватика у вихованні*. 2020. 11 (2). С. 48–55.

ОСОБИСТІТЬ УЧИТЕЛЯ В СИСТЕМІ STEM-ОСВІТИ

Доротюк Валентина Іванівна

кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу профільного навчання
Інституту педагогіки НАПН
м. Київ Україна

Введение./Introduction. Педагогічна професія має велике значення в житті суспільства. Учитель є організатором і виконавцем навчально-виховного процесу. Його діяльність є багатогранною, вимагає від нього, перш за все, високої культури і наукових знань. При опитуванні учнів про головні якості педагога, нами було визначено те, що школярі віддають перевагу доброзичливості, розумінню, увазі, чуйності, простоті у спілкуванні, справедливості і правдивості у характері вчителя; хоча ще десять років назад вони визначали за головні якості-гарне знання предмета і уміння цікаво викладати.

Мета роботи./Aim. Виходячи із запиту учнів, достойно виконувати свої функції може той вчитель, який поважає учнів, займає активну позицію у суспільстві, має гарні педагогічні здібності, наявність яких у людини визначає успішність її професійної діяльності. [1]

Матеріали та методи./Materials and methods. Педагогічні здібності психологи поділяють на три групи: особистісні, дидактичні та організаційно-комунікативні. В умовах STEM-навчання, особистісні здібності можна розмістити у наступному порядку: любов до дітей, бажання проникнути у дитячий світ, зрозуміти їх мотиви, виявити стимули, вивчити цінності та моральні установки. Відомо, що проектна і дослідницька діяльність має колективне виконання, тому дуже важливо, щоб при цьому дотримувався принцип справедливості, щоб діти мали емоційний підйом у процесі навчальної діяльності та відчуття впевненості і психологічного комфорту. Важливим для

вчителя є вміння володіти собою, володіти своїми почуттями, темпераментом, не втрачати контролю над собою. У процесі STEM-освіти, як нової технології, можуть виникати різні непередбачувані моменти і при цьому вчитель має бути спокійним і стриманим, життєрадісним та винахідливим.[2] Отже, наступна особистісна здібність вчителя -уміння володіти своїм настроєм, оскільки психічне самопочуття учнів дуже залежить від настрою вчителя.

Дидактичні здібності, необхідні при стем-навчанні, це-вміння пояснювати, мовна, здібності мовна та академічна. В основі уміння пояснювати лежить постійна установка на врахування психології школярів. При цьому, вчитель враховує рівень їх підготовки, розвитку, що вони знають, що могли забути і попереджає можливі труднощі учнів у засвоєнні матеріалу.. Завдання уроку та процес його виконання учитель пояснює ясно і зрозуміло, уявляючи себе на місці учнів, роблячи свою думку зрозумілою для інших. Другою дидактичною здібністю вчителя є мовна здібність. Вона є найважливішою у професії учителя. Мова педагога повинна бути живою, образною, інтонаційно яскравою і виразною, емоційно забарвленою, з чіткою дикцією. Мова не повинна відволікати учнів від проекту чи іншої роботи, вона повинна бути об'єднуючою і мобілізуючою. Третя дидактична здібність- академічна., а саме- здібність в сфері відповідного предмету та області науки. В STEM-освіті -це область декількох наук.[3]

До організаційно-комунікативних здібностей вчителя входять:

2. організаторські - вміння організувати власну працю, а також уміння організувати учнів для вирішення завдань так, щоб учні при цьому мали розумні межі ініціативи та самостійності;

3. комунікативні - це здібності встановлювати гарні взаємовідносини з учнями, враховуючи їх вікові та індивідуальні особливості;

4. педагогічна спостережливість - це вміння проникати у внутрішній світ учня, розрізняти, як окремі учні засвоюють новий матеріал і перебудовуються в непередбачуваних ситуаціях;

5. суггестивні здібності допомагають використовувати емоційно-вольовий вплив на учнів, уміння ставити вимоги і досягати їх виконання;
6. педагогічний такт виражається у поєднанні поваги і вимогливості до учня;
7. педагогічна уява — вміння передбачати результати своїх дій;
8. розподіл уваги - це уміння розподіляти свою увагу між декількома діяльностями;
9. формування і розвиток педагогічних здібностей зобов'язує учителя постійно працювати над підвищенням кваліфікації, самоудосконаленням своїх умінь.

Висновки./Conclusions. Особистість вчителя впливає на навчання і виховання учня. При підготовці студентів та підвищенні кваліфікації педагогів, слід робити на цьому наголос і додавати навчальний матеріал для професійного і особистісного самоаналізу вчителя. У STEM- освіті, особливо важливими, є перераховані нами здібності педагога. Відомо, що коло завдань його змінюється, збільшується і урізноманітнюється у даній педагогічній технології, то ж педагог має можливість проявити всі грані свого професійного таланту.

Список літератури:

1. Подимова Л.С. Педагогіка, 2014.
2. Цінько С. В. Підготовка вчителів нового формату з позицій упровадження STEM-освіти в Україні, 2017.
3. Слостенин В.А. Исаев И.Ф. Шиянов Е.Н. Педагогика, 2004.

РОЗВИТОК ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ПЕДАГОГІЧНОЇ STEM-ТЕХНОЛОГІЇ

Доротюк Ольга Геннадіївна,
науковий співробітник відділу
профільного навчання
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Завданням навчання у середній школі є створення таких умов, які сприяють розвитку здібностей учнів. Одночасно з цією, стоїть завдання виявлення школярів, що мають глибокі інтереси у визначених областях: математики, біології і т. і.

Мета роботи./Aim. Для розвитку компетентностей кожного учня потрібно використовувати нестандартні методи і технології. Такою технологією є педагогічна STEM-технологія. [1] У чому її переваги?

Важливим аспектом є те, що у роботу на уроках включаються навіть інтелектуально пасивні діти. Це діти, активні в іграх, у виконанні практичних завдань, а мисленнєвої діяльності у навчанні вони намагаються уникнути. Залучаються також учні, які швидко втомлюються від розумової діяльності. А чому? Тому, що STEM-уроки характеризуються наочністю, словесною конкретизацією завдань, у процесі його виконання поступово зменшується допомога учителя і поступово підвищуються труднощі завдань. В донному навчанні індивідуальний підхід полягає не у підстроювання під слабкі сторони дитини, а учень підлаштовується під послідовно ускладнюючомуся навчання, забезпечене мотиваційно-стимулюючою діяльністю вчителя.

Матеріали та методи./Materials and methods. В основі STEM-освіти лежать наукові теорії, перевірені часом.

Л. Виготський визначив два рівня розвитку дитини.[2] Перший-рівень актуального розвитку-це наявний рівень підготовленості учня, на його рівні учень в змозі самостійно виконувати завдання. Другий рівень- зона

найближчого розвитку, означає те, що самостійно дитина не може зробити, але зробить це під керівництвом і невеликою допомогою дорослого. Він вважав, що навчання повинно бути зорієнтоване на зону найближчого розвитку. Це актуально при впровадженні STEM -навчання, оскільки і проектна діяльність і дослідницька супроводжується супроводом учителя.

Рекомендується використовувати проблемний метод навчання, який полягає в тому, що учитель ставить перед учнями пізнавальне завдання, а учні намічають гіпотези, назначають і обговорюють способи їх перевірки, аргументують, проводять досліди та спостереження, досліджують шляхи і способи виконання такого завдання, чи вирішення проблеми.[3]

Важливою частиною навчання є формування в учнів наукових понять. Воно починається зі спостережень за одиничними випадками, явищами, ознайомлення з фактами, накопичення досвіду-все це організовує вчитель. Ціленаправлено організовуючи учнів, учитель будує власну схему наукового пізнання, що будується на законах філософії але має прикладний характер.

Висновки./Conclusions. В STEM- освіті сам процес отримання знань повинен бути активним і творчим і не зводився до простого засвоєння інформації від учителя. Потрібно, щоб у школярів з самого початку навчання на відміну від традиційного формувалась здатність до самостійного отримання знань та бажання науково мислити на практично діяти. Роль учителя в даній освіті визначається, як пошукувача шляхів оптимізації навчання, забезпечення різноманітності у методах, підходах, використанні ефективних педагогічних технологій.

Список літератури:

1. Пилипенко Ольга Сергіївна. STEM-компетентності: сутність та структура.,2021.
2. Выготский Лев. Психология развития ребенка, 2005.
3. Симоненко В.Д., Ретивых М.В.Педагогика общая и профессиональная, 2012.

РОЗРОБКА МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ САМОКОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ З АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ

Дубина Сергій Олександрович

канд. мед. наук, доцент, завідувач кафедри анатомії людини,

Хапченкова Дар'я Сергіївна

асистент кафедри анатомії людини,

Бондаренко Станіслав Володимирович

канд. мед. наук, доцент кафедри анатомії людини,

Федорова Інна Олегівна

асистент кафедри анатомії людини

Донецький національний медичний університет, м. Лиман, Україна

Введення. Під час розгляду перспектив розвитку освіти головним орієнтиром має бути не тільки засвоєння особистістю досвіду і знань, що накопичені людством, а також надзвичайно важливо сформуванню умінь та навички самостійного набуття знань, пошуку необхідної інформації, аналізу, формування власного бачення проблем, що виникають, і окреслення основних шляхів їх вирішення. Пріоритети сьогоденної освіти – не просто засвоєння знань, а умінь творчо використовувати їх для отримання нового знання, розвиток самостійного критичного мислення особистості. А реалізація цих пріоритетів потребує принципово нового погляду як на технологію навчання, так і на методи контролю, зокрема самоконтролю, результатів освітнього процесу. За цих умов набувають особливого значення наукові розробки та дослідження у галузі контролю якості навчання фахівців.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й розробити методику самоконтролю навчальної успішності майбутніх лікарів з анатомії людини.

Результати. Для більш точного формулювання задач, а також щоб надати контролю всебічного характеру при розробці тестових завдань, співробітники кафедри орієнтувались на рівні засвоєння знань.

При розробці неформальних тестів виділяли такі етапи: підготовче планування, аналіз змісту навчального матеріалу, написання тестових завдань, перевірка окремих завдань і тесту в цілому. Як засвідчила практика, дотримання означених етапів при розробці тестових завдань, є суттєвою дидактичною умовою забезпечення ефективності контролю навчальних досягнень студентів, зокрема при оволодінні спеціальними технічними дисциплінами

Очевидно, що в структурі знань фахівця рівень використання вивченої інформації характеризується в основному практичними умінями і навичками, контроль яких здійснювати краще на практичних заняттях і під час навчальної та виробничо-технологічної практик. Тому в неформальних тестах для перевірки знань студентів необхідно відобразити задачі трьох рівнів засвоєння.

Наступний етап запропонованої методики створення неформальних тестів полягав в написанні тестових завдань, в їх підборі та розміщенні. Теоретичний аналіз і узагальнення даних літератури дозволив нам відібрати форми і види тестових завдань, а також підходи до їх конструювання стосовно до умов і змісту навчального матеріалу вищих навчальних закладів. Тому варто навести форми і види тестових завдань, які з найбільшою ефективністю можуть бути використані при розробці неформальних тестів з профільюючих дисциплін.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді в тестовій практиці розповсюджені достатньо широко, що пояснюється зручністю цієї форми для автоматизації контролю знань. Найменша кількість відповідей – дві, коли одна правильна, а інша – неправильна. Ми встановили, що тестові завдання такого виду найкраще застосовувати в тих випадках, коли відповідь на запитання або твердження носять однозначний характер. Перевагою альтернативних завдань є оперативність тестування і простота підрахунку балів, що набирають студенти, суттєво полегшується аналіз результатів тесту. Це дозволяє застосовувати подібні завдання під час поточної перевірки, а в тестах для тематичної, заключної та підсумкової перевірок їх має бути мінімальна кількість. У той же

час імовірність вгадування правильної відповіді значно зменшується в завданнях, де вибір однієї істинної відповіді здійснюється з 4 – 6 пропонуванних.

У навчальному процесі знаходять застосування завдання з різною кількістю відповідей, у підсумковому та заключному видах контролю – звичайно не менше чотирьох. Правдоподібні, але неправильні відповіді прийнято називати дистракторами. Якість таких завдань залежить від досконалості та майстерності розробки та при виборі дистракторів, яким при конструюванні завдань необхідно приділяти особливу увагу. Особливе значення це має для клінічних ситуацій, коли дистрактори з різною точністю вказують на анатомічну локалізацію норми або патології або передбачають різний ступень комплексності такої локалізації.

У неформальних тестах попередня перевірка якості завдань не проводиться, тому при виборі дистракторів ми опирались на типові помилки, які студенти звичайно допускають у своїх відповідях. Відповіді до завдань обов'язково належать до одного роду або виду термінів. Загальну кількість відповідей бажано мати в діапазоні від 5 до 14. При цьому виникає питання оптимальної частки кількості правильних відповідей до загальної кількості відповідей у завданні. Студенти мають бути готовими до того, що в будь-якому завданні правильним може виявитись різна кількість відповідей – від однієї до всіх запропонованих. Особливість завдань з вибором кількох правильних відповідей полягає якраз у тому, що в них доводиться визначати не тільки правильні відповіді, але й оцінювати самому студенту повноту своєї відповіді. Отже, ці завдання за формою і змістом важчі (складніші), ніж завдання з вибором однієї правильної відповіді. Такі тести теж добре підходять клінічним ситуаціям, в яких слід диференціювати діагнози або визначення анатомічних утворень, особливо за обмеженості вихідної інформації, що цілком відповідає реальному життю (домедична або первісна медична допомога, і навіть спеціалізована допомога).

У завданнях відкритої форми готова відповідь не дається. Студент повинен сам дописати відповідь, яка свідчить про наявність або відсутність у

нього необхідних знань. Завдання відкритої форми формулюються у вигляді твердження, яке перетворюється в істинне висловлювання, якщо відповідь правильна, і в невірне, якщо відповідь неправильна. Як елемент, який потрібно доповнити, можуть виступати назва, поняття, знак, формула, дата тощо. Однак необхідно відзначити, що це мають бути важливі з точки зору задач навчання факти. Такі завдання дозволяють відслідкувати і оцінити логіку міркувань майбутнього лікаря у тій або іншій ситуації, його спроможності взяти відповідальність за вірне рішення за ще більшої у порівнянні із закритими тестами обмеженості вихідної інформації. По суті, такі завдання – це інструмент виявлення здатності вичленувати з усієї сукупності знань найбільш релевантні описаній клінічній ситуації або змісту питання.

Завдання на встановлення відповідності називають так за самим суттєвим елементом діяльності студентів: у них потрібно встановити відповідність елементів одного стовпчика елементам іншого. Ми впевнилися, що застосовувати такі завдання слід у тих випадках, коли необхідно комплексно перевірити знання певної кількості тісно пов'язаних між собою елементів змісту.

Одна з формальних вимог до завдань на відповідність – це різна кількість елементів у правому і лівому стовпчиках. Кількість елементів правого стовпчика приблизно в 2-3 рази більше кількості елементів лівого. Надлишкові (правдоподібні, але невірні елементи) знаходяться тільки в правому стовпчику; вони виконують відому вже роль дистракторів. Коли студенти відповідають на такі завдання, вони спочатку вибирають ті пари елементів, відповідність яких їм відома. І коли б кількість елементів стовпчика була однаковою, то останню, невідому пару, студенти б визначили правильно, застосовуючи метод послідовного виключення. Тому кількість елементів справа завжди роблять приблизно у 2-3 рази більше кількості елементів зліва.

Другий варіант завдань даного виду передбачає, що на кожний елемент з лівого стовпчика потрібно вибрати кілька (2, 3 і більше) правильних відповідей з правого стовпчика.

Третій варіант завдань на встановлення відповідності відомий під назвою матричних завдань, але застосовуються вони рідко через громіздкість і великі затрати ручної праці. В матричних завданнях кількість відповідностей розширюється на 3 і більшу кількість множин.

Завдання на встановлення правильної послідовності дозволяють не тільки перевірити знання, уміння і навички зі встановлення правильної послідовності різноманітних дій, операцій, розрахунків, технологічних процесів, але і формувати все перераховане в навчальному процесі. Формування алгоритмів правильної та ефективної професійної діяльності особливо необхідно на заключній стадії підготовки під час вивчення спеціальних профільюючих дисциплін. Суттєвою особливістю навчальної діяльності є суб'єктивна новизна об'єктивно ненових дій. Ці дії разом з умовами їх ефективного виконання вже відомі професіоналам, і тому педагогічна задача в цьому випадку зводиться до пошуку таких форм організації навчального процесу, в яких становлення фахівця відбувалось би якомога ефективніше. Одна з таких форм – розробка і застосування завдань на встановлення правильної послідовності.

Мета введення таких завдань у навчальний процес – формування алгоритмічного мислення й алгоритмічних знань, умінь та навичок.

Висновки. На основі вищевикладеного та в результаті теоретичного аналізу встановлено, що розміщення завдань у неформальних тестах має ґрунтуватись як на логічній лінії навчального матеріалу, так і на взаємозв'язку окремих елементів змісту. Додержання цих принципів дозволяє при обробці матриці тестових результатів безпомилково встановити засвоєні студентами елементи змісту, а також визначити недоліки в знаннях.

Список літератури

1. Архипова С.П., Майборода Г.Я. Педагогічні умови організації самостійної роботи студентів. В кн: *Організація самостійної роботи студентів* / За заг. ред. В.М. Король, В.П. Мусієнко, Н.Т. Токової. Черкаси, Вид-во ЧДУ, 2003. С. 45-64.

2. Атаманчук М. Особливості адаптивного тестового контролю знань учнів. *Науковий вісник Львівської академії. Серія: Педагогічні науки*. 2019. Вип. 5. С. 41-46.

3. Штрімайтіс О.В., Филипюк О.М., Нестерук Т.М., Мялюк О.П., Садовник О.В. Важливість використання електронного освітнього ресурсу для якісного освітнього процесу. *Медична освіта*. 2019. № 2. С. 47-50.

4. Кирилів М.В. використання тестового контролю знань студентів при вивченні дисципліни “медична хімія”. *Медична освіта*. 2012. №4. С. 56-58.

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Завітренко Долорес Жораївна

к.п.н, доцент

Нагорна Олена Василівна

к.п.н., старший викладач

Бабій Інна Максимівна

студентка

Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені В. Винниченка
м. Кропивницький, Україна

Анотація. У контексті освітніх тенденцій сьогодення прикладне значення має застосування діагностичних прийомів і методів за допомогою арт-терапії, що є новітніми, й у той же час науково обґрунтованими, соціально виправданими та перспективними.

Проблема подолання тяжких мовленнєвих порушень у дітей та вибір оптимальних шляхів їх діагностики та корекції є актуальною у логопедії і набуває великого значення в умовах безперервного удосконалення змісту корекційного навчання у системі освіти. У спеціальній педагогіці, зокрема у логопедії, досягнуто значних зрушень на шляху до створення корекційних програм, методик, навчально-методичних, практичних посібників та впровадження їх у практику для забезпечення ефективності та результативності навчально-виховного процесу дошкільників [1].

Ключові слова: арт-терапія, мовленнєві порушення у дітей, логопедія, діагностика, корекція.

Сьогодні спостерігається тенденція збільшення кількості осіб з психофізичними потребами, що вимагає нових форм індивідуалізації та гуманізації корекційного та навчально-виховного процесу, задля оптимального вирішення соціально-психологічних проблем цієї категорії дітей. Значимим є

застосування ефективного методологічного інструментарію, здатного стати надійною основою у професійній роботі корекційного педагога та інших фахівців, які працюють з особами з особливими освітніми потребами.

В пошуках ефективних засобів корекції різних порушень психофізичного розвитку, науковці та практики дедалі більше орієнтуються на використання арт-терапевтичних технологій, які уможливають індивідуальний підхід до кожної дитини, діагностику, корекцію та формування ціннісного ставлення до себе й оточуючого її світу, стабілізацію емоційних станів, розвиток комунікативних навичок, регулювання негативних емоцій тощо [3].

Арт-терапія – це лікування за допомогою залучення дитини до мистецтв. При цьому дитина навчається спілкуватись з навколишнім світом на рівні екосистеми, використовуючи образотворчі, рухові та звукові засоби. Вона має змогу самостійно висловлювати свої почуття, потреби та мотивацію своєї поведінки, діяльності і спілкування, необхідні для її повноцінного розвитку та пристосування до навколишнього середовища.

Арт-терапія включає безліч напрямків і видів, основні з них:

- ізотерапія – робота з малюнком і кольором: малювання; робота з глиною і пластиліном, і т.д .;
- бібліотерапія – літературний твір і творче прочитання літературних творів;
- музикотерапія – вплив через сприйняття музики;
- імаготерапія – вплив через образ, театралізацію, драматизацію;
- казкотерапія – вплив за допомогою казки, притчі, легенди;
- кінезітерапія – вплив через танцювально-рухову діяльність;
- драмотерапія – розігрування будь-якого сюжету;
- ігрова терапія – заснована на використанні рольової гри як однієї з найбільш сильних форм впливу на розвиток особистість;
- терапія піском – яка дозволяє розкрити індивідуальність кожної дитини;

- хореотерапія (лікування танцем) – активна робота з тілом через танець і рух під різноманітну музику, і т.д.

Процес навчання і виховання дитини з порушенням мовлення є досить тривалим і важким. Свідоме відношення дитини до дефектів власного мовлення, а, відповідно, і бажання їх виправити, тобто мотивація – одне з центральних завдань логопедичної роботи. Часто одного досвіду, володіння методикою корекції мовлення і бажання логопеда не достатньо для успішного здійснення логопедичного впливу. Учні часто просто не хочуть займатися, їм набридає щоденне промовляння складів та слів, називання картинок з ціллю автоматизації звука [4].

Використання пісочної терапії на логопедичних заняттях допомагає в роботі з будь-якими темами, наприклад:

- ігри на розвиток фонематичного слуху,
- корекція звуковимови,
- з розвитку зв'язного мовлення,
- з розвитку граматичної будови мови,
- під час навчання читання та письма,
- під час роботи над різноманітними поняттями (овочі, меблі, посуд та ін.).

Ізотерапія дає позитивні результати в роботі з дітьми, що мають труднощі у вербальному спілкуванні. У багатьох випадках малюнкова терапія виконує психотерапевтичну функцію, допомагаючи дитині впоратися зі своїми психологічними проблемами. Будь-яка діяльність, в тому числі і образотворча, сприятлива для розвитку мови. Образотворча діяльність безпосередньо пов'язана з найважливішими функціями – зором, рухової координацією, мовою, мисленням – і тому сприяє не просто розвитку кожної з цих функцій, а й пов'язує їх між собою.

- розвитку зв'язного мовлення;
- освоєння нетрадиційних технік малювання допомагає розкрити особистість дітей, їх творчі здібності;

- знаходження дитини в постійному процесі відкриття нових знань.

Казкотерапія для дітей дошкільного віку – обов'язкова частина виховного процесу у дитсадку. Вона вчить розмежовувати добро і зло, формує правильні ціннісні настанови.

Для дітей 2-3 років

Казки для казкотерапії допомагають їм адаптуватися до дитячого садка, відвикнути від постійної присутності батьків, зняти емоційну та м'язову напругу, знизити почуття страху та тривожності. Принагідно вони спрямовані на розвиток мови, уваги, уяви та сприйняття. Приклад казки – «Як слоненя Степка пішов у дитячий садок».

Для дітей 3-4 років

Мета казкотерапії в цьому віці – розвиток навичок повноцінного спілкування з оточуючими через вдосконалення мови та вміння домовлятися з однолітками та дорослими. Дітки вчаться слухати, переказувати, а найголовніше – співпереживати героям, відрізнити поганих від добрих. Тут можна використовувати знамениті казки «Гусі-лебеді», «Колобок», «Ріпка».

Для дітей 5-6 років

У цьому віці починають формуватися перші комплекси та страхи. Завдання казкотерапії – впоратися з ними. Принагідно казки розслаблюють, дозволяють дитині усвідомити, що вона не один відчуває подібні проблеми, а найголовніше – всі вони переборні. Приклад казки: «Про Темряву-Темряву».

Ігрова терапія – це психотерапевтичний метод впливу на дітей дошкільного та шкільного віку шляхом застосування ігор, іграшок та інших елементів. Рольові ігри, що становлять основу цю терапії, допомагають виявити проблеми в поведінці, психіці або розвитку дітей, навчають способам вирішення цих проблем та сприяють відновленню психічного та емоційного здоров'я.

Серед основних завдань ігротерапії, яка є одним з видів арт-терапії, виділяють:

- полегшення психологічних страждань дитини;

- розвиток у дитини почуття самооцінки і зміцнення в ньому власного «Я»;
- відновлення довіри до одноліткам і дорослим з оптимізацією відносин з ними;
- розвиток здатності до емоційної саморегуляції;
- попередження та корекція різних деформацій при формуванні «Я-концепції»;
- профілактика і корекція відхилень в поведінці [2].

Список літератури

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. 3-тє вид., випр. Київ : Академвидав, 2015. 304 с.
2. Дичківська І. М. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності: теорія і методика : монографія. Рівне: Зень О., 2017. 371 с.
3. Інклюзивна освіта: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / С. П. Миронова та ін. ; за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський, 2012. 191 с.
4. Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва та ін. ; за заг. ред. Л. І. Даниленко. К., 2007. 128 с.
5. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посіб. 2-е вид., доповн. та перероб. Київ : АТОПОЛ, 2011. 274 с.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Копилов Володимир Олександрович,
Доцент, завідувачий кафедри зі спеціальної
фізичної підготовки

Муродова Насіба Шухратівна
Курсантка 2-го курсу
Луганський державний університет внутрішніх
справ імені Е.О. Дідоренка
м. Сєвєродонецьк, Україна

Вступ. Фізична культура студентів є основною складовою вищої освіти. Вона виступає якісною і результативною мірою комплексного впливу різних форм, засобів і методів на особу, майбутнього фахівця в процесі формування його професійної компетенції. Результатом цього процесу є рівень індивідуальної фізичної культури кожного студента, його духовності, рівень розвитку професійно значущих здібностей.

Вища освіта надає широкі можливості для переосмислення цінностей фізичної культури студентів, висвітлення в новому аспекті її освітніх, виховних і оздоровчих функцій. Це визначає зміст фізичної культури студентів як самостійної сфери діяльності виділяючи при цьому її освітні пріоритети.

Під час навчання у вузі з курсу фізичного виховання передбачається вирішення таких завдань:

- виховання у студентів високих моральних, волевих і фізичних якостей.;
- збереження і зміцнення здоров'я студентів;
- всестороння фізична підготовка студентів;
- здобуття студентами необхідних знань з основ теорії, методики і організації фізичного виховання і спортивного тренування;
- підготовка до роботи в якості громадських інструкторів і тренерів;
- виховання у студентів переконаності в необхідності регулярно займатися фізичною культурою і спортом.

Процес навчання організується залежно від стану здоров'я, рівня фізичного розвитку і підготовки студентів, їх спортивної кваліфікації, а також з урахуванням майбутньої професійної діяльності.

Мета роботи. Фізичне виховання у вузах є сприяння підготовці гармонійно розвинених, висококваліфікованих фахівців. Виявлення нових фактів, висновків, рекомендацій, закономірностей, уточнення відомих раніше фактів.

Матеріали та методи. Обрані з урахуванням мети та завдання дослідження. У ході дослідження використовувалися методи фізичної культури. Практичні методи (методи вправлення), методи використання слова та методи демонстрації. Особливе значення у дослідженні фізичного виховання мають практичні методи.

Результати та обговорення. Відповідальність за проведення фізичних вправ, виховання студентів відповідно до навчального плану і державної програми покладені на кафедру фізичного виховання вузу. Оздоровча, фізкультурна і спортивна робота проводиться спільно з кафедрою і суспільними організаціями. Медичне обстеження і спостереження за станом здоров'я студентів протягом навчального року повинно здійснюватися поліклінікою або медичним пунктом навчального закладу.

Висновки. Дисципліна фізичне виховання стала виконувати неспецифічні функції соціального інституту, який допомагає майбутньому фахівцю добре орієнтуватися в умовах фізичного виховання. Засоби фізичної культури з цією метою використовуються для виховання у студентів готовності, прагнення до лідерства, успіху. Заняття з фізичного виховання будуються так, щоб забезпечити максимальний професійно-прикладний ефект при вихованні, оригінальності мислення, наполегливості, честолюбства, вміння йти на ризики.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ЕКСКУРСІЙ У ПРИРОДУ

Кравцова Аліна Олександрівна

к.п.н., старший викладач
кафедри початкової освіти,
Криворізького державного педагогічного університету
м. Кривий Ріг, Україна

Вступ. За Державним стандартом початкової освіти, екологічна компетентність передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства [3].

Проблема формування екологічної компетентності в учнів молодшого шкільного віку була висвітлена у працях зарубіжних та вітчизняних науковців: Е. Енгера, Б. Сміта, Ф. Нобіла, Дж. Діді, М. Будико, Л. Вороніна, А. Горелева, А. Кацуру, В. Крисаченко, С. Лапаєнко, Л. Руденко [4, с.224].

Важливе значення у процесі формування екологічної компетентності молодших школярів, належить навчальним екскурсіям, що визначаються в педагогіці як форма і метод навчально-виховної роботи у спостереженні та вивченні різноманітних предметів і явищ у природних умовах. Основна мета екскурсій у початковій школі – формування природничих понять про живі істоти, предмети і явища природи в реальному середовищі.

Мета статті. Полягає у практичному вивченні особливостей формування екологічної компетентності в учнів початкової школи засобами екскурсій у природу.

Матеріали і методи. Проведено аналіз матеріалів типових освітніх програм, Концепції НУШ, Державного стандарту початкової освіти, використано теоретичні методи дослідження поставленої проблеми, такі як: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення.

Результати і обговорення. Екологічна компетентність — це здатність особистості до ситуативної діяльності в соціальному та природному середовищі, за якої набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні ухвалювати рішення, виконувати відповідні дії, відповідати за ухвалені рішення, усвідомлюючи їхні наслідки для довкілля. На відміну від екологічної культури, яка може бути властива як спільноті суспільства, так і окремій особистості, екологічна компетентність, як і компетентність загалом, характерна лише для певної особистості.

Набуття екологічної компетентності учнів в умовах нової української школи, проявляється в систематичному ухваленні рішень щодо врахування екологічних наслідків власної діяльності, що впливає на природне довкілля. Якщо цей вплив буде позитивним, він не порушить крихкої динамічної рівноваги у біосфері. Основою екологічної компетентності молодших школярів є екологічні знання та досвід практичної діяльності в довкіллі, яку здобувачі отримують під час занять із природничої освітньої галузі [1,с.280].

Для успішного формування екологічної компетентності в учнів початкової школи, вчителів, на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», потрібно передбачати:

- здатність підростаючої особистості приймати рішення і діяти так, щоб якомога менше завдавати шкоди довкіллю;
- прояв екологічної культури особистості в довкіллі, де вона здійснює власну діяльність і може реально впливати на її стан;
- характеристику, що дозволяє учневі відповідально вирішувати життєві ситуації, підпорядковуючи задоволення своїх потреб принципам сталого розвитку;
- здатність молодшого школяра до такої діяльності у побуті й природному середовищі, коли здобуті екологічні знання, навички, досвід, цінності актуалізуються в уміння приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їхні наслідки для довкілля;

– показник сформованості власної екологічної культури учня [2,с.256].

Екологічна компетентність молодшого школяра охоплює:

– знання про взаємозв'язки в природі та усвідомлення людини як її частини;

– розуміння необхідності берегти навколишнє середовище;

– уміння й навички позитивно впливати на природу;

– розуміння естетичної цінності природи;

– негативне ставлення до дітей, що завдають шкоди природному середовищу [6,с.34].

Основними показниками та критеріями сформованості екологічної компетентності в учнів початкової школи є:

– засвоєння провідних екологічних ідей, понять та наукових фактів;

– розуміння цінності природи як джерела матеріальних та духовних сил суспільства;

– оволодіння прикладними знаннями, практичними вміннями та навичками раціонального природокористування;

– вміння оцінювати стан оточуючого середовища, приймати правильні рішення по її покращенню, передбачати можливі наслідки своїх дій та не допущення негативних впливів на природу в усіх видах суспільно-трудової діяльності;

– свідоме дотримання норм поведінки у природі;

– наявність потреби у спілкуванні з природою, прагнення до пізнання оточуючого середовища в єдності з морально-етичними переживаннями;

– прояв діяльності по покращенню природного середовища ,по пропаганді природоохоронних ідей [3].

Формування екологічної компетентності у молодших школярів на сучасному етапі потребує психологічної включеності особистості в світ природи з подальшим поетапним конструюванням системи особистісного ставлення до природи (теоретичним, емоційно-ціннісним, практично-дійовим).

Це забезпечує дотримання логіки формування екологічних знань, використання їхнього пізнавального та виховного значення у навчально-виховному процесі. Саме в цьому полягають особливості екологічного виховання на засадах «глибинної екології», яке передбачає формування усвідомлення єдності і цілісності природи, унікальності та неповторності живих систем, взаємозв'язку та взаємозалежності явищ природи, розуміння людини як невідомої ланки у взаємозалежностях природи, утвердження поваги людини до всіх форм життя, гармонійного розвитку людини і природи.

Академік О.Савченко наголошує, що у початковій школі необхідно сповна задіяти всі передумови для системно-екологічного виховання молодших школярів, а саме:

- через зміст природознавчих предметів і курсів;
- збагачення всіх предметів екологічно спрямованим змістом і міжпредметними зв'язками;
- проведення позаурочної діяльності з вивчення довкілля та заохочення дітей до практичних справ щодо його збереження;
- заохочення школярів до дослідницької роботи в індивідуальних і групових проектах;
- проведення екологічно спрямованих ігор, вікторин, конкурсів малюнків;
- екологічне просвітництво батьків [5,с.110].

Формування екологічної компетентності молодших школярів, нерозривно пов'язане з природоохоронною діяльністю (шкільні лісництва, садівництво, робота в мисливських господарствах та ін.), роботою санітарних загонів захисту довкілля (виявляють ступінь забруднення повітря, води, зон відпочинку), груп швидкої допомоги звірам і птахам у зимовий період; куточки природи; туристично-краєзнавча робота, яка спрямована на прищеплення навичок правильної поведінки в місцях відпочинку, в лісах, на річках та ін.

Тому важливе значення у початковій школі мають навчальні екскурсії у природу. Основною метою таких екскурсій є формування понять про різні живі істоти, явища і предмети навколишнього середовища.

Слово «екскурсія» (англ. excursion) – латинського походження і в перекладі означає вилазку, відвідування будь-якого місця або об'єкта з метою його вивчення. Під екскурсією розуміють таку форму організації освітнього процесу, за якої учні сприймають і засвоюють знання шляхом переміщення до місця розташування досліджуваних об'єктів (природи, підприємств, установ, історичних пам'яток тощо) та безпосереднього ознайомлення з ними [1,с.280].

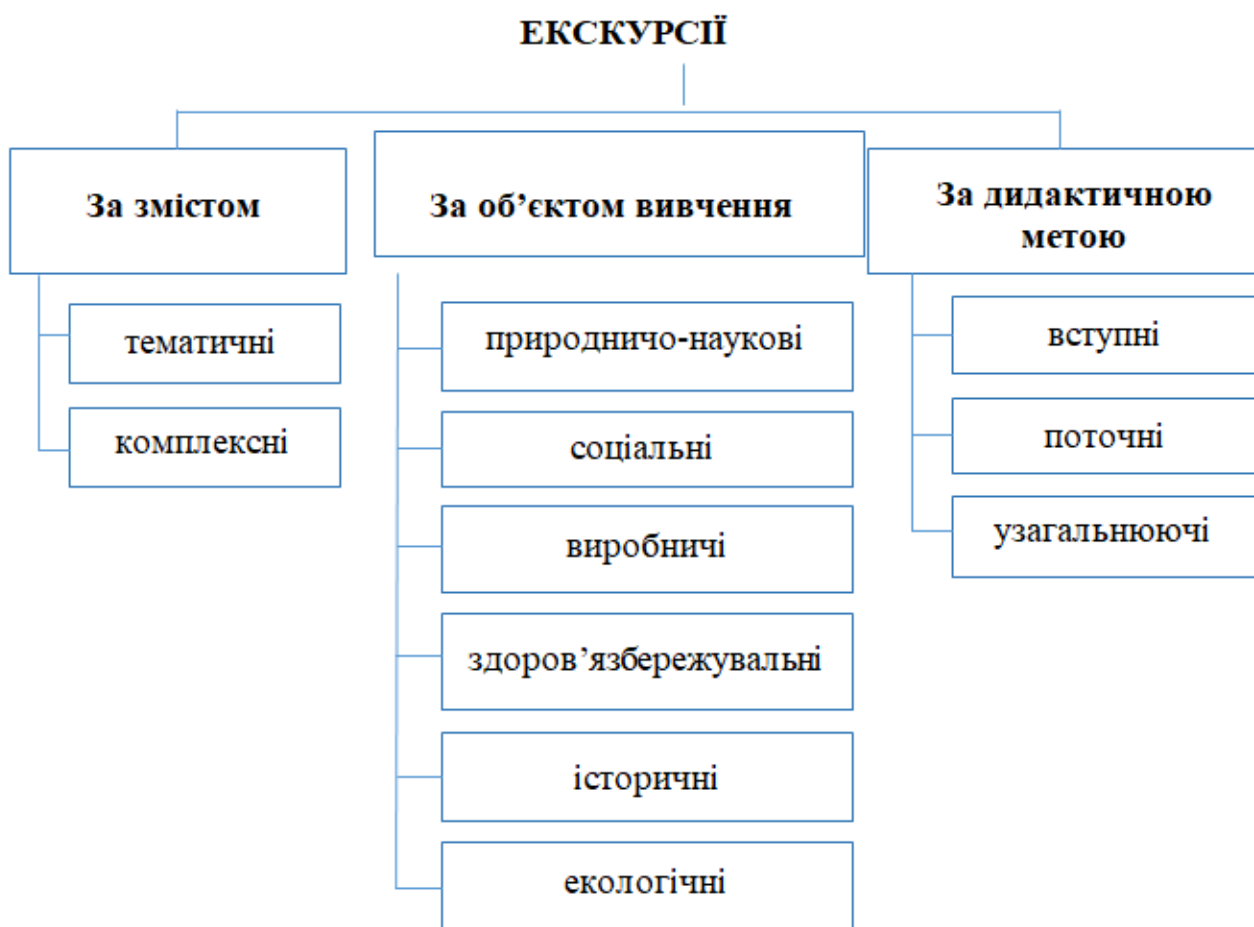

Схема 1. Види екскурсій за змістом, об'єктом вивчення та дидактичною метою

Тематика екскурсій у природу за програмою інтегрованого курсу «Я досліджую світ» може бути дуже різноманітна.

Загалом розробка екскурсії повинна включати:

- підготовку екскурсії;

- вихід (виїзд) учнів до досліджуваних об'єктів (явищ) і засвоєння (закріплення) навчального матеріалу за темою занять;
- обробку матеріалів екскурсії та підведення її підсумків (у різних формах).

Висновки. Отже, екскурсії у початковій школі є засобом формування екологічної компетентності молодших школярів, під час яких в учнів виникає інтерес та виховується любов до природи та всього живого. Молодші школярі навчаються бачити красу кожної частинки природи, розуміють, що потрібно дбайливо ставитися до неї, усвідомлюють те, що потрібно нести відповідальність за природу, оберігати її багатства; володіти знаннями та вміннями раціонального природокористування, дотримуватися норм поведінки у природі.

Список літератури

1. Біла Т. Екологічна освіта молодших школярів в умовах сталого розвитку. Формування ключових і предметних компетентностей засобами сучасних технологій: збірник наук.-метод. статей кафедри початкової освіти КДПУ; заг. Ред.. О. А. Павлик. Кривий Ріг, 2018. Випуск 11. 280 с.
2. Гільберт Т. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу. Навчально-методичний посібник. 2020. С.256.
3. Державний стандарт початкової освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р., № 87) URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogo-standartupoch atkovoyi-osviti>.
4. Лисогор Л. Екологічна освіта як передумова реалізації ідей сталого розвитку. Формування творчої особистості в умовах компетентнісної освіти. Збірник науково-методичних статей кафедри ЗМПН КПІ ДВНЗ «Криворізький національний університет»; за заг. ред. О. А. Павлик. Кривий Ріг: КПІ, 2013. Вип. 6. 224 с.

5. Нефед І. Г. Формування екологічної культури молодших школярів у світлі Концепції Нової української школи. Методичні рекомендації. Початкове навчання та виховання. 2020. № 16. С.8-66.

6. Щербина Ю. Г. Екологічні проекти як засіб формування екологічної культури учнів. Педагогічне Криворіжжя : педагогічний альманах : зб. науково-методичних праць. Кривий Ріг : ФО-П Маринченко С. В. 2019. Вип. 5. С.34-35.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ

Кравцова Інна Адамівна

к.п.н., доцент

кафедри початкової освіти,

Криворізького державного педагогічного університету

м. Кривий Ріг, Україна

Вступ. Закон України «Про освіту» акцентує увагу на важливості різнобічного розвитку особистості, формування базових моральних якостей молодших школярів, особливої актуальності набуває формування емоційної культури учнів як важливої складової їх соціальної компетентності [2].

Проблема формування емоційної культури учнів молодшого шкільного віку була плідно опрацьована П.Єлісеєвою, Р.Калініною, Н.Ульяновою. Окремі її аспекти представлені у дослідженнях Т.Антоненко, О.Лука, В.Поплужного, П.Якобсона, присвячених формуванню культури почуттів на різних вікових етапах. Вагомий внесок у розробку проблеми здійснили Л.Кондрашова, Л.Сбітнева, Л.Соколова, О.Турська, досліджуючи формування емоційної культури учнів старшого шкільного віку. Деякі теоретико-методичні аспекти проблеми окреслені І.Анненковою, І.Гапійчук, І.Могилей, О.Якубовською [1,с.68].

Мета статті. Полягає у практичному вивченні особливостей формування в учнів емоційної культури на уроках словесності.

Матеріали і методи. Аналіз матеріалів типових освітніх програм, Концепція НУШ, Державний стандарт початкової освіти та використано теоретичні методи дослідження поставленої проблеми, такі як: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення.

Результати і обговорення. Понятійний конструкт «емоційна культура» включає два взаємозалежних поняття – «емоції» та «культура».

«Культура» – термін багатозначний та багатоаспектний, умовно це генетичний код суспільства, друга штучна природа людини. Саме вона створює середовище для існування і спілкування кожного окремого індивідуума й суспільства загалом, визначає умови щодо цілісності, ідентичності, спроможності до самоусвідомлення, розвитку та самовдосконалення громадян [3,с.92].

Усвідомлення емоційної культури як процесу соціалізації особистості безпосередньо вказує на те, що вона включає почуття, знання та інтереси, переконання й потреби, вміння й здібності для продуктивної діяльності та спілкування. Соціальне життя індивідуума передбачає великий діапазон почуттів та їхніх відтінків, способів емоційного реагування на різні події, ставлення до людей і довколишньої дійсності; визначення цілей та бажань з точки зору емоційного навантаження; формулювання думок, ідей щодо оптимізації сприйняття навколишнього світу в різних проявах, духовному й матеріальному багатстві.

Емоційна система людини, як одна з найскладніших (будь-яка емоційна реакція мобілізує всі механізми психофізіології), насамперед є об'єктом досліджень із психології (П. Анохін, В. Вілюнас, Л. Виготський, О. Запорожець, К. Ізард, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, П. Якобсон) [6,с.10].

У довідковій літературі з психології емоції (від лат. *emoveo* – «збуджую», «хвилюю») трактують як «психічне віддзеркалення у формі безпосереднього пристрасного переживання життєвого змісту явищ і ситуацій, спричиненого відношенням їх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта» [4,с.77].

Розглянувши наукові аспекти формування емоційної культури молодших школярів, можемо стверджувати, що емоційну культуру трактують як багатокомпонентну особистісну структуру, складові якої визначають залежно від пріоритетів науковця або провідного діяча. Так, В. Сухомлинський, пов'язуючи емоційну сферу людини з морально-етичними нормами, до ознак емоційної культури відносить такі: культуру відчуттів і сприйняття, культуру

слова й емоційних станів; емоційну сприйнятливість світоглядних і моральних ідей, принципів, істин [5,с.15].

Учений Т. Пашко акцентує увагу на особистісних якостях та психіці індивідуума. На його думку, структурними компонентами емоційної культури є такі:

- когнітивний – знання сутності емоцій людини, факти щодо визначення природної емоційності індивідуума; знання способів формування навичок самоконтролю та саморегуляції, накопичення певного емоційного досвіду;

- емпатійний – уміння співпереживати, розуміти почуття інших, причини їх виникнення; емоційна чутливість, повага до почуттів інших. До складу цього компонента належать прагнення до прекрасного, бажання дарувати радість іншим, позитивне сприйняття світу загалом;

- рефлексивний – уміння розуміти свої емоції, пояснити причини їхньої появи; сформовані навички аналізувати будь-які прояви свого емоційного життя відповідно до набутих знань і досвіду;

- мотиваційний – наявність актуальної потреби в самоорганізації особистісних переживань, прагнення до стабільного та яскравого життя. Цей компонент зумовлюють переважно змістом емоційної складової ідеалу особистості;

- регулятивний – уміння управляти власними емоціями, визначати причини ускладнень у певних життєвих ситуаціях, які викликають негативні емоції, знаходити шляхи зміни життєвих обставин, викликати позитивні емоції, визначати стратегію і тактику власних дій, які мають забезпечити нормальний емоційний стан [6,с.6].

А. Чебикін надає перевагу лише трьом важливими, за його переконанням, показникам емоційної культури, а саме:

- емоційній регуляції (адекватному емоційному реагуванню на певні ситуації щодо експресивності, емоційної виразності комунікацій);

- емоційно-гуманістичній спрямованості особистості;

- емоційно-пізнавальній активності [7,с.70].

О. Сергєєва переконана, що емоційна культура молодших школярів є, насамперед, поєднанням емоційної компетентності й емоційної грамотності, де перша передбачає знання про емоції, емоційні типи, емоційні реакції у зв'язку з навичками їхнього визначення та аналізу, а друга – цілеспрямоване підвищення емоційної компетентності. Визнаючи необхідність виховання в молодших школярів свідомого емоційного реагування на певні події, а також важливість соціальної спрямованості виховного процесу, дослідниця пов'язує результативність виховання з формуванням соціокультурного, поведінкового, мотиваційного й етико-морального компонентів, які, на її думку, мають демонструвати:

- адекватність емоційних реакцій щодо соціокультурних норм;
- свідомість емоційного реагування;
- відповідність емоцій вимогам до себе;
- відповідність емоційного реагування віковим особливостям [7,с.73].

О. Кулева зауважує, що структура емоційної культури містить шість компонентів: *мотиваційно-ціннісний* (розуміння ролі та значення емоцій у світі; інтерес до сфери емоцій як стимул задоволення особистих потреб; прагнення проявити себе емоційно обізнаною та вихованою людиною); *емоційно-тезаурусний* (обсяг знань про емоції та особливості їхніх проявів; способи й механізми емоційної регуляції; розуміння та вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в емоційній поведінці); *діяльнісно-поведінковий* (уміння адекватно проявляти емоції; усвідомлення результату взаємодії за її характером; уміння розпізнавати емоції власні та інших людей; уміння утримуватися від вияву негативних емоційних реакцій, емпатійність); *оцінно-регулятивний* (самооцінювання, самоконтроль емоційної поведінки; контроль власної діяльності щодо результату; уміння контролювати бурхливі емоції, бажання та вміння утриматися від конфлікту; спроможність до рефлексії; аналіз, порівняння результату діяльності з прогнозом та корекція) [4,с.79].

Метою рідномовної освіти для загальної середньої освіти є розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому і суспільному житті, у міжкультурному діалозі, бачити її передумовою життєвого успіху; плекання здатності спілкуватися рідною мовою; формування шанобливого ставлення до культурної спадщини; *збагачення емоційно-чуттєвого досвіду.*

Перед сучасною початковою школою стоїть важливе завдання сформуванню в учнів позитивне ставлення до дитячої книжки, осмислене сприймання та самостійне опрацювання літературних текстів різних видів. Для грамотної та чіткої роботи над художнім твором вчитель повинен систематично на уроках словесності проникати у смислові глибини кожного твору.

Велике значення в процесі формування у молодших школярів культури емоцій і почуттів належить саме мовно-літературній освітній галузі, яка передбачає опанування учнями навичок спілкування і пізнання, прилучення до скарбниць духовності і культури, літературних надбань українського народу і народів світу, виховання громадянськості, патріотизму, національної самосвідомості.

До принципів формування емоційної культури в учнів початкової школи на уроках словесності належать:

- принцип цілісності;
- принцип єдності змісту і форми;
- контекстний принцип;
- культурологічний принцип;
- принцип діалогічності (текст-автор-перекладач-читач);
- особистісний принцип («читацьке право» на своє ставлення до прочитаного);
- принцип толерантності (антидогматичності);
- принцип варіативності ;
- принцип виборності.

При вивченні мовно-літературної освітньої галузі, яка передбачає опанування учнями навичок спілкування і пізнання, прилучення до скарбниць духовності і культури, літературних надбань українського народу і народів світу, виховання громадянськості, патріотизму, національної самосвідомості, вчителів, слід дотримуватися умов, які дозволяють ефективно формувати емоційну культуру читача, а саме:

- сприйняття, аналіз тексту, утілений у сценічних образах, умовиводах, висновках;
- врахування вікових особливостей і можливостей учнів, рівень сприйняття ними художніх текстів;
- використання різноманітних форм уроків і методичних прийомів підготовки молодших школярів до інтерпретації художнього твору з урахуванням художньої своєрідності;
- залучення системи завдань, які розраховані на емоційне поетапне освоєння художнього тексту, поєднуючи суб'єктивно-інтуїтивний і раціонально-логічний шляхи його збагнення [2].

Висновки. Емоційна культура молодших школярів – інтегративне, динамічне, особистісне утворення, яке забезпечує свідому реалізацію соціально схвалюваної адекватної емоційної поведінки з метою оптимізації соціальної комунікації та взаємодії. Високий рівень сформованості емоційної культури дозволяє учням адекватно сприймати й розуміти емоції та почуття інших людей, володіти навичками адекватної емоційної поведінки, розуміти причинно-наслідкові зв'язки щодо власних учинків та емоційних проявів.

Таким чином, уроки словесності, відображуючи культурні здобутки народу, його історію та світогляд, є важливим засобом духовного розвитку особистості молодшого школяра, його емоційної культури, за допомогою порівнянь, епітетів, метафор, алегорій, гіпербол, синонімів, які надають можливість глибоко і повно передавати думки героїв, описувати їх почуття, переживання, виражати ідеї, погляди автора, його ставлення до життя.

Список літератури

1. Груша Л.О. Формування емоційної культури дитини як актуальна проблема початкової освіти / Л.О. Груша // Управління в освіті: тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: Вид-во ДЦМОНУ, 2009. С. 68.
2. Державний стандарт початкової освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р., № 87) URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogo-standartupoch atkovoyi-osviti>
3. Зарицька В.В. Розвиток емоційного інтелекту в контексті компетентнісно спрямованої освіти. Компетентнісно спрямована освіта: перший досвід, порівняльні підходи, перспективи: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 28 квітня 2011 р. Київ: Ін-т сучасн. підр., 2011. 92 с.
4. Кравцова І., Велика К. Особливості роботи над змістом художнього твору у початкових класах. Формування творчої особистості в умовах компетентнісної освіти: збірник науково-методичних статей кафедри ЗМПН ДВНЗ. Кривий Ріг: КП, 2016. Вип.9. С. 77-81.
5. Огаренко І.В. Особливості прояву емоцій у молодшому шкільному віці [текст] / І.В. Огаренко // Сучасна психологія : актуальність проблеми й тенденцій розвитку. Матеріали міжрегіон. наук. практ. конф., 28 січня 2011. Запоріжжя : КПУ, 2011. С. 15-17.
6. Савченко О. Розуміння молодшими школярами літературних творів: сутність процесу і засоби формування. Початкова школа. 2017. № 8. С. 6-12.
7. Чумакова А. А. Емоційна культура як педагогічний феномен: підходи, поняття, структура. Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. № 1 (31). С. 63-71.

ТЕХНОЛОГІЇ ЗДОРОВ'Я ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ У ВИРАЗАХ ФІЛОСОФІВ РІЗНОГО ЧАСУ

Кучерган Єлизавета Валеріївна,

к.пед.н, ст. викладач

Чирва Богдана Володимирівна,

студентка природничого факультету,
спеціальність «Фізична культура»

Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна

Введення./Introductions. Людина, її здоров'я та технології збереження здоров'я є головною проблемою існування людини, загадка для філософського мислення, як осмислення проблеми життя та смерті. З давньої античності і до сучасності, філософи розглядають питання стосовно людини та змісту її здоров'я. Кожний видатний філософ, вчений, дослідник – Сократ, Платон, Гіппократ, Демокрит, Піфагор, Аристотель, К. Гален, І. Кант, Г. Сковорода, Ж.-П. Сартр, З. Фрейд, М. Шелер, В. Вернадський, Т. де Шарден, М. Фуко, А. Печчеї на свій розсуд вирішував питання здоров'я людини. Проблеми технологій збереження здоров'я людини, з розвитком пізнання природи та законів суспільства, вимагали від філософів більш нових удосконалених підходів.

Філософія природи людини містить у собі риси як природного, так і соціального характеру, узагальнює особливості розвитку єдиного цілого в біологічному світі. Розвиток людини виражається своєрідною організацією біологічних систем організму та відображається в соціокультурному контексті, що розгортається в розумній діяльності створення нових реальностей за допомогою спілкування: здатності відрізнити добро – зло, прагнути до свободи, пізнавати навколишній світ, вирізнити себе з природи, бачити особливості інших людей. Таким чином поняття «природа – людина – сутність її здоров'я» відображає головне підґрунтя особливостей людини, зокрема її природу, що надихає філософів усіх часів виражати свої погляди на зміст поняття здоров'я.

Для цього науково вивчаються та обґрунтовуються основні складові риси людини, як єдиної цілої біологічної, соціальної істоти, а також соціокультурного та цивілізаційного феномену.

Мета роботи./Aim. Метою теоретичного дослідження стало виявлення різноманітних підходів до визначення поняття здоров'я та технологій здоров'язбереження у виразах філософів різного часу.

Результати теоретичного дослідження і обговорення./Results and discussion. Розвиток цивілізації на всіх етапах суспільних формацій, де основною провідною проблемою філософії, різних видів мистецтв, релігії, було здоров'я людини та технології здоров'язбереження в різноманітних аспектах фізичного розвитку психологічних, соціальних і духовних установок, де кожна людина намагалась реалізувати прагнення жити, як найдовше та при цьому бути здоровим і не страждати від різних хвороб, жити в рівновазі тілесної, духовної та розумової гармонії.

У епоху рабовласницького ладу (IV тисячоліття до н. е. – V століття н. е.) було започатковано першу систематизацію знань про здоров'язбереження людини. Лікарі, філософи активно шукали способи збереження здоров'я людини. В часи існування різних цивілізацій, в період свого підйому, в залежності від рівня життєдіяльності, вони намагалися вирішити проблему здоров'я та здоров'язбереження у відповідності до соціокультурних і економічних умов.

Історичні витоки, які дійшли до нашого часу засвідчують, що ще в шумерів зародилися гігієнічні правила збереження здоров'я, вони забороняли пити засмічену, нечисту воду; обмежували вживання різної шкідливої їжі. Існування побуту царя Хаммурапі (Стародавня Месопотамія) передбачало виконання правил гігієни за якими тіло людини, необхідно було тримати чистим, а також у відповідності чистити одяг та місце проживання від бруду. За законами Стародавнього Єгипту, які пропагували релігійне духовенство, було призначено дотримуватись правил гігієни в чистоті житла та помірного збалансованому харчуванню.

Єгиптяни встановили гармонійну залежність фізичного стану людини від психічної урівноваженості, відкривши первісні технології здоров'язбереження за допомогою психотерапії, заспокійливими танцями, покращували фізичне та психічне самопочуття методом прогулянок і тривалих подорожей, естетичним впливом витворів мистецтва, живопису та скульптури. У Месопотамії способи існування, поведінку та стиль життя пов'язували безпосередньо з самопочуттям людей.

На Далекому Сході, у Стародавній Індії, використовували поетапне виконання гімнастичних вправ, як систему розслаблення, також очищення організму від шкідливих речовин, відновлюючи гармонію душевних станів і красоту тіла за допомогою Аюрведа («практика довголіття», «наука життя»), яка широко практикується системою йоґів. Дана система Упанішад, Махабхарати, Рамаїани трактує людину як мікросесвіт, який розташований у великому Всесвіті (холізм) – гармонія, поєднання розумного та тілесного початку за допомогою фізичної діяльності. Мета даної системи полягає в можливості керування функціями організму, як фізіологічними, так і психічними та покращення їх загального стану.

Єдність тіла та душі у Стародавньому Китаї, також сприймали як систему здорового існування, гармонійну формулу довголіття. Книга «Кун-фу», розглядаючи взаємодію тіла з навколишнім світом і природою, трактувала гармонію, як взаємодію двох начал, де одне з яких було активним чоловічим «їнь», а інше належало до пасивного жіночого «янь».

У Стародавній Греції цінували гарне здорове, вправне тіло та фізичну красу. Основними засобами технології здоров'язбереження людини були фізичні вправи, харчові обмеження, постійне тренування волі і характеру, що було обумовлено потребою держави в сильних, здорових воїнах, здатних воювати та перемагати. У Стародавній Греції формуються погляди здорового способу життя, де гарне тіло стає культом і кінцевим результатом гармонізації тілесного та духовного вдосконалення, поєднання енергій. Пропагується культ досконалості богів Аполлона та Асклепія, в честь яких закладаються святилища

асклепіони, де споруджують лазні біля джерел мінеральної води та стадіони для проведення гімнастики.

Вершиною уявлень про здоров'я та технології здоров'язбереження людини стародавнього світу в Греції є представники Книдської школи, філософські уявлення яких трактували здоров'я, як гармонізацію взаємодії чотирьох тілесних соків (крові, слизу, світлої і темної жовчі). В протиположності їм Кротонська школа трактувала здоров'я та здоровий організм, як гармонію рівноваги протилежностей (сухого – вологого, теплого – холодного). Найбільш відомою була Коська школа, яку очолював Гіппократ (V–IV ст. до н. е.), погляди якої найбільше лягли в основу технологій здоров'язбереження медицини. За натурфілософськими поглядами Гіппократа людина повністю залежить від оточуючої природи, зміст якої несе в собі цілющі сили, що потрібно використовувати як технології здоров'язбереження для покращення здоров'я. Свої погляди Гіппократ виклав у таких письмових трактатах, як: «Про здоровий спосіб життя», «Афоризми», «Про повітря, води, місцевості», де стверджував, що все в природі пов'язано між собою і людина повинна протистояти її негативним впливам.

Проблемами висвітлення понять здоров'я та технологій здоров'язбереження займалися багато інших мислителів Стародавньої Греції: Піфагор, Платон, Аристотель, Стагирит, які за поглядами того часу, висловлювали думки гармонізації тіла та душі, де моральні принципи вирішення соціальних проблем являли собою основну технологію здоров'язбереження. За цією технологією Демокрит на перше місце поставив духовне здоров'я, «благий стан духу», де душа перебуває у спокої, рівновазі, а дух змагання та перемоги греків, сприяв виникненню у 776 р. до н.е. Олімпійських ігор, які проводяться і в наш час.

У Стародавньому Римі було удосконалено визначення та формування поняття здоров'я та технологій здоров'язбереження, за якими на перше місце ставилось загартування організму. Впроваджувалася робота по упорядкуванню гігієнічних правил, за якими міста забезпечувалися чистою водою та стічними

системами, будуються «терми». Культура поховань передбачалась у законах «Закони XII таблиць». Нові поняття здоров'я та технології здоров'язбереження, створив Клавдій Гален, за якими здоров'я визначалось за трьома станами організму – «здоров'я», «хвороба» і «не здоров'я – не хвороба», новизна визначення полягала в тому, що був введений у поняття здоров'я третій перехідний стан. Таким чином, у період античних цивілізацій було сформовано поняття про природу здоров'я людини та технології її здоров'язбереження.

На початок епохи Середньовіччя збереглися успадковані від античності традиційні поняття здоров'я та технології здоров'язбереження. У всіх освітніх закладах на рівні основних предметів вивчалась медицина та зберігалось благотворне відношення до краси тіла. У феодальній мусульманській державі Халіфат зберігаються традиції в науках про людину, де східні філософи мислителі продовжують пізнавати зміст і сутність людської природи. Розкриваючи надалі основні принципи та технології здоров'язбереження, які виклав Абу Алі ібн Сіна (Авіценна) у книгах «Канон лікарської науки», «Книга зцілення», він пропагував, гармонію та врівноваженість рухів, очищення від надлишків. За його виразом мистецтво здоров'язбереження є удосконалення людського тіла шляхом організації відповідних умов.

У другій половині Середньовіччя спостерігається занепад практики відношення до здоров'я та технологій здоров'язбереження людини, нехтування суспільством законів медицини та гігієни призводить до масових захворювань. Релігійні фанатики пропагують аскетичний образ життя, де втрачається культура здоров'язбереження людини, але в зв'язку з епідеміями хвороб з'являються перші госпіталі, аптеки та лікарські школи. Наприклад лікарська школа Салернська, зміст якої був розкритий Арнольдом з Вілланови у «Салернському кодексі здоров'я».

Період Відродження (Ренесансу), наприкінці XIII ст. в Європі повертається інтерес до здоров'я людини та технологій її здоров'язбереження, за якими вивчаються соціальні впливи та значення здорового способу життя. XV ст. є перехідним періодом інтересу до зміцнення здоров'я та значення

розуму контролювати сутність процесів природи та роль життя в них, які розкрив І. Кант в своєму трактаті «Про здатність людського духу силою лише твердої волі перемагати хворобливі відчуття». З'являється нове поняття суспільне здоров'я, яке розширює технології здоров'язбереження до гармонізації розуміння фізичного, соціального та духовного здоров'я, надаючи передумови захисту прав людини.

Філософи XVII–XVIII ст., розвиваючи поняття здоров'я, зокрема Т. Мор писав, що здоров'я – це найбільше задоволення, яке може відтворюватись за допомогою умов життя. Д. Локк підкреслював соціальну значимість здоров'я, він оцінював здоров'я, як підрунтя професійної діяльності та щастя для якого потрібне здорове тіло, яке здатне витримувати відповідні навантаження. Ф. Бекон наголошує в трактаті «Про підтримку здоров'я», що людина повинна добре харчуватися, витримувати режим активності та сну, при всьому добре відпочивати.

За дослідженнями українських вчених, В. Завацького, А. Цьося, Д. Яворницького, В. Січинського, українці завжди знаходили спільну мову з природою, яку вони знали, поважали та жили з нею в гармонії. Вони надавали велике значення фізичній праці, збалансованому раціональному харчуванню та кулінарній справі приготування їжі.

XX століття стало переломним у науковому осмисленні поняття здоров'я та технології здоров'язбереження, де здоров'я людини в системі цінностей сучасного людства з 1946 р. ВООЗ сформулювала таке визначення здоров'я: «Здоров'я – це стан повного фізичного, психічного, соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби або дефектів». Над формуванням поняття «норми» і над формуванням поняття «здоров'я», продовжують розгортатись різні дискусії. Дослідження наукової літератури та клінічної медицині з формування поняття здоров'я, на сьогодні прийнято визначати, як середньо статистичний варіант ряду конкретно структурно-функціональних показників з яких формується середній варіант і приймається за стандарт норм. Тому на

сьогодні суттєвим є індивідуальні нормативи здоров'я та технології здоров'язбереження.

Висновки./Conclusions. В аспекті сучасності формування понять здоров'я та технології здоров'язбереження людини знаходяться у центрі діяльності Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), Організації Об'єднаних Націй (ООН), Всесвітньої медичної асоціації (ВМА), Ради Європи (РЄ) та інших міжнародних організацій. Україна активно долучається до створення наукової бази загально прийнятого понятійного апарату здоров'я та технологій здоров'язбереження людини, намагається усвідомити власні перспективи, опрацьовує формування понять здоров'я та технологій здоров'язбереження людини, шляхи та механізми теоретичного, методологічного та прикладного вирішення проблем.

Література

1. Андрущенко В. П., Зязюн І. А., Кремень В. Г., Максименко С. Д., Ничкало Н. Г., Сисоєва С. О., Цехмістер Я. В., Чалий О. В. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз : монографія. Київ : Наукова думка, 2003. 853 с.

2. Брюханова Т. Впровадження здоров'язберігаючих технологій в процес професійно-педагогічної підготовки спеціалістів з фізичної культури та спорту. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2020. Вип. 189. С. 174–179.

3. Суханова Г., Купрєєнко М., Іваненко В. Готовність майбутніх учителів фізичної культури до використання здов'язбережувальних технологій на уроках фізичної культури // Орликіана-2021: проблеми та перспективи сучасної освіти : матеріали наук.-практ. симп. (13 жовтня 2021 р.) / відповідальний за випуск: к. філол. н. Грищенко О. В. Миколаїв, 2021. С. 258–261.

4. Сущенко Л. П. Історичний аспект становлення поняття «здоровий спосіб життя» людини : методична розробка. Запоріжжя: ЗДУ, 1998. 31 с.

5. Чаговець А. І., Априлєва І. В. Проблема здоров'язбережувальних технологій у науково-педагогічній теорії. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2012. № 36. С. 85–89.

**ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ
ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА НА УРОКАХ
ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ**

Марушак Оксана Василівна,
к.п.н., доцент
Салацінська Ліана Анатоліївна,
асистент
Дзись Тетяна Михайлівна,
Салацінська Ольга Леонідівна,
Шевчук Любов Миколаївна,
студентки

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

Вступ. Технологічний компонент освітньої галузі «Технології» чинного Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти потребує невинного пошуку принципово нових підходів до трудової підготовки молоді, до формування освіченої особистості та адаптації її до сучасних мінливих соціально-ринкових умов. Це зумовлює необхідність підвищення якості підготовки учнів, формування у них готовності до самостійної творчої діяльності, виховання потреб у творчій праці, реалізації потенційних можливостей. Водночас, незважаючи на чималу кількість науково-педагогічних досліджень з проблеми підготовки творчої, конкурентоспроможної особистості, творчий потенціал випускників закладів загальної середньої освіти залишається недостатньо високим. Саме у школі закладається основа формування творчої діяльності дитини, у закладі вищої освіти – її розвиток, а у професійній діяльності відбувається її вдосконалення.

Одним із засобів розвитку творчих здібностей учнів під час уроків трудового навчання та технологій є декоративно-ужиткове мистецтво (ДУМ), яке передбачає використання традиційних і сучасних прийомів обробки

природних матеріалів, синтезування естетичних та функціональних вимог як провідного способу творення у декоративно-ужитковому мистецтві під час проєктування та виготовлення виробу, застосування основних технік і технологій створення виробів ДУМ. Вищезазначене підкреслює актуальність нашого дослідження.

Мета статті полягає у визначенні показників рівня розвитку творчих здібностей учнів закладів загальної середньої освіти засобами декоративно-ужиткового мистецтва на уроках трудового навчання та технологій, а також формулюванні методичних рекомендацій щодо використання технік декоративно-ужиткового мистецтва у розвитку творчих здібностей учнів.

Матеріали і методи. Робота базується на вивченні характерних для регіону основних технік і технологій створення виробів декоративно-ужиткового мистецтва як основи для дослідження традицій, новацій та норм у сучасній культурі, яка має безпосередній вплив на формування соціального досвіду освіченої людини. Були використані такі методи дослідження:

1) теоретичні методи: аналіз – для вивчення навчально-нормативної документації, психологічної, педагогічної, методичної та спеціальної літератури, навчальних програм, дисертацій та авторефератів, матеріалів конференцій і періодичних фахових видань з метою визначення стану та перспектив розробленості досліджуваної проблеми; зіставлення – для порівняння різних поглядів учених на досліджувану проблему, визначення напрямів дослідження та понятійного апарату; синтез, порівняння, узагальнення, моделювання;

2) емпіричні методи: вивчення досвіду роботи вчителів трудового навчання та технологій з досліджуваної проблеми; опитування педагогів, спостереження, анкетування, тестування; вивчення результатів навчання учнів з огляду на досліджувану проблему; педагогічний експеримент здійснювався для обґрунтування ефективності методики розвитку в учнів закладів загальної середньої освіти творчих здібностей засобами декоративно-ужиткового мистецтва на уроках трудового навчання;

3) статистичні методи: методи математичної статистики з метою оброблення результатів дослідно-експериментальної роботи для кількісного та якісного аналізу ефективності розробленої методики.

Результати та обговорення. Протягом багатьох століть декоративно-ужиткове мистецтво було одним із засобів духовно-творчого виховання дітей. Науковці довели ефективність впливу різноманітних видів рукоділля на розвиток у дітей фантазії, образного мислення, на активізацію процесу їхньої творчості, а також на естетичне виховання в цілому. Під час творчого процесу виготовлення художніх виробів здійснюється глибоке вивчення теоретичних основ конкретного художнього ремесла, розвивається інтерес до творчості народних майстрів художніх ремесел і промислів. В наслідок цього реалізується важливий педагогічний принцип тісного зв'язку теорії з практикою.

Поняття творчості найчастіше пов'язуються з поняттям творчих здібностей. Здібності поділяють на загальні та спеціальні. Показниками загальних здібностей є легкість засвоєння знань, швидкість розумових процесів (продуктивність мислення), активність й економичність мислення, широта перенесення способів сприйняття та дій з однієї діяльності на іншу тощо. Без розвитку загальних здібностей людина не зможе засвоїти необхідні знання та вміння, повноцінно сформувані переконання та мотиви, здійснити творчу діяльність. Психологи вважають, що загальні здібності є основою для творчості та інтелектуальної діяльності особистості. Інтелектуальна активність, у свою чергу, реалізується у творчій трансформації та вдосконаленні у своїй мінливості. У поєднанні з мотивами творча активність проявляється як здатність створювати нове, розвиваючись у процесі діяльності та визначаючи її творчий характер.

Спеціальні здібності з огляду на специфічні особливості певної діяльності характеризуються властивими лише даному виду здібностей рисами. У класифікаціях спеціальних здібностей з-поміж інших виокремлюють навчальні та творчі здібності. Творчі здібності, що розвиваються у конкретному

виді діяльності людини, дають початок творчому відношенню в інших її галузях. Необхідною умовою для розвитку творчих здібностей, у тому числі художніх, є наявність певних знань, умінь і навичок.

Під творчими здібностями розуміють сукупність таких компонентів особистості, що сприяють творчому здійсненню діяльності.

Дослідники виокремлюють такі особистісні якості творчих здібностей, як: швидкість думки, що визначається кількістю ідей в одиницю часу; оригінальність мислення на відміну від загальноприйнятих поглядів; допитливість або чутливість до проблем навколишнього світу; здатність до розроблення гіпотез; фантастичність, тобто відірваність відповіді від реальності; цілісність сприйняття; готовність пам'яті видати необхідну інформацію у потрібний час; гнучкість мислення або здатність швидко та легко переводити увагу від одного явища до іншого; об'єктивна оцінка власних дій; легкість у генеруванні ідей; пильність у пошуку проблеми; швидкість мови; критичність; швидкість і точність включення наявних знань у діяльність; уміння знаходити нові властивості відповіді, диференціювання наявних фактів від звичних явищ.

Творчість – це особистісна якість, яка базується на розвитку вищих психічних функцій. Коли творчість як навичка включається у всі види діяльності, поведінки, спілкування, контакту з середовищем, тоді вона дає змогу, з одного боку, знаходити у знайомих речах, явищах нові аспекти, а з іншого боку, зустрічатися з новим і невідомим, створюючи з нього за допомогою сформованого знання нові емоції.

Низка дослідників визначають творчість через властивості особистості, її здібності. Здібності до творчості необхідно виховувати та розвивати у спрямованій діяльності. Центральне місце у творчості посідає здатність людини до формулювання нових питань. Підґрунтя цієї здібності становить природна допитливість дитини і ті ситуації спілкування та діяльності, в яких здійснюється її розвиток.

Учнів можна умовно поділити на дві групи – активні, творчі та пасивні,

нетворчі. Для перших характерне зростання вибірковості інтересів їхнього дослідницького та творчого характеру. В інших активність різко знижена, інтереси мають шаблонний, нетворчий характер. Творча активність дітей сприяє збереженню та значному підвищенню інтересу до навчання. Прояв і розвиток творчої активності учнів здебільшого залежить від оточення, в якому вони перебувають у школі. Однією з основних проблем сучасної школи є формування пізнавальної активності учнів.

Залежно від матеріально-технічної бази шкільних майстерень, навчально-творчих завдань і здібностей учнів має вибудовуватися логіка освоєння різних технік і технологій декоративно-ужиткового мистецтва. Відповідно до зміни форм естетичного пізнання слід передбачати зміну видів художньо-практичної роботи. У зв'язку з цим необхідно розробляти серії художньо-творчих завдань, практичних робіт з матеріалом, що ускладнюється в поопераційній діяльності в різноманітних техніках декоративно-ужиткового мистецтва і передбачає різний рівень розуміння творчих принципів повтору, варіації, імпровізації.

Основний зміст художньо-практичного спрямування процесу організації занять з декоративно-ужиткового мистецтва передбачає: формування в учнів умінь сприймати художній образ виробів ДУМ; формування у них навичок роботи з різними матеріалами (тканинами, бавовною, глиною, соломою, лозою тощо); засвоєння учнями технологій виготовлення виробів декоративно-ужиткового мистецтва; засвоєння учнями спеціальних знань і формування в них умінь самостійно вивчати техніки та технології майстрів ДУМ.

З метою розвитку творчих здібностей учнів закладів загальної середньої освіти на уроках трудового навчання та технологій під час вивчення технік декоративно-ужиткового мистецтва доцільно застосовувати традиційні та інноваційні форми організації освітнього процесу.

Моделювання процесу розвитку творчих здібностей учнів під час організації занять з вивчення технік декоративно-ужиткового мистецтва на уроках трудового навчання та технологій дало змогу нам теоретично окреслити

показники розвитку творчих здібностей, які визначаються специфічністю вирішуваної наукової проблеми, зокрема:

- розуміння сутності різноманітних технік декоративно-ужиткового мистецтва у процесі організації уроків трудового навчання та технологій як особливого типу художньої творчості;
- знання основних технік і технологій ДУМ;
- розуміння ролі уроків з вивчення технік декоративно-ужиткового мистецтва у розвитку творчих здібностей учнів;
- наявність художньо-практичних умінь і навичок в учнів, що ґрунтуються на принципах різноманітних технік ДУМ;
- наявність в учнів розвинених здібностей до художньої творчості в галузі технологій та декоративно-ужиткового мистецтва;
- уміння виокремлювати власну мотиваційну спрямованість у творчості;
- володіння рефлексивною оцінкою власної творчості.

Застосування в освітньому процесі численних методів навчання сприяє активізації в учнів допитливості, пізнавальної самостійності, творчого ставлення до роботи, дослідницького підходу, розвитку розумових здібностей, формуванню різних типів мислення (емпіричного, абстрактно-логічного, художнього та ін.). Важливого значення в умовах розвитку в учнів творчих здібностей набуває самостійна діяльність, тому варто зосереджувати увагу на виконанні практичних робіт з використанням різноманітних природних матеріалів у різних техніках ДУМ. Виконання цих робіт розвиває вміння, вчить порівнювати та аналізувати, формує навички самостійної роботи учнів.

До творчої роботи можна віднести виконання творчих проєктів з різних технік ДУМ, під час виконання яких учні оперують набутими знаннями, вміннями, навичками, удосконалюють пошукову діяльність і підіймаються на новий рівень пізнання та розвитку своєї особистості. Такі роботи подобаються учням, вони із задоволенням виконують їх, що сприяє розвитку творчих здібностей, активності, самостійності. Це дає змогу формувати в учнів

нестандартне мислення, вчить обирати раціональне рішення, робити висновки та узагальнення, розвивати пізнавальний інтерес до навколишнього середовища і до себе, підвищує віру у свої можливості для досягнення поставленої мети.

Структуру творчості можна схарактеризувати як оптимальний розвиток усіх можливостей індивідуальності учня та визначити за трьома основними напрямками: що хоче, що може та що є реально. Розглядаючи мотиваційну готовність учнів до розвитку творчих здібностей, слід враховувати потребу у досягненні успіху. Власна творчість учнів допомагає міцніше запам'ятати відомості, вирішити проблеми мотивації, робити будь-що самостійно найцікавіше.

На підставі досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів, а також нашого власного дослідження творчих здібностей учнів під час організації уроків трудового навчання та технологій, можна зробити висновок, що творчість, як і здатність до неї, розвивається, причому розвивається безперервно протягом всіх вікових етапів життя дитини, і цей розвиток відбувається паралельно з розвитком особистості та інтелекту учнів.

Висновки. Під час дослідження ми визначили показники рівня розвитку творчих здібностей учнів закладів загальної середньої освіти засобами декоративно-ужиткового мистецтва на уроках трудового навчання та технологій, а також сформулювали методичні рекомендації щодо використання технік декоративно-ужиткового мистецтва у розвитку творчих здібностей учнів.

Провідна роль у роботі відводилася уроку, реалізації лекційних, семінарських і практичних форм проведення навчальних занять, самостійній роботі учнів, відвідуванню виставок і музеїв. Під час лекційних заняття реалізовувалися наукові, виховні та світоглядні функції. Основним аспектом дидактичного та методичного навчання під час організації занять з вивчення різноманітних технік і технологій декоративно-ужиткового мистецтва було поєднання різноманітних форм проведення лекцій з використанням майстер-

класів учителів-новаторів, виступів майстрів народного мистецтва і застосування відеозаписів. Розвиток творчих здібностей учнів засобами ДУМ на уроках трудового навчання та технологій зумовлювався включенням в освітній процес різних педагогічних технологій, що сприяють активізації їхньої пізнавальної діяльності.

УМОВИ І ЗАСОБИ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Нагорна Олена Василівна,

к.п.н., старший викладач

Завітренко Долорес Жораївна,

к.п.н., доцент

Подолян Анастасія Олександрівна

студентка

Центральноукраїнський державний педагогічний

університет імені В. Винниченка

м. Кропивницький, Україна

Анотація. Сенсорний розвиток дошкільнят передбачає засвоєння уявлень (образів) про різноманітні властивості й відношення предметів і явищ, опанування нових дій сприйняття, які дають змогу повніше сприймати навколишній світ. Як відомо, уже в ранньому віці дитина має певний запас уявлень про різноманітні властивості предметів, деякі з них починають відігравати роль зразків, з якими вона порівнює властивості нових предметів у процесі їх сприйняття.

Ключові слова: сенсорний розвиток, сенсорне виховання, предметно-розвиваюче середовище, дидактичні ігри.

У дошкільному віці відбувається перехід від застосування предметних зразків, які є результатом особистого сенсорного досвіду, до використання загальноприйнятих сенсорних еталонів - вироблених людством уявлень про основні варіанти кожного виду властивостей і відношень (кольорів, форм, розмірів предметів, їх розташування у просторі, висоти звуків тощо). Наприклад, при сприйнятті форми еталонами є уявлення про геометричні фігури (коло, квадрат, трикутник тощо), при сприйнятті кольору - уявлення про сім основних кольорів спектра, при сприйнятті простору - уявлення про напрямки (ліворуч, праворуч, попереду, позаду), при сприйнятті часу -

уявлення про минуле, теперішнє, майбутнє (вчора, сьогодні, завтра), тривалість часових періодів (день, доба, тиждень, місяць, пора року, рік) [4].

Умови і засоби сенсорного розвитку і виховання детально викладені в рамках загальної системи сенсорного виховання, розробленої вітчизняними вченими, педагогами і психологами (А. Запорожцем, А. Усовою, Н. Сакуліною, Л. Венгером, М. Піддяковим та ін.) на основі сучасних дидактичних принципів. На кожному занятті рішення задач спадкоємно орієнтоване на фактичний рівень сенсорного розвитку дітей та перспективно направлено на освоєння комплексної програми сенсорного виховання в дошкільному дитинстві [1].

В основі *першого принципу* лежить збагачення та поглиблення змісту сенсорного виховання, що припускає формування у дітей, починаючи з раннього віку, широкої орієнтування в предметному оточенні, тобто не тільки традиційне ознайомлення з кольором, формою і величиною предметів, але і вдосконалення звукового аналізу мови, формування музичного слуху, розвиток м'язового почуття і т. д., з урахуванням тієї важливої ролі, яку відіграють ці процеси у здійсненні музичної, образотворчої діяльності, мовного спілкування, найпростіших трудових операцій і т. д. .

Другий принцип передбачає поєднання навчання сенсорним діям з різними видами змістовної діяльності дітей, що забезпечує поглиблення і конкретизацію педагогічної роботи, дозволяє уникнути формальних дидактичних вправ. У процесі цих видів діяльності дитина орієнтується на властивості та якості предметів, враховуючи їх значення у вирішенні важливих життєвих завдань. У більшості випадків вони виступають не самі по собі, а як ознаки більш важливих якостей, які неможливо спостерігати (величина і колір плодів є сигналами їх зрілості). Тому вдосконалення сенсорного виховання і повинно бути спрямоване на з'ясування сенсу властивостей предметів і явищ або з'ясування їх «сигнального значення».

Третім принципом вітчизняної теорії сенсорного виховання зумовлюється повідомлення дітям узагальнених знань і умінь, пов'язаних з орієнтуванням в навколишньої дійсності. Властивості і якості предметів, явищ настільки

різноманітні, що ознайомлення дитини з усіма ними без обмеження, так само як і повідомлення, йому знань про кожного з них окремо, неможливо. Правильне орієнтування дітей в навколишньому може бути досягнута в результаті специфічних дій з обстеження величини, форми, кольору предметів. Особливу цінність представляють узагальнені способи обстеження певного роду якостей, службовці вирішенню низки схожих завдань.

Четвертий принцип передбачає формування систематизованих уявлень про властивості і якості, які є основою - еталонами обстеження будь-якого предмета, тобто дитина повинна співвідносити отриману інформацію з уже наявними у нього знаннями та досвідом. Дуже рано дитина починає використовувати свої знання як засіб сприйняття й усвідомлення нового предмета [2].

У своїй багатовіковій практиці людство виділило певну еталонну систему величин, форм, колірних тонів. Нескінченне їх різноманітність було зведено до небагатьох основних різновидів. Опановуючи такого роду системою, дитина отримує як би набір мірок, еталонів, з якими він може зіставити будь знову сприйняте якість і дати йому належне визначення. Засвоєння уявлень про ці різновиди дозволяє дитині оптимально сприймати навколишню дійсність.

Реалізація викладених вище принципів можлива вже на етапі раннього та дошкільного дитинства засобами дидактичних ігор. Важливим моментом у цьому процесі є предметно-практичне середовище групи.

Створювати для дітей предметно-розвиваюче середовище необхідно з урахуванням їх вікових особливостей, а саме більше приділяти уваги розвитку сенсорних здібностей.

При організації сенсомоторного куточка в першу чергу необхідно вибрати місце його розташування в груповому приміщенні. Воно має бути зручним для доступу дітям. Особливу увагу слід приділити підбору сенсомоторних об'єктів для куточка. Вони повинні бути безпечними для життя і здоров'я дитини. Куточок повинен містити постійні і додаткові об'єкти, які вносяться в залежності від потреби і теми заняття.

Також важливі різноманітні тематичні вкладиші і інші допомоги для вирішення завдань сенсорного виховання. Рекомендується також спеціальне панно, за допомогою якого діти вчать управлятися з різноманітними застібками. Одночасно вправляються в розвазі і назві кольорів спектру і знайомлячись з сезонними явищами природи.

Тут же «Ковролін» у формі будиночка - ігровий навчальний засіб, на який діти наліплюють зображення з кольорових ниток, геометричних фігур, застібки. На «Ковролін» можна зробити з рейок різнокольоровий парканчик і пропустити через нього різнокольорові стрічки. Поруч їде паровозик з різнокольоровими вагончиками, з кишеньками з пасажирями - іграшками. Розвиває дрібну моторику рук, знайомить з різними властивостями предметів, з квітами, розмірами [3].

Для розвитку мовних здібностей: використовуються ляльки - малятка, маріонетки, пальчиковий і настільний театр, ляльки - рукавички, говоримо від їхнього імені, граємо в день народження, в дочки - матері, в гру «пожваavimo» наші казки. Обговорюємо речі і предмети, якими дитина особливо цікавиться, домагаючись того, щоб дитина виразно вимовив слова, зрозуміло для оточуючих, відповідаючи на запитання.

Для розвитку зорових здібностей: граємо в ігри, які сприяють розрізненню і нанизуванню кольору (2-3), контрастних розмірів (великий і маленький), форми (кулька, кубик, цеглинка). Використовуємо різнокольорові пісочний годинник.

Цінність ігор полягає в тому, що їх зміст враховує особливості психіки дитини, інтригує його, мобілізує увагу, інтерес і непомітно втягує дитину в процес «думання» під завданням. На першому етапі діти просто збирають фігури, але потім з року в рік будуть народжуватися цілі палаци, ракети, стражники, космонавти, складатися цілі історії.

Відбувається глибоке залучення психологічних процесів (аналізуючи сприйняття, пам'ять, мислення, мова), а також якостей особистості (доцільність, наполегливість, самостійність, посидючість та ін.) Всі ці ігри

дають широке поле дії вихователю, т.к. вони не на один день. Слід зазначити, що вирішення завдань орієнтоване на фактичний рівень сенсорного розвитку дітей та перспективно направлено на освоєння комплексної програми сенсорного виховання в дошкільному дитинстві [6].

Таким чином, використання дидактичних ігор є важливою умовою сенсорного розвитку дітей дошкільного віку.

Список літератури

1. Атаманчук Н. М. Психологічна готовність дітей з особливими потребами до школи в умовах інклюзивної освіти. Наука і освіта. 2014. № 6. С. 11–15.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. 3-тє вид., випр. Київ : Академвидав, 2015. 304 с.
3. Дичківська І. М. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності: теорія і методика : монографія. Рівне : Зень О., 2017. 371 с.
4. Інклюзивна освіта: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / С. П. Миронова та ін. ; за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський, 2012. 191 с.
5. Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва та ін. ; за заг. ред. Л. І. Даниленко. К., 2007. 128 с.
6. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посіб. 2-є вид., доповн. та перероб. Київ : АТОПОЛ, 2011. 274 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Нікітіна Олена Олександрівна

к. пед. н., доцент

Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

Вступ. Модернізація змісту сучасної початкової освіти зумовила активне впровадження сучасних освітніх технологій, активних методів та засобів навчання усіх, без винятку освітніх галузей. Нормативними документами окреслено мету початкової освіти, яка полягає у всебічному розвитку дитини, формуванні компетентностей та наскрізних умінь. Разом із тим, актуальність окресленої проблеми підтверджується необхідністю дотримання Державного стандарту початкової загальної освіти, у якому передбачена організація освітнього процесу на засадах діяльнісного підходу та інтеграції з домінуванням ігрових технологій у першому циклі (1-2 класи) та впровадження інтегровано-предметної основи в другому циклі (3-4 класи).

Оновлення системи загальної середньої освіти, вивчення та узагальнення європейського досвіду з покращення якості освіти, запровадження сучасних підходів та освітніх технологій у практику роботи українських шкіл, все частіше акцентує увагу педагогів на соціальній мобільності, толерантності та комунікативній компетентності, як основних характеристиках особистості дитини. Відповідно до затверджених освітніх стандартів, проблеми та завдання формування іншомовної компетентності здобувачів освіти набувають особливого значення, оскільки комунікативна компетентність визначається як інтегративна, орієнтована на досягнення практичного результату здатність до оволодіння іноземною, у пріоритеті англійською мовою.

Мета дослідження полягає у розкритті можливості використання технології інтегрованого навчання іноземної мови молодших школярів з метою

розвитку дітей та залучення їх до активної навчально-творчої діяльності під час уроків в новій українській школі.

Матеріали і методи. У наукових дослідженнях Л. Виготського та О. Леонтєва доведено, що дітям молодшого шкільного віку характерний новий вид діяльності – творча. У наукових розвідках педагогів та психологів характеристика творчих здібностей дітей має свої особливості. Так М. Поддяков відзначав, що творчість дитини варто розуміти як «механізм розвитку різноманітних дій дитини, накопичення досвіду, процес особистісного зростання». На думку Л. Виготського, основний закон дитячої творчості полягає у тому, що «цінність її слід бачити в самому процесі дитячої діяльності».

Результати та обговорення. Аналіз науково-методичних праць (А. Богуш, Н. Рижової, Н. Гавриш, О. Матюшкіна, В. Моляко та ін.), однозначно підтверджують позитивний вплив творчої діяльності на формування, розвиток та корекцію особистості дитини. Принципово важливим, на нашу думку, у ході роботи над розвитком творчого мислення є розвиток зв'язного мовлення дітей через спонукання та навчання їх сміливо виражати свої думки, пропозиції, емоції. Разом із тим варто розвивати логічність і послідовність мовлення, його грамотність, різноманітність лексики, тощо. З огляду на це, процес формування творчого мислення дітей має бути системним, вмотивованим і цілеспрямованим.

Розвиток творчого мислення здобувачів початкової освіти передбачає дотримання низки вимог:

- 1) забезпечення свободи вибору діяльності;
- 2) створення комфортного емоційного середовища в класі;
- 3) пріоритет дослідницької діяльності;
- 4) педагогіка партнерства, довіри тощо.

Творчість має широкі можливості для розвитку дитини, як у формуванні пізнавальних процесів, так і для її особистісного розвитку. Творчий потенціал дитини може проявитися у різних напрямках – в образотворчій діяльності, в

рольових іграх, у вигадуванні сюжетів, в сприйнятті музики тощо. В організації нашої методичної системи ми виділили такі умови розвитку творчого мислення дітей в умовах освітнього процесу початкової школи (Див. Рис. 1):

Рис. 1 Умови розвитку творчого мислення дітей

Очевидним є те, що без цілеспрямованого розвитку основних мисленнєвих операцій, підвищення рівня сприймання та перцептивних дій, розвитку уваги, уяви неможливо розвивати творче мислення дитини. Створення умов – одне з найважливіших чинників розвитку творчих здібностей у здобувачів. Організація предметно-розвиваючого середовища дає дитині відчуття психологічної захищеності, допомагає розвитку творчих здібностей, оволодіння способами творчої діяльності. Дослідниця О. Кононко визначає такі чинники, що позитивно впливають на розвиток дошкільників:

- створення спокійної атмосфери, відчуття радості та гарного настрою, обов'язкової поваги та взаємодовіри;
- наповнення життя дітей приємними враженнями, різноманітною активною діяльністю;
- володіння собою та своїм емоційним настроєм;
- запобігання емоційному дискомфорту та напруги між дітьми;
- уникнення авторитарного способу керівництва;
- використання ігрової, образотворчої діяльності для підтримки стабільного емоційного стану та корекції негативних емоційних проявів;
- організація правильного режиму дня;
- запобігання впливу негативних чинників соціального середовища.

У молодшому шкільному віці важливо розвивати будь-які прояви рефлексії своєї діяльності. Характерною особливістю є поява інтересу до проблем, які виходять за межі власного досвіду. Це віддзеркалюється у предметному середовищі класу, яке наповнюється дидактичними матеріалами, які розширюють особистий досвід дитини. Разом із тим, цілеспрямована та організована робота із формування творчого мислення передбачає взаємодію усіх учасників освітнього процесу.

Сьогодні початкова школа опановує нову форму оцінювання навчальних досягнень здобувачів – формувальне оцінювання. Своєю чергою, ця форма оцінювання вимагає від учнів здатності здійснювати рефлексію своєї діяльності – самоаналіз і самоконтроль, які складають основу самооцінювання. Ми переконані, що застосування проблемних ситуацій є одним із засобів формування зазначених умінь у молодших школярів, адже вони сприяють розвитку пізнавального інтересу, мотивації до активної навчальної діяльності. У межах викладання іноземної мови пізнавально-комунікативні потреби є основними. Під ними можна розуміти інтерес до вирішення проблемних ситуацій рідною та іноземною мовами. Проблемні ситуації подають учням у вигляді таких завдань:

- пізнавально-лінгвістичні (наочність, шаради, кросворди тощо);
- пізнавально-комунікативні (моделювання життєвих ситуацій, які були б цікаві та посильні дітям);
- духовно-пізнавальні (орієнтовані на вирішення особистісних потреб дитини).

Ми вважаємо, що організація навчальної діяльності під час уроків іноземної мови, метою яких визначено розвиток творчого мислення, повинна забезпечувати:

1. Розширення кола завдань пов'язаних із творчістю.
2. Інтеграцію різних освітніх галузей.
3. Введення у зміст уроку специфічних «творчих завдань».
4. Виконання дітьми завдань спрямованих на розвиток основних

психічних процесів, які впливають на рівень творчого мислення.

5. Залучення сім'ї до спільної творчої діяльності.

Для нашого дослідження особливий інтерес представляють технології інтегрованого навчання, адже саме тут педагог має можливість поєднувати різні види дитячої діяльності для розвитку творчого мислення своїх вихованців. Технологія інтегрованого навчання дозволяє розкрити тему повно та ґрунтовно, але при цьому зробити урок мінімально тривалим. Це позитивно відбивається на мотивації до навчання, оскільки інтегрований підхід до організації навчання передбачає активне включення елементів гри на різних етапах уроку.

Метою інтегрованого уроку є різнобічне, свідоме вивчення поняття, предмета або явища за допомогою комбінації різних видів діяльності – творчої, художньої, дослідницької, ігрової. Основною відмінністю інтегрованого уроку від комбінованого в тому, що в ході інтегрованого уроку об'єднання навчального матеріалу різних освітніх галузей відбувається з проникненням елементів однієї діяльності в іншу, тобто межі такого об'єднання непомітні. На такому занятті майже неможливо, принаймні, дуже важко відокремити один вид діяльності від іншого.

Ми вважаємо, що для розвитку творчого мислення оптимально інтегрувати такі освітні галузі Державного стандарту початкової загальної освіти: мовно-літературна (українська мова та іноземна мова), мистецька, інформатична, природнича, технологічна. Вибір освітніх галузей обґрунтований ключовими завданнями інтегрованих уроків, а саме:

- формування цілісного сприймання навколишнього середовища;
- розвиток навичок самостійного засвоєння і застосування нової навчальної інформації;
- розвиток дослідницьких умінь;
- залучення дитини до мистецтва, формування естетичного смаку;
- розвиток творчих здібностей.

Як показують наукові дослідження й досвід педагогів-практиків, креативність виявляють приблизно з п'ятого року життя, але це зовсім не

означає, що до цього моменту її не слід розвивати. Навпаки, чим раніше дитину навчать спостерігати, пояснювати незвичайне, дивуватися оточуючими явищами, предметами, експериментувати, тим ґрунтовніше підготують її до прояву креативності. Креативність багато в чому визначається вмінням по-різному висловлювати свої почуття та уявлення про навколишній світ. Для цього слід навчити дитину бачити предмет з різних боків, уміти враховуючи різні ознаки предмета створювати образ. Необхідно, щоб дитина не тільки вільно фантазувала, а й спрямовувала свою фантазію, креативність на вирішення різноманітних завдань.

Висновки. Євроінтеграція нашої держави передбачає навчання іноземної мови в усіх школах України з першого класу. Це дає більше переваг учням початкової школи, тому що у дітей є більше часу і шансів вивчити англійську. Викладання англійської мови в початкових класах надає дітям більше можливостей розуміти іноземні культури та бути більш толерантними до людей з іноземних країн. Основною метою навчання іноземних мов є формування та розвиток комунікативної культури школярів, навчання практичного оволодіння іноземною мовою. А основне завдання початкової школи – розвиток в учнів основ комунікативної компетенції. Модернізація змісту освіти в Україні на сучасному етапі розвитку суспільства не в останню чергу пов'язана з інноваційними процесами в організації навчання іноземних мов.

Нова українська школа працює на засадах інтегрованого підходу. На нашу думку, доцільно реалізовувати даний підхід і на уроках англійської мови в початковій школі. Залучення молодших школярів до різних видів діяльності дозволяє наповнити освітній процес активними методами та прийомами, формами роботи, використати різні елементи сучасних освітніх технологій для реалізації освітньої, розвивальної та виховної мети уроку.

АДАПТАЦІЯ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ніколенко Людмила Миколаївна,

к.п.н., доцент

Власова Єлизавета Романівна

студентка

Дніпровський Національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Іноді життя диктує нам свої умови і ми не в змозі вплинути на це. Наразі, в нашій країні триває війна і жодну людину не оминуло це горе. Страждають люди, тварини, цілі міста та села, але найбільше страждають діти, зокрема діти з особливими освітніми потребами (ООП), адже це одна з найбільш вразливих категорій громадян нашої держави. Постійний стрес, невизначеність, хвилювання оточуючих передається дитині і може призвести до необернених змін у дитячій психіці, а також до посттравматичного стресового розладу. Незалежно від того, лишилась дитина з ООП в зоні бойових дій чи виїхала у більш безпечне місце, вона потребує психологічної допомоги, а також правильної та поступової адаптації до нових умов життя.

За визначенням О. В. Лавренко, що подано в «Національній українській енциклопедії», психологічна адаптація – це сукупні властивості індивіда, що характеризують його стійкість до умов середовища та рівень пристосування до них; результат такого пристосування [3].

У психологічних працях виділяються такі види адаптації:

- адаптація особистості шляхом перетворення або повного подолання проблемної ситуації;
- адаптація особистості шляхом відходу від проблемної ситуації;
- адаптація із збереженням проблемної ситуації і пристосуванням до неї [1].

На жаль, поки що дитина з ООП та її батьки не можуть повністю подолати проблемну ситуацію або відійти від неї: так чи інакше, залишившись у зоні бойових дій, виїхавши в більш безпечні райони України або за кордон, вони стикаються з необхідністю адаптуватися до нових умов життя. Отже, лише адаптація зі збереженням проблемної ситуації та пристосуванням до неї має сенс та дійсно може допомогти дитині з ООП.

Перше й найголовніше, що треба пам'ятати, – все починається з батьків. Якщо вони не можуть пристосуватися до нових умов життя і подолати свій стрес, вони й дитині не здатні допомогти це зробити. Що можуть зробити батьки для того, щоб стабілізувати свій стан та згодом допомогти своїй дитині з ООП? Ось кілька загальних принципів:

- підвищити свою психологічну обізнаність щодо питання адаптації;
- сформулювати відповідальність за себе та інших (знати свої права та права своєї дитини, знати власні обов'язки щодо реалізації цих прав, розуміти й чітко виокремити нагальні потреби дитини);
- визначити власне місце у вирішенні проблем дитини (усвідомлення власної позиції, можливості щодо співпраці з педагогами, психологами).

Звісно, найкращим способом адаптації дитини з ООП є робота з психологом та спеціальним педагогом, однак якщо це неможливо, рекомендуємо дотримуватись таких порад.

1. Намагатися додержуватися звичного режиму життя дитини: робити все те, що робили з дитиною до війни: ті ж розвиваючі заняття, ті ж ігри, читання тих самих книжок, спілкування з близькими людьми.

2. Соціалізувати дитину: за можливості, сприяти її спілкуванню з однолітками, рідними людьми – це заспокоїть дитину та відволіче її.

3. Використовувати методики зменшення стресу, як-от: арт-терапія, до якої можна віднести ізотерапію, бібліотерапію, казкотерапію, музикотерапію, драматерапію, лялькотерапію, танцювальну терапію, пісочну терапію, глинотерапію, тістотерапію, мандалотерапію та інші види творчості

[2]; програвання різних ситуацій, медитації або інші релаксаційні техніки, наприклад, прослуховування заспокійливої музики.

4. Продовжувати розвиток дитини та корекційні заняття; за можливості, продовжувати навчання, адже нові життєві умови не мають заважати корекційно-розвивальній роботі.

Цікавою є також концепція «допомога для самопомоги». Вона працює через формування відповідальності за своє життя, свій вибір, уміння свідомо користуватися своїми правами на основі знання про них [4; 5]. Тобто, застосовуючи цю концепцію в адаптації дитини з ООП до життя в умовах війни, ми можемо казати, що кожна людина здатна сама допомогти собі адаптуватися до нових умов життя, краще розуміючи себе, вмюючи взяти відповідальність за своє життя лише в свої руки, знаючи, де і в кого у випадку чого можна знайти допомогу та підтримку.

Отже, працювати над питанням адаптації дитини з ООП до життя в умовах війни необхідно комплексно, починаючи з адаптації батьків. Батьки, у свою чергу, користуючись концепцією «допомоги для самопомоги», можуть допомогти спочатку собі, а згодом і своїй дитині, підтримуючи її звичний режим життя, соціалізуючи її в новому соціумі, використовуючи методики для зняття стресу, а також продовжуючи її навчання та корекційно-розвивальну роботу.

Треба пам'ятати, що труднощі – тимчасові, а турбота про свій психологічний стан та психологічний стан своєї дитини – назавжди.

Список використаних джерел:

1. Ананьєв, Б. Г. Обрані психологічні праці. 1980. 386 с.
2. Вознесенська О.Л., Деркач О.О., Скнар О.М., Гундертайло Ю. Д. Енциклопедичний словник з арт-терапії. 2017. 312 с.
3. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/>

4. Ніколенко Л. М., Власова Є.Р. Сутність методу «допомога для самопомоги» у профілактиці психологічного насильства. Дніпро, 2020 р.

5. Трубавіна І.М. Концепція «допомоги для самопомоги» в соціальній роботі в Україні. 2003. 44-51 с.

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ТЕКСТОВЫЕ МАТЕРИАЛЫ В ПРЕПОДАВАНИИ КОРЕЙСКОГО ЯЗЫКА В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ УКРАИНЫ

Пак Антонина

PhD (доктор философии), старший преподаватель
Южноукраинский национальный
педагогический университет имени К. Д. Ушинского
г. Одесса, Украина

Введение. В настоящее время обучение корейскому языку как иностранному (ККИ) входит как часть учебной дисциплины в украинских школах и основной специальности вузах. Использование художественных текстов (далее ХТ) при преподавании иностранного языка (далее ИЯ) имеет достаточно широкие возможности. Однако, при этом, присутствует ряд ограничений, связанных с трудностями чтения и понимания аутентичных текстов, особенно на начальных этапах обучения [2, С. 153–161].

Цели работы. В украинской высшей школе, всё еще осознается потребность в подходах использовании аутентичных текстов на корейском языке. Перед преподавателями стоит проблема отсутствия учебных материалов на корейском языке, в полной мере соответствующих требованиям стандарта уровня владения ККИ. Таким образом, цель данной статьи состоит в том, чтобы предложить подход использованию аутентичных текстов на корейском языке.

Материалы и методы. С точки зрения основных возможностей повышения эффективности преподавания корейского языка как иностранного (КЯИ) использование аутентичных материалов в форме ХТ позволяет достичь одновременно несколько основных целей:

-усиление навыков чтения ХТ, раскрывающего смысловой и эстетический объем языка;

-синхронизация «правополушарного» и «левополушарного» восприятия языка и языкового мышления через соединение смыслового раскрытия и эмоционального проживания ХТ;

-повышение мотивации к изучению КЯИ.

К ограничениям использования ХТ в практике преподавания КЯИ можно выделить две следующие лексические особенности: присутствие в текстах лексики, не имеющей прямых аналогов в языке обучаемого; либо присутствует лексика, содержащая аналоги, но переводимая с определенной спецификой [2, С. 1601–1608]. В процессе чтения ХТ необходимо решить некоторый комплекс задач: повысить единицу оперативного восприятия, улучшая технику чтения; повысить антиципацию структуры текста, расширить словарный запас, настроить слушателей на чтение текста, организовать их мыслительный процесс.

Результаты и обсуждение. Решение поставленных задач и преодоление данных сложностей становится возможным в процессе многомерного приобщения к культурному пространству в котором осуществляется бытие языка. Здесь представляется целесообразным использование герменевтического подхода при постижении смыслов и эстетики ХТ. В целом герменевтический подход к преподаванию ИЯ строится на основе понимания и рефлексивных практик, предполагающих переход от бытового уровня значений элементов языка на уровень смысловых конструкторов. В работе «Филологическая герменевтика» Г.И. Богин раскрывает процесс герменевтического анализа текста. «Рефлексия лежит в основе процесса понимания... Рефлексия заключается в том, что возникают взаимные сопоставления и противопоставления, приводящие к выражению одного содержания в другом, в этих условиях реципиент получает выход к смыслам [1, с. 73]. Герменевтический подход основан на когнитивной или мыслительной модели, при этом раскрывая и углубляя понимание смысла текста.

В целом герменевтический подход в использовании материалов ХТ при преподавании ИЯ имеет особое значение, по причине того, что в процессе изучения ИЯ в объёме языкового сознания обучаемого возникают особые перемены, которые обусловлены необходимостью сосуществования двух языковых пространств. Таким образом осуществляется взаимодействие и в ряде

случаев интерференция лингвистических систем, а также их комбинирование и сопоставление в контексте раскрытия и усвоения смыслового содержания. [2, с. 126-131].

В процессе герменевтического раскрытия ХТ, используемого при преподавании языка, особое значение имеет установления диалогических отношений с текстом. По Х.Г. Гадамеру именно в процессе диалога «именно язык есть то, что несет в себе и обеспечивает эту общность мироориентаций» [4, с. 48].

В контексте герменевтики понимание раскрывается как явление сопереживания интерпретатора намерений, чувств, мотивов и мыслей собеседника. В процессе диалога интерпретатор раскрывает смысл вложенный в текст и тем самым расширяя границы понимания. По мнению О.А. Колыхаловой, «деятельность билингва как лингвокультурного интерпретатора можно истолковать как процедуру скрытого переименования... Старое имя (в «первом» языке) превращается в этом плане в символический образ бывших, прошлых значений, которые необходимо извлечь из лингвокультурных миров» [5, с. 68]. Такой подход позволяет усвоить иной социокультурный опыт, при этом расширяя масштабы своего бытия. Одновременно осознавая как собственную корневую языковую традицию, так и иную традицию и установления с ней диалога.

В этом контексте процесс преподавания КЯИ связан с особой сложностью для русскоязычного студента по причине необходимости приобщения к особой самобытной культуре, принятия и проникновения в ее многомерность.

Специфической особенностью использования ХТ при преподавании КЯИ заключается в том, что необходимо заниматься толкованием слов, которые не имеют аналогов в языке учащегося. Кроме того, не имеются в наличии словари непереводимых слов, поэтому читателю текста приходится самому освоить культурное пространство языка в поле которого рожден ХТ. Также можно

выделить наличие звукоподражательных слов в корейском языке, которые передают смысловое содержание едва уловимым способом.

Возникают затруднения при интерпретации на язык обучаемого, к примеру, по причине отсутствия аналогичного звукоподражания или по причине затруднений раскрытия перед читателем соответствующего образа в полной мере передающего видение оригинального художественного текста.

По нашему мнению, применение герменевтического подхода в процессе использования ХТ в процессе преподавания КЯИ позволит достичь поставленные цели, решить поставленные задачи и преодолеть проблемы на пути их использования в обучении языку.

Выводы. Применение герменевтический подход к изучению ХТ в процессе преподавания КИЯ позволит расширить границы понимания основного содержания текстов, определять темы, выявлять главные мысли, содержащиеся в тексте, осуществлять прогнозирование содержания по заглавным фразам или начальным абзацам текстов; осуществлять отделение основную информации от второстепенной. Раскрывать художественные образы и смыслы, содержащиеся в тексте, хранить нить повествования.

Таким образом использование ХТ при изучении КИЯ, совмещенное с использованием герменевтического подхода к чтению и осмыслению текстов позволит значительно повысить эффективность преподавания языка.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Богин Г.И. Филологическая герменевтика. Калинин, 1982.
2. Брыксина И.Е. Билингвальное образование средствами родного и иностранного языков (герменевтический подход). *Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки.* 2004. №3. С.126-131.
3. Воронина Л. А., Носкова Н. Г. Развитие методики обучения корейскому языку как иностранному в России и Республике Корея// *Вестн. НГУ. Серия: История, филология.* 2018. Т. 17, № 10: Востоковедение.
4. Гадамер Х.-Г. Язык и понимание // Гадамер Х.-Г. Актуальность

прекрасного. М., 1991.

5. Колыханова О.А. Социокультурные и философские аспекты билингвизма: дис. ... дра филос. наук. М., 2000.

6. Прилуцкий В.И Особенности использования герменевтического подхода к преподаванию иностранного языка студентам неязыкового вуза. 06/06/2017 Личностное и профессиональное развитие будущего специалиста XIII Международная научно-практическая Internet-конференция URL: <https://www.tsutmb.ru/nauka/internet-konferencii/2017/13-lprs/2/prilutckii.pdf>

СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Пархоменко Марія Юріївна,
студентка V курсу
Київський національний лінгвістичний університет
м. Київ, Україна

Вступ. Актуальність досліджень з методики формування професійно орієнтованої компетентності в монологічному мовленні майбутніх вчителів французької мови зумовлена передусім тим, що, з одного боку, зазначена проблематика у її загальному вигляді репрезентована в українському науковому середовищі достатньо широко, а з іншого – у своєму об'єктному вимірі вона стосується фахівців здебільшого таких освітніх галузей, як інженерія, дизайн, харчові технології, перекладознавство, економіка, правознавство, туристична діяльність і т.д. При цьому така спеціальність, як «Середня освіта», зі спеціалізацією «Французька мова і література» поки ще не володіє розвиненим методичним інструментарієм, який би дозволив у повному обсязі і якісно й ефективно формувати професійно орієнтовану компетентність майбутніх вчителів французької мови у монологічному мовленні. Спектр наукових досліджень щодо вивчення методичних аспектів формування компетентності в іншомовному монологічному мовленні студентів – майбутніх педагогів складають здебільшого праці з методики викладання англійської та німецької мови, тоді як французька мова залишається поза увагою фахівців. У цих умовах методика формування професійно орієнтованої компетентності майбутніх вчителів французької мови в монологічному мовленні постає як актуальний напрямок наукових розвідок, який містить у собі потужний дослідницький потенціал і має велике значення для удосконалення сучасної системи педагогічної освіти в Україні.

Мета роботи полягає в оцінці сучасного стану формування професійно орієнтованої компетентності у монологічному мовленні майбутніх вчителів французької мови на рівні робочих програм навчальних дисциплін для профільних закладів вищої освіти.

Матеріали і методи. На основі застосування аналітико-синтетичного методу нами було опрацьовано робочу програму навчальної дисципліни «Практика усного і писемного мовлення французької мови», що викладається на факультеті романської філології і перекладу Київського національного лінгвістичного університету.

Результати і обговорення. Навчання монологічного мовлення є багатофункціональним складним процесом, кінцевою метою якого є здатність мовця сформувати й побудувати власне висловлювання, обумовлене ситуацією спілкування. У контексті фахової підготовки майбутніх учителів французької мови цей процес набуває перш за все професійної орієнтації.

Професійно орієнтована компетентність у говорінні майбутніх вчителів іноземної мови – це «здатність коректно відбирати вербальні й невербальні засоби комунікації і з їх використанням успішно організовувати свою усномовленнєву іншомовну діяльність адекватно до ситуації професійно орієнтованого спілкування з метою виконання професійних обов'язків та реалізації професійних функцій» [1, с. 3].

Відповідно, під професійно орієнтованою компетентністю у монологічному мовленні майбутніх вчителів французької мови ми розуміємо здатність останніх реалізовувати усномовленнєву франкомовну комунікацію у монологічній формі в ситуаціях професійно орієнтованого спілкування з метою виконання професійних обов'язків та реалізації професійних функцій.

Професійно орієнтована компетентність у монологічному мовленні майбутніх вчителів французької мови ґрунтується на складній і динамічній взаємодії відповідних умінь, навичок, знань і комунікативних здібностей особистості. Так, з метою успішного виконання педагогічних завдань шляхом реалізації компетенції в монологічному мовленні майбутній вчитель

французької мови повинен слідувати певним вимогам щодо таких комунікативних якостей мовлення, як правильність (відповідність нормам сучасної літературної французької мови), точність слововживання, виразність (образність, емоційність, яскравість), доречність, лексичне багатство, чистота тощо. В цілому ж успішність формування компетентності у монологічному мовленні загалом залежить від рівня розвитку умінь у монологічному мовленні, сформованості мовленнєвих навичок, обсягу набутих і засвоєних знань про цей вид спілкування та динамічної взаємодії зазначених складових на основі загальних комунікативних здібностей [3, с. 4].

Одним з аспектів дослідження сучасного стану формування професійно орієнтованої компетентності майбутніх вчителів французької мови в монологічному мовленні на факультеті романської філології і перекладу Київського національного лінгвістичного університету є аналіз робочої програми нормативної навчальної дисципліни «Практика усного і писемного мовлення французької мови» для студентів 3-го року навчання [2]. У ній в якості основних завдань (навчальних цілей) визначено формування у майбутніх фахівців інтегральної компетентності як здатності у процесі професійної діяльності або навчання розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі романської філології шляхом використання сучасних освітніх і лінгвістичних концепцій, інноваційних методів і технологій навчання. Формування ж професійно орієнтованої компетентності у монологічному мовленні як завдання міститься у неявному, синтезованому вигляді.

Так, серед очікуваних результатів навчання з даної дисципліни присутні практично усі уміння, які забезпечують здатність майбутнього вчителя французької мови розвивати й реалізовувати компетентність у монологічному мовленні. Йдеться, зокрема, про уміння аргументувати та висловлювати свою точку зору французькою мовою в усній формі; уміння самостійно відбирати певні (експресивні, нейтральні, логічні) мовні і мовленнєві засоби, які є оптимальними для реалізації комунікативного наміру та адекватними в соціально-функціональному плані; вміння використовувати соціокультурні та

лінгвокраєзнавчі знання про країну, яка вивчається, з метою успішної комунікації; вміння чітко й виразно висловлювати думку, використовувати знання законів техніки мовлення французької мови і багато іншого.

Змістова сторона даної програми також відображає значні, проте не суто спеціалізовані, можливості для формування професійно орієнтованої компетентності у монологічному мовленні майбутніх вчителів французької мови. Зокрема, програма охоплює два змістових модуля – «Людина і світ навколо неї» та «Людина і мистецтво». Перший з цих модулів за своєю тематикою, на наш погляд, значно більше відповідає завданням формування компетентності у монологічному мовленні, позаяк тематично він стосується сфери людського світосприйняття і самосприйняття, самоаналізу особистості, а отже, дидактично більш споріднений із мовленнєвою рефлексією та саморефлексією студентів.

Методична сторона формування професійно орієнтованої компетентності майбутніх учителів французької мови у монологічному мовленні репрезентована у зазначеній програмі низкою форм, методів і технологій навчання, серед яких провідними є пояснювально-ілюстративний, рецептивний, евристичний, дослідницький, дискусійний методи, а також метод проблемного викладу. На нашу думку, цей перелік корисно було б розширити за рахунок вже достатньо апробованих в сучасних умовах інтерактивних та інших інноваційних технологій, здатних значно модернізувати систему професійної підготовки майбутніх педагогів.

Висновки. Таким чином, сучасний стан формування професійно орієнтованої компетентності в монологічному мовленні майбутніх вчителів французької мови засвідчує значний потенціал і значимість наукових досліджень, які дозволять удосконалити та осучаснити методичні підходи до вирішення проблеми якісної підготовки фахівців у галузі середньої освіти. У цьому контексті видаються корисними розробка та запровадження до навчального процесу студентів – майбутніх вчителів французької мови спеціального практичного курсу, спрямованого на розвиток їх професійно

орієнтованої компетентності у монологічному мовленні, що, у свою чергу, актуалізує особливу методичну проблематику – добір відповідних вправ, форм навчання, форматів проведення занять, а також застосування вже відомих та інноваційних методів і технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурак, М.І. (2019). *Взаємопов'язане формування у майбутніх викладачів англійської мови професійно орієнтованої компетентності в говорінні та інформаційно-комунікаційній компетентності*. (Дис. канд. пед. наук). Тернопільський Національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль.

2. Кромбет, О.В. (розроб.) (2021). *Практика усного і писемного мовлення французької мови: робоча програма навчальної дисципліни для студ. спеціальності 014 «Середня освіта» спеціалізації 014.023 «Французька мова і література»*. Київський національний лінгвістичний університет, Київ.

3. Ставицька, І.В., Куценко Н.М. (уклад.) (2016). *Методичні рекомендації до навчання іншомовного професійно орієнтованого монологічного мовлення студентів технічних університетів*. Київ: НТУУ «КПІ».

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Пристінський Роман Володимирович

Викладач кафедри тактики
комадно-штабного факультету
Національної академії Національної
гвардії України, м. Харків, Україна

Вступ. У сучасних умовах інтерес до проблеми компетентності помітно виріс. Це обумовлено тим, що вона є ключовою для досягнення ефективної діяльності організацій, модернізації української освіти особливо у сфері підготовки професійних керівників і фахівців для Національної гвардії України.

Проблема підготовки майбутніх офіцерів є однією з важливих проблем, а в умовах кризи – однією з головних проблем у педагогіці вищої освіти. Для її вирішення необхідне знання закономірностей наукових підходів до вивчення явища – компетентність.

Результатом численних досліджень компетентності як у нашій країні так і за кордоном стали відокремлення різноманітних стилів лідерства і розробка ряду концепцій походження компетентності.

Феномен компетентності вивчається в філософії, педагогіці, психології, менеджменту та багатьох інших науках. Акцентуючи увагу на підготовку кожного офіцера Національної гвардії України в умовах високого психологічного навантаження, розглянемо питання компетентності з точки зору саме педагогіки та психології.

Мета публікації – теоретично обґрунтувати сутність компетентності майбутніх офіцерів, як керівників підрозділів та частин Національної гвардії України, та запропонувати психолого-педагогічні напрями його підвищення у Національній гвардії України.

Розглядаючи структури особистісних якостей під час військово-професійної діяльності офіцерів, науковці О. Бойко, М. Нещадим, В. Сідак,

В. Осьодло, В. Ягупов сформулювали цікаві і суттєві висновки про специфіку компетентності військового керівника, особливості його змісту й прояву.

Підготовка військового керівника у Національній гвардії України починається з визначення компетентності. Як правило, це визначення підкріплюється цитатою шановного військового керівника.

Компетентність у Національній гвардії України - це напрямок, мотивація та надання можливість іншим виконувати місію професійно та етично, одночасно розвиваючи або вдосконалюючи можливості, що сприяють успіху місії.

Матеріали та методи. Поняття компетентності у Національній гвардії України полягає у двох ключових принципах:

1. Розподілення компетентності. Основні функції компетентності повинні бути спільними у різній мірі з колегами та підлеглими; потенціал компетентності, починаючи з офіцерів та військовослужбовців сержантського складу, слід глибоко розвивати та використовувати та прихований лідерський потенціал усіх військовослужбовців Національної гвардії України також повинен мати можливість для розвитку та висловлювання.

2. Компетенція на основі цінностей. У своїх рішеннях та діях керівники повинні керуватися військовими інституційними цінностями, які визначають ефективність Національної гвардії України: успіх місії; внутрішня інтеграція; добробут та відданість службовця; зовнішня адаптованість; військовий етос (грец. «вдача, характер, душевний склад»).

Випускник вищого навчального закладу України, як молодший офіцер, отримує працевлаштування на рівні командира взводу. У підпорядкуванні йому знаходяться тридцять – сорок військовослужбовців. У прямому підпорядкуванні знаходяться чотири - п'ять молодших командирів (формальних лідерів).

Підготовку військового керівника можна умовно поділити на: самопідготовку та підготовку підлеглих.

Підготовка військового керівника починається з усвідомлення своїх сильних і слабких сторін, після чого слідує цілеспрямований саморозвиток. Військові керівники підтримують само дисциплінованість, фізичну форму і психологічне благополуччя. Вони продовжують вдосконалювати свої технічні, тактичні та лідерські навички. Набуття необхідних навичок лідерства – це складно і важливо. Немає жодної іншої професії, де недбала підготовка невблаганно приведе до провалу місії та людських втрат.

Саморозвиток повинен бути безперервним і мотивованим. Мотивація починається з формулювання мети. Для того щоб бути спроможним сформулювати мету необхідно підтримувати постійний двосторонній зв'язок з командирами і підлеглими. Спостерігаючи за оточуючими у військовому колективі покращуються набуті раніше навички, поглиблюються знання, з'являється досвід, що в свою чергу покращує результативність. Наставництво може зосередити зусилля саморозвитку для досягнення професійних цілей.

Мотивація — це певна сила, що змушує людей діяти і досягати поставлених цілей. Це стимул, який змушує нас наполегливо працювати та підштовхує до успіху. Також можна сказати, що саме мотивація, це те, що формує багато аспектів людської поведінки, які відповідають за здійснення тих чи інших вчинків.

Хоча з кожною новою посадою посадові обов'язки змінюються, кожен військовий керівник на своїй посаді несе відповідальність за саморозвиток та розвиток своїх підлеглих. В іншому випадку дефіцит особового складу, для просування по кар'єрних сходах за своїми професійно-діловими якостями, різко зростає.

Офіцери Національної гвардії України повинні оволодіти наступними вміннями та навиками: самостійно готується та вдосконалює свої принципи у керівництві та інших сферах відповідальності; створює позитивне середовище у колективі та надихає підлеглих до колективної та самоорганізації; створити умови для формування у підлеглих сміливості та впевненості у прийнятті рішень шляхом делегування повноважень та відповідальності, що, в свою

чергу, надасть можливість формувати у підлеглих новий досвід в даній галузі.; керується установчими і керівними документами, щоб підтримувати професійну планку та ефективно реалізовувати свої можливості в майбутньому.

Віддані військовій справі керівники постійно вдосконалюють свій підрозділ, залишаючи його краще, ніж отримували. Вони очікують, що інші керівники зроблять те саме. Вони дивляться вперед і готують підлеглих, які мають потенціал для просування по посаді та з більшою впевненістю рекомендують їх перед своїми начальниками і командирами; у свою чергу, підлеглі розвиваються, щоб готуватися до майбутніх керівних посад. Керівники гарантують, що підлеглі знають, що ті, хто найкраще підготовлений до підвищення відповідно є ті, кого вони, швидше за все, виберуть на вищі керівні посади.

Висновок. Принципи успішної компетентності у Національній гвардії України: відданість своїй справі та повага до командирів і допомога підлеглим у питаннях компетентності; чітка мета і планування; культура спілкування; знання, вміння, досвід; зворотній зв'язок з командирами і підлеглими.

До основних напрямів і способів психологічної підготовки особового складу військові психологи відносять:

моделювання реалістичного образу;

тактики дій, бойових можливостей ймовірного противника;

підготовка військовослужбовців до дій у природно-географічних і погодно-кліматичних умовах регіону майбутніх бойових дій;

моделювання реалістичної багатовимірної картини сучасного бою;

створення в процесі бойового навчання фізичних і психічних навантажень, характерних для сучасного бою;

згуртування військових підрозділів, формування в них атмосфери взаємовиручки і взаємодопомоги;

розширення можливостей військовослужбовців щодо подолання бойових стрес-факторів за рахунок освоєння ними прийомів психотехніки.

УДК 378.016:[331+62+68](06)

**МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВТОРИННОЇ
ПЕРЕРОБКИ СИРОВИНИ В НАВЧАННІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

Цвілик Світлана Дмитрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент

Шимкова Ірина Вікторівна,
кандидат педагогічних наук,

Педоренко Едуард Юрійович,
Ткачук Ніколь Ігорівна

Студенти

Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна

Анотація. У статті розглянуто проблему формування здібностей учнів професійної школи у вивченні технологій обробки й оздоблення волокнистих матеріалів. Встановлено, що технологічні і творчі здібності учнів закладів професійної освіти можуть ефективно розвиватися в проєктуванні й виготовленні еко-виробів утилітарного призначення, що можуть бути подарунком, творчою роботою як символом оригінального смаку, фантазії, вираження творчих здібностей особистості у створенні предметного середовища.

Ключові слова: технологічні й творчі здібності, проєкт, хмарні технології, еко-сумки, апсайклінг.

Інтернет-ресурси володіють інформацією про різноманітні способи та технології переробки речей: окремі проєкти «створення нового зі старого», майстер-класи та навчальні відео. Дослідники-екологи спонукають користувачів до повторного використання речей, аби зменшити обсяги світового виробництва та мінімізувати негативний вплив на довкілля [1].

Апсайклінг (англ. – upcycling) – це спосіб перетворити старі речі на щось нове з можливістю надати уживаним й зношеним предметам нового збереження, існування й використання з метою зменшення негативного техногенного й суспільного впливу людини на навколишнє середовище. Прикро, що нині багато якісних речей потрапляють на смітник. Незалежно від того, чи це придатні для використання меблі, електроніка чи одяг, це сумне видовище, коли цінні матеріали та ресурси витрачаються даремно. Це процес, який багато хто називає «повторним циклом», ресурс upcylethat.com визначає так: «Акт вилучення чогось, що більше не використовується, і надання йому другого життя та нової функції. При цьому готовий продукт часто стає більш практичним, ціннішим і красивішим, ніж той, який був раніше» [3].

Нами досліджувалось виконання учнями закладів професійно-технічної освіти (ЗПТО) проєктів з обробки волокнистих матеріалів з використанням технологій переробки вторинної сировини. Учні разом з викладачем та студентами-практикантами обрали тему «Виготовлення еко-сумки зі старих речей». Створення виробу вимагає розвитку й застосування творчих здібностей учнів, а за допомогою Інтернету з'являється творче натхнення та ідеї.

У напрацюванні методики застосування технологій переробки вторинної сировини ми залучали учнів ЗПТО на контекстного пошуку, обговорень накопиченої інформації, її узагальнення та визначення змісту проєктної діяльності в процесі виготовлення еко-сумок. Учні актуалізували інформацію з цієї проблеми. Так в обговореннях, диспутах, презентаціях важливої інформації щодо проєктування еко-сумок ними було актуалізовано, що в світі живе близько 8 мільярдів людей, життєдіяльність яких пов'язана з утворенням промислових і побутових відходів, що накопичуються на сміттєзвалищах та завдають шкоди навколишньому середовищу. Середнє домогосподарство в країні виробляє понад тонну відходів щороку. У сукупності це становить 31 мільйон тонн на рік! Населення Землі щороку зростає, а це означає, що кількість сміття також.

Учні зазначали, що важливим способом боротьби з відходами й сміттям та економії природних ресурсів є переробка якомога більшої кількості вторинної сировини. Вони усвідомили, що повністю припинити утворення шкідливих відходів неможливо, але завдяки зусиллям світових дизайнерів, творчих людей та їх еко-колекціям, які закликають берегти природу, екорух набуває популярності та посилює свій вплив на свідомість усіх суб'єктів індустрії моди, як виробників чи розповсюджувачів, так і широких верств споживачів [3].

Сучасні можливості доступу до використання значних обсягів різної цікавої інформації щодо еко-виробів дали можливість учням ЗПТО збагатити світогляд, використати певний стиль творчої діяльності чи обрати власний. На етапі планування здійснювався аналіз різновидів авторських еко-сумок, виготовлених з вторинної сировини, створених дизайнерами, майстрами і відображених у соціальній мережі Pinterest, котрі сподобались учням своїми цікавими формами, оформленням й доступністю у виготовленні.

Для розробки ідеї та її практичного втілення визначались основні вимоги до проєкту, а саме: оригінальність та неповторність виконання; відповідність технології виготовлення критеріям екологічності. На цьому етапі проєкту учні ознайомлювались з видами еко-сумок з оздобленням (формування банку ідей) (рис. 1), технологією їхнього створення, а також визначення оптимальних витрат часу й ресурсів для виконання проєкту [4].

Рис. 1. Створення банку ідей.

Для досягнення певних естетичних цілей, особлива увага в аналізі моделей-прототипів приділяється стилю, виділенню певних характерних рис. Практичні вміння з виконання ескізів еко-сумок відіграють важливу роль у подальшій роботі, учні ретельно зазначали елементи форми, розмірів,

оздоблення й додаткових деталей задуманої композиції. Ретельне опрацювання ескізів допомогло створювати різноманітні варіанти еко-сумок, уникати помилок, що виникають під час роботи.

Матеріалом виготовлення виробу учні обрали джинси, виготовлені з щільної тканини, що має добрі експлуатаційні властивості, гарний вигляд, легко піддається пранню. Для пошиття сумки з уживаних джинсів було обрано необхідне обладнання і матеріали (швейна машина, голки, нитки, ножиці тощо). Для художнього оздоблення виробу – стрічки для вишивання, бісер, клаптики тканини, муліне, ірис, тобто на вибір учня відповідно до моделі.

Технологічний етап створення еко-сумки – це творчий процес від виготовлення основних деталей до оздоблення, де використовуються творчі технологічні вміння й самостійність у вирішенні естетичної довершеності. Процес послідовного здійснення операцій технологічної діяльності є основою реалізації проєкту еко-сумки. На початковому етапі роботи важливу роль відіграє матеріальне виконання виробу шляхом розкроювання, вирізання, зшивання, оздоблення тощо. Основними складовими частинами є формоутворення й текстура матеріалів, тому без знань про властивості й технологію обробки тканин чи інших матеріалів, без відповідних інструментів і обладнання неможливо перейти до завершальних етапів проєктування.

Технологічну послідовність зшивання сумки визначено учнями разом з викладачем за таким алгоритмом:

1. Відрізання зношеного низу джинсів і відмірювання 45 см.
2. Викроювання переднього і заднього полотнищ (попередньо розпоровши зшивний шов, оздоблювальну строчку залишено) (рис. 2, а).
3. Складання полотнищ лицем до лиця, і вирівнювання ширини, так як заднє полотнище штанів ширше, ніж переднє (рис. 2, б).
4. Зшивання усіх зрізів, викроювання підкладки і її обробка аналогічно до основної тканини.
5. Пришивання накладної кишені до підкладки (рис. 2, в).

6. Зшивання на дні сумки кутиків по боках (рис. 2, г) для зручності експлуатації.

7. Виготовлення ручок з поясу джинсів (довжина 36-40 см з припусками), прикріплення шпильками перед з'єднуванням з підкладкою (рис. 2, д).

8. Художнє оздоблення лицьової сторони сумки (рис. 3).

9. З'єднання підкладки з основною тканиною (верхом сумки) (рис. 2, е).

Рис. 2. Етапи створення еко-сумки (фото за посиланням <https://www.livemaster.ru/topic/115695-hozvajstvennaya-sumka-iz-dzhinsov>).

Еко-сумки учнів ЗПТО, виконані під керівництвом студентів спеціальності 015.16 Професійна освіта (Сфера обслуговування) з використанням технологій апскайклінгу під час педагогічної практики представлені на рис. 3.

Рис. 3. Художнє оздоблення виробу: а – вишивка стрічками; б – оздоблення в техніці печворк (зшивання клаптиків тканини); в – вишивка гладдю.

Засвоюючи досвід творчої діяльності та характерні для неї процедури, учні починали видозмінювали відомі їм схеми мислення, вчилися відмовлятися від стереотипів, конструювати нові підходи до усвідомлення раніше засвоєного або нового змісту. У виконанні проєктів учні усвідомили доцільність відповідального споживання речей, здійснили опис процесу створення еко-сумки з вторинної сировини на заняттях з художньої обробки волокнистих матеріалів, постійно розвивали творчі здібності, що виявилось у формуванні низки вмінь, які ми оцінювали за певними критеріями [5].

У підведенні підсумків проєктування, під час захисту творчих проєктів учні ЗПТО зазначали, що джинсова еко-сумка — це зручна річ, що має низку переваг: екологічна, гарний варіант для походів до супермаркетів (на відміну від пластикових пакетів), її легко пошити в домашніх умовах, це оригінальна й посильна робота, а апсайклінг – доступний вид діяльності, що дає можливість проявити та реалізувати себе як творчу особистість, гарне поєднання hand-made та збереження екології корисним та зручним способом.

Досвід оброблення та виготовлення виробів з волокнистих матеріалів з вторинної сировини з використанням технології апсайклінгу, до яких ми відносимо й еко-сумки, дав можливість визначити особливі критерії оцінювання виробів, таких як: складність і завершеність композиції. Навчальні досягнення й творчі здібності учнів (авторів і учасників проєктів еко-сумок) визначались в основному за високим та достатнім рівнями у: використанні фізичних, технологічних, експлуатаційних, естетичних властивостей матеріалів; точному технологічному виготовленні, художньому оформленні виробів; дотриманні відповідності оздоблення виробу його функціональному призначенню; творчій новизні; виробленні стилю; використанні палітри модних і регіональних традицій.

Проєктування й виготовлення еко-сумок – це кропіткий, поетапний і багатогранний процес, котрий потребує засвоєння знань і формування вмінь з різних дисциплін. Створюючи їх самостійно, автор працює як художник, дизайнер, модельєр, конструктор, щоб перетворити просту річ на красивий,

модний, художній виріб. Сучасні технології дозволяють значно спростити цей процес, залишивши більше часу для творчості й самореалізації.

Список використаних джерел:

1. Чупріна Н.В. Сусук М.Б. Апсайклінг та його визначення як напряму екодизайну в сучасній індустрії моди. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2014. №3. С. 38-41. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2014_3_11

2. Савлук В.М., Свята М.В., Шимкова І.В., STEAM-проектування інтер'єрної ляльки як засіб розвитку творчих здібностей учнів базової школи. *Проектування змісту і технологій художньо-графічної підготовки та художньо-творчої діяльності здобувачів вищої освіти (студентів) і молодих учених: Зб. наук.пр.* Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2020. Вип. 1. С. 131.136.

3. Інформаційний ресурс URL: <https://suprun.doctor/kultura/pro-korist-vidpovidalnogo-spozhivannya.html?=&page968>.

4. Глуханюк В.М., Соловей В.В., Шимкова І.В. Інноваційна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій засобами STEAM-проектування . *Збірник наукових праць «Проблеми підготовки сучасного вчителя» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Вип. 2. Ч. 1. Умань: ПП Жовтий О.О., 2020. С. 131-136.

5. Vitaliy M.Hlukhaniuk, Viktor V. Solovej, Svitlana D.Tsvilyk, Iryna V.Shymkova STEAM education as a benchmark for innovative training of future teachers of labour training and technology. *Society. Integration. Education. SIE*. 2020. Volume 5. p. 211-221. <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/5000>

САМОРОБНІ МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ В ЖИТТІ ДОШКІЛЬНИКА

Ярошевська Лариса Віталіївна,

к.п.н., доцент

Жирун Вікторія Володимирівна,

студентка

Миколаївський національний університет

імені В.О. Сухомлинського,

м. Миколаїв, Україна

Introduction. Гра на музичних інструментах – це один з видів музичної діяльності, яка приваблює дошкільнят своїми можливостями тактильного сприйняття. Незважаючи на те, що даний вид діяльності досить складний, він спонукає до різнобічного розвитку дітей. Сам процес гри на музичних інструментах сприяє становленню і розвитку музичного мислення, фантазії, творчих здібностей, пам'яті, уваги, наполегливості, витримки, музичного смаку, вчить розуміти і любити музику.

Дитяче музикування є активним видом діяльності, в якому вдосконалюється мислення дитини дошкільного віку, розвивається здатність проявляти ініціативу, самостійність, збагачується його емоційна сфера – своєрідний імунітет від оточуючих життєвих негараздів. Адже емоції дають можливість оцінювати події, що відбуваються з точки зору значущості їх для кожної людини.

Aim. Проте, іноді виникають ситуації, коли необхідні для навчальної діяльності інструменти відсутні, недостатня кількість, якість не завжди витримує критику або в даний момент немає поруч. Тому, крім традиційних музичних інструментів у закладах дошкільної освіти, для елементарного дитячого музикування можуть бути використані саморобні інструменти, естетично привабливі, прості та зручні для гри, виготовлені з будь-яких підручних матеріалів, що значно розширює можливості дитячого музичного виконавства. Використання саморобних музичних інструментів відіграють

велику роль у розвитку творчості дитини, допомагають їм увійти у світ музики, знайти свої власні форми спілкування з нею, відчуті і пережити її емоційно як радість і задоволення, сприяють засвоєнню музичних знань в ігровій практиці, розвивають у дошкільника фантазію й бажання винаходити.

Materials and methods. Музичні інструменти для дошкільнят завжди залишаються чудовими, незвичайними предметами, на яких хочеться зіграти. Адже інструмент для дітей – символ музики, а той, хто на ньому грає – чарівник. У процесі гри на інструментах яскраво виявляються індивідуальні риси кожної дитини: воля, емоційність, зосередженість, уява. Багатьом цей вид діяльності допомагає розкрити духовний світ, подолати сором'язливість та скутість.

Деякі діти сприймають саморобні інструменти як іграшки, виготовлені власноруч, і під час їх використання з'являється бажання до самовиявлення та творчості. Важливим є факт, що застосування музичних «іграшок» неодмінно викликатиме у дошкільнят позитивні емоції, бо асоціюватиметься з процесом гри, що несе в собі навчальну та розвивальну мету.

У процесі виготовлення музичного інструмента дорослий повинен пояснити і продемонструвати дітям, де саме у ньому зароджується звук, які деталі конструкції впливають на якості звука – висоту, тембр, яку роль у процесі видобування звука відіграють довжина та ширина деталей, величина отворів тощо.

Дуже корисно залучати дітей в сам процес створення інструментів, даючи їм легкі, але цікаві завдання. У цій непростій та відповідальній справі дітям можуть допомогти дорослі – не лише педагоги, а й батьки. Велике значення має спільна праця дітей, дітей із дорослими, в якій є позитивні моменти що впливають на різні сфери діяльності та розвитку дошкільників: зближення в роботі між дитиною і дорослим; зацікавленість дошкільника у практичному застосуванні своєї роботи; розвиток уяви та творчої фантазії; наполегливість у досягненні мети, старанність, акуратність та злагожденість колективних дій; розвиток дрібної моторики; формування світогляду: користь та любов до ручної

праці; розвиток екологічного виховання за рахунок повторного використання певних матеріалів.

Одним із перших педагогів, хто почав активно вивчати і застосовувати на практиці саморобні музичні інструменти, був Карл Орф. Німецький музикант розробив систему комплексної музичної діяльності, яка будується на інтеграції руху, співу та гри на спеціально створених музичних інструментах.

К. Орф пропонував поглянути на музичне виховання ширше, ніж просто традиційне залучення дітей до виконання та слухання професійної музики. Діти повинні не тільки слухати та відтворювати написану композитором музику, але в першу чергу створити та виконати свою – дитячу елементарну музику. Музична освіта повинна бути повною позитивних емоцій, радісного відчуття гри та свята. Комплексне навчання музиці надає дітям великі можливості для розвитку творчих здібностей.

Педагог вважав, що найголовніше - атмосфера заняття: зацікавленість дітей, їх внутрішній комфорт. Прогресивні ідеї Карла Орфа актуальні для сучасної педагогіки: всебічний музично-творчий розвиток; дитяча музична творчість як метод активного музичного розвитку та становлення творчої особистості; зв'язок дитячої музичної творчості з імпровізаторськими традиціями народного музикування.

Залучення до музики, на думку Карла Орфа, повинно базуватися на активній творчій діяльності, яка приносить радість та задоволення. Педагог, окрім звичних інструментів, радив займатися музикуванням за допомогою жестів, що звучать (плескання в долоні, клацання пальцями, притупування тощо), а також самостійно створювати інструменти з використанням побутових предметів (палички, стакани, мотузка, тканина, стрічка, кульки, коробочка, камінці тощо), які не лише красиво звучать, зручні у використанні, а ще й доступні кожному, хто бажає грати.

Results and discussion. Головною перевагою використання саморобних інструментів є більша зацікавленість ними дітьми в порівнянні з традиційними, тому що виготовляються саморобні музичні інструменти зі звичних дітям

підручних матеріалів, які зустрічаються в кожній сім'ї. Використовуючи підручні матеріали для створення музичних інструментів, дошкільники вчаться шукати і пізнавати музику в оточуючих предметах, явищах та діях.

Широкий спектр матеріалів дає можливість створювати різні види музичних інструментів, які можуть бути схожими на справжні своїм зовнішнім виглядом або звучанням. Оскільки процес створення саморобних інструментів залежить від творчої фантазії, уяви та здібностей творця, то можна, навіть, винайти власний ексклюзивний варіант.

Наведемо декілька прикладів створення та використання саморобних дитячих музичних інструментів.

Ознайомлення дошкільників з інструментальним світом найдоцільніше починати з шумових ударних інструментів, які не мають звукоряду. Спочатку діти сприймають на слух багатий спектр шумів, порівнюють їх з аналогічними звуками природи – шумом вітру, шелестінням листя тощо. Далі вчаться розрізняти звуки за динамічною шкалою (голосно – тихо), темпову градацію музики (повільно – швидко), володіти ритмікою (викрикують своє ім'я, вірш). Предмети, по яких або якими можна стукати, шурхотіти, шелестіти тощо, зрештою, вже є нетрадиційними ударними інструментами. Вони не потребують попередньої підготовки перед музикуванням на них: взяв до рук молоточок чи папірець – та імпровізує.

Шумові інструменти це найпростіший вид інструментів, які можна створити власноруч, основне – спостережливість. Їх прикладом слугують горішки, каштани, ложки, клавеси, барабани, кастаньети, маракаси, шумові коробочки, тріскачки тощо.

Саморобні клавеси виготовляють з двох дерев'яних паличок невеликого розміру та діаметру, гладкими боками та відшліфованою основою.

Шумова коробочка – це інструмент дуже простий у створенні та використанні. Його можна виготовити з будь-якої невеликої коробочки, наприклад, від сірників, що наповнюються крупами, зернятками чи певними

маленькими предметами (гудзики, кульки, бісер) в різному об'ємі, від чого залежить звучання інструменту.

Декілька звичайних металевих ключів від замків на зв'язці - це один з найпростіших дзвінких інструментів. Методика гри також не складна, зручна для дошкільників: тримаючи ключі за зв'язку, слід потрусити ними, а якщо звук необхідно заглушити, треба взятися за ключі пальцями тієї ж або іншої руки (рис. 1).

Рис. 1. Шумові музичні інструменти

Саморобний металофон – це металевий інструмент з мелодичним (діатонічним або хроматичним) звукорядом. Музичні інструменти з визначеною висотою звука складніші за шумові, адже на них можна зіграти мелодію. Для майстрування саморобного варіанта цього інструмента використовують гайкові ключі різних розмірів, металеву паличку та пінопластову основу з обов'язковою порожньою серединою для резонування звуку. Найскладніше в розробці металофону – підбір ключів за висотою звучання, адже при правильній постановці номерів між ними можуть звучати тони, півтони чи навіть інтервали. Використання цього інструменту дуже цікавитиме дітей, адже він має загадковий чарівний металевий звук (рис. 2).

Рис. 2. Саморобний металофон

Влітку можливості створення музичних інструментів значно розширюються, з'являються нові, природні матеріали, що мають гарне звучання. Здебільшого, це духові інструменти.

Духові музичні інструменти мають дуже давню історію. На території сусідніх з Україною держав – сучасних Молдавії та Угорщини – було знайдено зразки дудок і пищиків ще епохи верхнього палеоліту, а це означає, що ці музичні інструменти виготовили близько 2,5 тисяч років до нашої ери. Сьогодні, у закладі дошкільної освіти на прикладі духових інструментів, виготовлених із природних матеріалів найліпше пояснювати дітям, як виникає звук з потоку спрямованого у інструмент повітря: різноманітні свищики із стріл зеленої цибулі, вербової лози, молодого очерету, волоського горіха, листочків певних квітів, стручків квасолі, які можуть зазвучати навіть у малюків. Важливо, щоб ці природні матеріали для нетрадиційних духових інструментів відповідали всім санітарно-гігієнічним вимогам. Тоді діти без шкоди для здоров'я залюбки спробують себе у ролі чарівників, які «мовчазні» рослини, роблять живими (рис. 3).

Рис. 3. Духові музичні інструменти

Conclusions. Отже, створюючи музику з усього, що є навколо, діти вчаться відчувати її в оточуючому світі, його предметах і явищах. Вони починають краще сприймати і розуміти музику, бо певною мірою є її творцями, тому і з'являється більше зацікавлення в грі на саморобних музичних інструментах. Крім того, дошкільнята захоплюються і насолоджуються самим процесом музикування, яке розширює сферу музичної діяльності малюків, підвищує інтерес до музичних занять, розвиває творче мислення, фантазії та уяви, свідомі відносини між дітьми.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ КЕРІВНИКІВ РІЗНОГО РІВНЯ

Бочелюк Віталій Йосипович,

д. психол. наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та психології
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна

Спицька Ліана Вікторівна,

д. психол. наук, професор,
професор кафедри практичної психології та соціальної роботи
м. Северодонецьк, Україна

Вступ. Сучасні зміни моделей управління в умовах євроінтеграції України передбачають зміни соціально-психологічної сфери особистості, спрямовані на розвиток ціннісно-смыслових орієнтацій спеціалістів управлінської ланки. Реформування системи управління, розробка управлінських моделей неможливі без урахування показників сформованості ціннісно-смыслових сфери, які визначають якість «людського капіталу» та збігаються зі змістом управлінської діяльності. Ціннісно-смыслові орієнтації займають центральну позицію у структурі особистості управлінця, яка повинна бути представлена ієрархією термінальних та інструментальних цінностей, серед яких загальнолюдські життєві цінності, цінності прийняття себе, інших та дійсності у цілому, сумлінність, цілеспрямованість, ціннісне відношення до професійної самореалізації тощо.

Слід зазначити, що система ціннісно-смыслових орієнтацій формується до початку професійної діяльності. Період навчання у вищому навчальному закладі співпадає з періодом особистісної зрілості, особистісним вибором та ваганнями, які у сучасних умовах підсилюються соціально-економічною нестабільністю, підвищеною стресогенністю та іншими наслідками кризового

періоду. Це період інтенсивного розвитку ціннісно-сміслових орієнтацій як найвищого психологічного механізму розвитку особистості, який пов'язаний з особистісним та професійним самовизначенням, пошуком власної значимості та шляхів самореалізації. Саме у цей час активного особистісного розвитку, набуття зрілості студентська молодь потребує зовнішньої підтримки та морально-психологічних орієнтирів. Тому оптимальними умовами розвитку ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх фахівців з управління виступає спеціально організована побудова навчально-виховного процесу у вищому закладі освіти, спрямована на розвиток ціннісно-сміслових складових особистості.

Управлінська діяльність репрезентується через ціннісно-цільовий її аспект та виступає як набір вимог до особистості, що активізує процеси самооцінювання, самопрограмування, побудови професійно-управлінських перспектив особистістю. У професійно-управлінському самовизначенні людина поєднує узагальнені уявлення про управлінську діяльність та про саму себе, визначаючи власний сенс діяльності.

Мета роботи – виявити специфічні особливості ціннісно-смісловій сфери, властиві керівниками різного рівня, що впливають на регуляцію їх поведінки та прийняття управлінських рішень.

Методологічну основу дослідження склали положення системно-діяльнісного підходу до аналізу особистості та професійної діяльності (Б. Ананьєв, А. Брушлинський, В. Кузьмін, Б. Ломов, Г. Костюк, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, В. Татенко, В. Чернобровкін та інші); гуманістично-екзистенціальний підхід до психічного розвитку особистості (А. Адлер, Д. Бюдженталь, Б. Братусь, Д. Леонтєв, С. Мадді, А. Маслоу, Р. Мей, Г. Олпорт, К. Роджерс, Т. Титаренко, В. Франкл); концепція ціннісно-сміслових орієнтацій особистості (Б. Братусь, Ф. Василюк, Є. Головаха, Д. Леонтєв, Л. Махолік, Дж. Крамбо, М. Рокіч); ціннісно-смісловий аспект управлінської діяльності (М. Вебер, М. Вудкок, Ф. Тейлор, Л. Карамушка, Д. Леонтєв, Д. Френсіс та інші).

Методи. В процесі роботи ми відібрали комплекс діагностичних інструментів (методика визначення загальної і соціальної самоефективності М. Шеєр, Дж Маддукс (адаптація А. Бояринцевої), тест смисложиттєвих орієнтацій Дж. Крамбо і Л. Махоліка (адаптація Д. Леонтьєва), ціннісний опитувальник Ш. Шварца (адаптація В. Карандашева), опитувальник суб'єкт-об'єктних орієнтацій О. Коржової, опитувальник «Стиль саморегуляції поведінки» В. Моросанової) відповідно поставленій меті, організували збір та обробку емпіричних даних, провели статистичний аналіз та виявили закономірності розподілу результатів, на основі яких сформулювали висновки щодо психологічних особливостей регуляції поведінки керівників в управлінській діяльності та в життєвих ситуаціях.

Результати та обговорення. Найбільш виразні відмінності між вибірками керівників різного управлінського рівня стосуються *структури особистісних цінностей*. Зупинимося на цьому аспекті детальніше – див. табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння базових особистісних цінностей керівників різного рівня

Шкали опитувальника Ш. Шварца	Частина 1. «Список цінностей»		Mann-Whitney U (Asymp. Sig.)	Частина 2. «Профіль особистості»		Mann-Whitney U (Asymp. Sig.)
	вищій рівень	середній рівень		вищій рівень	середній рівень	
Досягнення	M = 5,67 $\sigma = 0,84$	M = 4,08 $\sigma = 0,62$	0,038	M = 2,78 $\sigma = 0,58$	M = 1,37 $\sigma = 0,48$	0,018
Влада	M = 4,72 $\sigma = 0,61$	M = 3,73 $\sigma = 1,40$	0,118	M = 2,29 $\sigma = 0,84$	M = 1,44 $\sigma = 0,29$	0,050
Гедонізм	M = 3,79 $\sigma = 1,29$	M = 2,02 $\sigma = 1,45$	0,089	M = 2,21 $\sigma = 1,42$	M = 0,34 $\sigma = 0,88$	0,051
Самостійність	M = 5,60 $\sigma = 0,24$	M = 4,11 $\sigma = 0,67$	0,014	M = 3,09 $\sigma = 0,75$	M = 2,08 $\sigma = 0,80$	0,044
Стимуляція	M = 3,88 $\sigma = 1,47$	M = 1,45 $\sigma = 1,17$	0,039	M = 1,41 $\sigma = 1,05$	M = 0,33 $\sigma = 1,17$	0,029
Конформність	M = 4,44 $\sigma = 0,99$	M = 4,68 $\sigma = 1,07$	0,736	M = 1,51 $\sigma = 0,83$	M = 1,92 $\sigma = 0,94$	0,565
Традиції	M = 2,82 $\sigma = 1,79$	M = 3,7 $\sigma = 1,44$	0,433	M = 0,78 $\sigma = 1,05$	M = 1,21 $\sigma = 0,85$	0,730
Доброзичливість	M = 5,12 $\sigma = 0,52$	M = 5,33 $\sigma = 0,88$	0,584	M = 2,25 $\sigma = 0,50$	M = 2,16 $\sigma = 0,66$	0,371
Універсалізм	M = 4,22 $\sigma = 1,22$	M = 3,75 $\sigma = 1,44$	0,436	M = 1,83 $\sigma = 1,10$	M = 1,38 $\sigma = 0,94$	0,509
Безпека	M = 5,55 $\sigma = 0,96$	M = 5,07 $\sigma = 1,70$	0,658	M = 2,90 $\sigma = 0,71$	M = 2,33 $\sigma = 0,53$	0,179

Відповідно до результатів першої частини методики Ш. Шварца, керівники вищого рівня більше спираються у своєму житті на провідні нормативні принципи, що відносяться до мотиваційних типів «Самостійність» ($p = 0,014$), «Досягнення» та «Стимуляція». Отже із збільшенням рівня повноважень суттєво зростає значущість декларативних ідеалів, що стосуються:

- а) самостійності мислення, незалежного вибору цілей та способів дії,
- б) особистого успіху через прояв соціальної компетентності відповідно до домінуючих культурних стандартів;
- в) потягу до новизни, до різнобарвних і глибоких переживань, що стимулює і підтримує загальну активність людини.

Відповідно до результатів діагностики базових цінностей як поведінкових проявів (друга частина методики Ш. Шварца) описані вище відмінності між вибірками стають ще більш значущими. Крім того, проявляється виразна відмінність у проявах владної мотивації ($p = 0,05$). Хоча керівники вищого рівня не вказують це як декларативну цінність (можливо, через певні загальнокультурні стереотипи та прийняті норми поведінки), на рівні особистісних устремлінь та міжособистісних стосунків вони демонструють виразні прояви домінантності, потяг до соціального статусу, контролю над людьми. Додатково проявляються і статистично підтверджуються значущі відмінності в рівні гедонізму – керівники вищого рівня керуються мотиваційною метою отримання чуттєвої насолоди від життя ($p = 0,051$). При цьому поведінкові прояви цінностей стимуляції та гедонізму у вибірці керівників середнього рівня займають останні позиції.

Стосовно опитувальника Ш. Шварца ми розраховали не тільки шкальні показники, але й фіксували та порівнювали оцінки кожного пункту, що відображають відношення керівників до конкретних ціннісних орієнтацій, поширених у суспільстві. У вибірці виявлені численні відмінності, що дозволяють уточнити «ціннісний портрет» керівників різних рівнів. У табл. 3 наведені термінальні та інструментальні цінності, стосовно яких виявлена значуща міжгрупова різниця при розрахунках U-критерію Манна-Уїтні.

Цінності, яким віддають перевагу керівники різного рівня

Керівники вищого рівня (10 осіб)	Керівники середнього рівня (39 осіб)
- досягнення: конкретні і відчутні результати в значимій діяльності (p = 0,003) - успішний, що досягає мети (p = 0,011) життя, повне вражень, прагнення до новизни (p = 0,013) - впливовість: на людей і події (p = 0,016) - потурання своїм бажанням: займатися тим, що приносить задоволення (p = 0,021) - цілеспрямованість: працьовитість, натхнення (p = 0,022) - обирати власні цілі і наміри (p = 0,027) - насолоджується життям: насолода їжею, близькістю, розвагами тощо (p = 0,031) - самостійність: сподіватися тільки на себе, самодостатність (p = 0,037) - мінливе життя: наповнене проблемами, новизною і змінами (p = 0,041) - сміливість: пошук пригод, ризик (p = 0,045) - соціальне визнання: престиж, визнання заслуг, схвалення і повага інших (p = 0,046) - авторитет: право бути лідером та командувати (p = 0,051) - фізична активність і привабливість, турбота про своє тіло (p = 0,053)	- вірність: відданість друзям, групі (p = 0,036) - духовне життя: акцент на духовних, а не матеріальних питаннях (p = 0,049) - допитливість: цікавиться усім (p = 0,046)

Як видно з табл. 2, керівники вищого рівня демонструють значно більшу завантаженість ціннісної сфери порівняно з керівниками середнього рівня. Ми пояснюємо це тим, що саме ціннісна регуляція поведінки виступає спонукальним фактором і джерелом активності особистості, вона підштовхує людину до позитивних змін у житті, до саморозвитку та самоздійснення.

Порівнюючи отримані результати з даними інших вітчизняних дослідників, що вивчали це питання раніше, можемо відмітити численні збіги, що підтверджують правильність зроблених висновків.

Наприклад, Т. Малиненко описує розбіжності цілепокладання керівників закладів вищої освіти на різному управлінському рівні (проректори, декани, завідувачі кафедр) [1]. При формуванні цілей проректори характеризуються авторитарністю, вони перебільшено впевнені у правильності власних дій, недостатньо приділяють увагу детальним міркуванням та пошуку аргументів (це співпадає з нашими даними щодо стилю саморегуляції поведінки). У

мотиваційній сфері топ-керівники вищів більшою мірою орієнтовані на використання інших людей для досягнення поставлених цілей. Декани при постановці цілей більш демократичні, в них істотно зростають емпатійні складові цілепокладання. При формуванні цілей у завідувачів кафедр порівняно з керівниками вищого рівня, найвиразніша орієнтація на колектив. При конструюванні цілей вони використовують широкий набір когнітивних засобів і гнучких схем переробки інформації. Проректори при постановці життєвих цілей найменшою мірою характеризуються цілеспрямованістю; їх плани недостатньо підкріплені особистою відповідальністю і реальною опорою на сьогоднішній день. При цьому найбільш завантаженою у проректорів виявилася часова перспектива минулого, у деканів – сьогоднішнього, у завідувачів кафедр – майбутнього. Всі ці результати підтверджують наші висновки щодо порівняння параметрів ціннісних та смисложиттєвих орієнтацій керівників. Авторка частково пояснює виявлені розбіжності віковими особливостями (середньої-пізньої дорослості і передпенсійного віку); вичерпавши життєвий ресурс і домігшись певного положення, топ-керівники намагаються зберегти статус за рахунок дбайливого ставлення до власного здоров'я, скрупульозної організації виробничої діяльності, бажання викликати симпатію і повагу в міжособистісних відносинах з колегами.

Висновки. Аналіз результатів дослідження демонструє, що ціннісна регуляція поведінки виступає спонукальним фактором і джерелом активності особистості, вона підштовхує людину до позитивних змін у житті, до саморозвитку та самоздійснення. Для керівників вищого рівня характерні наступні особливості ціннісної сфери: загальна навантаженість значущими ціннісними орієнтаціями, перевага мотиваційних типів «Самостійність», «Досягнення» та «Стимуляція» (як базових нормативних ідеалів та реальних принципів діяльності), прояв потягу до влади та гедонізму на поведінковому рівні. Також для них характерна підвищена впевненість у можливості досягнення поставленої мети на основі наявних ресурсів (що може лежати в основі зниження адекватної оцінки зовнішніх та внутрішніх умов діяльності).

Отримані результати є безсумнівно корисними як в теоретичному плані, так і для практичного застосування в практиці організаційного консультування.

Література:

1. Малиненко Т. І. Психологічні особливості процесу цілепокладання у керівників вищих навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Одеса, 2005. 19 с.

**ПАНІЧНІ АТАКИ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ
ПОТРЕБАМИ ТА ДОРΟΣЛИХ, ЩО ЇХ ВИХОВУЮТЬ (ВОЄННИЙ ТА
ПІСЛЯ ВОЄННИЙ ПЕРІОД)**

Вовченко Ольга Анатоліївна

доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник
відділу освіти дітей з порушеннями слуху
Інституту спеціальної педагогіки та психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Анотація: Публікація розкриває проблеми психоемоційного характеру та стану дітей, батьків, педагогів за умов воєнного, та після воєнного часу. Зокрема йдеться про такі стани як панічні атаки: їх особливості, симптоми, способи контролю та саморегуляції особистістю. Автором окреслено теоретичні та практичні аспекти проблеми панічних атак у дітей з ООП та дорослого населення, особливо того, що перебуває поруч з дітьми з особливими потребами. У статті розглянуто також основні психоемоційні стани-фази, так звані стадії, які переживає особистість. Окреслено внутрішні і зовнішні чинники, що призводять до подібних станів. Проаналізовано особливості психіки людини/дитини, як захисного механізму за умов стресової ситуації.

Ключові слова: дитина з особливими освітніми потребами, психіка, психоемоційний стан, панічна атака, стрес, воєнний час, післявоєнний період.

Початок війни викликав шок, стрес, який досить швидко почав змінюватися ейфорією від злагодженості дій а приємних новин про українських військових, владу, єдності українців та підтримки світу. Але ейфорія, як емоційний стан – не може тривати довго. Це подібно сплеску, удару в долоні, крім того, вона, не дивлячись на її позитивне забарвлення потребує багато енергії від особистості. Таким чином, зважаючи на «енергозбереження» нашого

організму, в першу чергу – психіки та психічних процесів, кожен з Українців, особливо в перший місяць війни мав так звані «постійні хвилі настрою». І це є нормальним психологічним явищем, і так відчуває кожен. Просто не синхронно, а залежно від темпераменту, психологічної стійкості, психологічних травм тощо. Це є закони психіки в умовах надзвичайних подій, стресів, воєнних дій та ін. Ключова задача психіки в такі моменти – вберегти людину. Вже неодноразово Ви певно чули про різні стани під час війни: то ви сердитесь, то радієте, то хвилюєтесь. Це все хвилі. Зараз Ви, прочитавши зможете визначити, яка з хвиль нині охопила Вас [2, с. 109-211].

Синхронізація. Система тривоги, яка характерна навіть приматам – вона є колективною, тому ми в ситуації небезпеки прагнемо попередити інших, стаємо на захист своїх (друзь, рідних, колег, сусідів, знайомих тощо). Одночасно зневіра, провина – це також емоції, які синхронізуються, «заражуючи» інших. Перебуваючи в такій хвилі важливо пам'ятати, що не потрібно звинувачувати себе в бездіяльності й опускати руки. Не всі зараз перебувають в лавах ЗСУ, але дії всіх, хто працює для спільної перемоги, мають значення. Ми всі — елементи одного цілого [3, с. 206-209].

Очікування. Розчарування і відчай виникають, коли реальність не відповідає очікуванням. Наприклад, що війна зупиниться скоро (тиждень, місяць) або швидко надійде допомога іноземних військ тощо. Тому чим менше очікувань, тим менше розчарувань. Власне, цей закон діє і в післявоєнний час. Тому аби не дійти до відчаю прийміть той факт, що війна може стати довгим процесом, а все, на що необхідно очікувати, розраховувати – це збереження наших життів, життів наших рідних. Тому потрібно не витратити психічну, емоційну енергію на очікування. Як люблять казати всі психологи – «живіть в моменті» [3, с. 224-225]!

Самопочуття. Зазначу, що не лише протягом місяця ми маємо хвилі коливання, а й протягом дня також (зміни настрою, самопочуття, емоцій). При тривалому напруженні, без сну та харчування фази «провалу», «безнадії», «все пропало» можуть затягуватись. Якими б не були умови, намагайтеся

виокремлювати час на відновлення себе. Це не егоїзмом. Це, як я неодноразова казала у відео – умова для збереження себе, для подальшого функціонування.

Окрім означених хвиль небезпека, яка очікує нас у стресових ситуаціях, як маленьких осіб, так і дорослих – це є паніка та панічні атаки [3, с. 239-242].

Панічна атака – це раптовий приступ сильного страху. Симптомами є: гучно б'ється серце, виникає відчуття задухи, не вистачає повітря, Ви починаєте швидше дихати, може з'явитись запаморочення, нудота, оніміння рук та ніг, тремор, вас пробирає піт і думка, що ви втрачаєте над собою контроль, запаморочення із судомами, які відчуваєте виключно Ви, стороннім їх не помітно, страх ніби покриває вас кригою і паралізує [4, с. 56].

Одразу зазначу, що від панічної атаки не помирають. Вони досить короткотривалі, зазвичай хвилин 5. Часом у досить вразливих осіб можуть протриматись до 30 хвилин. Вони також посилюються і тривають довше, коли дитина чи дорослий фізично чи емоційно виснажений

Для того, щоб підтримати себе під час ПА необхідно:

- спробувати глибоко дихати, не менше 6 циклів вдих-видих (дуже повільних і в одному темпі);
- описати те, що ви бачите або чуєте зараз, що відчуваєте на запах, доторкнутись до чогось і сфокусуватись на цих відчуттях (якщо нудить відійти у приміщення, де менше людей, шуму, запахів);
- якщо є сили можна спробувати згадати певну приказку, яку, наприклад, Вам завжди говорила мама, чи повторити якийсь короткий римований вірш, просто рахувати. Мета – задіяти мислення!
- якщо поруч є хтось із близьких, друзів, які знають про ПА, попросіть про обійми (погладжуванні по плечах руках, спині_ чи про розмову;
- нагадуйте собі, що цей стан є неприємним, але він не несе загрози здоров'ю і минає досить швидко [6]!

Для того, щоб підтримати дитину з ООП/дорослого, у кого стався напад ПА необхідно:

– розмовляти з людиною/дитиною спокійно, постійно повторювати «я з тобою, це лише панічна атака, вона скоро мине»;

– необхідно запитати, можливо людина вже зустрічалась з подібним станом або переживала його «чим я можу допомогти?». Якщо ж ні, то, зазвичай, корисно присісти, випити води, забезпечити потік свіжого, без запахів, повітря, глибоко й уповільнено подихати разом;

– якщо Ви допомагаєте близькій людині – можна її взяти за руки або обійняти;

– якщо Ви помітили, що людина заспокоюється, можна почати розмову на нейтральну тему, розповісти про себе, подорожі (відволікти) [6].

Будь ласка, не потрібно бризкати на людину водою, не трусіть її, не давайте ляпасів, не пропонуйте медикаментів і не плутайте з нападами епілепсії!

Панічна атака – це не проблема з розумовими здібностями особистості! Таке буває від надмірного емоційного навантаження та виснаження. А сон – превентивний метод номер 1. Спробуйте організувати сон для людини/дитини з ПА навіть якщо умови цьому зовсім не сприяють, навіть у бомбосховищі знайдеться тихий куточок, де можна попередити навколишніх про спокій для цієї особи [1, с. 123].

Під час стресу та паніки пам'ятайте – основне – це дихання, ніби як при вагітності.

Оскільки під час ритмічного і темпорального дихання ми насичуємо організм киснем та заспокоюємось. Під час дихання – видих має бути довшим, ніж вдих. Тремтіння під час дихання у момент стресу – також нормальне, не треба його зупиняти, це природна регуляція

Якщо паніка під час дихання не проходить – користуйтеся технікою «Заземлення» – подивіться на свої ноги, зробіть рухи стопами, натягніть, розімніть пальці ніг, відчуйте, як ви спираєтесь спиною, сідницями на нерухому опору, розтирайте руки, торкайтесь тіла за вуха, ноги, ніс тощо. Покладіть руки на ребра, відчуйте, як вони при диханні розширюються, підіймаються [5].

Як зазначають неврологи «Точка паніки» – між підмізинним пальцем та мізинцем. Розтирайте цю точку.

Робіть будь-яку дію з перелічених, всі одразу не потрібно

У вас трапляється неконтрольоване тремтіння всього тіла під час сирен, повітряної атаки, або ВИ помітили таке у Вашої дитини?! Якщо таке відбувається – це нормальна реакція організму.

Тремтіння – це реакція на шок і це є природна регуляція організму, щоб вийти зі стану заціпеніння. Тремтіння не несе шкоди, виникає зазвичай хвилями. І в довгостроковій перспективі є кориснішим, ніж заціпеніння, тому не потрібно старатись його зупинити. В цей спосіб тіло буквально «пробуджується» та звільняється від зайвої напруги. Особливо корисне для людей з нападами епілепсії. Воно допомагає уникнути нападу!

Пам'ятайте, ви можете мати багато на перший погляд дивних реакцій, тілесних проявів, яких ніколи раніше не переживали – і це зрозуміло, нормально, оскільки ми вперше зустрілись з війною. Психіка кожного з нас, кожної людини знає, що робити, щоб Вам допомогти справитись зі стресом, панікою, вона запрограмована на виживання – довіряйте їй!

Список літератури:

1. Коломієць Н. Аномальна психологія: дитячий аспект. Львів: Левеня, 2011. 226 с.
2. Марцинчук Л. П Поведінка та саморегуляція дитини в умовах стресу. Львів, 2021. 260 с.
3. Мей Р. Зміст тривоги. Київ: PSYLIB, 2011. 384 с.
4. Пасніченко А. Психологія емоцій. Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2019. 110 с.
5. Bhatt N., Baker M., Jain V. Anxiety Disorders. 2019. URL: <https://emedicine.medscape.com/article/286227-overview>.
6. Nardi A.E., Freire R.C.R. (2016) Panic disorder. Neurobiological and treatment aspects. *Springer International Publishing, Switherland.* № 2 (11). 2016. P. 211-219

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВАДАМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Товстуха Олеся Миколаївна

к.пед.наук

доцент кафедри психології

ДЗ «Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка»

м. Полтава, Україна

Вступ. Вади розвитку мовленнєвої діяльності проявляються в порушеннях пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфері, поведінці дитини тощо. Досить часто діти з мовленнєвими порушеннями, перебуваючи в інклюзивному середовищі, у навчально-реабілітаційному центрі, чи у загальноосвітньому навчальному закладі, знаходяться там на самоті. Часто усвідомлюючи власні особливості вони не бажають входити в колектив, розуміючи що з ними щось «не так», вони «не такі» як інші діти, вони виглядають по-іншому, їм потрібно більше часу для засвоєння матеріалу, а їх мовлення виділяється серед однолітків. Проте, кожна дитина є особливою, у кожної дитини є певний ресурс, завдяки якому вчитель, корекційний педагог та інші фахівці зможуть допомогти їй соціалізуватись та навчати її спілкуватись і взаємодіяти з іншими дітьми.

Мета роботи. Проаналізувати особливості процесу комунікації дітей з вадами розвитку мовлення.

Методи дослідження. Положення про взаємовплив суспільства та особистість (І. Бех, Г. Костюк, В. Кремень, С. Максименко, Н. Чепелєва); теорія комунікації (О. Бодальов, В. Кан-Калік, І. Кон, Л. Петровська); положення про комунікативно-особистісний підхід до вивчення розвитку дитини з порушеннями мовлення (Т. Волковська, С. Ігнат'єва, К. Ковилова, І. Марченко, О. Павлова, М. Шеремет).

Результати та обговорення. Спілкування та мовленнєва діяльність виступає однією з основних умов всебічного та повноцінного розвитку дитини, найважливішим фактором формування особистості, провідним видом людської діяльності, спрямованим на пізнання та оцінку самого себе через посередництво та з допомогою навколишнього суспільства. В силу свого дефекту дитина не може повноцінно та якісно комунікувати з іншими. У таких дітей їхній дефект призводить до порушень зв'язків з соціумом. Дитина не в змозі сприймати соціальні норми і повноцінно спілкуватись з однолітками та дорослими.

У психології здійснено низку досліджень, що розкривають особливості розвитку комунікативної діяльності дітей в онтогенезі (Т. Бабаєва, Б. Ілюк, Л. Вяткіна, О. Запорожець, О. Кравцова, А. Маркова, А. Рузьська, О. Смірнова) і констатують: домінування в старшому дошкільному віці позаситуативних форм спілкування з дорослими, оволодіння предметно-дійовими, експресивно-мімічними та мовленнєвими комунікативними засобами й уміннями (перцептивними, інтерактивними, інформаційно-комунікативними); сформованість комунікативних рис особистості й мотивації до взаємодії та спілкування з навколишніми.

О. Леонт'єв трактував комунікативний вид активності, як окремий випадок діяльності, як один з видів діяльності, як «діяльність спілкування», «комунікативну діяльність», підкреслюючи при цьому, що будь-яка діяльність спілкування спрямована на забезпечення єдності мети і засобів іншої продуктивної діяльності суспільного характеру [5].

Перша та найбільш важлива риса спілкування дошкільників, на думку О. Смірної та В. Холмогорової, полягає у великій різноманітності комунікативних дій і надзвичайно широкому їхньому діапазоні. У спілкуванні з однолітком спостерігаються безліч дій і звернень, які не властиві контактам з дорослими. Взаємодіючи з однолітком, дитина сперечається з ним, нав'язує свою волю, заспокоює, вимагає, наказує, жаліє тощо [7].

Друга відмінність комунікації між дітьми, у порівнянні зі взаємодією з

дорослими, полягає в її емоційному насиченні. Дії, адресовані однолітку, характеризуються більшою афективною спрямованістю.

Третя специфічна особливість контактів дітей полягає в їхній нестандартності та не регламентованості. Якщо в спілкуванні з дорослими, навіть найменші, діти дотримуються певних форм поведінки, то в процесі взаємодії з однолітками вони використовують найнесподіваніші й оригінальні дії та рухи. Їм властива особлива розкутість, ненормованість, невідповідність жодним зразкам [7].

Отже, комунікативна діяльність є однією з основних умов розвитку дитини, найважливішим фактором формування її особистості, провідним видом людської діяльності, спрямованим на пізнання та оцінку самого себе опосередковано іншими людьми. Відповідно до концепції Л. С. Виготського [3], всі вищі психічні функції індивіда спочатку формуються як зовнішні, тобто такі, у реалізації яких бере участь не один, а мінімум два суб'єкти. І лише поступово вони стають внутрішніми, перетворюються з інтерпсихічних в інтрапсихічні.

Комунікативна діяльність спонукає до формування мовлення. Мовлення розвивається, вдосконалюється залежно від розвитку та зміни її форм. Комунікативна діяльність є провідним чинником розвитку особистості дитини, є засобом пізнання навколишніх і самого себе, основою засвоєння повноцінних людських стосунків [2].

Змістом потреби дітей дошкільного віку в спілкуванні є їхнє бажання отримати взаєморозуміння та співпереживання дорослого, оскільки збіг думок й оцінок дитини з поглядами старших слугує для більшості з них критерієм їхньої правильності. Провідними є особистісні комунікативні мотиви, уособлені в дорослому як суб'єкті, якому властиві особливі моральні якості, переваги, індивідуальність. Основними комунікативними засобами є мовленнєві.

На думку С. Артамонової комунікативні порушення дошкільників із порушенням мовлення неоднорідні, варіативні та залежать від низки чинників,

поміж яких: недостатні можливості використання мовних засобів і обмежений досвід соціальної взаємодії з однолітками; відсутність візуального контакту; нестійкість мотиваційних установок; швидка виснажливість спонукань до мовлення; коротка тривалість вербальних контактів [3].

Досліджуючи спілкування дошкільників із загальним недорозвитком мовлення в ігровій діяльності, Л. Соловйова дійшла висновку про взаємообумовленість їхніх мовленнєвих та комунікативних умінь. На думку автора, особливості мовленнєвого розвитку цих дітей перешкоджають здійсненню повноцінного спілкування, що виражається у зниженні потреби до нього, несформованості вербальних форм комунікації (діалогічне та монологічне мовлення), особливостях поведінки (незацікавленість у контакті, невміння орієнтуватися в ситуації спілкування, негативізм) [8].

Зазначені мовні та комунікативні труднощі перешкоджають встановленню та підтримці контактів із однолітками під час гри, формуванню гри як діяльності. Особливості діалогічної поведінки в ігровій діяльності проявляються в багатослів'ї, схильності перебивати співрозмовника, нездатності вислухати його до кінця. Діти використовують такі типи висловлювань, які не передбачають реакції однолітка (констатації). Отже, справжнє діалогічне спілкування у них не формується [Там само].

Комунікативно-мовленнєвими здібностями забезпечується ефективність спілкування, оцінка та адекватне сприйняття інших людей, соціально-психологічна адаптація. Дошкільний період (кінець раннього дитинства) – це роки, коли соціальна обдарованість та комунікативні здібності за сприятливих умов починають активно проявлятися та розвиватися, це стосується і дошкільників із порушеннями мовлення. Передумовами розвитку комунікативних навичок є формування самосвідомості, потреба в спілкуванні, вдосконалення пізнавальних процесів, соціальної перцепції як вагової складової соціальних здібностей.

Л. Волкова, С. Шаховська, Т. Філічева, Г. Чиркіна відзначають, що неповноцінна комунікативно-мовленнєвої діяльність накладає відбиток на

формування в дітей сенсорної, інтелектуальної та афективно-вольової сфери [3]: вказує на недостатню стійкість уваги, обмежені можливості її розподілу; мовленнєве відставання негативно позначається на розвитку пам'яті. При відносно збереженій смисловій, логічній пам'яті в дітей знижена вербальна пам'ять, страждає продуктивність запам'ятовування. Вони забувають складні інструкції, елементи і послідовність завдань. Нерідкі помилки дублювання при описі предметів, картинок; низька активність пригадування може поєднуватися з обмеженими можливостями розвитку пізнавальної діяльності; володіючи повноцінними передумовами для оволодіння розумовими операціями, доступними їхньому віку, діти, проте, відстають у розвитку наочно-образної сфери мислення, без спеціального навчання важко опановують аналіз, синтез і порівняння. Для багатьох із них характерна ригідність мислення. Поряд із загальною соматичною ослабленістю та уповільненим розвитком локомоторних функцій властиве і деяке відставання в розвитку рухової сфери [3]:

- недостатня координація пальців, кисті руки, недорозвинення дрібної моторики (наприклад, при розстібанні та застібанні гудзиків, зав'язування і розв'язанні шнурків, стрічок);

- діти відстають від однолітків із нормою розвитку в точному відтворенні рухового завдання по просторово-часових параметрах, порушують послідовність елементів дії, опускають її складові частини. Наприклад, їм важко даються такі рухи, як перекичування м'яча з руки на руку, передачі його з невеликої відстані, удари об підлогу з поперемінним чергуванням, стрибки на правій і лівій нозі, ритмічні рухи під музику;

- типовим є і недостатній самоконтроль під час виконання завдання.

З урахуванням зазначених особливостей застосування інноваційних технологій із метою логопедичної корекції має охоплювати такі функції, як увага, пам'ять, пізнавальна активність, наочно-образне мислення, дрібна моторика, моторна координація [6].

Висновки. У зв'язку зі збільшенням кількості дітей із порушеннями мовлення, все більше стає помітно, як важко цим дітям пристосуватись до соціуму, навчитись взаємодіяти з іншими дітьми, з педагогами, що підтверджує актуальність даного дослідження. Некомпетентність педагогів та батьків стосовно особливостей дитини, утруднює у неї розвиток процесів соціалізації та комунікації, що в подальшому може призвести до соціальної дезадаптації, замкненості в собі, небажання розповідати про свої проблеми, підвищення рівня тривожності та зниження самооцінки. Дуже важливо вчасно навчити дитину комунікувати та зав'язувати дружні стосунки з іншими дітьми.

Список використаних джерел

1. Белякова Л. И. Сравнительное психолого-педагогическое исследование дошкольников с общим недоразвитием речи и нормально развитой речью : Теория и практика коррекционного обучения дошкольников с речевыми нарушениями / Л. И. Белякова, Ю. Ф. Гаркуша, О. Н. Усанова, Э. Л. Фигередо. Москва. 1991. 104 с.
2. Богуш А. М. Мовленнєве спілкування як лінгводидактична проблема : навчально-методичний посібник. Одеса, 2006. 176 с.
3. Вікова психологія: посібник для студ. вищ. навч. закладів / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. Дрогобич : Відродження, 2001. 287 с.
4. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації : матеріали VI Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції, (14 квітня 2017 р., м. Суми) / М-во освіти і науки України, Сумський державний педагогічний ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми : ФОП Цьома С. П., 2017. 194 с.
5. Леонтьев А. А. Психология общения [3-е издание]. Москва : Изд-во «Смысл», 1999. 365 с.
6. Логопсихологія: навч. посіб. / Конопляста С.Ю., Сак Т.В.; за ред.. Шеремет М. К. К.: Знання, 2010. 293 с.
7. Смирнова Е. О. Межличностные отношения дошкольников. Диагностика, проблемы, коррекция / Е. О. Смирнова, В. М. Холмогорова.

Москва : «ВЛАДОС», 2003. 160 с.

8. Соловьева Л. Г. Диалогическое взаимодействие дошкольников с речевыми нарушениями. *Дефектология*. 2007. № 4. С. 37-45.

9. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ / Л. І. Трофименко. – Київ: «Актуальна освіта», 2013. – 108 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Хрущ Олена Василівна

Кандидат психологічних наук

доцент кафедри загальної та клінічної психології

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Актуальність постановки питання про духовно-моральне виховання обумовлена проявом духовної кризи у суспільстві, коли вже у молодшому шкільному віці проявляються перші симптоми меркантильних ціннісних орієнтацій у особистостей, які лише формуються. Пізніше прагнення набрати якомога більше балів на державних іспитах і зовнішньому незалежному оцінюванні заради вступу до вищого навчального закладу та здобуття престижної професії, веде до явної переваги навчання учнів над їхнім духовно-моральним розвитком. Отже, на сьогоднішньому етапі вивчення проблеми морального та духовного виховання, її актуальність обумовлюється особливостями життя сучасної молоді. Зокрема, молода людина живе і розвивається під постійним впливом множини позитивних і негативних чинників особистісного становлення. Серед них можна виокремити засоби масової інформації, особливості комунікації, неординарні події у різних частинах світу, природні катаклізми та активні військові дії на території нашої держави, які постійно впливають на незміцнілий інтелект і почуття молодої людини, а також на сферу моральності, яка перебуває на стадії формування у період юнацького віку. Масова пропаганда та суперечливі послання, які може отримувати молодь з різних джерел масової інформації часто заважають зрозуміти і розібратися в тому, що є істиною. Саме тому духовність та моральність мають виступати основою для розвитку та становлення молодих громадян нашої держави. Водночас важливо пам'ятати, що дані якості формуються виключно в процесі соціалізації та виховання.

Відтак, **метою** нашої наукової розвідки виступає вивчення психологічних аспектів духовно-морального виховання молоді.

Матеріали та методи. Досягнення поставленої мети забезпечувалося проведенням теоретичного аналізу поняття духовно-морального виховання та його ключових категорій. Зокрема, нами розглянуто зміст таких понять як «мораль», «моральність» та «духовність». Також, ми виокремили провідні психологічні чинники, які забезпечують процес особистісного становлення молоді у процесі розвитку духовної та моральної сфер особистості.

Результати та обговорення. Питанням морального та духовного виховання молоді займалися вчені всіх часів, починаючи від давньогрецьких філософів і завершуючи дослідниками у сферах психології та педагогіки нашого часу. Зокрема, на думку давньогрецького вченого Демокріта, саме моральна людина, яка дотримується принципу помірності в усьому та діє у відповідності з відчуттям громадянського боргу являється метою і результатом виховання. При цьому, однією з концепцій виховного процесу в Стародавній Греції підтримувався підхід до вивчення людини не самої по собі, а лише через призму її ставлення до держави. Відтак, ніхто не міг позиціонувати себе поза державою, на підтримку добробуту якої кожна людина вклала всю себе, оскільки отримувала зворотний зв'язок у якості гарантії збереження свого життя.

Водночас представники різних підходів до вивчення питання морального та духовного виховання погоджуються з тим, що саме молодь визначає майбутнє всього людства. Звідси випливає висновок про те, що проблеми молоді необхідно розглядати як загальнолюдські проблеми. Варто враховувати, що уявлення сучасних молодих людей можуть дивувати і навіть шокувати представників попередніх поколінь, оскільки вони керуються різними цінностями та моральними принципами під час прийняття рішень та вибору поведінкових моделей у повсякденному житті. Найбільшу тривогу у педагогів і психологів викликає надмірне захоплення молоддю гаджетами та їхнє занурення у віртуальний світ, що часто переростає у форму залежної поведінки.

При цьому, молоді люди проводять багато часу у віртуальному середовищі, де можна видавати себе за когось іншого, отримувати знаки уваги й захоплення, досягати своїх цілей без докладання надмірних зусиль та формувати престижний образ власної особистості. Водночас молоді люди втрачають ціннісні орієнтації пов'язані з цінністю праці, сенсом життя, чесністю та наполегливістю, а також відчуття громадянського боргу. Результати численних емпіричних досліджень свідчать про стирання меж між добром і злом, правдою та брехнею, білим і чорним у моральній свідомості молодих людей, що особливо небезпечно в період соціальних і політичних криз, коли важливе єднання всього народу довкола спільних цінностей. Варто зазначити, що сучасна молодь відрізняється емоційною, вольовою, а також духовною незрілістю. Відтак, незважаючи на багаторічне виховання українського народу в дусі високої моральності, яка першочергово пов'язана із почуттям честі, сорому, стриманості та милосердя, орієнтація молодих людей на атрибути зовнішнього успіху за рахунок відмови від істинних духовних, культурних, національних цінностей, характерні для менталітету сучасного покоління. Отже, серед ознак духовної та моральної кризи молодшої частини населення нашої держави, можна виокремити схильність до відсторонення від праці, фокусування на грошах, кар'єрі та всьому, що приносить миттєве задоволення.

Водночас, значна частина молодих людей проявляє здебільшого позитивне ставлення до поширених на сьогодні ціннісних орієнтацій. Зараз ми спостерігаємо за швидкою зміною поглядів на життя та життєвих орієнтирів, а також поверненням до характерних для високоморальної людини цінностей. Однак, становлення особистості молодшої людини проходить у складних умовах для яких характерна не зовсім чітка система передачі цінностей, які забезпечують стійкість як особистісної позиції, так і всього суспільства. Відтак, необхідно детальніше вивчити психологічні аспекти становлення духовної та моральної сфер сучасних молодих людей з метою розробки й впровадження нових ефективних програм духовно-морального виховання на місцевому та загальнодержавному рівнях.

Перш за все, необхідно визначити сутність предмету духовно-морального виховання та його ключових категорій. Зокрема, предметом духовно-морального виховання являється розвиток та формування духовно-моральної сфери людини, її волі та почуттів, а також системи відносин зі світом, духовної та моральної поведінки, мотиваційно-сміислової сторони у загальному контексті всебічного розвитку. Водночас предметом даного напряму виховання виступає формування та розвиток духовно-моральної складової окремих соціальних сфер суспільства загалом і розвиток форм освіти, які прямо пов'язані з формуванням духовно-моральної сфери людини й суспільства (катехизація, недільні школи, православні загальноосвітні школи, професійні навчальні заклади тощо). При цьому, важливо враховувати духовно-моральну сторону всіх форм освіти, до яких належать інтелектуальна та естетична освіта. Мотиваційно-сміслова сторона окремих видів виховання, зокрема, соціального, громадянського, патріотичного, правового та інших, теж представлена духовною та моральною складовими. Православна педагогічна свідомість, у тому числі теоретико-педагогічна в сукупності богословських, філософських та наукових підходів у загальному просторі православного світогляду спрямована на розвиток духовної та моральної сфер особистості. Відтак, можна зробити висновок про те, що духовно-моральне виховання спрямоване на розвиток особливої, духовно-моральної сфери в людині та суспільстві. В нашому дослідженні під поняттям духовності ми розуміємо вищі сторони внутрішнього світу, які проявляються в людяності, щирості, доброті, чесності, теплоті та відкритості до інших людей. Моральність тлумачиться нами як сукупність загальних принципів поведінки людей одне з одним та суспільством.

На моральне формування особистості впливає безліч соціальних умов і біологічних чинників, але провідну роль цьому процесі грають педагогічні та психологічні чинники, як найбільш важливі, створені задля формування певних видів моральних відносин і сприятливі фактори для впровадження нових поведінкових моделей у повсякденне життя.

Щодо власне психологічних аспектів духовно-морального виховання, то у значній кількості робіт розглядаються механізми формування певного патерну поведінки представлені як традиційний механізм (стихійна соціалізація) та як цілеспрямовано застосовуваний виховний засіб у вигляді створення спеціального соціального середовища. Крім того, у численних прикладних дослідженнях у галузі психології та педагогіки морального виховання розглядаються питання застосування традицій як зовнішніх регуляторів психології поведінки людини. Однак у цих роботах недостатньо розкривається ціннісно-смысловий потенціал традицій. Також аналіз психолого-педагогічних робіт показує, що цілеспрямоване застосування традиційних форм у соціокультурному середовищі може бути інструментом цілеспрямованого морального виховання за допомогою як безпосередньо навчальних засобів, так і регулярного проведення заходів культури із залученням молоді.

Систематизація результатів сучасних досліджень у цій галузі вказує на те, що з усіх цілісних показників морального виховання найважливішою є орієнтація на абсолютні цінності, такі як Добро, Істина, Краса, Любов. При цьому ключовим при визначенні цілісних характеристик морального виховання, на думку авторів, є положення про те, що моральність являється результатом розвитку молодою людиною власних смислів і виступає сполучною ланкою між мораллю і духовністю, оскільки її формування неможливе без засвоєння як соціокультурних норм, і моральних обмежень, з другого боку, моральність є зовнішнім проявом духовної сутності людини. Дана точка зору не суперечить тим, що містяться в соціально-психологічних, філософських, соціологічних, педагогічних дослідженнях і дозволяє зробити висновок про двоїстий характер традицій як засобу морального виховання молоді.

Висновки. Отже, ключовими психологічними аспектами духовно-морального виховання виступають психологічні механізми формування певного патерну поведінки представлені як традиційний механізм (стихійна соціалізація) та як цілеспрямовано застосовуваний виховний засіб у вигляді

створення спеціального соціального середовища, яке дотримується культурних традицій, характерних для певного народу й співзвучних з принципами духовності та моральності. Відтак, подальші дослідження повинні фокусуватися на більш детальному вивченні особливостей педагогічного і психологічного впливів на процеси духовно-морального виховання молоді за допомогою формування певного соціального середовища у навчальному закладі й залучення до традицій з метою підвищення ефективності даних процесів у контексті розвитку духовної та моральної сфер їх особистості.

ART

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Гарбузенко Лариса Володимирівна

кандидат педагогічних наук, доцент
старший викладач кафедри мистецької освіти

Біляшевич Мілена Андріївна

студентка

Центральноукраїнський державний педагогічний
університет ім. В. Винниченка
м. Кропивницький, Україна

Вступ. Стаття допомагає розібратися у всіх аспектах які постають перед людиною до особистого творчого саморозвитку, а також особисті роздуми та думки на цей цікавий процес зростання людини. Розкрита важливість творчого розвитку.

Ключові слова: саморозвиток, розвиток, самосвідомість, духовний розвиток, мистецький розвиток, естетика, образотворче мистецтво.

Постановка проблеми. Проблема саморозвитку особистості займає головне місце у кожної свідомої людини. А духовний і естетичний розвиток має найбільшу цінність. Ціль - формування особистості, яка прагне змін на краще в своєму духовному світі, задля розвитку ірраціонального мислення і духовної наповненості.

Аналіз досліджень. Основа навчання творчому саморозвитку розкривається в роботах: А. Маслоу, Л. Роджерса, Л. Х'елл та ін. Деякі педагоги висловлювали ідеї педагогічного стимулювання творчого мислення і саморозвитку особистості в навчанні, такі, як: С. Альошина, В. Кан-Калик, А. Розенберг та ін.

Ціль роботи полягає у розгляді поняття саморозвитку та його сучасному значенні, аналізуванні цього поняття у творчих напрямках особистості, шляхи розвитку цього процесу, значення для життя.

Результати та обговорення. Світогляд людини складається з багатьох пазлів. На людину впливає багато зовнішніх та внутрішніх факторів. Наприклад: спілкування, навчання, оточення, людина розвивається за конкретних історичних умов, впливом економічного розвитку, і під час певної політичної ситуації. Зараз багатий вибір різних джерел, такі як: книги, відео, програми, лекції, тренінги, уроки, предмети мистецтв, пам'ятки, подорожі. Людина може вибрати одне найзручніше, або звертатись до усіх джерел.

Найважливіший шлях для гармонійного розвитку особистості, це залучення змалку людини до художньо-естетичної діяльності: музикальної, художньою, театральною. Ці види діяльності збагачують духовно, викликають позитивні емоції. Людина повинна самовиражатися. А краще за все це можливо зробити через мистецтво. Якщо людина хоче щоб її професія була пов'язана з мистецтвом, вона повинна вибрати у ньому одну галузь і лучити тільки у неї, розвиватися одному напрямку, але і знати основу, найважливішу інформацію по інших художніх предметах і намагатися закріплювати знання практично. Людська творчість найбільше за все цікава не тільки майстерністю виконання, а й відображенням духовного Всесвіту людини, який ми можемо спостерігати через її плід мистецтва. Люди фарбують цей світ кольоровими фарбами, кожен привносить у нього свої неповторні відтінки, робить свій унікальний і неповторний відбиток через своє сприйняття. В мистецтві відображаються всі грані цього світу, його різноманітність.

Більшість людей використовують ресурси закладені в них Богом і природою, лише в дуже малому ступені – злегка зачерпують верхній шар, майже ніколи не торкаючись глибинного, де таяться головні скарби. Б. Акунін.

Існують такі напрями та види саморозвитку в мистецтві:

- Інтелектуальний (читання розвиваючої літератури, перегляд документальних фільмів, відвідування семінарів та лекцій і просто спілкування з освітченими людьми),
- Духовний (пов'язаний з внутрішнім психічним життям людини, її моральним світом, людина підтримується високих моральних засад і заповідей у релігії, вирішує чи дотримуватися їх у своєму житті),
- Культурний (музеї, театри, галереї, концерти — це місця творчого натхнення, через які і реалізується культурний саморозвиток).

Творчість – це співіснування матеріального та духовного. Результат – щось нове і унікальне, ще не бачене світом.

Кожен з цих напрямів саморозвитку торкається більш-менш образотворчого мистецтва. Найбільш важливий з них під час становлення людини як особистості на мою думку, це духовний саморозвиток.

Творчий саморозвиток – це втілення у життя своїх ідей і світогляду за допомогою різноманітних творчих умінь і досвіду.

Людина по своїй природі унікальна, а якщо докладе багато зусиль і спробує відобразити свій внутрішній світ і ідеї у вигляді якогось витвору мистецтва, може навіть створити шедевр. На це здатні лише дійсно талановиті люди. Але як дізнатися якщо не робити спроб?! Можливо, якійсь людині відома істина, яка може перевернути увесь світогляд людства, але вона повинна і сама віднайти цей скарб у собі. Це не так просто та швидко, тому цей процес має таку велику цінність.

Багато геніїв образотворчого мистецтва які здобули слави та визнання, відомі на весь світ, це: художники: Леонардо да Вінчі, Пабло Пікассо, Сальвадор Далі, Клод Моне, Сандро Боттічелли, Енді Уорхол, Іван Айвазовський, Джексон Поллок, Фріда Кало, та ін., скульптори: Мікеланджело Буонарроті, Огюст Роден, Донато ді Нікколо ді Бетто Барді, та ін., архітектори: Антоніо Гауді, Адольф Лоос, Альберт Шпеер, Джованні Лоренцо Берніні, Карл Фрідріх Шинкель, та ін., фотографи: Ірвін Пенн, Діана Арбус, Марк Рибу, Елліот Ервітт, Вільям Юджін Сміт, та ін.

Особистість людини складається з багатьох граней, через які вона самовиражається, живе і любить.

Мистецтво потрібне для того, щоб розвивати ірраціональне мислення, а саме: уява, фантазія, емоції, почуття, інтуїція. Сучасна людина повинна бути креативною, вміти нестандартно вирішувати поставлені завдання. Унікальність впливу мистецьких жанрів на особистість людини закладена у самій природі мистецтва. Слово письменника прокладає шлях до почуттів через раціональне, а музика, образотворче мистецтво, мають властивість впливати на емоції та почуття людини через ірраціональне.

Естетичне виховання – спів, малювання, музика, драматичні аматорські гуртки, писанкарство, танці. Кожен вибирає те що йому до вподоби. Бо якщо людина не буде розвиватися у творчій сфері, вона не буде повноцінною.

Естетичний ідеал – уявлення людини про прекрасне, на що вона завжди рівняється.

Естетичний смак – здатність людини правильно оцінювати прекрасне і відокремлювати від неестетичного.

Багато в історії відважних людей які засобами мистецтва вміли поступово змінювати антидержавні погляди, впливати на сучасників. Так як мистецтво у першу чергу направлене на пошук почуттів і емоцій, ці люди за допомогою своїх творів намагалися добитися справедливості по відношенню до їх народу. У такому мистецтві важливими є не самі навички художника як митця, а ідея з правильним посилом, те що торкнеться душі, буде товкати до дій і надавати сил. Тобто інтелектуальний аспект тут важливіше ніж гарна промальовка і якість роботи.

Інколи твір мистецтва може доторкнутися та змінити душу людини краще ніж будь-який інший спосіб. Коли людина починає вникати у мистецтво, то ставлення до всіх речей і цінностей життя сильно змінюються. Мистецтво робить нас більш людяними.

Висновки та перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Розвиватися засобами мистецтва потрібно для того, щоб

встановити гармонію з цим світом, в якому ми живемо, а також для того, щоб бути щасливим. На цю тему можна багато розмірковувати, вивчати велику кількість інформації яка є у легкому доступі, але кожен повинен самотійно відчувати всередині себе, що дійсно прагне досягнути ці творчі глибини, саме так віднайти свій індивідуальний шлях до творчого саморозвитку.

Матеріали:

1. Духовний саморозвиток особистості: культура та релігія. Педагогічні умови професійно-творчого саморозвитку особистості студента Шаршов Ігор Олексійович Кодекс законів творчої особистості: веб-сайт. URL: <https://goaravetisyan.ru/uk/duhovnoe-samorazvitie-lichnosti-kultura-i-religiya-pedagogicheskie/> (дата звернення: 28.04.2022)

2. Мистецтво як один із головних предметів у школі: веб-сайт. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/845-mistetstvo-yak-odin-iz-golovnikh-predmetiv-u-shkoli> (дата звернення: 28.04.2022)

3. Духовність: веб-сайт. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> (дата звернення: 28. 04. 2022)

4. 1. Кан-Калік В. А. Педагогічна творчість // В. А. Кан-Калік, Н. А. Д Нікандров// Хрестоматія: пед. Творчість і майстерність [укл. Н. В. Гузій]. – К.: ВІПОЛ, 2000. – С. 21–27.

5. Естетичне виховання учнів: веб-сайт. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14495/#:~:text=%D0%95%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5%20%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%E2%80%94%D1%81%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%20%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE,%D0%B2%20%D1%83%D1%81%D1%96%D1%85%20%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%85%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB>

%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%BB%D1%8E
%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8. (дата звернення: 28.04.2022)

6. Інтернет-газета UkrMedia: Саморозвиток: з чого розпочати самовдосконалення: веб-сайт. URL: <https://ukr.media/psihologiya/393946/> (дата звернення: 24.03.2022)

7. Саморозвиток особистості: веб-сайт. URL: <https://wkrolik.com.ua/samorozvitok-osobistosti/> (дата звернення: 24.03.2022)

8. Етапи саморозвитку особистості. Саморозвиток: веб-сайт. URL: <https://goaravetisyan.ru/uk/etapy-samorazvitiya-lichnosti-samorazvitie-poisk-silnyh-i/> (дата звернення: 24.03.2022)

СУЧАСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ІКОНИ НА СКЛІ

Шемеляк Віра Андріївна,

бакалаврант

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені Івана Франка

м. Дрогобич, Україна

Вступ. Сакральне мистецтво специфічне. Воно не буденне, а тому не звичне і потребує вкрай поважного ставлення до себе [5]. Таке ставлення обумовлюється його особливим статусом, який визначається і підтверджується конкретною духовно-прикладною дієвістю самих його витворів, також відповідними для них сакралізованими художніми практиками, завдяки яким вони розробляються, творяться, виконуються у матеріалах. В усьому цьому закладений величний зміст сакрального мистецтва. І в кожній своїй епосі, кожному етапі свого розвитку він завжди вирізнявся не лише тими чи тими загальними стильовими тенденціями, уподобаннями, а й безпосередньо творчими думками митців, їх пошуками нового, уміннями його інтерпретувати, прагненнями втілити з дотриманням чи то певних ustalених норм, чи відповідних якихось традицій [2, 127].

Разом з тим, об'єктивне вивчення усіх цих аспектів дозволяє натякати на те, що сьогодні світ сакрального мистецтва мимоволі постає в супроводі з деяким занедбанням його істинної промовистості, з певним нехтуванням окремими митцями властивих йому засад, принципів, канонів, іноді буквально прямим небажанням розуміти їх, ставити в основу творчості з відповідним релігійним контекстом [3, 171]. І іконопис в цьому плані не є винятком. Наративи такого по суті засвідчують, що в тандемі означеного породжено чимало так званих «нових» стилів та іконографій, які несуть у собі або ж невідповідність істинному у цій царині, або ж грубий несмак, з усякими кричущими кітчевими і навіть абсурдними уподобаннями [1, 26]. З певною насторогою можна також констатувати й на тому, що те справжнє і цінніше

рукописне унаочнення і постасей пантеону святих, яке вишліфовувалося та канонізувалося упродовж двох тисячоліть, сьогодні стало активно витіснятися сучасними зображувальними технологіями – механізованими поліграфічними друками, комп'ютерно-цифровою візуалізацією і т. ін. [4, 14].

Означена проблема не є чимось новим і досі не порушеним. З часів появи мистецтвознавчої науки іконописна діяльність завжди виступала явищем, яке викликало до себе неймовірно великий інтерес з боку науковців та дослідників сакрального мистецтва. І певні відповідні питання, про які ми тут говоримо, завжди були на вістрі наукової думки. Не вгас цей інтерес ні наприкінці ХХ століття, ні в теперішні часи. Загалом зацікавлення цією цариною, всякі розмаїті її дослідження та результати знайшли відображення у чисельних наукових працях. В рамках теми нашого дослідження актуальними є наукові доробки таких вітчизняних дослідників іконопису, як: І. Свенціцького, М. Голубця, П. Жолтовського, В. Свенціцької, І. Музички, В. Овсійчука, Д. Крвавича, М. Поповича, Д. Степовика, Я. Креховецького, М. Селівачова, Р. Василика, В. Отковича, В. Ларіонової, Р. Яціва та ін. Також значимими є й розвідки і відповідні їм напрацювання, що з'явилися в авторстві М. Гелитович, А. Гончаренко, В. Жишковича, О. Клименко, Р. Косів, О. Осадчої, Н. Руско, О. Тріски, М. Федаки, І. Федя та ін.

Перші ікони на склі, відомості про які збережені, були привезені на територію Західної України з Нижньої Сілезії – образ першої половини ХІХ ст. «Esse Homo» («Се чоловік») та з Румунії – образ середини ХІХ ст. «Христос Виноградар».

Тоді ж, вірогідно, дослідивши техніку закордонних майстрів, гуцульські, буковинські, покутські та подільські майстри почали активно виготовляти хатні «червоні» та «білі» образи, які взяли свої назви від кольору тла, на якому малювали сюжет чи святого. Відтак, червоне тло було більше притаманне гуцульському регіону, а біле зазвичай використовували на Покутті, хоч, за словами дослідниці Оксани Романів-Тріска, це спостереження не можна

вважати правилом, позаяк не завжди походження автора можна було чітко визначити за кольоровою гамою його творів.

Ікони на склі вороже або насторожено сприймали серед духовенства, оскільки в них вбачали вплив язичництва. Проте простому люду ці образи відразу припали до душі, оскільки вони були і дешевшими за писані ікони, і кольоровішими за гравюри, до того ж замовити ікону в образника (так називали майстрів по іконам на склі) можна було на будь-який смак і лад. Наприклад, заможні газди полюбляли замовляти унікальні хатні ікони, де були б зображені святі покровителі родини, скомпоновані на одному тлі, а одяг був би рясно оздоблений пишними квітами.

Мета дослідження – розкрити засади і художні контексти сучасної інтерпретації сутності та виражальності ікони на склі в рамках ікономалярської діяльності сьогодення; визначити інноваційні особливості досліджуваного явища та характерних йому артефактів.

Матеріали і методи. Вирішення намічених завдань базувалося на застосуванні відповідного системно-комплексного підходу, що в цілому дозволило різнобічно вивчити підняту проблему, визначити в ній всі ключові питання та аспекти їх розуміння, вибудувати ефективний алгоритм ведення самої роботи та обрати необхідні механізми надання об'єктивного аналізу напрацьованому. Важливим виявився і міждисциплінарний підхід, який сприяв актуалізації комплексного дослідження безпосередньо з апелюванням до матеріалів культурологічних, історичних, релігійних, мистецько-пізнавальних, художньо-виконавських тощо. Матеріально-предметною базою для проведення цього наукового дослідження постали реальні сучасні ікони, як продукти іконописної творчості окремих українських митців сьогодення, також поліграфічні репродукції та світлини таких витворів, що відображені у наукових виданнях та на Інтернет – сайтах.

Результати і обговорення. Для всіх християнських народів ікона повсякчас поставала особливим, яскраво вираженим духовним феноменом, здатним якнайкраще зосереджувати на собі увагу в аспектах усвідомлення,

розкриття, сповідання і популяризації основ християнського вчення. В українському охристиянізованому середовищі вона повсякчас виступала ще й особливим сакралізованим проявником базисів нашої християнської мистецької культури, які передусім були закладені на генетичній візантійській основі.

Ікона – це духовна промовистість про світ Божественного, Священного, про єство Боже та сутність святих іпостасей у Його Царстві. І матеріалізація, образне унаочнення усього цього для нас земних смертних якраз відбувається через ікону. А раз зрине для нас образотворення, то безумовно ікона виступає і мистецьким творінням. Отож, тут маємо всі підстави говорити, що ікона є одним із видів і водночас презентаторів християнського мистецтва. Коріння, витoki, аспекти промовистості мистецтва Християнської Церкви в цілому формують складну концептуально-сутнісну й виражально-дієву систему, яка сформувалася насамперед на ґрунті новозавітної традиції й адаптувала у собі у цих формуваннях досягнення античної культури. Відтак поширюючись по всьому світу, як саме християнське мистецтво, так і ікона, як його різновид, поглинали в себе й різні місцеві образотворчі традиції. Адаптовуючись у своєму «новому» середовищі на українських теренах часів Київської України-Руси, та проходячи всякі перипетії свого подальшого розвитку, ікона не втратила своїх первинних базисів. Однак, її богословський, мистецтвознавчий, філософський, соціологічний, загалом культуротворний аспекти настільки розвинулися на наших землях, що світове християнське мистецтво отримало свого окремого, індивідуального, особливого автентичного презентатора – українську ікону.

Сакральне мистецтво виводить людину з фізичного світу та занурює у світ духовний. Через нього людина здатна позбутися залежності від світу з матеріальними цінностями, які є тимчасовими, тлінними. Відтак, це мистецтво для пізнання цінностей вічного, духовного світу. Безпосереднім засобом і об'єктом реалізації такого виступає ікона.

Власне як сакральний об'єкт, як виразних християнських базисів і вчень, ікона має свої чіткі смислові уклади, а разом з тим і канони їх трактування. У

цьому плані всі виражальні контексти ікони спрямовані, як колись влучно висловився В. Овсійчук, «викликати до себе духовний, глибокий, поважний тон, який спонукає людину до молитви». Послуговуючись також висловом Д. Степовика, що «говорити про ікону, це як мати справу із гіпертекстом, де неможливо уникнути виходу за межі тематичних схем», ще раз підкреслимо, що все смислове навантаження ікони є завжди і має бути завжди скероване до прослави Бога, до можливості постання через неї перед Ним задля свідчення своєї шани і поваги Йому. І все це має можливість до здійснення лише у молитві. Якщо не розуміти усього цього, то ні написати ікону, ні розуміти її буде неможливо. Отож, у цьому сакральному алгоритмі дієвості ікони не може бути нічого такого, що б руйнувало її безпосереднє релігійне начало, а також виводило на передній план всякі мирські споживацькі прерогативи, навіть якщо це буде аспект естетичного чи загалом мистецького, творчого тощо.

Духовне життя кожного народу, в тому числі й нас, українців, тісно пов'язане з національно ідентифікацією, шануванням і відстоюванням своєї культури, своїх традицій і надбань. Вагомим складником такого є й релігійна визначеність, а відтак й повсякденна активізація релігійного життя. Серед усіх цих аспектів, які напряду дотичні до звершень означеного, посередністю яких й досягається успіх у кожній із цих сфер, є ікона. На наших землях за більш як тисячолітній період, від коли вони були охрещені, ікона наповнилася ще багатьма різними діяльними смислами. Без неї не відбувався жодний аспект релігійного, духовного, мистецького, загалом культурного життя наших попередників. Без неї важко уявити й наше сучасне життя. Вона безумовно є річчю сакральною, високодуховною, з «неземними, божественними смислами і змістами». Водночас це оригінальний, доволі складний та канонізований витвір сакрального мистецтва, який популяризується не лише через релігійне середовище. Тут і участь ікони у всяких виставкових та культурно-мистецьких заходах. Щораз більше набувають популярності й іконописні пленери, де до творчої та безпосередньо виконавської діяльності зі створення ікон залучаються всі бажаючі вітчизняні іконописці та митці такої справи із-за кордону.

Об'єктивне вникнення в сучасний вітчизняний іконопис, як дієву і презентабельну сферу нашого нинішнього релігійно-духовного і культурно-мистецького життя, дає підстави говорити, що сучасна українська іконописна практика перебуває в динамічному розвитку. Сьогодні українські митці, які спрямовують свою творчість до світу сакрального, релігійного, до сфери іконопису, звертаються до найрізноманітніших художніх прийомів і способів вираження зображуваного. Таке спричинене розмаїттям мистецько-творчих пошуків, у загальному знаменнику яких прослідковується багатоаспектна мета – спроба переосмислення образу Божого, наповнити його сучасними баченням і розумінням, також намагання актуалізувати ікону у суспільстві, розширити і поглибити її роль і значимість у вихованні сучасних поколінь, формуванні їх духовності, гідності, патріотизму, гордості за своє рідне, національне. Разом з тим, шляхи, алгоритми і навіть принципи досягнення цієї мети попри всі їх непорушні канонічні критерії у різних іконописців є різними.

Висновки. Підсумовуючи усе сказане, відмітимо, що між зазначеними аспектами розповсюдження й пропагування сучасного українського ікономалярства не існує чітких розмежувань. Тут все у багатьох ситуаціях може бути настільки інтегрованим і взаємопов'язаним, що виступає єдиним цілим комплексом зацікавлення, стимулювання, сприяння, підтримки й популяризації сучасного українського іконопису.

Зводячи до знаменника все сказане про український іконопис на склі сьогодення, можемо загалом зазначити, що ця царина перебуває в постійному розвитку. Форми і зміст проявів такого розмаїті, багаті на всякі вираження та смисли. Тому тему дослідження «Сучасна інтерпретація ікони на склі» бачимо як актуальною, так і доречною з позицій як мистецтвознавчих, так і релігійних та культуротворчих.

Використана література:

1. Скорик Л. Глобальний кіч XXI століття. *Пластичне Мистецтво*. 2002. № 1. С. 24–30.

2. Головей В. Ю. Сакральне в мистецтві : проблеми образотворчої репрезентації : монографія. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2012. 420 с.
3. Турчак Л. Актуальні питання сучасного образотворчого мистецтва України : Історіографічні аспекти. *Художня культура. Актуальні проблеми.* 2007. Вип. 4. С. 169–173.
4. Українські художники сакрального малярства кінця XX – початку XXI ст. Київ : 2008. 112 с.
5. Сакральне мистецтво як поєднання живопису та релігійних сюжетів [Електронний ресурс]. *Інформаційний портал м. Дубно.* 13.06.2018. URL : <https://com.ua/sakralne-mistetstvo-yak-.../>

HISTORICAL SCIENCES

УДК 327(574:471)

СУСПІЛЬСТВО І ВЛАДА В КАЗАХСТАНІ У XXI СТ.

Власюк Ігор Миколайович,

к. і. н., доцент

Житомирський державний університет

імені Івана Франка,

м. Житомир, Україна

Проблеми суспільно-політичного розвитку Казахстану на сучасному етапі стали предметом дослідження значної кількості науковців. Серед українських дослідників, зокрема, важливе значення для нашої теми мають праці Т. Ляшенко, О. Васильєва, В. Орлик та ін.

Важливим завданням нашого дослідження є аналіз змін, що поступово відбуваються у суспільно-політичному житті Казахстану в XXI ст.

Незважаючи на оцінки політичного режиму в країні як помірно авторитарного, наприкінці другого десятиріччя XXI ст. відбулися процеси зміни влади, через добровільну відставку Н. Назарбаєва з посади президента республіки у 2019 р. В останні роки свого президентства він ініціював обговорення та прийняття окремих змін до Конституції (2017), що передбачали, зокрема, передачу частини президентських повноважень парламенту, посилення самостійності уряду та органів місцевого самоврядування. Як зазначає В. Орлик, забезпечити внутрішньополітичну стабільність у процесі транзиту влади може в першу чергу парламент, однак реальних кроків у цьому напрямі до закінчення президентської діяльності Н. Назарбаєва не спостерігалось [7, с. 66].

Окремі аналітики зазначають, що у Казахстані, як і в інших країнах Центральної Азії, «відбувається поступовий вихід на громадську авансцену нових груп поколінь... сформувалися нові еліти, які не мають радянської

ідентичності і не пов'язані з нею ідеологічними переконаннями». Так, у державному управлінні Казахстану поступово представники нової еліти займають посади як в уряді, так і в регіонах республіки [11, с. 22].

За своїми соціально-економічними показниками Казахстан займає одні з перших позицій серед держав СНД. Однак, як вважають окремі українські дослідники, щоб здійснити соціально-політичну модернізацію країни, необхідним є «здійснення інституціональних перетворень, вибір форм гнучкого поєднання ринкових механізмів, інструментів державного регулювання економіки та сучасних інститутів громадянського суспільства» [8, с. 236]. О. Васильєв серед головних завдань влади у Казахстані в умовах процесу модернізації називає прийняття і введення в дію справедливих законів і чітких правових норм «запобігання, регулювання та розв'язання конфліктних ситуацій, а також функціонування всієї системи соціальних відносин» [1, с. 53].

У Казахстані поступово активізується розвиток громадянського суспільства. Концепції розвитку громадянського суспільства приймалися та затверджувалися указами президентів у 2006 та 2020 рр. [6; 10]. Станом на 2006 р. в країні існували 5820 офіційно зареєстрованих неурядових організацій [4, с. 227].

Можна погодитись з думкою Т. Ляшенко щодо певної специфіки громадянського суспільства у країнах Центральної Азії, у тому числі Казахстані. У побудові його мають враховуватися менталітет народу, традиції, соціокультурне середовище. Процеси ці, вважає дослідниця, будуть тривалими і суперечливими [5, с. 228].

Однак, на думку відомих світових правозахисних організацій, в країні у ХХІ ст. продовжували існувати проблеми щодо дотримання прав людини. Так, в аналітичному огляді Казахстану Freedom House за 2021 рік зазначено, що парламентські та президентські вибори не визнаються міжнародними спостерігачами вільними та справедливими; відбувається ізоляція та переслідування владою справжніх опозиціонерів; обмежено свободу слова та зборів; поширена корупція; держава контролює ЗМІ [9].

У травні 2021 року до Закону про вибори було внесено зміни, які знизили поріг для проходження партій до парламенту з 7 до 5 відсотків та запровадили прямі вибори мерів округів [9].

Протести у січні 2022 року були викликані насамперед економічними причинами (різким підвищенням цін на скраплений газ), однак потім переросли у політичні вимоги. Незважаючи на придушення виступів та жорстке наведення правопорядку, президент Казахстану у квітні цього ж року обговорив на нараді зміни до Конституції Республіки Казахстан, що мають своїм завданням перехід країни до якісно нової моделі формування та взаємодії інститутів влади, укорінення нової політичної культури. Передбачено скорочення повноважень Президента, посилення ролі Парламенту та масліхатів (місцевих представницьких органів), механізму захисту конституційних прав та свобод громадян, розширення участі громадян, зміцнення правозахисної сфери [3].

Ще однією серйозною проблемою, яку намагається розв'язати нинішній президент країни Ж. Токаєв, є проблема родинних зв'язків при владі. Як відомо, ця проблема є складною для країн Центральної Азії, у якій існують свої історичні та культурні традиції, що вплітаються у владні механізми; подолати які виявилось важко, як показав досвід сучасного розвитку, наприклад, сусіднього Киргизстану. Ж. Токаєв пропонує ввести законодавчу заборону на зайняття найближчими родичами президента посад політичних державних службовців та керівників у квазідержавному секторі [2].

Отже, незважаючи на проблеми суспільно-політичного розвитку, в Казахстані відбуваються певні зміни у бік поступового розширення функцій окремих гілок влади; формуються представники нової еліти.

Література:

1. Васильєв О. А. Взаємозв'язок інноваційного та постіндустріального розвитку з політичною модернізацією Казахстану. *Країни пострадянського простору: виклики модернізації: зб. наук. пр.* Київ: Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. С. 46-55.

2. Глава государства выступил с Посланием народу Казахстана. 16.03.2022. *Официальный сайт Президента Республики Казахстан*. URL: <https://www.akorda.kz/ru/glava-gosudarstva-vystupil-s-poslaniem-narodu-kazahstana-162530> (дата звернення: 7.05.2022)

3. Глава государства провёл совещание по внесению изменений и дополнений в Конституцию. 22.04.2022. *Официальный сайт Президента Республики Казахстан*. URL: <https://www.akorda.kz/ru/glava-gosudarstva-provel-soveshchanie-po-vneseniyu-izmeneniy-i-dopolneniy-v-konstituciyu-22389> (дата звернення: 8.05.2022)

4. Исмаилов А. Становление и развитие гражданского общества в Казахстане. *Вопросы социальной теории*. Том VII. Вып. 1-2. 2013-2014. С. 225-230.

5. Ляшенко Т. М. Громадянське суспільство в Центральній Азії: проблеми та перспективи. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України* / Редкол.: Ю.А. Левенець (голова) та ін. Вып. 36 : Курасівські читання – 2007 : Влада і суспільство в сучасній Україні: механізми взаємодії. Київ: Знання України, 2007. С. 219-228.

6. О Концепции развития гражданского общества в Республике Казахстан на 2006-2011 годы. Указ Президента Республики Казахстан от 25 июля 2006 года № 154. URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/U060000154_ (дата звернення: 20.05.2022).

7. Орлик В. Політичні процеси в Республіці Казахстан у контексті транзиту влади. *Стратегічна панорама*. 2018. №2. С. 64-75.

8. Особливості суспільно-політичної модернізації країн пострадянського простору : монографія / за ред. А.Г. Бульвінського, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ : ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017. 288 с.

9. Свобода в мире. Казахстан. Freedomhouse. URL: <https://freedomhouse.org/country/kazakhstan/freedom-world/2022> (дата звернения: 10.05.2022)

10. Указ Президента Республики Казахстан от 27 августа 2020 года № 390 «Об утверждении Концепции развития гражданского общества в Республике Казахстан». URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36800173&pos=5;-108#pos=5;-108 (дата звернения: 20.05.2022).

11. Центральная Азия 2027: меняющийся стратегический ландшафт. Вероятные сценарии на 10 лет вперед. Шаймергенов Т.Т., Абишева М.А., Рахимжанова А.Ж. и др. Астана: Издательство Библиотеки Первого Президента РК – Елбасы, 2017. 100 с.

ЖІНОЧИЙ ДОСВІД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Соколова Наталія Дмитрівна

к.і.н., доцент

Овчиннікова Стефанія Олексіївна

студентка

Національний університет фізичного виховання і спорту України

м. Київ, Україна

Вступ. Історія військової служби жінок має давня історичні корені. В давньоруських джерелах зустрічається інформація про жінок-амазонок та богатирок. Видатний історик українського козацтва Д. Яворницький неодноразово наводить свідчення про воїтелек козацької епохи. В ХХ ст. жінкам вдалось зруйнувати стереотип про виключне право чоловіків на військову службу.

Мета роботи полягає у висвітленні ролі жінок в лавах УСС під час Першої світової війни.

Матеріали і методи. При проведенні дослідження використано дані літературних джерел. В роботі були застосовані аналітичний, описовий методи дослідження.

Результати та обговорення. На початку ХХ століття українські землі перебували у складі Російської та Австро-Угорської імперії. Тому, коли в 1914 р. почалася Перша світова війна між Антантою та Четвертним союзом було зрозуміло, що українці воюватимуть один проти одного у складі різних держав.

В цей період спостерігається активізацій українських політичних сил, які сприймали військовий конфлікт як спосіб змінити власне становище. Переважна частина українських політичних партій Наддніпрянщини пов'язувала з війною надії на демократизації Російської імперії. Політичні мігранти (колишні члени УСДРП та УСДС) зайняли антиросійські позиції і вірили, що поразка Російської імперії у війні сприятиме українському державотворенню.

Українські національно-політичні сили в Австро-Угорській імперії з самого початку військових дій заявили про свою беззаперечну підтримку австрійської влади. Новостворена Головна Українська Рада (ГУР) перетворилась на єдиного представника галицьких українців в Австро-Угорщині і сприяла створенню національно-військового добровольчого формування – Українських січових стрільців (УСС). Саме тоді українські жінки, вперше в історії, поповнюють офіційне військо, стають членами окремої жіночої чоти. Відомо, що до даного загону входило 33 жінки, деякі з них брали участь у військових діях та отримують офіцерські звання.

Найяскравішими прикладами жіночого героїзму того часу є Софія Галечко, Олена Степанів, Гандзя Дмитерко, Ірена Кузь, Ольга Підвисоцька. Їх воєнний шлях був складний, переповнений перешкодами та різними проблемами, які вони мужньо долали. На початку ХХ століття в умовах гендерної дискримінації жінка, навіть, не могла мріяти про військову кар'єру. Логічно, що сім'ї багатьох із героїнь не розуміли їхнього патріотичного пориву. Син О. Степанів Я. Дашкевич писав: «Се бажання показатися рівними мужчинам — навіть у війні... зродилося під впливом емансипаційної літератури» [1, с. 16].

З аналогічними проблемами зіштовхнулась і С. Галечко. В більшості випадків жінок не хотіли приймати до УСС, тому вони спочатку проходили так званий «жіночий шлях» санітарки. У щоденникових записах санітарки С. Галечко написано: «Вісім днів їзди поїздом, три дні голодівки... та приїзд до Горонди — а тепер тихі зітхання слабих у шпиталі. Мої мрії здійснилися — працюю для України, йду кувати кращу долю... Кинула я книжки, науку, старий, спокійний Грац, забула про рідню, про іспити й увесь світ... Крила вистрілили з рамен і лечу на стрічу сонцю золотому. Чи спалить воно мене, чи загіє своїм огнем? [2] ».

До легіону УСС С. Галечко вступила 2 вересня 1914 р. ,а з початку Галицької битви перебувала у складі 2-ї сотні 1-го куреня під командуванням З. Носковського. Відзначилася мужністю та сміливістю у важких боях 3–5

листопада 1915 р. сотні УСС та змогла не тільки втримати власні позиції, а й завдати армії О. Брусилова великих втрат. Незабаром, дівчина отримує звання підхорунжої та командира чоти в сотні З. Носковського, у серпні 1915 року - звання хорунжої.

Але в травні 1916 р. С. Галечко та Г. Дмитерко несподівано відправляють у тил до травня. Перебування в тилу дається тяжко для Софії, про що вона повідомляє Р. Сушку: «Я в кадрі. Справа моєї участі пішла до АОК. Маю повну надію, що вдасться мені вирватися звідси... розуміється, своїми силами... На жаль, поки що мушу сидіти тут і думати, думати як нечесно поступили зі мною мої товариші і постаралися усунути мене. Гандзя і Рисівна в кадрі, Підвисоцька теж рівно ж тут, а я за 2 роки служби діждалася, що мене хочуть викинути як пса. За що маю так мучитися?» [2].

І це були жорстокі реалії того часу, коли утриматися на фронті було можливо лише при наявності корисних знайомств, які були, наприклад, у О. Степанів (потрапити на фронт їй допоміг адвокат та політик В. Старосольський).

Влітку 1916 року, за сприяння Р. Сушка, С. Галечко та Г. Дмитерко відправляють на передову. Однак, досвід у тилу не залишився без наслідків. Олена Степанів зауважувала, що хорунжа жила окремо та самотньо, не харчувалася спільно з товаришами, оскільки відносини в коші не вдовольняли її. Згодом Софія зрозуміла, що її майбутнє самоствердження в армії можливе за умови постійного самовдосконалення. Вона починає читати підручники з військової справи, розв'язує тактичні завдання, що давались їй без проблем та легко.

Але в майбутньому, навіть це не допомогло. Попри наявність фаховості і досвіду українок, в 1918 р. без подання причин їх звільнили із війська. Це поклало початок маргіналізації жінок в українських збройних формуваннях, таких як УСС та УГА.

Для С. Галечко то був підступний удар. Вона не бачила свого майбутнього життя поза фронтом. У червні того ж року С. Галечко надають

відпустку з натяком, що їй варто перейти на цивільну службу. Г. Дмитерко, котра могла б її підтримати у такий складний момент, переїжджає зі сотнею на Херсонщину. Відсутність жодної підтримки від суспільства та командування негативно вплинули на подальшу долю жінок-воїнів. С. Галечко покінчила життя самогубством 31 серпня 1918 року, під час купання у ріці Бистриця вона «потрапила у вир і не виплила». О. Степанів потрапила в полон і змушена була 7 років провести у радянських концтаборах. Г. Дмитерко змушена була емігрувати до Америки.

Нинішні часи

Наразі в Україні триває війна. Понад 25 тисяч жінок на сьогодні є військовослужбовцями Збройних Сил України. Але ця цифра значно більша, адже є медики, бійці добровольчих підрозділів [3].

Наприклад, Олена Кушнір - старший сержант, медичний інструктор Національної гвардії (Азов). Раніше їй вдалося евакуювати з Маріуполя маленького сина, а в перші дні війни вона втратила кохану людину. У березні О. Кушнір записала відео, щоб привернути увагу світу до гуманітарної катастрофи у Маріуполі. Наразі з нею немає зв'язку з і невідомо, чи жива вона.

Також у формуваннях Національної гвардії є психологи, наприклад - Наталія Луговська в полку «Азов». В 2018 р. її син, Юрій Луговський, загинув від кулі снайпера. Після загибелі Юрія вона продовжила його справу і до останнього залишалася з воїнами та цивільними на Азовсталі, де нещодавно загинула...

Висновки. Українські жінки впродовж ХХ ст. виборювали свою гендерну рівність і змогли перетворитись на потужний військовий кадровий потенціал. В майбутньому є вірогідність, що кількість жінок в українському війську буде зростати і нахталт ізраїльській армії, українки в разі потреби нарівні з чоловіками ставатимуть комбатками.

Список використаної літератури:

1. Бежук О. Софія Галечко: «Оригінальний хорунжий» чи «шляхетна людина»? // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Гендерні дослідження. - 2017. - Вип. 3. - С. 14-24.

2. Велика війна у щоденниках хорунжої Софії Галечко [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://photo-lviv.in.ua/velyka-vijna-u-schodennykah-horunzhoji-sofiji-galechko/>

3. Війна жіночими очима.12 історій жінок-військовослужбовців ЗСУ, медиків, добровольців [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/genderni-pitannya-u-sferi-bezpeki/vijna-zhinochima-ochima-12-istorij-zhinok-vijskovosluzhbovcziv-zsu-medikiv-dobrovolcziv.html>

БІОГРАФІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ СТЕПАНА АНДРІЙОВИЧА БАНДЕРИ

Чернуха Олександр Васильович

Доцент кафедри суспільних наук

Маланія Мілена Давідівна

Студентка 1-го курсу

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Наразі багато людей зацікавилися історією такого видатного українського діяча через політичну ситуацію в Україні, так як український народ був звинувачуваний у націоналізмі та наслідуванні ідеї Бандери з боку агресора.

Ми вважаємо, що особи, які називають інших людей “бандеровцями”, не повністю розуміють значення цього слова, тому і поширюють інформацію, яка не відповідає дійсності. Для нас дуже важливо, щоб кожен українець знав життя і діяльність тієї людини від якої пішла ця назва.

Степан Бандера – український політик, який став найяскравішим прикладом українського націоналізму. Степан Андрійович Бандера, народився 1 січня 1909 року в селі Старий Угрині Калуського району Івано-Франківської області. Народився в родині греко-католицького священика, батька звали Андрій Бандера, а матір Мирослава, дочка Катерини та священика Володимира Голодзінського. У родині Бандерів було шестеро дітей, Степан був другою дитиною [1]. Дитинство Степана минуло в Українській греко-католицькій церкві, вони жили в церковній хаті, бо його батьки не мали власного майна. Родина Бандер була дуже віруючою та патріотичною, тому як писав Степан: “самого детства в семье царил дух патриотизма, родители воспитывали в детях живые национально-культурные, политические и общественные интересы [2]. Степан Бандера з дитинства хотів стати визволителем України, тому робив усякі бойові вправи, які призвели до ревматизму суглобів, ця хвороба була з ним усе його життя [3].

У 1919 році він поступив у гімназію у місті Стрий, де навчався приблизно 8 років. Під час навчання він познайомся з організацією УВО(Українська військова організація), після закінчення гімназії працював на них [3].

У 1928 році переїхав до Львова і вступив до Львівської політехнічної школи на агрономічне відділення, він продовжував працювати в УВО, а також був одним із перших учасників УОН, він почав розповсюджувати підпільні видавництва в Україні [3].

1932-33 роках його назначили керівником Крайової Екзекутиви та УВО. За цей час Степан був 5 раз заарештований за антипольську пропаганду, а також за замах на Е. Чеховського [3]. Бандера був організатором терористичних актів ОУН, під час цих актів вбивали польських поліцейських, місцевих комуністів, а також із постраждалих були ще і українці, під час вибуху редакції “Праця” [3].

У 1934 році Степан разом з іншими учасниками ОУН були заарештовані польською поліцією, а провина їх була за належність до ОУН та за організацію політичних акцій. Степана було засуджено до 1939 року, своє ув'язнення він провів у в містах Кельц, Вронках та Берестю, але в'язниця не завадила йому залишатись провідником ОУН [4]. Коли Німеччина напала на Польщу, то під час війни більшість українських націоналістів вийшли на свободу, після цього він незаконно приїхав до Львова, та почав створювати велику мережу ОУН по всій Україні, це усе створювалось на випадок масових репресії та депортації радянськими окупантами населення Західної України. ОУН вважало, Україна повинна самостійно завоювати незалежність у цій боротьбі з Гітлером [4].

1 червня 1941 року німецька влада запросила Бандеру на переговори, під час яких був затриманий, тому що не хотів відмовлятися від “Акту відновлення Української Держави ”, після чого був переведений у в'язницю у Кракові, а через півтора року до канцлагеру "Заксенхаузен" [5]. Після звільнення Бандери з іншими учасниками ОУН, Степан був зобов'язаний змінювати своє місцеперебування , але остаточно він залишився у Мюнхені, там його донька здобувала освіту [5].

15 жовтня 1959 Степан Бандера був вбитий агентом КДБ Богданом Сташинським, вбивши його спеціальним пістолетом. Був похований у м.Мюнхені [5].

У 2010 році, президент України Віктор Ющенко нагородив Степана Бандера званням Героя України за “незламність духу”. Багато українців довго чекали цієї винагороди їхньому герою, тому пошану отримав його онук Степан, але була і інша частина населення України, яка не згодилися із рішенням президента, тому просила скасувати ушанування [5].

Отже, нам вдалося більш детально ознайомитися з біографією такої популярної на даний момент людини в Україні. Без сумнівів можна сказати, що Степан Бандера зіграв не малу роль у становленні українського націоналізму і мав великий вплив на тодішню Україну, тим самим для багатьох людей він став героєм.

Використана література:

1. <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/stepan-bandera-biografiya-golovni-fakti-foto-1-sichnya-den-narodzhennya-stepana-bandery-50205060.html>
2. <https://biographe.ru/politiki/stepan-bandera/>
3. <https://ukrnationalism.com/the-nationalist-movement/staff/stepan-bandera/68-biografiya-s-bandery.html>
4. https://www.peoples.ru/state/criminal/terrorist/stepan_bandera/
5. <http://heroes.profi-forex.org/ua/bandera-stepan-andreevich>

CULTUROLOGY

РІЗДВЯНІ ЗВИЧАЇ ТА ТРАДИЦІЇ В СЕЛАХ ОДЕЩИНИ

Дребницька Ірина Дмитрівна
вчитель української мови та літератури вищої категорії,
заступник директора ліцею з виховної роботи
ЗЗСО “Новодолинський ліцей”, с. Нова Долина
Авангардівська селищна рада,
Одеський район, Одеська область, Україна

Вступ. Дослідницька робота присвячена вивченню традицій та обрядів, яких дотримуються на Одещині. Будувати державу, як і будинок потрібно на міцному ґрунті. А таким ґрунтом для нас, українців, є наші звичаї, традиції, обряди, культурна спадщина. Знання культури рідного краю спонукає любити свою Батьківщину, шанувати пам'ять предків і ті здобутки, які вони передали нам, своїм нащадкам, щоб виховати в нас кращі моральні якості.

У роботі досліджено та відтворено один із найяскравіших різдвяних обрядів — Коляда.

Дана дослідницька робота робить вагомий внесок у вивчення українознавства. Адже саме українознавство допомагає зберегти нашу історичну пам'ять, своє етнічне й національне “Я”. Сприяє вихованню кращих рис характеру, моральних цінностей, духовності, патріотизму, поваги до культурної спадщини українського народу.

Мета роботи: дослідження та відтворення сторінок культурної спадщини Одеського регіону, популяризація народних різдвяних звичаїв та обрядів.

Матеріали та методи дослідження:

1. Вивчення літературних та інформаційних джерел.
2. Дослідження інтерв'ю з місцевими жителями с. Нова Долина, с. Довжанка.
3. Дослідження фольклорних записів. Матеріалами дослідження є інтерв'ю

з місцевими жителями с. Нова Долина Кузьмич Г.І., Чекан О.Ф., Слинчук Л.О., с. Довжанка — Красносельським В.К., художня та наукова література.

Результати та дослідження. У процесі дослідження було з'ясовано, що обов'язковими елементами календарно-обрядових свят є дотримання послідовності певних традицій, ритуалів, вшанування наших пращурів, передбачення на прийдешній рік, привітання, відтворення театральних дійств.

Багатство та унікальність нашої країни криється в різноманітті. Це стосується як природи, архітектури, так і традицій. Останнє – це те, що вирізняє нас серед усіх інших країн і робить неповторними. Але чи знаємо ми свої власні традиції? Так, всі приблизно уявляють собі, як святкується Різдво в Україні – Свята вечеря, колядки, застілля, державні вихідні. Але кожному регіоні країни є свої особливості святкування, які склалися історично. Ми про них можемо навіть не підозрювати, але ці цікавинки, місцеві звичаї роблять той чи інший край особливим. Тому пропоную вашій увазі цей опис святкування головного зимового свята країни – Різдва Христового.

Почнемо наш огляд з того, що є особливого в традиціях святкування Різдва в селах Одещини. В першу чергу – це сімейне свято, і всі обряди стосуються дому і родини. Обов'язковим елементом святкування є Свята вечеря із пісними стравами. Попри поширену думку, тут їх не обов'язково має бути 12. Практично всюди на святкових столах присутня головна страва – кутя. Але і тут однозначності немає. В деяких районах це не зовсім кутя, а якщо і кутя, то її рецептура змінюється залежно не те що від регіону, але навіть від родини до родини. За розповідями жителів с. Нова Долина та с. Довжанка, раніше кутю варили лише з відбірного пшеничного зерна з додаванням меду, маку, горіхів, але зараз цю страву дещо осучаснили. У деяких молодих родинах почали готувати кутю з рису з додаванням меду, сиропів, цукатів, горіхів і т. ін. Цікавою особливістю є велика кількість давніх язичницьких традицій і обрядів під час святкування, багато з яких збереглося по сьогодні. Характерним для всієї України є культ предків у дні святкування Різдва. Пов'язані з ним традиції також сильно різняться залежно від територій, але головне, що в більшості випадків

вони збереглися до сьогодні всюди. Колядки та вертепи – це теж та спільна риса, яка об'єднує святкування Різдва по всій країні, хоча і збереглися вони краще на Заході через ряд об'єктивних обставин. Дівчата в тих чи інших речах шукали якісь ознаки свого майбутнього заміжжя. Дідух – солом'яний сніп, який заготовляли з перших сіножатей, теж є обов'язковим атрибутом свята, який зберігся по сьогодні. Він уособлює предків, а ще – це слід язичницького минулого, символ бога Коляди. В деяких регіонах навіть стара назва залишилася – коляда. Що цікаво, святкова ялинка – це звичай, якого на наших теренах не було. Прижився він тільки з початку 20 століття, додавши до наших традицій нового. А сам звичай зародився в Німеччині в 16 столітті і був поширений в Європі та Америці. Зараз уявити Різдво без святкової ялинки здається практично неможливим, хоча ще сто років тому наші предки, навпаки, не могли його уявити із цим хвойним деревом.

«Нова радість стала, яка не бувала: звізда ясна над вертепом увесь світ осіяла. Де Христос родився — там світ просвітлився... Але про це ще зарано.- Так розповідає Красносельський В.К. із с. Довжанка, - от завтра зранку співати цю колядку буде вчасно. А сьогодні Святвечір. Усі члени родини мають бути вдома. Боже борони десь заночувати в цю ніч — цілий рік блукатимеш по світу. Усе живе і «мертве», що є в господарстві, має зустріти урочисту хвилину на своєму місці. Ніщо не може бути в цей вечір поза домом, у чужих руках — позичене чи забуте. Боронь, Боже, і сваритися в цей день. Навпаки, слід помиритися з ворогами, щоб наступного року було мирно в хаті й поза нею.»

Під час інтерв'ю з Кузьмич Г.І. та Чекан О.Ф. можна дізнатись про таку інфомацію: “Сьогодні вся родина дотримується посту й сідає вечеряти тоді, коли загориться в небі перша зірка – символ народження Ісуса Христа. Навіть маленьких дітей залучають до народних звичаїв. Коли починає сутеніти, господиня разом із старшою донькою починає накривати на стіл. Дістають обов'язково нову скатертину, вона є символом оновлення в родині. Всі негаразди залишають дім, а здоров'я та добробут поселяються в нім. Під час цього дійства до хати заходить господар. Вітається з усією родиною: «Вітаю вас

зі щастям, здоров'ям, із цим Святим Вечором! Щоб ви в щасті й здоров'ї ці свята провели і других дочекались! Від ста літ, до ста літ, поки нам Господь Бог назначить вік!». Привітавши свою родину, господар дістає гроші і кладе їх під скатертину. Господиня все це накриває. Господар із синами виходять із кімнати.

Після цього на стіл кладуть всі страви, приготовані до свята. Першою на стіл треба поставити кутю, бо сьогодні це найголовніша страва. Глечик з узваром, поруч із кутею. Потім виставляють на стіл ще інші страви: смажену капусту, рибу, голубці, пироги, гриби, квасолу, вареники з капустою та картоплею, тощо.

Коли стіл уже накритий, до кімнати входять господар із синами. Стіл вже накритий. Діти чекають, коли з'явиться перша зірка, ніхто не вечеряє, дозволено пити тільки воду. А деякі й води не п'ють, щоб влітку не мучила спрага. Загоряється зірка. У кімнаті всі пожвавились. Господар радісно починає «Добрий вечір тобі...». На приспіві пісню підхоплює вся родина.

Господар бере миску, підходить до столу і набирає по кілька ложок різних страв. Мати подає йому хлібину. Господар виходить з хати. Поставить зараз миску з їжею перед Сірком і скаже: «Це той хліб, що ти доглядав нас цілий рік. Як служитимеш вірно і в цьому році, то наступного Святого Вечора ще більше матимеш». А потім піде обходити господарство. На сьогоднішній день в селах утримують не таке велике господарство, як колись у давні часи, проте цей ритуал залишається незмінним і сьогодні. Обійде нашу господоу, благословляючи на достаток та примноження. Заходить господар до хати і запрошує всіх на вечерю.

Тепер, поки скінчимо вечеряти, нікому не можна з хати виходити, будь там що! Родина стає круг столу й промовляє: «Просимо Тебе, Боже, щоб і тих душ до вечері допустив, що ми про них не знаємо. Від нас у цей вечір молитви йдуть і мертві душі спом'януть. Поможі, Боже, тим, хто мандрує чи заблукався. Огради їх силою Твоєю, і збережи від усякого зла, і вкажи дорогу додому. Дякуємо Богові Святому, що поміг нам дочекатися у мирі й спокої цих Божих свят. Та поможі, Боже, їх у радості відправити і від цих за рік других

дочекатися. Амінь. Амінь. Амінь. Після молитви сідають за стіл. Першим — батько. Але спочатку він дмухає на лавку, потім сідає: «Сьогодні до кожної оселі мають завітати душі померлих. І вони можуть бути скрізь: на підвіконні, на припічку, під столом, на лавках. От щоб не сісти на чийсь померлу душу, здмухни її спочатку з лави, а потім уже сідай.» Господиня і діти роблять так, як сказав батько. Усівшись, кожен спочатку їсть ложку куті, потім ще якусь страву. Ось так більшість родин відзначає Святий Вечір.»- завершують свою розповідь Галина Іванівна та Олександра Федорівна.

Господар із господинею розкладають страви по тарілочках. Коли частування закінчується, лунає гучний стукіт у двері. До світлиці заходять дітлахи. Вони тримають у руках клуночки. Діти співають колядку. По закінченні пісні діти низько кланяються: «Добрий вечір! Зі Святим Вечором! Будьте здорові! Просили тато! Просили мама! І ми вас просимо на вечерю! Візьміть вечерю!»

Діти віддають клуночки господареві й господині. Ті їх забирають, ставлять на стіл, примовляючи: «Спасибі, любі хрещеники. Зараз покуштуємо вашої вечері. Та із собою візьміть нашої. Тут і варенички, і яблучка, і солодоші. Передавайте вітання від нас батькам.»

Господар і господиня роздають дітлахам інші клуночки. Діти виходять.

Господиня роздає клунки своїм дітям, нехай малі одвідають хрещених: «Передавайте вітання хрещеним батькам від нас. Скажіть усе, як слід, та не забудьте побажати щастя, здоров'я та добробуту. Ну, ідіть.»

Ось і спливає Святий Вечір. Повернуться дітлахи додому— час спати.

А завтра вранці прокинуться діти. Поздоровлять вони зі святом родину, візьмуть по яблуку та підуть вітати всіх родичів та знайомих.

А як пройдуть колядники, можна йти колядувати. Збираються колядники у великий гурт і ходять від хати до хати, вітають усіх з Різдвом Христовим..

Ввечері ходять від хати до хати дорослі, вітають з Різдвом Христовим, пригощаються, адже піст вже закінчився.

Однією з важливих подій для кожної оселі до 2020 року було привітання з

Різдвом Христовим від Голови Новодолинської сільської ради Слинчук Людмили Олександрівни. (На жаль, вона покинула вже цей світ.) Голова сільської ради разом з членами виконкому їздили від хати до хати співаючи колядки. Відомими творчими господинями, майстринями-коровайницями села Нова Долина були Слинчук Л.О., Чекан О.Ф., Кузьмич Г.І. В селі їх всі знали не лише як працівників сільської ради, а ще й як найкращих поруг, які шанують і популяризують народні звичаї та традиції серед молоді. Це три подружки, які поряд усе своє життя, а згодом їх об'єднала ще й спільна улюблена справа. Раніше жодне весілля, так як і Різдво, не проходили без участі цих талановитих жінок. Всі троє є учасницями вокального ансамблю “Червона калина”. Зі своїми виступами вони об'їздили не лише Одеську область, а й приймали участь у Всеукраїнських вокальних конкурсах та здобували призові місця. Жодне свято в селі Нова Долина не проходило без пісень у виконанні “Червоної калини”.

Отож вони з колядою вирушають до знайомих в інші села та район, відвідують громадські установи, державні заклади, вітають всіх з Різдвом Христовим веселими колядками. Знають багато старовинних колядок, однак “Нова радість стала...” - це найпопулярніша колядка цієї місцевості.

Нова радість стала

Нова радість стала, яка не бувала,

Над Вертепом звізда ясна на весь світ засіяла. } 2 р.

Де Христос родився, з Діви воплотився,

Як чоловік пеленами убого оповився. } 2 р.

Пастушки з ягнятком перед тим дитятком

На колінця припадають Царя-Бога вихваляють. } 2 р.

Ой, Ти Царю, Царю, Небесний Владарю,

Даруй літа щасливії цього дому господарю. } 2 р.

Цього дому господарю, і цій господині,

Щоби мали щастя й долю щорік, щодня, щогодини. } 2 р.

Гостинці та гроші, які дарують люди, колядники жертвують в сільський Храм.

Висновки. У процесі дослідження звичаїв та традицій відзначення Різдва

Христового в селах Одеської області можна дійти висновку, що вони збереглися, їх згадують, проте, можливо, відзначають дещо по-іншому, у більш сучасному форматі.

Відзначення календарно-обрядових свят здавна відповідали основним прагненням людей: забезпечити добробут і щастя родини, щасливий шлюб для молоді, високий урожай, відвести всіляке зло, передбачити майбутнє і вплинути на нього. Довгі століття через свята і обряди старші покоління передавали молодим свою любов до праці, волелюбність, гостинність, життєрадісність. Свята задовольняли духовні й естетичні потреби народу, в них проявлялися його почуття, таланти, здібності. Приємно спостерігати, що й сьогодні люди старшого покоління щедро діляться з молоддю своїми знаннями, заохочують та популяризують українські звичаї, традиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Воропай О. Звичаї нашого народу. – К.: "Оберіг", - 1993. – 496 с.
- 2 Курочкін О.В. Новорічні свята українців: традиції і сучасність. – К.: "Оберіг", 1978. – 96 с.
- 3 Різдвяні свята на Україні. – К.: "Музична Україна", 1991. – 85 с.
- 4 Сосенко К. Різдво – Коляда і Щедрий вечір. – К.: "Українська письменниця", 1994. – 121 с.
- 5 Воропай О. Звичаї нашого народу – К.: Оберіг, 1991.
- 6 Інтерв'ю із жителями с. Нова Долина, с. Довжанка Одеської області.

ІГРОВА КУЛЬТУРА В УКРАЇНИ ДО КІНЦЯ XVIII СТ.

**Лабінська Вероніка Дмитрівна,
Шевчик Наталія Олександрівна**

Студентки
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Вступ. У сучасному світі роль гри, її вплив на навчальний процес, запам'ятовування певної інформації та удосконалення творчих здібностей є центральною темою наукових розвідок психологів та педагогів. Дослідження вчених у сфері «Педагогіка» та «Психологія» вже давно зазначили, що розважальні ігри сприяють осмисленому вивченню інформації. Деякі ігри вимагають від гравців вирішення різноманітних проблем, навички спілкування, налагодженої роботи із іншими, набуття нової інформації та інше. Під час гри мозок аналізує, оцінює ситуацію, продумає ходи наперед. Слід зазначити, що українські звичаї та обряди, що також мають елементи гри несе неабияку частину культурознавчої цінності в історії України та побуті населення. Наприклад, ще з епохи язичництва збереглися ритуально-ігрові дійства, що згодом переросли у народні ігри.

Ігрова діяльність серед українців – є невід'ємною складовою створення та розповсюдження української культури. Окремі варіанти ігор з часом змінилися, стали більш сучасними, але все також продовжують існувати в українській культурі. Яскравим прикладом є гра в Західній Україні «Сардинки», в якій люди ховаються, а один шукає їх. Ця гра усім відома, але ми називаємо її «Схованки».

Мета роботи – це аналіз джерел щодо українського побуту та зазначення роль ігор в українському суспільстві.

Методи, які були використані при написанні наукової роботи — це методи дослідження: аналіз та узагальнення зібраної інформації для значення

ігрових особливостей української культури та метод аналогії встановлення аналогії старих ігор із сучасними.

Результати та обговорення. Сьогоднішній ринок настільних ігор наповнений великим розмаїттям ігор. Наприклад, рольові ігри із міфічними героями; економічні, де гравці відчують себе підприємцями та олігархами; стратегічні, де кожний свій крок треба продумувати та інші. Список можна продовжувати ще довго. Впродовж останнього десятиліття настільні ігри набули популярності в ігровій індустрії.

Відомо, що люди почали грати в настільні ігри ще у кам'яному віці, коли почали жити разом у групах. Завдяки археологам ми можемо бути впевненим, що перша гра, яку створили печерні люди — це кістки.

У повсякденному житті українського народу ігри мали неабияке значення. Зазвичай, народ любляв ігри з астрагалами, якщо перекладати на сучасну мову, то це кістки, що були зроблені з суглоба задньої кінцівки парнокопитної тварини. Перші гральні кубики доби бронзи на території України знайшов В. Городцов [4]. Згодом було знайдено ще кілька наборів костей, деякі кістки навіть знаходилися в стаканчику для струшування.

На жаль, у археологів немає чітких даних щодо наявності ігор до періоду бронзи в Україні. Тимчасом, істориком В. Балабіною [5] були знайдені фігурки періоду Трипільської культури. Вона помітила, що глиняні конуси трипільської культури зустрічаються у наборах або ж поодинці. Найбільше скупчення фігурок складає 20 екземплярів. Також, були знайдені антропоморфні та зооморфні голови тварин, птахів та людей, що складають пару до глиняних конусів. Для фішок використовувалися голови баранів, оленів та інших тварин різних розмірів на кольорів. Тобто можна припустити, що глиняні конуси тварин різних розмірів — це щось, на кшталт грошової одиниці в «Монополії».

Завдяки археологам людство може побачити речі побуту стародавнього населення, уявити життя населення та інше. Але люди можуть дізнатися про минуле країни не тільки завдяки розкопкам, але й через письмове мовлення. Так видатний український письменник, І. Котляревський, згадував настільні

ігри у своїй знаменитій поемі «Енеїда» [7], яку вважають першою енциклопедією українського життя та побуту другої половини XVIII ст.

Вже з перших частин поеми можна виявити чимало назв карткових ігор, що були поширені на території України. Наприклад, «хлюст» — це, певно, флюс, ще полягав на комплектуванні фігур одної масті; «візок» — народна західноукраїнська гра, яка полягає на добиранні карт за мастю із розсипаної закритою колодою та добре усім відомі «дамки». Також, гра, яка усім дорослим та дітям відома – це гра у «Панаса», де ведучий із закритими очима шукає інших гравців. На сьогоднішній день, найчастіше називають «Жмурки». В шостій частині поеми згадується ще одна гра, яку люблять усі діти й досі грають в кожному парку чи дворі — це гра «в kota і мишку». Завдяки поемі ми можемо дізнатися про тогочасний український побут. На жаль, при вивченні українського ігрового побуту часів кінця XVIII і значної частини XIX ст. відомо дуже мало, бо ніяких письмових згадок не було знайдено, окрім «Енеїди». Також, причиною відсутності матеріалів є те, що пісні переважали у письмових джерелах, ніж народні звичаї та обряди, що несли в собі ігрові елементи.

Висновки. Отже, на сьогоднішній день нам не багато відомо про ігрову українську культуру до другої половини XIX ст, але завдяки письмовим джерелам та знахідкам археологів ми можемо припустити у що грали діти та дорослі. Слід зазначити, що багато ігор ще й досі присутні у нашій ігровій культурі із мінімальними змінами.

Літературні джерела

1. Абраменкова В. В. Осторожно: антиігрушка! Родителям об играх и игрушках. Дошкольное воспитание. 2005. №4. С. 98-108.

2. Вовчик-Блакитна О. О. Дитяча іграшка та гра - справа серйозна. Обдарована дитина. 2009. № 1. С. 54-59.

3. Герус Л. Українська народна іграшка. Львів: Афіша. 2004. URL: http://www.library.lviv.ua/fondy/ICZ/PDF_AREF/PDF_AREF_clip_1997/aref38865.pdf

4. Городцов В. А. Результаты археологических исследований в Изюмском уезде Харьковской губернии 1901 года. Труды двенадцатого археологического съезда в Харькове 1902 г. Москва: 1905С. 174–340.

5. Балабина В. И. Фигурки животных в пластике Кукутени-Триполья. Москва: 1998. С. 129-165.

6. Котляревський І. П. Енеїда. Твори. Харків: 1982. С. 36–210.

POLITICAL SCIENCES

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНІСНОГО ПОЛЯ ЛІДЕРСТВА В ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНАХ ВЛАДИ

Веремейчик Віктор Петрович,
магістр управління суспільним розвитком,
Голова, Фастівська районна рада Київської області

Всуп./Introductions. Специфіка лідерства як соціально-психологічного явища визначається також і його історичною сутністю. У лідерстві червоною стрічкою проявляється “реалізація” влади, оскільки лідери персоніфікують свою владу і справляють суттєвий вплив на різні спільноти людей. На нашу думку, важливо брати до уваги той факт, сутністю лідерства є відносини підлеглості, впливу, наслідування тощо. Лідерство це не стільки функція особистості чи групи, скільки результат складного і багатопланового впливу різних чинників і ситуацій. Лідерство передбачає здатність відчувати, аналізувати мотиви поведінки людей, інтегрувати їх, коригувати поведінку об’єкта управління з урахуванням його потреб і цілей розвитку, уміння створювати сприятливий морально-психологічний клімат у середині своєї спільноти тощо.

Мета роботи./Aim. Мета нашого дослідження полягає в окресленні понятійного поля лідерства в органах місцевого самоврядування (ОМС).

Результати та обговорення./Results and discussion. Розгляд понятійного поля дослідження можливий за умови усвідомлення сутності поняття “система” та підходів до дослідження системи державного управління. В енциклопедії державного управління подано таке визначення: “Система – множина взаємопов’язаних елементів, відокремлена від середовища і взаємодіюча з ним як ціле” [1]. Найбільш поширеним є визначення, подане одним із засновників загальної теорії систем, австрійським ученим Л. фон Берталанфі. У його формулюванні система – це “певна кількість

взаємопов'язаних елементів, об'єднання яких дає єдине ціле і новий системний ефект" [2, с. 7].

Метою функціонування системи є її бажаний майбутній стан. Залежно від стадії пізнання об'єкта, етапу системного аналізу у цей термін вкладають різний зміст, зокрема: від ідеальних прагнень, що виражають активну свідомість окремих осіб або соціальних систем, до конкретних цілей-результатів. Ціллю функціонування в Україні ОМС зокрема та системи місцевого самоврядування (СМС) є "забезпечення права та реальної здатності територіальної громади самостійно або під відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення" [3, с. 2] та "створити і підтримувати повноцінне життєве середовище для громадян, надавати високоякісні та доступні публічні послуги, задовольняти інтереси громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку" [4].

Конституція України, визначає, що місцеве самоврядування (МС) є правом територіальної громади (ТГ) – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення у межах Конституції і законів України [5, ст. 140]. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні", в ст.5 визначає, що МС в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність ТГ – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність ОМС та посадових осіб місцевого самоврядування (ПОМС) вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

МС здійснюється ТГ сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси громад сіл, селищ, міст. Зважаючи на це, існують два основні підходи до тлумачення поняття "система місцевого самоврядування" [6, с. 104]. Перший із них, правовий, ґрунтується на ст. 5 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні". Другий підхід,

більш поширений у наукових колах, викладений у працях вітчизняних провідних учених та сфокусований на те, що СМС – впорядкована сукупність організаційних форм, інститутів місцевої демократії, зв'язків між ними та процесів, через які здійснюються функції місцевого самоврядування щодо вирішення питань місцевого значення, а також людський, правовий, матеріальний та фінансовий потенціал, необхідний для їх реалізації [7].

Цю ж думку поділяє О.С.Ігнатенко, зазначаючи, що однією з характерних особливостей МС є те, що воно діє як певна система або той організаційно-правовий механізм, завдяки якому ТГ безпосередньо і через ОМС здійснюють покладені на нього функції і повноваження. При елементній характеристиці СМС слід чітко розрізняти, по-перше, СМС взагалі. За своїм характером вона є системним комплексом, який включає як системи місцевого самоврядування конкретних сіл, селищ, міст, так і районні й обласні ради, тобто ОМС, що представляють у районах та областях спільні інтереси ТГ сіл, селищ, міст. По-друге, СМС конкретного села, селища, міста як цілісне утворення та СМС взагалі [8, с. 73].

Тлумачний словник української мови визначає лідера як особу, що посідає провідне місце серед інших, подібних та стоїть на чолі політичної партії або іншої певної суспільно-політичної організації; вождя, керівника; особи чи групи осіб, що очолюють будь-яке змагання [9, с. 43].

Психологічний словник під поняттям лідера розуміє найбільш авторитетного члена групи, за яким визнається право приймати рішення у важливих для неї ситуаціях, а також як особу, що реально відіграє центральну роль в організації спільної діяльності, взаємовідносинах та прийнятті й реалізації рішень [10, с. 371]. С. Хук, ототожнюючи лідера з вождем і батьком, зазначає, що “лише лідери можуть впливати на розвиток людства, яке здебільшого не звільняється від залежності батьків, а потім учителів, тому натовп шукає вождя, який виконав би в суспільстві роль, яку виконує батько в сім'ї” [11, с. 392]. Лідер, на думку Р.Грінліфа, “це, перш за все, слуга, який хоче бути корисним суспільству і ставить інтереси спільноти вище своїх власних

інтересів. Він необов'язково має обіймати формальні лідерські посади, але зобов'язаний служити на засадах співпраці, довіри, взаємоповаги, етичного використання влади тощо" [12, с. 23].

Л.А.Пашко доводить, що соціальний лідер – це лідер, якому притаманні певні соціально-психологічні та професійні риси; який спрямовує організацію, людей, органи управління на досягнення конкретних цілей, стимулює до творчої та ефективної діяльності, спонукає та об'єднує енергію багатьох; який уміє створювати “сильні організації”, вибирати оптимальні методи розв'язання проблем, приймати грамотні рішення, здійснювати контроль на всіх етапах управління [13, с. 48].

Проведений аналіз свідчить, що за всієї різноманітності інтерпретацій терміна “лідер”, викристалізуються, як правило, два його основних значення, які є важливими для СМС в Україні. По-перше, лідером повинна бути особа, за якою спільнота визнає право на прийняття найбільш значимих з точки зору суспільного інтересу рішень. Це надзвичайно важливо, щоб голови сільських, селищних, міських рад, голови об'єднаних ТГ, очільники районних та обласних рад були не просто формальними лідерами, а дійсно лідерами, яким громада, виконавчий комітет, депутатський корпус буде довіряти прийняття найбільш значимих з точки зору інтересів громади рішень, а вони зобов'язані виправдати цю довіру. По-друге, це особа, яка володіє, з точки зору групи, найбільш вираженими “корисними” та найбільш ефективними для спільноти якостями.

Із наведених визначень стає зрозуміло, що лідерство нерозривно пов'язане з владою, яка дає можливість приймати рішення. Для розкриття сутності цього поняття доцільно звернутися до Енциклопедичного словника з державного управління. У ньому влада трактується як здатність і можливість особи, інституту, організації чи соціальної групи провадити свою волю через певні канали та засоби впливу на діяльність і поведінку людей [14, с. 64]. Зрозуміло, що влада завжди була та залишається явищем, яке пронизує людське буття і суспільство та нерозривно пов'язана з природою людини і соціумом.

Проведений нами аналіз свідчить, що етимологія поняття “влада” має

широкий спектр тлумачень. Така різноманітність пояснюється як складністю та багатоплановістю самого поняття, так і неоднозначністю, суб'єктивністю його розуміння. Зокрема владу ототожнюють, як правило, із силою, володінням, впливом, можливістю, розпорядженням, підкоренням, лідерством тощо [15, с. 97]. Причому тлумачний словник української мови визначає лідерство як першість, управлінський статус, соціальну позицію, пов'язану з прийняттям рішень. Така інтерпретація лідерства впливає зі структурно-функціонального підходу, що визначає суспільство як складну, ієрархічно організовану систему соціальних позицій і ролей [16, с. 56].

В Енциклопедичному соціальному словнику вказано, що термін “лідерство” має два значення: 1) процеси внутрішньої самоорганізації та самоуправління групи, що зумовлені індивідуальною ініціативою їхніх членів; 2) провідне становище окремої особистості чи соціальної групи, яке зумовлене найбільш ефективними результатами її діяльності.

Словник конфліктології визначає лідерство як спосіб впливу на групу, заснований на особистому авторитеті, визнанні особистості лідера [17, с. 49].

У сфері трудових відносин лідерство розуміється як відносини домінування у колективі, засновані на авторитеті особистості, здатності до керівництва та комунікабельності [18].

Заслужують у цьому контексті смислові визначення поняття лідерства, поданого у Словнику термінів “Лідерство в місцевому самоврядуванні”, зокрема: керівне становище соціальної групи, особистості, партії, держави; процеси внутрішньої самоорганізації та самоуправління групи, зумовлені індивідуальною ініціативою їхніх членів; процес, за допомогою якого одна людина справляє вплив на іншу чи на групу людей; система міжособистісних відносин в організації між колективом та лідером, особистісний вплив якого дає йому змогу відігравати провідну роль у ситуаціях, які стосуються інтересів та характеру діяльності всього колективу.

Лідерство передбачає значно більшу міру відповідальності в досягненні цілей, ніж того вимагають загальноприйняті норми. Лідерство стимулює

постійний розвиток в особистості інтелектуальних здібностей, творчого мислення, випереджального уявлення, стратегічного мислення, сильної волі та ін., що дає можливість формулювати нові цілі, висувати нові ідеї [13, с. 94].

Загальним моментом майже для всіх визначень лідерства є визнання важливим фактором стимулювання лідером дій членів групи під час досягнення ними групових завдань. Інакше кажучи, лідерство – це своєрідна соціально-історична потреба людей в організації своєї діяльності [19, с. 117].

Аналіз визначень дав змогу констатувати, що в сучасних умовах лідерство – це не залізна або тверда рука, а висока чутливість до потреб членів групи, що виявляється в їх розвитку, включенні в групову роботу, у наданні їм допомоги в досягненні особистих та колективних цілей [20, с. 80].

Матеріали та методи./Materials and methods. Аналіз визначень лідерства дозволили нам виділити основні підходи до його трактування через: процес взаємодії у групі між лідером і членами групи, тобто його союзниками й послідовниками; використання у групі різних форм впливу, спрямованих на спонування її членів до досягнення спільної мети; оточення лідера у відносинах у форматі “лідер – послідовники”, що засновані на міжособистісних стосунках і взаємній відповідальності за досягнення спільних цілей; сприйняття лідерства як влади однієї чи групи осіб, спрямованої згори донизу із використанням управлінського статусу для спонування членів групи робити те, що необхідно для досягнення спільних цілей; статус і повноваження особи, і через індивідуально-психологічний феномен особистості лідера. У цьому випадку мова йде про суто психологічне явище, за якого домінуючим фактором лідерства є набір у індивіда певних індивідуально-особистісних рис; реакцію на певну ситуацію, що склалася в певний конкретний період і яка потребує вирішення; явище, що виникає лише тоді, коли з’являється соціально-історична потреба людей в організації своєї діяльності для задоволення особистих і колективних потреб в оптимальні терміни з оптимальним результатом; феномен без кордонів, яке наскрізно пронизує усі сфери людського буття і засноване на міжособистісних відносинах, авторитеті, впливі, відповідальності,

реалізації керівництва, пов'язаного з прийняттям рішень, задоволенням потреб, досягненням цілей; триєдиний феномен, який поєднує ситуацію, лідера та послідовників.

Висновки./Conclusions. Таким чином, виходячи з вище поданих визначень, лідер трактується нами як такий член групи, котрий висувається в результаті взаємодії її членів, або організовує навколо себе групу. Його ціннісні орієнтації співпадають з орієнтаціями групи. Він сприяє організації і управлінню цією групою в процесі досягнення групових цілей. Лідер веде групу, стимулює досягнення групою її цілей, організовує, планує і керує діяльністю групи, виявляючи при цьому більш високий, ніж усі члени групи, рівень участі і впливу, тобто рівень активності.

Узагальнюючи вищенаведені визначення лідерства, можемо констатувати, що лідерство в СМС, причому як політичне, так і неполітичне, за своєю суттю є винятково складним явищем. Формування соціально-психологічного настрою особистості лідера сприяє не лише засвоєнню ним цінностей в процесі його життя через найближче оточення, тобто малу групу, членом якої він є, але й спілкуванню через систему соціальних і культурних цінностей, пов'язаних з його загальною та професійною освіченістю.

Особливо велику роль в ефективності діяльності лідера відіграють його комунікативні властивості і членів його групи. Діяльність лідера забезпечується сукупністю певних умов, в яких він функціонує. В малу групу завжди входить і оточуючий макросвіт, визначаючи умови, характер і зміст її існування. Така ситуація спонукає до дії лідера з необхідним соціально-психологічним настроєм.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія державного управління [Текст] : у 8 т. / наук.-ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.] ; Національна академія державного управління при Президентіві України. К. : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. кол. : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) [та ін.] ; Національна академія державного управління при

Президентів України. К : НАДУ, 2011. – 692 с. – Класифікація систем С. 563.

2. Bertalanffy Ludwig. General system theory. Foundations, development, applications / L. von Bertalanffy. N. Y., 1968. – P. 7.

3. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квіт. 2014 р. № 333-р // Офіц. вісн. України. – 2014. – 15 квіт. – № 24.

5. Конституція України 1996 року (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

6. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації : наук. доп. / [редкол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, В. В. Толкованов та ін.] ; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. – К. : НАДУ, 2014. – 128 с.

7. Мамонова В. В. Система місцевого самоврядування / В. В. Мамонова // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентів України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – С. 342–344.

8. Ігнатенко О. С. Місцеве самоврядування: узагальнення проблем поступу / О. С. Ігнатенко // Управління сучасним містом. 2001. – № 1/3. – С. 72-78.

9. Тлумачний словник української мови : у 4 т. / уклад. : В. Яременко, О. Сліпущко. – К. : Вид-во “АКОНІТ”, 1998. – 712 с.

10. Психология. Словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – 2-е изд. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.

11. Hook S. Psychoanalysis, scientific method and philosophy / S. Hook ; ed. by S. Hook. – New York : University press. – 1964. – P. 392.

12. Гринлиф Р. К. Слуга в роли лидера / Р. К. Гринлиф. – М. : Изд-во

“Рубиновый луч”, 1970. – 49 с.

13. Лідерство в місцевому самоврядуванні : словник термінів / за заг. ред. В. А. Гошовської, Л. А. Пашко, А. К. Гука та ін. – Х. : Фактор, 2015. – 156 с. – (Серія “Бібліотечка лідера місцевого самоврядування”).

14. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – Т. 1. – 732 с.

15. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – Т. 1 : А–Г / уклад. : Р. В. Болдирев та ін. // АН УРСР. – К. : Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1982. – 632 с.

16. Голубь В. В. Політична модернізація як напрям раціоналізації сучасних політичних систем [Електронний ресурс] / В. В. Голубь. Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Golub.pdf>

17. Словарь по конфликтологии / С. Б. Давлетчина ; Федер. агентство по образованию РФ, Вост.-Сиб. гос. технолог. ун-т. Электрон. текстовые дан. – Улан-Удэ : ВСГТУ, 2005. – С. 49.

18. Термінологічний словник з трудових відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://adhdportal.com/book_3822

19. Грищенко І. М. Феномен лідерства в системі місцевого самоврядування: теорія, методологія, практика : монографія / І. М. Грищенко. К. : НАДУ, 2016. 320 с.

20. Грищенко І. М. Основні фактори зниження ефективності лідерства / І. М. Грищенко // Державна служба в Україні: досвід, проблеми, перспективи : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 черв. 2015 р.) / за заг. ред. проф. Ю. В. Ковбасюка і В. Л. Федоренка. – К. : Вид-во Ліра-К, 2015. – 244 с. – С. 152–154.

УДК 328.327 (327.3)

ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА ЯК ПРЕДМЕТ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Журавльова Євгенія Олександрівна

Студентка

Казакова Надія Артурівна

к. г. н., доцент

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

м. Харків, Україна

Введення. Кожного дня люди стикаються із проблемами, які ставлять під загрозу не лише якість їх проживання на планеті, але й існування людини та умов для її життя взагалі. Головним критерієм та допоміжним регулятором в урегулюванні екологічних питань постає не лише особисті заходи країн, а взаємна міжнародна співпраця. Цей чинник поступово допомагає позбутися негативних наслідків життєдіяльності людини, відтворити нові регулятори та механізми, які сприяють відновленню навколишнього середовища та впливає на майбутнє планети.

Мета роботи. Визначення основних екологічних проблем сучасності, які підпорядковуються міжнародній співпраці в умовах сталого розвитку та можуть бути вирішені завдяки взаємним зусиллям країн світу.

Матеріали та методи. У тезах застосовані теоретичні, методологічні методи дослідження. Також застосовані методи узагальнення, аналізу та синтезу та ін.

Результати та обговорення. У вересні 2015 року в Організації Об'єднаних Націй було прийнято «Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року». Порядок денний торкається трьох аспектів сталого розвитку – економічного, соціального та екологічного. Крім того, оскільки багато з 17 Цілей сталого розвитку тісно пов'язані з екологічним аспектом, можна сказати, що екологічні проблеми, як і раніше, вважаються

загальноважливим питанням, яке має бути подолане міжнародним співтовариством. Зокрема, багато країн регіонів, що розвиваються, стикаються із зростаючими проблемами, такими як забруднення повітря в містах, забруднення води, погіршення стану навколишнього середовища, охорони здоров'я, деградація лісів і ґрунтів, втрата біорізноманіття і забруднення морського середовища, через поєднання різних факторів, включаючи зростання населення, урбанізацію, індустріалізацію та злидні. Крім того, в даний час світ стикається з загальносвітовими проблемами, такими як зміна клімату та кислотні опади через транскордонні забруднювачі, що викидаються з багатьох країн.

Такі проблеми загрожують не лише життю та здоров'ю людини, а й ставлять під загрозу базу для розвитку майбутніх поколінь через погіршення екологічних ресурсів. Щоб викоринити проблеми та забезпечити передачу екологічних багатств майбутнім поколінням, необхідно знайти вирішення цим питанням [1].

Першочерговою проблемою порядку денного з питань екології завжди поставало забруднення повітря та зміна клімату, а конкретніше – перевантаження атмосфери та океанських вод вуглецем. Атмосферний CO₂ поглинає та повторно випромінює інфрачервоне випромінювання, що призводить до потепління повітря, ґрунтів та поверхневих вод океану.

Спалювання викопного палива, обезліснення для сільського господарства та промислової діяльності призвели до того, що концентрації CO₂ в атмосфері збільшилися з 280 частин на мільйон 200 років тому приблизно до 400 частин на мільйон сьогодні. Це безпрецедентне зростання як за розміром, так і за швидкістю, який викликає лише один результат – порушення кліматичного середовища. Перевантаження вуглецю – це лише одна з форм забруднення повітря, спричиненого спалюванням вугілля, нафти, газу та деревини. Нещодавно Всесвітня організація охорони здоров'я підрахувала, що кожен дев'ятий випадок смерті у 2012 році був пов'язаний із хворобами, спричиненими канцерогенами та іншими отрутами у забрудненому повітрі.

До основних рішень можна віднести зміну викопного палива на відновлювану енергією, відновлення риштувань, скорочення викидів у сільському господарстві та зміна промислових процесів. Але, незважаючи на те, що інфраструктура відновлюваних джерел енергії – сонячні батареї, вітряні турбіни, системи зберігання та розподілу енергії – вже широко поширені і постійно стає дешевшою та ефективнішою, експерти кажуть, що сучасне застосування не є достатньо швидким, щоб запобігти катастрофічним порушенням клімату.

Проблема обезліснення також заслуговує на окрему дискусію. Багаті видами дикі ліси знищуються, особливо в тропіках, часто для того, щоб звільнити місце для скотарства, плантацій сої чи пальмової олії чи інших сільськогосподарських монокультур. Сьогодні близько 30 % площі суші планети вкрито лісами, що приблизно вдвічі менше, ніж до початку сільського господарства, близько 11 тис. років тому. Щорічно знищується близько 7,3 млн гектарів лісу, переважно у тропіках. Раніше тропічні риштування покривали близько 15 % суші планети; нині вони скорочуються до 6 чи 7 %. Більшість цього залишку була деградована лісозаготівлями чи спалюванням. Природні ліси не лише виступають як запаси біорізноманіття, а й є поглиначами вуглецю, утримуючи вуглець в атмосфері та океанах.

До основних рішень цієї проблеми відноситься дбайливе ставлення до того, що залишилося від природних лісів, відновлення деградованих районів шляхом пересадки місцевими видами дерев. Це вимагає сучасного та сильного управління, але багато тропічних країн все ще розвиваються, з зростаючим населенням, нерівномірним верховенством права і широко поширеним кумівством і хабарництвом, коли справа доходить до розподілу землекористування.

Сучасна фауна також страждає від людської діяльності. На суші на диких тварин полюють з метою отримання трофею чи виправдовування «лікарським» чинником, у морі великі промислові рибальські човни, оснащені донною траловою або гаманцевою сіткою, очищають цілі популяції риб. Втрата і

руйнування довкілля також є основними факторами, що сприяють хвилі вимирання – безпрецедентної в тому, що вона викликана одним видом: людьми. Перелік видів у Червоній Книзі, що під загрозою зникнення, продовжує зростати в геометричній прогресії. Види не тільки за своєю суттю заслуговують на існування, а й надають продукти та «послуги», необхідні для виживання людини.

До основних рішень належать узгоджені зусилля для запобігання подальшій втраті біорізноманіття, захист і відновлення місць проживання, захист від браконьєрства та торгівлі дикими тваринами. Це має бути зроблено у партнерстві з міжнародним співтовариством, оскільки це буде не лише дбати про внутрішнє оточення країн, але й відповідати їхнім соціально-економічним інтересам [2].

До основних форм міжнародного співробітництва сьогодні відносяться:

- 1) Міжнародні організації, які займаються охороною навколишнього середовища (МБРР, ООН, МСОП, ВВФ, Грінпіс, ЄБРР, МКОСР та інші);
- 2) Міжнародні договори, угоди, конвенції;
- 3) Державні ініціативи із міжнародного співробітництва.

Найважливішим джерелами міжнародного екологічного права є Декларація ООН з навколишнього середовища, яку прийнято в 1972 р. на Всесвітній конференції ООН з проблем навколишнього середовища (Стокгольм, Швеція); Всесвітня стратегія охорони природи, прийнята МСОП (1980р.); «Декларація Ріо», яку схвалено міжнародною конференцією з навколишнього середовища і розвитку в 1992р. (Ріо-де-Жанейро, Бразилія).

Значну роль в реалізації положень цих документів та інших міжнародних конвенцій (див. додат.) відіграє спеціалізована організація під назвою Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), а також інші структури Організації Об'єднаних Націй (ЮНЕСКО, ФАО, ВОЗ, МАГАТЕ).

Загалом, основні документи, які стосуються екологічної проблеми та захисту оточуючої середовища сьогодні постають основними регулюючими

механізмами. Саме вони контролюють та інколи обмежують певні дії країн світу задля запобігання незворотних наслідків.

Серед основних напрямків та заходів міжнародного співробітництва на основі екологічної кооперації науковці звикли виділяти:

- 1) Реалізації програм у сфері екології під егідою ООН;
- 2) Науково-технічне співробітництво;
- 3) Конвенційне регулювання;
- 4) Координація законодавчої діяльності у сфері екології;
- 5) Співробітництво громадських організацій-захисників природи;
- 6) Збереження природних систем;
- 7) Раціональне використання природних ресурсів;
- 8) Створення ефективної системи міжнародної екологічної

відповідальності.

До основних заходів, які можуть бути втілені в життя при міжнародному співробітництві більш розвинені країни повинні допомагати державам, які сьогодні відстають від більшості розвинених країн світу; також прийнято втілювати технологічні рішення в областях ресурсозбереження; екологізація громадського суспільства; структурна перебудова економіки; проведення міжнародних екологічних форумів; реалізація міжнародної відповідальності; екологічне оподаткування; праця над спільними стратегіями та концепціями у сфері охорони оточуючої середовища [3].

Вирішення глобальних екологічних проблем не повинно обмежуватися лише нормами міжнародного права у сфері екології та природоохорони. Комплекс назрілих екологічних проблем має перебувати у віданні як фахівців (екологів, інженерів, керівників тощо. буд.), так і населення. Необхідно «реанімувати» екологічну самосвідомість, відродити сприйняття цілісності природи та її значущості, навчити нести особисту відповідальність у сфері раціонального природокористування, оцінювати свої дії з погляду збереження природи.

Для ефективного досягнення та отримання реального результату необхідно всебічно реалізувати основні постулати концепції сталого розвитку, здійснити перехід до нового технологічного укладу, що базується на інноваційній складовій, здійснити якісну розбудову застарілої моделі економічної системи, тобто перейти до «зеленої» економіки [4].

Визначальними документами, які контролюють міжнародні відносини в сфері екологічної безпеки є Всесвітня хартія охорони природи, яка проголосила та взяла під захист право всіх форм життя на виживання; Конвенція про заборону воєнного та ворожого використання засобів впливу на природне середовище; Конвенція про зміну клімату; Конвенція про боротьбу зі спустелюванням Декларація про середовище, яке оточує людину, що є зведенням основних принципів міжнародного співробітництва. Визначальну роль грає документ, який був прийнятий ЮНЕСКО – «Порядок денний на XXI століття», який представляє собою світовий план дій, основна мета якого – збалансований розвиток, тобто життєві потреби людей будуть задовольнятися з врахуванням прав майбутніх поколінь на життя в здоровому та невиснаженому природному середовищі. Крім того, досягнення збалансованого розвитку неможливе без більш справедливого використання ресурсів природи, боротьби з бідністю, з одного боку, та неприпустимими розкошами – з іншого [5].

Україна з 1991 року бере активну участь у міжнародних заходах стосовно екології та реалізації екологічних програм і проєктів, а міжнародне співробітництво у сфері екології займає важливе місце у зовнішньополітичному курсі України. Україна, яка є членом ООН, є суверенною стороною багатьох міжнародних природоохоронних угод і разом з іншими країнами світу продовжує активно працювати над завданнями щодо врятування нашої планети від екологічного лиха. Отже, на сучасному етапі розвитку людства, в час надвисокого рівня впливу на довкілля з не завжди передбачуваними наслідками екологічна освіта, виховання і культура громадян визначають не лише сутність держави, але й благополуччя та здоров'я нації [6].

Висновки. Отже, екологія сьогодні займає відзначальну роль у міжнародних відносинах. Велика кількість документів, ратифікованих міжнародною спільнотою вбачає перед собою такі завдання, як:

- Усунення збудників деградації екології
- Ратифікація міжнародних стандартів екології
- Визначення напрямків майбутньої діяльності розробки юридичних норм у сфері екології
- Моніторингові місії та оцінка стану екології
- Розробка механізмів, які сприятимуть збереженню та відновленню екології.

Якщо міжнародна та світова спільнота об'єднається для вирішення екологічної проблеми, то можливість зберегти екологію та не стати збудниками нових проблем зможе збільшитися в геометричній прогресії.

Список використаних джерел:

1. What is International Environmental Cooperation? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.env.go.jp/earth/coop/coop/english/environmental/what.html>
2. Five of the world`s biggest environmental problems [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/en/five-of-the-worlds-biggest-environmental-problems/a-35915705>
3. Співробітництво з міжнародними організаціями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/content/spivrobotnictvo-z-mizhnarodnimi-organizacijami.html>
4. Міжнародне екологічне право і співробітництво України в екологічній сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/5849/129/>
5. Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://pidru4niki.com/1821071256690/ekologiya/mizhnarodne_spivrobotnitstvo_sfer_i_ohoroni_navkolishnogo_prirodnogo_seredovischa

6. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/timeline/Mizhnarodna-spivpracya.html>

ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ ТІНЬОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Мошенець Олена Володимирівна,
Народний депутат України
м. Київ, Україна

Вступ. Основним завданням державної політики щодо протидії тіньовій економіці є розробка та реалізація відповідних стратегічних орієнтирів, які повинні закріплюватися відповідними інституційними структурами на основі чіткого визначення ролі та функцій органів державної влади в досягненні конкретних цілей. Тому, механізми державної політики протидії тіньовій економіці є важливою складовою соціально-економічного розвитку країни. Завдяки його ефективному функціонуванню забезпечується ефективна реалізація Стратегії протидії тіньовій економіці. Удосконалення механізмів державної політики протидії тіньовій економіці є об'єктивною потребою, що вимагає відповідальності держави та активної участі суб'єктів ринкових відносин.

Мета роботи. Мета полягає в обґрунтуванні функцій державної політики протидії тіньових економічних відносин.

Матеріали та методи. Використана система взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, спрямованих на отримання об'єктивних та достовірних результатів. Методологічну основу роботи становлять методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах управлінської, економічної, соціальної та споріднених із ними наук.

Результати та обговорення. Україна є учасником основних міжнародно-правових актів у зазначеній сфері, зокрема, Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, Конвенцію ООН проти транснаціональної

організованої злочинності. Приєднавшись до зазначених документів, Україна визнала їх складовою національного законодавства. Для їхнього ефективного застосування основні положення конвенцій були трансформовані в національне законодавство.

Сьогодні функції держави щодо протидії тіньовій економіці суттєво ускладнюються. Основними стратегічними завданнями, які ставляться перед Україною в контексті протидії тіньовій економіці є:

- забезпечення прозорості фінансової системи;
- декриміналізація і детінізація економічних відносин;
- виявлення та руйнування схем легалізації незаконних доходів і фінансування тероризму;
- покращення міжнародного іміджу України;
- підвищення інвестиційної привабливості економіки України для іноземних інвесторів;
- розширення кореспондентських відносин українських банків з фінансовими установами держав-членів Міжнародної організації по боротьбі з відмиванням капіталу [1-2].

Вважаємо за доцільне розглянути концептуальні складові механізмів державної політики протидії тіньовій економіці. Першим елементом механізмів державної політики протидії тіньовій економіці є принципи його формування. Принципом є вихідне положення будь-якої теорії [3], на підставі якого має діяти проєктований механізм. Сукупність принципів, на яких ґрунтується механізм щодо зменшення масштабів тіньової економіки надає йому властивості, які посприяють реалізації його мети. Крім того дозволяє використати найефективніші методи реалізації поставлених задач. Методи реалізації механізмів державної політики протидії тіньовій економіці, які обумовлені сукупністю принципів, схильні до змін в залежності від зміни умов зовнішнього та внутрішнього середовища.

В умовах трансформаційної економіки для розробки науково обґрунтованих заходів щодо зменшення масштабів тіньового сектора економіки

необхідно вирішити два основних завдання:

По-перше, визначити соціально-економічні, політичні цілі і план економічних перетворень, які повинні знайти своє відображення в програмі соціально-економічного розвитку України.

По-друге, сформуванню систему стимулів у господарюючих суб'єктів, яка б сприяла їх переходу в легальний сектор економіки.

Крім того, процес протидії тіньовій економіці повинен здійснюватися на основі співробітництва всіх гілок влади, а також ефективного функціонування механізму державного регулювання. Узгодження інтересів держави і господарюючих суб'єктів - це основне завдання процесу протидії тіньовій економіці. Процес протидії тіньовій економіці може здійснюватися за допомогою прямих та непрямих інструментів державної політики.

Важливе значення у формуванні та реалізації державної політики управління детінізацією економічних відносин є історичний розвиток національної економіки, де певні етапи зростання не легальної економічної діяльності припадають безпосередньо на різні переломні моменти для економічної історії, а саме: епоха меркантилізму передбачає антимонопольне неофіційне виробництво; контрабандна торгівля й работоргівля на етапі зникнення рабовласницького господарства; етап розкрадання державно-кооперативної власності, яка сформувалась за період функціонування радянської моделі директивно-планової економіки; характерний для країн з перехідною економікою сучасний неофіційний сектор.

Пріоритетність державної політики управління детінізацією економічних відносин, реалізації соціально-економічної політики загалом, реалізація цільових соціально-економічних й інших програм актуалізує необхідність формування належного середовища для удосконалення інструментів державної політики управління детінізацією економічних відносин.

Висновки. Таким чином, результативність державної політики управління детінізацією економічних відносин є похідною від безпосередньої спроможності держави формувати сприятливі умови задля підвищення ділової

активності суб'єктами господарювання в легальному секторі економіки шляхом покращення інвестиційного й бізнес-клімату в державі загалом й формуванню інституційного середовища, для якого прояви тіньових економічних відносин були б неефективними. Таким чином процес детінізації економічних відносин матиме належну результативність лише за умови формування державою стійких сприятливих умов у сфері підвищення вітчизняними суб'єктами господарювання економічної активності саме у легальному секторі економіки поліпшуючи цим самим інноваційно-інвестиційний й підприємницький клімат в державі і розбудові інституційного середовища у якому прояви тіньових економічних відносин стали б не результативними.

Список використаної літератури

1. Вишнеvsька В.О., Синякова А.В. Тінізація і гарантування економічної безпеки держави. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 13. С.110-112.
2. Дмитрієв Ю. В. Оцінка корупційних ризиків у системі державного управління: поняття та зміст. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 1–2(1). С. 141–149.
3. Леонова О.О. Умови реалізації державної політики у сфері детінізації економіки України. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2018. Вип. 1 (53). С. 52-57.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Оврамець Валентин Анатолійович,
аспірант Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. Діючі механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації не створює мотивації щодо працевлаштування випускників закладів освіти. Для забезпечення сталої взаємодії освіти та роботодавців (освіти та бізнесу) необхідно сформувати механізми реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації та її взаємодії із суб'єктами бізнесу. Розвиток соціально-економічних систем визначається рівнем взаємодії учасників закладів освіти та роботодавців. Головною проблемою при створенні такої інформаційної системи є формування сталого ефективного взаємозв'язку між освітою та бізнесом.

Мета роботи. Обґрунтування науково-прикладних засад формування та реалізації механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу України в умовах діджиталізації.

Матеріали та методи. Використана система взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, спрямованих на отримання об'єктивних та достовірних результатів. Методологічну основу роботи становлять методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах управлінської, економічної, соціальної та споріднених із ними наук.

Результати дослідження. Сучасна модель освіти має включати дві головні складові: формування особистості та формування професіоналізму. Від того, наскільки гармонійно взаємопов'язані ці складові, залежить ефективність усієї системи освіти сьогодні, що відображає всі цифрові процеси та новітні

технології. Тому в рамках національної інноваційної освітньої системи державного управління обов'язково включаємо наукову складову. Це передбачає сталий взаємозв'язок з інноваціями на підприємствах, у галузі, в регіоні. З іншого боку, це гарантує створення гнучкої системи реагувань на зміни в кваліфікаційних вимогах підприємства до освітнього рівня випускника, тобто до закладу освіти. На основі такої взаємодії навчального закладу та суб'єктів бізнесу формується колективна система знань, їх використання під впливом суспільних інституцій, де виробляються норми, цінності та інше.

Державне управління розвитком освіти в інформаційному суспільстві повинне включати в себе взаємодію між державою, системою освіти та економічними суб'єктами, яким необхідні кваліфіковані кадри. Постійні зміни в використанні актуальних технологій та пошук інновацій ставлять перед економікою завдання випуску інноваційного продукту з вимогою здешевлення процесу виробництва. Це приводить до різкого збільшення попиту на кваліфікованих працівників творчих напрямків, коли рутинна робота будь-якого виду успішно замінюється автоматизацією виробництва. У той же час у процесі постійних змін система освіти в наш час не справляється з завданнями підготовки випускника з актуальними знаннями. Причинами цьому є часовий розрив і помітна відмінність теорії та практики, слабка залучення практичного досвіду й інновацій, що не дозволяють відповідати змістовно-компетентнісному наповненню освітнього процесу вимогам часу.

Для управління розвитком складної системи, якою виступає в нашому дослідженні освіта, повинно бути характерним те, що в якості ключового джерела постійного росту і розвитку виступає творча діяльність, створення та поширення нововведень. Модель державного управління інноваційною організацією заснована на такому підході, який відрізняється від інших, характерних для концепцій реінжинірингу, загальної якості, безперервних змін та ін. Одна з головних відмінностей полягає в ролі, місці і значенні НДДКР у розвитку закладу освіти. Якщо для попередніх управлінських підходів було характерним ставлення до НДДКР виключно як до витрат, коли дослідження та

розробки продуктів розглядалися як накладні витрати, то для моделі управління інноваційною системою вихідним є ставлення до таких робіт як до активів та інвестицій [1].

Основним методом поліпшення державного управління розвитку в умовах діджиталізації освіти повинна стати інноваційна стратегія, яка за основну мету мала б ставити не стільки розвиток самих інновацій у кількісному вираженні, скільки розвиток міжфункціональних зв'язків трикутника взаємодії «освіта – бізнес – наука». Представлені стратегічні орієнтири повинні вирішувати ключові завдання для такої взаємодії, враховуючи, що основні елементи такої взаємодії плідно переплітаються й проявляються у вигляді різних елементів освіти, де відповідно присутній бізнес як приватні навчальні заклади і наука у вигляді науково-педагогічних кадрів. У ході розробки стратегії щодо покращення державного управління розвитком освіти актуальним є комплексний погляд на відповідні цифрові інновації, що імплементуються безпосередньо в самій системі і їх зв'язок із зовнішніми елементами. Досить проблемно оцінювати й проводити їх повне впровадження саме від початку проєктування й доведення до кінцевого результату із безпосереднім отриманням вигоди для інших акторів держави.

Основними ключовими принципами щодо формування моделі механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації необхідно представити наступні:

1. Підтримка й розробка органами управління освіти на різних рівнях й іншими державними органами, які безпосередньо зацікавлені у таких діях, різних організаційних структур, що покликані стимулювати й контролювати впровадження відповідних інновацій, проводити оцінку ефектів від їх використання.

2. Представлення ключових стратегічних напрямків щодо розвитку освіти, системи взаємодії науки, освіти і бізнесу.

3. Представлення стимулів для механізмів залучення інновацій безпосередньо у систему освіти, використання досягнень науки та техніки,

залучення бізнесу до нового освітнього процесу й корекції вибору певної спеціалізації.

4. Ідентифікація ключових шляхів щодо міжфункціональної взаємодії між визначеними елементами системи освіти, соціально-економічних систем держави, вітчизняного бізнесу, ринку праці й інших підсистем на етапі генерації та впровадження цифрових інновацій, проведення оцінки ефекту від реалізації таких процесів, ідентифікація псевдоінновацій й хибних напрямків розвитку сфери освіти [2-3].

Висновки. Доведено, що без загальнодержавної стратегії розвитку освіти в умовах діджиталізації із паралельним збереженням інтересів різних акторів (держави, науки, освіти і бізнесу) розробка державної моделі механізмів реалізації державної політики розвитку освіти в умовах діджиталізації є досить утруднена й ускладнена сукупністю ризиків розвитку у похібних напрямках. Головним елементом для моделі забезпечення стратегічного державного управління розвитком освіти в умовах діджиталізації із одочасним збереженням інтересів безпосередньо освіти, науки і бізнесу, вважаємо, є звычайно ж інтереси всього населення загалом й кожного громадянина зокрема як конкретного споживача освітніх послуг та як об'єкта, який дозволяє певним чином дотримуватись інтересів й інших акторів, тобто бізнесу, освіти і держави. З метою забезпечення інтересів усіх представлених складових елементів моделі саме держава повинна забезпечувати стратегічне управління безпосередньо розвитком освіти із поступовим системним зміщенням існуючих владно-функціональних повноважень до відповідного місцевого рівня. Таким чином управління на такому інституційному рівні зазвичай повинно приводити до встановлення балансу соціально-економічних інтересів й забезпечувати поступ країни у контексті задоволення попиту відповідних наукових установ, освітніх установ та бізнесу на певного освіченого й висококваліфікованого працівника.

Список використаної літератури:

1. Марутян Р. Інтелектуальні ресурси державного управління в системі забезпечення державної влади. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. Вип. 1. С. 277-286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2012_1_30
2. Білоус І.М. Захист прав інтелектуальної власності: український і зарубіжний досвід. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. 2016. Вип. 11. С. 20-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_pr_2016_11_4
3. Попело О.В. Інтелектуальний потенціал: теоретичний аспект і сучасні тенденції розвитку в Україні. Економіка і регіон. 2015. № 2. С. 66-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2015_2_14

ЛИДЕР В УПРАВЛЕНИИ СТРАНОЙ: ВОЙНА И ФАШИЗМ

Помаза-Пономаренко Алина Леонидовна

д.н. с гос.упр.

Лопатченко Инна Николаевна

к.н. с гос.упр.

Батырь Юрий Георгиевич

к.э.н., доцент

Национальный университет гражданской защиты Украины

г. Харьков, Украина

Введение. Осмысление хода истории неизбежно вызывает вопросы о роли в ней той или иной личности: изменила ли она ход истории; было ли неизбежным такое изменение или нет; что случилось бы без этого деятеля? С одной стороны, мы знаем огромное число случаев, когда смена личностей (даже при таких драматических обстоятельствах, как череда убийств монархов и переворотов) не влекла решающих перемен. С другой стороны, бывают обстоятельства, о которых сказано далее, когда даже мелочь может стать решающей. Таким образом, уловить, от чего зависит роль личности: от нее самой, исторической ситуации, исторических законов, случайностей или от всего сразу, и в какой комбинации, и как именно, – очень сложно.

Целью работы является анализ факторов влияния на формирование лидера и его роль в ходе исторических процессов.

Материалы и методы. Проблематика, связанная с современными подходами к лидерству в органах высшей публичной власти, рассматривалась в своих трудах отечественными и зарубежными учеными, а именно: Л. Андерсен, Д. Келлис, Т. Офицеров, Т. Подлесная, Л. Таммерс, В. Толкованова, П. Хаитов и др. Несмотря на большое внимание ученых к этим вопросам, процессы формирования и становления агрессивных диктаторов требуют дальнейших исследований, особенно в условиях проявления их военной и террористической и фашистской агрессии.

Результаты и обсуждение Личность – при всей ее потенциально важной роли – очень часто не в состоянии предвидеть даже ближайшие, не говоря уже об отдаленных, последствия своей деятельности, поскольку исторические процессы очень сложны, и со временем открывается все больше непредвиденных следствий произошедших событий. При этом человек может оказать значительное влияние не только действиями, но и бездействием, не только прямо, но и косвенно, в период его жизни или даже после смерти, а заметный след в истории и дальнейшем развитии обществ может быть не только положительным, но и отрицательным, а также – достаточно часто – однозначно и навсегда не определяемым, тем более что оценка личности зависит от политических и национальных пристрастий [2].

Великие исторические деятели, как и великие публичные идеи, творцами и выразителями которых они являются, возникают, как правило, в переломные эры мировой истории либо истории той либо другой нации. Но не великие личности создают, вызывают к жизни великие эпохи, а, напротив, великие эпохи являются той благоприятной почвой, условием, когда таланты, гении, дарование той или иной личности могут созреть, появиться и реализоваться.

Формирование личности процесс многоплановый, поэтому о нем мы и говорим как о проблеме. Обыденное сознание проблему формирования личности, как гармоничной и всесторонне развитой, воспринимает так: все знать и все уметь. Это достаточно наивная позиция. Личность формируется в сложнейших общественных процессах, в переплетении множества социальных факторов. Формирование личности осуществляется в процессе прямого и косвенного воздействия на индивида всей системы общественных институтов. Поэтому достаточно значима диалектика системы: "институт – человек": "человек – институт". Цель в этом взаимодействии одна: появление человека со сложившейся психикой, сознанием, личностной культурой и деятельностью, то есть – формирование всесторонне развитой личности, обладающей широким набором потребностей, соответствующих развитым индивидуальным способностям. Если указанной цели нет: у индивида масса потребностей, но нет

способностей для их реализации, то вести разговор о сложившейся и развитой личности не приходится. В этом случае предстает только индивидуум с завышенными потребностями и скромными способностями, что порождает тип человека девиантного поведения, грозящего делинквентностью и отрицательной оценкой общества. Поэтому формирование личности обязательно включает в себя ее воспитание и дальнейшее развитие. В целом алгоритм представляется следующим: формирование личности – целевая деятельность институтов общества, воспитание – привитие установок в процессе этой деятельности, развитие – персональный, личностный уровень индивида, как продукта этой деятельности, способного к самостоятельности [6].

Исторические условия определяют в конечном счете формат деятельности личности. Выйти за этот формат никакой деятель, даже самый выдающийся, не может. Так, если не созрели необходимые предпосылки для более высокой степени общественного развития (в соответствии с сферами общественной жизни), то ни один политический деятель не в состоянии вызвать переход к ней своими личными действиями (даже харизматическая личность). В лучшем случае он может ускорить ход публичного процесса. Хорошо если это ускорение будет прогрессивным, но может и затормозить его (до тех пор пока вновь не возобладают объективные позиции, как это было в истории человечества в период пребывания у власти в Германии - Гитлера, в России - Сталина, в Китае - Мао Цзэдуна, в Румынии – Чаушеску). Никакая личность не может творить историю по своему предпочтению, не может вернуть общественное и социальное развитие обратно, например, от индустриального общества к феодальному. Гитлер в фашистской Германии (1933-1945 гг.) предпринимал в XX веке попытку восстановления рабовладельческого миропорядка, к чему это привело Германию, общеизвестно [3].

Сами россияне приводят определение фашизма в «Большой энциклопедии». Фашизм (итал. *fascismo*, от *fascio* – союз, пучок, связка, объединение; *fascio di combattimento* – союз борьбы) – идеология и общественно-политическое движение в рамках авторитарного милитаристского

ультранационализма и соответствующая диктаторская форма правления с жёсткой регламентацией общества и экономики. [1].

К сожалению, фашизм с наихудшими его проявлениями возродился в 21 столетии. Фашисты будущего будут называть себя антифашистами". То ли говорил, то ли не говорил Уинстон Черчилль. Так или иначе, эта фраза оказалась поистине пророческой. Ведь "денацификаторы" пишут статьи, которые заставили бы завидовать самого Геббельса, прямо признаваясь в планировании геноцида и которые не только пахнут как фашизм, не только выглядят как нацизм, но и являются чистым откровенным воплощением классического фашизма. И никто этого не скрывает [7].

К сожалению, на нашу долю выпало столкнуться с наихудшими проявлениями правления диктатора в соседнем с Украиной государстве. Россия с ее единоличным руководством на протяжении 22 лет, продвижением идеи «русского мира», постоянными военными конфликтами против других государств, зомбированием (без альтернатив) своего раболепского населения, жёсткой регламентацией общества и экономики и, наконец, кровавая война против «братского» народа в Украине, полностью отвечает нацистскому строю.

Российская федерация своей раболепской природой породила ужаснейшего диктатора XXI века – Путина. Даже Ангела Меркель еще в 2015 году заявляла, что Путин живет в другом мировом измерении, то есть, другими словами, он сумасшедший [5]. Формирование этой сущности длилось 22 года не только с молчаливого согласия народа, но и потакания со стороны лидеров ведущих стран Европы. Его агрессивность проявлялась как об'явлением энергетической войны (2008 год), которая длилась и до последнего времени (в 2021 году цена на газ достигла космического уровня 2000 долларов за 1 куб.м.) [4], так и прямые военные конфликты в Северной Осетии, Чечне, Грузии, Молдове, Сирии, в Донецке и Луганске Украины, аннексия Крыма у Украины. К сожалению Европа и весь цивилизованный мир закрывали глаза на эти проявления, что и привело к широкомасштабному военному вторжению РФ на Украину 24 февраля 2022 года. Теперь эта война приобрела характер борьбы

идеалов демократии со стороны Украины с идеологией терроризма, насилия, варварства и нацизма со стороны РФ. Самым страшным в этой войне является постоянные угрозы со стороны бесноватого диктатора ядерным вооружением, что может привести к третьей мировой войне. Но этот «великий» диктатор оказался трусливой крысой, которая прячется с первых дней войны в своем хваленном бункере. Поэтому о применении с его стороны ядерного оружия, по нашему мнению, (особенно с момента заявления Великобритании и США о моментальном ответном ударе с их стороны), речи быть не может, потому что больше всего он трусится за свою ничтожную жизнь. Ужасным (исторически и политически) в этой войне есть то, что народ России на 80 процентов поддерживает своего шизоидного диктатора. С одной стороны это работа русской пропаганды, а с другой – это политическая тупость и историческое идолопоклонство (вера в царя-батюшку и безверие в Бога).

Разговоры этой сущности (Путина) и всей их пропаганды о денацификации и демилитаризации Украины являются наглой ложью. Какой нацизм может быть в стране, в которой за последние 18 лет с 2004 года в президенты выбирали кандидатов от крайне правого до крайне левого. А в 2019 году народ, желая перемен к лучшему, и вовсе избрал президентом Украины артиста Владимира Зеленского. Какая речь может идти о нацизме в такой демократической стране, как Украина?

Руководящие и организационные способности Владимира Зеленского, которые формировались в проекте «95 квартал», в полной мере проявились с началом войны с РФ. Несмотря на подкупы и рекомендации покинуть Киев, он оставался в столице с первых дней войны и даже в самые критические моменты. Бывший артист и комик Владимир Зеленский превратился в величайшего руководителя, который объединил вокруг себя не только весь народ Украины, но и весь мир. Владимир Зеленский вместе с народом Украины стал избранным, миссия которого состоит в победе добра над злом, демократии над авторитаризмом и спасении человечества.

Выводы. Путин сформировался, как диктатор, шизофренический нацист, террорист и маньяк-убийца благодаря прежде всего раболепской сущности русского народа и либеральной политике цивилизованного мира и Европы. В противоположность ему, Владимир Зеленский, не имея опыта политической деятельности, став президентом истинно демократической Украины, проявил себя во время войны, несмотря на запугивания и подкупы, как мощный, сильный, несгибаемый лидер, объединивший вокруг себя всю Украину, весь мир и всех лидеров ведущих стран благодаря своей силе духа, самопожертвованию, вере в Украину и украинцев, и в идеалы демократии.

Список использованной литературы

1. Галкин А. А. Большая советская энциклопедия: [в 30 т.]. М. Советская энциклопедия, 1977.
2. Гринин Л. Роль личностей в истории: история и теория вопроса. https://www.academia.edu/29708043_4-2011
3. Історична роль особистості. https://pidru4niki.com/76985/kulturologiya/istorichna_rol_osobistosti
4. Как менялась цена российского газа для Украины на протяжении 24 лет? <https://ru.slovoidilo.ua/2016/02/12/infografika/jekonomika/kak-menyalas-cena-rossijskogo-gaza-dlya-ukrainy-na-protyazhenii-24-let>
5. Меркель объяснила, почему не позовет Путина на саммит G7. https://www.bbc.com/russian/international/2015/01/150116_merkel_putin_obama_ukraine
6. Роль особистості в історії. https://stud.com.ua/17783/filosofiya/rol_osobistosti_istoriyi
7. Фурса С. Фраза "Фашисты будущего будут называть себя антифашистами" оказалась поистине пророческой. <https://uainfo.org/blognews/1649227719-fursa-fraza-fashisty-budushchego-budut-nazyvat-sebya-antifashistami-.html>

PHILOLOGICAL SCIENCES

THE BUTTERFLY GARDEN: A MODERN VARIATION OF THE BACHELOR SHOW

Muntian Antonina Oleksandrivna

PhD, Associate Professor, Head of the Foreign Languages Department

Shpak Iryna Volodymyrivna,

Kuptsova Tetiana Anatoliivna,

Koliieva Iryna Anatoliivna

PhD, Associate Professors, Foreign Languages Department

Ukrainian State University of Science and Technologies

Dnipro, Ukraine

Introductions. Socio-cultural literature of the late twentieth – early twenty first centuries posed for literary criticism the problem of understanding literature as multilevel, multilayered, and addressed to the widest range of readers. Mass literature established in America and Europe in the twentieth century and created in accordance with the reader's requests, has dramatically changed the structure of the book market, the status of the writer, the attitude to the text and book; with mass literature the book is no longer the “textbook of life”, but primarily a commodity.

Aim. The authors aim to address to the number of topics and techniques pertinent to a mass literature literary work. It is also our intention to dwell on the specific features and characteristics of mass literature in general and peculiarities of the novel *The Butterfly Garden* by Dot Hutchison in particular.

Materials and methods. Globalization which has covered all spheres of modern life and the spread of information exchange have helped to synchronize some socio-cultural processes, which in the post-Soviet space were somewhat different due to particular development of literature. Any phenomenon known in Western mass culture becomes significant in post-Soviet bloc countries, operates under the common laws of mass distribution of the world and at the same time, in somewhat different conditions that have certain national specifics. The success of the popular singer

(Madonna) or his death (M. Jackson, W. Houston), the world premiere of the film, the release of the book, which attracted the attention of Western readers and viewers are of great interest in all parts of the world. It is especially true if the mass product is associated with scandal, sharp controversy, discussion on TV shows, in speeches of religious figures, politicians, etc.

In the time when we are approaching the first quarter of the 21st century the derogatory connotation of the term “mass literature” is no longer a definite and straightforward association with literary works of the genre. It is still a rather controversial affirmation that a literary piece belonging to mass literature should undoubtedly be of low quality. In our opinion mass literature is not so much about the quality (*the opposition is not mass (low quality) literature vs. elite (high quality) literature*) but rather about the number of printed copies. On the other hand we are going to support opinion that the mass literature pieces are most commonly fall into the definite (formula) text structure and are easily recognized by the readership of a definite genre. Some researchers believe that “mass literature is a flexible concept which registers the lowest level of literature” [1], and includes the pieces that are not highly rated by contemporary criticism. It may have been true in the beginning, yet at present date this statement requires reconsideration, However, we would like to dwell on another aspect of mass literature, namely on the aspect of replication or replaying real life. In one of her scientific works Chernyak states that characters in mass literature can be easily recognized and identified by the readership. Those characters act in familiar for the readership situations; the settings of the action are similar to the real world and thus close to the reader [2].

Results and discussion. We have previously stated that modern literature is the reflection of real life and at some point the real life turned into a reality show. Reality shows received great popularity in the past few decades or so, and for now manage to maintain the level of their popularity. Among umpteen talent and survival reality shows there is one which appeals to romantic side of humanity – The Bachelor – the American reality TV series that debuted on March, 25, 2002 on ABC. It is a franchise show, which has a number of spin-offs and is aired in many

countries. The main idea of the show is the search for love with a fixed amount of hand-picked participants who live in an enclosed location. The Bachelor chooses his ladies to spend time with and to get to know them and eventually chooses the one he wants to spend the rest of the life with. The rest of the ladies go home. The idea is simple and known to majority of people who have access to television or the Internet, and it is this simplicity that pushed the idea of the show from the screen and to the book – *The Butterfly Garden* by Dot Hutchison.

The Butterfly Garden is a perverted version of *The Bachelor*. Without any doubt this novel is a sample of mass literature. Despite the fact that this novel is not structured in accordance with the “formula”, all other merits of a mass literature works, such as recognizable characters, identification, suspense, identity crisis etc, are present. It is a story of a man who calls himself Gardener and who sees himself as the Bachelor, with the difference that he does not set his butterflies free, instead he kills them on their 21st birthday. He deprives them of their identity – of their names, memories, lives. They live in an enclosed premises with can be accessed by very few people. He tattoos them as he pleases, gives them new names and rapes them in the name of love and beauty:

“The level of detail was stunning and I wondered how much the intricacy suffered when it came time to refresh the brightness of the ink. Something kept me from asking, though. A good tattoo took years to fade enough that it needed to be touched up; I didn’t want to think about what it would mean to be in the Garden for that long. Or worse, what it could mean if I wasn’t.”[3]

As in *The Bachelor* show the Gardener walks in his Garden contemplating his butterflies and selecting them for a new episode. Stripping the girls of their identities is of vital importance. People who do not know who they are can be controlled easily and will play into fantasy:

“Some can’t stop talking about their families. Afraid they’ll forget, I guess. No names, though. Ravenna said her mother was a senator. That was all we knew.”[3]

It is natural to cling to who you are and wish for escape, however there are exceptions to everything. Not all the Butterflies wanted to leave the Garden, even

though leaving was not an option there was an exception to that as well. There is the rule in the Garden according to which the girls who are truly in love with the Gardener and wish to please him receive a set of wings not on their backs but on their faces, however they are not allowed to leave the Garden either. The exception was Lorraine, who actually was set free, but preferred staying and serving the Gardener:

“He sent her to nursing school and to cooking classes on the side, and she was so broken by submission to his interests, so absolutely in love with him, that she never tried to run away, never tried to tell anyone about the Garden or the dead Butterflies or the living ones who still could have had some hope. She went to her classes, and when she came back into the Garden she studied and practiced, and on her twenty-first birthday, he took away all those backless, pretty black dresses and gave her a plain grey uniform that covered her entirely, and she became the cook and nurse for the Garden.”[3]

This character leads us to another peculiar point where it is getting clear that the artistic characters of this novel are not as unambivalent and clear-cut as the mass literature piece’s characters should be. Apart from the resemblance to *The Bachelor* show, there is another allusion in *The Butterfly Garden*, namely to *The Collector* by John Fowles. The Gardener is quite reminiscent of Caliban, who held Miranda captive and eventually killed her. An attempt to compare these two male characters would surprise the readership with the differences between the two. Caliban was plain, uneducated, mentally retarded and physically repulsive character. He provokes feelings of repulsion and disgust; however Gardener’s character is a completely different story. For one the Gardener was absolutely competent socially. He had a wife (who had no idea about her husband’s real nature) and two sons (who both knew about their father’s real nature), he was educated, eloquent and intelligent. He was a master manipulator as there were girls who wished to stay in the Garden and truly lived him. He managed to create the Garden – a place within a place; a world within a world. Gardener’s family, especially his wife belongs to the outside world; his butterflies, on the other hand, belong to the inner world – his domain. Modern narrative does not represent a villain as physically repulsive. Gardener is not a

protagonist anti-hero, on the other hand he is portrayed as a villain who can be charming and someone should be understood or figured out.

Conclusions. Being a sample of mass literature *The Butterfly Garden*'s main task is to get readers' attention; to involve the readership in the process of co-creating a narrative. The readers should solve the mystery, analyze the setting, go through suspense and feel the characters; they should play a game where a villain plays against his victim and take sides; they should empathize with the characters and realize that the actions of the novel are very realistic and probable. Mass literature and mass culture are connected with each other and with real life. Literature is the reflection of a society and thus a literary work may only be written in the framework of the period of time in question; and literary text is written under the impact of current events within a society.

References:

1. Chernyak M.A. (2005) *The Phenomenon of Mass Literature of XX Century: the Problem of the Genesis and Poetics*. Doctoral dissertation, Saint Petersburg State University, Russia.
2. Chernyak M.A. (2007) *Mass Literature of XX Century*. Moscow: Flinta, Naukapp: 210-212, 222, 225, 286.
3. Hutchison D. (2016) *The Butterfly Garden*. URL: <https://www.yumpu.com/xx/document/view/64358140/read-download-the-butterfly-garden-the-collector-1-pdf-by-dot-hutchison>

THE IMAGE OF SOCIAL IDENTITY CONSTRUCTION IN THE MODERN ANIMATED CARTOONS

Panchenko Anastasiia Olehivna

Master student

Taras Shevchenko national university of Kyiv

Kyiv, Ukraine

Introductions. The necessity to investigate social identity construction is determined by increased interest in the issues of individual's well-being in society as well as the aspiration to overcome cultural misunderstandings, become aware of how to overcome different troubles in the process of upbringing, etc. The image of social identity construction is perceived quite easy in the animated cartoons, as they are mostly directed at children, who are in the process of social identity creation.

Aim. The aim of the research is to observe a **social identity formation** and expression within the plot of contemporary **animated cartoons** and identify how it can be useful for people in the modern society.

Materials and methods. Materials for research are modern animated cartoons including "Dilili in Paris" (2018), "Barbie in Rock'n Royals" (2015), "Ballerina (Leap!)" (2016).

To observe the way social identity is constructed, various methods of research are required. The most important one is **discourse analysis**, which can be particularly differentiated as **critical discourse analysis** and **feminist critical discourse analysis**.

Discourse analysis is aimed at conducting the research on oral and written forms of communication. Linguistic materials are represented by the written texts or transcripts of oral speeches, dialogues, etc. **Discourse analysis** pays more attention to the social aspect of communication than to the simple linguistic organization. **Discourse analysis** involves three significant categories: *action*, *structure* and *variety*. When an individual writes something, he/she performs particular social actions at the same time. It goes without saying, discourse and text are irreversibly intertwined with social activities and communicative process. **Discourse analysis**

presupposes consideration of rhetorical structures of all types of text, helps to solve the issues of correlation and interaction of the inner and outer world of a person, thinking and existence. A specific attention is paid to such concepts as belief, fact, truth, imagination, knowledge, mistake, thought, evaluation, logical thinking and process of problem solution. In order to comprehend any text, it is necessary to identify current circumstances and relate them to one's inner subjective world, while taking into consideration one's own subjective experience, various phenomena and situations.

Critical discourse analysis is directed at investigating relationships of dominance, control, discrimination, and power within interpersonal interaction. In cases, in which these relationships between different social groups are obviously acknowledged, for instance, in discussion of gender differences, it is the role of **critical discourse analysis** to single out that they are not natural, but socially determined.

Feminist critical discourse analysis investigates how discourse ideologies are related to gender hierarchies. The way women are treated is discovered in terms of "equality" and certain aspects, which indicate femininity.

The **conversation analysis approach** presupposes a deliberate analysis of video-recorded data. The focus is on the recorded data and transcripts, so any results emerge exactly from these data.

Contextual analysis method is aimed at explaining language specificities directed at particular social groups. A certain text may be focused on the male and female audience, certain ethnic or age groups.

Results and discussion. *Social categories* like "educated" and "Kanak" form the image of a young 6-year-old girl Dilili from the animated film "Dilili in Paris", a child from New Caledonia, who speaks French fluently. The group of royal singers in the animated film "Barbie in Rock'n Royals" is *long-lasting, close-knit* and *formally organized*. However, this same group of royal singers with a rock star Erika in their team can be characterized as *temporary, casual* and *informally organized*.

Such concepts as *power* and *solidarity* are related to the social identity construction. In the animated film “Ballerina (Leap!)”, Mérante, the choreographer of the School of the Paris Opera Ballet, has a *power* to teach young girls to dance and eventually choose the best one to participate in “The Nutcracker” ballet in the Paris Opera. In such a way he helps to construct the **social identity** of young girls, encourages them to become a better version of themselves. At the same time Odette, a former prima ballerina (principal dancer), shows *solidarity* with a young orphan girl Félicie, by agreeing to help her improve the dancing skills and in such a way create a decent **social identity** of a poor girl, but the one, who has a real passion to dedicate herself to the realization of her goals.

Conclusions. All things considered, **social identity** establishment and construction is essential, because it influences the way people perceive each other and interact with each other. If individuals have a favourable view of their **social identity** within the group, they tend to get on well with other members of this or that group and have confidence in many things they are accountable for. The image of **social identity** construction is easier to pay attention to and perceive exactly in the animated cartoons, as they are directed at the age group of children, who are in the process of upbringing and **social identity** formation since the early childhood.

REFERENCES

1. Кучеренко А.О. Мова постфольклору в арабському медіадискурсі: соціолінгвістичний вимір : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.13 / Кучеренко Аліна Олександрівна ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2019. – 287 арк. – Додатки: арк. 233-287. – Бібліогр.: арк. 201-232
2. Серажим Катерина Степанівна Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору : Дис. ... доктора філолог. наук: 10.01.08 / Серажим К.С.; КНУТШ. – Київ, 2003. – 408 л. – Додатки: л. 373 - 396. – Бібліогр.: л. 346 - 373
3. Kroskrity, Paul (2000). Identity. *Journal of Linguistic Anthropology* 9(1–2): 111.

4. Lazar, Michelle M. (2005). Performing the State Fatherhood: The Remaking of Hegemony. In Michelle Lazar (ed.), *Feminist Critical Discourse Analysis: Gender, Power and Ideology in Discourse*. London: Palgrave Macmillan, 139–63.
5. Myers-Scotton, C. (2006). *Multiple Voices*. Oxford: Blackwell.
6. Tollefson, J. W. (2006). Critical Theory in Language Policy. In T. Ricento (ed.), *An Introduction to Language Policy*. Oxford: Blackwell.
7. Wardhaugh, R., & Fuller, J. M. (2021). *An introduction to sociolinguistics* (7th ed., Vol. 1). Wiley Blackwell.

FEATURES OF ADVERTISING TEXTS TRANSLATION

Shushkivska Antonina

Master

National University of Life and Environmental Sciences

Kyiv, Ukraine

Annotation: The purpose of this article is to analyze specific features of translation of advertising texts and their role in the process of globalization. The ways of translating advertising slogans, as well as techniques used for translation are considered.

Key words: slogan, advertising text, translation, advertising translation

The translation specialised in marketing plays an important role within business translation because it enables the successful internationalisation of companies. [2]

Over the past ten years, there was a massive development of advertising around the world. Thanks to the development of the Ukrainian market and globalization, the service of translation of advertising texts and slogans is becoming more and more relevant and in demand.

Of course, basically an advertising campaign is created for each market separately, but more and more often companies need translations and adaptations of texts and commercials that have already proven their effectiveness in the markets of other countries. In this aspect, and the following feature: it is important to take into account the ethical and psychological characteristics of the audience, behavioral stereotypes.

Even a comic form of advertising in one country may not be accepted in another precisely because of the difference in culture and mentality. After all, a different country means different features. In addition, literal translation, characteristic of technical, legal, scientific texts, where it is necessary to convey the

accuracy of information, is not suitable for advertising text. Translation of advertising texts is, first of all, a creative process.

Quite often, when presenting their products on the Ukrainian market, foreign companies leave their advertising slogans untranslated: «The Power of Dreams» (Honda), «Go Beyond» (Land Rover). Such slogans are also successful in the Ukrainian-speaking market.

Another way of translation is adaptation, when the features of the language into which the translation is carried out are taken into account. In this case, it is possible to give as example a slogan of advertising campaign of Haribo. The German version of the slogan is: «Haribo macht Kinder froh und Erwachsene ebenso», for the French audience the slogan was translated as «Haribo c'est beau la vie, pour les grands et les petits», keeping the rhyme.

In any translation, there is a place for translational transformations — numerous permutations and rearrangements of individual semantic elements.

Key linguistic parameter at translating advertisement is the figurativeness and creative approach. For this purpose the following language techniques are used:

- an associative array at the selection of heading or slogan;
- polysemy of words or phrases;
- low-frequent, stylistically and emotionally charged words;
- idioms and sayings adapted to target language;
- quotes, abbreviations, repetitions, metaphors, catchphrases, allegories, comparisons, alliterations, etc.;
- verbal combinations in an imperative mood, adverbs and adjectives, personal and possessive pronouns;
- new lexemes consisting of the remade parts of words of the target language;
- nominative sentences. [1]

In order to achieve the same good result as it was in the home market, it is very important to take into account specific intercultural features. As an example of such

linguistic and cultural barriers can be considered nationally–marked vocabulary: puns, realities, words–symbols, metaphors, connotative words, etc.

The sphere of translation has always stimulated the development of cultures, literature, national languages and so on. The translated advertising slogan is part of the culture of the country in whose language the translation is made. The translator can be called a mediator between people of different nationalities.

Translator must be also aware of brand’s values and positioning, because advertising slogans and marketing texts are a part of global marketing strategy, so they play a crucial role as well.

The main purpose of advertising is to influence the mind of the consumer, draw his attention to a product or service and convince him to make a purchase. A translation is considered successful if it has the same impact on the target audience both in the original and in the translation, so all linguistic means that make advertising effective must be conveyed in the target language. Thus, the initial concept of the advertising campaign, its strategy and potential result should be taken into account.

One of the main tasks of advertising is to create a bright and unforgettable image that will be remembered by the audience for a long time, so the translator must support and convey this image. Creativity and creative thinking is the key to success.

REFERENCES

1. «Advertisement Translation», available at: <https://translatorsauction.com/en/page/advertisement-translation>
2. «Characteristics of marketing translation services and why to count on a specialised translator», available at: <https://techtranslator.eu/characteristics-marketing-translation-services/>

ДАВНІ РУКОПИСИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ РЕДУКОВАНИХ У СТУДІЯХ УЧЕНИХ ХАРКІВСЬКОЇ ШКОЛИ

Глущенко Володимир Андрійович
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри германської та слов'янської філології
Донбаський державний педагогічний університет
м. Слов'янськ, Україна

Вступ. У 70-і рр. ХІХ ст. в межах порівняльно-історичного мовознавства виникли наукові школи, що стало важливою ознакою другого періоду компаративістики (70-і рр. ХІХ ст. – 30-і рр. ХХ ст.).

При цьому пріоритетними, як і в перший період (20-і – 60-і рр. ХІХ ст.), були історико-фонетичні дослідження – своєрідний «полігон» для порівняльно-історичного методу [7, с. 25].

Однією з перших у Європі стала Харківська лінгвістична школа. У галузі історичної фонетики східнослов'янських мов плідно працювали такі вчені, як Олександр Опанасович Потебня (1835–1891), фундатор і головний теоретик Харківської школи, і Митрофан Олексійович Колосов (1839–1881). До них за поглядами на мову та їх практичним втіленням примикав Павло Гнатович Житецький (1837–1911), діяльність якого не була безпосередньо пов'язана з Імператорським Харківським університетом. Саме праці О. Потебні, М. Колосова та П. Житецького ми далі й аналізуємо в лінгвоісторіографічному аспекті.

Метою розвідки є розкриття поглядів О. Потебні, М. Колосова та П. Житецького на еволюцію редукованих голосних, установлення внеску учених Харківської школи у вивчення історії редукованих.

Ця мета конкретизується в таких **завданнях**: 1) розкрити погляди на редуковані попередників учених Харківської школи, розкрити роль компаративістів 20-х – 60-х рр. ХІХ ст. у вивченні редукованих; 2) виявити, що найбільш цінне було успадковане О. Потебнею, М. Колосовим і П. Житецьким

з праць учених 20-х – 60-х рр. ХІХ ст.; 3) з'ясувати внесок учених Харківської школи в дослідження історії редукованих голосних, проаналізувати полеміку О. Потебні, М. Колосова та П. Житецького щодо долі редукованих на східнослов'янському терені.

Матеріали й методи. Матеріал дослідження становить сукупність наукових текстів – праць з історичної фонетики східнослов'янських мов, авторами яких є вчені Харківської школи та їхні попередники, компаративісти 20-х – 60-х рр. ХІХ ст. У нашій розвідці використано актуалістичний метод як метод праць з лінгвістичної історіографії. Операційний компонент цього методу становить сукупність таких прийомів і процедур, як аналіз лінгвістичних текстів і синтез одержаних даних, порівняння, абстрагування та логічна історико-наукова реконструкція [4].

Результати й обговорення. Як показав В. Колесов, у працях О. Потебні порівняльне та історичне вивчення мов уперше виступає у своїй діалектичній єдності як наукова теорія дослідження. Наш аналіз дозволяє зробити висновок, що це було пов'язане з новим (порівняно з лінгвістами 20-х – 60-х рр. ХІХ ст.) підходом до джерел вивчення історії мови: у студіях О. Потебні на передній план висунуто сучасні мовні (діалектні) дані як пріоритетне джерело вивчення історії мови, а матеріалу давніх рукописів відведено роль найважливішого серед допоміжних за умови широкого використання різноманітних джерел. Такий підхід був характерний і для праць М. Колосова й П. Житецького [3, с. 48–50].

Водночас безперечним досягненням О. Потебні, М. Колосова та П. Житецького стало подальше вдосконалення прийомів роботи з матеріалом давніх східнослов'янських рукописів, що яскраво виявилось в процесі дослідження вченими Харківської школи історії редукованих голосних.

Вивчаючи цю історію, О. Потебня, М. Колосов, П. Житецький зосередили увагу на процесі занепаду редукованих, що полягав у переході [ъ], [ь] в [о], [е] в сильній позиції та в зникненні [ъ], [ь] в слабкій позиції, а також у певних змінах сильних і слабких напружених редукованих.

Дослідження [ѣ], [ь] започаткував О. Востоков. Установлення звукового значення кириличних юсів і ерів стали найвидатнішими досягненнями О. Востокова; саме вони ознаменували застосування порівняльно-історичного методу до матеріалу слов'янських мов. О. Востоков першим дійшов висновку про те, що ѣ, ь у давніх писемних пам'ятках (зокрема, в «Остромировому євангелії», дослідженню якого О. Востоков приділив велику увагу) позначали певні звуки, відмінні від [o], [e] у східнослов'янських мовах. При цьому О. Востоков спирався на матеріал тогочасних слов'янських мов, де на місці давніх сильних [ѣ], [ь] представлені різні голосні звуки повного творення: укр. *сон, день*, рос. *сон, день*, польськ. *sen, dzień*, чеськ. *sen, den*, болг. *сън, ден*, серб. *sân, dân* та ін. О. Востоков розглядав [ѣ], [ь] як праслов'янську спадщину в давніх мовах слов'ян. Учений назвав [ѣ], [ь] «напівголосними» [1, с. 7–10], підкресливши тим самим їхню вокалічну природу. Першим мовознавцем, який кваліфікував [ѣ], [ь] як власне голосні, став І. Срезневський. Оскільки у східнослов'янських пам'ятках XIII–XIV ст. ѣ і ь уживаються відповідно до етимології, І. Срезневський висунув припущення про те, що в діалектах східних слов'ян [ѣ], [ь] зберігалися ще в XIV ст. [15, с. 43–44]. П. Лавровський, проаналізувавши давньоруські грамоти XIV ст., зробив висновок: «приблизним періодом» занепаду редукованих на східнослов'янському мовному терені можна вважати «початок другої половини XIV століття». Якщо ж літери ѣ, ь трапляються й пізніше, «навіть і в XV столітті», то це є певним «анахронізмом» і пояснюється орфографічною традицією [10, с. 32]. Отже, подальшу історію [ѣ], [ь] О. Востоков, І. Срезневський і П. Лавровський моделювали як втрату східнослов'янських редукованих у слабкій позиції та їхній перехід у голосні повного творення [o], [e] в сильній позиції. Типологічно подібні процеси спостерігалися в історії напружених редукованих [2]. Так, спираючись на матеріал давніх рукописів, І. Срезневський реконструював зміну напруженого редукованого [ы] в [o] в російській мові і констатував, що цей перехід відбувався «принаймні з XIII–XIV століття» [15, с. 44].

Відзначимо: учені Харківської школи, працям яких притаманні широкі часові масштаби, орієнтувалися на повільну еволюцію як форму історичного розвитку фонетичних явищ, унаслідок чого О. Потебня, М. Колосов і П. Житецький інтерпретували багато фонетичних змін як тривалі процеси.

Це повною мірою стосується процесу занепаду редукованих голосних, що трактувався як розтягнутий у часі. О. Потебня писав: «Ми говоримо про перетворення двох ... складів в один (напр. **сь-нь** в **сон**), про заміну глухих чистими (редукованих голосними повного творення – В. Г.) ... так, ніби кожне з цих явищ відбулося враз. Між тим насправді кожне з цих явищ було тривалим процесом» [13, с. 51]. Говорячи про повільну еволюцію, О. Потебня використовує образну мову: про редуковані, «як про музичний звук, що поступово загасає, ... важко сказати, де він закінчується» [14, с. 60].

При визначенні часу занепаду редукованих учені Харківської школи стикалися з великими труднощами. Це зазначали і О. Потебня [там же, с. 93], і М. Колосов [9, с. 87], і П. Житецький [5, с. 66].

Невипадковим видається той факт, що хронологію процесів зникнення слабких редукованих голосних і переходу сильних редукованих у голосні повного творення О. Потебня, М. Колосов і П. Житецький встановлювали по-різному [11, с. 56, 93; 12, с. 14; 13, с. 44, 51; 9, с. 102; 8, с. 7; 5, с. 51, 66, 67, 263; 6, с. 108, 109].

Конкретно-історичний підхід до матеріалу давніх рукописів з активним залученням сучасних діалектних даних дозволив О. Потебні висунути плідну ідею нерівномірності занепаду редукованих на східнослов'янському терені [11, с. 55–56; 12, с. 14; 13, с. 44; 14, с. 47].

На думку П. Житецького, занепад редукованих відбувся ще в спільноруській прамові (прасхіднослов'янській мові – В. Г.) раннього періоду, до виникнення в східних слов'ян писемності. Тезу про прасхіднослов'янський характер занепаду редукованих П. Житецький аргументував, зокрема, посиленням на свідчення найдавніших рукописів (XI ст.): у них літери **ъ**, **ь** або замінюються на **о**, **е**, або зникають, або змішуються [там же, с. 59].

Неаргументованість тези про ранній занепад редукованих доводив О. Потебня, відзначаючи, зокрема, правильність уживання літер **ъ** і **ь** у сполученнях з плавними приголосними в Галицькому євангелії 1144 р.

Твердження про давній час занепаду редукованих критикував і М. Колосов. Посилання П. Житецького на форми типу **пръвыи, пръстенъ**, які нібито свідчать про те, що занепад редукованих «початком своїм сягає в доісторичну праруську давнину» [5, с. 113–114], видається М. Колосову непереконливим. Зазначених форм, за М. Колосовим, не було ні в старослов'янській, ні в давньоруській мові: М. Колосов припустив, що П. Житецький спирався на книгу Ф. Міклошича «Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum» (1862–1865), де подібні форми наведено без розрізнення **ъ, ь** у сполученнях з **р, л**; отже, вони є штучними. М. Колосов відзначав, що в праці О. Востокова «Словарь церковнославянского языка» (1858–1861) представлені «справжні старослов'янські форми: **пръвыи, пръстенъ**» [8, с. 9].

Здійснене дослідження дозволяє зробити такі **висновки**:

1. Вивчення [ъ], [ь] було започатковано О. Востоковим, який першим дійшов висновку про те, що [ъ] і [ь] є праслов'янською спадщину в давньоруській мові; у давніх рукописах літери **ъ, ь** позначали голосні звуки, відмінні від [о], [е] у східнослов'янських мовах. Історію [ъ] і [ь] О. Востоков моделював як утрату східнослов'янських редукованих у слабкій позиції та їхній перехід у голосні повного творення [о], [е] в сильній позиції. Типологічно подібні процеси було реконструйовано для напружених редукованих (І. Срезневський). За І. Срезневським, у діалектах східних слов'ян [ъ], [ь] зберігалися ще в XIV ст. З погляду П. Лавровського, занепад редукованих відбувся на початку другої половини XIV ст.

2. Ці твердження учених 20-х – 60-х рр. XIX ст. у цілому були успадковані О. Потебнею, М. Колосовим і П. Житецьким і отримали подальший розвиток у їхніх працях.

3. Внесок учених Харківської школи в дослідження історії редукованих голосних є дуже значним. О. Потебня, М. Колосов і П. Житецький трактували

процес занепаду редукованих як тривалий, розтягнутий у часі. Хронологію занепаду редукованих О. Потебня, М. Колосов і П. Житецький встановлювали по-різному. О. Потебня висунув плідну ідею нерівномірності занепаду редукованих на східнослов'янському терені. На думку П. Житецького, занепад редукованих відбувся ще в прасхіднослов'янській мові раннього періоду, про що свідчать деякі рукописи XI ст. Це трактування спричинило критику О. Потебні, який відзначав, зокрема, правильність уживання літер **ь і ъ** у сполученнях з плавними приголосними в Галицькому євангелії 1144 р. Твердження про давній час занепаду редукованих критикував і М. Колосов. Посилання П. Житецького на форми **пръвыи, пръстень** тощо М. Колосов вважав непереконливим, оскільки подібні форми є штучними.

Література

1. Востоков А. Х. Рассуждение о славянском языке, служащее введением к грамматике сего языка, составляемой по древнейшим оного письменным памятникам. *Востоков А. Х. Филологические наблюдения.* Санкт-Петербург, 1865. С. 1–27.

2. Глущенко В. А. П. О. Лавровський про природу й походження редукованих голосних. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Філологічні науки.* Київ: Міленіум, 2016. Вип. 248. С. 14–20.

3. Глущенко В. А. Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському мовознавстві (70-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст.). Донецьк, 1998. 222 с.

4. Глущенко В. А., Роман В. В., Руденко М. Ю. До питання про актуалістичний метод як метод студій із лінгвістичної історіографії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2020. № 45. Т. 1. С. 90–93.

5. Житецкий П. И. Очерк звуковой истории малорусского наречия. Киев, 1876. IV, 376 с.

6. Житецький П. Г. Нарис літературної історії української мови в XVII ст. *Житецький П. Г. Вибрані праці: Філологія*. Київ: Наукова думка, 1987. С. 19–138.
7. Колесов В. В. Сравнительно-исторический метод в трудах А. А. Потебни. *Наукова спадщина О.О.Потебні і сучасна філологія. До 150-річчя з дня народження О. О. Потебні: Збірник наукових праць*. Київ: Наукова думка, 1985. С. 25–39.
8. Колосов М. А. Обзор звуковых и формальных особенностей народного русского языка. Варшава, 1878. X, 270 с.
9. Колосов М. А. Очерк истории звуков и форм русского языка с XI по XVI столетие. Варшава, 1872. 192 с.
10. Лавровский П. А. О языке северных русских летописей. Санкт-Петербург, 1852. 160 с.
11. Потебня А. А. Два исследования о звуках русского языка: I. О полногласии, II. О звуковых особенностях русских наречий. Воронеж, 1866. 156, III с.
12. Потебня А. А. Заметки о малорусском наречии. Воронеж, 1871. 134 с.
13. Потебня А. А. К истории звуков русского языка. Воронеж, 1876. Ч. 1. VI, 243 с.
14. Потебня А. А. Разбор сочинения П. Житецкого «Очерк звуковой истории малорусского наречия». К., 1876. Санкт-Петербург, 1878. 76 с.
15. Срезневский И И. Мысли об истории русского языка. Москва: Учпедгиз, 1959. С. 16–81.

ON ORIGIN OF ENGLISH GERUND AND ITS DEVELOPMENT

Ермеков Нурлан Рахметоллаулы

магистрант

Карагандинского университета им. Е.А Букетова

г. Караганда, Казахстан

Annotation. The article deals with the historical development and formation of the gerundial construction in the system of the English language, including the reasons for singling out this part of speech from the verbal noun. The results of the research show that the complexity and versatility of this part of speech are historically conditioned. Among the reasons for the appearance of the gerund, it is possible to distinguish the need for the development of circumstantial features in the verbal noun, the general tendency to expand compatibility, the acquisition of the verbal categories of perfect and voice, and also a number of cognitive aspects, namely, the need for expression of the process (cause) through the gerund by means of generalized meaning.

Introductions. Currently, the problem of studying the theoretical aspects of various grammatical categories, including non-personal verb forms in the English language, does not lose its relevance. One of the most widely used grammatical categories in the English language is the gerund. Being one of the non-personal forms of the verb, it is of particular interest to researchers because it has no analogue in the Kazakh language. Such linguists as B.A. Ilyish, V.Ya. Plotkin, L.S. Barkhudarov, A.I. Smirnitsky, B.Strang, M.A. Ganshina, M.N. Vasilevskaya and others were engaged in research of the gerund as one of the non-personal forms of the English verb. R.Blume, G.O.Carme, L.Kellner, O.Jespersen, J.L.Armstrong, G.Logeman, F.J.Rusterberg, M.Callaway, as well as the Russian linguists M.Gutkin, V.N.Yartseva, A.M. Fiterman and others dealt with the question of the origin of the gerund, expressing different opinions about its occurrence in the English language.

Aim. Unfortunately, little attention is paid to this issue in modern linguistics, and the phenomenon of the English gerund is still insufficiently studied. Thus, it

seems important to consider the entire historical path of the formation of this part of speech, as well as to dwell in detail on the grammatical and cognitive prerequisites for its formation.

Materials and methods. Materials of the research are examples of sentences with gerund. The material was selected by the method of sampling from Kazakh and English manuals, the Kazakh-speaking and English-speaking mass media and the Internet resources. Methods of the research are working with scientific and methodical literature, gathering examples of participles in two languages, making comparative analysis, identifying peculiarities, similarities and the differences between sentences.

Results and discussion. The non-personal forms of the verb (Verbals) in English include the Infinitive, the Gerund, the first participle (Participle 1), the second participle (Participle 2).

Personal verb forms in a sentence can only perform the function of a simple predicate. In contrast, non-personal forms are able to function as a number of syntactic positions, except for a simple predicate.

All of them, unlike predicates, do not come into direct contact with the subject and do not change their form depending on the latter. According to the functions performed in the sentence, verbals are close to the nominal parts of speech; however, the infinitive is somewhat different from other non-personal forms. Basically, however, the combinatorics of non-personal forms is in many ways close to the verb: in addition to the second participle, all these forms can be combined with a direct complement and all can be determined by an adverb. The verb property is also that, except for the second participle, all these forms have a specific paradigm. The category of person and number is absent from them; the category of time as such is also absent: they are not able to place an action in a particular time interval, they indicate only the ratio of the time of the action they designate with the action of the verb-predicate - simultaneity or its antecedence. Thus, they denote only relative time.

All these forms appeared in the language as nominal; and only gradually, during the development of the language, they were drawn into the verb system and acquired verbal categories of type and voice, as well as verbal combinatorics. [1; 80]

The gerund is the most peculiar non–personal form in the English verb system. While the infinitive and participles are forms peculiar to all modern European languages, the gerund has a parallel only in Spanish; Germanic languages, except English, do not have this form. It is a combination of verbal and substantive features.

Due to the fact that the gerund is an independent grammatical category that has no analogue in any of the Germanic languages, the question arises how this non-personal form appeared in the English verb system. There are a number of theories on this issue, which we will consider.

Both in foreign and domestic anglicistics there are a number of monographs devoted to the question of the origin and development of the gerund, but so far this problem remains unresolved.

Investigating the origin of the gerund, different authors come to different, often the most contradictory, conclusions: some linguists) believe that the gerund originated from the Old English verbal noun on -ing, -ung; others come to the conclusion that the gerund originated from the verbal noun and the present participle; others raise the gerund to the Anglo-Saxon infinitive and verbal noun, some explain the appearance of the gerund in English.

G. O. Kerm attributes the appearance of the gerund to the Old English period and explains its origin as the result of the development of the verbal noun, which often received a verbal control instead of a nominal one, thanks to the destruction of the inflectional in Late Old English and Early Middle English, and the disintegration of compound nouns and changes in word order and verbal emphasis. In his discussion of the various constructions with gerunds, Kerm does not adhere to the chronological order of their development.

P. Blumet, L. Kelner, O. Espersen, and J.L. Armstrong believe that the gerund is derived from a verb noun and a present participle. They attribute the emergence of the gerund to the middle of the 14th century, indicating that it did not get a variety of

uses until the beginning of the 15th century; in their opinion during the 15th century the gerund receives no further development, and only in the first half of the 16th century under the influence of Latin (Blume) and French (Kelner) the gerund regains its power, and in the time of Queen Elizabeth (second half of the 16th century) it reaches a considerable development.

O. Espersen does not differentiate between the gerund and the verbal noun, calling both a verbal noun, and noting that "it was not until the 16th century that the verbal noun began to have verb control and that it accordingly began to govern the noun in the accusative case. [2;5]

C. Koch and G. Logeman believe that the gerund goes back 1) to an Anglo-Saxon verbal noun in *-ung,(-ing)* and 2) to an Anglo-Saxon infinitive, in its dative case with the preposition *to*, and this explains the verbal control of the gerund. Koch's conclusion is as follows: the infinitive form in *-enne* (governed by *to*) formed the ending *-ende* (*to bodiende, to wurdiende*), hence in "New Anglo-Saxon" the ending *-inge* was sometimes found. [3; 10]

E. Einkenkel, F. J. Rusterberg, and M. Calaway attribute the appearance of the gerund in English to the influence of Latin or French. E. Einkenkel writes, that "the need for the gerund appeared in English under the influence of Latin, which has been manifested Latin which has been manifest for a long time". According to representatives of this group the gerund developed from the Old English verb noun in *-ung, -ing*, as a result of the influence of French (Rusterberg) and Latin (Einkenkel) on the one hand, and the present participle on the on the other hand.

Thus, having considered various hypotheses of the origin of the gerund in the system of the English verb, in our study will be based on the theory outlined by M.A. Ganshina and M.I. Vasilevskaya. [4; 268] This theory is given below.

The gerund is a descendant of the Old English noun and present participle; hence its dual nature and its nominative and verbal characteristics.

In the Old English period, the verbal noun had the endings *-ing, -ung*; in Middle English, the ending *-ing(e)*. The present participle in the Old English period had the ending *-ende*, which in the Middle English period was replaced by *-inge* as a

result of the displacement of constructions with the verbal noun and participle. Thus, the verbal noun and the participle merged into one form *-ing(e)*, the modern *-ing*. In constructions where, in the Middle English and early modern English period, before the verbal noun, as before any other, there was a definite article, followed by the preposition of (*He thanked him for the saving of his life*. Compare: *He thanked him for the preservation of his life*), both the article and the preposition of gradually disappeared, and the noun following the form *-ing* became a direct complement to him (*He thanked him for saving his life*).

The following examples show a gradual transition from a verbal noun to a gerund. The noun on *-ing* still has the article, but the preposition has already disappeared:

* *Nothing in his life // Became him like the leaving it.* (Shakespeare)

* *With the finding the little infant.* (Fielding)

Subsequently, the gerund, which absorbed more and more verbal characteristics, had the categories of tense and passive voice, and, while still retaining the syntactic characteristics of the noun, the gerund assumed to a large extent the active influence of the verb.

Thus, the occurrence of the gerund from the first participle can be considered as one of the factors explaining the identity of the paradigms of these non-personal forms. In the Middle English period, there are significant changes in the circumstantial group with the verbal noun, and the future gerund begins to be combined with the adverb: ... *ðæt... ge ða ðenunge, fulwihte... gefyllan* [5, p. 2]. / ... *to ... perform the service of baptism*. The gerund of *d'enunge* is defined by the adverb *fulwihte*, which already indicates an increase in verb characteristics.

The key point that determines the transition from a verbal name to a gerund is the ability to control the dependent member not in the genitive case, but with the help of the accusative case: *And which a labor folk han in wgnngnge and in the kepgng* [6, p. 199]. / *And how much labor people spend to win labor and preserve it*. The gerunds *wgnngnge* and *kepgng* in this example are used with the preposition *in*, which indicates the accusative case.

However, Mirra Moiseevna Gukhman notes that "despite the fact that, like the gerund has already in the late middle English all the inherent features (the presence of a preposition, the connection with adverbs and adverbial expressions, control accusative case, the construction of speed, expressing the contents subordinate clauses), yet in the whole of New English early period we find intermediate forms between the old verbal noun and the gerund, as illustrated by the contradictory process of the development of this category," [7, p. 131].

The ambiguity in the distinction between the gerund and the verbal noun is also a consequence of the use of the suffix *-ing*, both for inflection and word formation. Gustave Guillaume notes that the grammatical paradigm offers many variants of the formal representation, which leads to a variety of shades of the meaning of the word form, up to the completely opposite meaning [8].

In the New English period, each part of speech still acquires its own unique distinctive features. The verbal noun begins to combine with the prepositional indirect complement (using the preposition *of*), is used with the article and is defined by the adjective. The gerund is defined by the adverb and is combined with the direct complement.

After analyzing the above facts and examples, it can be noted that in some cases it is quite difficult to determine which part of speech a particular word form belongs to. The difference in approaches to the use of grammatical constructions and lexical units depends on the author, time and place of creation of the speech work. Language consciousness is realized in different ways, since the linguistic and cultural community is multi-component and heterogeneous. The twilight system in these periods in the language has not yet fully developed. The language is actively developing, and this dynamic is reflected in the formation of the grammatical system.

As a rule, grammatical constructions are used in speech under the influence of semantics. Many forms are in a state of hypostasis, that is, the transition from one part of speech to another.

Thus, we can distinguish several main reasons for the origin of the gerund, namely, grammatical reasons:

- the development of circumstantial features in a verbal noun through the definition of an adverb;
- the need for more diverse compatibility and management options;
- the need to develop verbal categories to denote perfectionism and passivity.

And, of course, given the close connection between language and thinking, language and the historical and cultural development of society, it is worth noting the cognitively conditioned prerequisites for the origin of the gerund, and the need to express in the verbal construction of the process and at the same time the causality or completeness of the process.

Such a contradictory and late development of the gerundial construction in the grammatical structure of the English language testifies to its complexity and versatility in terms of both syntax and semantics.

List of resources

- 1.Иванова И.П. Теоретическая грамматика современного английского языка. – М.:Высшая школа, 1981. — 285с
- 2.Грамматика английского языка: Морфология. Учебное пособие для студентов пед. институтов по спец. №2103 “Ин.яз.”. М.: Просвещение, 1982. – 336с.
- 3.Грязев В.П. Система форм английских глаголов Валерия Эксуайзеда. – М.,1996
- 4.Гуткина М. Отглагольное существительное и возникновение геундия. – Л.,1962.
- 5.Смирницкий А. И. Лексикология английского языка. М.: Московский государственный университет, 1959. 260 с.
- 6.Ильиш Б. А. История английского языка. М.: Высшая школа, 1968. 420 с.

7. Джандубаева Н. М. О когнитивно-семантических параметрах конструкций с герундием в английском языке // Филологические науки. Вопросы теории и практики. 2013. № 11 (29). Ч. 1. С. 63-66.

8. Блох М. Я. Теоретическая грамматика английского языка. М.: Высшая школа, 1983. 383 с.

АРХІТЕКТОНІКА РОМАНУ МАРКУСА ЗУСАКА “THE BOOK THIEF”

Карпенко Олена Юрїївна

д.філол.н., проф.

Булаєнко Карина Вікторівна

Студенка

Одеський національний університет ім. Мечникова
м. Одеса, Україна

Вступ. Такі лінгвісти як В. А. Кухаренко, К. С. Серажим, Н. С. Ференц, Д. Берроуей, Ю. І. Ковалів та багато інших вивчали художню літературу, зокрема в аспекті лінгвальних особливостей текстів, але цей напрямок і досі є відкритим. Особливо мало досліджень проведено по творчості Маркуса Зусака, в тому числі і його роману «The Book Thief», що робить цю роботу актуальною. Робота сконцентрована на встановленні лінгвальних особливостей цього твору.

Мета роботи полягає у виявленні та дослідженні лінгвальних особливостей роману Маркуса Зусака «The Book Thief». **Об'єктом** даного дослідження є специфіка роману Маркуса Зусака «The Book Thief». **Предметом** – є лінгвальні особливості цього твору, такі як архітектоніка, композиція та система персонажів. **Фактичним матеріалом** дослідження слугує роман «The Book Thief». **Методи дослідження.** У роботі було використано *описовий (дискриптивний) метод* для інвентаризації і таксономії досліджуваних одиниць. *Метод аналізу і синтезу* для систематизації наукових здобутків у межах обраного об'єкту дослідження.

Текст – «це серединний елемент схеми комунікативного акту, який максимально спрощено можна представити у вигляді трьохелементної структури: автор (адресант) – текст – читач (адресат)» [Кухаренко, с. 8].

Структурованість тексту передбачає його членування. Так, великі твори поділяються на частини, глави, абзаци, які, в свою чергу, мають свої локальні теми. Також, вони є змістовно самостійними [Кухаренко, с.70].

В підручниках термін «архітектоніка» зустрічається дуже рідко, і зазвичай як синонім до слова «композиція». Але ж, чи насправді ці два поняття є тотожними? Б.Я. Місножников пише, що ці поняття ототожнювати не можна, оскільки «навіть лінгвістична основа двох термінів, їхня етимологія є абсолютно різною» [Бахтин, с. 253]. «Композицію будь-якого тексту відображає його архітектоніка. Архітектоніка - це організація твору в плані вираження його змісту. Якщо поняття композиції стосується більше самого змісту тексту, то поняття архітектоніки - його форми, матеріалізації цього змісту різними графічно-знаковими засобами» [Серажим, с. 99]. В. А. Кухаренко зазначає, що: «Такі елементи сюжету як експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація та розв'язка – складають композицію. А розподіл абзаців і є архітектонікою твору» [Кухаренко, с. 70]. Підсумовуючи, можу сказати, що архітектоніка це побудова тексту в цілому (тобто – зовнішня) , а композиція – побудова його частин (внутрішня). Тож, спочатку, визначимо архітектоніку роману Маркуса Зусака «The Book Thief». Отже, твір складається з прологу, десяти частин, епілогу та подяки. Кожна з частин, в свою чергу, поділяється ще на 8, а епілог – на 4. Кожна частина починається з назви книги, яку вкрала Лізель. Тож, всього таких книг – 10. Починається роман присвятою: «*For Elisabeth and Helmut Zusak, with love and admiration*» [Zusak, p. 5].

«Композиція (лат. *compositio* — складання, поєднання, створення, побудова) — це план твору, співвідношення його частин, взаємозв'язок образів, картин, епізодів» [Ференц]. Художній твір має бути наповнений героями та різноманітними ситуаціями настільки, скільки цього вимагає розкриття сюжету. «Виділяють два типи композиції — подієво-сюжетну і неподієву, несюжетну або описову. Подієвий тип композиції може мати три форми: хронологічну, ретроспективну і вільну (монтажну). Особливість ретроспективної композиції в тому, що письменник не дотримується хронологічної послідовності» [Ференц]. Треба зазначити, що в романі Зусака «The Book Thief» чітко прослідковується саме подієво-сюжетна ретроспективна композиція. Автор використовує «погляд в минуле», аби розповісти читачеві передісторію героя. Це досить

популярний прийом, адже набагато цікавіше, коли автор повертає читача в минула героя з метою розповісти щось важливе або пояснити ту чи іншу ситуацію. Яскравим прикладом є той момент, коли оповідач розповідає про те, як Ганс був на Першій світовій війні: «*The first time we were in the vicinity of each other, Hans was twenty-two years old, fighting in France. The majority of young men in his platoon were eager to fight*» [Zusak, p. 118].

Дуже часто автори використовують такий композиційний прийом, який називається оповідання в оповіданні. В одній із своїх наукових робіт, В. Дульман зупиняється на рамковому обрамленні, при якому основна частина розповіді (сюжет) твору укладена в «рамку» – менш важливу в подієвому плані частина твору. Зазвичай це оповідання в оповіданні: розповідь персонажа про значну подію, цікавої історії, тощо. У творах рамкової композиції є фінал основної частини (життя героя) і фінал, в якому підводить підсумок оповідач. У рамковому обрамленні можуть використовуватися авторські примітки, авторська післямова, внутрішні заголовки (зміст), позначення часу, місця і т.д. [Дульман].

Роман починається з прологу, в якому зазначено, що оповідач буде розповідати історію: «*The Book Thief. If you feel like it, come with me. I will tell you a story. I'll show you something*» [Zusak, p. 4]. Закінчується роман, відповідно, епілогом. В ньому йдеться про подальшу долю героїв. Епілог (THE HANDOVER MAN) закінчується останніми словами оповідача, який закінчив історію: «*A LAST NOTE FROM YOUR NARRATOR. I am haunted by humans*» [Zusak, p. 366].

Можна зробити висновок, що композиційний прийом «оповідання в оповіданні» дуже логічно використаний в цьому романі. Оповідач виконує функцію посередника між головними героями та читачем. Як на мене, це додає йому таємничості. Особливо, коли оповідачем є ніхто інакший як Смерть.

«Складниками композиції є експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація та розв'язка, проте ці елементи можуть бути зредукованими або пропущеними, мати різний порядок розташування у творі тощо» [Ковалів, с. 510].

Експозицією роману є історія про маленьку Лізель, яка потрапила під опіку до Ганса та Рози Хуберманів у місто Молькінг.

Зав'язкою у творі виступає початок Другої світової війни та друга вкрадена книга. Це сталося на день народження Гітлера під час спалення книг, її:

«When she reached her hand in, she was bitten, but on the second attempt, she made sure she was fast enough. She latched onto the closest of the books. It was hot, but it was also wet, burned only at the edges, but otherwise unhurt» [Zusak, p. 81]. Саме тоді дівчинка притисла до грудей свою нову, тліючу книгу.

Розвитком подій є поява Макса Ванденбурга в будинку Хуберманів: *«There was a young man standing in the kitchen. The key in his hand felt like it was rusting into his palm. He didn't speak anything like hello, or please help, or any other such expected sentence. He asked two questions. QUESTION ONE "Hans Hubermann?" QUESTION TWO "Do you still play the accordion?"* » [Zusak, p. 118]. Макс – 22-річний єврей, син Еріка Ванденбурга, Гансового друга. Вони разом служили на Першій світовій війні. Саме там, ціною власного життя, Ерік врятував Ганса. Тому, Хуберман вважає себе його боржником. Знаючи це, в період голокосту, Макс йде до будинку Хуберманів, щоб сховатися. Переховувати у себе вдома єврея під час Другої світової війни – було надзвичайно небезпечно. Для жителів будинку це означало постійно нервувати, думати про те, чи не завітають військові з перевіркою помешкання.

В цей же час, розвивається дружба між Лізель та Ільзою Герман. Вона – дружина мера та єдина, хто бачив крадіжку першої книги. Одного сонячного дня, дівчинка прийшла забрати прання з будинку мера, коли і познайомилася з Ільзою. Жінка одразу зрозуміла, що Лізель любить читати. Тому, вона запропонувала їй приходити до їх бібліотеки і читати коли завгодно. Згодом, Ільзі доводиться припиняти користуватися послугами Рози. Тоді, Лізель починає красти у неї книги. Одну за одною. Дівчинка краде, читає, повертає, бере іншу і так далі. Потім, у своєму листі Ільза пише, що знає про крадіжки: *«I am not so stupid as to not see your footprints in the library...I was glad that you took*

what was rightfully yours... You only ever take one book, and it will take a thousand visits till all of them are gone. My only hope is that one day you will knock on the front door and enter the library in the more civilized manner» [Zusak, p. 250].

Здається, що вона була зовсім не проти.

Кульмінацією роману є парад євреїв: *«it was perhaps four miles from Molching, and many steps more to the concentration camp at Dachau» [Zusak, p. 263].* Все це бачить Руді, Лізель та її прийомний батько. Ганс захотів допомогти одному з євреїв, адже він мав жахливий вигляд та протягнув йому шматочок хліба. Єврей поклонився йому до ніг та почав дякувати. На жаль, це було поганим рішенням. Цю картину побачили нацистські охоронці, які вели їх. Спочатку висікли єврея. Потім прийшла черга Ганса. Його чекало те ж саме покарання. Після цього випадку Ганс розумів, що більше не може переховувати Макса. Це було небезпечно. Тієї ж ночі, Максові довелося піти. Ганса призивають до німецької армії. Отже, чоловік змушений покинути Молькінг, та свою родину, залишивши Розу і Лізель одних.

Однієї ночі Роза показує дівчинці книгу, яку Макс залишив їй в якості вдячності *«The cover looked like this: THE WORD SHAKER A Small Collection of Thoughts for Liesel Meminger» [Zusak, p. 299].* Ця книга написана на замальованих сторінках книги «Mein Kampf» (з нім. – «Моя боротьба») Адольфа Гітлера. Незабаром, Ганс повертається додому після того, як він зламав ногу і ледве вижив.

Розв'язка роману досить сумна. В натовпі євреїв, які йдуть до концтабору Лізель помічає Макса. Вона вирішує йти з ним, але Руді відмовляє від цього дуже неправильно рішення, тим самим, можливо, рятує їй життя. Потім Лізель пише листа Ільзі, в якому зізнається, що була в її бібліотеці і роздерла одну з книжок. Дівчинка вибачається і, наче, прощається. Але потім, відкривши двері будинку, знову бачить мерову дружину. Вона подарувала Лізель книгу: *«She reached into her bag and pulled out a small black book. Inside was not a story, but lined paper. “I thought if you’re not going to read any more of my books, you might like to write one instead. Your letter, it was ...” She handed the book to Liesel with*

both hands» [Zusak, p. 351]. Дівчинка пише в підвалі. Але однієї ночі, бомбардування Небесної вулиці стало останнім для близьких Лізель. Вона втратила всіх, кого любила. Або майже всіх.

Роман закінчується епілогом: «*Liesel Meminger lived to a very old age, far away from Molching and the demise of Himmel Street...In her final visions, she saw her three children, her grandchildren, her husband, and the long list of lives that merged with hers*» [Zusak, p. 362]. Тобто, стає зрозуміло, що крадійка книжок прожила довге та щасливе життя.

Як щодо Максової долі? Незабаром після смерті Гітлера, в 1945 році до крамниці Алекса Штайнера зайшов молодий чоловік (Лізель як раз допомагала чоловікові): «*a man with swampy eyes, feathers of hair, and a clean-shaven face walked into the shop. He approached the counter. “Is there someone here by the name of Liesel Meminger?” “Yes, she’s in the back,” said Alex. He was hopeful, but he wanted to be sure. “May I ask who is calling on her?” Liesel came out. They hugged and cried and fell to the floor*» [Zusak, p. 365]. Але невідомо, хто все ж таки був чоловіком Лізель.

Висновки. Архітектоніка роману включає в себе пролог, десять частин, епілог та подяки. Автор використовує подієво-сюжетну ретроспективну композицію. Тобто ми неодноразово спостерігаємо за минулим персонажів, яке дає можливість зрозуміти характер героя, або його вчинки. Також роман «*The Book Thief*» побудований на принципі рамкового обрамлення. Складниками композиції можна виділити експозицію, зав'язку, розвиток дії, кульмінацію та розв'язку. Експозицією роману слугує розповідь про Лізель, зав'язкою початок війни, розвитком дії є поява у дівчинки нового друга – Макса, та всіх подій, які з ним пов'язані, а кульмінацією є дійство, під час якого євреїв гнали до концтабору, і, нарешті, розв'язкою можна назвати кінець роману, коли Лізель втрачає близьких їй людей.

Список літератури

1. Бахтин М. М. К философии поступка. Философия и социология науки и техники. М., 1986. С. 130-138.

2. Дульман В. Как изучать произведения литературы с рамочной (кольцевой, обратной, ретроспективной) композицией URL: <https://znanio.ru/media/kak-izuchat-proizvedeniya-literatury-s-ramochnoj-koltsevoj-obratnoj-retrospektivnoj-kompozitsiej-2622124>
3. Кухаренко В. А. Интерпретация текста URL: <https://www.rulit.me/author/kuharenko-valeriya-andreevna/interpretaciya-teksta-download-583080.html>
4. Серажим К. С. Композиція та архітектоніка тексту: принципи редакторського втручання URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/9286/1/Serazhym_K.PDF
5. Ференц Н. С. Основи літературознавства URL: https://pidru4niki.com/1584072017004/literatura/osnovi_literaturoznavstva
6. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія: у двох томах. Т.1 URL: <https://archive.org/details/literaturoznavchat1/page/n391/mode/1up>
7. Zusak M. The Book Thief. URL: <https://www.rulit.me/books/the-book-thief-download-498304.html>

**СИСТЕМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПЕРЕКЛАДУ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ
ПЕРЕКЛАДАЧІВ**

Кондратенко Юлія Вікторівна,

викладач

Мельникова Валерія Олегівна,

студентка

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Анотація. У статті розглянуто засоби автоматизації перекладу та машинного перекладу. Досліджено специфіку роботи перекладача з інформаційними технологіями для виконання комп'ютерного перекладу. Вказано варіативність програмного забезпечення для управління термінологією.

Ключові слова: переклад, машинний переклад, CAT-інструменти, інформаційні технології, комп'ютерний переклад.

Ми живемо в світі інформаційних технологій, які міцно ввійшли в наше життя. З кожним роком збільшується число користувачів Інтернету, що претендує на роль єдиного інформаційного простору планетарного масштабу. Єдиною перешкодою, яка незримо присутня у всій Мережі, є мовний бар'єр. Ця проблема до тепер так і не знайшла свого кардинального рішення. Спроби впровадження універсальної мови виявилися неефективними. І однією з можливостей подолання мовного бар'єру у спілкуванні залишається переклад. Втім, сьогодні, де інформація змінюється 24 години на добу та широко застосовуються електронні засоби зв'язку, диктує свої умови. У такій ситуації класичний підхід до здійснення перекладу не завжди виправдовує себе, оскільки вимагає великих капіталовкладень і затрат часу. Саме тому доцільно звертатися до систем машинного перекладу як засобу підвищення продуктивності перекладацької діяльності. Розвиток таких систем дозволить

оперативно здійснювати переклад інформації та обробляти великі масиви документів у надзвичайно короткі терміни, тобто задовольняти основну вимогу сьогодення: оперативну обробку величезних масивів інформації при мінімальних затратах. Комп'ютерний переклад (КАТ), також називається машинний переклад (МАТ) або автоматизований переклад людини (МАХТ), це використання програмне забезпечення допомоги перекладачу-людині в переклад процес. Переклад створюється людиною, а певні аспекти процесу полегшуються програмним забезпеченням; це на відміну від машинного перекладу (МТ), в якому переклад створюється комп'ютером, за бажанням із певним втручанням людини (наприклад, попереднє редагування та післяредагування).

Отже, сучасні системи машинного перекладу (СМП), згідно класифікації, запропонованої А.Д. Бакуловим, Н.Н. Леонтьєвою, яка сфокусована на методах лінгвістичних досліджень, підрозділяються на системи прямого типу, трансферні системи перекладу та системи машинного перекладу семантичного типу. Відтак, системи прямого перекладу – найчисельніші, оскільки почали створюватися ще в 1950-60-і роки для фіксованих пар мов. У цих системах словник і синтаксис вхідної мови аналізуються лише в тій мірі, в якій це необхідно для ідентифікації правильних виразів вихідної мови та порядку розташування слів. Системи перекладу з використанням мови-посередника (семантичні), служать для відображення «сенсу» вхідного тексту, який перетворюється в семантичні і синтаксичні уявлення, загальні для декількох вихідних мов. Цей метод застосовується зазвичай при необхідності перекладу вихідного тексту на кілька мов. Системи перекладу з трансфером більш складні, ніж попередні типи, оскільки мови-посередники застосовуються двічі – перший раз при перекладі з вхідної мови, другий – при перекладі на вихідну мову. У цьому випадку стає необхідним додатковий етап перекладу – з мови-посередника вхідного мови на мову-посередник вихідного мови. У такий спосіб досягається більш глибокий лінгвістичний аналіз і синтез. Переважна більшість сучасних комерційних СМП відноситься до систем трансферного типу.

Системи прямого типу нині практично не використовуються, ставши надбанням історії розвитку СМП. Системи, ґрунтовані на використанні баз знань і мови-посередника, на сьогодні є системами майбутнього та знаходяться на етапі лабораторних досліджень і являючись, по суті, експериментальними.

Під інструментами CAT зазвичай розуміють програми, які конкретно полегшують фактичний процес перекладу. Більшість інструментів CAT мають (а) можливість перекладати різні джерела формати файлів в одному середовищі редагування без необхідності використовувати програмне забезпечення формату файлу для більшості або всього процесу перекладу, (b) пам'яті перекладів та (c) інтеграції різних службових програм або процесів, що підвищують продуктивність та послідовність у перекладі.

Асортимент інструментів

Комп'ютерний переклад - це широкий і неточний термін, що охоплює цілий ряд інструментів. До них можна віднести:

Пам'ять перекладів інструменти (інструменти ТМ), що складаються з а база даних фрагментів тексту мовою-джерелом та їх переклади однією або кількома мовами перекладу.

Перевірки правопису, або вбудований в обробка текстів програмне забезпечення або доступне як додаткові програми

Граматичні шашки, або вбудований у програмне забезпечення для обробки текстів, або доступний як додаткові програми.

Термінологія менеджери, які дозволяють перекладачам керувати своїми власними термінологічний банк в електронній формі. Це може варіюватися від простої таблиці, створеної в програмному забезпеченні для обробки текстів або електронних таблиць перекладача, бази даних, створеної в такій програмі, як FileMaker Pro або, для більш надійних (і дорожчих) рішень, спеціалізованих програмних пакетів, таких як SDL MultiTerm, LogiTerm, Termex, TermWeb тощо.

Електронні словники, одномовні чи двомовні

Бази даних термінології, або на головному комп'ютері, або через Інтернет, наприклад TERMIUM Plus або Великий словник термінології від Офісний квебек з французької мови.

Повнотекстові інструменти пошуку (або індексатори), які дозволяють користувачеві запитувати вже перекладені тексти або довідкові документи різних видів. Деякі такі індексатори є Програмне забезпечення для пошуку ISYS, dtSearch Desktop і Naturel.

Конкорданти, які є програмами, які отримують екземпляри слова чи виразу та їх відповідний контекст в одномовному, двомовному чи багатомовному корпусі, наприклад, бітексті чи пам'яті перекладів.

Бітекст вирівнювачі: інструменти для вирівнювання вихідного тексту та його перекладу, які потім можна проаналізувати за допомогою повнотекстовий інструмент пошуку або конкордант.

Програмне забезпечення для управління проектами що дозволяє лінгвістам структурувати складні перекладацькі проекти у формі ланцюжка завдань (часто їх називають "робочим процесом"), призначати різні завдання різним людям і відстежувати хід кожного з цих завдань

Програмне забезпечення для управління термінологією

Термінологія програмне забезпечення управління забезпечує перекладач засобом автоматичного пошуку в даній базі даних термінології термінів, що з'являються в документі, або шляхом автоматичного відображення термінів у вікні інтерфейсу програмного забезпечення перекладу, або за допомогою гарячих клавіш для перегляду запису в базі даних термінології. Деякі програми мають інші комбінації гарячих клавіш, що дозволяють перекладачу додавати нові пари термінологій до бази даних термінології під час перекладу. Деякі з більш просунутих систем дозволяють перекладачам здійснювати реєстрацію, інтерактивно або за допомогою пакетний режим, якщо в даному проекті використано правильну комбінацію джерела / цільового терміна всередині та між сегментами пам'яті перекладів. Також існують незалежні системи управління термінологією, які можуть забезпечити функціональність робочого

циклу, візуальну таксономію, працювати як тип перевірки термінів (подібно до перевірки правопису, терміни, які використовувались неправильно, позначені) і можуть підтримувати інші типи багатомовних класифікацій аспектів термінів, таких як зображення, відео чи звук.

Так, наприклад, розширений переклад - це форма людського перекладу, що здійснюється в рамках інтегрованого технологічного середовища, що забезпечує перекладачам доступ до адаптивного підсегменту машинний переклад (MT) та пам'ять перекладів (TM), пошук термінології (CAT) та автоматичне збагачення вмісту (ACE) для полегшення їх роботи, що автоматизує управління проектами, обробку файлів та інші допоміжні завдання.

Виходячи з концепції доповнена реальність, доповнений переклад прагне зробити перекладачів більш продуктивними, надаючи їм відповідну інформацію за необхідності. Ця інформація адаптується до звичок та стилю окремих перекладачів з метою пришвидшення їх роботи та підвищення продуктивності праці. Він відрізняється від класичного розміщення MT, в якому лінгвісти переглядають цілі тексти, перекладені машинами, в тому, що вони надають машинний переклад та інформацію як пропозиції, які можуть бути прийняті в цілому, відредаговані або проігноровані, залежно від ситуації.

Розширений переклад поширює принципи, вперше розроблені у 1980-х роках, які увійшли в інструменти CAT. Однак він інтегрує кілька функцій, які раніше були дискретними, в одне середовище. Наприклад, історично перекладачам доводилося залишати середовища перекладу для проведення термінологічних досліджень, але в доповненому середовищі компонент ACE автоматично надавав би посилання на інформацію про терміни та поняття, що містяться в тексті, безпосередньо в середовищі.

Висновок.

Можемо дійти до висновку, що сучасні програми доволі непогано справляються із автоматичним перекладом, але говорити про те, що вони виконують своє завдання, на рівні перекладача, ще далеко. Незважаючи на те, що машинний переклад своєю безглуздістю смішить і тим самим піднімає

настрій, але комп'ютерний переклад користується великою популярністю, вони частково допомагають подолати мовний бар'єр і отримати загальне уявлення про переклад.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мацак Ж.І., Скоробогатого Т.І. Машинний переклад та його специфіка – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2009/Philologia/54653.doc.htm
2. Міщенко А.Л. Машинний переклад у контексті сучасного науково-технічного перекладу / А.Л. Міщенко // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов». – № 1051, 2013 – С. 172–180.
3. Смірнова Т.В. Переваги та недоліки застосування машинного перекладу. – Режим доступу: <http://readera.org/article/perevahye-ta-nedolikyе-zastosuvannja-mashyенnoho-perekladu-10182877.html>
4. Системи машинного перекладу: оглядовий аналіз / Л. О. Гречуха, В. В. Кузєбна // Молодий вчений. - 2017. - № 2. - С. 372-375.

ВИКОРИСТАННЯ ВСТАВНИХ КОНСТРУКЦІЙ В АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТАХ МИСТЕЦЬКОЇ ТЕМАТИКИ

Кочубей Вікторія Юріївна,

к.ф.н., доцент

Зеленько Юлія Іванівна,

студент

Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка

м. Кропивницький, Україна

Вступ. Виходячи із твердження, що текст створюється мовцем таким чином, щоб сприяти його адекватному сприйняттю реципієнтом, актуальними виявляються дослідження, спрямовані на з'ясування ролі різних лінгвістичних засобів в актуалізації прагматичної настанови тексту. Одним із лексичних засобів, здатних інтенсифікувати інформаційну насиченість тексту та виявити ставлення автора до зображуваних подій, є вставні конструкції.

Мета роботи полягає у виявленні особливостей функціонування вставних конструкцій в англійських текстах мистецької тематики.

Матеріали та методи. Методологічною основою для дослідження слугують наукові праці відомих науковців, а саме О.В. Александрової [1], І.В. Арнольд [2], М.Н. Кулаковського [3], А.І. Фадєєвої [4], та інших. За словами науковиці О.В. Александрової, побудова речень англійської мови, що формують понадфразову єдність, неможлива без участі своєрідних «порушень» стрункості, плавності норм ритму інтонаційного малюнка. Теоретичною основою вивчення явища «порушень» слугує рівень парантетичних внесень, сутністю яких є «вторгнення» у лінійні синтаксичні зв'язки [1, С. 30]. Практичним матеріалом дослідження слугують 4 статті на мистецьку тематику з сайту BBC Culture [5; 6; 7; 8], загальною кількістю 2698 слів.

Результати та обговорення. Класифікація вставних конструкцій тісно пов'язана з граматичним вираженням цих елементів у реченні. За своєю структурою конструкції, що розглядаються, є «усталеними словами,

словосполученнями та реченнями, які вільно входять до речення, не пов'язуються формально з жодним з його членів і характеризуються специфічною інтонацією й семантикою» [9]. В лінгвістичній практиці зберігається стала думка, що «вставність являє собою ієрархічну систему, що поєднує елементи різних рівнів мови – слова, словосполучення, речення та складного синтаксичного цілого» [10, с. 359]. Вставні конструкції можуть бути виражені різноманітними синтаксичними одиницями: «від мінімальної (наприклад, знак оклику у дужках) до комунікативно складної (речення, та навіть цілий абзац). Використання того чи іншого пунктуаційного знаку залежить від того, яку форму приймає ізольована конструкція та які функції вона виконує» [11, с.130].

Найбільш деталізована типологізація вставних конструкцій належить О. В. Александровій [1, с. 32-34]. Згідно класифікації науковиці, вставні конструкції за структурою та графічним вираженням поділяються на: однослівні внесення, внесення-поєднання слів, вставні конструкції з афіксом – *ly*, внесення-речення. У проаналізованих нами статтях на тему мистецтва [5; 6; 7; 8] було вжито 84 вставних елементів, що включають в себе вставні однослівні конструкції, вставні поєднання слів та вставні речення.

Найвищу частоту вживання мають парентетичні конструкції, виражені однослівними конструкціями – 28 елементів (33, 3%) та поєднаннями слів – 27 вставних словосполучень (32%), далі слідують конструкції, що творені за допомогою суфіксу *-ly*, що нараховують 21 елемент, тобто 25% вжитих конструкцій, а найменшу кількість – 8 вставних речень (9,5%).

Однослівні конструкції складаються з окремих слів, які не змінюють основного значення речення, а надають йому особливого забарвлення. В статтях знаходимо такі вставні елементи: *perhaps* (напевно), *instead* (зате; натомість), *although* (хоча), *afterwards* (потім, натомість), *again* (знову ж таки), *maybe* (мабуть, може), *instead* (зате; натомість), *otherwise* (інакше), *rather* (скоріше, в деякій мірі), *then* (тоді, опісля), *however* (однак, якби не). Наприклад:

Perhaps this was why Siddal's mother made the surprising decision to permit her daughter to work as an artist's model.

Найбільшу частоту використання мають вставні слова «*instead*» (7,14%), «*then*» (7, 14 %), «*initially*» (7, 14 %).

Серед вставних елементів, виражених фразами, знаходимо наступні внесення-поєднання: *as is being highlighted* (як висвітлюється), *in short* (коротше кажучи), *shortly afterwards* (невдовзі), *at the time of* (у момент), *in order to* (завдяки чомусь), *by looking back* (оглядаючись назад), *according to* (згідно цього), *through this* (через це, дивлячись на це), *looking at* (дивлячись на), *by the end* (до кінця), *in the meantime* (тим часом), *if inevitable* (неминуче) та інші. Наприклад:

Through this, the artist explores how the exploitation of the island for its natural resources, the genocide of the indigenous population.

Автори проаналізованих матеріалів використовують у своїх творах вставлені конструкції з афіксами *-ly* для того, щоб акцентувати власне ставлення до написаного. Загальна кількість однослівних вставних елементів, що творяться за допомогою суфіксу *-ly* становить 21 елемент. Визначено такі внесення: *predominantly* (переважно), *additionally* (додатково), *primarily* (першочергово), *absolutely* (абсолютно, повністю), *initially* (спочатку), *relatively* (відносно), *immediatelly* (згодом), *subsequently* (опісля), *particularly* (особливо), *preliminary* (попередньо). Наприклад:

Similarly, British filmmaker Louis Henderson focuses on how the West is primarily responsible for the disruptions to the natural world.

Найменшу частоту вживання мають парентетичні конструкції, виражені вставними речення, серед яких всього 8 елементів, що становить 9,5%. З проаналізованого матеріалу ми визначили наступні: *who seems*, *I'm already in*, *as some puts it*, *as it went on*, *you know*, *I would say*, *I believe*. Наприклад:

As it went on, I somehow got the courage to start expanding the work. And then I started expanding it stylistically until, by the end, it was thunderous."

Висновки. На основі обраної нами найбільш повної класифікації вставлених конструкцій, ми визначили, що вставні конструкції можуть бути виражені різноманітними синтаксичними одиницями: від мінімальної, як от однослівні внесення, так і до комунікативно складної – внесення-речення.

Найвищу частоту вживання мають парентетичні конструкції, виражені однослівними конструкціями, а найменш використаними є внесення-речення. Було також встановлено, що у статтях використовуються різні вставні конструкції, частотність їх повторення є малою. Це дозволяє не тільки забезпечити зв'язність статей, а й інтенсифікувати їх зміст.

В проаналізованих нами статтях на мистецьку тематику вставні конструкції виконують такі функції: уточнення змісту основного висловлювання, виявлення емоційно-оцінювального ставлення мовця, залучення життєвого досвіду читача та підкреслення авторської іронії.

Список літератури

1. Александрова О. В. Проблемы экспрессивного синтаксиса. Учеб. пособие. М.: Высш. шк., 1984. 211 с.
2. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык. Учебник для вузов. И.В. Арнольд. 13-е издание. Москва: Флинта. 2016. 384 с.
3. Кулаковский М.Н. Вводные конструкции как средство создания комического. Ярославский педагогический вестник. 2004. Выпуск № 3 (40). 5с.
4. Фадеева А. И. Функции парентических конструкций в англоязычных научных текстах. Самарский университет государственного управления «Международный институт рынка». Выпуск №42. 2018. С.146-151.
5. Adesina, Precious “Lubaina Himid: The artist who skewers white privilege” [<https://www.bbc.com/culture/article/20211119-lubaina-himid-the-artist-who-skewers-white-privilege> дата звернення: 25.11.2021]
6. Adesina, Precious “The art exploring the truth about how climate change began” [<https://www.bbc.com/culture/article/20211020-the-art-exploring-the-truth-about-how-climate-change-began> дата звернення: 01.12.2021]

7. Grovier, Kelly “Backs and Fronts: The painting that changed the course of art” [<https://www.bbc.com/culture/article/20210927-backs-and-fronts-the-painting-that-changed-the-course-of-art> дата звернення: 15.11. 2021]

8. Hawksley, Lucinda “The tragedy of art’s greatest model” [<https://www.bbc.com/culture/article/20200103-the-tragedy-of-arts-greatest-supermodel> дата звернення: 17.12.2021]

9. Войтова О.А., Крилова Т.В. Парентетичні елементи в аспекті перекладу [<http://intkonf.org/voytova-oa-krilova-tv-parentetichni-elementi-v-aspekti-perekladu/> дата звернення: 01.10.2021]

10. Панкрашова О. С. Лингвоперсонологический аспект функционирования вводных конструкций. Культура и текст. 2008. Выпуск № 11. С. 357-367.

11. Кулинич М.А., Фадеева А.И. Парентические конструкции в оригинале и переводе. «Международный институт рынка». 2017. Выпуск №81. С. 129-134.

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОТИВАЦІЙНОГО ЧИННИКА ЕПІСТОЛЯРНОГО ТЕКСТУ

Павлик Неля Віленівна

к.філол.н., доцент

Бердянський державний педагогічний університет, Україна

Вступ. У сучасній філологічній науці спостерігаємо зацікавлення проблемами комунікативно-прагматичного аналізу різних типів дискурсу, зокрема епістолярного. Одним із провідних напрямів таких досліджень є опис особливостей його конструювання в певній соціокомунікативній ситуації. Для мовознавців важливим є процес формування системи лінгвостилістичних операцій для встановлення закономірностей побудови епістолярного тексту та вивчення його функціонування в часопросторі національного дискурсу. Епістолярний дискурс потрактуємо як багатопараметризовану структуру, що має форму зв'язного тексту, покликаного виконувати комунікативну функцію, і який містить прагматичний чинник, соціальний контекст, котрий відтворює уявлення про учасників спілкувального процесу, часовий та просторовий параметри тощо. У наукових студіях епістолярій розглядають як комунікативну систему, що передбачає поєднання трьох компонент, а саме: комунікативну, залежну від характеру ситуації спілкування, лінгвосоціокультурну, завданням якої є аналіз комунікативної ситуації та соціальних ролей її учасників, та конвенційну, що визначається когнітивними, соціолінгвальними та соціокультурними якостями комунікантів [2, с. 160].

Мета дослідження – простежити механізми формування комунікативно-прагматичного аспекту епістолярного тексту, зокрема чинники, що його експлікують: комунікативно-мотиваційний компонент, іллокутивний намір адресанта, прагматичний фактор, мовні засоби вираження тощо; з'ясувати способи репрезентації дихотомії «адресант/адресат» відповідно до жанротипу епістолярного тексту. Наше завдання полягає у спробі систематизувати й узагальнити обстежений текстовий матеріал та наукові положення, які

визначають жанрово-стилістичну, структурно-типологічну та комунікативно-прагматичну специфіку різних типів епістолярних текстів.

Матеріали і методи. Аналіз епістолярної спадщини українських письменників, громадських діячів, представників інтелігенції та ін. здійснювався за допомогою лінгвістичного опису мовних фактів, зокрема прийомів спостереження, узагальнення і класифікації, використаних для комплексного дослідження листів, методів стилістики мови, застосованих для встановлення жанрології епістолярних текстів, контекстуально-інтерпретаційного методу, що сприяв виявленню особливостей письменницького листування.

Результати й обговорення. Для з'ясування дискурсивного механізму листа необхідно співвіднести його з умовами, в яких він був укладений, із постаттю автора, його знаннями про світ, метою написання листа, врешті, з тими художніми системами і мовними парадигмами, які існували у певний історичний момент. Саме аналіз прагматики різних типів дискурсивних одиниць дозволяє встановити правила породження епістолярних текстів, простежити за їх функціонуванням у різних умовах комунікації. Маючи широкі прагматичні можливості, відображаючи найрізноманітніші ситуації міжособистісного спілкування, епістолярій репрезентований діловим листуванням в офіційно-діловому стилі, науковим листом – у науковому, листуванням у періодичних виданнях – у публіцистичному, невимушеним приватним листуванням – у розмовно-побутовому, художнім листом – у художньому стилі.

В основу класифікації епістолярних текстів покладено такі параметри: *екстралінгвальні*: інтенційний фактор, тобто комунікативний намір адресанта, який визначає внутрішню програму епістолярного мовлення і спосіб його втілення; інформативна функція; прагматичний аспект; ситуація, в якій проходить епістолярна комунікація; тематична наповненість; тональність (офіційна, дружня, фамільярна тощо) спілкування; мовна особистість адресанта тощо; *лінгвальні*: усталена структурно-композиційна форма листа; набір

специфічних мовних та мовленнєвих засобів різних рівнів мови і стандартизованих етикетних висловлень. Співвідносність типів епістолярних текстів з відповідними функціональними стилями пояснюється спільністю суспільно-соціальної сфери комунікації (офіційно-діловий, науковий, публіцистичний, розмовний, художній стилі), сукупністю засобів вираження, характерних для названих різновидів мови, цільової настанови та її реалізації в конкретних мовних формах, емоційного впливу на адресата тощо.

Далі простежимо, як фактор мети, або комунікативний намір адресанта, що виступає комунікативно-мотиваційним чинником, визначає внутрішню програму та спосіб її втілення в різних типах епістолярних текстів.

1. *Приватний побутовий лист* розуміється нами як зв'язне комунікативне утворення, що виражає міжособистісну комунікацію двох партнерів і характеризується тематичною багатоплановістю, наявністю описово-інформуючого висловлення, регулярністю та стабільністю спілкування. А отже, необхідним елементом побутового листа виступає обмін інформацією, що функціює у вигляді розповіді, повідомлення, опису, нарративних конструкцій. Такого типу висловлення називаються *описово-інформативними* (термін запропонований Т. Радзівською) [3, с. 123]. Специфічною рисою описово-інформативних конструкцій є ретроспективність – повідомлення про події та явища, що відбувалися в минулому. У письменицькому епістолярії ретроспективні описи передається за допомогою емоційно насичених синтаксичних одиниць, категорії минулого оповідального часу дієслів, вставлених конструкцій тощо. У такий спосіб автор не лише констатує факти, а творчо їх відтворює, підпорядковуючись, звичайно ж, жанровим традиціям. Приватне побутове листування є постійною міжособистісною комунікацією двох партнерів. Цей тип епістолярію, зокрема описово-інформативні конструкції, вирізняється тематичною різноплановістю, зумовленою особливостями стосунків між мовцями, конкретною мовленнєвою ситуацією тощо.

2. *Публіцистичний лист* – це один із жанрів засобів масової інформації, оформлений за законами епістолярного мовлення і покликаний завдяки

активному впливу на читача вирішувати актуальні проблеми суспільно-політичного життя. Його специфіка полягає в тому, що він не є листом у прямому розумінні цього слова, оскільки у такій ситуації учасники комунікативного акту, як правило, пов'язані лише умовними адресатними зв'язками.

Основу змістової частини публіцистичного листа становлять питання суспільного, соціального та громадського характеру. Надруковані на шпальтах газет чи журналів ці послання мають на меті привернути увагу до певних проблем якомога ширшого кола громадян, спонукати їх до дії, викликати відповідну реакцію на інформацію чи просто висловити свою позицію щодо важливих суспільних явищ. Визначаючи соціальний статус учасників епістолярної комунікації, варто зауважити, що публіцистичне листування – це один із видів масової комунікації, і обидві ланки цього процесу сприймаються передусім як діячі суспільні.

Комунікативно-прагматичний аспект публіцистичного листування надзвичайно важливий, адже будь-який акт спілкування передбачає реалізацію в мовленні певного комунікативного завдання. Цілеспрямований вплив на адресата організується шляхом відбору найефективніших мовних засобів, які б дали змогу отримати відповідну реакцію реципієнта, що може виявлятися у кількох напрямках – це “зміна власних уявлень про навколишній світ (інформація), або здійснення у цьому світі потрібних нам змін (прохання чи наказ), або очікування якихось подій чи дій в майбутньому (обіцянка, попередження)” [1, с. 293]. При цьому публіцистичне листування як одна із форм газетної комунікації поєднує три функції – інформативну, експресивно-оцінну та функцію впливу.

3. Епістолярна комунікація найчастіше зумовлена діловим приводом, пов'язаним з життєвими потребами мовців, наявністю справи, що вимагає негайної участі адресата. Це дало змогу виділити окремий епістолярний жанр – ділове листування. Ділову, більш значущу, частину цього типу листів становить комунікативний початок, представлений у формі певного стимулювального

акту (пропозиції, запрошення, прохання, відмови, вказівки тощо), мовною реалізацією якого є “перформативне висловлення разом із супутніми – поясненнями, описами стану справ, який викликав необхідність звертання до адресата, аргументацією, повідомленнями” [3, с. 117]. Тому *діловий лист* визначається як зв’язне комунікативне утворення, головним компонентом якого є перформативне висловлення або їх група, що виконує прагматично-інформативну функцію.

Як правило, епістолярний текст рідко віддзеркалює перформативний дискурс одного типу, оскільки в листах відображаються різні теми ділового спілкування, тому дослідники виділяють два його види: *дискурс реагуючого змісту* (акти подяки, відмови, прийняття пропозиції) та *дискурси-стимули*, які починають нову лінію комунікації [3, с. 118].

4. Під *науковим листом* нами розуміється епістолярний текст, основну частину якого становлять наукові міркування і який здійснює комунікативну функцію між високоосвіченими представниками певного соціального прошарку. Основна функція цього типу листування – інтелектуально-комунікативна, орієнтована не лише на спілкування, а передусім на доведення, роз’яснення, повідомлення про наукове пізнання тощо. Науково-епістолярний дискурс репрезентує професійну науково-пізнавальну діяльність письменників, мовознавців, критиків, громадських діячів та ін., листування яких стало об’єктом вивчення. Основною частиною таких епістолярних текстів є висловлення, що містять критичну оцінку літературних творів, наукові відомості з питань українознавства, мовознавства, літературознавства, націєтворення, історії тощо.

Способом викладу в означених листах є наукові роздуми, логічне висловлення думки і смисловий зв’язок між окремими реченнями. Тому основною компонентою наукового листа визначаємо міркування, що традиційно мають таку структуру мовленнєвого акту: теза – аргументи або міркування – висновок. Однак, як показує практика, така структура

епістолярних текстів часто представлена скорочено, тобто є відсутнім той чи той структурний елемент.

5. Відомо, що на стиль письменницького епістолярію завжди має значний вплив літературна манера автора. В деяких листах у художній формі виражаються власні почуття, думки, мрії, ставлення до себе і світу, що дозволяє виділити їх в окремий різновид епістолярних текстів – художні листи. *Художній лист* потрактуємо як комунікативну одиницю, що стоїть на межі приватного побутового листа та художнього твору і виконує не лише комунікативну функцію й служить засобом передачі інформації, а є проявом естетичного смаку та творчої індивідуальності автора.

Як прагматичне утворення художній епістолярій є наслідком суб'єктивної (а досить часто й емоційної) реакції адресанта на зовнішній світ і виявляється в оцінці інформації, поясненні, спонуканні до дії тощо. Саме емоційність, іноді неусвідомленість поведінки, миттєві настрої дописувача, а також індивідуальний авторський стиль сприяє появі художнього листа й відрізняє його від звичайного повідомлення чи констатації фактів. Навіть у тематичному плані у проаналізованому епістолярії переважають описи власного душевного стану, почуттів, що наповнюють авторів – чи це радість, чи безмежна любов, чи захоплення, або смуток, горе, безвихідь.

Прагматична структура художнього епістолярію обумовлюється переважно суб'єктивною реакцією дописувача на зовнішній світ, що виражається в оцінці інформації, поясненні, спонуканні до дії тощо. У створенні художнього листа вирішальними чинниками стають емоційність, неусвідомленість поведінки, миттєві настрої та творча манера автора, які сприяють відмежуванню його від звичайної констатації фактів. У тематичному плані переважають описи власного душевного стану та почуттів.

Висновки. Отже, комунікативний підхід при вивченні епістолярних текстів дозволяє виявити низку екстралінгвальних чинників, які визначають жанрово-стилістичну, структурно-типологічну та тематично-ідейну специфіку різних типів листів. З-поміж них виокремимо такі складові: дискурсивно-

аналітичні; комунікативно-ситуаційні; комунікативно-мотиваційні;
інтенціональні; мовно-компетенційні.

Література

1. Дейк Т. А. ван. Вопросы прагматики текста. *Новое в зарубежной лингвистике: Лингвистика текста*. Москва : Прогресс, 1978. С. 259–336.
2. Ковалева Н. А. Русское частное письмо XIX века. Коммуникация. Жанр. Речевая структура. Москва : СпортАкадемПресс, 2001. 284 с.
3. Радзієвська Т. В. Текст як засіб комунікації. Київ : Вид-во НАН України, 1998. 194 с.

ВИКОРИСТАННЯ ДОДАТКІВ GOOGLE В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

**Служенко Ірина Володимирівна,
Литовченко Юлія Анатоліївна,**
викладачі української мови та літератури
Донбаський державний коледж технологій та управління,
м. Торецьк, Україна

Вступ. Інтернет став важливою частиною нашого особистого життя і увійшов у сферу освіти в якості провідника викладацького досвіду, кращих ідей та досягнень.

Чи легко організувати дистанційну освіту під час воєнного стану? Звісно, ні. Але чи реально? Так! І у цьому нам дуже допомагають мережеві технології, сучасний розвиток яких вражає та надихає на нестандартні рішення. У цьому плані неймовірно корисними є базові сервіси Google, які є безкоштовними, їх активно можна використовувати в освітньому процесі як здобувачам освіти, так і викладачам. Вони забезпечують виконання багатьох видів освітньої діяльності: відкритість та доступність освітнього середовища, контроль та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти, он-лайн тестування, реалізувати творчий потенціал тощо.

Мета роботи. Щоб здобувачі освіти не втратили бажання навчатися, процес дистанційного навчання необхідно зробити максимально доступним, зручним, зрозумілим та ефективним. Важливо обов'язково надати студентам рекомендації щодо використання ресурсів, алгоритму виконання завдань, особливостей контролю тощо. Для онлайн-комунікацій доцільно використовувати відеоконференції, форуми, чати, блоги, електронну пошту, соціальні мережі, служби обміну миттєвими повідомленнями та мобільні застосунки, які дають можливість створювати закриті групи, спільноти, чати, вести обговорення тем, завдань, проблем, інформації.

Матеріали і методи. Ефективними для організації відеоконференцій є програми Microsoft Teams, Zoom, Google Meet, Skype тощо, які дають змогу організувати значну кількість учасників.

Вирішальну роль у дистанційному навчанні відіграє найстійкіша — внутрішня (когнітивна) мотивація. Вона чи не найскладніша для здобувача освіти. Адже далеко не кожен усвідомлює себе особистістю, своє місце в соціумі, не знає, які конкретні знання знадобляться йому в дорослому житті, щоб стати щасливим та успішним.

Пізнавальною мотивацією переймаються 81% користувачів інтернету. Завдяки їй здобувач освіти здобуває життєво необхідні знання, усвідомлює, що саме вони дадуть змогу стати щасливою успішною людиною. Викладач-предметник має переконати здобувача освіти в суб'єктивній значущості навчання, пояснити, що може дати вивчення предмета для розвитку нахилів, здібностей, професійного самовизначення й опанування омріяної професії, органічного входження у трудовий колектив, задоволення творчих прагнень тощо. Усе це виробляє внутрішню самомотивацію, самостимулювання.

Пізнавальні мотиви проявляються насамперед у зацікавленні змістом. Тому настільки важливо розвивати у здобувачів освіти здатність знаходити в змісті нової теми мотивацію для її активного вивчення й акцентувати актуальність, новизну, практичну значущість. Чим більше зовнішніх і внутрішніх чинників буде задіяно, тим швидше сформується якісна мотивація.

Важливу роль у становленні мотивації відіграє можливість управління пізнавальним процесом. Це спонукає здобувача освіти не зчитувати готову суцільну інформацію з монітора чи з підручника, а шукати й знаходити найбільш значущу саме для нього, що стимулює до розширення знань, заохочує до співтворчості, пошуку.

Допоможуть у дистанційному навчанні української літератури електронні ресурси «OpenTheatre», «#Живі письменники», «Українська література в іменах», «Лайфхаки з української літератури» та вебінари, проведені

науковими співробітниками відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України.

У своїх онлайн-заняттях використовуємо платформи: Prometheus <https://prometheus.org.ua/>, EdEra <https://www.ed-era.com/>, HUMAN <https://www.human.ua/schools>.

На сайті МОН України «Всеукраїнська школа онлайн» презентовані відеоуроки (<https://bit.ly/2XT6V1A>).

Пропонуємо корисні сервіси для викладачів:

1. Поштовий сервіс Gmail – миттєва комунікація

Нині електронна пошта – необхідний інструмент комунікації викладач-здобувач освіти та викладач-батьки. Gmail цікавий також тим, що надає можливість ділитися малюнками, презентаціями, тестами тощо, які знаходяться у вашому хмарному сховищі. Без завантаження на власний пристрій! Усе тому, що поштовий сервіс є частиною Google.

Тобто ви зможете моментально обмінюватися повідомленнями із здобувачами освіти в умовах дистанційного навчання.

2. Google-форми – власні опитувальники

Ця платформа надає можливість створювати опитувальники, вікторини, тестові завдання у форматі ЗНО тощо.

3. Google-Презентації – супровідник до кожного заняття

Можливості сервісу не поступаються відомим презентаціям PowerPoint. Окрім того, вся інформація миттєво зберігається у вашому хмарному сховищі, тож раптове вимкнення світла або пристрою не завадить вашій роботі! Створення слайдів, анімовані зображення, вставка відео-робіт, анімація до слайдів – усе це втілюється у Google-презентаціях. А ще інтернет-сервіс цікавий тим, що недостатня кількість пам'яті на вашому пристрої аж ніяк не стане перешкодою плідній роботі, адже є можливість завантажити на переносний носій презентацію прямо з інтернету.

4. Доповнення Flubaroo – оцінки без проблем

Тепер ви можете зберегти власний час на перевірку тестів, адже для цього є помічник Flubaroo! Результати оцінювання тестів (створених за допомогою Google-форм) можна перевести в Google-таблицю, зробивши лише один клік, а згодом – застосувати це доповнення та миттєво виставити оцінки кожному учню.

В умовах дистанційного навчання та необхідності працювати оперативно це стане чудовим рішенням.

5. **Власний сайт Blogger** – реалізація потенціалу

Якщо ви маєте багато медіа-матеріалів і розробок, якщо хочете полегшити роботу учнів, то створення власного блогу або сайту – неминуче! Особливо коли студенти так далеко від вас!

6. **Додаток Symbaloo** – втілення креативності

Symbaloo – сервіс-сховище посилань із мережі у вигляді міксів, які можна додати до вашого сайту, або просто запропонувати здобувачам освіти для ознайомлення та роботи. Зручність додатку полягає у необмеженій можливості оформлення закладок: картинки, кольорова палітра тощо.

7. **LearningApps** – інтерактивні вправи

Програма допоможе швидко створити яскраві вправи. За допомогою макетів можна створити такі завдання: на пошук правильної пари, на хронологічну послідовність, класифікації, заповнення пропусків тощо, що є незамінною допомогою у підготовці до ЗНО.

Результати та обговорення. Досвід екстреного вимушеного переходу до умов дистанційного навчання дає підстави стверджувати, що у перспективі необхідно добирати такі вправи, щоб посилювати мотивацію студентів до процесу навчання в нових умовах, працювати над виробленням у них навичок саморегуляції, умінь критично мислити, працювати з різноджерельною інформацією. Ефективними домашніми завданнями з української мови в умовах дистанційного навчання є виконання інтерактивних вправ, створення або доповнення карт пам'яті, підготовка проєктів тощо. Важливими є завдання, що передбачають підготовку здобувачів освіти до сприймання нового матеріалу,

спрямовані на застосування здобутих знань, формування предметної та ключових компетентностей. Наприклад такими:

- установіть відповідність між видом односкладного речення та прикладами;
- виберіть правильний варіант написання слів;
- зберіть «правописний пазл»;
- розподіліть слова іншомовного походження відповідно до написання тощо

Перевірку вивченого матеріалу доцільно здійснювати за допомогою ClassDojo (<https://www.classdojo.com/uk-ua/signup/>), Classtime (<https://www.classtime.com/uk/>), LearningApps.org (LearningApps.org).

Розмістити виконані завдання здобувачі освіти можуть у Google Drive і OneDrive, створивши папки й надавши до них спільний доступ одногрупникам і викладачеві для оцінювання підготовленого творчого продукту.

Висновки

Отже, для забезпечення дистанційного навчання української мови та літератури викладачеві необхідно продумано, методично обґрунтовано застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби з урахуванням їх дидактичних можливостей. Незважаючи на недоліки, незаперечними перевагами дистанційного навчання є його доступність, відкритість, інтерактивність, комфортність, оперативність, економічність тощо.

Список використаних джерел

1. Дронь В.В. Google-сервіси в навчальній діяльності викладачів: методичні рекомендації // Економіка в школах України. – 2017. - №4. – с.2-7
2. Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи. Аналітико-методичні матеріали /за загальною редакцією О.М. Топузова /укл. М.В.Головка. – Київ: Педагогічна думка, 2021 – 192 с.

ECONOMIC SCIENCES

RESEARCH OF THE MODERN PERSONNEL EVALUATION SYSTEM AT DOMESTIC ENTERPRISES

Mizina Olena

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Karyh Viktoriya

Student

Donetsk National Technical University,

c. Luzk, Ukraine

Amelnytska Olena

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Priazovsky State Technical University

c. Dnipro, Ukraine

Introductions. The dynamic development of any modern enterprise requires the effective management of its personnel and the constant development of the latter's competencies. In this context, staff assessment is of particular importance as a special but not widely used tool. Personnel assessment allows to obtain information about the needs of the enterprise in personnel of a certain qualification, level of labour potential, psychological portrait of employees, with their preferences and professional gaps, motivational needs. Personnel evaluation also serves as a management element of the personnel certification system used at the enterprise in any modification.

Aim. Research of theoretical bases and development of practical recommendations on substantiation of a method of an estimation of the personnel at the enterprise.

Materials and methods. The study uses methods of systems analysis, structural and logical methods in the research of the definition of "personnel evaluation", characteristics of evaluation methods, methods of economic analysis in the research of production and economic and financial activities of the studied enterprise, SWOT-analysis method to identify strengths and weaknesses, and also the available opportunities and threats in the system of personnel evaluation of the

studied enterprise, multi-criteria approach in substantiating the method of personnel evaluation.

Results and discussion. For a substantial study of the processes of personnel evaluation in enterprises, it seems appropriate to analyse the essence of the "personnel evaluation" concept, because today there is no consensus among scientists on the content of this economic definition. A comprehensive analysis of existing theoretical approaches to understanding the essence of the definition of "personnel evaluation" allowed to combine existing views into three approaches: resource; effective; mixed [1].

Proponents of the first approach to the essence of personnel evaluation believe that the main comparative characteristics of personnel evaluation are personal characteristics, level of qualification, work experience, suitability for the position (employee is evaluated as a representative of human resources with certain characteristics).

Proponents of the effective approach provide for the evaluation of staff based on the evaluation of the results of their work, i.e. the determining criteria in the evaluation are the level of achievement of the objectives. This approach is more suitable for determining the nature of personnel evaluation in a competitive market economy, as it allows you to assess the real contribution of a particular employee to the overall performance of the enterprise.

The mixed approach is based on a combination of the two previous ones, and the definitions within this approach provide for the assessment of staff taking into account personal qualifications, qualitative characteristics, work experience and performance indicators in the process of performing the tasks.

It is proposed to understand the systematic process of checking the compliance of professional and personal characteristics of the employee to the position and the effectiveness of the tasks in the process of work.

Given the analysis of existing methods of personnel evaluation, it seems appropriate to identify the most common.

360 degrees method. Used to evaluate staff in employee development programs, as well as to improve internal communication and corporate culture. According to its name, it is identified with the view of the employee from different angles, provided its use, information about the employee can be obtained through interviews with the employees, their supervisor, colleagues, subordinates, and in some cases clients. The employee's assessment is objective and directly affects the employee, as it is developmental. As for the employees themselves, the information obtained during the evaluation allows not only to assess their strengths and identify areas of development, but also to improve internal communication among employees of departments, divisions, departments and more. Based on the results of evaluation of employees by this method, it is possible to form programs for their individual development [2].

"Assessment Center" is one of the methods of comprehensive staff evaluation, based on the use of complementary techniques, focused on assessing the real qualities of employees, their psychological and professional characteristics, compliance with job requirements, as well as identifying potential opportunities. This method of employee evaluation, also known as the Assessment Center, is aimed at solving certain tasks: diagnosis of professional knowledge and skills of employees; organization of operational personnel management of the enterprise; organization of employee training; development of assessment skills [3].

"Assessment Center" (Assessment Center) has some significant advantages over other methods of evaluation: consists of elements of enterprise strategy; allows to receive the most objective estimation in comparison with other methods; allows the company to invest most rationally in staff development; provides understanding and clarity in the assessment of staff by all employees of the enterprise; the evaluation procedure is the starting point for the development of enterprise personnel.

However, there are some disadvantages of this method of evaluation: more expensive procedure compared to testing or interviewing employees; it takes more time than testing; it is necessary to train observers from among the employees of the enterprise, which further increases the time of evaluation.

Goal Management Method (MBM). It is characterized as simple enough and consists in setting specific measurable goals for each of the employees and periodically discussing the progress in achieving these goals. When evaluating personnel by the method of management by objectives, it is advisable to use subordinates, setting individual goals for them and periodically checking them [4].

Performance Management - the concept of organization management, which is based on the use of many previous theories and practices of management, i.e. a kind of integration of different methods of enterprise management, which have proven to be effective.

The KPI system is responsible for the formation of a system of motivation, i.e. the achievement or failure to achieve personal goals directly affects the tangible or intangible remuneration of all employees and management. KPIs are used not only to measure results, report, differentiate achievements, but also to analyse opportunities to improve results, improve and develop business.

As part of the study in order to further implement in the evaluation system of enterprise personnel, it is advisable to consider the following evaluation methods that are widely used in practice by both domestic and foreign companies, namely [5]:

- A1 - the method of business games;
- A2 - method of independent judges;
- A3 - assessment centre method;
- A4 – Key Performance Indicators (KPI) method;
- A5 - goal management method;
- A6 - "360 degrees" method;
- A7 - a method of solving situations.

In order to analyse the proposed methods, the criteria for influencing their choice by managers of the enterprise is formed (Table 1).

During the analysis for each alternative according to the selected criteria identified characteristics, which are shown in table 2.

Table 1

Criteria for selecting alternative methods of personnel evaluation for a domestic enterprise

Criterion	Characteristics
K1	Probability of success of personnel evaluation by the proposed method: the company's management expects from the implementation of evaluation methods in the form of improving the quality of services, improving the efficiency of the enterprise, improving the psychological climate in the team, building an effective management system
K2	Estimation of the level of implementation costs: the ability to choose the following methods by which it is possible to correctly assess the potential of the employee and at the same time minimize the costs of their implementation
K3	The level of perception of evaluation methods by employees: given the difficulty of leaving the comfortable comfort zone, the manager must choose the most appropriate evaluation methods that can take into account the specific internal organization of the enterprise and better mastered by employees
K4	Time spent on the implementation of the method: the need to assess all possible costs of effort and time
K5	The level of complexity of the implementation of the personnel evaluation system: the evaluation methods recommended for implementation should take into account the specific internal organization of the enterprise
K6	Profitability of the proposed method of personnel evaluation: methods selected by managers must be able to increase the efficiency of employees and the company as a whole, able to create profitability of various activities, and cost recovery
K7	Risk-taking of the proposed assessment methods: taking into account the totality of all uncertain possible outcomes and adverse effects that may occur as a result of implementation

Table 2**Characteristics of alternatives according to selected criteria**

Alternatives	Criterion						
	K1, %	K2, %	K3, ball	K4, ball	K5, ball	K6, %	K7, %
A1	70	65	5	4	6	65	30
A2	75	85	6	3	8	70	35
A3	60	60	7	3	3	75	30
A4	70	75	5	2	5	65	40
A5	80	75	8	6	6	65	50
A6	85	60	7	4	5	80	40
A7	75	55	6	5	7	70	45

Table 3**Ranking of alternative methods of personnel evaluation**

Alternatives	Value	Rank
A6 360 degrees method	0,6597	1
A3 Assessment centre method	0,6011	2
A4 Method Key Performance Indicators (KPI) method	0,5551	3
A1 The method of business games	0,5534	4
A2 The method of independent judges	0,5465	5
A7 method of solving situations	0,4414	6
A5 Goal management method	0,4385	7

Graphic representation of the prevalence of available alternatives:

A6 → A3 → A4 → A1 → A2 → A7 → A5.

Conclusions. The results of the analysis based on the use of various methods of multicriteria analysis - the method of criterion constraints and the main criterion and TOPSIS revealed the best option for assessing the staff of PJSC "Mine Construction Management №1" - method "360 degrees", which gives a view of the employee from different angles.

The 360 degrees method is characterized as the most progressive modern method of personnel evaluation, offering a comprehensive assessment of employees in terms of their various subjective aspects, the assessment is carried out by different respondents: immediate supervisor, subordinates, colleagues, customers, suppliers and the employee according to the same criteria. The evaluation is usually on a scale (for example, from 1 to 5 at least 10 points). Based on the results of the evaluation,

the results obtained from different sources of information are compared and conclusions are generalized (averaged).

The effectiveness of this method is confirmed by the experience of its use in various enterprises and organizations, as the complexity and comprehensiveness of employee evaluation allows to characterize not only his professional level, but also the ability to work with people and in the team.

References:

1. Arthur M. Whitehill «Japanese Management: Tradition and transition»: Routledge, London, 1992. 240 p.
2. Базалійська Н.П. Світовий досвід управління трудовою діяльністю персоналу в країнах з розвинутою економікою. *Інноваційна економіка*. 2015. № 1. С. 138-142.
3. Чевганова В. Я. Система оцінювання персоналу підприємства. *Ефективна економіка*, № 4, 2014.
4. Петришин Л., Сиротюк Г. Сутність і методика оцінки людського капіталу. *Аграрна економіка*. 2015. Т. 8, № 3-4. С. 9-17.
5. Білорус Т.В., Омеляненко А.І. Алгоритм оцінювання персоналу підприємств на основі компетентнісного підходу. *Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization*. International scientific conference. 2016, Klaipeda P. 171-176

RATING EVALUATION OF CORPORATE MANAGEMENT EFFICIENCY AT THE ENTERPRISE

Mizina Olena

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Smakovska Mariya

Student

Donetsk National Technical University,

c. Luzk, Ukraine

Amelnytska Olena

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Priazovsky State Technical University

c. Dnipro, Ukraine

Introductions. The globalization of the world economic system is marked by intensification of competition in domestic, national markets as well as internationally. The current trend in the development of the domestic economy is the existence of a large number of corporate entities, usually in the form of joint stock companies. One of the main problems in improving the level of corporate governance or corporate management is the lack of a single methodology that can assess the effectiveness of corporate governance, corporate management. The problem of improving the efficiency and improvement of corporate management also arises due to the unsettled corporate relations. Therefore, there is a need to substantiate the method of assessing the effectiveness of corporate management and measures to improve it, which would take into account all the features of the corporate sector and the interests of all stakeholders in corporate relations.

Aim. Analysis of theoretical foundations and development of practical recommendations for evaluating the effectiveness of corporate management in the enterprise using a rating approach.

Materials and methods. The study uses methods of systems analysis, structural and logical methods in the study of the essence of the definition of "corporate management", the characteristics of methods for assessing its

effectiveness, the method of expert assessments in the rating assessment of corporate management.

Results and discussion. Among foreign specialists in the field of management there is a clear division of definitions of "corporate governance", "corporate management", "corporate governance". It is worth noting the conceptual nature of the differences between these definitions, namely:

- the subjects of corporate governance are shareholders, members of the board of directors, top managers, stakeholders, while the subjects of corporate governance are top managers, middle managers, employees;

- corporate governance is focused primarily on the external environment of the corporation, taking into account the interests of all major stakeholders in its activities; corporate management focuses on the internal environment of the corporation;

- corporate governance is usually strategic in nature, using a long-term corporate strategy to achieve its goals; corporate management will use short-term corporate strategy as the main tool;

- there are some differences in the dominant implementation mechanisms, methods of financing, performance indicators and other, less significant characteristics.

Theoretical sources of corporate management, which arose from the considered theories, are: agency theory (Agency Theory); Stakeholder Theory; management theory (Stewardship Theory); organizational theory. A brief analysis of each theory is given in Table 1.

Methods for assessing the effectiveness of corporate governance should be divided into quantitative and qualitative. Experts consider the comparative method and the method of assessing the risk of corporate governance as the most favourable for assessing the effectiveness of corporate management in modern domestic conditions

Table 1**Characteristics of corporate management theories**

Name of the theory	The essence of the theory	Basic provisions
Agency theory	Considers the mechanism corporate relations through the tools of agency costs, representing the relationship between directors and shareholders as contractual relationship	Agency relations are a contract under which the manager hires a subordinate to act in the interests of the manager, and which provides for the transfer of part of the decision-making rights to the subordinate
Theory of accomplices	The corporation is a complex system that is not equal to the simple sum of the elements, its components - shareholders, employees, consumers, local communities and more. The owner-manager conflict is expanding	The basic idea of the theory is the obligatory control of the company's management by all persons interested in the corporation's activities. Each party - top management, employees, consumers, contractors, financial intermediaries, bondholders, government agencies, local communities - in the process of interaction pursues their specific interests
Management theory	The main feature of the corporation is the separation of ownership and management functions, the real power in the company belongs to the hired managers, who report on the work done to the owners and are appointed by them.	The plurality of owners leads to the transfer of actual control to the manager. The manager has the so-called residual right of control. The greater the dispersion of owners' shares, the more acute the "minority problem", the more control in the hands of the manager, i.e. the erosion of property rights weakens the ability to control the activities of the team
Organizational theory	Virtually all organizations are less effective due to the opportunistic behavior of top management	Senior managers of companies (in the separation of ownership and management functions) have many personal benefits from control over the activities of the corporation. Because managers have real power over the company and up-to-date information about the company's activities, they have every opportunity to manipulate the owners in order to realize their own interests.

Source: based on [1]

The essence of the comparative method of assessing the effectiveness of corporate management is to compare its mechanisms in different operating conditions of corporations and the effectiveness of supervisory boards and governing bodies. This approach allows you to compare the conditions for the development of corporate management in different countries.

Quantitative methods of assessing the effectiveness of corporate management are based on the use of economic activity diagnostics of corporations, i.e. assessment of their financial condition and determination of market value. If the corporation has a stable financial and economic condition, it indicates the effectiveness of their corporate management. The key point in assessing the effectiveness of the financial condition of the corporation is the diagnosis of the probability of bankruptcy [2].

The vast majority of experts suggest to assess the financial performance of corporations to use a systematic method of analysis of financial statements and DuPont corporations. The method is based on the hypothesis that the success of the corporation depends on the decisions made by its governing bodies in three areas: production activities; investment activity; financial activities [3].

According to experts, the effectiveness of corporate management should be determined as a result of a combination of certain factors used taking into account national or regional specifics: features of national legislation, type of ownership, government, public pressure. Establishing a corporate management rating involves analysis in two areas:

- in the internal environment of the company - analysis of the effectiveness of interaction between the head, board of directors, shareholders, managers and employees of the corporation, the main objects - the internal structure and methods of corporate management, the relationship with best practices;

- in the external environment - analysis of the effectiveness of legal, regulatory and information infrastructure of a particular country, the object of study the degree of possible outflow of external factors of macroeconomic level on the quality of corporate governance in a corporation [4,5].

As a basis for qualitative assessment of the effectiveness of the corporate management system, it is proposed to use the basic parameters of qualitative assessment recommended by GAMMA, Brunswick UBS Warburg and "Expert RA". At the same time, agreeing with the opinion of the author [6], it is advisable to include the following components in the rating:

- presence / absence of corporate conflicts with identification of key participants and potential for their solution and prevention;
- assessment of the quality of activities of individual corporate management bodies.

The score-rating assessment of the quality of corporate management of the energy corporation, proposed for implementation, contains the following components of assessment:

- assessment of the effectiveness and transparency of the mechanism of corporate management;
- assessment of the ownership structure and compliance with the rights of owners;
- assessment of compliance with other principles of corporate management;
- assessment of the activities of individual bodies of corporate management;
- assessment of corporate conflicts.

Figure 1 shows the results of the assessment of corporate management rating according to certain criteria.

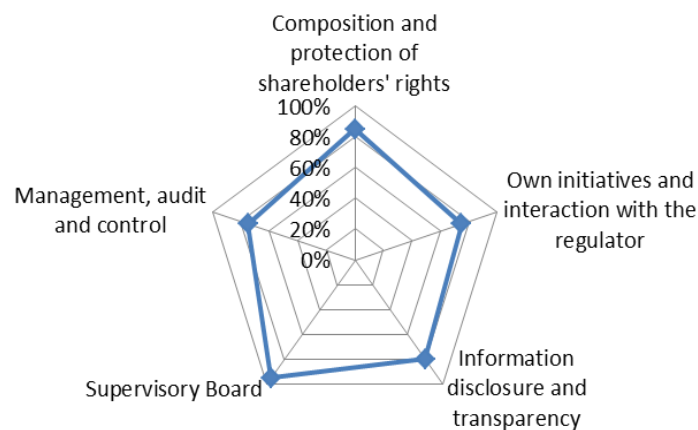

Fig. 1. The state of corporate management of the energy corporation [7]

According to the analysis of IBI-Rating groups, the corporate governance rating was determined - the conclusion on information openness; business efficiency and readiness of the corporation to raise capital in the stock market (Table 3.8).

Based on the analysis of calculations, it should be noted that the rating of corporate governance according to the methodology of the rating company IBI-Rating showed an increase in the culture of corporate management of the studied energy corporation during 2019 and a decrease (slightly) during 2021.

The integrated indicator of corporate management efficiency is determined by the formula, the values of the weight of the index of financial results and compliance of the enterprise with the principles of corporate management - 0.54 and 0.46, respectively:

$$I_{\text{ефек}} = \lambda \cdot I_{\text{фин}} + \beta \cdot I_{\text{корп.}}$$

where $I_{\text{ефе}}$ – an integrated indicator of the effectiveness of corporate governance,

$I_{\text{фин}}$ - an integrated indicator of the level of production potential,

$I_{\text{корп}}$ – rating of public practice of corporate management according to the results of the IBI-Rating study,

λ, β - respectively, the coefficients of significance of the index of financial and economic results of the corporation and compliance with the principles of corporate management [8].

The results of calculations according to the above method are presented in table 2.

Table 2

Calculation of the integrated indicator of efficiency of corporate management of the energy corporation

Indicator	2019 y.	2020 y.	2021 y.
Financial and economic activities	76,4	79,9	78,5
Corporate Governance (IBI-Rating)	48	56	52
The resulting indicator of management efficiency	63,336	68,91	66,31

Conclusions. Corporate governance and corporate governance, by definition, are a complex system of economic relations that includes many external and internal elements.

According to the results of the calculations, it can be stated that the integrated indicator of the effectiveness of corporate management in 2018-2020 was above average and was in the range of 63-69%. The financial and economic condition of the energy corporation deteriorated slightly in 2020, but due to the improvement of corporate governance management, the decline was almost not noticeable.

References:

1. Notes on Corporate Governance Manual. – URL: <http://www.ifc.org/europe/default/descripen/indexen/footen/footen.html> (дата звернення 28.03.2022)
2. Altman E. I. Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction Corporate Bankruptcy. *Journal of finance*. 1968.Vol.23. P. 589-709
3. Масенко Б.П., Афонченкова Т.М. Антикризове управління: Київ, Вид-во Європ. ун-ту. 2015. 264 с.
4. Петухова О. М., Черноштан Г. Н. Диагностика системи корпоративного управління підприємств кондитерської галузі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 18, С. 47–51.
5. Бурачек І. В., Свицельська В. В. Моделі корпоративного контролю в акціонерних товариствах. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2015. № 1, С. 42-45
6. Голівер В.П. Удосконалення рейтингової оцінки якості корпоративного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 11. С.76-82
7. Дослідження публічної практики корпоративного управління URL: <http://ibi.com.ua/UK/ratings-research-and-analytics/doslidzhennya-publichnoy-praktiki-korporativnogo-upravlinnya.html> (дата звернення: 03.05.2022)
8. Петухова О. М., Черноштан Г. Н. Диагностика системи корпоративного управління підприємств кондитерської галузі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 18, С. 47–51.

INTERDEPENDENCE OF ECONOMIC STRUCTURE AND LEVEL OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Panskykh Roman

Viter Olha

Yakibiuk Yulia

Students

Ivan Franko National University of Lviv

Lviv, Ukraine

Introductions. A specific feature of the modern period is the repeated acceleration of socio-economic development, which is reflected in the rapid changes in the economic situation and is caused by scientific and technological progress. The level of development of the economy of a country is the main indicator of its success.

The analysis of the economic changes can bring the country on the trajectory of sustainable socio-economic development, based on a balance of economic efficiency, technological innovation and environmental security. To solve the relevant problems, it is advisable to use the analysis of industry changes GDP structure, which provides information on the general state and direction of economic development countries. Comparison of structural characteristics of GDP of countries belonging to different groups by level socio-economic development, reflects the global industry distribution.

Aim. To investigate the correlation between the structure of GDP and the level of economic development.

Materials and methods. To investigate the connection between the GDP structure and the economic development it was decided to select three countries of different incomes: Vietnam, Ukraine and France.

The analysis of the economic structure of three selected countries was started with gathering information from the World Development Indicators Data Bank. All data are given below.

Fig. 1 shows that Vietnam is not highly economically developed. During the years the share of the Service in GDP was almost constant with a small decrease in

2020 (from 42,5% to 41,6%), while the share of Agriculture was steadily decreasing (from 27,8% in 1996 to 14,9% in 2020). In the middle year, the share of Industry was higher than both in first and last year (37,1%). The share of Other was the highest in 2020 (9,8%), but it was absent in the previous years.

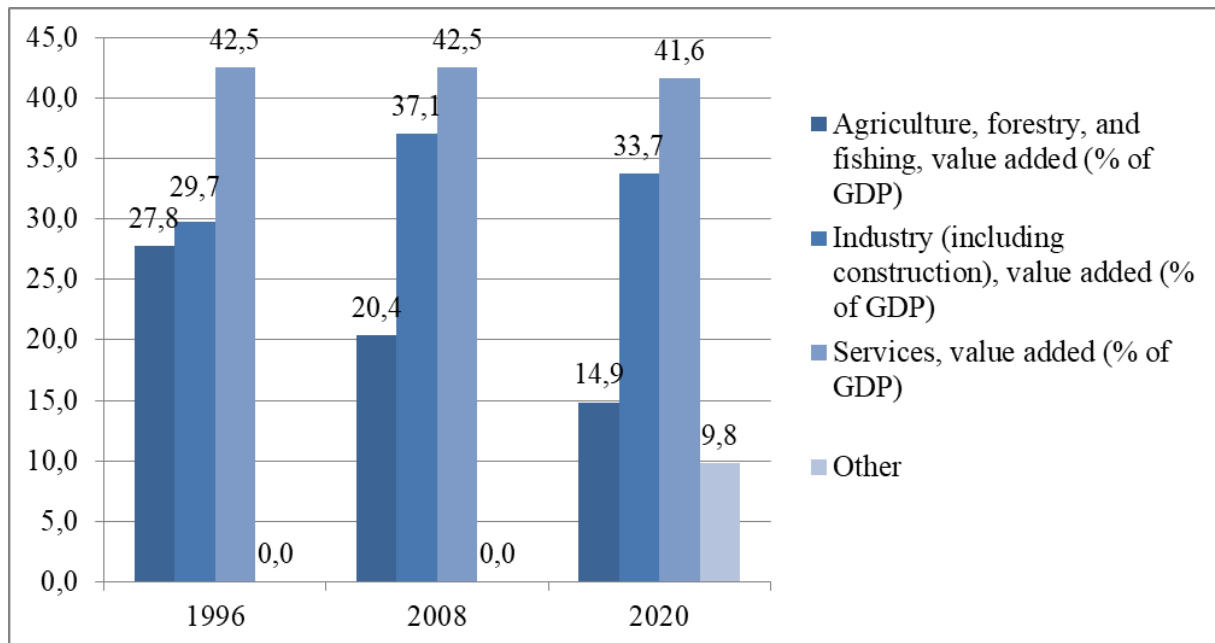

Fig. 1. The economic structure of Vietnam

Source: developed by the author based on data [1]

Fig. 2 reflects the development of the French economy in 1996, 2008, and 2020. During this period, we can observe an increase in the share of the Services sector in GDP (by 6,1% from 1996 to 2020). The share of the Industry sector experienced a decline during 1996-2020 (of 5,3%). Worth to admit that there is quite a large percentage of ‘Other’ in the French economic structure. The Agriculture, forestry, and fishing sector was extremely low in any year. However, it does not mean that this sector is neglected and undeveloped. That is a world tendency of developed countries, which describes such a large share of the Services sector in the GDP structure, as well.

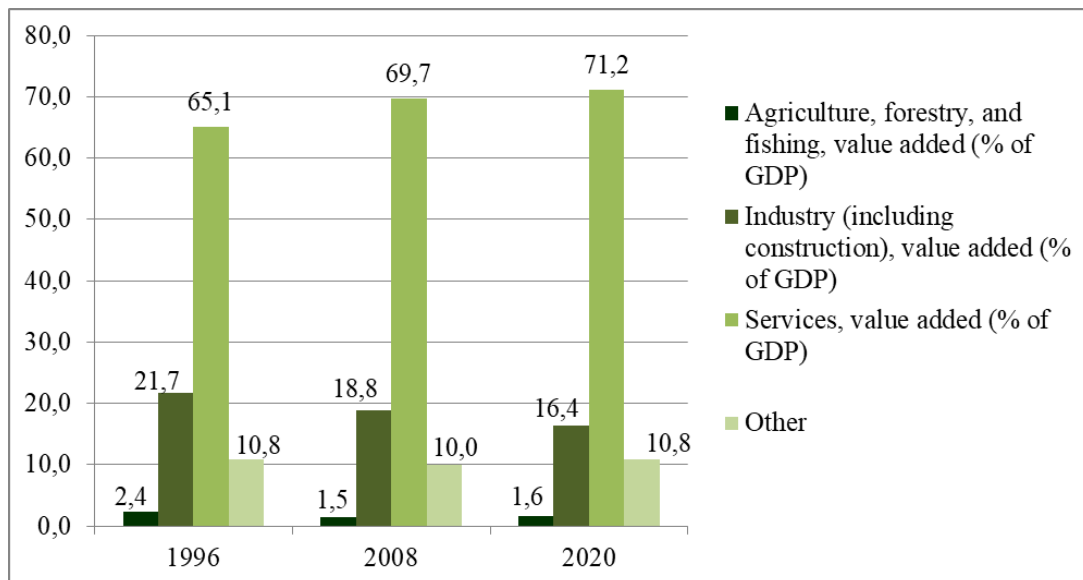

Fig. 2. The economic structure of France

Source: developed by the author based on data [1]

Fig. 3 shows us the changes in the economic structure of Ukraine in 1996, 2008, and 2020. It is clear that the share of the Services sector noticeably increased by 13,3% from 1996 to 2020. In contrast to this, the Industry sector experienced a serious decline in the GDP structure (by 13%). The share of the Agriculture, forestry, and fishing sector was unstable because it decreased by 5,7% during 1996-2008 but then increased by 2,8% during 2008-2020. And as in the France case, there is a large percentage of ‘Other’ in the Ukrainian economic structure. Ukraine’s economy grew rapidly and this is clearly seen in Fig. 3.

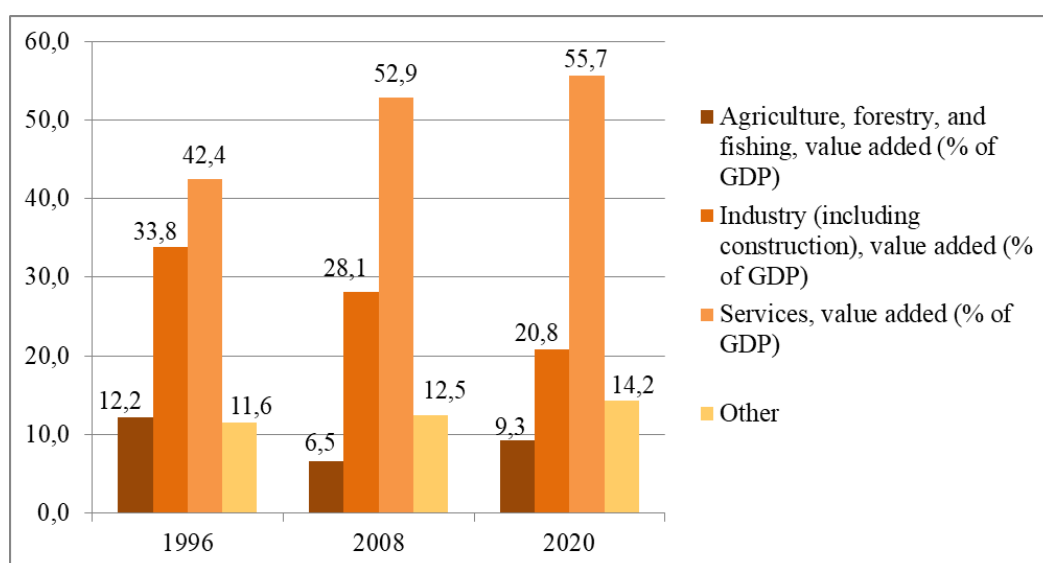

Fig. 3. The economic structure of Ukraine

Source: developed by the author based on data [1]

Fig. 4 is aimed at facilitating the comparison of the economic structures of the selected countries. From these figures, we can see that share of Services is the largest in the economy of each country (Vietnam – 41,6%, France – 71,2%, Ukraine – 55,7%). In contrast to this, the smallest share of GDP is occupied by the Agriculture, forestry, and fishing sector (Vietnam – 14,9%, France – 1,6%, Ukraine – 9,3%). Analysing this diagram, we can conclude that France is a highly developed country, Ukraine still has to work on its economic development, and Vietnam experiences communism so the share of Service is lower than in capitalistic and highly developed economies. All judgments have been done based on the structures of the economy, not on the wealth of the country.

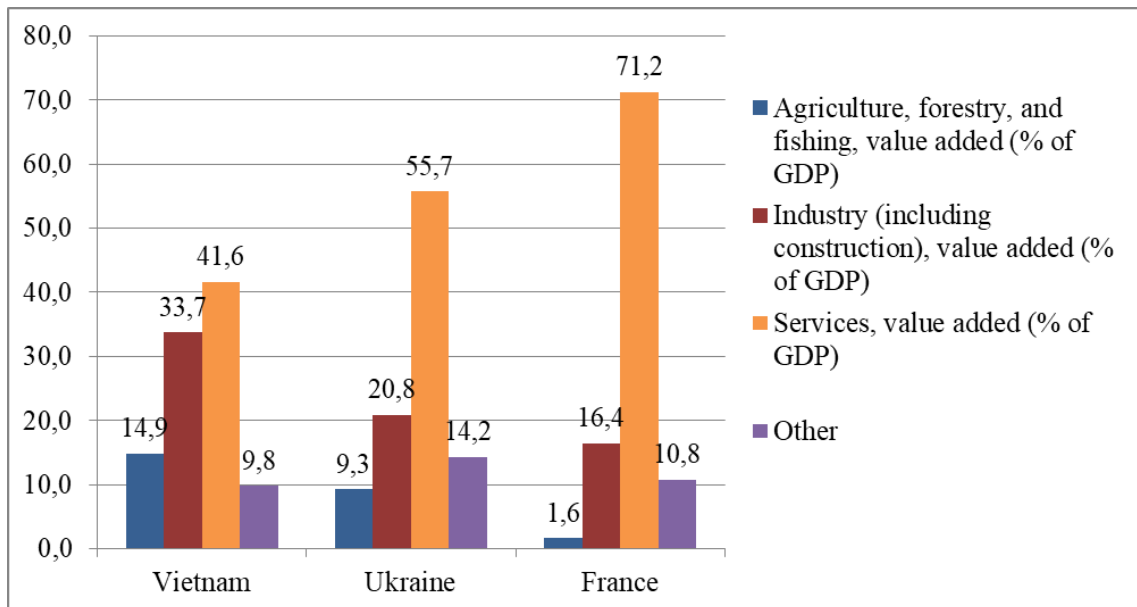

Fig. 4. The economic structure of Vietnam, Ukraine, and France in 2020

Source: developed by the author based on data [1]

Results and discussion. Analyzing data from three countries with different shares of economic sectors, it is proved that the structure of the economy is interdependent with the level of economic development

Conclusions. Having analysed the structure of the economies of a developed country, a developing country, and Ukraine, we have come to several conclusions. In highly developed countries, such as France, the level of services is extremely high. In the least developed countries, such as Vietnam, the service sector is poorly developed

and agriculture is in the lead. Ukraine has a transition economy, so despite the fact that the level of services is quite high, reaching more than 50 percent, agriculture and industry still have important positions, although not as high, as in Vietnam. Agriculture in France has a very small share, which shows the development of the economy, and in Vietnam, its share is almost 15 percent, showing the backwardness of the economy of this country.

REFERENCES

1. World Development Indicators. *The World Bank*. [Electronic resource] –
URL: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=world-development-indicators>

METHODICAL ASPECTS OF ANALYSIS OF ACTIVITIES OF NON-PROFIT ORGANIZATIONS

Parasij-Vergunenko Iryna

Dr. of Economics, Professor,
Professor of the Department of Financial Analysis and Auditing
State University of Trade and Economics

Toporovska Viktoriia

student, Faculty of Finance and Accounting
educational program «Financial Control and Audit»

Introductions. Economic relations are considered in the context of the interaction of two sectors, namely private and public. But recently, non-profit institutions and organizations have been actively developing in Ukraine. The availability of these enterprises is due to the need to meet the specific social needs of society. Ukraine is currently reforming the health care system, which raises the issue of research on the activities of non-profit enterprises, including medical institutions, whose tasks are to provide affordable qualified medical care to every citizen. Despite the large number of scientific publications on this issue, the issues of analytical support for the management of non-profit organizations, and in particular, medical institutions, remain out of the focus of scientists.

Aim. The purpose of this work is to clarify the essence of non-profit organizations and develop a structural and logical model for analyzing their activities.

Materials and methods. To achieve this goal, we used a set of scientific methods used in the knowledge of socio-economic processes and phenomena, namely: analysis, synthesis, induction, deduction, comparison, coefficient analysis, grouping and more.

Results and discussion. Recently, non-profit organizations have become widespread in Ukraine. The term «non-profit institutions» means institutions and organizations that operate not for profit. They usually carry out the following activities: charity, research, education, medical services and all other non-profit services.

In Ukraine, in accordance with various regulations, the following concepts are distinguished, as shown in Table 1.

Table 1

Definitions of «non-profit institution» in the regulations of Ukraine

<i>Regulations</i>	<i>The essence of the term</i>
Economic Code [1]	<u>Non-profit management</u> is an independent systematic economic activity carried out by an economic entity and aimed at achieving economic, social and other results without the purpose of making a profit.
Civil Code [2]	<u>Non-profit companies</u> are companies that do not intend to make a profit for its further distribution among the participants.
Tax Code [3]	<u>Non-profit enterprises, institutions and organizations</u> - non-profit enterprises, institutions and organizations that are not payers of corporate income tax.

In addition to the definitions given in table. 1, in the legislation of Ukraine you can also find such concepts as «public organization», «non-governmental organization», «non-governmental organization», «civil society organization», «non-profit organization», «volunteer organization», these definitions are borrowed from English literature , but are actively used in Ukraine.

The institution gains the status of a non-profit organization at the time of its initial registration. The Tax Service of Ukraine maintains this register of institutions and organizations that are exempt from taxation.

Budget institutions are created by the decision of public authorities and local governments and are respectively financed from the budget, respectively the state or local budget.

Control over the activities of non-profit institutions is carried out in the format of an audit. Currently, there is no universal method of analyzing the activities of non-

profit institutions and organizations, which would take into account the different specifics of their activities and different targets of their operation

The main feature that distinguishes non-profit institutions and organizations from others is that the income received by this institution or organization is not distributed among the founders, if it is not a salary, and the income is used exclusively to finance maintenance costs in accordance with their constituent documents.

The practice of financial analysis has developed the basic rules of analysis of financial statements, they are given in table. 2.

Table 2

Types of analysis used in the analysis of financial statements

<i>№</i>	<i>The name of the analysis</i>	<i>The content of the analysis</i>	<i>Special techniques used during the analysis</i>
1	Horizontal (temporary) analysis	comparison of each reporting item with the previous period	Comparison; grouping and generalization; calculation of coefficients; breakdown of general indicators; calculation of averages and relative indicators; balance comparison; calculation of time series; graphic representation of the analyzed values; chain substitutions; indices; economic and mathematical methods.
2	Vertical (structural) analysis	determining the structure of the final financial indicators with the identification of the impact of each reporting item on the result as a whole	

Financial analysis is carried out using various models that allow you to structure and identify relationships between key indicators.

The structural and logical model of the analysis of financial results of the non-profit enterprise can look as shown in table 3.

Table 3

Structural and logical model of analysis of financial results of non-profit institutions and organizations

<i>№</i>	<i>Object of analysis</i>	<i>Areas of analysis</i>	<i>Analytical indicators</i>
1	Revenues	Dynamics analysis	Absolute growth, growth rate, income growth rate
		Structure analysis	The share of income from certain products, certain activities
		Factor analysis of changes in enterprise income	Calculation of the influence of factors on the change in income of the enterprise compared to the plan, the past period, average data on the industry, data from competitors
2	Costs	Dynamics analysis	Absolute growth, growth rate, cost growth rate
		Structure analysis	The share of the cost of certain types of products, certain elements and cost items, certain types of costs by type of activity
		Factor analysis of changes in enterprise costs	Calculation of the influence of factors on the change in costs of the enterprise compared to the plan, the past period, average data on the industry, data from competitors
		Analysis of the relative level of costs	Relative cost indicators (costs per 1 UAH of income) in general for all types of costs, as well as for individual elements
3	Financial results	Dynamics analysis	Absolute growth, growth rate, growth rate of profit (loss)
		Structure analysis	The share of profits from certain activities
		Factor analysis of changes in enterprise costs	Calculation of the influence of factors on the change in profit (loss) of the enterprise compared to the plan, past period, industry averages, competitors
4	Profitability and profitability indicators	Coefficient analysis of the efficiency of the enterprise	Return on assets; Return on equity; Profitability of sales; Profitability of activity
		Factor analysis of changes in profitability (profitability)	Analysis of the influence of factors on the change of indicators (profitability) of the enterprise in comparison with the plan, the previous period, average data on the industry, data of competitors

Conclusions. Thus, a non-profit organization is an independent business entity, which, having the rights of a legal entity carries out activities provided by the

constituent documents, has an independent balance sheet, current accounts with banks, seal, accounts, reports in accordance with applicable law, and has no for profit.

The Tax Code of Ukraine defines a list of legal entities that can receive the status of non-profit institutions and organizations. On the territory of Ukraine, the activities of non-profit organizations and institutions are regulated by a significant number of regulations, which leads to ambiguity of interpretations and certain problems. The large number of regulatory framework is due to a fairly large list of types of non-profit institutions and organizations.

References:

1) Господарський кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20. Редакція від 12.01.2022 року. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

2) Податковий кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17. Редакція від 30.04.2022 року. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

3) Цивільний кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44. Редакція від 27.04.2022 року. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/435-15#Text>

СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ ПРОИЗВОДСТВА В СИСТЕМЕ ВЗАИМОСВЯЗАННЫХ КАТЕГОРИЙ

Адашкевич Светлана Павловна

докторантка

Вроцлавский экономический университет, Вроцлав, Польша

Аннотация. В статье ставится проблема неопределенности экономических категорий и делается попытка ее разрешения. Концентрация и специализация рассматриваются в системе смежных экономических понятий: кооперирование, комбинирование, централизация, монополизация.

Ключевые слова: концентрация, специализация, кооперирование, комбинирование, централизация, монополизация, сельское хозяйство.

Введение. Экономисты дают разное объяснение сущности специализации и концентрации, что вносит размытость в экономический лексикон, стирает межкатегориальные границы таких форм организации производства, как концентрация, кооперация, комбинирование, специализация, интеграция, централизация, монополизация.

Цель работы: очертить категориальные границы специализации и концентрации производства, раскрыв причины и следствия концентрации производства в агропродовольственной сфере.

Материал и методика исследований. Исследования проводились на материалах учебной, научной и справочной литературы. Методической основой исследования явились наблюдение, системный анализ и создание теории.

Результаты исследований и их обсуждение. Интерес к процессу экономической концентрации возник тогда, когда в ходе накопления факторов производства стали создаваться крупные предприятия. Концентрация отражала процесс перехода от мелкотоварного к крупнотоварному производству, что было связано с технической революцией. Теоретические аспекты концентрации были исследованы в работах Ф. Кенэ, А Смита, Д. Рикардо, позднее развиты в

трудах В. Леонтьева, Ф. Перу и др. ученых. Однако к концу 80-х годов XX века интерес к концентрации ослаб, а позднее и вовсе был потерян. Вплоть до 2000 г. публикации по данной теме встречались редко [1; 2; 3; 4].

В современной экономике Беларуси изучение концентрации должно получить новый импульс, т.к. ставка правительства на развитие агропродовольственной сферы, повышение его эффективности связаны с выработкой критериев оптимального сочетания концентрации, диверсификации и малых форм хозяйствования.

Экономисты дают разное объяснение сущности концентрации. Однако наиболее общие черты можно представить следующим образом. Концентрация производства — это: 1) сосредоточение производства в отраслях [5; 6]; 2) одна из прогрессивных форм организации производства [6]; достигается за счет централизации капитала [5; 7]; 3) осуществляется не только за счет накопления, но и путем объединения предприятий и их поглощения [7]; 4) способствует расширению кооперации и разделению труда [7]; 5) обеспечивает рост эффективности; приводит к монополизации рынка [8].

Нетрудно заметить, что концентрация связывается со специализацией и кооперацией, централизацией и монополизацией. Такая трактовка сущности концентрации, при всей своей объективности, все же недостаточна ясна. В целом литература не позволяет найти четкие межкатегориальные границы перечисленных форм организации производства. Чтобы их обозначить, обратимся к причинам и следствиям концентрации и специализации в агропродовольственной сфере Беларуси.

Специализация – это сосредоточение деятельности на относительно узких направлениях, отдельных технологических операциях или видах выпускаемой продукции [9]. Специализация в сельском хозяйстве связана с выделением растениеводства и животноводства. При этом отрасли остались тесно связанными между собой. Животноводство поставляло растениеводству ценные органические удобрения, а растениеводство обеспечивало животноводство кормами. Разделение отраслей сельского хозяйства и развитие последующих

связей между ними являются примерами межотраслевой специализации и кооперирования. По мере развития общественного производства возникли общие интересы сельского хозяйства и ремесла. Ремесленники обеспечивали сельское хозяйство средствами труда, получая зерно, мясо, кожи для переработки в другой готовый продукт. Это стимулировало вычленение в составе ремесла производств, т.е. развития общественной специализации и межотраслевого кооперирования.

Основные черты взаимодействия сельского хозяйства, ремесла и промышленности не менялись вплоть до изобретения паровой машины в XVIII в., в результате которой эффективное производство стало возможно только в условиях крупных предприятий. Начался процесс концентрации производства – сосредоточение производства на крупных предприятиях. Научно-технологические достижения в области электричества и химии в XIX в. лишь усилили этот процесс. В XX в. процессы отраслевой специализации дополнились производственным комбинированием – соединением в одном предприятии разных производств, представляющих собой последовательные ступени обработки сырья [9]. Создание больших запасов продовольствия, глубокая переработка сырья, применение современных методов управления – все это возможно лишь на крупных предприятиях. Комбинирование обеспечило разную глубину переработки продукции, увеличило сроки хранения, расширило ассортимент производимой продукции из достаточно ограниченного набора сельскохозяйственного сырья.

Для переработки и хранения возросших объемов продукции растениеводства и животноводства необходимо создание посреднических структур, которые соединяют сферу переработки и реализации продукции. Таким образом устанавливаются и развиваются интеграционные отношения и связи. Можно считать, что развитие сельского хозяйства предопределило процессы глубокой специализации, комбинирования в других отраслях, и создало условия для их интеграции.

Интеграция - процесс сближения и объединения предприятий, отраслей [6; 9]. Такое определение порождает некоторую проблему, т.к. может привести к заключению: интеграция способствует изменению структуры рынка, потому что объединение предприятий меняет расстановку рыночных сил. Уточняя категориальные границы интеграции, отметим, что интеграция охватывает независимые субъекты и проявляется в совместных действиях, устранении взаимных барьеров, что способствует росту эффективности участников интеграции. Если кооперирование характеризует связи между разными, но технологически смежными отраслями, то интеграция охватывает значительно большее число отраслей, которые непосредственно с производством продукции не связаны - транспорт, торговля, наука, связь, финансы.

Значение названных форм организации производства для агропродовольственной сферы заключается в следующем: посредством специализации, концентрации, кооперирования, интеграции и комбинирования некогда индивидуальное производство домашних хозяйств превратилось в сложную, организованную структуру, в которой существуют связи между отдельными элементами, позволяющие этой системе функционировать. Общий эффект от работы такой системы превышает суммарный индивидуальный эффект входящих в систему элементов.

По мере развития сельскохозяйственные отрасли дополняются отраслями глубокой переработки сырья. В настоящее время в Беларуси этот процесс происходит на уровне ассоциированных предпринимательских структур – акционерных обществ, агрофирм, агрохолдингов, которые характеризуются сложной организационной и производственной структурой. Для достижения целей крупного и организационно сложного предприятия используется централизация, которую можно рассматривать как передачу определенному элементу полномочий по управлению. Категориальные отличия между централизацией и концентрацией очевидны. Концентрация характеризует сферу производства, а централизация – это одна из форм менеджмента предприятия.

В условиях развитых или развивающихся рыночных отношений и стремления субъектов к максимизации прибыли и минимизации затрат сама внутренняя диалектика процесса концентрации предопределяет движение от свободной конкуренции к монополии. В ранних работах экономистов концентрация рассматривалась как процесс сосредоточения факторов производства, в современных публикациях – в контексте монополизации, из чего следует проблема смыслового разграничения понятий концентрация и монополизация. Концентрация капитала, концентрация производства, монополизация – в практическом и научном аспекте используются как тождественные, что затрудняет понимание связанных с ними процессов,

По мнению автора, монополизация – это категория, которая характеризует состояние рынка, а не сферу производства. Если рассматривать концентрацию производства как процесс сосредоточения ресурсов, который измеряется производственной мощностью предприятия, то становятся очевидными категориальные отличия между концентрацией производства и монополизацией рынка. Концентрация производства может рассматриваться лишь как один из возможных способов завоевания монопольной власти. Если при концентрации производства рост прибыли обеспечивается за счет снижения затрат, положительного эффекта масштаба, рационального использования ресурсов, то при монополизации рост прибыли достигается другими способами, которые охватывают процесс ценообразования и характеризуют способность предприятия влиять на цену.

Заключение. Межотраслевая специализация и кооперирование являются факторами концентрации производства и обуславливают ее основные черты.

Концентрация на уровне национальной экономики – это процесс сосредоточения выпуска продукции определенных отраслей. Концентрация производства достигается за счет концентрации ресурсов и может способствовать росту эффективности. На макроэкономическом уровне концентрация производства в отраслях оказывает влияние на структуру национальной экономики и определяет ее специализацию.

Комбинирование как форма организации производства – это следствие концентрации ресурсов, оно возможно лишь при условии сосредоточения на одном предприятии (комбинате) больших объемов труда и капитала.

Интеграция и комбинирование иллюстрируют процессы хозяйственных взаимосвязей. Интеграция охватывает юридически независимые субъекты, а комбинирование осуществляется на уровне отдельного субъекта хозяйствования.

Кооперирование, комбинирование, интеграция, концентрация могут быть самостоятельными формами организации производства, но в современных условиях, как правило, сопровождают друга.

Специализация, кооперирование и комбинирование в агропродовольственной сфере взаимно дополняют друг друга, получают реализацию на крупных предприятиях. наделяют агробизнес высокой степенью адаптивности к изменчивым условиям рынка.

Монополизация характеризует состояние рынка, монопольную власть, а концентрация производства при этом может рассматриваться как один из способов достижения монопольной власти. Важно заметить, что сам процесс концентрации производства далеко не всегда вызывает монополизацию рынка.

Все перечисленные категории - специализация, кооперирование, комбинирование, интеграция, концентрация, централизация, монополизация - образуют динамическую систему, в которой могут происходить изменения во времени и переходы из одного состояния в другое.

Ретроспективный анализ концентрации производства показывают наличие устойчивых связей между перечисленными категориями. Все части этой системы взаимодействуют между собой, формируют состояние друг друга и в целом определяют уровень развития производительных сил и производственных отношений.

Список литературы

1. Барр Р. Политическая экономия: В 2-х тт.: Т. 1: Пер. с фр.— М.: Междунар. отношения, 1995.— 608 с.— Формат 60x90/16.— ISBN 5-7133-0849-9, 5-7133-0850-2 (т. 1).— ББК 65.01 (п). - с. 193.
2. Merleau-Ponty M. La structure du comportement / Электронная библиотека ИФ РАН. Режим доступа: <https://iphlib.ru/library/library/collection/newphilenc/document/HASH010192c6634d18f3c7392301>. Дата обращения: 21.02.2022.
3. Jean Lhomme Matériaux pour une théorie de la structure économique et sociale [article] / Revue économique, volume 5, n°6, 1954. - pp. 843-880.
Концепты научного дискурса / Гуманитарный портал Режим доступа: <https://gtmarket.ru/concepts/7091>. Дата обращения: 11.03.2022.
4. Экономика предприятий и отраслей / П.В. Лещиловский, В.С. Чеканов. – Мн.: БГЭУ, 2003.
5. Экономика предприятия / Под ред. В.Я. Хрипача. – Мн.: Экономпресс, 2001.
6. Золотогоров В.Г. Экономика: Энциклопедический словарь. – Мн.: Интерпрессервис, 2003.
7. Лемешевский И.М.. Микроэкономика: учебное пособие для вузов. 3-е издание. - Мн.: ФУАинформ, 2006.
8. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азриляна. – М.: Институт новой экономики, 2008.
9. Словарь современных экономических и правовых терминов / В.Н. Шимов и др.; Под общ. ред. В.Н. Шимова и В.С. Каменкова. Мн.: Амалфея, 2002.

СУТНІСТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ ТА ІНШИХ ПРЕДМЕТІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Азізова Катерина Михайлівна,

к.е.н. доцент

Романюк Анастасія Вадимівна

Студентка

ХНЕУ ім. С. Кузнеця

м. Харків, Україна

Вступ: Проблема правового забезпечення, що регулює митну діяльність розв'язана ще недостатньо. Про це свідчать часті зміни і доповнення до чинних митних законів. Вибір мною даної теми дипломної роботи актуальний, оскільки визначає основні напрями організації та розвитку митної служби, конкретні заходи здійснення внутрішнього та прикордонного митного контролю за переміщенням товарів та транспортних засобів через митний кордон України.

Мета роботи: Метою роботи є обґрунтування теоретико-організаційних, концептуальних і методологічних засад митного оформлення товарів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон України, та розробка практичних рекомендацій щодо шляхів вдосконалення цього процесу.

Матеріали та методи: Методологічна основа дослідження базується на діалектичному методі наукового пізнання та системному підході до вивчення сутності та змісту поняття митного оформлення товарів та інших предметів у зовнішньоекономічній сфері.

Результати та обговорення: Розгляд робіт зарубіжних та українських науковців дозволяє зробити висновок про те, що, незважаючи на явність ознак висвітлених у законодавчому формулюванні, попри юридичну природу митного оформлення існує недостатня інформованість з приводу цієї процедури, її властивостей та методів проведення.

Серед проаналізованих визначень на думку багатьох авторів, а саме

В. Г. Драганова [14], Ю. Г. Давидова [7], В. І. Дудчака та О. В. Мартинюка [9] дефініція терміну митного оформлення, як процедури поміщення товарів і транспортних засобів під відповідний митний режим і завершення дії цього режиму є найбільш влучною (дод. А, табл. А.1).

Таблиця 1.1

Визначення поняття ”Митне оформлення”

№	Визначення
1	Митне оформлення – це діяльність митних органів, яка передбачає чітке виконання послідовних дій щодо поміщення товарів та транспортних засобів у відповідний митний режим та завершення дії цього режиму [1]
2	Митне оформлення - система взаємозумовлених організаційно-правових і технічних заходів, що здійснюються митними органами в порядку та на умовах, закріплених у Митному кодексі [2]
3	Митне оформлення – це сукупність дій, пов’язаних із пропуском на територію держави або за її межі товарів, майна та інших предметів, що переміщуються через митний кордон [3]
4	Митне оформлення – це виконання митним органом дій (процедур), які пов’язані із закріпленням результатів митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон, і мають юридичне значення для подальшого використання цих товарів і транспортних засобів [4]
5	Митне оформлення - система, під якою розуміють сукупність дій, пов’язаних із пропуском в Україну чи за її межі (у тому числі за умов тимчасового ввезення або тимчасового вивезення) товарів, майна та інших предметів, що переміщуються через митний кордон [5]
6	Митне оформлення - обов'язок осіб, що переміщують товари, пройти певну процедуру, як послідовні дії митних органів щодо легалізації переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон [6]
7	Митне оформлення – процедура поміщення товарів і транспортних засобів під відповідний митний режим і завершення дії цього режиму [7; 9; 13]
8	Митне оформлення – процедура розміщення товарів і транспортних засобів у визначений митний режим і завершення дії цього режиму [8]
9	Митне оформлення - дії посадових осіб митних органів, що проводяться в установленій послідовності й спрямовані на забезпечення дотримання чинного законодавства та встановленого порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, у тому числі й додержання заходів нетарифного регулювання при поміщенні товарів і транспортних засобів у відповідний митний режим [9; 11]
10	Митне оформлення – вчинення митних формальностей щодо розміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення під певну митну процедуру та завершення її дії шляхом випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення у вільний обіг [12]
11	Митне оформлення – це стадія митної діяльності, що з точки зору послідовності дій і безпосередніх цілей, які при цьому переслідуються, передбачає такі етапи, як попередні операції, тимчасове зберігання й декларування [15]
12	Митне оформлення – це здійснення уповноваженими посадовими особами митного органу юридично значущих дій (митних формальностей), виражених у фіксації перебігу та результатів певного виду або комплексу заходів митного контролю, що

	розпочинаються з прийняттям чи отриманням уповноваженою посадовою особою митного органу митної декларації та/або необхідних документів [16]
13	Митне оформлення - сукупність технологічних і організаційних заходів, які пов'язані з утвердженням результатів митного контролю вантажів, що переправляються через митний кордон держави [16]
14	В загальному митне оформлення – це сукупність дій (процедур), які пов'язані із закріпленням результатів митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, і мають юридичне значення для подальшого використання цих товарів і транспортних засобів [17]
15	Митне оформлення виступає інструментом митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, якому властиве превалювання імперативного методу впливу [18]
16	Митне оформлення – це виконання посадовими особами митних органів, які представляють інтереси держави, дій, спрямованих на забезпечення дотримання чинного законодавства у сфері митної діяльності суб'єктами митних відносин та закріплення результатів митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, і мають юридичне значення для подальшого використання цих товарів і транспортних засобів [19]
17	Митне оформлення – це виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів [20]
18	Митне оформлення – це виконання митним органом дій (процедур), які пов'язані із закріпленням результатів митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон, та мають юридичне значення для подальшого використання цих товарів і транспортних засобів [21]
19	Митне оформлення – це сукупність організаційних і технічних заходів, пов'язаних із закріпленням результатів митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон [21]
20	Митне оформлення - сукупність послідовних заходів, спрямованих на забезпечення переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон. При цьому дана сукупність включає: по-перше, дії осіб, які переміщують товари і транспортні засоби; по-друге, адекватні дії митних органів з отримання відомостей про переміщення, перевірки документів та свідоцтв, необхідних для митних цілей, стягнення митних платежів та ін. [20]
21	Митне оформлення це дозвільне адміністративне провадження, що полягає у виконанні митним органом дій, пов'язаних із документальною фіксацією перебігу й результатів митного контролю товарів, предметів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон держави, і має юридичне значення для їх подальшого використання відповідно до заявленого режиму [21]

Але на нашу думку виходячи з того, що великою кількістю учених було висунуто безліч більш точних тлумачень митного оформлення є сенс у тому, щоб провести контент аналіз і на основі отриманих даних сформулювати найбільш дослівну сутність поняття митного оформлення.

На основі отриманих результатів розрахунків емпіричних індикаторів категорій контент-аналізу було сформовано наступну лінійну діаграму (рис. 1.1).

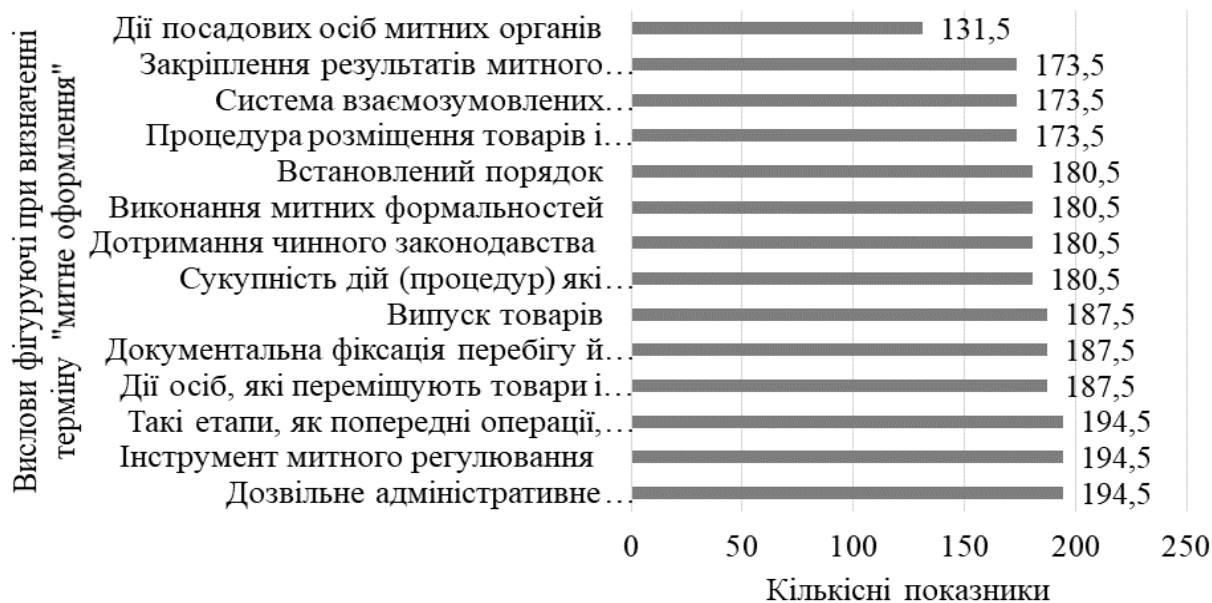

Рис. 1.1. Результат контент аналізу поняття митного оформлення

Виходячи з результатів можна зробити наступні висновки, що серед обраних визначень найчастіше зустрічаються висловлювання які знаходяться в межах 131,5 - 180,5 од., таким чином у нас є можливість сформулювати нове визначення терміну митного оформлення, що включає всі висловлювання, які були згадані.

Висновки: Отже, митне оформлення це сукупність взаємозумовлених організаційно-правових і технічних заходів, дій посадових осіб митних органів які пов'язані із закріпленням результатів митного контролю і виконуються у встановленому порядку з дотриманням чинного законодавства для того, щоб забезпечити розміщення товарів і транспортних засобів у визначений митний режим і випуск товарів після завершення дії цього режиму.

Список використаних джерел

1. Бортнікова М. Г., Крохмальна Я. О. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. № 2(6). С. 1-8. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/nov/25473/nzmened-1-8.pdf> (дата звернення 20.02.2022).

2. Габричидзе Б. Н., Зобов В. Е., Лисов А. Ф., Максимцев В. А.

Таможенное право : учебник. Москва : БЕК, 1995. 466 с.

3. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 696 с.

4. Гребельник О. П. Митна справа : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2021. 400 с.

5. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності. Київ : ЦУЛ, 2008. 432 с.

6. Годяк А. І., Ілюшик О. М., Павлович-Сенета Я. П. Митне право України : навч. посіб. Львів : СПОЛОМ, 2017. 308 с. URL: <http://surl.li/bejst> (дата звернення 20.02.2022).

7. Давыдов Ю. Г. Таможенное право в вопросах и ответах : учеб. пособ. Москва : Проспект, 2003. 168 с.

8. Державна митна служба України : веб-сайт. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri> (дата звернення 26.04.2022).

9. Дудчак В. І., Мартинюк О. В. Митна справа : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2002. 310 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2010/DUDCHAK_2002.pdf (дата звернення 20.02.2022).

10. Дудківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 462 с.

11. Єгоров О. П. Митна економіка : навч. посіб. Одеса : ПЛАСКЕ ЗАІ, 2005. 226 с.

12. Єдинак В. Ю., Плешкова Н.М., Ніжніченко С.П. Вплив митної політики на зовнішньоекономічну діяльність підприємств. *Ефективна економіка*. 2014. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3581> (дата звернення 26.04.2022).

13. Желудков А. В. Таможенное право : конспект лекций. Москва : Приор-издат, 2003. 128 с.

14. Платонов Д. И. Таможенное право России : консп. лекций. Москва : Приор, 2000. 160 с.

15. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80> (дата звернення 26.04.2022).
16. Основы таможенного дела : учебное пособие / под общ. ред. В. Г. Драганова. Москва : Экономика, 1998. 688 с.
17. Капустинская К. Официально: Украина поднялась в рейтинге Doing Business. *Сегодня* : веб-сайт. URL: <https://www.segodnya.ua/economics/business/oficialno-ukraina-podnyalas-v-reytinge-doing-business1068371.html> (дата звернення 26.04.2022).
18. Кивалов С. В. Таможенная политика и таможенное право в Украине / С. В. Кивалов. Одесса : Юридическая литература, 2006. 357 с.
19. Клян Ф. Г. Міжнародно-правове регулювання переміщення товарів через митний кордон : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2011. 197 с.
20. Любін Н. М. Прагматизм митного оформлення товарів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 5. С. 78-93.
21. Митна справа : підруч. / А. І. Крисоватий та ін. Тернопіль : ВПЦ Екон. думка ТНЕУ, 2014. 540 с. URL: <http://surl.li/caaag> (дата звернення 20.02.2022).

АНАЛІЗ МЕТОДИЧНИХ АСПЕКТІВ ОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ У БЮДЖЕТНІЙ УСТАНОВІ

Алтухова Тетяна Володимирівна,
студентка ОІПзм-20,
Ягельська Катерина Юріївна,
д-р економ. наук, професор
Донецький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна

Вступ. Сучасні реформи в галузі обліку і оподаткування в нашій країні на даний час вимагають оптимізації внутрішнього контролю розрахунків з оплати праці в бюджетних установах, так як проведення перевірок за розрахунками виплат працівникам вважається основною складовою в контролі, бо, в даному випадку, зачіпає саме їх економічний інтерес та з кожним роком зростає кількість правопорушень нормативно-правових засад у сфері трудових відносин.

Дослідження і основні моменти щодо організації проведення внутрішнього контролю розрахунків з оплати праці саме в бюджетній сфері знайшли своє відображення у таких науковцях, як Старченко Н. М. [1], Криванич М. Ю., Артюх О. В. [2], Дікань Л. В. [3], Ілащук С. А. [4], Тополенко Н. М. [5] та багато інших дослідників.

Мета роботи. Головна мета роботи полягає у розкритті основних методичних аспектів організації контролю розрахунків з оплати праці в бюджетних установах.

Матеріали і методи. Оплата праці в бюджетних установах та відповідний контроль розрахунків в Україні регламентується відповідними нормативно-правовими актами, у тому числі і на підставі Кодексу законів про працю України [6], Закону «Про оплату праці» [7] та інших наказів, постанов [8] і відповідних інструкцій з оплати праці [9] та інструкцій, що діють у межах бюджетних асигнувань і позабюджетних доходів.

Збільшення ефективності контролю розрахунків з оплати праці та здійснення витрат щодо відповідних виплат працівникам у бюджетних установах забезпечується саме системою контролю, для якої особливим і головним зобов'язанням вважається забезпечення соціального захисту всіх працюючих в установі. Така система в залежності від суб'єктів та контролюючих органів, в свою чергу, розділяється на зовнішній і внутрішній. Фінансовий держконтроль передбачає контроль бюджетного законодавства та використання держвласності, а також спільної власності, тим самим займаючи основне місце серед відомих видів контролю.

Весь фінансовий контроль відповідним органом влади забезпечується згідно Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [10] і здійснюється у вигляді фінансового аудиту, проведення інспекцій та виконання перевірки всіх державних закупівель в установі.

Задля ефективного та більш конкретного визначення доцільності відповідних дій органу державного фінансового контролю визначаються певні завдання (рис. 1), які, в свою чергу, об'єднують роботу існуючих підрозділів держконтролю та держслужбовців установи в процесі виплати заробітної плати працівникам або працівникам установи, причому при наявності відповідної інформації щодо даного процесу [11].

При перевірці виплат працівникам бюджетної установи виникає необхідність у виявленні порушень нормативно-законодавчої бази та відповідні зловживання, а також у знаходженні резервів на виплати заробітної плати. Початок перевірки основних зобов'язань щодо виконання нарахування заробітної плати працівникам установ відбувається шляхом безпосереднього підтвердження облікових даних відповідного рахунку на рахунку 65 «Розрахунки з оплати праці». В даному випадку виконується перевірка кредиту цього рахунку за сумою, що є в списку зареєстрованої платіжної відомості, чи сумою, яка відноситься до платіжної інформації задля виставлення рахунків. При цьому існуюча погодинна система нарахування

зарплати працівникам бюджетних установ передбачає більш обґрунтоване використання існуючих тарифів і окладів та відповідність певним умовам договору, однак за умови відрядної – забезпечується виконання відповідних кількісних і якісних показників та, відповідно, раціональне і вірне застосування нормативів та певних розцінок [12].

Рис. 1. Основні завдання державного фінансового контролю

Джерела контролю з оплати праці працівника бюджетних установ – це

основні документи, що регламентують внутрішній контроль (рис. 2).

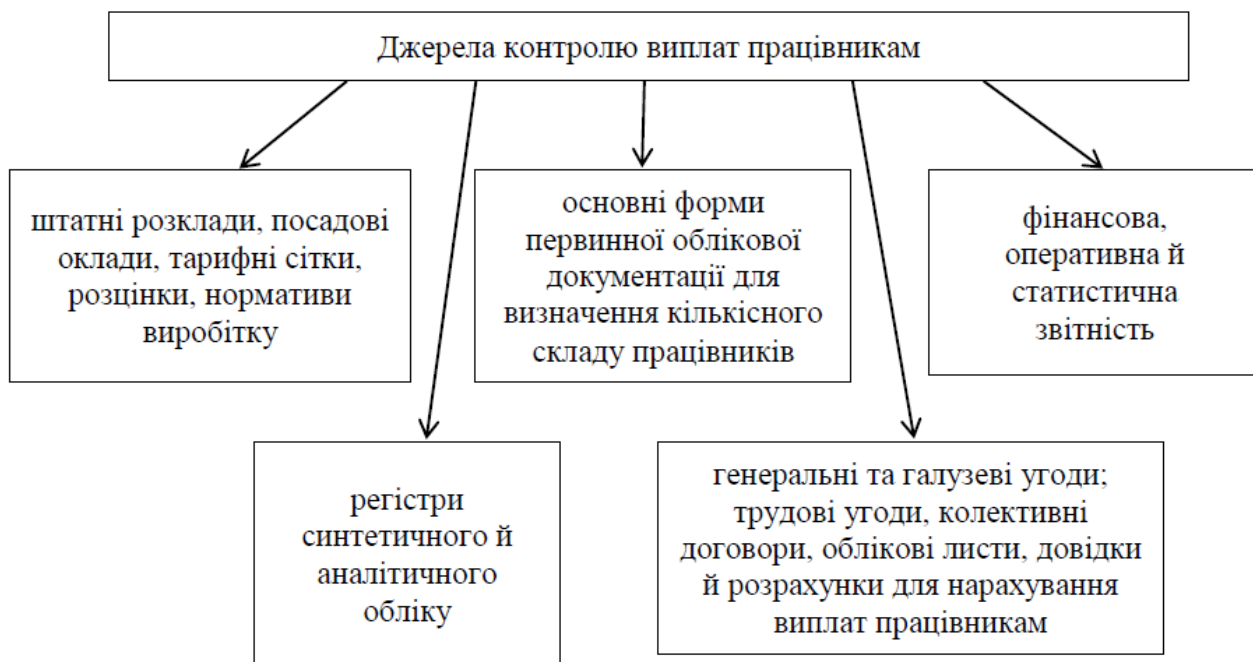

Рис. 2. Документи, за якими виконується контроль з оплати праці працівника бюджетної установи

В процесі здійснення контролю виникає необхідність у забезпеченні правильного застосування тарифних розрядів та відповідних тарифних ставок згідно Постанови «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» [8], а для цього виконується перевірка виконання обсягу роботи працівників установи, за якими відповідно забезпечується нарахування заробітної плати. До таких документів відносять таблиць обліку робочого часу, індивідуальні плани і таке інше [12].

Окрім цього, також при оплаті праці працівникам бюджетних установ виконується перевірка наступних витрат, що наведені на рис. 3 [12].

Результати і обговорення. Враховуючи те, що існуючі первинні документи регламентують виконання нарахувань, виплат зарплати працівникам та відповідні трудові відносини, тому вони є головною і обов'язковою складовою частиною при проведенні фінансового контролю розрахунків з

оплати праці в бюджетних установах. Однак, установа повинна чітко визначати зобов'язання щодо обліку основних виплат працівникам установи, тобто забезпечення обліку робочого часу, особистого складу і виконання розрахунків з працівниками та держслужбовцями.

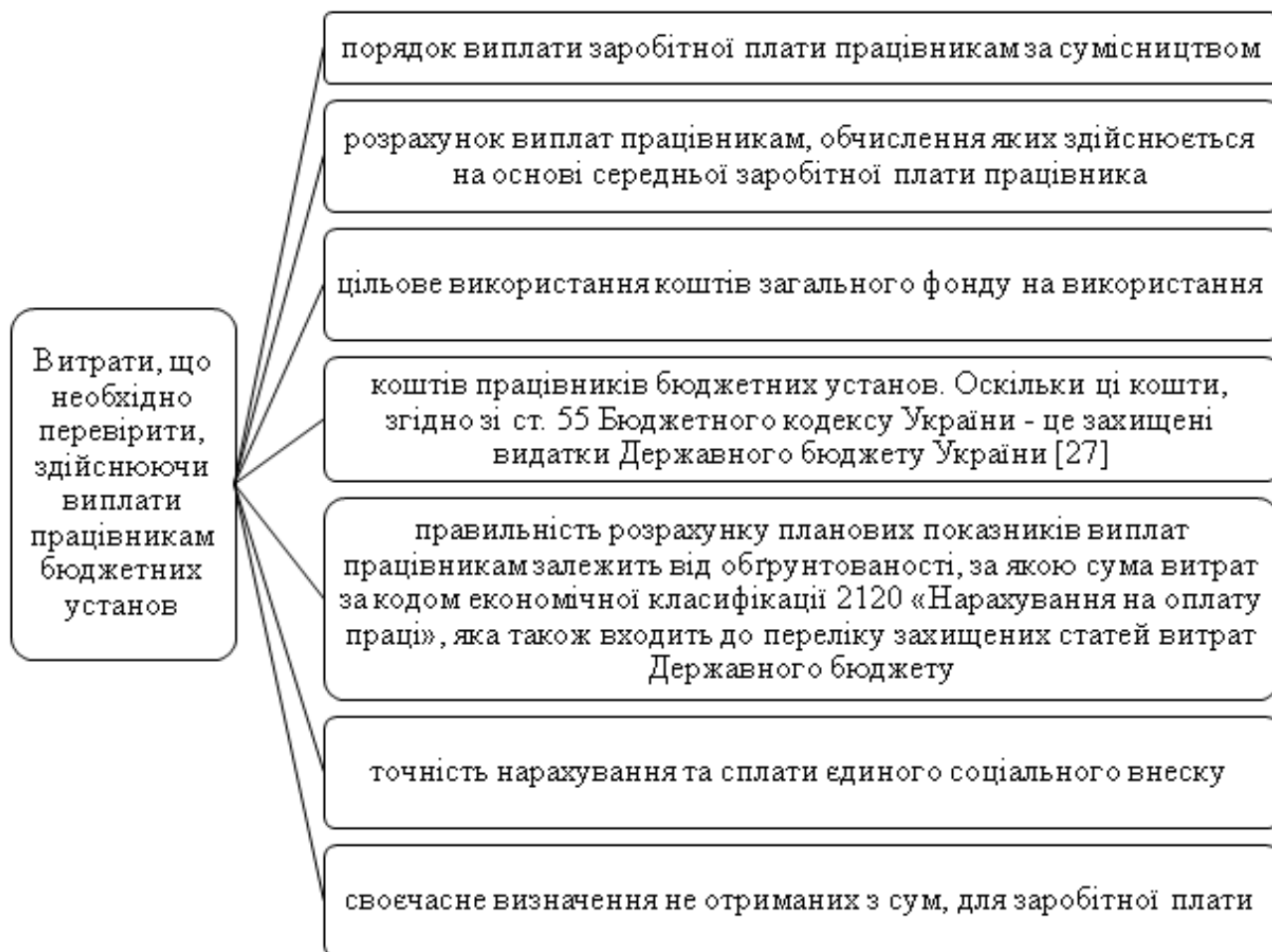

Рис. 3. Основні витрати, що перевіряються в процесі здійснення оплати праці працівникам бюджетних установ

Висновки. З огляду на наведене вище можна зробити висновок, що виконання фінансового контролю із використання грошових коштів на виплати держпрацівникам на даний час в Україні займає передове місце, через те, що саме ці витрати мають значну вагу у всьому обсязі витрат бюджетних установ. В даному випадку процес контролю в бюджетній установі передбачає саме контроль за використанням фонду оплати праці. Також проведення моніторингу всіх виплат працівникам установ є досить трудомістким процесом,

який повинен виконуватися особливо ретельно через те, що заробітна плата в бюджетних установах становить досить значну частку загальної оцінки всіх витрат.

Список використаних джерел.

1. Старченко Н. М. Методичні положення проведення контролю виплат працівникам у бюджетних установах / Н. М. Старченко // Фінанси, облік і аудит. 2013. Випуск 1(21). С. 299-306.

2. Криванич М. Ю., Артюх О. В. Внутрішній контроль обліку витрат: методичні аспекти / М. Ю. Криванич, О. В. Артюх // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: економіка і суспільство. 2019. №16. С. 914-920

3. Дікань Л. В. Організація внутрішнього контролю в бюджетній установі: прикладний аспект питання / Л. В. Дікань // Бізнес Інформ: міжнар. наук. економ. журн. 2013. №10. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10318/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%91%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D1%81%20%D0%B8%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC.pdf> (дата звернення: 15.05.2022)

4. Ілащук С. А. Методологія контролю видатків на оплату праці вищих навчальних закладів. Ефективна економіка: електр. наук. фах. вид. 2015. №2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3820> (дата звернення: 15.05.2022)

5. Тополенко Н. М. Актуальні проблеми заробітної плати та особливості її обліку в бюджетних установах / Н. М. Тополенко // Науково-практичний журнал «Економічні студії», Львів. 2016. Вип. 5 (13). С. 74-80.

6. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.05.2022)

7. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995. № 108/95-ВР, із змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 16.05.2022)

8. Постанова «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної

сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери». URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/237451___678092 (дата звернення: 16.05.2022)

9. Про затвердження Інструкції про оплату праці та розміри ставок заробітної плати професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0181-93#Text> (дата звернення: 16.05.2022)

10. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення: 17.05.2022)

11. Лемішовський В. І. Бюджетні установи: бухгалтерський облік та оподаткування: навч. посібник / В. І. Лемішовський. – Львів: «ІнтелектЗахід», 2017. – 1104 с.

12 Ілащук С. А. Методологія контролю видатків на оплату праці вищих навчальних закладів. Ефективна економіка: електр. наук. фах. вид. 2015. №2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3820> (дата звернення: 17.05.2022)

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Арутюнян Рузана Разміковна

к.е.н., доцент

Черкасова Марія Василівна

аспірант кафедри банківської справи

Одеський національний економічний університет (ОНЕУ)

м. Одеса, Україна

Вступ. Посилення невизначеності світової економіки та підвищення турбулентності геофінансів, які значно зросли в умовах пандемії COVID-19, породжують глобальні ризики для всіх учасників і вимагають проведення системних комплексних реформ за успішними моделями і прикладами розвитку країн світу та країн, що розвиваються.

Мета дослідження. Проаналізувати зовнішньоекономічні і внутрішні загрози, що впливають на забезпечення стійкості фінансової системи України та її окремих структурних елементів через розгортання пандемічної кризи.

Матеріали і методи. Дослідження було проведено на основі узагальнення теоретичних концепцій науковців та формування емпіричної бази з використанням даних Міністерства фінансів України. Під час дослідження були використані загальнонаукові та спеціальні методи (системний, діалектичний, метод синтезу та порівняльного аналізу).

Результати дослідження. Звернемось до аналізу Одними із основних індикаторів соціально-економічного розвитку є стан бюджету та зміни обсягів ВВП. Найбільш істотною загрозою стійкості української фінансової системи виявляється критичний рівень зовнішньої заборгованості і надмірне боргове навантаження. Існують три класичні сценарії рішення питань боргів: виконання своїх боргових зобов'язань; оголошення суверенного дефолту; проведення реструктуризації боргу.

Вибір сценаріїв для окремої країни залежить від політичної і економічної ситуації, однак більшість країн в умовах залучення значних обсягів

позичкового капіталу обирають реструктуризацію і ведуть переговори з кредиторами. За підсумками 2021 року, дефіцит бюджету було визначено у сумі 246,6 млрд. грн. або 5,5% ВВП [1]. Високий рівень боргового навантаження вкрай негативно впливає на розвиток економіки та свідчить про високий ризик порушення фінансової стійкості держави. Такий стан бюджетно-податкової сфери потребує вирішення низки стратегічних завдань для забезпечення її фінансової міцності: значне збільшення бюджетних доходів за рахунок "детінізації" економіки; підвищення функціональності податкової системи завдяки електронним сервісам; модернізації митної IT-інфраструктури; підвищення ефективності бюджетних витрат, їхня націленість на забезпечення реалізації державної стратегії розвитку економіки і суспільства в цілому; створення системи середньо-й довгострокового бюджетного планування для оптимізації дохідної та видаткової частин бюджету; цілеспрямоване вдосконалення структури держборгу, зниження його вартості, збільшення строку повернення, мінімізація боргових ризиків [2, с. 47- 50].

Слід погодитись з тим, що іншою істотною зовнішньою загрозою стабільності фінансової системи є проблема валютно-курсової стабільності, що також пов'язана із станом зовнішнього платіжного балансу країни та її держбюджету. Важливий аспект досягнення макроекономічної стабільності й подолання пандемічної кризи та її наслідків – це проведення ефективної валютної політики, що має вирішальний вплив на розвиток реального сектору з урахуванням масштабів відкритості нашої економіки та інтеграції у світове господарство.

Фінансова стійкість залежить не тільки від зовнішніх факторів, але зумовлюється й внутрішніми чинниками, які впливають на всі структурні елементи фінансової системи – державні та корпоративні фінанси, податкову та кредитну системи, страхування, фінансовий ринок (та його структурні підрозділи), фінанси зовнішньоекономічної діяльності. Кожний з елементів системи має свої "слабкі місця" і відчуває вплив факторів вразливості.

Бюджетно-податкова сфера України є недосконалою. Про це свідчить і незбалансованість бюджету за такими причинами, як неспроможність держави забезпечити надходження в обсязі необхідному для покриття видатків; і невиконання фіскальної функції у повному обсязі у зв'язку з поширеними схемами ухилення від податків чи їхньої мінімізації; і низька якість бюджетного планування та прогнозування як доходної, так і видаткової частин бюджету. Більшість видатків мають споживчий характер, значно переважаючи видатки інвестиційного напрямку. Це обумовлює скорочення темпів зростання економіки, тривалу стагнацію та зниження рівня життя.

Сучасний стан розвитку фінансового ринку в Україні знаходиться на етапі свого зародження. На сьогодні поки що не створено розвинутого, ефективно працюючого фінансового ринку, який би стимулював накопичення вільних фінансових ресурсів населення, бізнесу, держави для трансформації їх в інвестиційний капітал з метою розширення і модернізації діючого капіталу і забезпечення розширеного відтворення й економічного зростання позитивних соціальних змін у суспільстві.

Успішне функціонування української економіки неможливе без розвинутого і стійкого фондового ринку. Одними із стримуючих факторів подальшого розвитку фондового ринку є: недосконалість захисту інвесторів та власників як акцій, так і боргових інструментів ринку; невелика кількість інвестиційно-привабливих для інвесторів інструментів; відсутність ринку деривативів для хеджування фінансових ризиків; непрозорість операцій на фондовому ринку; недотримання існуючих стандартів міжнародних регуляторів і багато інших факторів.

Напрями подолання цих стримуючих факторів достатньо відомі і чітко визначені в рамках Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 р., що розроблена Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку і Національним банком України. Основне зусилля направлене на формування високого рівня взаємної довіри між інвестором та емітентом [4].

Висновки. На підставі проведеного дослідження фінансової системи та її структурних елементів у період глобальної економічної кризи можна зробити деякі висновки. Економічні проблеми, які спричинені пандемічною кризою, мають комплексний характер й стосується реального і фінансового секторів. «Сукупність антикризових заходів націлених на подолання соціально-економічних наслідків поширення COVID-19, повинна охоплювати два основних аспекти регулятивного впливу на економіку - тактичний і стратегічний» [4, с. 52]. Тактичний напрям полягає у забезпеченні стійкості фінансової системи, у створенні умов для значної активізації банківського кредитування реального сектору для порятунку бізнесу, збереження робочих місць, стимулювання споживчого попиту. Стратегічні дії держави повинні мати на меті досягнення стійкого соціального й економічного розвитку через стратегію структурних реформ, реіндустріалізацію, діджиталізацію всіх сфер економіки, через використання кредитних, фіскальних стимулів для забезпечення конкурентних переваг вітчизняного виробництва та трансформації експертно-сировинної моделі економіки країни у сучасну модель демонополізованої індустріальної "цифрової економіки".

Важливим фактором впливу на фінансові процеси в країні залишається воєнний стан, введений 24 лютого 2022 року, що значно звужує інвестиційні можливості. На сьогодні Національний банк України впроваджує активні заходи щодо забезпечення фінансової стійкості та економічної стабільності нашої країни. Це залишається відкритим питанням для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Міністерство фінансів України. Бюджетна декларація-2022-2024 [Електронний ресурс]. URL: <https://mof.gov.ua/uk>
2. Шамаєва Л.Г., Жаліло Я.А., Гладких Д.М., Касперович Ю.В., Лондар Л.П., Дешко А.Л. Внутрішні чинники зміцнення стійкості фінансової системи України. Економіка України. 2020. №7. с. 35-54.

3. Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року.
URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4 (дата доступу 1.05.2022).

4. Дзюблюк О.В. Економічний розвиток і банківський сектор в умовах глобальної пандемічної кризи. Фінанси України. 2020. №6. с. 25-55.

ПОДОЛАННЯ ЦИФРОВОЇ НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Дідківська О. Г.,
к.е.н., науковий співробітник
Інституту демографії та соціальних
досліджень імені М.В.Птухи
НАН України., м. Київ, Україна

Анотація. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій є одним із важливих чинників, що мають прямий вплив на розвиток економічної, політичної, соціальної галузей України. У статті досліджується основні види цифрової нерівності та необхідність державного моніторингу цього процесу. Підкреслено, що подолання «цифрової нерівності» є проблемою державного управління, а боротьбу проти “цифрової нерівності” очолює держава. Розглянуто найбільш корисні застосунки у військовий час.

Ключові слова: цифрова нерівність, інформаційно-комунікаційні технології, доступ до інтернету.

Сучасне суспільство має яскраву характеристику – стрімкий розвиток та впровадження комп'ютерних інформаційних технологій і систем телекомунікацій. Протягом останніх десяти років в цій сфері відбувся якісний стрибок, що проявляється в процесі формування і функціонування Інтернету. Інтернет став ваговою частиною повсякденної реальності і сферою життєдіяльності величезної кількості людей. А цифрова економіка – рушійною силою прискорення глобального економічного розвитку, підвищення продуктивності виробництва, створення нових ринків та галузей та відкриває нові можливості для інклюзивного та сталого росту [1].

Значення Інтернету для суспільства значно збільшилось під час Пандемії COVID-19 та військовий дій, коли більшість населення перебуває в ізоляції, але потреби людей в спілкуванні та отриманні послуг державних й приватних

установ не зменшувались. Люди почали більш взаємодіяти віртуально, ніж реально, що призвело до помітної різниці між тими, що можуть скористатися послугами Інтернету та людьми, для яких дані послуги недоступні (не в усіх удома є доступ до техніки та Мережі). Тобто, в українському суспільстві існують соціальні групи, які мають обмежений або взагалі не мають доступу до сучасних цифрових технологій, комунікації (насамперед, до Інтернету).

В науковій літературі проблеми, пов'язані з нерівномірним доступом до сучасних інформаційних технологій, об'єднується терміном «digital divide», що перекладається українською як «цифрова нерівність». В нашому дослідженні поняття «цифрової нерівності» будемо визначати як нерівність у доступі до соціальних, економічних, освітніх, культурних та інших можливостей, що поглиблюються внаслідок нерівного доступу до інформаційних комп'ютерних технологій. Саме цей підхід до визначення дозволяє обґрунтовано підійти до розгляду проблем цифрової нерівності з урахуванням усіх соціальних і економічних аспектів використання інформаційних комп'ютерних технологій.

Причини виникнення цифрової нерівності в своїх працях розглядають як українські, так і зарубіжні вчені. Проте, більшість авторів схиляються до думки, що «цифрова нерівність» - це нерівність, яка є наслідком інших нерівностей та одночасно поглиблює інші нерівності, які вже притаманні суспільству. Тому держава має приділяти уваги стимулюванню інтеграції інформаційних технологій у всі сфери життя суспільства.

Якоб Нільсен в праці «Economic Divide, Usability Divide та Empowerment Divide» [2] виділяє три основні види цифрової нерівності: 1-й вид - визначення економічної нерівності у початковому розумінні цього терміну, тобто така нерівність, за якої певна частина населення не може дозволити собі придбання комп'ютера; до 2-го виду нерівності відносять ситуацію, коли маючи комп'ютер, дехто не може використовувати його, оскільки більшість із доступних сервісів занадто складні (проблема в першу чергу торкається людей зрілого віку, які мають низький рівень комп'ютерної грамотності); до 3-го виду нерівності відносять тих, що мають комп'ютер чи інші гаджети та інтернет, і

навіть вміють користуватися, але не будуть використовувати можливості сучасних технологій. Наведена класифікація Якоба Нільсена не виходить за межі нерівності у можливостях використовувати комп'ютер та інтернет.

Значно ширшу класифікацію наводить академік НАН України М.З. Згуровський. Його класифікація охоплює і соціальну складову проблеми. Академік М.З. Згуровський виділяє теж три виміри нерівності, перший з яких стосується нерівномірного розподілу Інтернет-вузлів за регіонами світу у порівнянні з розподілом чисельності населення та сягає двох, а подекуди й трьох, порядків. В основі другого виміру нерівності покладено проблему щодо значного обсягу (близько 80 %) інформаційного і програмного продукту створюється англійською мовою, в той час як 75 % населення Землі нею не володіють. Третій вимір стосується інформаційної нерівності в середині країни: технологічні зміни призводять до того, що деякі групи населення, які і так були позбавлені сучасних благ цивілізації, відокремлюються від елітної частини населення ще більше [3, с.14].

Проблемі «цифрової нерівності» в Україні приділяється значна увага з боку держави. Для протидії нерівності було створене Міністерство цифрової трансформації. Яке провело перше в Україні дослідження наявності доступу населення до високошвидкісного інтернету. Результати дослідження оприлюднено на конференції (30.07.2020 року). Близько 5 мільйонів українців не мали доступ до високошвидкісного інтернету. Про це повідомив заступник міністра цифрової трансформації з розвитку інфраструктури Олександр Шелест під час презентації дослідження наявності доступу населення до високошвидкісного інтернету [4].

Державна служба статистики України теж відслідковує зміни, щодо користування Інтернетом домогосподарствами. В дослідженнях розглянуто доступність Інтернету для домогосподарств за шістьма показниками: ступінь поширення серед населення користування послугами Інтернету за останні 12 місяців; частота користування Інтернетом; місце доступу до Інтернету; основні

цілі доступу до Інтернету; причини неможливості користування послугами Інтернету; навички, пов'язані з користуванням комп'ютером.

Завдяки цим дослідженням можливо відстежити зміни, щодо доступу користування послугами Інтернету. Так, щодня використовували послуги Інтернету у 2017 році 71,2% населення, а вже у 2020 році цей показник сягнув 85% (див. рис.1). І відповідно зменшується кількість користувачів, що використовували Інтернет менше, ніж раз на тиждень.

Рис. 1. Розподіл населення за частотою користування послугами Інтернету.

Джерело: за даними Державної служби статистики України (ОУЖД, 2017, 2018, 2019, 2020 р.).

Також, значні зміни можна спостерігати у наданні державних послуг, а саме перехід у віртуальну площину, що значно прискорює доступ до управлінських послуг та мінімізує ризики, пов'язані з «людським фактором». Громадяни України мають можливість отримати послуги державних установ якісно та в зручний час, використовуючи єдиний портал державних послуг- Дія. Проєкт Дія реалізує Міністерство цифрової трансформації і вже зараз можна отримати значну кількість послуг онлайн, а саме: оформити довідки та витяги (допомогу при народженні дитини чи щомісячне відшкодування вартості послуг із догляду за дитиною до трьох років), зареєструвати авто чи отримати послуги, що пов'язані із документами водія; оформити ліцензію, дозвіл чи отримати витяг з реєстрів; стати підприємцем, змінити вид діяльності і т.д.. А в перспективі застосунок має генерувати всі державні документи. За словами

віце-прем'єр-міністра міністра цифрової трансформації Михайла Федорова, на кінець 2021 року понад 10 мільйонів українців вже використовують застосунок «Дія» [5]. З початком війни в застосунку було запроваджено нові послуги, які стали актуальні за воєнного стану. Так, вперше з'явився «Документ», який не потрібно генерувати, а автоматично став доступним для всіх користувачів. Цей документ дає змогу засвідчити особу (при втраті паперових документів замінює паспорт громадянина). «Документ» містить фото, паспортні дані людини, податковий номер та QR-код. Також, були додані такі послуги: отримати тимчасовий цифровий документ, що засвідчує особу; перераховувати кошти для ЗСУ, натиснувши «Допомога армії»; повідомляти про розташування ворожих військ; подивитися новини та послухати радіо в «Дія.TV» та «Дія.Радіо»; гра «єБайрактар»; подання заяв на отримання допомоги від міжнародних організацій; заява про пошкоджене майно, внаслідок агресії Російської Федерації.

Міністерством цифрових трансформації запущено ще один корисний застосунок Lepta: <https://lepta.in.ua/>. Він призначений для надання взаємодопомоги під час війни. Lepta - це соціальна платформа, яка дозволяє швидко та ефективно об'єднувати небайдужих для надання допомоги тим, хто її потребує (допомога йде від людини людині). Кожен, хто бажає може створити в застосунку запит, щоб допомагати тим, хто цього потребує, а громадяни, які потребують допомоги можуть скористатися запропонованими послугами, або створити свій запит. Цей додаток має ще одну корисну функцію – допомога в пошуку зниклих людей.

Після повномасштабного вторгнення російської військової агресії проти України багато вітчизняних та зарубіжних компаній надали вільний доступ до своїх послуг. В першу чергу хочу згадати інтернет-термінали Starlink від Ілона Маска, якими легально користуються усі – військові, органи влади, підприємства (будь-якої форми) і пересічні українці. Завдяки інтернет-терміналам Starlink вдалося швидко та якісно відновити інтернет зв'язок на територіях, що були окуповані. Лише одна станція Starlink дала змогу

відновити мережу на Чернігівщині: в селах Мочалище, Рокитне, Соколівка, Красне, Бірки. Зараз ведеться робота над відкриттям представництва Starlink в Україні.

Перелік корисних сервісів, що стали у вільному доступі для українців містить:

– онлайн-бібліотеки (наприклад, всесвітньо відомі видання Dow Jones, Financial Times, The Economist та The Washington Post скасували платний доступ для читачів з України (з Росії, до речі, теж), «Видавництво Старого лева» надало вільний доступ до дитячих електронних книг, Видавництво «Фоліо» продає будь-яку електронну книгу всього за 1 грн за промокодом «Book», а кошти від продажу підуть на підтримку української армії і багато інших);

– кінотеатри (Український онлайн-кінотеатр MEGOGO запропонував глядачам базу фільмів, серіалів, мультфільмів, а також повний доступ до національних каналів новин; Kyivstar TV, Vodafone TV, Sweet TV зробили вільний доступ до популярних телеканалів, дитячого та освітнього контенту);

– освітні платформи (значна кількість освітніх платформ надали можливість українцям безкоштовно вивчати іноземні мови для подолання мовного бар'єру, зокрема такі: Busuu, Drops, LingQ, Preply, uTalk, Ling, Mondly, FEDELE, Інститут Гете, Edualy та інші; освітня онлайн-платформа Coursera запропонувала для українців доступ до понад 5200 курсів та 2200 проектів від провідних університетів та партнерів; платформа «Креативна практика» дозволяє пройти курс дизайну);

– портали, де можна проконсультуватися з лікарями (українська медична платформа Helsi додала можливість консультуватись із лікарями онлайн; ізраїльська компанія Air Doctor проводить відео-консультації через WhatsApp, Telegram або Viber за телефоном +972541465157 з лікарями і сплачують призначені ліки; онлайн-платформа HaloDoctor.pl надає медичну допомогу польською та англійською мовами, а також платформи: eЗдоров'я, Doctor Online, likar.support, Synevo, teplo.app та інші);

-сервіси з пошуку житла для українських біженців (прикладом таких сервісів є- hospitalitysupport.org р, який дає можливість безкоштовної броні до 5 ночей у 210 готелях-партнерах у всьому світі; Airbnb допомагає в пошуку житла для українських біженців у Польщі, Молдові, Румунії, Угорщині та Словаччині; на платформі Booking.com створено нову функцію «Тариф для українських біженців» та багато інших сервісів, які допомагають знайти один одного людям, які потребують житла, та тим, хто може його надати).

Висновки. Не подолавши «цифрову нерівність» неможливий розвиток: ні економічної, ні політичної, ні соціальної галузей України. Саме тому вирішення проблеми потребує збалансованого підходу держави та органів місцевого самоврядування й операторів зв'язку, які мають забезпечити якісне покриття.

До повномасштабного вторгнення в Україні вже працювало досить багато онлайн-сервісів (починаючи від стримінгових платформ і закінчуючи державними порталами), проте у військовий час цифрові сервіси не скоротилися, а навіть збільшилися і у людей з'явилися нові можливості завдяки відомим українським та іноземним компаніям, що надали безкоштовний доступ до своїх послуг.

Список літератури:

1. Цифровая повестка Евразийского экономического союза до 2025 года: перспективы и рекомендации. – Группа Всемирного банка, URL: <http://documents.worldbank.org/curated/pt/413921522436739705/pdf/EAEU-OverviewFull-RUS-Final.pdf>
2. Jakob Nielsen Digital Divide: The Three Stages. 2006. [/http://www.useit.com/alertbox/digitaldivide.html](http://www.useit.com/alertbox/digitaldivide.html)
3. Україна на шляху до інформаційного суспільства /В.С.Журавський, М.К.Родіонов, І.Б.Жиляєв; за заг.ред М.З.Згуровського. – К.:ІВЦ "Видавництво "Політехніка", 2004. – 484с.

4. Проєкти. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://nachasi.com/society/2020/07/30/internet-research/> (дата звернення: 20.10.2021).

5. Проєкти. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://fbc.ua/news/suspilstvo/10-mln-ukrayintsiv-vikoristovuyut-zastosunok-diya/>

**УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ БРЕНДИНГУ У
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Козуб Вікторія Олександрівна

к.е.н., доцент

Кандзюба Євгенія Русланівна

студентка

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
м. Харків, Україна

Вступ. Управління брендом базується на спільному впливі рекламної інформації, бренду, упаковки, рекламних матеріалів та інших комунікаційних елементів на споживачів у поєднанні з певними концепціями та дизайном, щоб продукція могла зрівнятися з конкурентами та формувати їх імідж. Бренд-менеджмент поєднує творчі зусилля рекламодавців, рекламних агентств, торгових компаній та посередницьких агентств і має широкомасштабний вплив на усвідомленість бренду споживачів. Тому головною метою управління брендом є підвищення цінності бренду. Інноваційна продукція відповідає реальним і стабільним очікуванням споживачів, яких раніше не було [1, с. 464].

Мета роботи полягає у розробці практичних рекомендацій з удосконалення стратегії брендингу у зовнішньоекономічній діяльності підприємства.

Матеріали та методи. У дослідженні [2] розглянуто підходи до визначення поняття бренду, які умовно можна розподілити за наступними групами.

Д. Д'Алессандро, Ж.-Н. Капферер, К. Келлер, Л. Мамлеєва, В. Перція, Я. Приходченко, В. Пустотін, А. Устенко, О. Малинка, Г. Предик визначають дане поняття, пов'язуючи його із асоціаціями, враженнями та очікуваннями споживачів, сформованими певним чином завдяки маркетинговим засобам, що сприяє зростанню лояльності та бажанню клієнта придбати той чи інший товар;

Ю. Гуля, узагальнивши існуючі підходи до визначення поняття, виокремлює такі критеріальні ознаки (аспекти) бренду, як: символ ідентифікації, психологічне сприйняття, унікальні обіцянки, критерій покупки (купівельної поведінки), образ, диференційована торгова марка, нематеріальний активі, іміджеві характеристики [3, с. 16].

І. Малькова, в свою чергу, виокремлює такі підходи до визначення сутності бренду: предметний, функціональний, емоціональний, вартісно-орієнтований, комплексний [4].

Отже, бренд формує суб'єктивне сприйняття у споживачів характеристик товару та має інтегральний вплив на діяльність торговельного підприємства, тому варто погодитися з думкою К. Тімоніна, який надає більш узагальнюючу та повну характеристику даного поняття – «складного комплексного соціально-економічного явища, сутність якого полягає в створенні унікальної пропозиції цінності, в якій поєднані економічні та соціальні вигоди об'єкту (товару, підприємства та ін.), що є значущими для суб'єктів внутрішнього і зовнішнього середовища та формуються на основі ефективних комунікацій як позитивні асоціації та уявлення, що дозволяє підприємству підвищувати силу впливу на ринок, отримувати додаткові прибутки та збільшувати капітал» [5, с. 5].

При написанні статті використовувались наступні методи дослідження: аналітичний метод – для розгляду зовнішньоекономічної діяльності підприємства; метод узагальнення – для формування загального висновку.

Результати та обговорення. Орієнтація на клієнта як частина процесу побудови бренду компанії - важливий елемент в створенні позитивного іміджу і міцних відносин з клієнтом. На жаль, більшість українських компаній, особливо державні установи і монополісти, які не дотримуються клієнтоорієнтованого підходу, так як у клієнта немає можливості вибрати для нього альтернативний і більш привабливий варіант. Це велика проблема в нашому суспільстві.

Дослідження було проведено на прикладі ДП «АНТОНОВ». Першочергово треба розпочати зі створення фірмового стилю компанії, що

визначається стратегією просування і рекламою наявної марки. Сюди можна віднести корпоративний стиль, позитивний імідж компанії, особливості товарів і послуг і маркетингову стратегію. Також робити контент-план їхньої сторінки, робити інтернет-розсилку, можливість клієнтам задавати питання компанії та отримувати фідбек. Проводити безкоштовно семінари для різних відділів компанії, що вже було розпочато, але не вдосконалено. Випускати брошуру з логотипом і відправляти клієнтам, щоб нагадувати про фірму. Також можна розробити календар, визначення філософії брэнда. У процесі розвитку компанії філософія доповнюється специфічними особливостями і служить сполучною ланкою між призначенням і змістом брэнду, і його індивідуальністю.

Удосконалити свій брэнд за рахунок клієнтоорієнтованості можна завдяки:

- проведення тематичних прес-конференцій, спрямованих на формування
- позитивної думки про послуги;
- активно спілкуватися з широкою аудиторією, проводити різноманітні акції, інформувати населення про діяльність компанії, досягнення;
- постійно вдосконалити роботу власного інтернет-порталу, постійно оновлюючи дані про особливості діяльності та інновації, які були введені з метою покращення обслуговування споживачів;
- розробити цінову політику, яка буде прийнятною для широких верств населення із різним рівнем доходів, враховуючи малозабезпечених громадян, поширювати інформацію про вигідність цінової політики [6].

Щоб сформувати сильний і стійкий (конкурентоспроможний) брэнд, слід дотримуватись не лише розробленої брэнд-стратегії, яка є невід'ємною частиною стратегічного розвитку в цілому, а й залучати до повної взаємодії і до загальної місії персонал та вище керівництво компанії, включаючи кінцеві точки продажу – відділення. Тому корпоративна культура є досить важливою складовою саме для створення брэнду підприємства. Корпоративна культура – це сукупність найважливіших положень діяльності, обумовлених місією та

стратегією розвитку, що знаходять своє відображення в соціальних нормах і цінностях, які поділяє більшість працівників і визначає принципи та правила внутрішнього життя компанії. Культура ДП «АНТОНОВ» може розглядатися як демонстрація основних цінностей в організаційній структурі, системі управління, кадровій політиці [7, с. 11]. Корпоративна культура охоплює ієрархію цінностей, що домінує серед співробітників підприємства та сукупність способів їх реалізації, що переважають на певному етапі розвитку. Саме вона позначається на якості обслуговування клієнтів, вона або закріплює позитивне враження, отримане від інших елементів бренду, або якщо не розроблені певні аспекти внутрішньобанківського спілкування, спотворює його.

Відповідно до результатів аналізу, можна рекомендувати ДП «АНТОНОВ» виконати такі дії:

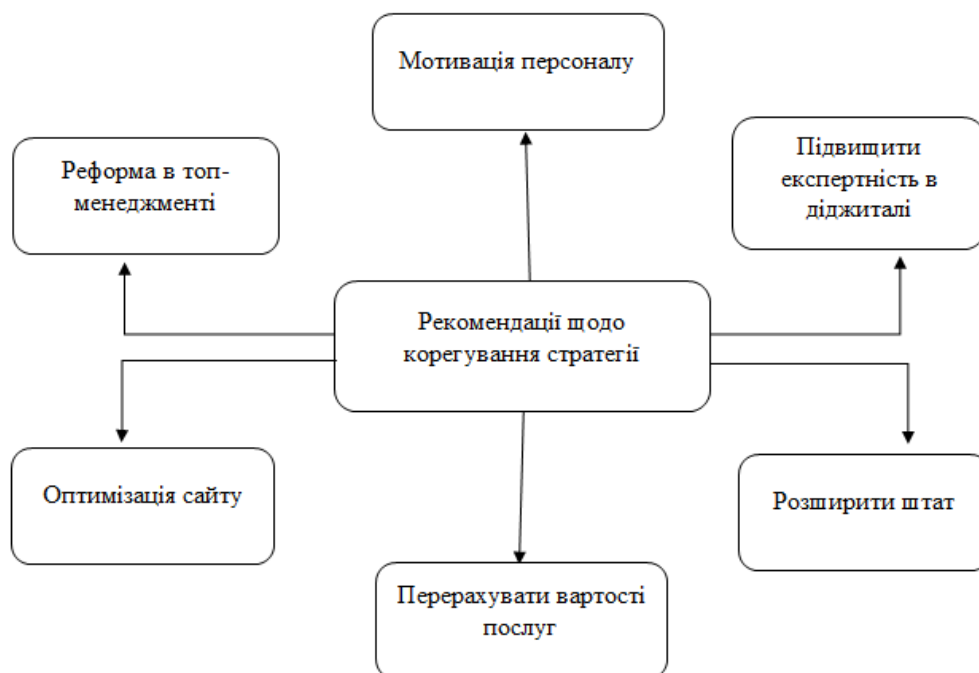

Рис. 1. Корегування стратегії бренд-менеджменту ДП «АНТОНОВ»

- Підвищити експертність в діджиталі на проведенні івентів
- Розширити штат, відкрити новий офіс відповідно до потреб клієнтів у нових об'ємах роботи
- Перерахувати вартості послуг залежно від складності задач
- Оптимізувати сайт підприємства

- Провести реформу в топ-менеджменті агенції для оптимізації робочих процесів
- Забезпечити вмотивованість персоналу

Також слід додати, що свої коригування внесла пандемія COVID-19, вона змусила ДП «АНТОНОВ» інакше реагувати на зовнішні виклики. З огляду на те, що кризові комунікації вийшли в топ найбільш запитаних послуг, багато хто виявилися не готовим до такої кризи в комунікаційному сенсі, хоч і заявляють протилежне. А отже, потрібно більше і частіше «проганяти» всі можливі і неможливі кризові ситуації, і варіанти реагування перш ніж криза вдарить.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що саме у фінансовій сфері бренд має надзвичайно важливе значення, що впливає не тільки на прихильність клієнтів та відомість у суспільстві, а й на фінансові показники діяльності компанії та його становище на ринку. Доведено, що бренд належить до рівня впізнавання та впливає на формування іміджу, репутації та відданості (лояльності) клієнтів.

Таблиця 1

Рекомендовані оперативні заходи для ДП «АНТОНОВ»

Стратегія діяльності підприємства	Оперативний захід
Поступове перетворення «важких дітей» на «зірки»	Застосування вірусного маркетингу, який базуватиметься на якості та унікальних характеристиках послуг компанії
Посилення чи зміст	Дослідження незадоволених потреб споживачів щодо традиційних процесів сертифікації та відповідне розширення їх асортименту
Збереження	Формування кола постійних клієнтів
Проникнення ринку	Модифікація існуючого асортименту послуг із орієнтацією на нові сегменти споживачів
Фрагментарна діяльність	Отримання прибутку з допомогою диференціації продуктового низки послуг
Продуктове лідерство	Стійкий привабливий імідж високоякісних послуг компанії
Скорочення витрат за рахунок збільшення диференціації продукції	Формування асортименту унікальних послуг компанії
Зосередження сил на ділянці	Пропозиція нових високоякісних послуг VIP-класу
Збереження позицій та обхід	Пропозиція послуг сертифікації продукції для різних сегментів споживачів

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні та подальшому розвитку теоретичних та практичних положень щодо стратегії брендингу у зовнішньоекономічній діяльності підприємства.

Висновки. Маркетингова стратегія бренду “Антонов” визначає концептуальні принципи формування та реалізації державної політики у сфері розробки, виробництва, продажу та післяпродажного обслуговування авіації, з метою створення інтегрованого авіаційного комплексу для потреб країни та експорту своєї продукції. Це допоможе зробити українську авіаційну промисловість єдиним потужним механізмом із чітким і злагодженим у подальшому розвитком, який надасть можливість для більш глибокої інтеграції у світовий ринок та впровадження вже існуючих міжнародних стандартів. Цей крок прискорить процес імпортозаміщення підприємствами та дасть новий поштовх науково-технічному розвитку України.

Реалізація стратегії сприятиме виведенню авіаційної галузі з кризи, подоланню розриву між українським авіабудуванням та зарубіжними провідними країнами, підвищенню конкурентоспроможності виробництва та продукції у декілька разів та створенню потужного промислового комплексу.

З метою підвищення впізнаваності бренду компанії та зміцнення її позицій на світовому авіаринку вносяться наступні пропозиції:

Створення успішної маркетингової стратегії просування бренду.

Розробка комплексу заходів щодо стимулювання компаній до покупки української авіатехніки.

Впровадження технологічних інновацій та модернізації технічних компонентів підприємства на всіх рівнях виробничого процесу, що сприятиме підвищенню їх конкурентоспроможності.

Розробка низки заходів щодо покращення системи підготовки спеціалістів для розвитку авіаційної промисловості.

Створення за державні та недержавні програми фінансування відповідної бази для тренування пілотів та майбутніх кадрів підприємства.

Розробка єдиної системи маркетингової комунікаційної підтримки бренду підприємства для подальшого просування на інші ринки

Моніторинг тенденцій авіаційного розвитку.

Ребрендинг візуальної оболонки підприємства.

Використання інструментів просування бренду за допомогою соціальних медіа.

Література

1. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент: експресс-курс. 2-е изд.: пер. с англ. под ред. С. Г. Божук. СПб. : Питер, 2006. 464 с.

2. Парфенчук І. О. Бренд-орієнтоване управління конкурентоспроможністю підприємств у системі національного господарства: дис. ... кандидата екон. наук: 08.00.03. Дніпро, 2017. 194 с.

3. Гуля Ю. В. Використання брендингу підприємствами галузі птахівництва: дис. ... кандидата екон. наук: 08.00.04. Житомир, 2015. 274 с.

4. Малькова И. В. Марочный капитал как нематериальный актив компании. Экономическая теория: истоки и перспективы. 2006. С. 734-741.

5. Тімонін К. О. Формування та ефективність використання бренду промислового підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04. М-во освіти і науки України, Харківський національний економічний університет. Харків. ХНЕУ, 2012. 22 с.

6. Тимошенко О.В. Особливості формування брендингової політики підприємств в Україні: веб-сайт. URL: https://revolution.allbest.ru/marketing/00899243_0.html

7. Стратегія формування ефективної корпоративної культури підприємств машинобудування: теорія і практика в умовах мінливого середовища: Монографія / Андросова О.Ф. Запоріжжя, 2019. 11 с.

СУЧАСНІ МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗБИТКІВ ДОВКІЛЛЮ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Колмакова Валентина Миколаївна,
к.е.н., с.н.с.,
провідний науковий співробітник,
Державна установа «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку НАН України»
м. Київ, Україна

Вступ. Практично всі природні екосистеми України внаслідок військових дій зазнають значних деструктивних змін. Ракетні обстріли спричиняють масштабні пожежі на об'єктах критичної інфраструктури, що завдає суттєвої шкоди екосистемам, призводить до забруднення довкілля, зменшення популяцій видів рослин та тварин. При цьому збитки проявляються не лише в фактичному знищенні чи деградації окремих елементів чи функцій довкілля, але й мають пролонговані наслідки у майбутньому. Зокрема, після переходу через граничну межу допустимого забруднення у складі екосистеми можуть відбуватися незворотні негативні зміни, що проявляються як у прямих, так і опосередкованих збитках. Тому дослідження проблеми визначення збитків довкіллю внаслідок військових дій та їх відшкодування набувають особливої актуальності.

Мета роботи – дослідити сучасні методичні підходи до визначення збитків довкіллю внаслідок військових дій.

Матеріали й методи. В статті використано наступні методи: аналізу, синтезу та узагальнення наукової інформації, абстрактно-логічний.

Результати й обговорення. Априорі повномасштабне російське вторгнення наносить непоправної шкоди довкіллю та природній спадщині України. З початку військових дій (24.02-11.05.22) було задокументовано 231 екологічний злочин окупантів на території України та в акваторії Чорного моря. Найбільше випадків екоциду виявлено на Київщині – 34, Донеччині – 27 та

Дніпропетровщині – 22 [1]. Так, наприклад, за інформацією Міністра захисту довкілля та природних ресурсів України Руслана Стрільця, «РФ здійснила близько 30 ракетних ударів по українських нафтобазах, а бойові дії різної інтенсивності велися на майже 3 млн га лісів, що призвело до збільшення площ лісових пожеж у 25 разів, порівняно з аналогічним періодом 2021 року. При цьому при згоранні одного гектара лісу, шкода від викидів забруднюючих речовин у повітря, може складати понад 1,3 млн гривень».

Для запобігання такій ситуації Кабінетом Міністрів України було ухвалено Постанову №326 від 20 березня 2022 року “Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації” [2]. Затверджений Порядок передбачає:

- 1) 15 ключових напрямів визначення шкоди та збитків, їх основні показники;
- 2) органи державної влади, уповноважені на затвердження та погодження методик визначення шкоди та обсягу соціальних виплат;
- 3) органи державної влади, відповідальні за визначення шкоди та збитків за відповідним напрямом.

29 квітня 2022 року Кабінет Міністрів затвердив зміни до Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ, та розширив перелік напрямків, за якими визначатимуть шкоду, завдану довкіллю України та показників екологічної сфери, які оцінюються.

До переліку збитків додалися наступні категорії:

- збитки водним ресурсам;
- шкода атмосферному повітрю;
- шкода земельним ресурсам.

Прийняття зазначеного документу також розширює показники таких напрямків, як втрати лісового фонду, надр, акваторії морів, збитки природно-заповідному фонду. Крім того, уточнено перелік державних органів виконавчої влади, які визначатимуть шкоду та збитки за наведеними напрямками.

Одночасно набрали чинності Методика визначення розміру шкоди завданої землі та ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану (наказ Міндовкілля №167 від 4 квітня 2022 року [3]) та Методика розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди (наказ Міндовкілля №175 від 13 квітня 2022 року [4]).

Із метою удосконалення методичних підходів до визначення збитків довкіллю внаслідок військових дій, на нашу думку, доцільно внести наступні пропозиції, які ґрунтуються на екосистемному підході, а саме:

1) ключові підходи концепції загальної економічної цінності (вартості), яка враховує як прямі вартісні оцінки природного капіталу, так і опосередковані, мають бути підґрунтям формування загальних методичних підходів щодо визначення розмірів шкоди довкіллю через оцінювання втрат екосистемних послуг в результаті військових дій;

2) методологію й методику оцінювання збитків, завданих довкіллю внаслідок військових дій, доцільно розвивати в трьох напрямках: по-перше, за екосистемними об'єктами втрат (недоотримання вигід) від порушених (знищених) екосистемних послуг; по-друге, враховуючи майбутні екологічні ризики; по-третє, теорію деградації екосистеми;

3) повне (натурне) відновлення довкілля та порушених (знищених) в результаті військових дій його екосистемних функцій повинно стати безумовним імперативом національного законодавства та екологічної політики.

Висновки. Отже, ухвалені урядом України методичні розробки є своєчасними й важливими, оскільки сприятимуть проведенню компенсаційних платежів – репарацій, які здійснюються після завершення війни однією стороною на користь іншої для покриття завданої екологічної шкоди під час війни, а також визначенню збитків, завданих винуватцями надзвичайних ситуацій у мирний час. У цьому контексті розробка алгоритму обрахунків

заподіяної шкоди довкіллю та розширення відповідних показників для її оцінювання, які мають враховувати екосистемний підхід, також сприятимуть підвищенню обґрунтованості звернення України в Міжнародний суд ООН з метою притягнення окупантів до відповідальності.

Література

1. Офіційний сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/news/39179.html>.

2. Постанова Кабінету Міністрів України №326 від 20 березня 2022 року «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>.

3. Наказ Міндовкілля №167 від 4 квітня 2022 року «Про затвердження Методики визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/RE37742?an=2>.

4. Наказ Міндовкілля №175 від 13 квітня 2022 року «Про затвердження Методики розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/RE37769.html).

ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Коротаєва Ольга Володимирівна

аспірант,

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Введення. Відомо, що рівень розвитку країни залежить від рівня розвитку інноваційної діяльності, тому впровадження інновацій є головним чинником успіху підприємства, який впливає і на рівень розвитку країни загалом.

Ціль роботи. Дослідження інноваційної активності промислових підприємств національної економіки як перспективи її подальшого розвитку.

Матеріали і методи. Результати отримані за рахунок застосування методів: статистичного – при дослідженні показників, що характеризують рівень інноваційної активності промислових підприємств; порівняння – при співставленні рівнів фінансового забезпечення інноваційної діяльності; наукового узагальнення та систематизації – при визначенні доцільних напрямів розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств.

Результати та обговорення.

У рамках концепції інноваційного розвитку необхідно відстежувати параметри, що характеризують стан інноваційної діяльності промислового підприємства та його відповідність зовнішнього середовища.

Інноваційну активність підприємств визначають такі групи факторів [1]:

1. Зовнішні загальноекономічні чинники (політичні, правові чинники, тенденції інноваційної діяльності в державі, розвиток інноваційної інфраструктури тощо), які відбивають вплив макросередовища.

2. Зовнішні регіональні фактори (частка регіону в інноваційній діяльності держави, обсяг і структура інноваційних інвестицій регіону, його інноваційна інфраструктура, підтримка інновацій регіональними органами влади, інвестиційна привабливість регіону тощо).

3. Внутрішні фактори (галузева приналежність підприємств, наявність пільг і державної підтримки, матеріальних, фінансових, інформаційних та трудових ресурсів, фінансовий стан і результати діяльності виробника тощо). Серед основних векторів активізації інноваційної діяльності в Україні на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки можна виділити наступні: по-перше, розробку і запровадження механізму надання пільг промисловим підприємствам, які впроваджують і реалізують інноваційну продукцію; по-друге, поширення практики надання інноваційним підприємствам середньострокових кредитів зі знижкою кредитної ставки, а також застосування ряду інших мотиваційних, підтримуючих та антикризових інструментів, що в основі повинні мати довгострокову стратегію інноваційного розвитку.

Інноваційний розвиток підприємств є важелем, здатним визначити ефективний вектор економічного розвитку, пріоритетних напрямів діяльності, оптимізації витрат, перспектив підвищення позицій на ринку, підвищення якості продукції, забезпечення конкурентоспроможності і, як наслідок, розвитку національної економіки. Проте впровадження інновацій є тривалим процесом, який вимагає значних інвестицій та супроводжується виникненням системи ризиків. Тому учасники ринкових відносин часто не наважуються на інноватизацію, схильючись до використання перевірених часом технік та технологій [2].

Висновки. Промислові підприємства в Україні є основними суб'єктами ринкової економіки, від конкурентоспроможності яких залежить конкурентоспроможність національної економіки в цілому. Тому впровадження інновацій на промислових підприємствах слід розглядати як постійний процес, скерований на створення продукції та організації процесів виробництва, що є більш ефективними, ніж їх існуючі аналоги у ринковому середовищі.

Список використаних джерел

1. Романова Т. В. Шляхи підвищення інноваційної активності промислових підприємств України / Т. В. Романова, Л. О. Іванець // Ефективна

економіка.– № 1. – 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3732>.

2. Ворона А.В. Інноваційна активність підприємств як перспектива розвитку національної економіки України / А.В. Ворона // Ефективна економіка. - №3. – 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/3_2020/157.pdf.

УДК 338.45

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ

Літвінова Ірина Михайлівна,

доцент, к.х.н., к.е.н., доцент

Літвінова Олена Андріївна

студентка групи 6.04.186.010.18.1

Харківський національний економічний

університет імені Семена Кузнеця

м. Харків, Україна

Анотація. Досліджено актуальні питання світових тенденцій розвитку інноваційних технологій в енергетиці у сучасних умовах. Визначено умови для запровадження інновацій в енергетику. Розглянуто складові розвитку інноваційних технологій. Вказано важливість, на основі зарубіжного досвіду, впроваджувати інноваційні технології в Україні.

Ключові слова: інноваційні технології, енергоресурси, нафтогазовий комплекс, розвиток.

Вступ. Світові тенденції розвитку енергетики призводять до збільшення споживання енергоресурсів у зв'язку з зростанням населення та використанням новітніх технологій. В теперішній час видобуток нафти є основним джерелом споживання енергії. Хоча компанії успішно використовують інноваційні технології видобутку нафти, альтернативні джерела енергії швидко розвиваються.

Паливно-енергетичний комплекс – це галузь, де впровадження інноваційних технологій впливає на кінцеві результати діяльності підприємств та загальний стан національної економіки.

Метою дослідження є розгляд світових тенденцій розвитку інноваційних технологій у сфері енергетики та використання їх в Україні.

Виходячи з мети, найактуальнішими завданнями в напрямку розвитку інноваційних технологій є: розробляти ефективні технологічні стратегії та процеси з урахуванням розвитку робототехніки та 3D-моделювання; визначати найкращий набір показників ефективності; вибирати перспективні напрямки та використовувати альтернативні джерела енергії тощо.

Матеріали і методи. Для досягнення мети було використано теоритико-методичні підходи.

Результати і обговорення. Сьогодні важливо впроваджувати інновації в енергетичній сфері України, аналізувати успішний досвід інших країн щодо застосування інновацій в сфері енергетики, виходячи з ефективного використання існуючого потенціалу альтернативних джерел енергії та зовнішніх можливостей. Для цього було розглянуто складові індикатори глобального індексу енергетичних інновацій та відношення глобального індексу енергетичних інновацій та ВВП на душу населення для 23 країн за 2019 рік [1].

В роботі [2] досліджено теоретичні аспекти сутності інновацій, інноваційної діяльності та значущості дифузії інновацій на мікро та макрорівнях.

Авторами [3] розглянуто світові тенденції розвитку енергетики та потенційні можливості в українській енергетичній галузі. Зроблено аналіз ризиків енергетичної безпеки на глобальному та національному рівнях. Сформовано напрямки зниження рівня ризику та підвищення рівня енергетичної безпеки в Україні.

Одним із найважливіших та перспективних напрямків у цьому контексті є розвиток й застосування робототехніки та 3D-моделювання, що дозволяють розвивати інноваційні технології.

У результаті розвитку робототехніки світові нафтогазові компанії інвестують в інноваційні технології (рис. 1).

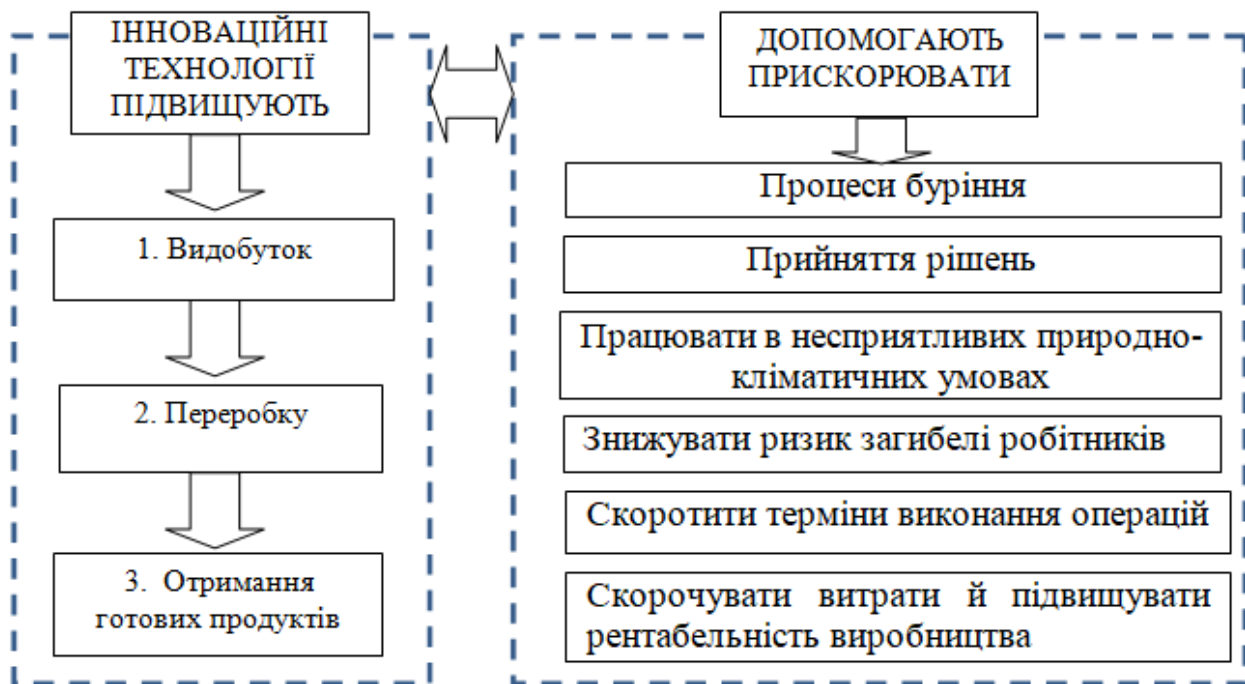

Рис. 1. Складові розвитку інноваційних технологій

Прикладом робототехніки є норвезька дослідницька фірма Robotic Drilling Systems (RDS). Вона освоїла інновації в нафтогазовому комплексі, такі як виробництво роботів для використання в особливо небезпечних місцях без участі людини (буріння свердловин тощо). Точна і швидка робота RDS виконується з високим ступенем автономності.

GlobalData представляє ключові тенденції інноваційної віртуальної реальності (VR) та 3D-моделювання в нафтогазовій промисловості: аналіз поверхні нафтових родовищ, моделювання нафтогазових операцій, навчальні програми, процеси тестування, управління катастрофами з використанням VR, цифрові близнюки за допомогою віртуальної реальності тощо.

Найбільша нафтогазова компанія ExxonMobil в даний час працює в США через злиття американських нафтових компаній Exxon і Modil Corporation. Вона співпрацює з національними університетами та лабораторіями, провідними технологічними, дослідницькими та іншими компаніями в проривних інноваційних технологіях в енергетичному секторі.

Нафтогазовий комплекс (НГК) є важливою промисловою галуззю в Україні. ДТЕК Нафтогаз – найбільша приватна газова компанія України та

входить до енергетичного холдингу ДТЕК і відповідає за нафтогазову промисловість. ДТЕК Нафтогаз включає видобуток і переробку нафти і газу. ДТЕК Нафтогаз використовує інноваційні технології для розвідки та видобутку вуглеводнів на чотирьох ліцензійних ділянках: Хорошевській та Світанкова-Логовській, Семиренківському та Мачухському районах у Полтавській та Харківській областях. ДТЕК Нафтогаз реалізує інноваційні проекти: застосування сучасних методів геологорозвідки, глибоке буріння, створення постійних 3D-моделей тощо. З метою стабілізації видобутку газу на зрілих газових родовищах введено в експлуатацію повністю автоматизовані пропанові холодильні установки та станції компенсації тиску. Наразі компанія має єдиний технологічний центр у сфері моніторингу, адаптації та впровадження інновацій.

Висновки. Таким чином: впровадження світових тенденцій розвитку інноваційних технологій в енергетиці сприятимуть розвитку економіки. Важливою умовою до впровадження інноваційних технологій є розробка і удосконалення робототехніки та 3D-моделювання. Також позитивним чинником буде використання альтернативних джерел енергії.

Список використаних джерел

1. Трофименко О. О. Тенденції розвитку інновацій в енергетичній сфері в сучасних умовах // Економіка та суспільство. – 2020. – № 22. – С. 136-142.
2. Татарченко О.М., Літвінова І.М. Дифузія інновацій: мікро та макро рівні. *European Reforms Bulletin*. – Scientific peer-reviewed journal. Centre for European Reforms Studies a.s.d.l. – Grand Duchy of Luxemborg – 2021. – Vol. 1 – P. 82-86.
3. Завербний А. С., Псуй М. С., Керницький І. С. Світові тенденції розвитку енергетики та потенційні можливості для підвищення рівня енергетичної безпеки України в умовах інтегрування її енергетичного сектору // Соціально-правові студії. – 2018. – № 1. – С. 121-127.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ НА ОРГАНІЗАЦІЙНУ КУЛЬТУРУ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ НА ПРИКЛАДІ КОМПАНІЇ KERNEL

Маказан Є. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри
бізнес-адміністрування і менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності
Запорізький національний університет

Петрук В. В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Запорізький національний університет

Введення./Introduction. Пандемія Covid-19 мала величезний і швидкий вплив на організаційну культуру підприємств. Глобальна ізоляція, заборони на поїздки та обмеження пересування власним містом перевернули уявлення про характер роботи та корпоративної взаємодії. Люди виявили, що їм не обов'язково перебувати в офісі, більшість справ можна виконувати дистанційно. У міру адаптації до роботи під час пандемії та підготовки до її відновлення, керівники організацій повинні були подумати, які зміни у організаційній культурі вони хочуть зберегти, а яким мають протистояти.

Ціль роботи./Aim. Організаційна культура визначається колективними нормами поведінки, які демонструють в організації. Як правило, зміни в організаційній культурі коригується повільно, протягом тривалого часу у відповідь на накопичення безлічі дрібних заохочень та випадкових прозрінь. Цілю даної роботи є указати як сильно організаційна культура впливає на роботу підприємства в екстремальний період.

Матеріали та методи./Materials and methods. Пандемія вплинула на прискорення використання цифрових інструментів, яке може створити оманливе враження, що фізична присутність в офісі необов'язкова. Безумовно, більшість професійних робіт можна виконувати віддалено. Тільки на підприємствах, де управлінці приділяють велику увагу організаційній культурі використовуються сучасні технології – відеоконференції, цифрове загальне

сховище файлів, одночасне багатоавторське редагування документів, чати, боти у месенджерах, цифрові підписи. В даній роботі були використанні матеріали компанії Kernel та методи, які включають способи дослідження і спостереження.

Результати та обговорення./Results and discussion. Компанія Kernel приділила багато уваги організаційній культурі під час пандемії. Kernel — найбільший у світі український виробник та експортер соняшникової олії, ключовий постачальник сільськогосподарської продукції з регіону Чорноморського басейну на світові ринки. На частку компанії припадає близько 15% світового експорту соняшникової олії. Свою продукцію Kernel постачає до понад 80 країн.

Компанія Kernel є вертикально інтегрованим холдингом та включає більше 30 юридичних осіб, розташованих по всій території України, здебільшого в районних центрах і сільській місцевості. Чисельність персоналу складає близько 12,7 тисяч, з яких тільки 4,5 тисячі мають постійний доступ до комп'ютера. Складність інфраструктури вимагала нестандартного і зручного інструменту, який би давав співробітнику і керівнику як інформацію для прийняття бізнес-рішень у будь-якій географічній точці, так і дозволяв би реалізовувати HR процеси, отримувати доступ до звітності, забезпечувати опрацювання масових запитів, вирішення негайних питань та знайти рішення як проводити адаптацію нових працівників компанії в умовах карантинних обмежень. Під час пандемії компанією було вирішено розробити власний кейс під назвою «Employee Data Center» (центр даних працівника) Kernel, який включає в себе розділи для усіх рівнів керівництва, робітників та нових спеціалістів.

Що дозволило співробітникам мати доступ до показників всіх ключових напрямків компанії, отримувати персональні завдання і завдання, що надходять з різних бізнес процесів, підписувати електронні документи, оформляти відпустки, розрахункові листи, мати посилання на всі інформаційні ресурси компанії і електронні бази, тощо.

Цей кейс дав керівникам доступ до інформації щодо роботи кожного працівника свого підрозділу та звіт по роботі підрозділу в цілому.

Був розроблений Telegram бот, який дозволяв узгоджувати документи, відпустки, відрядження, ставити завдання співробітникам і навіть дозволяє підписати електронний документ без спеціального входу у корпоративні додатки.

Також, для нових працівників було створено адаптаційний бот, який персоналізовано, враховуючи посаду і напрямок діяльності новачка в ігровій формі розповідав про компанію, корпоративну культуру, правила та доступні сервіси.

Однією з головних та корисних функцій кейсу стала видача кваліфікованого електронного підпису для співробітників холдингу, яка звільнила час для роботи HR працівників.

Під час карантину, що припав на посівну, компанія зберегла безперервність роботи. Для співробітників у полях створили додаткові зміни та ротацію робочих груп. Не задіяні у виробництві підрозділи перейшли на віддалену роботу, офісні співробітники Kernel половину робочого часу проводять удома.

Компанія Kernel розробила проект «СтопКоронавірусРазом», який допоміг спрямувати зусилля на захист працівників та безперебійну роботу виробництва під час пандемії. У цей нелегкий час, Kernel як соціально-відповідальна компанія, координувала роботу Штабу для боротьби з коронавірусом у Полтавській та Кіровоградській областях. Команда компанії займалася як закупівлею, так і доставкою до лікарень експрес-тестів, засобів індивідуального захисту, антисептиків і дезінфекторів, медикаментів і медичного обладнання. В цілому на ці потреби було спрямовано 150 млн гривень. Коли пандемія перейшла в стадію ослаблення та початку відновлення звичної, до карантинної роботи, керівники почали оцінювати, як відреагувала організаційна культура на такі ризькі зміни. Мета цієї оцінки – знаходження та укорінення набитих корисних звичок на довгострокову перспективу. Таким

чином, в компанії Kernel завдяки пандемії з'явився корисний додаток для усіх рівнів керівництва компанією.

Висновки./Conclusions. Під час пандемії управлінці компанії Kernel змогли не тільки адаптувати виробництво та працівників до нових реалій життя, а спрямувати свої зусилля на допомогу медичним працівникам та лікарням.

Пристосування організаційної культури під зміну часу – важка, але корисна справа для розвитку підприємства та співробітників. Коли обрушуються зміни, як це сталося з усіма в останні роки, вони можуть здатися несподіваними та приголомшливими. Однак, поміркувавши і обміркувавши, керівники організацій можуть отримати багато позитивного з цих змін.

АНАЛІЗ ФРАНЦУЗЬКОГО ДОСВІДУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЛОМУ ТА СЕРЕДНЬОМУ БІЗНЕСІ У СФЕРІ АРХІТЕКТУРНОГО ПРОЄКТУВАННЯ

Поповиченко Ірина Валеріївна,

д.е.н., професор, зав. кафедри фінансів, економіки та підприємництва

Ілурідзе Майя Зурабівна,

Часниківська Анастасія Миколаївна,

Гулєв Логман Мурабіз Огли

Студенти

Придніпровської академії будівництва та архітектури

м. Дніпро, Україна

Вступ

Архітектори займають особливе місце у діяльності з управління проектами через їх статус регламентованої професії, універсальний і трансверсальний характер їх покликання та визначну роль у мистецтві.

У будь-яких бюро і архітектурних організаціях, що поважають себе, існують норми і кодекси, яким необхідно слідувати для організації безперервної роботи. Тим самим, архітектори виконують низку вимог, які можуть призвести до суворих покарань у разі їх порушення.

Ключові слова: архітектурна практика, архітектор, підприємництво, закон, податки.

Архітектура – регламентована професія. Архітектор є особливим керівником проекту, маючи користь з монополії: монополії на архітектурний дизайн певних державних чи приватних робіт. Цю монопольну ситуацію було встановлено законом № 77-2 від 3 січня 1977 року про архітектуру, юридично оголошену «виразом культури». [1]

Цей закон вперше наголосив на прагненні зберегти і покращити архітектурну якість, затвердивши у своїй першій статті: «Архітектура – це вираз культури. Архітектурна творчість, якість конструкцій, їх гармонійна

інтеграція у навколишнє середовище, повага до природних та міських ландшафтів, а також спадщина становлять суспільний інтерес». [1]

Обов'язок архітектора (або архітектурної фірми) - брати участь у всьому, що стосується акта будівництва та освоєння простору. Зокрема це залучення до проектування та будівництва будівель, управління та моніторинг будівельних майданчиків, технічне обслуговування, відновлення, трансформації та розширення будівель, безпека конструкцій, внутрішнього та зовнішнього оздоблення будівлі тощо.

Враховуючи складність професії, звання архітектора (або «архітектурної фірми») захищене, і ним можуть користуватися лише фізичні чи юридичні особи, зареєстровані у регіональному списку Ордену архітекторів (CROA).

Тому для здійснення цієї діяльності потрібно подати заявку на реєстрацію до CROA за місцем здійснення основної діяльності.

Зареєструвавшись у раді (CROA), архітектор має право вибрати тип своєї практики:

- бути незалежним архітектором (працює на себе)
- Створити/вступити у фірму
- бути найманим працівником.

Вплив малих (незалежних) і середніх (фірм) підприємств на соціально-економічний розвиток індустріально розвинених країн дуже значний: загалом 70-99% зареєстрованих компаній забезпечують 60-75% ВВП і 60-70% зайнятості. В ЄС рівень впливу МСП становить вище середнього — а саме 99% загальної кількості підприємств, приблизно 85% нових робочих місць та дві третини загальної зайнятості у приватному секторі [3].

Являючи собою важливий елемент ринкової економіки, МСП впливають на загальний розвиток виробництва, стимулювання роздрібної торгівлі, призводить до розвитку нових технологій і, цим, доводить до сталого економічного зростання. Крім того, малий бізнес швидше адаптується до кон'юнктури ринків товарів і послуг, що змінюється, володіючи високою

економічною гнучкістю і мобільністю, і служить свого роду «тригером» для залучення іноземних інвестицій [5].

Розберемо різницю між малим (незалежний архітектор) та середнім (архітектурна фірма) архітектурним бізнесом у Франції за деякими критеріями.

Значення.

1. Індивідуальне підприємство являє собою найпростішу організаційно-правову форму. Компанія та підприємець — одна й та сама особа.

2. Закон від 3 січня 1977 р. дозволяє архітектору створювати різноманітні форми архітектурних компаній (ТОВ). Створюючи компанію, архітектор створює особу, юридично відмінну від партнера (партнерів) засновника.

Слід відзначити, що індивідуальна позаштатна практика переважає, проте дедалі більше архітекторів об'єднують зусилля (44%), створюючи компанії.

Функціональність.

1. Незалежний архітектор має всі повноваження для управління своїм бізнесом та приймає рішення самостійно. Він не звітує про своє управління або річну звітність.

2. Компанією управляє один або кілька менеджерів (у випадку, коли їх багато, не менше половини менеджерів повинні бути архітекторами), які діють від імені та за дорученням компанії.

Менеджери повинні періодично звітувати про своє управління перед партнерами.

Найважливіші рішення приймаються на чергових чи позачергових загальних зборах усіх учасників.

Статутний капітал.

1. Поняття статутного капіталу не існує.

2. Капітал, який має бути поділений на рівні частки, може бути складений із вкладів у грошові, натуральні (різне обладнання) або виробничі (у цьому випадку вклад не сприяє формуванню статутного капіталу) фонди.

Податкова система.

1. Незалежний архітектор оподатковується податком на дохід (IR) у категорії некомерційного прибутку (BNC), тому застосовується прогресивна шкала.

2. ТОВ оподатковується корпоративним податком (IS).

Ставки податку фіксовані:

- Нормальна ставка 33,83% (33,33% + додатковий внесок 1,5% сума корпоративного податку, який було скасовано у 2006 р.)

- знижена ставка 15,225% (15% + додатковий внесок 1,5% від суми корпоративного податку) у межах 38 120 євро без урахування ПДВ.

Компанії, чий обіг (більш або рівний 76 000 євро), також зобов'язані сплачувати щорічний фіксований податок (IFA), який є або відшкодовуваний аванс (віднімається із суми корпоративного податку), або остаточний збір, коли через відсутність достатнього IS, він не може бути відновлений.

Формальність створення.

1. Формальності до створення індивідуальної діяльності зведено до мінімуму. Все, що вам потрібно зробити, це подати заявку на реєстрацію як фізична особа в центрі ділових формальностей, розташованому в Urssaf (Союз зі збору відрахувань на соціальне страхування та сімейну допомогу) для вільних професій.

2. Формальності створення компаній важчі - необхідно написати статут, зареєструвати компанію в комерційному та корпоративному реєстрі (RCS), опублікувати повідомлення про реєстрацію в газеті юридичних оголошень і т.д.

Професійне страхування.

1. Відповідно до положень статті 16 «Закону про архітектуру» незалежний архітектор оформлює страховку, яка гарантує професійні дії, які він виконує (та, якщо застосовно, дії його співробітників).

2. Відповідно до положень статті 16 “Закону про архітектуру” SARL (Товариство з обмеженою відповідальністю) здійснює страхування, що

гарантує професійну діяльність партнерів (та, при необхідності, працівників, які не є партнерами).

SARL несе солідарну відповідальність за професійні дії, вчинені від імені асоційованими архітекторами.

Субпідряд та ретроцесія зборів становлять понад чверть загальних витрат. У великих фірмах (більше 20 співробітників) витрати на персонал становлять від 40 до 50% обороту. Для архітекторів, що практикують наодинці, основними витратами є витрати, пов'язані з приміщенням, особистими соціальними відрахуваннями, оновленням обладнання та особливо професійним страхуванням. Останні, які є обов'язковими, становлять від 5% до 6% загальної суми зборів.

Якщо індивідуальна діяльність у вільній якості відповідає суті професії, вона перебуває у явному занепаді: 51% архітекторів зареєструвалися у 2013 р. проти 83% у 1983 р. І навпаки, за той же період частка архітекторів-партнерів збільшується - з 5% (1983 р.) до 38% (2013 р.). Також (ще у 2013 р.) 4% державних службовців та 4% службовців [6].

У 2013 р. налічувалося 9 286 архітектурних компаній порівняно з 8 445 у 2011 р., 7 500 у 2009 р., 5 890 у 2007 р. та 700 у 1983 р. Переважна більшість з них були SARL (52 %) або SARL з одним акціонером (16%) та EURL (18%). % - Частка останніх, однак, відстає від перших. Серед інших типів компаній у 2013 році SELARL складала 4% компаній. [4]

Архітектурні фірми залишаються невеликими за розміром, оскільки в середньому в кожній фірмі працює менше 2 співробітників (опитування IFOP для CNOA). [5]

Висновок.

Малий та середній бізнес – це одна з найважливіших складових у соціально-економічній галузі суспільства. Насамперед вони приваблюють фінансовою доступністю та потенціалом у світі комерції. Враховуючи різницю між типами підприємництва, архітектори Франції мають можливість вибрати відповідну їм форму практики, виходячи зі своїх бажань та можливостей.

Список використаних джерел

1. Loi n° 77-2 du 3 Janvier 1977 sur l'architecture, Journal officiel du 4 janvier 1977 (Version consolidée au 11 juillet 2016)
2. Décret n° 2016-1738 du 14 décembre 2016 relatif à des dispenses de recours à un architecte.
3. Lydia DI MARTINO, Gwénaëlle CRENO Service juridique du Conseil national: Activité libérale, société d'architecture : toutes les formalités de création. – 2005. – C. 8-9.
4. François ROUANET, "ARCHIGRAPHI: Chiffres et cartes de la profession d'architecte"- 2015 (с. 53-58).
5. Observatoire des matières dans les professions libérales, Entreprises d'architecture: portrait statistique “SECTEUR | Cadre de vie-technique”. - 2017 (с. 24-25).
6. “La profession en chiffres. L'essentiel des chiffres de la profession : démographie, modes d'exercices, activité des architectes.” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.architectes.org/>

ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ ВАЖЕЛІВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ ЄС

Румянцев Анатолій Павлович,
д.е.н., професор
Ковбич Тетяна Костянтинівна,
аспірант
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

Вступ. Функціонування ринку праці забезпечується шляхом застосування конкретного господарського механізму. Він спрямований, зокрема, на регулювання та коригування основних напрямків розвитку європейського ринку праці шляхом використання фінансових важелів. Останні гармонійно поєднані з глобальними регіональними та національними фінансовими механізмами здійснення господарських процесів країн ЄС. При цьому враховується динамізм розвитку сучасної науки і техніки та ІКТ, переваги взаємної інтеграції фінансових потоків та формування новітніх фінансових інструментів, що спрямовані на прискорену діджиталізацію, в тому числі і ринку праці ЄС.

Мета роботи. В механізмі діджиталізації ринку праці саме фінансові важелі виступають ключовою ланкою, оскільки їх вплив поширюється і на працівників, і на роботодавців, і на державних регуляторів РПЄС, а тому дослідження впливу кожного окремого з таких інструментів дозволить віднайти найбільш дієві з них та напрямки їх подальшого розвитку.

Матеріали та методи. За наявності попиту на світовому ринку, компанії-розробники відповідних продуктів мають змогу нарощувати власні конкурентні переваги, обсяги ІТ-продуктів та технологій, а це створить потенціал для зниження чи спрощення доступу до них для підприємців як всередині країни, так і на світовому ринку, тому фінансові важелі є поняттям широким та комплексним, що охоплює кількісні та якісні складові, котрі можна деталізувати за окремими інструментами. Комплексний аналіз усіх

інструментів дасть перспективу для сприяння підвищення рівня зайнятості населення, забезпеченості підприємств необхідними кадрами, переорієнтацію та перепрофілювання персоналу та мінімізацію впливу внутрішніх кордонів на можливість працевлаштування, особливо в умовах дистанційної роботи.

Орієнтуючись на елементи формальної логіки та власне бачення перспективи та дієвості фінансових важелів діджиталізації РПЄС, можемо схематизувати їх співвідношення за відповідними рівнями впливу, оскільки механізм впливу окреслених фінансових важелів потребує додаткових пояснень та деталізації.

Фінансові важелі діджиталізації ринку праці на рівні окремих підприємств мають бути направлені на зростання прибутковості бізнесу, що підтримує мобільну, дистанційну та цифрову працю шляхом створення спеціальних податкових режимів, систем субсидій та дотацій, розміщення державних замовлень, лібералізації штрафів (або їх посилення при нестворенні умов діджиталізованої праці) тощо. Однак, взаємна інтеграція країн ЄС суттєво обмежує простір для застосування фінансових важелів всередині окремих країн. Так, для цілей подолання безробіття може бути здійснене рефінансування окремих підприємств чи галузей, але на рівні ЄС діє обмеження щодо його обсягів - не більше ніж 3% ВВП [1].

Основними фінансовими важелями діджиталізації ринку праці ЄС є:

по-перше, це валютні важелі, розвиток та вартість діджиталізаційних технологій які мають рівень впливу на ринкову економіку; по-друге, це інтеграція ринків праці, ноу-хау та інновацій, світового освітнього простору; по-третє, це відкритість ринків праці та рівень її оплати, цінність ІТ-працівників, розвиток та пріоритетність окремих галузей економіки; по-четверте, це доступність кредитного ресурсу для національних економік, обсяг взаємних інвестицій в рамках міжнародних економічних відносин, обсяг інтервенцій; по-п'яте, це трудова політика інтеграційного об'єднання, кредитування діджиталізації ринку праці, пільги для діджиталізованих урядів та створення цільових фінансових фондів; по-шосте, це цінність та ціни на ІТ-

послуги та гаджети, розвиток фондового ринку, як інструменту залучення капіталу, державні замовлення на ІТ-продукти та технології; по-сьоме, це цінність та вартість праці, нормативно-правові основи та відкритість ринків, рівень оплати аналогічної праці в різних країнах; по-восьме, це розвиток трудових відносин та ратифікації директив МОП, їх імплементації на рівні ЄС, фінансування даних процесів; по-дев'яте, це прибутковість підприємств та розподіл прибутку, фінансові відносини між урядом та підприємствами – штрафи, субсидії, комунікації; по-десяте, це податкові та дотаційні інструменти, експортно-імпортна політика, особливо в частині трудових відносин, державне фінансування розвитку трудових відносин тощо.

Результати та обговорення. За результатами розглянутих фінансових важелів діджиталізації ринку праці ЄС, можна дійти висновку, що окрім прямого кредитування джерелом додаткового капіталу можуть стати боргові цінні папери, зокрема облігації спеціального займу, як з урядовими гарантіями, так і без них. Важливим джерелом фінансування діджиталізації ринку праці можуть слугувати й додаткові інвестиції – міждержавні, урядові та приватні. Зокрема, стабільність національної валюти та її конвертованість в глобальній економіці забезпечує країні-емітенту вільну інтеграцію в світовий простір. При цьому, інтегрована та відкрита економіка може претендувати на світові валютні інтервенції, міжнародне кредитування та поворотну і безповоротну фінансову допомогу, що забезпечить власний сталий розвиток як економіки, так і ринку праці. За наявності достатнього валютного ресурсу, економіка країни стає спроможною придбавати світові здобутки та розвивати власні діджиталізаційні ноу-хау й технології, котрі стануть важливою складовою розвитку ринку праці.

Висновки. У сучасних умовах існує низка напрямів фінансування діджиталізації світогосподарських процесів, зокрема і тих, що спрямовані на цифровізацію міжнародного ринку праці. Суттєвим сегментом останнього є ринок праці РПЄС, задля оптимальної діджиталізації якого доцільно системно застосовувати сучасні фінансові важелі, що притаманні підприємницькій діяльності на мега, мета, макро мезо, мікро рівнях. Важливою особливістю

цього напрямку є те, що при розвитку однієї із складових фінансового впливу відбувається пропорційний чи поступовий розвиток іншої складової. Зокрема, зростання конкуренції на ринку постачання діджиталізаційних складових може стати поштовхом до зниження цін на патенти, винаходи та діджитал-продукти. Відтак, вони можуть стати доступнішими не лише для урядів окремих країн, а й підприємств чи капіталів, та, водночас – потенційних працівників. Тому виникає попит на доступні освітні послуги цифрової сфери. Відповідно, їх фінансування, як і стимуляція достатності оплати праці фахівців ІТ та високотехнологічних галузей на ринку праці також варто вважати фінансовим важелем діджиталізації ринку праці. Такі програми можуть потребувати й додаткового фінансування за рахунок кредитних ресурсів, котрі мають стати доступнішими.

Список використаних джерел

1. Богатирьов К.О. Ринок праці та стратегія зайнятості в ЄС. Ефективна економіка (електронний журнал). 2012. №11. URL : (дата звернення: 29.03.2022 р.)

ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ

Чупир Олена Миколаївна,

д-р екон. наук, професор,

Гончар Діана Ігорівна

Студентка

Харківський національний університет

будівництва та архітектури,

м. Харків, Україна

Вступ. У складних умовах невизначеності дуже важливо надати правильну оцінку стану підприємства з метою прийняття своєчасного й ефективного рішення стосовно напрямку, за яким буде просуватися підприємство з метою досягнення успіху. У такій ситуації не можна ігнорувати наукові підходи й інструменти для вибору шляхів із безлічі. Необхідно усвідомлювати те, що саме прийняття управлінських рішень на основі використання наукових підходів сучасного менеджменту є найбільш ефективним шляхом. У ринковому середовищі підприємство досягає конкурентних переваг за умови ефективного управління потенціалом підприємства. Правильно обрана стратегія управління потенціалом підприємства - це основа успіху будь-якої підприємницької діяльності.

Мета роботи. Метою роботи є узагальнення принципів впливу на процеси реалізації потенціалу підприємства та функцій управління потенціалом підприємства, а також представлення технології управління потенціалом підприємства з окресленням певних етапів.

Матеріали та методи. Основою теоретичних і практичних напрацювань роботи є фундаментальні положення менеджменту, економіки й управління підприємствами, наукові праці вчених із питань управління потенціалом підприємства. У ході виконання дослідження використані такі методи: загальнонаукові – на етапі узагальнення теоретичних положень і формулювання висновків; групування; системний підхід; порівняльний аналіз та узагальнення; логічний аналіз.

Результати й обговорення. Поняття «потенціал» можна розглядати, з одного боку, як джерело, засіб, ресурс, запас, які можна використовувати для досягнення мети, а з іншого, - як можливості, здібності, силу, міць певного об'єкта у будь-якій галузі.

Потенціал підприємства є науковою категорією економічної теорії, що характеризує сукупність ресурсів, необхідних для досягнення певних цілей і вирішення певних задач із метою визначення, формування та максимального задоволення потреб споживачів при раціональному використанні ресурсів.

Управління потенціалом підприємства є здатністю суб'єкта господарювання з найбільшою ефективністю й оптимальністю використовувати сукупність наявних ресурсів, можливостей, запасів, цінностей з метою здійснення виробничо-економічної діяльності, використання якої буде сприяти досягненню стійкого результату підприємства.

Потенціал є складною та динамічною системою, він постійно змінюється, формується. Всі підходи до визначення сутності поняття «потенціалу підприємства» можна звести до таких основних напрямів, як: ресурсний (ефективне функціонування підприємства шляхом правильно сформованої системи розподілу всіх наявних ресурсів), цільовий (робота на результативність діяльності підприємства, до досягнення певної мети) і системний (комплекс усіх процесів підприємства). У відповідності до зазначених підходів виділяють наступні види потенціалу підприємства (рис. 1) [1].

Підґрунтям управлінського процесу потенціалом підприємства є системний підхід до забезпечення розвитку. Даний процес у сучасному ринковому середовищі є фактором раціонального споживання ресурсів, а також виступає фактором ефективної життєдіяльності виробничої системи. Управляти потенціалом підприємству необхідно для здійснення аналізу та визначення існуючого стану підприємства шляхом діагностики рівня розвитку його потенціалу, знаходження оптимальних шляхів реалізації потенціалу за допомогою обрання найкращих управлінських моделей з метою підвищення

ефективності діяльності підприємства, забезпечення оптимального використання потенціалу та його планомірного розвитку.

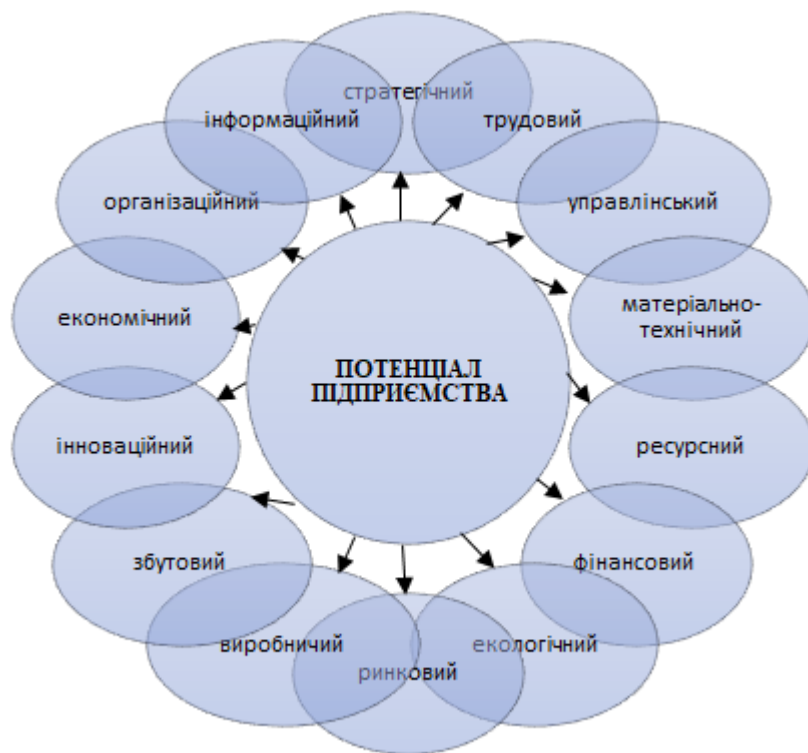

Рис. 1. Підходи до трактування сутності потенціалу підприємства

Принципами впливу на процеси реалізації потенціалу підприємства є наступні:

1. Загальні принципи управління є підґрунтям системи управління потенціалом підприємства, бо саме вона є складовою системи управління галуззю.

2. У межах підприємства управління його потенціалом повинно відбуватися на всіх етапах відтворення потенціалу, а саме: від зміни кількісного та якісного стану складових елементів потенціалу, через формування до реалізації.

3. Саме системний підхід в управлінні дасть змогу підприємству комплексно оцінити рівень використання ресурсів, що передбачає систематизацію показників для проведення діагностики рівня потенціалу підприємства. Це дозволить не тільки показати всебічність і розкриття змісту

даного процесу, але й дозволить здійснювати контроль за розвитком потенціалу підприємства.

4. Необхідність забезпечення управлінського процесу потенціалом підприємства відповідним інструментарієм, який дозволить здійснювати необхідні розрахунки щодо аналізу, планування та прогнозування, застосовуючи необхідні методи та засоби.

5. Необхідність вчасного реагування підприємства на зміни його потенціалу, від чого буде залежати реалізація мети процесу управління потенціалом підприємства та правильність обраних дій.

6. Наявність всієї необхідної інформації для здійснення достовірного аналізу для проведення діагностичних процедур потенціалу підприємств.

7. Успішність реалізації (використання) потенціалу через результативність та ефективність, які є наслідком правильності дій.

У загальному вигляді на рис. 2 представлено функції управління потенціалом підприємства, що дозволяють більш ефективно провести реалізацію заходів щодо процесу управління, враховуючи наявні можливості, а також ресурси.

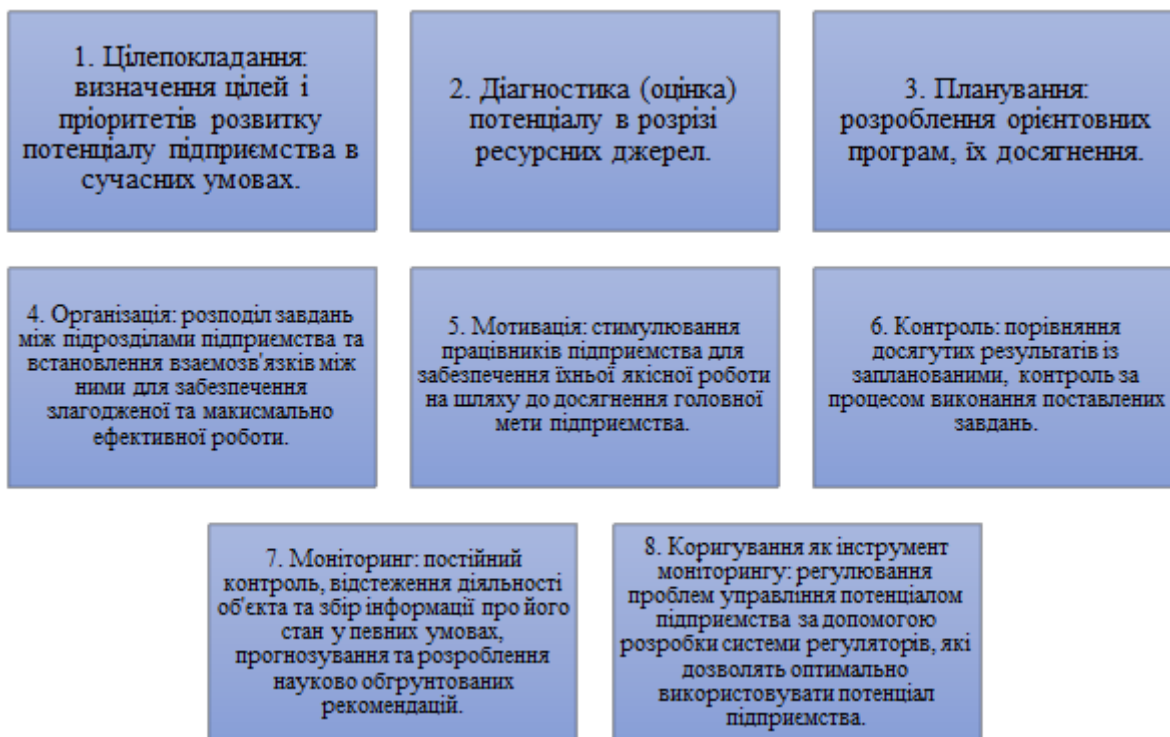

Рис. 2. Функції управління потенціалом підприємства

Важливим інструментом економічного аналізу й управління є, зокрема потенційні характеристики економічних об'єктів, процесів, явищ, потенціали. Дуже важливим є ефективне застосування такого інструментарію у сучасних умовах господарювання. На рис. 3 авторами представлена технологія управління потенціалом підприємства, що містить у собі наступні етапи:

Рис. 3. Управління потенціалом підприємства

Суб'єкти управління потенціалом підприємства можуть бути представлені функціональними підрозділами підприємства, що здійснюють функції управління, а також виконують регулювання процесами накопичення,

розвитку та залучення потенціалу у господарську діяльність. У зв'язку з тим, що потенціал є відкритою системою, необхідно враховувати вплив факторів зовнішнього середовища. Управління потенціалом підприємства у динамічних ринкових умовах неможливо здійснювати без чітко сформульованих завдань щодо розв'язання проблеми (мети), які повинні відповідати одне одному. Стратегію управління потенціалом підприємства визначають принципи впливу на процеси реалізації потенціалу підприємства. Управління потенціалом підприємства включає такі етапи реалізації стратегії розвитку, як: формування, використання та відновлення потенціалу; включає етап оцінки рівня розвитку потенціалу підприємства (шляхом розрахунку інтегрального показника), за допомогою якого вище керівництво приймає рішення щодо заходів з оптимізації ресурсного потенціалу підприємства. При прийнятті рішення щодо ефективної стратегії управління потенціалом вище керівництво повинно спиратися на об'єктивні дані щодо стану розвитку потенціалу підприємства. Таким чином, з'являється необхідність у кількісній оцінці рівня розвитку потенціалу підприємства або галузі. Однак, потенціал є комплексною категорією, що неможна виміряти якимось одним показником, тому його оцінка вимагає застосування інтегрального підходу. У відповідності до технології управління потенціалом підприємства планування змін на даних підприємствах повинно проводитися так, щоб була можливість обрати найкращий варіант плану розвитку. В цьому допомогу може надати застосування методів багатокритеріальної оптимізації. В процесі планування здійснюється вибір управлінського рішення, що повинно ґрунтуватися на об'єктивній оцінці стану розвитку ресурсного потенціалу, бути найбільш ефективним за даних умов і максимально відповідати встановленим цілям і задачам підприємства.

Висновки. Отже, потенціал підприємства є одним із головних аспектів господарської діяльності, що забезпечує як поточні фінансові результати, так і є визначним аспектом перспектив у майбутньому. У ринкових умовах господарювання підприємство досягає конкурентних переваг за умови ефективного управління потенціалом підприємства. Тому саме ефективне

управління потенціалом підприємства шляхом вибору та реалізації певної стратегії та тактики для досягнення тієї чи іншої наміченої цілі дає змогу позитивно впливати на його конкурентоздатність.

Список літератури:

1. Алієв Р.А. Сутність поняття «потенціал підприємства» та його складники. *Економіка та управління підприємствами*. 2019. № 9. С. 54-59.
2. Василик Н.М. Оцінка ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства. *Економічний аналіз*. 2018. Т. 28, № 3. С. 154–161.
3. Захаренко М.М. Теоретичні засади управління виробничим потенціалом підприємства. *Агросвіт*. 2018. №23. С. 59-65.
4. Краснокутська Н.С. Управління потенціалом торговельного підприємства: монографія . Харків: ХДУХТ, 2012. 322 с.
5. Маслак О.І., Безручко О.О. Управління економічним потенціалом підприємства на різних стадіях його життєвого циклу. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2014. №1. С. 201-212.
6. Титикало В.С. Методологічний підхід до створення концепції процесно-орієнтованого управління економічним потенціалом підприємства. *Бізнес-інформ*. 2020. №12. С. 430-439.

LEGAL SCIENCES

THE PROCESS OF REFORMING LEGAL SCIENCE IN UKRAINE: BORROWING OF EUROPEAN EXPERIENCE AND ITS IMPLEMENTATION

Tymchak Vasyl

PhD (in Laws) Associate professor of the Department
of Administrative, Financial and Information Law
State University "Uzhhorod National University"
Uzhhorod, Ukraine

Introduction: The re-profiling of the legal and scientific system in Ukraine is an urgent issue. In 2021, the Ministry of Education and Science of Ukraine (MES) updated the concept of development of legal education (hereinafter — concept), which, however, contains terminological and conceptual shortcomings. In particular, I. Efremov criticizes such definitions as "lawyer" and "legal education", emphasizing their inconsistency with the provisions of the Basic Law - the Constitution of Ukraine - in part of Art. Art. 127, 131 and 147 and the figure of the concept of "higher legal education" [1].

The purpose of the work: research, definition and generalization of the features of the process of reforming legal science in Ukraine, taking into account the borrowing of European experience, as well as its implementation in Ukrainian legal science.

Materials and methods: study of domestic and foreign legislation for carrying out information and analytical comparison of the peculiarities of the process of reforming legal science in Ukraine, taking into account the borrowing of European experience.

Results: In addition, the concept provides for the option of preparation of masters without first receiving the latest educational qualification degree of bachelor. The approach contradicts, in particular, Art. 5 of the Law of Ukraine "On Higher

Education", which denies the possibility of "through educational qualification" of the applicant and allows only consistent receipt of levels of "bachelor" and "master", respectively [2].

At the same time, the position of the developers of the concept on the presumption of the implementation of scientific innovations in legal schools creates the precedent of leveling the doctrinal and scientific achievements of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine (NAPN) and conflicts with the term "Autonomy of the PZ", provided for in paragraph 1 of Part 1 of Art. 1 of the Law of Ukraine "On Higher Education".

Finally, a separate point of the concept is the embodiment of foreign educational experience. It is mainly about the United Kingdom and the United States of America as representatives of the Anglo-American legal family, which in its historical-stylistic formation is significantly different from the Romano-German legal and legal traditions professed by Ukraine. Such "borrowing" can have a reverse of human rights effect.

Therefore, we consider an applicable selective analysis of EU approaches to reforming legal science as a source of their further incorporation to the domestic scientific and legal field.

Regulation of the educational policy of European countries is on the basis of general control and particular autonomy at the same time. The fundamental principle of EU policy in the field of legal education — the implementation of the Lifelong Learning approach. At the same time, legal education is implemented on formal (institutional-state), informal (educational-software/qualification) and informal (professional-public, family-free, self-organizational) levels [3].

I believe that the introduction of such methodological rhetoric at the level of the Law of Ukraine "On Higher Education" (generalized level) and the concept of development of legal education (sectoral level) would conceptualize the process of generating legal competences in Ukraine. In accordance with the provisions of EU educational policy, harmonization and unification of profile legislation, the members of the Union is the optional duty of each state. At the same time, legal education is

endowed with economic (global-market support) and non-economic (educational and philosophical implication) measurements.

Consistent ideas of state-power policy on the preparation of professional and legal specialists with the identification of the profession of profession on financial and budgetary processes in the country and attitude to the profession of lawyer in general — priority for Ukraine in the light of the processes of European integration, globalization and intensification of national “European choice”.

For EU Member States, the use of the "advanced research" concept — Frontier Research — as Washington's effect of legal thought and its increase in the social and scientific status of the latter [4].

At the same time, the European space of education involves the direction and coordination of the educational and legal process to autonomy from the government, state-power bodies and educational and industries. Thus, the national legislation of the EU Member States is de facto "free" from any ideological influence and open to innovation in the field of legal science.

Conclusions: I think that it is advisable to draw attention to Ukraine and the selective implementation of the idea of "Autonomy of the ZEC" introduced into the EU, deciding the aspect of conflict and mutual exclusion of the provisions of paragraph 1 of Part 1 of Art. 1 of the Law of Ukraine "On Higher Education" and the Concept of Development of Legal Education of 21.01.2021.

It should be noted that Ukraine received a branch card for educational reforms in 2014 — with ratification of the Association Agreement with the EU. In particular, Art. 430-431 of Chapter 23 of the Agreement regulated the order of sectoral cooperation in the educational field on the basis of conducting innovation and modernization iterations, cooperation under the norms of the Bologna process, renovation degrees [5].

I believe that most of these treatises are applicable, in particular, to the educational process in Ukraine. The latter should be carried out on the basis of transparency, improvement and motivated, subject improvements. Moreover, the official web-portal of the Cabinet of Ministers — the pulse of the Agreement

demonstrates the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU, indicates the implementation of the above prescriptions by only 52% (science, MES) .

Thus, the reform of legal science in Ukraine is in time marked by the inconsistency of the concept of reforming legal education and the conflict of the latter with the provisions of the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine "On Higher Education". State-administrative philosophy of the EU in the field of formation of legal education is a law enforcement agency for the formation of domestic "steady-post-post" legal and educational policy.

REFERENCES:

1. Efremova I. Reforming or destruction of legal education in Ukraine? : Law newspaper Online, 18.02.2021 // Access mode: <https://yur-gazeta.com/golovna/reformuvannya-chi-ruynuvannya-yuridichnoyi-osviti-v-ukrayini.html>

2. On Higher Education: Law of Ukraine dated 01.07.2014 № 1556-VII // Verkhovna Rada // Access mode // : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

3. Kolesnik V. Legal bases of EU educational policy: Candidate of Candidate of Candidate of Science. Ph.D. 12.00.11, NU "Odesa Law Academy": Odesa, 2020. – 20 c.

4. Sharkova, I. The main directions of Europeanization of legal education in the context of the implementation of the Association Agreement Ukraine - EU: KNEU them. B. Hetman, 2019. — C. 307-311.

5. The Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other, No. 984_011 dated 21.03.2014 // Verkhovna Rada // Access mode // : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

ГЕНДЕРНИЙ КОМПОНЕНТ В РОЗРІЗІ НЕСЕННЯ СЛУЖБИ ЖІНКАМИ-ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ

Арцебарська Олена,
Здобувач вищої освіти 2 курсу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник
Резворович Кристина Русланівна,
кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Досягнення справедливості, у тому числі гендерної рівності, є метою розвитку саме по собі – воно не потребує додаткового обґрунтування своєї необхідності. Поряд із цим гендерна рівність відіграє важливу роль у забезпеченні суспільного розвитку. Проведені в цій сфері дослідження демонструють позитивну кореляцію між забезпеченням гендерної рівності в правах й здобутками для жінок у соціальній, економічній, політичній сферах. У свою чергу, відповідні дані свідчать, що позитивні досягнення жінок у правовому, соціальному, економічному статусах сприяють розвитку суспільства в цілому. Удосконалення правового становища жінок, утвердження гендерної рівності та формування фактичного гендерного балансу є важливим аспектом суспільного розвитку

Поліція давно не вважається виключно чоловічою сферою діяльності. В аналітичних відділах, дізнанні та слідстві, інспекціях у справах неповнолітніх (ПДН) працює безліч жінок. Їхня частка в поліції, як показують дослідження, помітно перевищила 15% — той поріг, за яким робота вже не вважається гендерно-маркованою [1].

Фокус-групи та інтерв'ю з поліцейськими у 2021 році у містах України, жінки у правоохоронні не відчувають дискримінації. Посада дозволяє виявити і маскуліність, і фемінність. Вдома до зайнятості респонденток зазвичай ставляться серйозно, якщо чоловік теж працює в поліції. Подружжя підтримує

одне одного і в кар'єрі, і в домашніх справах, — вони часто ділять їх порівну, показав проект «Чоловіки, жінки та професія: сім'я та робота в житті співробітників поліції».

За кілька років роботи Асоціація створила мережу з надання допомоги жінкам, які працюють у поліції. Вона займалася здійсненням низки проектів зі сприяння досягненню гендерної рівності, закликала жінок подавати заяви про прийом на службу до правоохоронних органів, допомагала їм у питаннях охорони здоров'я та консультувала з питань гендерної проблематики, керівництва та управління, щоб утримати жінок-поліцейських на службі та сприяти їх службового зростання [2].

Асоціація налічує понад 800 членів, у тому числі чоловіків та жінок, представників громад меншин, співробітників у формі та у цивільному, а також цивільний персонал. Глобальні дані та дослідження вже давно вказують на те, що залучення жінок до роботи у сфері правосуддя – у як поліцейські, працівники пенітенціарних установ, юридичні представники тощо, а також як особи, що приймають рішення, – дозволяє створити таку систему правосуддя, яка більшою мірою враховує гендерні аспекти. Наприклад, збільшення кількості жінок-поліцейських позитивно корелює зі збільшенням кількості випадків, коли жертви сексуального насильства звертаються до поліції.

У поліції склався гендерний поділ праці. Жінок, за даними дослідження, найбільше на позиціях, пов'язаних із дізнанням та наслідком, аналітичною та «паперовою» роботою, в інспекції у справах неповнолітніх.

Такий розклад узгоджується з даними інших досліджень та з історією професії. Чоловіків-поліцейських не завжди цікавила аналітика і ті сфери, де потрібна, зокрема, емоційна участь. Робота з жертвами правопорушень, з підлітками передбачала особливу чуйність — і нарешті стала «жіночою» сферою. А ось керівництво та небезпечна «вулична» діяльність (у патрулі тощо) — переважно «чоловічі» сфери.

Гендерна єдність професії розмивалася з різних причин. Однією з них був брак чоловіків. Так, у Великій Британії жінок покликали в поліцію під час

Першої світової війни: чоловіки пішли на фронт. До того ж виникла ідея, що поліції потрібна моральна реформа, ніжний дотик жінок. Втім, повноправними офіцерами поліції жінки у Великій Британії стали лише 1944 року. А у Франції – десятиліттям раніше, у 1935 році [3].

Отже, Гендерні перетворення на світовому й національних рівнях значною мірою зумовлені процесами глобалізації, демократизації та гуманізації суспільного та державного життя, що охопили й українське суспільство. Внаслідок цих процесів значно розширилися міжнародні зв'язки як жінок, так і чоловіків, зокрема, внаслідок посилення їх міграційних потоків, розширилась поінформованість щодо можливих устроїв суспільства, почав вивчатись та втілюватись у суспільне життя та державну практику міжнародний досвід гендерних перетворення. Актуалізація процесу творення сучасного суспільства пов'язана з включенням в нього всього населення з особливостями його гендерної структури. Активно входячи в публічний простір, жінка, як і чоловік, стає все більш здатною контролювати свої знання і формувати себе як самостійного, а не підлеглого, залежного індивіда.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Основні положення проекту нової Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України та їх особливості, Г.І. Сухорада // Матеріали навчально-методичного збору фахівців фізичної підготовки і спорту Збройних Сил України (26-29.09.2017 р.) – Збірник матеріалів теоретичних занять збору за редакцією Грищенка Д.С., Фіногенова Ю.С., Сухоради Г.І. – Київ: Управління фізичної культури і спорту МОУ, 2017. – с. 22 – 43.

2. Шульженко І.В. Ефективність юридичних гарантій у галузі працевлаштування жінок в сучасних умовах ринкової економіки. Журнал східноєвропейського права. 2016. № 26. 99-105

3. Швець Д.В. Проблеми здійснення професійного відбору майбутніх поліцейських. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів. ХНУВС. 2017. С.283-286

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗА ЗАКОНОМ У НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Ахмаднежад Анна Ахмадівна

Студентка 4 курсу ОС «Бакалавр»

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Вступ. Представництво за своєю правовою природою передбачає, що представник своїм волевиявленням установлює визначену модель поведінки для особи, яку він представляє. При цьому, ним гарантується конкретизація правових норм матеріального та правових норм нотаріального процесуального права у правовідношенні [8].

Представництво варто поділяти на законне (що виникає на підставі закону), представництво, яке виникає на підставі договору (договірне або добровільне представництво), а також представництво на підставі адміністративного акту [7].

Мета дослідження. Полягає у комплексному та всебічному дослідженні особливостей здійснення представництва за законом у нотаріальному процесі.

Матеріали і методи. Для написання роботи було використано ряд методів, зокрема історичний, порівняння, систематизацію та абстрагування, з'ясування причинно-наслідкових зв'язків, аналіз документації та результатів діяльності дослідників з проблеми проведеного дослідження.

Результати дослідження. У представництві за законом частина громадян законодавчо обмежується на реалізацію своїх прав і виконання обов'язків через різні об'єктивні причини. Наприклад, малолітні і неповнолітні діти, а також, недієдатні і обмежено дієдатні особи не можуть самостійно розпоряджатися своїми правами відповідно у певних правових ситуаціях [2]. До того ж, особи, які є безвісно відсутніми, або особи, місце перебування яких є невідомим, не мають змоги реалізовувати власні права, і для забезпечення їхніх інтересів виступають уповноважені законом особи.

В. А. Рясенцев стверджував, що законними представниками слід вважати лише тих осіб, які стають представниками безпосередньо відповідно до прямої вказівки правової норми (батьки, усиновителі) [3]. Чимало представників, визначених як «законні», у дійсності є представниками за призначенням, що призначаються державними або уповноваженими органами. Вони отримують повноваження не безпосередньо із закону, а лише в силу факту їх призначення відповідно до адміністративного акту чи обранням на певну посаду. Окрім цього, здійснення юридичною особою своєї правоздатності через свої органи та представництво – це є різними правовими інститутами, оскільки орган, що представляє юридичну особу, не має достатньої самостійності для визнання його особою [6]. Зокрема, окреслене положення втілене у статті 92 ЦК України.

Варто зауважити, що у ЦК та Законі України «Про нотаріат» не зазначені норми, за якими визначаються особи, що можуть бути представниками, а що не можуть бути представниками [5]. В нормах Цивільного кодексу говориться про застереження щодо представника.

Одним з поширених випадків представництва за законом є представництво батьками їхніх малолітніх і неповнолітніх дітей. У разі, коли дитина не має змоги самостійно реалізовувати власні права, то ці права здійснюються батьками, опікуном або піклувальником [1].

Варто зауважити, що на законодавчому рівні чітко не визначаються дії нотаріуса, якщо у нього виникають сумніви стосовно повноважень представників малолітньої особи. Відповідно до положень статті 9 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», актовий запис цивільного стану – це загальновизнаний доказ фактів, посвідчення реєстрації яких відбувається до спростування його в судовому порядку. Проте слід додати, що ані цим Законом, ані Законом України «Про нотаріат», ані Законом України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» не має встановленого права нотаріуса звертатися у визначеному випадку до органів державної реєстрації актів цивільного стану.

Залишається відкритим питання, чи неповнолітня особа може бути представником. Зважаючи на аналіз частини другої статті 43 та 44 Закону України та «Про нотаріат» відповідних норм ЦК, то це можливо, адже закон цього не забороняє [4]. Проте, аби визнати дії такого неповнолітнього представника правомірними, потрібна згода батьків (усиновлювачів), піклувальників, або ж органу опіки і піклування у випадках, що встановлені законом.

Висновки. Отже, виникнення представництва відбувається на підставі закону, хоча досить часто прирівнюється до представництва недієздатних осіб. За відсутності дієздатності або її обмеження у особи, яку представляють, зазначається як невід'ємна ознака даного виду представництва. Подібний підхід підтримується і законодавством, зокрема статті 242 ЦК передбачено можливість здійснювати законне представництво малолітніх, неповнолітніх і недієздатних осіб. Попри це, таке обмежене тлумачення законного представництва є не вірним, оскільки досить часто виникнення представництва в силу закону відбувається тоді, коли особа, яку представляють, є дієздатною. Чимало представників, що визнаються «законними» насправді виступають як представники за призначенням. Вони призначаються органами державної влади або іншими уповноваженими органами. Повноваження такі представники отримують не на пряму із закону, а лише в силу факту їх призначення адміністративним актом чи обранням на певну посаду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апоній І. В. Сімейне право України: Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 210.
2. Зинов'єва А. В. Діяльність нотаріусів у разі встановлення факту безвісної відсутності особи або визнання особи такою, що місце її перебування невідоме. *Юриспруденція: Теорія і практика*. 2011. №.1 (75). С. 27–32.
3. Рясенцев В. А. Представительство и сделки в современном гражданском праве. Москва: Статут, 2006. С. 320–321.

4. Світлична Г. О. Представництво в суді / В кн. Цивільне процесуальне право України / За заг. ред.. В. В. Комарова. Харків, 1999. С. 117.
5. Фурса С. Я. Нотаріальний процес: Теоретичні основи. Київ: Істина, 2002. С 138.
6. Фурса С. Я. Нотаріат в Україні. Загальна частина: навчальний посібник для студ. юрид. вузів та факультетів / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса. Київ: Вентурі, 1999. 207 с.
7. Фурса С. Я. Сімейний кодекс: Науково – практичний коментар. Київ: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2008. С. 672, 683; Апоній І. В. Сімейне право України: Навч. Посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 337.
8. Фурса С. Я, Фурса Є. І. Сучасні проблеми представництва. *Нотаріат Адвокатура Суд.* 2005. №2 (4).

**ДЕРЖАВНА І ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕВІДА ЛЛОЙД ДЖОРДЖА:
УРОКИ ІСТОРІЇ**

Варава Ірина Павлівна,

доктор філософії, старший викладач
кафедри теорії та історії держави і права,

Юридичний факультет

Козир Вікторія Сергіївна,

Мурза Дар'я Дмитрівна,

здобувачі вищої освіти

першого (бакалаврського) рівня,

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Анотація: у статті аналізується діяльність Девіда Ллойд Джорджа як відомого британського політичного діяча і дипломата, який понад півстоліття був членом палати громад, а з 1916-го по 1922-й роки обіймав посаду прем'єр-міністра Сполученого королівства. Автори звертають увагу на історію його життєвого шляху, яка є досить цікавою та повчальною.

Ключові слова: прем'єр-міністр, ліберальна партія, валлійське «самостійництво», англо-бурська війна, соціальні реформи.

77 років тому помер знаменитий британський політик Девід Ллойд Джордж. Більше як п'ятдесят років він був учасником палати громад і очолював посаду прем'єр-міністра Сполученого Королівства з 1916 по 1922 рік. Його життєва історія повчальна тим, хто вважає, що брак коштів і впливових знайомих є нездоланими перешкодами для успіху в бажаній сфері.

Майбутній відомий державний діяч з'явився на світ 17 січня 1863 року в родині вчителя в Пемброкширі, Манчестер. В один рік Девід втратив батька, а його матір переїхала з трьома дітьми до селища, де проживав її брат-чоботар. Неабияку роль у житті сироти зіграв дядько. Коли юнак досяг повноліття, Девід

Джордж додав до свого і його прізвища - Ллойд. Закінчивши юридичний факультет університету в 1884 році, деякий час працював у юридичній фірмі в Кріччіті. Пізніше Девід займався адвокатською практикою, працюючи у Лондоні. Після вступу до Ліберальної партії був обраний до парламенту в 1890 році, і політик почав захищати валлійських націоналістів, засуджуючи політику країни під час англо-бурської війни 1899-1902 років. Його політична кар'єра взяла початок у 1905 році, коли Ллойд отримав посаду міністра торгівлі. Через три роки Девід став міністром фінансів. Він був найактивнішим членом уряду та головним рушієм реформ. Ллойд запропонував бюджет, який обкладав би вищі податки на предмети розкоші та їхні доходи поміщиків.

Девіду не виповнилось й тридцяти років, коли він був одним із лідерів валлійських націоналістів, а коли Ліберальна партія прийшла до влади в 1905 році, Ллойд Джордж висунув дві умови для своєї участі в політиці: поправки до законодавства та розширення валлійського «самостійництва» для Уельсу. У 32 роки він вперше переступив поріг Міністерства торгівлі. Ліберали при владі протрималися десять років. Ллойд Джордж звертався до різноманітних проєктів для підвищення експлуатації роботи колоній. З часом політик дійшов висновку, що трансформація та розширення імперії допоможуть розв'язати соціальні проблеми у своїй країні. В управлінні Асквита, Ллойд Джордж став канцлером фінансів (1908). Ця посада вважається другою за важливістю в кабінеті Сполученого Королівства. У Великобританії та закордоном Ллойд Джордж заслужив репутацію прихильника мирного врегулювання міжнародних суперечок з часів англо-бурської війни. Сам канцлер обережно наполягав на такій оцінці, повторюючи свій намір «повністю присвятити себе питанням миру, прогресу та соціальних реформ». Говорячи промову на мітингу 19 вересня 1914 року, Ллойд Джордж згадував, що всю його політичну кар'єру викликала огида «перспектива вступу в Першу світову війну», але тепер він переконаний, що участь необхідна, оскільки порушилась "національна честь».

На початку грудня 1916 року Ллойд Джордж став прем'єр-міністром Сполученого Королівства. «Динамічний державний діяч» очолював

коаліційний уряд до жовтня 1922 року. В останні дні війни в промовах Девіда в парламенті висвітлювалися найбільші військові досягнення, перемир'я на певних фронтах або повалення урядів країн-суперників. Він навіть намагався затримати поширення повідомлення про перемир'я з німцями, поки не з'явився в палаті представників. Ллойд Джордж провів у Лондоні «Парад Перемоги», на якому були присутні міністри з інших країн. ЗМІ з ентузіазмом писали, що Ллойд Джордж був «організатором перемоги». У рамках нового єднання він закріпив свої позиції лідера «нації». Наприкінці грудня 1918 року політик сформував новий уряд, а через кілька днів поїхав до Парижа, де відбулася мирна конференція.

Фактично всі провідні питання на зустрічі вирішували Ллойд Джордж, Клемансо та Вільсон. Напередодні зустрічі лідери країн-переможниць провели кілька немаловажних зустрічей, на яких політик заявив: "Великобританія витратить усе до останньої гінеї, щоб зберегти перевагу свого флоту над флотом Сполучених Штатів". Після даних слів отримав перемогу в питанні про "волю морів", що доречно віднести до дипломатичного успіху Ллойд Джорджа. Перші кілька тижнів зустрічі залишили британського прем'єр-міністра повністю задоволеним. 28 червня 1919 р. у Дзеркальній залі Версальського палацу було підписано мирний договір. Найбільшу перемогу здобула Великобританія. У 1920 р. з усієї Великої четвірки (Великобританія, Франція, США, Італія) при владі залишився лише Ллойд Джордж і таким чином посідав особливе місце серед інших політичних лідерів.

У квітні 1920 р. він прибув до Сан-Ремо, де провів наради щодо мирного договору з Туреччиною та інших міжнародних питань. Усі значущі рішення тут були прийняті після таємних переговорів Ллойд Джорджа з прем'єр-міністром Франції Міл'єраном та іншими лідерами. Погодився проєкт "мирного договору" з Туреччиною. Під кінець квітня Девід почав намагатися досягти «нафтової» угоди з Росією. Він прагнув отримати право на видобуток нафти на Кавказі. Але радянське представництво цього не зробило. Сторони не бажали змінювати свої позиції, і зустріч була приречена на провал.

Крах коаліційного уряду Ллойд Джорджа був неминучим, оскільки глави кабінетів не змогли піти на поступки Радянському Союзу, вибороти ринки британського вугілля в Північній Європі, щоб британська промисловість могла краще конкурувати в Центральній Європі тощо. Опісля відставки Ллойд Джордж поїхав до Сполучених Штатів і Канади в 1923 році. В Америці «старі європейські лідери» зустрічалися з президентом Куліджем.

До початку 1930-х років Ллойд Джордж утримувався на позиції найвідомішого політика на Заході. Експрем'єр тривалий час вірив, що «країна призве його». У серпні 1931 року Макдональд сформував «національний» уряд. На жаль, Ллойд Джордж був дуже хворий, тому у новому офісі його прізвище не вказано. Він пішов у відставку з посади вождя партії в листопаді 1931 року після дострокових виборів і розпаду Ліберальної партії на три блоки.

У вересні 1936 року Ллойд Джордж відвідав Німеччину. Він високо відгукувався про Гітлера, лише нацистська навала на Іспанію вимусила його змінити свою думку. Ллойд Джордж критикував «мюнхенський» курс Чемберлена і рішуче виступав за примирення з Францією та Радянським Союзом. Під час зовнішньополітичних дебатів у травні 1939 року він закликав до угоди з Росією.

Востаннє Ллойд Джордж грав важливу роль у політичному житті 8 травня 1940 року, коли член палати громад попросив виступу Чемберлена. Він «закликав до жертви», а потім Ллойд Джордж викрикнув «подати приклад і піти у відставку» – «ніщо так не допоможе перемогти, як це». Через два дні нову коаліцію очолив Черчилль. Він запросив Ллойд Джорджа приєднатися до уряду. Він відмовився і відхилив пропозицію бути послом у Сполучених Штатах...

З часом лікарі дали невтішний діагноз політику – ракова пухлина важкої стадії. 26 березня 1945 року Девіда Ллойд Джорджа не стало.

Політик за своє життя провів низку реформ, наприклад, у соціальній сфері, прийняв багато законів, займав не останнє місце у військовій справі під час Першої світової війни, чим зробив чималий внесок у державне та політичне

життя Великобританії. Він був відомим у всьому світі, його поважали лідери інших країн. Здобував значні перемоги у розв'язанні політичних проблем. Одним словом Девід Ллойд Джордж закріпив за своїм ім'ям високі позиції.

Список літератури:

1. Виноградов К. Б. Дэвид Ллойд Джордж. Москва, Мысль, 1970. 418 с.
2. Виноградов К. Б. Дэвид Ллойд Джордж. Москва: Мысль, 1984. 412 с.
3. Ллойд Джордж Д. Правда о мирных договорах: в 2 т. Т. 1. Москва: Изд-во иностранной лит., 1957. 656 с.
4. Захаров С. В. Англия в 1870-1914 годах. Москва, 1946. 387 с.
5. Девід Ллойд Джордж: біографія, політика та історичний портрет. *UAEU: Українська ТОП газета*. 2021 (11 квітня). URL: <https://uaeu.top/nauka/devid-llojd-dzhordzh-biografiya-politika-ta-istorichnij-portret.html> (дата звернення: 30.04.2022).

ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ СЛОВА: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА МЕЖІ ПРАВОМІРНОСТІ

Гаврилів Таїсія Степанівна,
Гавришко Ірина Олегівна,
Дубініна Ольга Андріївна
Студенти

Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка

Вступ. Право на свободу слова вважається одним із основоположних прав людини та нерідко виступає мірилом демократичності державного ладу. Ще Ф. Вольтер у своїх дослідженнях дійшов висновку, що без свободи висловлювати свої думки свобода людини є неможливою. У сучасності натомість таку тезу можна назвати швидше аксіомою. Бувши закріпленим ще у Декларації прав людини і громадянина 1783 року, право на свободу слова пройшло чималий розвиток і наявний стан дослідження різноманітних його аспектів не є кінцевим чи повним. Зміна устрою суспільства провокує розширення сфери застосування цього права та призводить до все більшої кількості дискусійних питань. Одним із таких вже не одне століття залишається визначення межі свободи слова, яка б обумовила з якого моменту висловлювання особою своїх поглядів стає суспільно-небезпечним та повинне бути усічене державою.

Мета роботи. Ціллю написання наукової роботи є спроба авторів провести границі втручання держави у свободу слова людини та проаналізувати сучасні приклади дотримання та зловживання такою правомочністю.

Матеріали та методи.

1. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. – 1948. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

2. Закон України "Про телебачення і радіомовлення" [Електронний ресурс]. – 1994. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text>.

3. Свобода слова в умовах збройного конфлікту. Огляд практики Європейського суду з прав людини / Бурмагін О.О., Опришко Л.В., Опришко Д.І., – Київ: ГО «Платформа прав людини», 2019. – 112 с

4. Умберто Еко. Ур-фашизм // Сучасність. №5. С.43-51. [Електронний ресурс]. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/statti/525-umberto-eko-ur-fashyzm>.

5. Handyside v. the United Kingdom, 7 December 1976, § 49, Series A no. 24; [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/handyside-v-uk/>.

6. Постанове́ние Совета Министров Беларуси № 575 «О мерах противодействия экстремизму и реабилитации нацизма» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.etalonline.by/document/?regnum=c22100575>.

7. "Уголовный кодекс Российской Федерации" от 13.06.1996 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/.

8. Федеральный закон "О связи" от 07.07.2003 N 126-ФЗ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_43224/.

Результати та обговорення. Право на свободу слова закріплено як у міжнародному, так і у національному законодавстві. Зокрема Загальна декларація прав людини 1948 р. у статті 19 зазначає: «Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів»[1]. Подібні визначення містяться також у Європейській конвенції про права людини, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права та інших документах. Конституція України у статті 34 також забезпечує кожному право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, а також на вільний збір, зберігання на

поширення інформації. Судячи із вищенаведених положень можна презюмувати, що право на свободу слова складається з двох елементів: права дотримуватись своїх переконань та права на вільне поширення інформації у будь-якій формі незалежно від кордонів.

Показовою є позиція Європейського суду з прав людини (далі Суд), який у своїх висновках неодноразово наголошує, що свобода вираження поглядів, закріплена у статті 10 Конвенції, має першорядне значення як невіддільна основа демократичного суспільства та основна умова його прогресу. Положення Конвенції, що гарантують це право, застосовуються не лише до «інформації» чи «ідей», які прихильно сприймаються або вважаються необразливими чи байдужими, але також і до тих, які ображають, шокують або непокоять державу чи суспільство[2].

При цьому Суд, не нехтуючи положеннями міжнародного права, підкреслює, що право на свободу слова не є абсолютним. Згідно з ч. 2 ст. 10 ЄКПЛ, існує дві підстави для його обмеження – закон та необхідність у демократичному суспільстві. Водночас вони повинні застосуватись лише в інтересах національної чи громадської безпеки, для забезпечення територіальної цілісності чи запобігання злочинів та розголошенню конфіденційної інформації, для охорони здоров'я, моралі, репутації чи інших прав, підтримання авторитету і безсторонності суду. Наприклад, такими є обмеження, встановлені ЗУ «Про телебачення та радіомовлення», що передбачають заборону для ЗМІ поширювати відомості, що становлять державну таємницю, заклики до насильницької зміни конституційного ладу України, до розв'язування агресивної війни або її пропаганди та/або розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті тощо[3].

Якщо обмеження свободи слова законом є відносно сталим для розуміння та закріплюється у нормативно-правових актах конкретної держави, то критерій необхідності для демократичного суспільства є радше оцінювальною категорією. Загальними ознаками наявності такої необхідності є нагальна

суспільна потреба (контекст, суспільний інтерес, статус особи та її вплив), пропорційність обмеження законній меті (відповідний баланс між правом, на захист якого спрямоване обмеження, та правом на свободу вираження) і відповідність та достатність мотивів введення обмежень[4].

Під час воєнного стану, державних переворотів чи інших військових конфліктів питання свободи слова залишається не менш актуальним. В таких умовах політичний режим може змінюватись дуже часто, і речі, які здавались позитивним проявом демократії за день можуть стати причиною політичних ув'язнень чи репресій. Проблематика питання в тому, що в умовах війни обмеження свободи слова є цілком легальним та значною мірою корелюється інтересом держави. Наприклад в Україні 24 березня 2022 року прийняли поправку до Кримінального кодексу, додавши статтю 114-2, яка встановлює кримінальну відповідальність за пособництво державі-агресору, що включає фотографування/фільмування техніки Збройних сил України, мотивуючи це статистичними даними, які вказують, що 80 відсотків інформації для ворога отримуються з відкритих джерел. Це певним чином обмежує свободу слова, проте є вимушеним заходом для збереження суверенності та цілісності держави.

Іншим питанням є встановлення цензури для опозиційних політичних та громадських діячів під час воєнного стану. Тут постає питання розмежування свободи слова і діяльності, яка може бути кваліфікована як державна зрада. В міжнародному праві існує безліч прикладів міжнародних збройних конфліктів, коли діяльність довоєнної опозиції починає містити склад злочину. Часто такі діячі просять політичного притулку закордоном. Загальна декларація прав людини, один з найважливіших міжнародних документів, дозволяє кожній особі шукати притулку від переслідування в інших країнах та користуватися цим притулком[1]. Серед європейських країн особливо актуальне питання політичного притулку для громадян Білорусі та Російській Федерації, оскільки ці країни відомі переслідуванням опозиційних сил. Так білоруська опозиціонерка Світлана Тихановська була змушена виїхати в Литву у 2020

після утисків опозиційних протестів в Білорусі. Проте виїзд в інші країни не є повною гарантією безпеки для осіб, які підозрюються в державній зраді чи колабораціонізмі. Якщо шляхом міжнародної співпраці буде доведено, що в умовах воєнного стану свобода слова певним чином порушувала конституційних лад чи територіальну цілісність, підозрюваний може бути екстрадований до країни, де він має нести відповідальність. Так в травні 2022 був підписаний дозвіл на екстрадицію з Іспанії проросійського блогера та журналіста Анатолія Шарія.

Однак свобода слова – дуже невігідний інститут для тієї влади, що прагне підтримувати авторитарні режими. За словами Умберто Еко, італійського науковця, публіциста, знавця культури: «Звернення на титульній сторінці вітало кінець диктатури і повернення свободи: свободи слова, друку, політичних об'єднань...Мусимо постійно пильнувати, аби сенс цих слів знову не пішов у забуття. Ур-Фашизм все ще навколо нас, часом у простому цивільному одязі»[5]. Цією фразою письменник зробив акцент на тому, що хоча суспільство і перемогло ті режими, що перешкоджали свободі слова до середини 20-го століття, відголос цих ідей колись можуть знайти своє відлуння.

Прикладів спалювання принципу свободи слова у сучасних країнах, на жаль, безліч. Зокрема після акцій протесту 2020-2021 роках у Білорусі світова спільнота змогла спостерігати, як репресують незалежних журналістів за розповсюдження невігідної для влади інформації та громадян Білорусі за користування можливістю перегляду альтернативної інформації. 13 жовтня 2021 року Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією Білорусі зробило заяву щодо впровадження кримінальної відповідальності для громадян, що «підписані на екстремістські Telegram канали», фактично прирівнюючи підписку на розсилку інформації до участі в екстремістській організації[6]. Не можна не згадати і незаконне затримання та утримання під вартою із застосуванням нелюдського поводження та катуванням автора опозиційного Telegram каналу NEXTA – Романа Протасевича. Внаслідок жорстокого поводження журналіст був вимушений

визнати свою провину та надалі працювати на інформаційні запити чинної незаконної влади Білорусі.

Наступний приклад зловживання владою своїми повноваженнями щодо контролю інформації – так званий «Пакет Ярової», тобто серія правок до законів Російської Федерації (далі РФ) від 2016 року, що стосуються, зокрема, і питань вільного розповсюдження інформації. Зокрема до Кримінального кодексу РФ було додано статтю 205.2, що криміналізує «виправдання тероризму в інтернеті»[7]. А з 2018 року оператори зв'язку на території РФ зобов'язуються зберігати дані про особисті листування та дзвінки громадян та надавати її за зверненням правоохоронних органів[8]. Один з найгучніших прикладів застосування статті 205.2 Кримінального кодексу РФ – «Справа Світлани Прокоп'євої». У цьому провадженні журналістку притягнули до відповідальності за припущення, що відповідальність за вчинення терактів частково лежить і на державі. Роскомнадзор через деякий час навіть вилучив скандальну статтю з інтерв'ю журналістки.

Висновки. Більшість правознавців та дослідників дійшли висновку, що поняття абсолютної свободи слова практично не існує. Це пов'язано з принципом Франсуа Ларошфуко «твоя свобода махати руками закінчується там, де починається ніс сусіда». В суспільстві часто панує ідея, що всі економічно розвинені країни обов'язково дотримуються принципів свободи слова, проте це не зовсім так. Існує низка країн, такі як Сінгапур, Китай чи Катар, які доводять що економічний розвиток і добробут населення не завжди прямо поєднується з повною свободою ЗМІ чи опозиції. Кожна країна встановлює певну межу контролю, важливо наскільки це співвідноситься з правами людини, закріпленими та ратифікованими на міжнародному рівні.

THE CONCEPT AND FIGHT AGAINST CORRUPTION IN UKRAINIAN POLITICS SINCE INDEPENDENCE

Дробчак Алла Леонідівна

Науковий керівник

Пташкін Андрій Дмитрович

Здобувач вищої освіти рівня бакалавр

Криворізький факультет Національного університету

"Одеська юридична академія"

м. Кривий Ріг, Україна

Introductions.

Corruption is very common in Ukrainian politics. It is at almost every step. It is because of corruption in public authorities that the disorder of the political system itself arises. Parents push their children to power, pay money to pass a bill. Corruption today is a complex socio-legal and socio-political phenomenon. It is related to all social processes of any society, taking into account the socio-political, demographic, national, psychological and ethnic characteristics of a particular country or state. This phenomenon is complex, systemic in nature and generally characterizes any state. Corruption is defined as a powerful factor that distorts the political organization of society and undermines democratic procedures. Its main danger is destructive action on the basis of public administration and legal regulation of public relations. As a dangerous phenomenon of socio-political life, it reflects the degree of activity and consciousness of civil society. The main goal of state policy in the field of anti-corruption is to create an effective system for preventing and combating corruption, identifying and overcoming its social preconditions and consequences, exposing corruption, bringing to justice those responsible for their commission.

***Aim.** Solving the problem of corruption in Ukrainian politics during the period of independence.*

Materials and methods.

Forms of corruption: Political corruption takes many forms, but researchers usually focus on election corruption. It comes in two main forms, each of which is directly related to campaign finance.

The first is classic political corruption, in which private organizations provide resources to a party or candidate in exchange for further (or past) benefits. The second form is the use of public resources by a party or candidate for electoral purposes. In both cases, the result is that elected officials retain their positions in whole or in part due to corruption, and a priori do not intend to promote honesty and openness because they came to office with completely different incentives and programs.

Most experts who study corruption include the purchase of votes during elections. According to the constitution, a voter has a resource called "Powers". In the case of buying votes, the voter and the candidate enter into an agreement, as a result of which the voter receives money or other benefits, and the candidate, violating the election law, hopes to acquire power. Unfortunately, this is not the only type of corruption in politics. Political corruption gives birth to kleptocracy - a form of government and an adequate socio-political group based on corruption. Improving the effectiveness of the fight against corruption requires the development of such anti-corruption policy, which would be formed in accordance with the objective processes of life and with the solution of urgent problems of society and the state.

Problem Solving:

Corruption has become part of the modern state and social mechanism, permeating all its structures and levels. It unifies the methods and forms of relations between public authorities and representatives of legal business and organized crime and integrates them into a single system of shadow (criminal) relations. The intensification of corruption and the expansion of corruption, as in transformational economies, gives grounds to speak of it as an objective process inherent in all countries. The spread of corruption at the present stage has certain features :

- politicization of corruption: corruption in the classical form, inherent in the business practice of doing business, is becoming increasingly politicized, moving to power structures;

- transition of corrupt connections from the category of temporary and accidental phenomena to the category of established corruption schemes;

- internationalization and globalization of corruption. Forms of corrupt cash flows are becoming unattainable for control by national law enforcement agencies;

- expanding the scope of legalization of corruption, ie masking corruption scams as legal transactions. As a result, legalized corruption is falling out of the sight of law enforcement agencies and is gaining even greater proportions.

Social, economic, political, legal and other processes and phenomena that exist at the general social level, including in the form of social contradictions, and without a timely and appropriate solution, create a deterministic basis for corruption. They determine the emergence and development of factors that become the immediate causes and conditions of corruption. Since corruption is a multifaceted phenomenon, it is necessary to pay considerable attention to the determinants that affect its emergence, existence, development. The political aspect of corruption is that corruption and politics are interrelated. Corruption is directly related to the exercise of public power in all spheres of social life, and therefore affects the preparation and implementation of political decisions. In turn, the policy pursued by the state in the field of anti-corruption and in other areas, affects the state, structure and dynamics of corruption. Corruption as a phenomenon cannot exist outside the government. The starting point of a corrupt relationship is that the subject of corruption has power

Political corruption takes many forms, but researchers usually focus on election corruption. It comes in two main forms, each of which is directly related to campaign finance.

The first is classic political corruption, in which private organizations provide resources to a party or candidate in exchange for further (or past) benefits. The second form is the use of public resources by a party or candidate for electoral purposes. In both cases, the result is that elected officials retain their positions in

whole or in part due to corruption, and a priori do not intend to promote honesty and openness because they came to office with completely different incentives and programs.

Socio-political consequences of corruption are manifested in the functional, political and moral degradation of central and local public authorities, which is a consequence of the spread of political corruption, reduction of open and responsible political competence, increasing social tensions. Social inequality is growing, as access to basic social services (free education, health care, social security and pensions) is reduced for the poorest. Personnel potential is sharply deteriorating, the process of regeneration of elites is stopped, the importance of education and professional merits is leveled. Legal nihilism is spreading, which in turn is becoming a breeding ground for corruption. Double morals and double standards in behavior are becoming common .

Results and discussion. The ineffectiveness of the fight against corruption is that the whole society is involved in corruption. There is a negative moral and psychological atmosphere in society - a double moral standard. At the same time, the weakness of political power, contradictions and delays in legislative decisions are today the primary causes of corruption.

Therefore, in order to combat corruption, it is necessary to implement the following key solutions:

- political will and public political decision at both the state and regional levels of the country;
- improving legislation, detailing and supplementing it, as well as strengthening sanctions for corruption offenses;
- creation of an independent anti-corruption oversight body at the state and regional levels;
- improvement of the social security system with the creation of a decent salary for civil (municipal) employees and officials, taking into account the position held and the availability of appropriate qualifications;

- construction of a system of strict and regulated personnel selection for positions with verification of the candidate's compliance with the declaration of income and available property, including appropriate verification of his family members, as well as comparison of incomes with real expenses;

- introduction of a formalized and transparent system of integrated regulation of the activities of officials with the unity of requirements and restrictions related to the exercise of official powers and performance of official duties;

- raising the level of legal awareness of the population and the development of institutions of public control, as well as strengthening public opinion about the negative attitude to any manifestations of corruption;

- strengthening citizens' trust in the government and increasing the prestige of the civil service.

Conclusions. Conclusion. Society's intolerance of corruption, taking into account the systematic and diligent work of government and administration, carried out in accordance with the effective anti-corruption policy of the state, will eradicate this negative socio-political phenomenon and block all sources of illicit enrichment.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Завістовський Олег Дмитрович,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

Вступ. На протязі останніх років в Україні склалася дуже складна оперативна обстановка, яка характеризується поглибленням економічної кризи, дезінтеграційними процесами, що дестабілізують державний устрій, девальвацією моральних цінностей у суспільстві, зростанням тяжких злочинів, посиленням протиріч між інтересами різних соціальних груп та верств населення, різким погіршенням умов життя населення внаслідок низки причин, які здебільшого витікають з корінних змін суспільно-політичної та соціально-економічної обстановки. Проведення антитерористичної операції в Донецькій і Луганській областях на протязі останніх років, поява терористичних проявів в інших регіонах держави, масові заворушення, «контрабандистські» та «бурштинові війни» та агресією Росії, введення військового стану загрозливо впливають на стан забезпечення національної безпеки України.

У таких умовах перед Національною поліцією повстають додаткові задачі, різко зростає обсяг роботи, виникає необхідність особливої організації служби та покладається велика відповідальність.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі найважливіших питань, пов'язаних з професійною підготовкою працівників поліції, забезпеченням безпеки їх професійної діяльності та розробці науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання цього процесу.

Методи: повторний, інтервальний, рівномірний; із моделюванням службової обстановки та моделюванням затримання правопорушників в типових та екстремальних ситуаціях, а також у незручних умовах.

Результати. З давніх часів професійна діяльність щодо профілактики та боротьби зі злочинністю спиралась на спеціальні знання, що обумовило необхідністю постійної професійної підготовки працівників поліції, вдосконалення їх вмінь і навичок до виконання своїх службових обов'язків.

На етапі реформування виникає проблема в комплексному дослідженні теоретичних та практичних проблем організаційно-правового забезпечення службової підготовки працівників поліції, практична значимість якої полягає у вирішенні низки проблем прикладного характеру, пов'язаних із вдосконаленням законодавства у сфері професійної підготовки персоналу, а також у розробці практичних рекомендацій щодо критеріїв підвищення професійної майстерності працівників, задіяних до боротьби зі злочинністю.

Від рівня підготовки поліцейських, уміння діяти в умовах, пов'язаних з ризиком для життя, прямо залежить як їх особиста безпека, так і життя, здоров'я, безпека громадян.

Вочевидь, що забезпечення особистої безпеки при виконанні службових обов'язків в умовах існування реальних ризиків природного, техногенного чи антропогенного характеру – це та сфера професійної діяльності людини, де недоліки знань і вмінь, не усвідомлення чи, навіть, ігнорування існуючих правил безпеки самі по собі вже є небезпечними.

Окрім тимчасових або незворотних втрат суто фізичної природи (травми, поранення чи загибель), мають місце й втрати соціального характеру, коли взаємодія політичних, соціальних, економічних, психологічних та індивідуально-особистісних складових провокує чи детермінує протиправну поведінку правоохоронців, що проявляється у випадках порушень ними дисципліни і законності, зокрема і вчинення злочинів з відповідними організаційно-кадровими та правовими наслідками.

На необхідність належної професійної підготовки людей, що стоять на захисті прав і свобод громадян, зверталась увага вже наприкінці XIX – початку XX ст. у різних країнах світу. За роки, що пройшли з того часу, система професійної підготовки працівників, як і підходи до неї, неодноразово змінювалися. При цьому, службова підготовка завжди була і остається однією з основних систем підвищення професіоналізму працівників поліції щодо успішного виконання службових завдань та функціональних обов'язків. Питання професійної підготовки поліцейських відпрацьовуються з тактики дій в типових і екстремальних ситуаціях, вогневої, фізичної підготовки.

Водночас існуюча практика професійної підготовки працівників поліції забезпечує лише їх готовність і спроможність до застосування заходів фізичного впливу до правопорушників, тобто спрямована на нейтралізацію небезпеки безпосередньо фізичному здоров'ю працівника, залишаючи поза увагою інші категорії небезпеки, що становлять загрозу психічному здоров'ю та соціальному благополуччю поліцейського. Також слід констатувати, що така підготовка первісно й усталено орієнтована на забезпечення тільки оперативно-службової сфери діяльності. Питання особистої безпеки у повсякденній життєдіяльності працівників поліції залишається як методично, так і практично не вирішеними.

Загальні проблеми службово-бойової діяльності знайшли широке відображення у вітчизняній правовій науці у роботах О.М. Бандурки, І.П. Голосніченка, О.Ф. Долженкова, Р.А. Калюжного, В.К. Колпакова, В.М. Комарницького, В.В. Конопльова, О.В. Копана, В.А. Ліпкана, В.І. Олефіра, О.І. Остапенка, В.П. Петкова, Х.П. Ярмакі, О.Н. Ярмиша та інших. Проблеми професійної підготовки працівників правоохоронних органів в свою чергу висвітлювалися у вітчизняних працях М.І. Ануфрієва, В.Г. Бабенка, С.Є. Бутова, Г.І. Васильєва, І.П. Закорка, В.І. Пліска, Б.Б. Шаповалова та інш.

Висновки. Результати досліджень з питань професійної підготовки поліції дають підстави стверджувати, що у сфері безпеки праці, в тих галузях професійної діяльності людини, де існують реальні ризики для життя та

здоров'я, зокрема, в діяльності правоохоронців, базовим є питання професійної захищеності виконавця – інтеграція характеристики умов його діяльності, що включає комплекс самостійних складових: правову, економічну, матеріально-технічну, соціальну, кадрову, інформаційну, спеціальну, фізичну та психологічну захищеність.

Актуальність дослідження в свою чергу базується також на необхідності гармонізації нормативно-правового та організаційно-тактичного забезпечення діяльності правоохоронців та відсутністю належного теоретико-методологічного й науково-прикладного підґрунтя реалізації нових форм і методів забезпечення поліцейських функцій.

ПРАВА БАТЬКІВ НА ОПІКУ З ТОЧКИ ЗОРУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Засядько Юлія,
Здобувач вищої освіти 2 курсу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник :
Резворович Кристина Русланівна,
кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Традиційно залишаючись правом, що наказує поведінку, сімейне право дещо відстає у своєму розвитку від реалій сьогодення. Суб'єкти сімейних правовідносин, свідомо чи інакше порушуючи права один одного, не відчують впливу правових норм через декларативність їх характеру.

У реалізації батьківських прав та обов'язків нерідко порушується саме принцип рівності, і прояв цього ми спостерігаємо під час здійснення як особистих немайнових, і майнових прав батька.

У цьому наука сімейного права немає достатніх розробок щодо питань реалізації батьківських прав на основі принципу рівності, хоча саме цей принцип є ключовим у всій ієрархії принципів здійснення батьківських прав. Відсутність наукових розробок, у свою чергу, залишає питання, що виникли без відповідного законодавчого рішення [1].

Окремі права батька на сьогодні надзвичайно важко реалізувати, і причина того – відсутність чітких рамок закону у питанні реалізації правомірності батьківського права одного з батьків щодо права іншого з батьків. Немає певних критеріїв та градацій, не вироблені та межі здійснення батьківських прав саме з точки зору реалізації їхньої рівності. Законодавець традиційно обмежився лише межами здійснення батьківських прав щодо неповнолітнього, не приділивши уваги механізму реалізації батьківських прав [2].

Відповідно до ч. 3 ст. 52 Конституції України держава забезпечує гарантії державного утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківського піклування.

Закон України «Про охорону дитинства», який ґрунтується на положеннях Конституції України та Конвенції ООН про права дитини [1], визначає охорону дитинства стратегічним загальнонаціональним пріоритетом, встановлює основи державної політики у цій галузі і гарантує рівність прав та свобод дітей незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного чи соціального походження, майнового стану, здоров'я або будь-яких інших обставин.

Правові, організаційні, соціальні основи та гарантії державної підтримки дітей, які залишилися без батьківської опіки, що визначаються Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, тих, хто залишився без піклування батьків» [2].

Передусім варто констатувати, що соціальна робота – це сфера, де жінки становлять більшість з-поміж тих, кому надають послуги і хто ці послуги надає. У щоденній діяльності соціальні працівники здійснюють практичну допомогу клієнтам, які потерпають від проблем, що коріняться у нерівноправ'ї, зокрема гендерному.

Крім того, попри горизонтальну гендерну сегрегацію у галузі, позитивної кореляції між кількістю жінок, задіяних у соціальній роботі, та наявністю у них важелів впливу на інституційному рівні все ж не простежується.

Цей законодавчий акт окреслив основні аспекти державного регулювання у сфері опіки, закріпив повноваження та функції органів опіки та піклування, механізм поетапного контролю за дитиною, процедури соціального захисту дітей-сиріт та дітей, що залишилися без піклування батьків тощо.

Стаття 4 зазначеного вище Закону запроваджує Концепція мінімальних соціальних стандартів. Це з погляду Левченка К.Б. і Трубавіної І.М., «...дає можливість законодавчо встановити норми споживання та забезпечення на гарантованому реальному рівні, однакові для всіх дітей-сиріт та дітей, які

залишилися без піклування батьків, незалежно від форми їх влаштування» [2, с. 104].

Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціальної захисту дітей-сиріт та дітей, що залишилися без піклування батьків» розкриває один із найважливіших принципів забезпечення державою пріоритету сімейного виховання дитину, яка відповідає частині 3 статті 5 Сімейного кодексу України та змісту статей 2 та 9 Конвенції ООН про права дитини [2].

Так, у статті 6 Закону зазначено, що «у умовах втрати дитиною батьківського піклування відповідний орган опіки та піклування вживає вичерпних заходів щодо влаштування дитини у сім'ї громадян України – на усиновлення, під опіку чи піклування, у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу.

Пристрій дитини до закладів для дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, не позбавляє органи опіки та піклування обов'язки продовжувати діяльність щодо реалізації його права на сімейне виховання» [3, с. 22-33].

Слід зазначити, що сімейна медіація один із перших і найбільш поширених видів медіації за кордоном. У США в більшості штатів на законодавчому рівні визнано сімейну медіацію.

В деяких із них передбачено проведення обов'язкової медіації в справах, пов'язаних з опікою та вихованням дітей після розлучення батьків. Багато служб сімейної медіації створюються й функціонують при судах [4].

Отже, медіація в сімейних конфліктах є ефективним способом вирішення спору і його емоційної складової. Інститут сімейної медіації потребує інтеграції в систему цивільної юрисдикції, відсутність законодавчого регулювання на рівні законів та підзаконних актів суттєво гальмує розвиток цього інституту в Україні.

Сьогодні понад 60 держав світу утворили спеціальні незалежні установи омбудсмена, наділивши їх широкими повноваженнями. Вони мають, зокрема,

право нагляду за всіма актами міністерств та відомств, органів муніципальної влади, які стосуються дітей; прояви законодавчої ініціативи, розгляду індивідуальних скарг, стану поінформованості товариства про права дітей, проведення наукових та соціальних досліджень тощо [4].

На жаль, в Україні ще не створено така незалежна правозахисна установа із законодавчо закріпленими функціями, правами та повноваженнями, хоча на необхідність його утворення неодноразово вказував Комітет ООН з прав дитини.

Список використаної літератури:

1. Конвенція ООН про права дитини від 27.02.1991. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
2. Красицька Л. В. Здійснення та захист права батьків і дитини на контакт / Л. В. Красицька // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2012. Вип. 4. С. 213-224. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2012_4_29.
3. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. 2021. № 21–22. Ст. 135.
4. Проценко, Олена. "ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНУ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ В ПИТАННЯХ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ ЗА УМОВ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ." *Věda a perspektivy* 7 (7) (2021).

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЕЛІТАРНІЙ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Корж Валентина Павлівна

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу,
криміналістики та судової експертології
факультету № 6 Харківського національного
університету внутрішніх справ,
Почесний працівник прокуратури України

Вступ. Корупція в Україні негативно впливає на економіку, політику, державне управління, соціальну і правову сфери, міжнародні відносини, суспільну правосвідомість. Сумнівну цінність має сучасна кримінальна політика в державі, яка спрямована на корупційне лобіювання можновладцями інтересів тіньового та злочинного бізнесу. Організатори тіньового бізнесу, лідери організованої злочинної діяльності, використовуючи корупційні зв'язки з посадовими особами державних органів влади і управління, незаконно привласнили значну частину державної власності, проникли в політичні, державні інститути, засоби масової інформації, телекомунікаційні системи і мережі. Вони володіють величезним кримінальним капіталом, окремі з них депутатським мандатом, займають відповідальні й особливо відповідальні посади в державних органах, лобіюють прийняття законів в своїх корисливих інтересах.

Про корупційне лобіювання можновладців інтересів тіньового та злочинного бізнесу свідчить декриміналізація 26 видів злочинів економічної спрямованості, в тому числі мало місце декриміналізації контрабанди. Корупційна еліта лобіювала декриміналізацію хабарництва. У зв'язку з цим, на законодавчому рівні хабарники перетворилися у осіб, які замість хабарів «одержують неправомірну винагороду». Вважаємо, що декриміналізація такого виду корупційного злочину як дача, одержання хабара суперечить теорії і практики протидії корупції, результатами наукових досліджень, міжнародних конвенцій і договорів по боротьбі з корупцією, які Україна ратифікувала.

Декриміналізація хабарництва є серйозною помилкою законодавця і це негативно впливає на реальну протидію корупції в вищих органах державної влади, практику розслідування корупційних злочинів.

Корупційний лобізм лідерів тіньового та злочинного бізнесу забезпечує їх інтереси депутатський корпус нинішньої каденції. Про це свідчить прийняття низки законів, зокрема, про декриміналізацію фіктивного підприємництва. Цей Закон в інтересах лідерів тіньового бізнесу, організованої економічної злочинності легалізує утворення фіктивних фірм. Лідери тіньового та злочинного бізнесу використовують фіктивні фірми для незаконного одержання кредитів, привласнення бюджетних коштів, майна державних підприємств, фермерських господарств, шахрайства у житловому будівництві, легалізації злочинних доходів, у зовнішньоекономічній діяльності тощо.

Необхідно зазначити, що у кримінальному законодавстві України відсутнє поняття корупційного злочину, недостатньо дослідженні кримінально-правові, криміналістичні ознаки корупційного злочину, елітарної корупції, питання розмежування корупційних злочинів від злочинів корупційної спрямованості та злочинів у сфері службової діяльності. Вирішення цієї проблеми потребує комплексного наукового дослідження. У зв'язку з цим, **метою** наукового повідомлення є дослідження криміналістичних ознак корупційного злочину, елітарної корупції.

Основні положення. У юридичній літературі викладено різні наукові підходи до визначення кримінально-правового поняття корупційних злочинів. Варто погодитися з тими дослідниками, які правильно зазначають, що хабарництво – це розповсюджений і небезпечний вид корупції [1, с. 81; 2, с.28; 3, с. 4]. Декриміналізація хабарництва в Україні негативно впливає на протидію корупції, зокрема елітарну, практику розслідування корупційних злочинів, а також суперечить міжнародним конвенціям і угодам по боротьбі з хабарництвом і корупцією. Значна більшість українських вчених вважає, що одержання хабара є корупційним злочином, а тому хабарництво необхідно криміналізувати.

Науковий аналіз юридичної літератури, вивчення слідчої, судової практики дозволили визначити криміналістичні ознаки корупційних злочинів. Такими є:

1. наявність спеціального суб'єкта корупційного злочину. Це *посадова особа, яка постійно або тимчасово виконує функції представників влади, місцевого самоврядування, чи виконує спеціальні функції, повноваження чи обіймає посаду в органах державної влади, управління, місцевого самоврядування, на державних підприємствах, в установах, організаціях і здійснює організаційно – розпорядчі чи адміністративно – господарські функції;*

2. спеціальний суб'єкт корупційного діяння – посадова особа використовує владні функції, службове становище або повноваження в корисливих цілях;

3. спеціальний суб'єкт корупційного діяння – посадова особа за виконання або невиконання певних дій в інтересах третіх осіб одержує хабара, корупційний відкат (винагороду);

4. специфічна *сфера злочинного посягання*. Це сфера діяльності органів державної влади, управління, органів місцевого самоврядування; сфера реалізації публічної влади, надання публічних послуг;

5. специфічні способи *вчинення* корупційного злочину. Вони складають неправомірні дії посадової особи, щодо надання корупційних послуг, а саме **корупційного лобізму, корупційного сприяння, корупційної протидії, корупційного протекціонізму, корупційного заступництва тощо**, які вона здійснює в процесі реалізації владних функцій, службового повноваження, шляхом: перевищення влади, перевищення службовими повноваженнями, зловживання владою, зловживання службовими повноваженнями, Спосіб *вчинення* корупційного злочину складає бездіяльність, тобто невиконання посадовою особою в процесі реалізації владних функцій, службового повноваження службових обов'язків в особистих інтересах чи інтересах третіх осіб;

б.використання суб'єктом різноманітних корупційних дій для досягнення корисливих цілей: **корупційного лобізму, корупційного сприяння, корупційної протидії, корупційного протекціонізму, корупційного фаворитизму, корупційного непотизму, підкupu електорату.**

Варто зазначити, що не всі злочини у сфері службової діяльності відносяться до корупційних, а тільки такі які мають вищевказані криміналістичні ознаки. Їх дослідження дозволяє нам у криміналістичному аспекті визначити поняття корупційного злочину. Вважаємо, що таким є *суспільно небезпечне винне, умисне, незаконне, корисливе діяння вчинене за корупційну винагороду в будь – якій формі в інтересах третіх осіб посадовою особою, яка постійно або тимчасово виконує функції представників влади, місцевого самоврядування, чи виконує спеціальні функції, повноваження чи обіймає посаду в органах державної влади, управління, місцевого самоврядування, на державних підприємствах, в установах, організаціях і здійснює організаційно – розпорядчі чи адміністративно – господарські функції.*

Необхідно відмітити,що лідери тіньового та злочинного бізнесу прагнуть купити не окрему послугу корупціонера, а його разом з посадою, і не для разового прийняття рішення в інтересах бізнесу, а для постійного сприяння кримінальній діяльності, корупційного лобіювання їх інтересів. У зв'язку з цим вони особисто або через своїх «рішал» заздалегідь підбирають кандидатури майбутніх корупціонерів, з урахуванням їх спеціального, функціонально-посадового статусу в системі державних органів влади, управління та правоохоронних органів, минулої кримінальної причетності, аморальності, особистісних особливостей, жадібності, боягузтва, рвацтва тощо. За вказаною схемою підбираються «замовні» корупціонери із депутатів, міністрів, прокурорів, суддів, оперативних працівників, а також посадові особи митних органів, державної фіскальної служби, міністерств і відомств. Результати наших досліджень дозволяють зробити висновок про те, що організатори тіньового та злочинного бізнесу заздалегідь планують:

- корупційні зв'язки з посадовими особами владних, управлінських, фіскальних, митних органів, поліції, прокуратури;
- корупційні схеми, що забезпечують ефективність і безпеку злочинної акції, тіньового бізнесу;
- корупційні винагороди («відкати») корумпованим чиновникам за певні дії або бездіяльність в їх інтересах .

Проведені нами дослідження організованої злочинної діяльності у сфері економіки свідчать про те що організатори злочинного і тіньового бізнесу, використовують корупційні зв'язки з бюрократичною корумпованою елітою органів державної влади і управління для розробки і здійснення корисливих злочинних акцій. Насамперед, щодо інвестування комерційних структур за бюджетні кошти, привласнення державного, комунального майна, бюджетних коштів, *кримінального банкрутства державних підприємств та їх привласнення, надання урядом незаконних пільгових кредитів; привласнення міжнародних кредитів та інші.* За ці та інші злочинні операції корумпована еліта парламенту, уряду отримує корупційні «відкати» (винагороди) в особливо великому розмірі.

Таким чином, в умовах ринкових основ господарювання організатори тіньового та злочинного бізнесу, використовуючи корупційні зв'язки, розробляють корупційні схеми і виплачують корупційні «відкати» корумпованим посадовим особам державних органів влади і управління за безпеку злочинної діяльності, повне і успішне завершення злочинних акцій, незаконних фінансових, господарських операцій.

Аналіз інформації оперативних органів, результати наших досліджень свідчать про наявність у вищих державних органах сітєвих корупційних структур. Корумповані керівники найвищого рівня створили систему корупційних відносин, яка пронизує усі рівні державної влади і управління. Як свідчать результати дослідження кожна четверта організована група у сфері економіки була утворена посадовими особами владно-управлінських органів, які очолювали утворені ними кримінальні структури.

Система корупційних відносин має два й більше управлінських ступенів, які використовуються корупціонерами для протегування наказів, рішень, інструкцій до своїх виконавців. Організаційно сітка корупційних структур будується «зверху до низу» адекватно структурі влади. Верхній ешелон набирає собі групи впливу, в яких на державних посадах знаходяться «рішали», «наглядові» інші. Без них сітьова корупційна система неспроможна існувати.

Надання корумпованою елітою можновладців корупційних послуг організаторам тіньового та злочинного бізнесу здійснюється в специфічній і конфіденційній обстановці під прикриттям офіційної державної діяльності. За одержані корупційні послуги організатори злочинного бізнесу виплачують корупційні «відкати» корумпованим політикам, членам уряду, посадовцям центральних органів управління Деякі корумповані посадові особи міністерств, відомств, члени уряду при проведенні приватизації, продажу державної власності іноземним компаніям заздалегідь визначали суму корупційного «відкату». Зокрема, за договором купівлі продажу заводу «Криворіжсталь» сума корупційного «відкату» склала 20% від вартості заводу (його вартість 24 млн. доларів)

Елітарна корупція має особливо прихований, замаскований, узгоджений характер, в умовах домінуючої жадібності і продажності посадовців вищих органів державної влади та управління. а тому характеризується високим ступенем латентності. Традиційними функціями елітарних корумпованих структур є легалізація кримінальних капіталів, корупційне лобіювання зовнішніх економічних операцій, привласнення бюджетних грошових коштів, іноземних кредитів, інвестицій та інші.

Висновок. Незважаючи на утворення антикорупційного законодавства, одинадцяти державних органів по боротьбі з корупцією, протидія корупції в Україні, зокрема елітарної, химерна, штучно завищена, не відповідає дійсності. Суттєве значення для вирішення проблем протидії корупції та практики розслідування має знання криміналістичних ознак корупційних злочинів,

визначення корупційного злочину, розробка криміналістичної класифікації корупційних злочинів, криміналістичної характеристики корупційних злочинів та законодавче унормування у Кримінальному кодексі поняття корупційного злочину.

Рекомендована література

1. Мельник М.И. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії. Монографія. К.: Атіка. 2001. С.304. Лукомський В. С. Кримінальна відповідальність за дачу хабара та посередництво в хабарництві: Автореф. дис.... канд. юрид. наук:12.00.08./ Інстит. Держ. І права АН України К., 1996. С.28 .
2. Лунеев В.В. О проблемах уголовной политики и криминальных реалий в России.// Вестник Академии следственного комитета РФ. 2015. №3. С.71-83.
3. Мизерий А.И Уголовно-правовые и криминологические аспекты борьбы с коррупцией в органах власти: Автореф. дисс... канд. юрид. наук: 12.00.08. \ Нижегород. юрид. ин-т МВД РФ, 2000. С.29.

ПІДСТАВИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Круковська Анастасія Михайлівна

курсант

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Федченко Володимир Михайлович

професор кафедри кримінального процесу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Введення. Розділ II Кримінального процесуального кодексу України визначає процесуальний порядок обрання, зміни та скасування заходів забезпечення кримінального провадження.

Так як легальне визначення заходів забезпечення кримінального провадження відсутнє, тому слід звернутися до кримінально-процесуальної теорії. Так, науковці відмічають, що серед кримінально-процесуальних заходів, які забезпечують реалізацію кримінально-процесуальних норм, особливе місце займають заходи кримінально-процесуального примусу, які є заходами впливу з боку державних органів або посадових осіб на поведінку суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, що направлений на забезпечення виконання процесуальних обов'язків, якщо вони не виконуються добровільно, або на попередження небажаних з точки зору права дій з метою забезпечення нормального руху кримінального судочинства.

Таким чином, можна стверджувати, що заходи забезпечення кримінального провадження (заходи кримінально-процесуального примусу) – це передбачені кримінально-процесуальним законом процесуальні засоби державно-правового примусу, що застосовуються уповноваженими на те органами (посадовими особами), які здійснюють кримінальне провадження, у чітко визначеному законом порядку стосовно осіб, котрі залучаються до кримінально-процесуальної діяльності, з метою досягнення дієвості

кримінального провадження (для запобігання та припинення неправомірних дій, забезпечення виявлення та закріплення доказів тощо) [1].

Ціль роботи: аналіз чинного законодавства України, що регулює процесуальний порядок залучення експерта стороною захисту, та формулювання пропозицій щодо усунення наявних теоретичних і практичних проблем.

Стаття 132 КПК визначає загальні положення, що є обов'язковими при застосуванні всіх заходів забезпечення кримінального провадження. В нормах, які регулюють порядок застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження, ці положення можуть конкретизуватися залежно від особливостей того чи іншого заходу.

Матеріали та методи. Так, за загальним правилом, юридичною підставою застосування заходів забезпечення кримінального провадження є ухвала слідчого судді або суду. Втім, у виняткових випадках, визначених у КПК, заходи забезпечення кримінального провадження можуть застосовуватися і без ухвали слідчого судді, суду. Так, § 2 глави 18 передбачає можливість затримання особи без ухвали слідчого судді, суду; ст. 168 КПК дозволяє тимчасово вилучати майно під час здійснення затримання в порядку визначеному ст. ст. 207 та 208 КПК.

Клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді подається, як правило, слідчим за погодженням з прокурором, чи прокурором до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. В певних випадках таким правом наділені сторони кримінального провадження. Так, відповідно ч.1 ст.160 КПК з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів мають право звернутися сторони кримінального провадження. Згідно з ч.1 ст. 171 КПК з клопотанням про арешт майна має право звернутися прокурор, слідчий за погодженням з прокурором, а з метою забезпечення цивільного позову – також цивільний позивач [2].

До клопотання слідчого, прокурора про застосування, зміну або скасування заходу забезпечення кримінального провадження додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання.

Результати та обговорення. Отже під час розгляду питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження сторони кримінального провадження повинні надати слідчому судді або суду докази обставин, на які вони посилаються.

Чинний КПК України визначив достатньо складний порядок застосування заходів забезпечення кримінального провадження, встановивши високі стандарти доказування при їх обранні та закріпивши широке коло гарантій законності та обґрунтованості відповідних процесуальних рішень.

Висновок: тимчасовий доступ до речей та документів має на меті забезпечення можливості формування правової позиції сторін кримінального провадження; тимчасове вилучення майна та арешт майна спрямовані на забезпечення можливості відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, можливої конфіскації майна; тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом має на меті припинення кримінального злочину запобігання вчиненню іншого або припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного, щодо перешкоджання кримінальному провадженню; затримання особи та заходи, спрямовані на припинення кримінального злочину, а також створюють необхідні умови для забезпечення участі підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному провадженні, а отже – для здійснення правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2020. – 1224 с.

2. Садова Т.В. Деякі аспекти застосування запобіжних заходів, не пов'язаних із позбавленням волі та фінансовими умовами / Т.В. Садова // [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://pju.at.ua/vypusk1/Visnyk_2011_1/Sadova.pdf

3. Заходи забезпечення кримінального провадження: навчальний посібник / О. В. Авраменко, Р. І. Благута, А. Я. Хитра. – Львів: ЛьвДУВС, 2018. – 192 с.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Мельник Андрій Михайлович

курсант навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Діщенко Дмитро Володимирович

Старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Забезпечення нормального функціонування сучасної держави як об'єднання громадян у суспільство з метою його організації, а також визначення першочергових завдань розвитку на початкових етапах потребує чіткої та осмисленої політичної та законодавчої регламентації. 07.11.2015 року вступив в законну силу Закон України «Про національну поліцію». Це стало початком нового історичного витка у розвитку України як демократичної європейської держави [1]. Починаючи з 24 лютого цього року перед Національною поліцією виникає низка нових завдань, щодо захисту та збереження життя українського народу. Воєнний стан повністю впливає на організацію роботи правоохоронних органів. Тому сьогодні виникають нові актуальні проблеми щодо діяльності Національної поліції.

В Україні органи внутрішніх справ грають одну з ключових ролей у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. Органи внутрішніх справ на сьогодні є основними органами від яких залежить стан законності, рівень безпеки суспільства і громадського порядку країни. Слід зауважити що діяльність цих органів торкається майже всіх сфер відносин у суспільстві врегульованих законодавством.

Статтю 23 Закону України «Про Національну поліцію» доповнено новими пунктами, необхідними для виконання завдань в умовах воєнного стану [1]. Зокрема, доповнення стосуються питань взаємодії органів і підрозділів

Національної поліції з державними органами, органами місцевого самоврядування, у тому числі щодо військовополонених, забезпечення конвоювання та утримання затриманих осіб, розмінування та допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт.

Під час воєнного стану, коли Україна бореться за збереження своєї територіальної цілісності Національна поліція України посилено виконує свої професійні обов'язки. Важливою проблемою є брак особового складу. Звичайно, недостатня кількість працівників поліції, особливо які виконують функції патрулювання території [2, с. 124].

На територіях де ведуться активні бойові дії знищені відділи поліції. Тому працівники адаптуються до таких умов, і виконують функції військової поліції. Наприклад, Херсонська область яка знаходиться під окупацією російських військ, відмежована від указів вищого командування, тому здійснювати свою професійну діяльність майже не можливо.

Працівники поліції цього задіяні в різних спец операціях, зачистках, відпрацюваннях до яких вони, на мій погляд, морально і психологічно не були готові. Більшість працівників несуть службу на блок постах, служать на територіях Миколаївської, Харківської, Запорізької, Київської, Одеської областей, де потрапляють під обстріли і навіть ціною власного життя боронять територію нашої держави [3].

Проблеми реалізації державних програм та стратегічне планування діяльності органів та підрозділів МВС України є пріоритетним напрямком діяльності даного органу під час воєнного стану . Міністерство внутрішніх справ України бере участь у реалізації низки державних програм, основною яка є забезпечення громадського порядку та протидії злочинності. На жаль на даний момент виконання цієї програми відбувається повільно, так як всі сили зосередженні в протидії російської агресії.

Ще однією важливою проблемою в діяльності органів внутрішніх справ є забезпечення аналітичної діяльності МВС України. Аналітична робота є одним із найважливіших напрямків у діяльності органів внутрішніх справ, оскільки

аналіз та оцінка результатів роботи органу МВС України є найбільшими відповідальними та складними етапами аналітичного процесу, проведений аналіз оперативної обстановки дозволяє керівникам МВС України всіх рівнів координувати діяльність структурних підрозділів територіального органу МВС України, організувати підготовку комплексних управлінських рішень, розробляти заходи щодо зміцнення правопорядку на обслуговуваній території, планувати на майбутній період часу певні заходи та операції. У зв'язку з цим виникає проблема нестачі висококваліфікованих кадрів [4].

Зрозуміло, що на даний момент кадрову проблему не можна вирішити за допомогою наступних заходів, як : підвищення заробітної плати; організації умов, що сприяють професійному зростанню та кар'єрі працівника; оснащення робочого місця працівника сучасним обладнанням; забезпечення інформаційними та комунікаційними можливостями - це не можливо, тому діяльність поліції повинна будуватися на тому особовому складі, який є на сьогодні [5, с. 34].

Своєчасне інформаційне забезпечення є не меш важливим для нормального функціонування органів внутрішніх справ. Однак найбільш актуальна дана проблема для працівників, які виконують аналітичну роботу, оскільки відсутність методичних рекомендацій у цій сфері може призвести до помилок у роботі з комп'ютерними програмами, базами даних або документами. І, в результаті, може призвести до спотворення статистичної звітності, а отже, до хибного аналізу оперативної обстановки. Неодноразово під час воєнного стану можна спостерігати, як не працює оперативна лінія 102 та інші комп'ютерні програми, які є важливими для функціонування правоохоронних органів.

Таким чином, проблеми які виникають під час діяльності Національної поліції в період воєнного стану, вимагають негайного вирішення. Я вважаю, що вирішення актуальних проблем діяльності Національної поліції України повинно відбуватися не тільки на державному рівні, а й на місцевому. Сьогодні важко не оцінити, або переоцінити діяльність поліції, так як всі сили

правоохоронних органів боронять та охороняють українців. Варто зазначити, що під час воєнного стану працівники поліції повинні дбати не тільки про безпеку українського народу, а й про свою особисто, так як вони є частиною українського суспільства, хоча сьогодні на них покладені великі сподівання та надії.

Список використаної літератури:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>. (дата звернення: 15.05.2022).
2. Яровий К. М. Питання взаємодії національної поліції України з іншими суб'єктами публічної адміністрації в зоні проведення антитерористичної операції. *Адміністративне право і процес*. 2017. Вип. 4. С. 124-127.
3. В умовах війни поліцейські отримали додаткові повноваження URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/210031_v-umovakh-vyni-poltseysk-otrimali-dodatkov-povnovazheniya (дата звернення: 15.05.2022).
4. Аброськін: поліція Донеччини - це найбільші патріоти. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/06/160622_abroskin_interview_hk (дата звернення: 15.05.2022).
5. Кобзар О.Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія: Дніпропетровськ, 2015. 316 с.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРИМУСОВОЇ САМООБМОВИ ОСОБИ НЕ ВИНУВАТОЇ У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Наумова Анна Олександрівна

к. ю. н., доцент

Харківський національний університет внутрішніх справ

м. Харків, Україна

Вступ. Проблема дотримання законності в діяльності правоохоронних органів є завжди актуальною не тільки для України, а й для всієї світової спільноти, що підтверджує наявність таких документів, як Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.), Європейська конвенція про запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (1987 р.), Конвенція ООН проти катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, поводження чи покарання (1988 р.).

Водночас, не зважаючи на вищезазначені міжнародні документи, чинне законодавство України, що регламентують захист прав людини в тому числі і в кримінальному судочинстві, на практиці, під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях відбувається чимало порушень. Так, за результатами опитування нами осіб, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі або відбувають покарання, не пов'язане з позбавленням волі визначено, що до 26 % з опитаних застосувалися заходи катування, фізичного або психічного впливу під час дізнання та досудового розслідування. Зазначене свідчить, що на практиці, під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях мають місце недотримання законності, неповага до гідності особи, неповнота й однобічність розслідування, що сприяє виникненню й поширенню такого явища як *самообмова невинуватої у вчиненні кримінального правопорушення особи, яка в результаті застосування до неї насильства, знуцання чи катування була примушена давати показання.*

Мета дослідження: удосконалення норм Кримінального кодексу України, які передбачають відповідальність за примушення давати показання.

Основна частина. Статтею 373 Кримінального кодексу України передбачено відповідальність за примушування давати показання [1]. Об'єктивна сторона злочину полягає у примушуванні давати показання. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є також спосіб - незаконні дії. Слід зазначити, що ст.373 КК передбачено лише способи вчинення примушування, але при цьому не надано їх тлумачення. Так, незаконні дії при *допиті* – *це коли він провадиться з використанням шантажу, обману, гіпнозу тощо* [2].

Слід зазначити, що *насильство* – одне з основоположних понять при встановленні відповідальності за примушення давати показання. В доктрині кримінального права і у правозастосовній практиці немає єдиного визначення насильств. Всесвітньою організацією охорони здоров'я насильство визначається як навмисне застосування фізичної сили або влади, дійсне або у вигляді погрози, спрямоване проти себе, проти іншої особи, групи осіб або громади, результатом якого є (або є високий ступінь ймовірності цього) тілесні ушкодження, смерть, психологічна травма, відхилення в розвитку або різного роду збиток [3]. Насильство, таким чином, виражається в застосуванні незаконного фізичного і психічного впливу. Варто погодитися з О. Мартиненко, О. Ігнатовим, які виокремили типові способи застосування фізичних і психологічних методів насильства відносно підозрюваного, обвинуваченого з метою примусити його зізнатися у вчиненні злочину, який він не скоював. Здебільшого це:

– застосування фізичного насильства (побиття - нанесення ударів по різних частинах тіла, руками, ногами, гумовим кийком, гумовим шлангом, ременем, палицею, ніжкою стільця, шваброю, книжкою, томом кримінальної справи, іншими предметами; примушування підозрюваного, обвинуваченого виконувати виснажливі фізичні вправи; тримання підозрюваного, обвинуваченого у незручних позах; катування підозрюваного, обвинуваченого струмом чи вогнем; асфіксія, коли для підозрюваного, обвинуваченого будь-

яким шляхом перекривається доступ повітря до дихальних шляхів; позбавлення підозрюваного, обвинуваченого ліків; сексуальне насильство підозрюваного).

– застосування психологічного насильства (пряма психологічна агресія, а саме: принизливе ставлення як до людини, життя якої повністю залежить від правоохоронців; психологічний тиск та дезорієнтація особи відносно вчиненого нею (інкримінованого їй) діяння та можливого покарання і її подальшого становища (залякування тривалим терміном ув'язнення, умовами відбування покарання тощо); погроза застосуванням фізичного насильства супроводжується, демонстрацією засобів та знарядь катування тощо; погроза застосуванням сексуального насильства; погроза позбавленням життя: демонстрація зброї, вчинення обманних дій щодо позбавлення життя тощо; погроза вчинення протиправних дій відносно членів сім'ї або близьких родичів тощо).

– застосування змішаної форми насильства (позбавлення нормальних (природних) умов існування й життєдіяльності; тримання у шкідливих для життя (здоров'я) умовах; насильницький вплив на організм людини з метою викликати болісні відчуття; погроза використання або пряме використання інших методів фізичного насильства до особи чи психологічного тиску на неї, тощо) [4].

Знуцання – зла насмішка, образа, образливий вчинок, поведінка по відношенню до кого-небудь або чогось [5 с. 235]. Щодо юридичного визначення даного поняття, вважаємо, треба враховувати, що знущання – маніпуляція, вчинення протиправних дій виключно спеціальним суб'єктом, тобто особою, наділеною владними повноваженнями, що принижують і ображають гідність людини, яке може виражатися словесно, шляхом конкретних дій більш витонченими способами, методами (позбавлення їжі, сну, води, тощо).

Варто погодитися з точкою зору В. П. Корж, яка визначає причини застосування працівниками правоохоронних органів незаконних методів проведення досудового розслідування. Такими є:

– недостатня професійна кваліфікація працівників міліції та низький рівень знань дізнавачів і слідчих з криміналістики, кримінального процесу, кримінального права, оперативно-розшукової діяльності;

– недоліки у доборі кадрів, корупція в правоохоронних органах. Окремі працівники оперативних і слідчих органів зловживають своїми службовими повноваженнями, перевищують їх під час дізнання і досудового розслідування, вимагають хабарі від підозрюваних, обвинувачених та членів їх сім'ї;

– формальний підхід до підвищення професійної кваліфікації оперативних працівників і слідчих та низький рівень професійної підготовки викладацького складу в центрах підготовки та перепідготовки кадрів МВС України;

– формальний прокурорський нагляд;

– недосконалість кримінально-процесуального законодавства, в якому зізнання є основним доказом вини підозрюваного та обвинуваченого. Це заохочує оперативних і слідчих працівників піддавати затриманих фізичному насильству, іншим способам погроз та залякування з метою отримання від підозрюваного, обвинуваченого зізнання у вчиненні злочину, як правило, в умовах неочевидності;

– проблема використання нових методів у системі сучасної криміналістики, насамперед, прикладної психології (слідчий гіпноз), психофізіології (поліграф) [6].

Зазначене дозволяє зробити висновок, що застосування до підозрюваного, обвинуваченого під час досудового розслідування вищевказаних незаконних засобів призводить до примусового зізнання особи у вчиненні злочину, якого вона не скоювала, тобто примусової самообмови.

Висновки. Відповідно до положень ч.3 ст.17 КПК України підозра, обвинувачення не можуть ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом [7]. Тому, примушування до дачі показань є не тільки злочином, передбаченим ст. 373 КК, але ще й служить обставиною, що виключає допустимість доказів (ст. 87 КПК України).

Результатом примушування до дачі показань, що здійснюються шляхом незаконних дій, насильства, знуцання чи катування є самообмова невинуватої особи та отримання обвинувальних доказів по справі. Отримані таким шляхом докази можуть створювати умови для засудження невинуватої особи, а в результаті приводити до винесення неправосудного вироку.

Для забезпечення ефективного розслідування непоодиноких випадків застосування службовими особами правоохоронного органу примушування давати показання, захисту прав і свобод невинуватих осіб, які в результаті примушування до дачі показання самообмовили себе, виплати належної компенсації у справах про незаконне засудження в результаті примусової самообмови вважаємо доцільним внести зміни та доповнити ч.3 ст. 373 Кримінального Кодексу України «Примушування давати показання, та викласти її у наступній редакції:

«1. Примушування давати показання при допиті шляхом незаконних дій з боку прокурора, слідчого або працівника підрозділу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, - карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, поєднані із застосуванням насильства або із знуцанням над особою, **в тому числі катування**, - караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

3. Дії **передбачені частиною першою та другою цієї статті, якщо вони призвели до засудження не винуватої у вчиненні злочину особи** - караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.»

Література

1. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 10.05.2022).

2. Авторський колектив. Коментар до Кримінального кодексу України. URL: <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/uk/81-uky/2095-373.html> (дата звернення: 10.05.2022).
3. Насилие и его влияние на здоровье. Доклад о ситуации в мире / под ред. Этьенна Г. Круга и др. М., 2003. 376 с.
4. Мартиненко О. Види та мотивація незаконного насильства в ОВС. [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.khisr.kharkov.ua.
5. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. М., 2006.
6. Корж В. П. Запобігання катуванню на досудовому слідстві процесуальними і криміналістичними засобами. Роль та місце ОВС в розбудові демократичної правової держави : матер. IV Міжднар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 28 жовтня 2011 року). – Т. 2. – Одеса, 2012. – 280 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2540> (дата звернення: 10.05.2022).

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОРЕНДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Резворович Кристина,

завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

Гавдій Ілона,

курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Постанова Кабінету Міністрів України № 483 від 3 червня 2020 р. про «Деякі питання оренди державного та комунального майна» зазначає про те, що Кабінет Міністрів України чи представницький орган місцевого самоврядування через певні зміни у соціально-економічному положенні в Україні чи певних її регіонах через економічну кризу або стихійне лихо або втілення карантинних обмежень чи інших подій, що можуть здійснити негативний вплив на можливість тих осіб, що орендують нерухомість продовжувати сплачувати орендну плату відповідно до укладених договорів оренди має право прийняти відповідне рішення про надання орендних знижок чи звільнень від сплати орендної плати відповідно до орендних договорів конкретного майна чи за договорами оренди майна.

Причиною для впровадження звільнення від орендної плати чи отримання орендної знижки являється безпосередній наказ того, хто дає змогу орендувати нерухомість ухвалений відповідно до звернення орендаря, і на нього вони розповсюджуються.

30 березня Київська міська рада прийняла відповідне рішення про звільнення діючого бізнесу, що працює на комунальних територіях оплати за оренду. У випадку, коли орендар не може використовувати майно через пошкодження у результаті бойових дій плата за нього буде одна гривня.

Саме тому, рішення стосовно звільнення від орендної плати чи одержання орендної знижки за майно приватної або комунальної власності ухвалюється Кабінетом Міністрів України чи місцевими органами самоврядування.

Певні особливості орендної плати за майно у приватній власності.

Інформація, яка стосується оренди майна, що знаходиться у приватній власності передбачено Цивільним кодексом України.

Відповідно до ч.1 ст.617 ЦК України, людина, що порушила відповідне зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, лише в тому випадку, якщо особа доведе, що дане порушення відбулося через певний випадок чи сили, на які неможливо було вплинути. Задля доведення обставин на які не можна було вплинути, саме ті, що являються неможливістю реалізації певного зобов'язання потрібно звертатися до Торгово-промислової палати.

Відповідно до ч.1 ст.14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», торгово-промислова палата України, а також уповноважені цим регіональні торгово-промислові палати підтверджують обставини, які не залежали від особи, а також видають сертифікат стосовно даного спектру обставин на протязі 7 днів від дня звернення до відповідного органу.

Відповідним положеннями Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» обставини, на які людина не впливає виокремлено у вигляді тих, що являються надзвичайними, а також тими, що є невідворотними, ті що змістовно унеможливають реалізацію зобов'язань, які зазначені умовами відповідного договору (контракту, угоди і так далі), обов'язків відповідно до законодавчих актів, а також інших нормативних актів.

28 лютого 2022 року Торгово-Промислова Палата висвітлила на своєму офіційному сайті лист стосовно військової агресії російської федерації проти України у вигляді тієї обставини, яка не залежить від волі людини і це стало причиною для введення воєнного стану.

Беручи до уваги цей факт, було вказано, що дані обставини з 24 лютого 2022 року до їх офіційного завершення являються надзвичайними,

невідворотними, а також об'єктивними обставинами задля суб'єктів господарської діяльності та чи фізичних осіб відповідно до договору.

Іншою мовою, орендар і надалі повинен сплачувати орендну плату та у випадку якщо через обставини, які незалежать від волі людини він порушить термін виплати орендної плати, то він не може бути притягнутий до відповідальності, яка зазначена у договорі орендої плати або законодавством.

Також, у договорі оренди має бути вказано, той факт, що на час дії обставин, які не залежать від людини, обидві сторони не лише звільняються від відповідальності, а також термін сплати орендної плати відкладається на термін дії обставин, які не залежать від людини.

Відповідно, до законодавства, наймач звільняється від оплати за весь терміном, на протязі якого майно не могло бути використане особою через певні обставини, на які особа не впливає.

Сам орендар повинен знати, про те, що у випадку появи відповідно спору з власником стосовно змоги використання орендованого майна під час дії воєнного стану саме орендар повинен буде довести, що відповідна можливість розпорядження майном у особи була відсутня.

Саме тому, запровадження воєнного стану, а також виникнення обставин, які не залежать від волі людини, не являються підставаю звільнення орендаря від обов'язку виплачувати кошти за оренду.

Стосовно оподаткування землі.

Варто пригадати, що 15 березня 2022 року Парламент прийняв Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану», тобто мова йде про певні зміни, які стосуються оподаткування землі.

В період з 1 березня 2022 року по 31 грудня року, наступного року, у ньому припинено чи взагалі скасовано воєнний стан, не нараховується, а також не виплачується оплата за землю, яка: розміщена на відповідній території, де зараз ведуться чи велися активні бойові дії, чи на територіях, які являються тимчасово окупованими армією Росії; За земельні ділянки, які виокремлені у

вигляді обласних військових адміністрацій, що засмічені вибухонебезпечними предметами та/або де є фортифікаційні споруди.

Список відповідних територій, де раніше велися або зараз ведуться бойові дії чи ті території, які являються тимчасово окупованими росією, зазначаються КМУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про оренду державного та комунального майна»;
2. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану»;
3. Постанова Кабінету Міністрів України № 483 від 3 червня 2020 р. про «Деякі питання оренди державного та комунального майна»;
4. Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні»;
5. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану»

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЗАКОНОДАВЧОЇ ВЛАДИ

Терещук Микола Миколайович,

к.ю.н., старший викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

Анотація: В статті з'ясовано, що в сучасних умовах у демократичних державах спостерігається тенденція суттєвого обмеження депутатського імунітету членів парламенту до його повного скасування, зокрема в частині державно-примусової форми реалізації адміністративної і кримінальної відповідальності. У недемократичних країнах обсяг депутатського імунітету навпаки розширюється, тим самим гальмуючи прогресивні перетворення й ефективну протидію корупції.

Ключові слова: юридична відповідальність, публічне право, держава, законодавча влада, парламент, міжнародне право.

Сучасна юридична наука багато уваги приділяє проблемі юридичної відповідальності глави держави, а питання відповідальності парламенту все ще залишається малодослідженим як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі, хоча низка вчених-юристів звертаються до дослідження цієї проблематики.

Зокрема Г.М. Малкіна, в контексті осмислення політичної відповідальності парламенту в системі вищих органів державної влади, виокремлює дві її форми: розпуск парламенту та застосування главою держави права вето щодо законів, прийнятих ним [1, с.49]. При цьому в конституціях держав світу не сформульовано чіткого поняття юридичної відповідальності вищого представницького органу державної влади, хоча ними й встановлюється відповідальність парламенту перед іншими вищими державними органами.

Принцип поділу державної влади на гілки, реалізація якого є

обов'язковою для держав демократичного типу, а також наявність системи «стримувань і противаг» вищих органів державної влади зумовлюють формування правової основи їхньої юридичної відповідальності. Крім того, особливістю публічно-правової відповідальності парламенту є її негативний і позитивний аспекти [2, с.72 – 73].

Це означає, що у випадку з позитивною відповідальністю парламенту слід вказати той факт, що статус суб'єкта її набуття (в цьому випадку йдеться про парламент) формується на добровільних засадах і за рахунок усвідомлення ним покладених на нього обов'язків та якісного їх виконання.

Саме тому, аналізуючи юридичну відповідальність парламенту, слід акцентувати увагу на негативній, оскільки сутність позитивної зводиться до належного виконання ним обов'язків, перш за все, у сфері управління державними справами шляхом законотворчості.

Таке судження підтверджує Д.А. Липінський, який відмічає, що позитивну відповідальність слід ототожнювати з правомірною поведінкою суб'єкта правовідносин [3, с.39]. Ми погоджуємося з такою позицією, оскільки наслідком такої форми публічно-юридичної відповідальності може бути переобрання парламенту на наступний строк без зміни правлячої більшості. З огляду на це, юридичну відповідальність парламенту пропонують розглядати в якості негативної її форми шляхом поєднання з політичною відповідальністю.

До аналогічних висновків приходять В.О. Виноградов, який резюмує, що негативні політичні наслідки являють собою об'єднуючу ознаку всіх конституційно-правових санкцій, які характеризують відповідальність вищих органів державної влади [4, с.62].

У той же час, незважаючи на це, не можна ототожнювати юридичну та політичну відповідальність, оскільки характерною особливістю першої є її настання внаслідок порушення норм права, оскільки зникає можливість застосування щодо цього суб'єкта конституційно-правового правопорушення правових санкцій.

Досліджуючи питання юридичної відповідальності парламенту як

представницького органу державної влади, слід погодитися з Г.М. Малкіною, яка вказує на те, що така відповідальність носить не «чисто» юридичний характер, а політико-правовий, оскільки має свій прояв у застосуванні щодо парламенту конституційно-правових санкцій главою держави, а не народом, який його сформував [1, с.49]. Плідною в цьому ж ракурсі є позиція В.Л. Федоренка та О.В. Скрипнюка, які відмічають «яскравий» політичний характер відповідальності органів державної влади, оскільки її наслідками є не лише юридичні, а й політичні втрати [5, с.78].

Так, слушно зауважує В.М. Бесчастний, що найважливішим особистим повноваженням президента Франції є право розпускати Національні збори, обмежене лише трьома умовами: по-перше, не може бути здійснено розпуск протягом року, наступного після попереднього розпуску; по-друге, розпуск не може бути проведений під час дії надзвичайного становища; по-третє, розпуск не може бути здійснений тимчасовим президентом республіки, тобто головою Сенату, який посідає вакантну посаду глави держави до обрання нового президента [6, с.244].

Сукупність політичних і правових елементів формує сутність публічно-юридичної відповідальності представницького органу державної влади, яка реалізується у двох формах: розпуск парламенту та відміна чи призупинення антиконституційного акта, прийнятого ним.

На користь цього твердження свідчать міркування Ю.М. Годики про те, що розпуск парламенту та вето глави держави на прийнятті вищим представницьким органом державної влади закони складають особливий зміст правових санкцій, передбачених публічним правом [7, с.204].

У свою чергу І.В. Рижук до конституційно-правової відповідальності парламентарів відносить дострокове припинення їх повноважень (розпуск), а також скасування чи зупинення дії прийнятого парламентом закону [8, с.119].

До цього ж, відповідальність парламенту як представницького органу державної влади носить колегіальний характер [9, с.222].

Подібну точку зору висловлює І.В. Рижук, відзначаючи, що за суб'єктом

складом до колективної відповідальності парламентаріїв як форми конституційно-правової можна віднести не лише відповідальність депутатських фракцій, парламентських комітетів тощо, а й парламенту в цілому [8, с.119].

Таким чином, представницький орган державної влади несе відповідальність не перед народом, який є єдиним легітимним джерелом влади в державі демократичного типу, а перед главою держави, тим самим зумовлюючи політичний характер такого виду юридичної відповідальності. На нашу думку, саме такі характеристики вказують на існування системи «стримувань і противаг» вищих органів державної влади.

Водночас оперативне управління державою здійснює виконавча гілка влади на чолі з урядом. Саме тому для його ефективної діяльності необхідно сформувати працездатний парламент, який законодавчо має забезпечити реалізацію реформ та урядових програм. У випадку невиконання покладених на нього повноважень, такий парламент має бути розпущений. Свідченням цього є те, що у президентських республіках, при чіткому поділі влади, глава держави не наділений правом розпуску парламенту, оскільки особисто очолює виконавчу гілку влади.

Основною підставою розпуску парламенту є порушення вимог щодо формування та забезпечення діяльності виконавчої гілки влади. Розпуск парламенту в парламентських державах, а також у республіках змішаного типу є один з основних елементів конституційного механізму здійснення державної влади. Право розпуску парламенту (оголошення дострокових парламентських виборів) належить главі держави (хоча використовується ним, як правило, тільки «на прохання» уряду) і є противагою інституту парламентської відповідальності уряду.

До основних випадків, коли конституціями передбачається розпуск парламенту, належать:

- неможливість формування уряду або обрання президента республіки;
- вираження парламентом вотуму недовіри уряду;
- повторне або інше багатократне вираження вотуму недовіри уряду

впродовж певного періоду часу;

– не затвердження програми уряду;

– неприйняття у встановлений термін запропонованого урядом державного бюджету [10, с.334].

При цьому ключовими обмеженнями можливості розпуску парламенту є такі:

– не підлягає, як правило, розпуску верхня палата;

– парламент не може бути розпущений в період дії надзвичайного або військового стану, в останні шість місяців (чи інший термін) повноважень президента або перші шість місяців, перший рік повноважень парламенту;

– в низці країн парламент не може розпускатися певної кількості разів у певний період [6, с.264].

Отже, успішний поступ будь-якої країни залежить насамперед від ефективності функціонування і реалізації публічно-юридичної відповідальності глави держави, парламенту та уряду. Остання залежить від різних чинників, зокрема специфіки історичного, географічного, економічного, політичного, культурного розвитку певної держави, її форми (форми державного правління, форми державного устрою та форми державно-правового режиму) тощо.

Список літератури

1. Малкіна Г. Політична відповідальність парламенту в системі вищих органів державної влади. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. 2009. Вип. 18. С. 48–57.

2. Ярмиш О., Серьогін В. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: підруч. / за заг. ред. Тодики Ю. Харків, 2002. 672 с.

3. Липинский Д. Проблемы юридической ответственности: монографія. Санкт-Петербург, 2003. 385 с.

4. Виноградов В. Конституционно-правовые санкции. *Законодательство*. 2001. № 12. С. 54–62.

5. Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення: монографія / Колектив авторів. Відп. ред. Баулін В.. Донецьк, 2013. 424 с.

6. Конституційне (державне) право зарубіжних країн: навч. посіб. / Бесчастний В. та ін. / За ред. Бесчастного В. Київ, 2007. 467 с.
7. Тодыка Ю. Конституционное право Украины: отрасль права, наука, учебная дисциплина: учеб. пособ. Харьков, 1998. 292 с.
8. Рижук І. Види конституційно-правової відповідальності парламентаріїв. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 6-1. Т. 1. С. 119–122.
9. Гнатенко Н. Окремі аспекти проблеми політичної відповідальності народних депутатів України на сучасному етапі розвитку українського парламентаризму. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. № 1. С. 220–227.
10. Конституційне право зарубіжних країн: навч. посіб. / Горшеньова М. та ін. / За заг. ред. Ріяки В. 2-е вид., допов. і перероб. Київ, 2006. 544 с.

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ**

Товста Світлана Петрівна
адвокат, старший викладач,
Полтавський інститут економіки і права
Університету «Україна»,
м. Полтава, Україна

Постановка проблеми. Місцеве самоврядування є одним із найефективніших засобів децентралізації управління та суттєвим фактором демократизації суспільства та необхідною умовою становлення громадянського життя. Триумф реформ, ініційованих місцевим самоврядуванням, ціль яких полягає в удосконаленні життя мешканців відповідних громад, наданні їм більш високоякісних соціальних послуг, залежить від спроможності посадових осіб та органів місцевого самоврядування плідно реалізовувати покладені на них повноваження внаслідок децентралізації. Саме тому існує необхідність в безперервному реформуванні та вдосконаленні органів місцевого самоврядування.

Фундаментальною передумовою результативного виконання завдань та повноважень місцевого самоврядування є відповідний професійний рівень муніципальних службовців, депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів, старост, які мають бути ініціаторами та лідерами для досягнення кращих результатів і розвитку демократичної, правової, фінансової та організаційної автономії органів місцевого самоврядування.

В даних умовах є термінова потреба в модернізації інституту муніципальної служби в Україні, а саме: в перегляді умов вступу на службу в органи місцевого самоврядування, порядку її проходження та особливості її припинення, правовому та соціальному статусу посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Значущість служби в органах місцевої влади закріплено в ст. 6 Європейської хартії місцевого самоврядування. А саме, в ч. 2 вказаної статті зазначається: «Умови служби працівників органів місцевого самоврядування мають бути такими, що дозволяють набір висококваліфікованого персоналу на основі професійних якостей та компетентності; при цьому мають бути забезпечені належні можливості для професійної підготовки, оплати праці та просування по службі [2].

Для сучасної посадової особи місцевого самоврядування потрібно мати не лише необхідні знання в соціальній, економічній і правових сферах та вправно практикувати ними, а й орудувати різноманітними управлінськими та комунікативними навичками.

В процесі розвитку соціальних мереж та великої кількості інформації муніципальні службовці мають бути медіаграмотними та вміти працювати з новинами, розрізняти достовірну та недостовірну інформації, давати аргументовану відповідь та спростовувати брехню. Наразі буденною є практика серед посадових осіб, які використовують свій акаунт для інформування про важливі події чи висловлення власної точки зору.

Окремо варто зосередитися на питанні кадрового забезпечення, яке є досить проблематичним через специфіку посадових осіб, які зумовлені їх виборністю, а тому постійною змінюваністю. За результатами виборів, близько 40% сільських, селищних, міських голів, голів районних, районних у містах та обласних рад обіймають свої посади вперше, тому проблема забезпечення їх фаховості є актуальною [6, с. 32].

Служба в органах місцевого самоврядування регулюється державою на рівні визначення «правил гри». В цю основу покладено право кожної територіальної громади та органу місцевого самоврядування проводити власну кадрову політику щодо призначення на посади службовців місцевого самоврядування без втручання державних органів.

Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» зазначає, що вирішення питань формування кадрів належить до компетенції

сільських, селищних, міських голів, голів районної, районної у місті, обласної ради на конкурсній основі, і відповідні голови мають право самостійно, без проведення конкурсу добирати та приймати на службу своїх помічників, радників [4].

Такі положення перешкоджають здійсненню ефективного контролю за набором кадрів та створюють умови для запровадження корупційних схем у процесі зарахування на посади. В свою чергу, мешканці територіальної громади позбавляються права впливати на кадрову політику органу місцевого самоврядування при наявності фактів низького професійного рівня посадовців.

Французька система освітньо-фахової підготовки управлінських кадрів є однією з найбільш розвинених в Європі. Французька система публічної служби є системою кар'єрного просування. У Франції після закінчення Національної школи управління кожного випускника чекає посада іншої категорії. Крім того, при хорошому місці в рейтингу слухачів випускнику надається можливість самому обирати посаду.

З моменту вступу на службу посадовій особі максимум через 3 роки, незалежно від оцінки роботи, підвищують його ешелон (ранг) [5, с. 433]. Тому, дану практику доречно запозичити в законодавство України, адже саме це може підвищити мотивацію молодих випускників і зробити службу в органах місцевого самоврядування більш привабливою. Невідкладною проблемою також залишається створення системи мотивації службових осіб до самоосвіти та підвищення кваліфікації. На сьогодні така мотивація відсутня.

Як зазначають фахівці, з метою підвищення престижності і залучення молоді до служби в органах місцевого самоврядування є необхідність врегулювання питань оплати праці посадових осіб місцевого самоврядування та узгодження їх із нормами оплати праці держслужбовців [1].

Стаття 5 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» визначає загальні критерії вступу на службу до органу місцевого самоврядування, а в частині 2 статті 10 цього Закону зазначено: «Проведення конкурсу, випробування та стажування при прийнятті на службу в

органи місцевого самоврядування здійснюється в порядку, визначеному законодавством України про державну службу»[4]. Закон України «Про державну службу» у п. 11 ч. 3 ст. 3 вказує, що дія зазначеного Закону не поширюється на депутатів місцевих рад, посадових осіб місцевого самоврядування, що практично унеможливило його застосування [3].

Певні проблеми виникають щодо встановлення категорій посад. Так, посади державної служби в державних органах поділяються на три категорії («А», «Б» і «В»), а в органах місцевого самоврядування встановлено сім категорій посад.

У такий спосіб, державна служба і служба в органах місцевого самоврядування існує ізольовано одна від одної і немає можливості переходу з однієї служби до іншої, адже категорії мають бути зіставними, а оплата праці – рівнозначною. І саме такий підхід дасть змогу просуватися по службі.

Висновки. Правове регулювання служби в органах місцевого самоврядування в чинному законодавстві вимагає його удосконалення шляхом уточнення існуючих та встановлення нових правових засад служби в органах місцевого самоврядування: необхідно переглянути умови вступу на службу в органи місцевого самоврядування, порядок її проходження та припинення, врегулювати правовий статус посадових осіб та службовців органів місцевого самоврядування місцевого самоврядування; уніфікувати класифікацію посад на службі в органах місцевого самоврядування з посадами на державній службі; створити правові передумови для підвищення престижності служби в органах місцевого самоврядування, прозорого прийняття на муніципальну службу; впровадити ефективний механізм запобігання корупції; чітко визначити засади соціального і правового захисту муніципальних службовців.

Список використаних джерел:

1. Доля І. Щодо кадрового забезпечення місцевої влади в контексті впровадження адміністративної реформи: аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/schodo-kadrovogo-zabezpechennya-miscevoi-vladi-v-konteksti-vprovadzhennya>

2. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#top
3. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#top>
4. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>
5. Пустовіт Т.О. Мотивація праці як елемент кадрової політики: зарубіжний досвід. *Демократичне врядування в контексті глобальних викликів та кризових ситуацій* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 3 квітня 2009 р.: В 2 ч. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2009. Ч. 2. 572 с.
6. Щебетун І.С., Писарева Е.А. Перспективи реформування муніципальної служби в Україні. *Правові новели*. Херсон, 2019. № 9. С. 31-38. URL: http://www.legalnovels.in.ua/journal/9_2019/6.pdf

МІСЦЕ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ У СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА

Туз Анна-Марія Василівна

Студентка

Київський національний університет імені Т. Г. Шевченка

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. В англо-саксонській правовій сім'ї судовий прецедент - це рішення судів загальної юрисдикції по конкретній справі, яке є обов'язковими для нижчестоящих та рівних за рангом судів при вирішенні аналогічної справи. Судові прецеденти відіграють важливу роль у правовому регулюванні, оскільки завдяки їм конкретизуються закони, заповнюються прогалини в праві. Такими прецедентами в Україні пропонується визнати рішення Конституційного Суду України та Верховного Суду.

Судовий прецедент має наступні ознаки: 1) є результатом діяльності судової гілки влади та формується в процесі здійснення правосуддя; 2) сформований вищим судом (апеляційним, касаційним тощо), проте вважається прецедентом з моменту посилення нижчестоящим судом на правило, сформульоване в ньому; 3) формується при вирішенні конкретного питання в процесі розгляду певної справи; 4) будучи засобом об'єктивізації процесуальних норм, може як встановлювати нову правову норму, так і декларувати або тлумачити вже існуючі норми; 5) поєднує індивідуально-правові та нормативно правові риси; 6) обов'язковість судового прецеденту для судді виникає за умови схожості або подібності справи, яку розглядають, зі справою, в якій існує рішення вищого суду; 7) динамізм та високий ступінь конкретизації процесуальної норми, що об'єктивується в судовому прецеденті [1, с.10].

Ціль роботи./Aim. За словами В. Сахнюка, прецедент для української правової системи може стати ефективним засобом, який регулюватиме нові

суспільні відносини, до яких не встигає пристосуватись правова система та усунути недосконалість, суперечливість та неясність законодавства [2, с.120].

Матеріали і методи./Materials and methods. Як зазначає Д. Кирилюк, систематизоване законодавство не може в умовах соціально-економічного прогресу досягти належного деталізованого та оперативного регулювання нових соціально-економічних інститутів. Конкретні судові справи стають предметом вивчення студентами юридичних ВНЗ та факультетів, а юристи ознайомлюються із спеціальними бюлетенями судових рішень [3, с. 81]. Це показує процес зближення романо-германської та англосаксонської правових сімей та демонструє дієвість прецедентного регулювання, яке деталізує закон, розкриває його зміст та, базуючись на його нормах, утворює нові правові інститути.

На думку С. Серьогіна, у багатьох країнах світу, зокрема Німеччині, Франції, Швейцарії – по суті в усіх розвинених країнах континентальної правової традиції не заперечується правотворча роль судів. Сучасне континентальне право країн, на які Україна традиційно орієнтується в своєму правовому розвитку, – це не тільки і не стільки кодекси і закони, скільки сотні та тисячі рішень судів різноманітних інстанцій, які стали результатом аналізу обставин конкретних справ, аргументів, покладених в основу попередніх рішень, а іноді тлумачення норм кодексів (законів). Договірне, банківське, податкове право сучасної континентальної Європи розвинуте саме у вигляді прецедентів: рішень не тільки вищестоящих, але і регіональних та місцевих судів, що вперше розглядають оригінальний, тобто безпрецедентний спір з визначеного питання [4, с.12].

Світова судова практика на власному прикладі доводить, що чітко виражений, категоричний, нормативіський підхід до інституту джерел права поступово відходить в минуле.

Система прецедентного права робить прозорою і передбачуваною як судову систему, так і діяльність правоохоронних органів, оскільки будь-який орган чи посадова особа не зможуть за аналогічних обставин відступити від

правила, закріпленого в цьому рішенні. За таких обставин втрачає сенс чинити тиск на суд чи будь-яку посадову особу, зменшується кількість скарг і знижується рівень корупції, оскільки ніхто не зможе діяти в аналогічній справі інакше, як у попередній [5, с. 97].

Результати і обговорення./Results and discussion. Вагомою перевагою запровадження судового прецеденту як джерела права буде і те, що система прецедентного права, у разі її запровадження, зобов'язуватиме суддів усіх рівнів постійно підвищувати свій професійний рівень та свою компетентність, адже кожна зміна або скасування судового рішення автоматично порушуватиме питання про причини допущених помилок і як наслідок призведе до дисциплінарної відповідальності.

До інших важливих приматів існування судового прецеденту можна віднести:

1) Принцип *stare decisis* («стояти на вирішеному») полегшує роботу суддів та процес здійснення правосуддя. Судді не будуть витрачати свій робочий час на вивчення справ, які вже були предметом розгляду у суді і щодо яких суд уже виносив рішення і матимуть змогу впоратися з великим обсягом справ, які потребують судового розгляду.

2) Дотримання принципу *stare decisis* підвищує рівень легітимності органів судової влади, оскільки громадяни з довірою ставляться до відносно стабільного та незмінного в часі судового тлумачення правових норм, що є свідченням неупередженості суддів.

3) Завдяки дії прецеденту право стає більш деталізованим, що дає можливість його гнучкого застосування за нових обставин.

4) Судовий прецедент відкриває шлях до обов'язкового застосування результатів інтелектуальної, а не механічної діяльності суддів у процесі здійснення правосуддя. Особливо це стосується сфери конституційного судочинства, адже саме завдяки прецедентному праву мотивація Конституційного Суду на ціннісних та моральних засадах стає

загальнообов'язковою, що дає змогу універсалізувати конституційні цінності в межах правової системи.

Запровадження судового прецеденту в Україні є можливим, оскільки відповідно до ст. 8 Основного Закону нашої держави в Україні визнається та діє принцип верховенства права. У рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. (справа про призначення судом більш м'якого покарання) зазначається: «Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України» [6, с. 21].

Висновок./Conclusions. Зважаючи на все вище сказане варто зазначити, що прецедентне право як наближене до конкретних життєвих ситуацій, на відміну від деяких абстрактних норм законодавства, більш адекватно реагує на динамізм сучасного життя, відображаючи правові ідеали і загально визнані правові цінності, що відкриває певні перспективи застосування прецеденту в Україні як джерела права. Судовий прецедент є одним з можливих засобів покращення ефективності роботи судів України, заповнення прогалин в законодавстві та створення єдиної правової позиції при вирішенні певної справи в межах всієї країни. Це один зі шляхів інтеграції вітчизняної правової системи до європейського правового простору.

Література:

1. Луць Л.А. Перспективи становлення судового прецеденту як джерела права України / Л.А. Луць // Вісник Центру суддівських студій. – 2006. – No 6. – с. 10.

2. Сахнюк В.В. Роль та місце судового прецеденту у системі джерел національного права / Сахнюк В.В. // Молодий вчений. – 2017. – № 5.1. (45.1). – с. 120.

3. Кирилюк Д. Чи визнається в Україні судовий прецедент? / Д. Кирилюк // Юридичний журнал. – 2006. – № 4. – с. 81.

4. Серьогін С. Судовий прецедент як джерело права в Україні / С. Серьогін // Юридичний портал. – 2015. - № 5. – с. 12.

5. Пошва Б. Судовий прецедент: проблеми запровадження в Україні // Вісник Верховного Суду України. – 2008. – № 9. – с. 97.

6. Нормативність актів судової влади в англо-саксонській правовій системі: управлінський аспект / І. Є. Туркіна // Публічне управління: теорія та практика. - 2013. - Вип. 1. - с. 21.

ЖІНКА ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Шиян Катерина,

Здобувач вищої освіти 2 курсу

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник :

Резворович Кристина Русланівна,

кандидат юридичних наук,

завідувач кафедри цивільного права та процесу

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Питання гендерної стратифікації в сучасному суспільстві останнім часом стало надто актуальним питанням, йдеться про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Говорячи про Національну поліцію в Україні і розглядаючи у першу чергу як сервісну службу, відбувається подолання гендерних стереотипів.

Метою данного дослідження є визначення понять поліцейський, гендеру та гендерної нерівності.

Відповідно до ч.1 ст.17 Закону України "Про Національну поліцію " поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції. Поліцейський має службове посвідчення та спеціальний жетон. Зразки та порядок видання службових посвідчень та спеціальних жетонів затверджує Міністр внутрішніх справ України [1].

Що стосується поняття гендеру, то можемо навести поняття, яке надала у своїй роботі українська науковиця Мельник Т.М., гендером є змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі. [2].

Щодо гендерної нерівності, то ми можемо сказати, що це, коли жінки та чоловіки не є фактично рівними за правами, можливостями та уявленнями про них внаслідок сексизму. Донині жінки гірше за чоловіків представлені у багатьох областях, включаючи безпеку, освіту, можливості на ринку праці, політику, платню за рівноцінну роботу (гендерний розрив в оплаті праці), а також потерпають від гендерного насильства (насильство проти жінок) [3].

Сьогодні в органах внутрішніх справ України несуть службу дуже багато представниць жіночої статі. Кожен п'ятий співробітник МВС - жінка. Вони мають ряд особливих якостей, більш відповідальні, працьовиті і старанні. Присвячуючи себе в «чоловічу» професію, представниці слабкої статі в лавах правоохоронців працюють нарівні з чоловіками, адже всі ми люди та можемо на рівні нести службу, нічні чергування, проводити затримання злочинців, допити.

Хоча прихід жінок на службу в правоохоронні органи – закономірний процес розвитку гендерних відносин. Але слід зазначити, що це викликало низку питань. В прагненні досягти гендерної рівності не треба забувати про розповсюдженість традиційних гендерно-рольових стереотипів, їх інертність. Як чоловіки, так і жінки є їхніми носіями. Служба в органах Національної поліції висуває до жінок вимоги, які суперечать всім традиційним стереотипам жіночої поведінки і підтримують чоловічі. Жінки такі вимоги «чоловічої поведінки» виконують у більшості не в повному обсязі [4].

Світовий досвід свідчить, що ширше залучення жінок до роботи в органах правопорядку є ключем до істотного скорочення насилля зі сторони цих органів по відношенню до громадян. Про це говорила експерт з гендерних питань МЦПД Олена Захарова під час виступу. Правоохоронець-чоловік часто бачить свою роботу як «владний контроль», у той час як жінка – як «громадську службу». Експерт розповіла про **наступні переваги роботи жінок в поліції для суспільства**: жінки менш схильні безпідставно застосовувати силові методи та перевищувати застосування сили; мають такі ж самі компетенції, як і

їхні колеги-чоловіки; більш схильні застосовувати стиль патрулювання, спрямований на задоволення потреб громади; мають більше можливостей та більше включені у подолання насилля проти жінок і домашнього насилля; залучення жінок-поліцейських до роботи у поліцейських департаментах впливає на зниження рівня гендерної дискримінації всередині установ та гендерних упереджень серед самих співробітників; присутність жінок-поліцейських у поліцейських департаментах позитивно впливає на усіх співробітників[5].

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що жінка поліцейський в сучасному світі розвивається як професіонал, незалежно від статі і ефективно бориться з порядком у суспільстві та з гендерною стратифікацією, відстоюючи законодавчо закріплене рівноправ'я. Гендерна рівність в правоохоронних органах багато в чому залежить в можливість профорієнтаційного зросту, та особистісних якостей якими має володіти працівник правоохоронних органів. Розуміння і застосування якостей працівників-правоохоронців при виконанні функцій поліції, забезпечить суспільству можливість максимально використовувати ресурс як жінок, так і чоловіків, що несуть службу в органах внутрішніх справ України.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.06.2015 № 580-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 40-41, ст. 379
2. Гендер. Мельник Т.М. (Уклад.). (2004). Основи теорії гендеру Київ: видавництво "К.І.С."
3. Гендерна нерівність. Вікіпедія. 2021 URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Гендерна_нерівність
4. Свеженцева Ю.О., Мороз А.В. Аналіз проблеми гендерної нерівності в органах внутрішніх справ крізь призму теорій визнаних і сторонніх, схізмогенезису та маргінальності / А.В. Мороз, Ю.О. Свеженцева //Наукові студії Львівського соціологічного форуму «Багатовимірні простори сучасних соціальних змін»: – Збірник наукових праць – Львів : Видавничий

центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2008. – С. 375-379.

5. Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД) 1997–2021
URL: <http://icps.com.ua/sylovi-vidomstva-i-enderna-rivnist-yakoyu--rol-zhinky-u-reformovanykh-ta-nereformovanykh-orhanakh-pravoporyadku/>